

Drents Werk

Uitgeverij Ter Verpoozing, Peize
ISBN: 978-90-73064-60-7
NUR: 303

© Gerard Stout

Verzameld werk deel V.

Deel I. De grote verzoening
Deel II. Bon dia dushi, Anno Ludwig, Otingerzand
Deel III. Binnen zonder kloppen
Deel IV. Drents Werk
Deel V. Drents Werk

Eerste druk 2014
POD: vermeerbestseller.nl (Emmen)
www.iwemabestseller.nl (Assen)
(En bij mij thuis af te halen).

Omslag (Onlanden bij Peize)
Vormgeving: Gerard Stout

Lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde
Grote Culturele Prijs van Drenthe 2014
Contact.: gerardstout@kpnmail.nl

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en / of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, digitale bestanden of op welke wijze dan ook zonder schriftelijke toestemming van de uitgever. U kunt een enkele typefout ontmoeten.

Gerard Stout

Drents Werk

Verzamelde Drèentse schrieverij
verhalen, essays, theater

Ter Verpoozing

de toekomst lig in vandage

Over dit boek

Korte verhalen, enkele gedichten, beschouwingen en theater over de streektaal.

Natuurlijk, ik had een selectie kunnen maken. Dat heb ik niet gedaan. Alles wat ik vond heb ik opgenomen. Misschien kom ik aan deze (zelf)kritiek tege-
moet door de indeling. *Vroeg werk, traditioneel – anekdotisch – werk. Sexueel/ seksueel getint* (kunt U overslaan). *Verhalen van na 2000*; diepgaander werk.

Frank kan poepen dateert van de jaren tachtig van de vorige eeuw.

Plek van bestemming is van 2006 (Ook in het Nederlands in Verzameld werk deel III).

De *Slim korte verhaaltjes* zijn geïnspireerd op het werk van A.L. Snijders.

In het Nederlands: *Veenmoord*, aangepast aan de modernere tijden. De Drentse versie *Liek in 't veen* staat in Verzameld werk deel IV.

In het Nederlands een theaterdialoog *Van blauwzwart naar lichtbruin* over streektaal en streekcultuur. Een mooie aanzet voor een gesprek over de toekomst van de eigenheid. Misschien op te voeren in *Taalkamers* (in *Orvelte, bezoekerscentra Drents Landschap, Natuurmonumenten, Onlanden*). *Taalkamers* met aandacht voor (Drentse) literatuur die boven het maaiveld uitsteekt.

Boeiend om te lezen hoe beschouwingen over streektaal na 25 jaar nog steeds actueel zijn. De zorg en betrokkenheid, de verontwaardiging en de Pavlov-reacties (*Gao van mien laand of!*) zijn nog onverminderd van toepassing. Wie aan de streektaal komt, komt aan de ziel van de behoeders. In *Ik was op een begrafenis* (Verzameld werk deel III) schreef ik ook over de positie van de streektaal en het gebrek aan een overkoepelende visie bij de hoeders van dit erfgoed. Zwijgen lijkt gemakkelijker en veiliger dan de handschoen op te nemen.

Het zelfportret op de volgende pagina komt uit het veurzomer nummer 1994 van *Roet*.

Met dit boek sluit ik mijn proza in het Drents af. Ik ga verder in het Nederlands dat inmiddels mijn eerste taal is geworden.

Hartelijk dank voor uw aandacht.

Zölfportret

Anna,
Albert Einstein,
Jochie Berends, eerpel, Adolf H., Geert Mensen,
Francisca Siboleka: I need a watch, do you send me a watch?
Gerard Harley Davidson, Martha Nalukui Nyambe, bruurtie dood,
Hopmans' niet hielendal witte slippie,
drie schuunstamboers, Doortje schieve kop, Els zunder klompen,
Irma zoere yoghurt, Margriet, Mädél aus dem Schwarzem Wald,
Van 't Hoff, witte bonen, KJF, Rawhide, Paul Krüger, Miegsmid,
Lena van Dam, Anna, zwart, Anna, wit, straotlanteernlocht,
Herbert Stroovuur,
Lydiënne: j'ai froid Lydiënne,
Allende, boksemgeert, turf-gvd, Sariette, Lassie waaaaaoh,
Martin, Margareth, Panman Strop, Wortman-Zeus, Hilde,
Gina, Arnold hoerenloper, Hendrik Stevens,
Hadders, mededelings veur land- en tuunbouw, Manya Sklodowska,
lood an de piele, Dorie missaal, sproeten Lida, Geert Peel,
Willy, Judas melkgeld, mēensenvlees is woord worden, Greet,
Gerda, Laandlelie, Gait, Kopland, Kalimukwa Kalimukwa, Lia,
Frans, Engels, Duuts, Gerard, peerdevlees, Brederode, Harm,
Gloria, Rita Zaodvraogogen, Casanova, cocosmatten, Elisabeth,
Anneke Maonlocht, Marietje, Lenie, maagd, Marietje, Karel de Stoute,
puntie, snipperboon, Hansoom, J. Bemlef, Princerr Malikana,
Febby Stoutieeee, confiteur, Greet, Sunterklaos, buulman. Osewoudt,
Alice Musiali fo, Willy, Minie,
trekkertie, Old Shatterhand, mooi daj 't zeden,
Greetje, Engelina,
Greetje, dear dairy, melkboerenhondekar, whoooe, Harrie,
Adri!!!!, mieghommels, Kim, Greetje, Erik, Anna, Greetje,
Gertrud van't knoal,
?was it a local woman it was a local woman!
Erwin Schrödinger, Tamar, Victor, Clarissa, Bus Jos, Alie,
Annie, Gerard, Gerbrich,
K. Norel, Jelle, aander Marga, R.I.P. Peter, Nosiku Newton,
Claus met kille horenties,
Solveig, Maria Montgomery, Hölderlin,
Hektor af af waf af af, Lena Meijer, Leonard Kier Nolens,
Klein Reusie, N.N., eerpel, Herman, Bas-die-ze-doodschieten-mussen
holten bien op 't kerkplein, Lubasi, Pius XII, roomsoezen,
assistent piet lul, Gerard, plietsie Veld, Greetje,
ANNA,
MA'K STARVEN,
fait accompli
Gaotenklopper, Jiskebak, boppe, Jantien, Anita, Minie,
Primo Levi, Jeltsje, Alie, Meta, Sjonnie, Simon, Sientje, Jans, Jan Landman,
Jezus van Lazareth, vetjeude, Jan Han, Jan,
Credo in unum Deo,
hudo, Sunterklaos, Picasso, frater vieslak, Belcampo, Hoppe,
Bacchus, Anna Nieters, Willem, Gerard, Ria ieuwige lach,
locht, Nine, locht
Dora, klein Dekkertie, Wispelaere, Irene, Thea, Anna,
WOORD IS MĚENSENVLEES WORDEN
???vraogezad!!!!
Gerard
Anna.

I

De steunzolen van mien va

‘Hej zien steunzolen nog zien?’ Mien moe kek mij vraogend an intied ze de koffiekoppies en -schörrelties op mekaar stapelt om naor de keuken te brengen. Ik was argens aans met de gedachten en veur ik antwoord geven kan is ze al vot en heur ik water in ‘t ofwasteiltie stromen.

Pa is now drie weken dood. Vanmorgen op het kerkhof zag ik dat ‘t gele zand op ‘t graf al inklonken was. Al die weken hef het niet ien keer regend. De grafstien is der nog niet, de letters moet nog graveerd worden. Pa heette hij, maor bij mien vrienden en vriendinnen har ik ‘t altied over ‘mien va’. Zunder veurnaam is e veur mij deur ‘t leven gaon. Zien deupnaam kwam ik allenig tegen as ik ‘n formulier invullen mos, zölfs op de dooienkaort en in de advertènsie stiet hij – net as de meeste aander die hum veurgungen – met zien papieren naam.

Hij har de linkerarm lichtbogen onder zien kop en de mond stun op ‘n kier, net breed genug veur de leste aodem, zo vun ik hum in bère. De ogen har e dicht en zien haor – hij har maar een beetie meer – zat in de warre. Het grauwege hemd stak nog net boven de dekens uut, an een echte pyama was e nooit wend raakt. De rechtervoet steunde met de tenen op ‘t kleed, as of e uut bère had willen stappen.

Vanaf ‘t moment dat zien leven stillestund ging ‘t veur mij veul sneller. Wasen, kisten, kerken en koffiedrinken en onder ‘t schrieven van de adressen op de enveloppen van de kaorten zat ik al achter mien tweede glassie bier.

Familie die aans zo verre vot was, was now weer dichtbij en ‘s nachts in ‘t bère waar pa ‘s morgens nog dood in lag, deed ik gien oge dicht, zölfs een tiedelijke slaop kon ‘k niet te pakken kriegen.

Vandage hol ik grote opruming, warkbroeken, ofsleten klompen, gescheurde leerzen, hij bewaarde alles, maar now giet ‘t vot. Dood en begraven, dan ok weg met de herinnerings an zien leste wark.

Toen ik nog een kwaojong was, zee ik mien va vaak het liedtie nao: ‘In de winkel van Sinkel is alles te koop.’ Hij zee het altied, zingen deud e nooit. Dit liedtie schöt mij weer in ‘t zin as ik zien hoeden uut de kaste pak. Niet om de hoeden of petten herhaalde ik aal vanneis dat deuntie, maar om de damescorsetten, die toen veur mij op de ien of aander manier de grèens angaven tussen kuisheid en wellust, ok al wus ik toen nog niet precies wat die woorden veur betekenis hadden.

Weg ok met zien steunzolen, de roestvrij stalen platen waoran met koperen nagelties leren lappies an de uiteinden klonken bint. Dommiet komp de vuilniswagen, vot der met. De schoenen, maot ienenveertig, mien eigen maot, zet ik achteruut, die past mij goed veur in de tuune.

‘Hej ze nog zien, de zolen?’ Ik heur mien moeders stem ‘Ik kan ze nargens

vinden, zien schoenen trouwens ok niet.' Oh dood die waar is, ma'k starven, zo waar.

Ma zet de schone koppies in de kaste, ik heur hoe het kastpapier met de natte onderkaante van een schörreltie metschöf.

'Ik zal nog ies in de schure kieken, bijkaans hej der overhin keken. Wat wuj der trouwens met, ze past niet in joen schoenen. Gieniene hef der wat an.' As ik de kamerdeure achter mij dichttrek heur ik nog hoe ze de kaste op slot draait en zeg 'Now ja, misschien wol ik ze wel as andenken bewaren. Ik weet het nog niet.'

As ik twintig minuten later met lege handen vanneis de kamer in kom braandt mij de ogen. Ik kroep vot achter een krante. Ik lees gien woord.

Kurt Boshuus

An de aander kant van de weg, op de invoegstrook, stiet een jonge vent te liften, een neger. In de linker hand hef e plastic puten, van de rechter hand haoldt e de doem schuuns achterover. Gienien stopt. 'Wat wul ie ok', denkt Kurt, 'deurgaond verkeer met meer as 100 op de teller stopt niet veur lifters'. Kurt warkt bij de wegenbouw en komp uut Zuudlaoren van een bespreking op het gemeentehuus. Het löp tegen vief uur. Hij giet op huus an. Het duurt lang veur de krusing vrij is en e linksaof slaon kan.

Nooit nemp e lifters met. De leste maol, meer as een jaor leden, had e een wichie bij een bushalte een lift anbeuden. Een jaor of achttien was ze west, vast ien die nog naor schoel gung. Een spiekerboks had ze an en een leren vliegeniersjack met de rits lös. De verkeerslichten een eindtie wieder stunden op rood en der was gien verkeer bij de weg. Het licht was op gruuu sprongen. Blote navvel met een zulvern ringie der deur. Wichter haalden smaang malle fratsen uut. Pas toen e votreed, had e snapt waarom ze niet metwol.

Kurt luustert naor de radio as e allent redt en smaangs zingt e zölfs een liedtie. Jonge wichter, daor hef e niks meer met. Daor blef hij of.

'Waar moej hen?'

'Oring', zeg de neger en nao een knikkie van Kurt stapt de zwarte bij hum in de auto. Een vrachtwagen toetert as Kurt invoegt. Zien no-claim kwiet deur een inboorling. Kurt moet der niet an denken.

Thomas hef e de name. De neger het Thomas. As ze goed en wel op snelheid bint, haalt Thomas een appel teveurschien en stek die op Kurt toe.

'Ik heb net ien op', zeg Kurt en wes op het klokhuusie dat veur Thomas op de matte lig maank sigarepeuken en as. Thomas lacht. Hij hef een schier gebit, en legt de appel in het bakkie veur de versnellingspook. 'Veur dommiet, aj dommiet nocht hebt.'

Thomas wref de beide haanden over vale plekken van de spiekerboks. Strakke kneien.

'Bij die boer he'k zomers wel iens in het heui warkt', zeg Thomas. Ze bint Börger net veurbij. Thomas wes naor een boerderij an de weg naor Eesergruuu.

'Warkt, in het heui, dat zal wel', denkt Kurt. Spierballen hef de neger.

'Het moet wel warmer worden,' zeg Kurt, 'ans huuft het niet, dit jaor. In het heui mien ik.'

Om de passagier plezier te doen wul e deurpraoten over warme landen, over tropen en zunneshien, maar de boerderij net achter de bult dref de gedachten van Kurt hen de jeudenboer. In '40-'45 hadden ze op de hilde in die boerderij jeuden in het heui. Nao de oorlog was Kurt dat gewaar worden. Kurt was bij de NSB. Dat e niks van die jeudenboer weten had, dat speet hum niks.

Zien va was al veur de oorlog lid van Landbouw en Maatschappij. Ze waren

der inrold, 1933. As klein boertie hadden ze niks te verliezen en alles te winnen. Mussert leek een aordige kerel. Kurt was overtuugd lid. Gründlig. Tweemaal had e metmaakt dat een vetjeude koeien an zien va verkocht, tweemaal teveul betaald. Op jeuden had Kurt niks tegen vanzöf, gienien zul hum der over heuren. Nee, een christenjeude was veul arger as een jeudenjeude. Negers had e onder de beste mitrieders.

In mei '43 nao de staking. Duutsers scheuten Berend Trip uut Bunermond dood. Kurt was schrokken. Een half jaor later leut e zien zeun deupen. Anton Adolf, Mussert had e onderweegs hen het gemientehuus deurstreep. Twee namen was veur ene kind genogt.

De ofslag naor Exel, de Staatsbossen. Thomas prat over vakantiewark. Over Lucas Aardenburg in Hoogevènne. Over zwarten in het vrieshuus. Over chocolmek verkopen op de SRV-wagen. Over bananen venten in Diphorn.

Kurt haoldt de blik naor veuren. Hij heurt half wat de bijzitter zeg. Thomas is de eerste zwarte bij hum in de auto. Kurt zöt hum niet, hij ruukt hum. Negers stinkt niet, het is gien ammoniak, gien botterzuur in de neuze. Sambal en kerrie, heui? De zwarte hef gien ring in de navvel, vaste niet, niet in de neuze. Thomas hef een zulvern knoppie in de wenkbrauw. Kurt kek in de spiegel. Gieniend achter hum

Vanuut de Staatsbossen dreit een trekker de weg op. Kurt blef der achter. Hij wul de neger kwiet. Spiet hef e van zien medelieden.

Thomas vist een boek uut een tas.

Schier boek, zeg e.

Het is een boek over folklore, plaaties met tuunkabouters en speulkaorten op het omslag.

'Hiel wat aans as voedoe'. Kurt wet niks van zwarte magie. Het brune pak van zien va had e niet votdaon. De motten hadden het uniform metneumen.

't Is net waar ie in geleuft. Mien veuraolden meenden daj van spanning en deur betovering doodgaon kunt, joen aolden geleufden meer an koegels?' Thomas stopt het boek vot.

'Waor moej wezen?' vrag Kurt.

'Oring. Geliek veuran, Andries Diepenbrugstraot. De eerste weg links'. Kurt wet welke straot dat is. De Esweg. Nooit red e deur de Esweg. Nooit deur de Berend Tripstraot.

Kurt stopt bij de begraofplaats. Thomas drukt de autodeur zacties dichte. Thomas lacht de witte taanden bloot en gef een tik tegen het glas.

Kurt zingt niet. Bij huus, pakt e de appel van de stoel naost hum.

'Ie geleuft meer in koegels.'

Op het rioolputtie trapt e de appel deur het reuster, de stootraand om de zool krast over het iezer. Blank vlees krult lachend langs het leer van de stavel.

Andries Diepenbrug en Berend Trip bint in de Tweede Wereldoorlog deur de Duutsers vermoord. Kurt Waldheim is een bekende Oostenrieker.

Droesjba

In de dreuge lucht die uut de koker omhoog komp, as ik op de roltrap van de St. Annatunnel stao, braandt mij de ogen. Even later stroomt kaold

Scheldewater boven mij. De ziel he'k onder de arms, allent bin ik. Ik tel de stappen tot de aander kant, maar as de roltrappen op de rechteroever mij weer omhoogdraagt, bin ik vergeten hoeveel het der waren.

De koker naor boven röp beelden in mij op van de metro in Moskou. Eindelozelozen trappen uut marmern stations omhoog en omdeel. Ik heb een fotoboek in de kast vol plaaties van kroonluchters, mozaïek, standbeelden en pilaren, met treinen die rood uut de eerde teveurschien komt. Is het de locht uut disse tunnel, of bint het de foto's van opspeuten land, van polders en van flatgebouwen, van straoten in aanbouw die an de muur tussen de reclameborden hangt, die mij an Rusland, an Iwan denken doet? Pioniers in de steppe, vergezichten in gries met bouwkransen an de horizon. Zukke foto's staot in herdenkingsboeken van dreugleggings en in Izvestia's van veur de glasnost.

Ik slao linksof en loop langs de oever van de Schelde. De boot is vot. Ik mis mien kameraod.

Even veurbij het scheepvaartmuseum lag de driemaster. 'Moermansk' stun in zwart op het brune holt schilderd. Zarja. Het cyrillisch schrift ha'k mij in een vakantie eigen maakt. De tekens waren een geheim dat makkelijk te raoden was, maar wieder as die letters en een paar woorden wa'k nooit kommen.

Midden op de boot, naost de grootste mast, is een jonge vent in de weer. Hij trekt touw deur een katrol. De giek zweigt langzaam in de lengterichting van de boot. Ik kiek hum an. Asof e het vuult giet e rechtop staon en kek naor mij. Hij lacht. De mouwen van de kabeltrui trekt e naor beneden, dan stek e een sigaret op. De rook die e in mien richting blas, verweit. Hij kek. Wat zegt de slavische ogen?

Glasnost, roep ik met alle moed die in mij is, 'droesjba.' Ik heur de stem overslaon.

Hij blef lachen, maar neugt mij niet. Is dat openheid, vrundschap? Minne gevulens en benauwd veur een ofwiezing. Heur ik nargens bij? Bij gienien?

Ik steek de arm uut, haold de hand open. Dan komp e naor de loopplank en haalt e het touwgje vot dat hum van het vrije westen ofsleut.

'Pasjalstwa.' Hij gef mij een hand. 'You look, you see boat?' Hij hef grote handen. Gien ring. Op de trui is een klein rood vlaggie met golden hamer en sikkeltikt. Veur op de boot stek een kop uut een gat, een Rus kek wat der gangs is. Het loek schöf op de plek.

Iwan lat mij de stuurhut zien, de radar, de meterties, kompassen en tabellen van eb en vloed. 'Amerikanski,' zeg e en wes op de satelietzender. Op een

wiezer wes Iwan hoe wiedz ze uut het lood lagen in de Golf van Biskaje.

‘Stjoerm.’ Ik zeg het hum nao: ‘Stjoerm.’ Allent met Iwan bin ik kapitein op oenze boot.

De kombuis is niet groter as een flinke keuken. Zes taofels en zes banken tegen de kaant. Op een plank tegen de achterwand is een televisie

vastschroefd. Deur de snei op de beeldbuis zie ik flitsen van een programma van Teleac. Ondernemen veur begunners. In een hoek stiet op een brettie een kleine samowar. Iwan schenkt thee.

‘Sachar?’ vrag e.

Ik wul gien ‘njet’ tegen mien Rus zeggen en drink het mierzute vocht. We praot, hebt honderden woorden neudig veur het misverstaon. Hij hef lichtgrune ogen.

Iwan pakt mij bij de arm en wes met de vrije hand naor een schilderij dat tussen twee raampies hangt. Het is de Zarja. Golven met schuumpoppen, flarden an de zeilen, de boeg naor de hemel richt. Hij lat mij niet lös veur e uutpraot is. In een hoek van het schilderij stek achter de liest een kleurenfoto van het Rooie Plein. ‘Krasnaja Plosjad.’

Iwan knikt. De siepels op de Wasiliuskerk bint zowat gries en de muur om het Kremlin slat rose uut tegen de snei. Op de veurgrond staot twee jonge manlu in bont. Ze haoldt mekaar stief vast. Ik vuul dat Iwan naor mij stiet te kienen.

‘Droesjba,’ zeg e. Ja dat is vrundschap. Ik pak de hand die op mien arm lig vast en leg hum veurzichtig op de taofel veur oens. Ik begriep niet wat die ogen van hum zeggen wult. Droesjba?

Op het dek legt Iwan mij uut wat ze op zee uutspookt. Ze doet an geologie, fysica, chimia, met wetenschappelijk onderzuuk bint ze gangs. ‘Engineer.’ Iwan wes naor beneden, naor de machinekamer. ‘Buggered,’ zeg e. Hij gniest. As ik het trappie of wul gaon, haoldt e mij tegen. Zachties, maar beslist pakt e mij de bovenarm vast.

‘Repair, repair.’ Wat e nog meer zeg, verstao ik niet. Ik stamel, bin woorden kwiet. Ik krieg een rooie kop.

‘Spalnie zaal’ stiet op een schoefdeur. Daorachter een vierpersoons hut. An een haakie hangt een schipperspet en een bontmuts. Iwan pakt de bontmuts van de haak en schöf mij die over het haor. Kaolde handen langs hiete wangen. De schipperspet zet e zölf op.

‘Droesjba.’ Onder het bère haalt e een fles wodka en een glassie vot. Dan wes e dat ik moet gaon zitten. Der is niet veul ruimte tussen het bovenste en het onderste bère. Ik hang veurover. Iwan schenkt in en schöf naost mij.

‘Na zdarovje.’ We drinkt, lacht, bint aal minder woorden neudig. Het ies brek.

Ik vuul mij as de Rus op het Rooie Plein, vasthaolden deur een kameraod. Vrij op sovjetbodem. Iwan zet de pet of, schöf op mij an en legt de bontmuts an het heufdeind. Mooie ogen hef e, lichtgruun. Locht van alcohol en tabak. Ik roek scharp zwiet. De boot schommelt zachties op de Schelde.

White man's burden

‘Niks ‘back to the roots,’ weerom in de bomen met die negers.’

Dat had zien schoonva zegd toen Arnold het vliegtuug in stapt was hen Afrika.

‘Vergis joe niet,’ de rauwe stem had overtuugd klunken, ‘zwarten bint stommer as ie denkt.’ Arnold te Selle heurt die makkelijke woorden vanneis in de kop naoklinken. Hij vluukt in humzölf en schrouwt onmacht tegen de muren van zien maison-de-passage van de universiteit van Ouagadougou. Krapan vier week is e in Burkina Faso. Hij probeert de Burkinabé westerse kennis bij te brengen. Vanzölf giet dat niet, daor is e al achter. Hij speit naor de kleurenplaat an de muur. De papieren neger in Agfa color blef lachen as Arnold de vlek op de vloer met de schoenzool groter maakt.

Jaoren leden, hij was net trouwd, had e probeerd om in de ontwikkelingshulp te kommen, veur dat hulp in samenwerking veraanderde. Veur Nigeria was de opleiding niet goed genoeg west – hij had net zien amanuensisdiploma in de buuts – en in Kameroun kon e niet genoeg verdienen. Ruum twee jaor later, een maond veur ze naor Kenya vliegen zullen, bleek José zwanger te weden. Zij wol niet meer en tot opluchting van de schoonolden zeden ze de reis of. Maar de wens om vot te gaon was hum verdund deur de aoders stromen bleven. Twaalf jaor wieder kreeg e vanneis een kans. De universiteit van Grunning hef hum drie maond uutleend an de universiteit van Ouaga. Hij moet twee warkplaatsassistenten bijschoelen, ze vertrouwd maken met neie apparaten, met veilig gebruik van chemicaliën en as het even kan, moet e ze de begunseln van het glasblaozen bijbrengen.

De eerste week in Ouaga hef e niet veul daon. Neie mensen, de stad, de hutties, de hitte, namen hum in beslag. Met zien Frans kun e minder uut de voeten as e dacht had. Hij vuulde dat e bij een minderheid heurde. Dat e de knip beter vuld had as de miesten, had dat gevuul niet minder maakt, eerder arger.

Had die neger zölf beter uut de doppen kieken moeten, of lig Bernard now deur zien schuld in het ziekenhuus? Arnold wet het niet. Om beurten scheldt e op humzölf en op zwarten.

Bernard was de looste van de twee, dat wus e vast. Samen hadden ze de potties en flessies in het kabinet vanneis in rekken zet, op alfabet en de vloeistoffen apart in een brandvrije kast. Tegen de regels in hadden ze achter het lab een gat graven en flessen met onbekende inhoud der in leeggooiid. Met roetende vlammen waren giften van de Wereldbank en de UNESCO deur het vuur verteerd. De flessen hadden ze ien veur ien kapotgooiid in het gat met brandend ofval. Bernard had ze met naor huus nemen wuld, as veurraadpotten. Arnold had hum daor van ofpraot. ‘Nooit gien eten in laboratoriumflessen bewaren, jamais, jamais.’

Vanmorgen was e om half tien op het wark kommen. Hij was de eerste, hij was alle dagen de eerste. Nkama kwam een half uur nao hum. 'Bonjour monsieur,' had e zegd, wieder niks. Op de radio had Nkama naor de popzender van Togo zocht en Arnold negerd.

Om elf uur was Bernard der nog niet west. Pas toen e vreug, zee Nkama dat zien hulp niet kommen zul. 'Bernard est dans l'hôpital.'

Vanneis had Nkama zwegen. Arnold had de woorden uut Nkama trökken. Had Nkama hum schaamd, of interesseerde hij hum niet veur zien collega? Waren zwarten allemaol zo oppervlakkig?

Bernard had gister uut de koelkast die in het kabinet stun een fles metneumen, waarvan e dacht had dat der water in zat. Veurige week stunden der ok flessen met water. Bernard en Nkama bewaarden de veurraad drinkwater in de koelkast van het laboratorium. De nitrobenzeen was al jaoren leden votgoid en elk wus dat in de brune fles links veuran gien aceton zat.

Arnold had die flessen votdaon. 'Jamais, jamais,' had e zegd, 'nooit gien eten of drinken in het lab bewaren, niet in het kabinet, niet in de koelkast.' Dat was net zo gevaorlijk as 'piquer' zonder kapottie, had hij der bij zegd. Ze hadden de humor niet waardeerd. Neuken met kapottie, dat was pas geschift.

Bernard was vergeten dat de boel opruimd was, vertelde Nkama, en had de dörst votspuuld met een paar slokken dertig procent waterstofperoxide. Nee, Nkama wus niet hoe as het met Bernard gung, wus niet hoe lang as e in het ziekenhuus bleven mus. Bernard was van een aander volk.

Nao de cola – koffie druncken ze niet – had Arnold met Nkama de balans repareerd en hum veurdaon hoe as e soda op een tienduzendste gram precies ofwegen kun. Had Nkama now maor zegd dat Bernard beter uut had moeten kieken, had e now maar zegd dat ze die koelkast, had e now maar....

Tegen de middag was e naor zien kamer gaon. Zien wark in de tropen, de ontwikkelingshulp, de samenwerking, de zwarten en witten, een paar slokken waterstofperoxide, ze ploagt hum.

Arnold zit bij Nkama achter op de brommer. Veuls te hard riedt ze deur donker Ouaga. Kundig stuurt Nkama tussen gaten in het asfalt. Hiet van angst haoldt e Nkama stief vast. De aovendlocht koelt hum amper of.

Bij bar Harmattan past een jongchie van een jaor of acht veur een stuver op de brommer. Arnold löp achter Nkama an de binnenplaats op. Hier en daor brandt een lamp, peerties an een snoer zoas e die kent van winkelweken en van de kerstboom veur het gemientehuus, rooie, gele, een enkele blauwe. Veul kapotten. Het is drok. Onder een ofdakkie is een bar en an de aander kant van de binnenplaats speelt onder een tentzeil een band. Twee gitaristen, een drummer en een dikke neger met een saxofoon. Een zangeres met het haar wieduut en een zonnebril op stiet veuran. Ze haoldt de microfoon stief tegen de lippen. – Waorum hebt negers van die dikke lippen? Vraogenuur bij aardrijkskunde. De lerares was der glad verlegen met west. Ze had een kleur kregen. Aander vraogen waren der niet west. Elkenien wol weten hoe as dat zat: dikke lippen.

Niet elke neger was hetzölfde, sommigen hadden krullen, een kroeskop, ander steil haor. Juffrouw Le Poole had heurzölf deur de krullen streken, was een maol met de vingers langs heur lippen gaon. Hij had allent onthaolden dat zwarten der anders uutziet as blanken. De lippen van Le Poole waren voller en voller worden, hadden hum aal meer in beslag neumen. Bij aardrijkskunde had hij wat leerd.

Arnold kek de zangeres an. Pikkerig, zwoel, klinkt heur stem in de nacht. Ze kek weerom en as ze de arm strekt en de microfoon wied vothaoldt, zöt e dat ze naor hum lacht.

De drokte benauwt hum, maar nao een flessie bier vuult e hum meer op gemak. Nkama stiet wiederop, hef een bekende tröffen, liekt het.

Is dat Bernard? Nee, die lig met een verbrande slokdarm in het ziekenhuus. Arnold wul niet an Bernard denken, haalt een flessie bier, giet pissen en haalt vanneis bier.

As e goed en wel zit stiet iniens de zangeres naost hum. In een reflex schöf e een eindtie wieder de bank op. Ze komp naost hum zitten.

‘Ça va?’

‘Ça va.’

De eerste schrik veurbij. Arnold zeg dat ze mooi is, mooi zungen hef en as ze zeg dat ze dörst hef, haalt e twee pils. De saxofonist nemp de plek achter de microfoon en zingt een nummer van James Brown. Ze drinkt, praot, smoest. Malikana vrag hum 150 CFA. Ze haalt draank. Hij gef twee briefies van 100. As Arnold van de wc weerom komp, zit ze onder een ofdakkie achter een taofel. Ze wenkt hum. Hij schöf naost heur, tegen heur. Koel, pikkerig, maar van vrouwlu vindt e dat niet arg. Ze fluustert hum in het oor, niks over wark, niks over peroxide. Musique, caresse et amour, dat haoldt heur gaangs.

Naor kerrie rök ze, en saffraan. Arnold verget zien ofkomst, legt heur de arm om de scholder. Ze pikt naor zolt en zwiet.

‘J’ai froid,’ zeg ze. Malikana kek hum met grote ogen an. Hij geleuft niet dat ze het kaold hef. Arnold haoldt heur heur stiever vaste. Hij wul wat zeggen. Veur e Franse woordties vunden hef, vuult e warmte deur zien lief in rillings omhoog kroepen. Malikana lacht. Hij lacht e weerom. Wul ik dit?

Onder het oor vuult e vochtige klammigheid in de nek – daarom hebt negers dikke lippen –. Arnold zöt gien Nkama, zöt gien aander zwarten, denkt niet an Bernard, heurt gien geschrouw, gien muziek as Malikana met hum de bar uutlöp. Het jongchie is vot, de brommer ok. Ze loopt uren. Hij moet pissen. Ze lacht, schatert, as e de rits omhoog trekt. Malikana pakt hum de hand, drukt heur lief tegen hum an. Ze vuult of zien gerak in orde is.

Hij lig op een matras, vuult spiralen deur het laken onder hum. Malikana stiet naost het bère. Ze trekt heurzölf uut of an., Arnold zöt niet wat ze döt. Hij rilt, nat van zwiet, inspanning, draank, koorts. Een gerdien giet opzied. Nkama stiet naost het bère.

‘Bernard est mort.’ Nkama vertrekt gien spier. Malikana lacht. Ze göt een kan met water in een schaal en wast heurzölf.

An de reize

‘Geweldig stad. Hier moej ies wat vaker hen,’ schrief ik achter op een ansicht. De kaart is een viefloek van stadgezichten; een poort, een aold kasteel dat te wied vot lag om te bezuken, een winkelstraot, een ridder op een peerd, een park met treurwilgen met takken die boven het water van een vijver hangt. Een middeleeuwse plek.

‘As het zummer is, dan mut het hier merakel schier weden,’ schrief ik. Dan bint de terrassies vol, de vrouwlu en jongkerels op zien best. Maor ok now giet het wel. Ik haold oe op de heugte.’

Ik plak de zegel op de kop op de kaart. Now wet e zeker da’k in een vrolijke stemming bin. Een beetie melig, dat wel. Ik steek de kaart in de binnenbuuts van de jasse. Versturen hef gien haost. Ik bin nog maor een dag an de reize en der is nog plek op de kaart veur wieder neis.

Achter glas zuuk ik op een terras een stee. Ik gao in een hoek zitten. Zeker van rugdekking volg ik tot de leste regel de inzichten van sociologen. Ik haold van overzicht, van helderheid. Ik gao nooit met de rugge naor een raam zitten, of naor een deur waar elk ongezien binnen kommen kan. Ik kroep altied in een hoek.

‘Is disse plek vrij?’ vrag ze. Ze overrompelt mij. Ik schrik, kiek op van de menukaart en zie een rossigblond wichtie naost mij staon. Ze wacht antwoord niet of en giet stief naost me zitten. Ik ken heur niet. Ze steut de kneien tegen mij an. Ik mag dat wel.

‘Za’k joe even helpen,’ zeg ze. ‘Aj an wat starkers toebint, dan kan ik joe de trappist anbevelen. Wuj het nog rustig haolden, laot het dan bij chocomel met slagroom.’

Ze nemp een trappist. Ik doe met.

Wied boven oens zie ik deur het schuunse glas van de serre condensstreden van een straalvliegtuug. Anna kek met.

‘Het is een viermotorig toestel,’ zeg ze. ‘Dat kuj an de strepen zien. Het liekt der twee, maor het bint der vier. Hiel rap vloeit ze in menare.’

Ze nemp een slok van het monnikenbier. Ik knik en veur ik wat zeggen kan giet ze wieder.

‘Het vrös zun twintig graoden op tien kilometer heugte. Een beetie minder denk ik, de strepen blijft niet lang. Ze löst al nao een kilometer op ins blaue.’

Vanuut het noorden trekt witte wolken binnen, de blauwe locht verdwient. Wiederop kleurt de locht blauwgries. Het kan snei weden, of hagel wat der an komp. Kaolde, dat is wis.

‘Ik heb een schier wicht tröffen,’ schrief ik op de raand van de ansicht as Anna hen de wc is. Ik wachte en kieke hoe volk buten veurbij löp, drok hen huus. Ik krieg het hiete. Ik vuul de oren gluien.

In het theater an de aander kaant van het plein stiet een riege veur de kassa. Ik zie een brievenbus naost de telefooncel. Daor giet het leste neis dommiet in.

‘Elk kreg de reise die hum toekomp,’ schrief ik op de ansicht. Op de veurkaant stiet een Boeing 747. Ik bin op Schiphol en kiek vanof de pier naor vliegtugen die landt en vertrekt. Volgens de boekies vertrekt der elke drie minuten een koppel volk en komt der even zoveule an. Ik gelef der niks van. Ik zie maor een stuk of wat votgaon in het half uur da’k hier stao.

‘Wat een benauwde gezichten, wat een volle koffers veur de leste reise hen de hemel,’ schrief ik met rooie pen achterop.

Ik bin an de reise. Ik heb een weekkaart kocht veur het spoor. Van elke plek waar ik uutstap stuur ik een kaart. Niet om weten te laoten waar ik bin, want as e de kaart ankomp bin ik al weer vot. Mien waore plek blef onbekend, daor bin’k allent zölf bij.

Het weit fris over de pier. Een kind dreit an een verrekieker op een paol en vrag va een gulden. Het jongchie kreg een gulden. Ien minuut blef het kleppie open staon. Niet ien machine giet omhoog of komp umdeel. Ik heur het kleppie vallen.

In vierkleurendruk stiet het plaatselijke bejaordenhuus. ‘Rust zacht heet het verzörgingshuus hier ter stede. Ik haalde meer van morgenrood of aovendlocht. Aj tied van leven hebt, en aordigheid an jonge wichter, dan kuj hier de leste dagen op een nuvere wieze slieten,’ schrief ik. ‘Die aander kaart haold ie nog tegoed.’ As disse kaart uut de brievenbus op de deurmat valt, mut der verwarring weden. Ik schrief nog niet hoe het met Anna oflopen is. Ik haold de spanning der nog even in.

Anna woonde twee straoten wieder op kamers, zee ze. Ze wol niet met hen mien hotel. Ze neugde mij met. Arm in arm en later hand in hand leupen we over straot, veur de schouwburg en de brievenbus langs. Ze wees de bakkerswinkel, ONS BELANG op de gevel, waar ze het brood verdiende. Ik telde de straoten. Bij toeren kraste ik met de schoen op de tegels en leut ik snippers van een sukerzakkie vallen.

‘Nog niet,’ zee ze. ‘Ik moet nog warken. Vanaovend.’

Ze gaf mij het telefoonnummer.

‘En drink ie niet teveule?’

In het bejaorenhuus bin ik hen de wc west. Ik mus ieniens merakels. Dat kwam van de koffie. Achter de balie van de receptie flikkerde een monitor in gries. In een rekkie verscheiden ansichtkaorten. Der zat gienend op te passen. Ik zag de achteruitgang. Een wagentie met een kist stun veur de deur. Ien kaart zult ze niet missen.

‘Bin in dit hotel twee nachten west. De eerste nacht allent. De tweede nacht ok.’ Op de veurkaant van de kaart he’k een kring zet om het hotel. Het lig an het water. Ik had de kamer, ienpersoons, boven de luifel. Vanuut het raam kun ik

zien hoe kwaajongen midden in de nacht vanof de steiger in het water plasten. Ik heurde niks, maor zag het wel.

Ik hoop dat veur de ontvanger van de kaart bekend is dat 'de tweede nacht ok' een geheime code is. Een ienpersoonsbère is meistens breed genog veur twee mènsen. In het begun.

Merakel stom vanzölf dat ik het huus van Anna niet weer vinden kun. Ok de bakkerswinkel waar ze warkt, kun ik niet vinden. Toen ik belde heurde ik heur stem op het antwoordapparaat. Ze zee dat ze der niet was, maor op de achtergrond heurde ik het fluitconcert K315 van Mozart en gescharrel in de kamer. Het kan de poes west weden, maor dat geleaf ik niet.

Deur de kaolde schref de pen niet goed. Ik moet hard op het karton drukken. 'Morgen kan ik vanneis bij Anna terechte,' schrief ik. 'Ik heb nog schoon ondergoed veur twee dagen. Dat is ok JOEN BELANG.' Dat is de aander code. Mien weekkaart is nog twee dagen geldig. 'Maor ik gao zeker bij V&D langs veur schone was,' schrief ik stief onder de postzegel. Ik schrief het in spiegelschrift. De postbode huuft niet te weten waar ik uuthang en wat ik doe. As ik het weet, dan is dat meer as zat. Ik weet het wel.

'Rozen zo rood, tulpen zo wit.' Op de ansicht stiet een man met de handen in de buutsen. Hij bög een eindtie veurover en kek in de koelkast. In de deur stiet een halvolle fles wien, een fles melk, halfvol. In het bovenste rek een pakkie botter, het kan ok margarine weden, ik kan het niet zien. Wieder ketchup en twee eier. Het is een Amerikaanse ansichtkaart. Ik zag dat geliek. De man op de kaart kek asof e aorzelt. Zal e wat uut de koelkast pakken, of zal e der zölf in kroepen as verrassing veur zien Anna as ze tegen tien uur van bère komp. Hij hef de kleren al an. op koelkast stiet een vaas met rooie en witte tulpen.

Ik zul der in kroepen as ik Anna kun verrassen. Maor dan nakend.

Ik schrief hiel groot z.o.p. op het overbleven witte stuk op de achterkaant. Dan maak ik de o en de p hielendal zwart. Der stiet niks onder de postzegel, maor dit bericht haoldt de lezer in elk geval achter de stoomketel en van de straat.

Ze was niet bij het lopend buffet. Ik had heur ok niet verwacht, maor wel op heur rekend. Zo naost de corn flakes en de proemen. Ik mus het met de Drentse Courant doen. Ik lees de aanbiedings van de 06-nummers. Het liekt mij niks. Der is meer onder de zun. Meer van het zölfde, zeg Prediker. Op de ansicht een vennegie, een boerderij met rieten dak, een fjordenpeerd veur een huifkar. Merakel schier weer in Drenthe. Twee fietsers achter een hunebed. Anna hef heur haor knipt en varfd. Ik zie het.

In het leste vakkie van de kaart staot korenschoven in hokken langs de Drentse Aa. De Aa stiet mij an, de stoppels staot mij tegen. Ik vuul de krassen op de rugge. Het is hiel krap onder de schoven, en stoffig.

'In goeie welstand ankommen,' schrief ik op de kaart. 'Op disse kaart zie ie dat ik het levent dik veur mekaar heb. Ik kan het anraoden. Gao vot, gao nargens hen, ie komt wis overal.'

In de veurste bult van de korenschoven prik ik een gat. An de achterkant schrief ik der bij. 'Hier was het. Hier hebt wij het daon.'

Nog ien nacht. Dan zit de reise der op. Ik laot het eten veur wat het is. De mufte eetzaol van het hotel stiet mij niet an. De gastvrouw is mij niet toeschietelijk genog, vanmorgen niet, gisteravond niet. Uut solidariteit met Anna gao ik nog ienmaol naor de bakker om de hoek; MIEN BELANG. Der is een konditorei in de winkel. Anna hef een snipperdag, dat kan niet aans. Ik neem lindebloesemthee met twee kadetties. Broodties ongezond. Een zakkie met bosbessenthee laot ik in de buuts glieden. Ik weet niet wat ik der met moet. Onderweegs heb ik gien hiet water en gien beker. Die gaot an mij veurbij. Ik schrief de leste kaart.

'Goeie week had.' Zet ik an de bovenraand. 'Om de grèenzen te ontdekken bin'k der over hen gaon.'

Op de veurkant stiet in zwart wit en gries een negerin. Ze is naakt. Ik zie heur vanof de rugge. Bovenan de kaart een bos kroeshaor, onder an de kaart een plukkie. Ik plak een witte plakstrook van de postzegels over de bovenbienen, het onderlief.

'Goeie week had,' schrief ik andermaal op de witte strook.

Twee postzegels van tachtig cent op de kaart. Disse moet betied ankommen. Disse moet zekers ankommen.

Ik neem een banaan en een appel met van het ontbijtbuffet en laot die in de jassebuuts glieden. Veur onderwegens. Ik betaal extra veur de weerumreis. Eerste klas hen huus. Gien conducteur te zien, gien stempel op mien toeslagkaart. Minne zaak. Ik reis het leste stuk een maol hen en weerum. In Zwolle haal in geld uut een giromaat. Hier bin ik west, dat is zeker. Elk kent dag en uur. In Zwolle bin ik west. In Assen gao ik hen de Brink. Ik haal vieftig gulden uut de automaat. In Assen bin ik west. Ik huuf gien kaart van bartje te sturen. Elk kent dag en uur. De giro is mien getuge.

De buurvrouw hef daon wat ik opdragen heb. Ik betaal der veur. Ik bin baos. Ze kreg een bos rooie tulpen. Morgenvrog. Ik pel de banaan. Op taofel lig de post in stapelties. De kranten, de wegwarpkanten, de brieven van de giro, de eerste bewiezen. Vief ansichten met de plaaties naor boven. De negerin lig bovenop. Op het raandtie dat over heur kruus plakt is stiet 'Goeie week had.'

Ik lees de kaarties. Mooi veur hum, denk ik. Mooi veur hum.

Ik leg ze op mekaar, maak der twintig stukgies van en meer.

Dan giet de telefoon.

Anna, dat is Anna. Ik weet het. Ze hef mien nummer. Ik neem niet op. Ik bin besodemieterd.

Eerste reserve

Menno kek mij an zoas paus Pius XII mij ankeek vanof de foto die op de middelbare schoel an de muur hung. De gang tussen de deur van de bibliotheek en het kantoor van de conciërge, het stuk tegenover de kapstokken, kun ik nooit veurbij zunder dat die bisschop mij naoloerde. Een paors pak had e an met een brede kraag en kortknipt haor vanonder een paors kappie. Dat is mij bijbleven en de dwingende ogen van die prelaot.

Jaoren later las ik dat die foto van Pius XII een kunstgreep was, een mengsel van marketing en psychologie, een onderdeel van volksmennerij. Laot een potentaat rechtveuruut kieken en maak dan een foto. Zörg veur grote ogen en een kaolde blik. Vanuut elke hoek liekt het dan asof god om de deur kek en ie achtervolgd wordt deur bliken die dwingt. Vanof dat schilderij kan Menno dat nog beter as de paus; zien lochtende ogen kiek mij met de dag dwingender an.

Het schilderij hangt an de muur boven het bère. Het is goedkope eulievarf, naoschilderd van een kleurenfoto. Het was zien verjaordagscadeau veur Mia. De schilder kende dat kunstie met de ogen. Menno zöt de hiele kamer. Ik kan hum niet ontwijken, niet as ik in bère lig, niet as ik achter het bureau zit dat in de hoek stiet, niet as ik kleren in de kast hang en ok niet as ik ondergoed in de ladenkast van Mia barg. Menno kek mij an, waar ik ok bin in dit huus.

Oens huus is an de krappe kaant, maor Mia vindt het groot zat.

‘Wat moet wij met een groter plek,’ zeg ze. ‘Dichtbij mekaar is warmer en het is nog goedkoper ok.’ Dan lacht ze wat. Ze wul hier niet vot. Hier hef ze heur wereld maakt.

As het an mij lag, dan verhuusden we naor een groter stee, ien kamer der bij is mij al genog, ien kamer maor, zodat ik het bureau niet langer naost het bère heb. Zodat ik een reden heb het schilderij argens aans neer te hangen, op te bargaen.

‘Eerst het wichtie, dan het wark,’ zeg Mia as ze zin hef om te vrijen en mij ankröp. Ze zöt hoe ik naor het dooie bieltscharm van de computer loere. Ze wet dat ik geern wark, dat mien levent veur de helfte uut warken bestiet en veur de aander helft uut heur en mij. Ze vrag mij nooit de juuste verhaolding tussen die twee. Ik zeg het heur niet. Ze much iens votgaon. Ze much iens denken dat ik de blik van Menno ontwijken wul as ik naor het bureau kiek, as ik met heur vrije.

Op de foto die naoschilderd is hef Menno zwarte stoppels. De foto heb ik maakt toen e vierentwintig weur. Ik was met hum op vakantie in Parijs. We gungen hen de Moulin Rouge, we keken naor mollige vrouwlu met lang zwart haor, we waren vot. We waren met z’n beidend, maor ik zag en vuulde Mia overal. Overal waar Menno was, zag ik heur. Menno zweeg over heur. Nao

drie dagen en nachten met veul draank en zunder slaop vierden we zien verjaordag met rooie wien en schunnige praot op een terras veur de kathedraal op de Mont Parnasse. We stuurden Mia een ansicht met groeten vanof de Eifeltoren. Ik maakte de foto. Toen al was ik benauwd, toen al vuulde ik zien ogen deur de lens van het toestel in mij deurbranden.

Ik ken Menno van dienst. Nao een mislukte studie gung ik onder de wapens. Ik deelde de kamer met Menno. We kunden het goed met mekaar vinden. Menno had twee jaor verkering met Mia. Ik kun het goed vinden met Mia, dat much van hum, zolange as ik op ofstaand bleef.

We deelden heur niet. Ik had Mia niet veur mij allent. Ik bleef op ofstaand, en in mij gruide verlangst en ik begunde veurzichtig een brugge te leggen. Ik kwam dichterbij. Ze vuulde dat, ik wus dat ze het vuulde, ze huuld het niet tegen. Mia bleef op ofstaand. Menno stun nummer ien en dat wol ze zo haolden.

Menno was hen een begrafenis in Maastricht. Hij zul late weerom kommen. Die aovend keek ik met Mia naor een voetbalwedstried. De televisie stun op de vloer, we lagen naost mekaar op de kussens die we uut de tweezitsbank pakt hadden. Ze huuld niet van voetballen, ik ok niet. Gries flikkerden speulers en bal over het scharm; zunder geluud. Het weur twee-nul. We hadden de doelpunten niet metkregen.

Ik was een goeie tweede. Ik bleef eerste reserve. Ik zee dat ik in training blieven zul. We lachten kreupen menare vanneis an, tot de grèens. In mij begunde zeerte te janken.

Toen Menno met de leste trein ankommen was lagen de kussens op de bank, de onderkaant naor boven keerd. Het was twee-nul worden, zee ik. Hij wus dat al.

Ik was niet oorlogszuchtig, ik wol niet schieten om te doden. Het leger was der veur vrede, huuld ik mij veur en as aander het niet deuden, dan mus ik het doen. Menno dacht der net zo over en toen we vraogd weuren met te gaon hen Bosnië huufden we niet lange nao te denken. Mislukt as student kunden we wat goed maken en veur later zul het ok nooit vot weden. Elke warkgever kun volgens oens lu gebruiken met deurzettingsvermogen en met lef in de pokkel. We waren niet driest of dol in de kop, maor een beetie avontuur. Ach, wat kun joe overkommen? Mia vun het niet goed, eerst niet. Maor later zee ze dat het oens besluit was.

‘Te hebt een reserve luitenant,’ zee ik en ik smokte heur.

Ze kun der niet echt om lachen. Ze zweide oens uut.

Ze kun der niet om lachen, ze jankte toen Menno as eerste weerom kwam in een liekzak. Het hiele volk keek met hoe ze jankte. Van de minister kreeg ze een hand en wieder levenslang pensioen met een oorkonde veur bewezen diensten, een diploma veur heldenmoed dat Menno niet meer in ontvangst nemen kun.

Mien oorkonde lig in de la van het nachtkastie onder die van hum. Ik was der bij toen Menno de leste aodem uutbleus in dat schoelgebouw in dat dorp bij Sarajevo. An de muur hung een schilderij van de paus, net zun portret as tussen concierge en bibliotheek.

Menno kek mij an vanof het schilderij boven zien bère.

Ik doe de ogen dichte. Ik zie de schoel in het oorlogsdörp. We zit tussen schoelbanken met de rug tegen de butenmuur. Op de vloer ligt schriften en boekies tussen glas en versplinterd holt. Ik blader deur een schrift, het is een rekenschrift. Het kind had alle sommen goed. Ik denk an Mia en an Menno. Mia wied vot op de tweezitsbaank met onder heur oenze herinnering. Ik zie Menno onder het raam vief meter wiederop.

Het is kaold. We praot niet meer, met een half uur wordt we oflöst. Menno verveelt hum, gooit schrifities en boeken naor buten. De uzi hef e tegen de scholder, de helm lig op de grond naost hum. Oorlog is verveling. Ik wul dat geern zo haolden.

Mia.

Dan klinkt gehakketak van een mitrailleur. In het pleisterwark verschient een spur. Ik laot mij plat op de grond vallen, zie hoe Menno de helm opzet, de uzi grep en in de bienen giet.

‘Blief liggen,’ schrouw ik.

Ik schiet.

Schieten, doden, ik weet wat dat is. Ik ken dat gevuul. De windbuks die mien va op zien veertigste verjaordag kreeg. Een deusie met koegelties, niet van die ronde ballegies, maor loden kegels met een platte kop. Blikkies en flessen van een plank schieten en later naor roeken op de kerktoren. Ik heurde de tikkies tegen de leistien van het dak. Het moet verbeelding west weden. De kerk stun veul te wied vot. Ik heurde de koegelties wel. Mien wereld was hiel groot, was nog niet anraakt deur verstaand.

Toen elk uutkeken was op de neie aanwinst, sleup ik met de buks in de hof. Een mus, een jonge huusmus, van een meter of drie kun dat niet missen. Twee, drie veerties, wieder gien geluud as het zachte ploffie in het zaand. Zo vuulde dood.

Menno bloedde, hij beweug niet meer. De dwingende ogen waren vot. Ik verstiefde, daor in die schoel met uutzicht op de paus. Ik bleef zitten tot ik vothaald weur.

Ik kreeg verlof en huufde niet weerom. Ik verleut de reserve baank. De oorlog zal nog lange duren.

Pommes pariesienne

‘As ie heur een brief stuurt, dan gao ik geliek hen huus.’

Ik reed de auto tot an de bossies. De raampies wied lös. De tent in de kofferbak.

‘I kill the engine,’ zee ik en dreide de contactsleutel om.

Magdalene had gien bosschop an mien praot. Magdalene had wille an ve-kaansie, an het laandschop onder Paries, an heuvels en droevenraanken, an baguette met Fraanse keze. Ze had het heufd bij aangenaome dingen van het levent, niet meer as een krappe tel bij mien brieven an Nicol. As der al iene dood mus, was het veur Magdalene niet de deux cheveux, dan was het Nicol, dan zul het sleuteltie uut het contact van die aander motor mutten.

Ik haold van Nicol. Gien mèens die mij die liefde oppakken kan. Vanzölf, Magdalene hef mien liefde, al meer as viefentwintig jaor. De kinder, oenze kinder, hebt mien liefde. Ze bint aold genogt om niet meer met va en moe op vekaantie te wullen. Ze bint aold genogt om oens lös te laoten en de eigen gang te gaon. Kinder mut niet te lang mamespoppies blieven met jaank naor de börst.

Magdalene hef de keuze maakt. Veur mij. Ik niet. Nicol zit mij in het bloed. Ik bin van heur. Zij is van mij. Ik bin heur liefste en onmisbaore heur minnaor. Nicol zee het, ik bin de ienige man met wie ze een relaotie hef. Elke dag dat ik met Magdalene op vekaantie bin zal ik Nicol schrijven. Ik mut.

Veur Magdalene en ik het grös opreden en de tent in de hoek naost de liguster zetten, kwamen mij woorden aover de lippen die ik niet kwiet wuld had. Ik zee dat ik Nicol schrijven zul, alle dagen. Magdalene zee dat ze liever allent wieder giet, as ik dat doe.

Ik heb nog gien Fraanse postzegels.

Lieverd,

Lieve, lieve lieverd, ik schrijf je deze brief in het geheim. Als Magdalene er lucht van krijgt dat ik je mijn gedachten, en vooral mijn gevoelens vertel, dan is mijn vakantie voorbij. Ze wil niet dat ik aan je denk Nicol, ze wil niet dat ik met mijn gedachten Frankrijk en de camping verlaat, ze wil niet dat ik bij je ben. Mijn bloed kruipt waar het niet gaan kan. Magdalene is onder de douche, je kent ze wel die campingdouches met water dat te koud is en met plukken haar in de afvoer, met ondergoed dat buiten het hokje op een bankje ligt en elke voorbijganger de intiemste zaken verraad. Ik steel deze minuten van tien francs lauw water om je te vertellen dat ik van je houd. Ik hoop dat Josef niet vervelend doet als hij merkt dat ik je schrijf. Dit kleine geheim en de gedachte aan jou maakt me warm van binnen. Ik verlang naar je gulle borst. Steeds meer,

Je T.

Ik heb de tent schier in de hoek zet. Vrog in de morgen schient de zun naor binnen en laoter op de dag hebt we scha van de appelboom. Het is een kleine camping, een kilometer of vieftig onder Paries. Het is niet drok. Wiederop stiet een koppel uut Elp. Ik haold ze uut de buurt. Ik huuf gien koekkoek in het nöst. An het nummerbord van de auto hebt ze vaste zien dat we laandgenoten bint. Ik haold daor niet van. Aover de grèens bin ie te rap familie van mekaar. Nao het weer en de reize komt praoties die ik zölf in huus heb en niet van aander lu heuren wul.

Magdalene zöt der schoon en fris uut. Ze hef het haor wassen en ze drag een korte boks en een hemdtie dat de buuk net niet zien lat. Dat he 'k bij Nicol aans zien. Nicol hef het lief voller as Magdalene, Nicol gef haoldvast. Over het lief van Nicol kan ik gedichten schrieven, ze maakt poëzie in mij lös, light verse is ze. Bij Magdalene he'k dat niet. As Magdalene mij stief ankek, dan wul ik mij wassen en verschonon.

Ik zet het gasstel en de pannen klaor. Magdalene kookt dommiet, maor nao het douchen wul ze eerst witte wien en op het matras liggen.

*Magdalene ligt in de slaaptent. De rits is niet dicht, maar ze ziet me niet. Ze denkt dat ik lees, maar ik schrijf verder aan wat ik je wil zeggen. Ik heb nog geen keuze gemaakt, maar ik besef dat ik gevaarlijk spel speel. Ik houd van je Nicol, maar ik geef ook veel om Magdalene. Vijftwintig jaar is niet niks en de kinderen hebben ook recht op gelukkige ouders en kleinkinderen, –ik hoop dat die komen,– hebben recht op een gelukkige opa en oma. Over die tweestrijd heb ik je al vaak geschreven liefste, ach wat maakt het leven het me moeilijk. En jou ook, natuurlijk. Josef is een heel goede man, maar wat jammer dat je geen oprechte hartstocht voor hem voelt. Ik kus het papier en steek de brief in de envelop. Morgen probeer ik aan een postzegel te komen en je deze woorden te sturen. Wees niet ongerust als je niets van me hoort. Bei mir bist du schön. Ik ben bij en in je, elke minuut van de dag, en van de nacht. Ik droom van je heerlijke akker, van je melk, van je honing. Laat mij je distel zijn. Liefs, liefs, liefs,
X X X,*

T.

De brief he'k in een boek van Villon votstopt. Magdalene les gien gedichten en zeker niet in het Fraans, ze hef gien gevuul veur taal. Nicol les ok gien gedichten in het Fraans. Ze les mien gedichten. Ik lene wel iens wat van Villon. Ik kan al die woorden niet zölf bedëenken en wat een dichter geven hef, dat is e kwiet, dat is veur elk die het woord van neud hef. As het gien vekaantie is, schrief ik Nicol alle dagen, ienmaol in de weke zie ik heur, dan doet we wat ik in gedichten en brieven schrieve. Liefde zöch een uutweg zunder dat het verstaand daor wat over te zeggen hef.

Magdalene lig op het matras. Ik heur hoe ze zachties ronkt en boompies zaagt. Ze verdrag gien draank, ien glas is heur genogt om in slaop te vallen. Bij

Nicol kan ik drinken. Toen ik Magdalene van mien neie liefde vertelde, bleef ze der kalm onder. 'Wat ie in de kont hebt, dat heb ie niet in de kop,' zee ze.

Magdalene wol die aovend niet met mij vrijen, ik had der meraokel veul zin an.

'Ie doet het niet met mij, maor met die aander, as ik joe geworden laot.'

Magdalene dreide mij de rugge toe.

'Ik bin gien ofvalbak. As ie joen zaod op de akker kwiet wult, dan mut die akker bij je passen. Een boer zeit niet zunder dat e veurof naodacht hef. As e der over naodacht hef, vindt e het ritme van het zaodstreien op het gevuul. Ie vergist oe in de volgorde. Ie mut het verstaand der bij haolden, maor ik zie dat het wied vot is.'

Magdalene zee gien woord Fraans. Nicol leut mij bij heur binnen. Nicol slikt de pil, dat wel.

De avond is stil en ik laat de autorit van me afglijden. Jij glijdt bij me binnen en als ik aan je denk dan voel ik hoe mijn lichaam mijn hartstocht vertaalt. Ik streel mezelf en in gedachten is het jouw hand die me aanraakt, zijn het jouw vingers die me koesteren. De tinteling in mijn lijf verschuift. Het is een vreemde spanning die ik nog niet goed ken. Als Magdalene me als een dief in de nacht zou verrassen en zou zien dat ik je schrijf, kan ik mijn luchtbed leeg laten lopen en mijn slaapzak oprollen. Magdalene zegt dat het genoeg is. Volgens wetenschappelijk onderzoek, zegt ze, blijven verliefdheidshormonen vier jaar het verstand verdwazen. Volgens Magdalene komt er dan een hormoon in het bloed dat vriendschap heet en dat het leven weer gewoon en dagelijks doet zijn. Ze vindt dat mijn tijd met jou er op zit. Alleen al die gedachte breekt mijn onderbuik en doet pijn tussen mijn oren. Ik krijg een dorre mond van die woorden.

Magdalene kan wreed zijn. 'Weet je wel wat een nicol is?' vroeg ze. We reden nog boven Parijs. Af en toe zag ik de top van de zwijgende Eiffeltoren. Ze had aan mijn hele doen en laten gevoeld dat ik niet bij haar was, hoe ik ook mijn best deed om te verbergen dat ik op jou was gericht. Ik wil Magdalene geen pijn doen. Jou ook niet liefste. Niemand. Haar vraag deed me gloeien. Als ik je naam hoor word je groot in me en vul je de lege ruimte die ik in mezelf voel.

'Een nicol is kristal van calciumcarbonaat. De formule is CaCO_3 . Het is een helder kristal met een bijzondere eigenschap.'

Dat wilde ik graag horen, want jij hebt heel bijzondere eigenschappen. Maar ik had het kunnen weten. Magdalene pakte mij af wat mij dierbaar is.

'Die kristallen zijn dubbelbrekend,' zei ze. 'Ik heb dat opgezocht in de encyclopedie. Licht dat door het heldere zout gaat, wordt gesplitst in twee bundels. Eén kristal laat licht in verschillende richtingen door, tegelijkertijd. Eén streep zie je door het kristal als twee lijntjes. Je weet niet meer wat echt is. Dat komt door de rangschikking van de ionen, door de ordening in het kristalrooster. Twee van die tabletjes haaks op elkaar en het effect is weg. Gekruiste nicols, heet dat in de boeken. Met gekruiste nicols zie je een aander werkelijkheid, dan ben je blind voor wat echt is.'

Nicol ik houd van je, liefs liefs liefs in helder licht,

Je liefhebbende T.

Ik haold der niet van as Magdalene met verklarings op de proppen komp. Liefde huuft niet uutlegd worden, liefde is der gewoon, of het is der niet. Bij mij is het der. Bij Nicol is het der ok. Wij hebt het ongeluk dat we menaar niet eerder in de muut kommen bint. Ik had met Nicol op de camping weden mutten. Ik had met Nicol twee kinder op eerde zetten mutten, ik had met Nicol opa en oma worden mutten. Bijkaans krieg ik met Nicol een aander kaans in een aander leven. As ik het daor met Magdalene over heb, dan zingt ze: 'Na de dood. Na de dood. Er is leven na de dood.' Magdalene kan merakel zingen. Daor word ik min van in de kop. Ik wul leven veur de dood. Leven met Nicol. Nicol hef Josef. Nicol hef kinder die niet van mien zaod bint. Ik ploeg en bewark de akker van Nicol. Ik bin een boer zunder verstaand.

Magdalene dreit heur om. De wien is utwarkt. Dommiet maakt Magdalene eten. Ze haoldt van lekker eten en van koken. Op het taofeltie met de gaspitten he 'k alles klaorzet. Varkenslappies, tomatenpuree, kleine eerpels in vacuuplestiek, slao, komkommer, paprika, siepelties en kruderie. Nao het eten gao ik hen de kiosk en haal ik ies en een pottie kersen op sap.

'Nog vijf minuten,' zeg Magdalene en schopt met de blote voet tegen het tentdoek van de slaopcabine.

'Zet de spullen maor klaor.'

Ik heur hoe ze ritsen lös döt.

'Doe maor rustig an.'

De borden, de lepels, de vörken, de messen, ik schoef ze hen en weer, dan kan Magdalene heuren da 'k drok gaangs bin.

'Ik waorschow je as het zo wied is.'

De laote zun braandt mij het heufd. Ik lik de brief dichte en schoef die achter het umslag van de verzen van Villon naost de aander brief. Ik heb nog aal gien postzegels. Zwiet pikt mij op de rugge. Ik heur de motor van de auto tussen de oren. Meer ast twee peerdekrachten. Ik krieg hum niet van het contact. Dat komp van de draank en van de Franse locht. Ik schenk mij een glassie in.

Lieverd,

Ik heb nog vijf minuten om je te vertellen wat ik voel. Ik houd van je, ook na al die jaren houd ik nog van je. Bij vlagen verdwijn je uit mijn gedachten, dan ben ik druk met aander mensen, met mijn werk, met literatuur. Dan leef ik in mijn binnenwereld waar ik niemand anders in kan laten. Dat is mijn domein, mijn zolderkamer die dan mijn bovenkamer wordt, of is het mijn bovenkamer die dan mijn kelder wordt? Ik lees onder de hanenbalken woorden van grote dichters. Ik droom mijn kinderjaren. Ik speel, ik ben een wit paard en draaf door een zonnig en warm landschap. Ik gallopeer over heuvels, door dalen, ik laat mijn manen wapperen.

Ik ben uitgedraafd. Ik zit zwetend naast je. Ik wacht op je koesterende handen, op de ruige handdoek waarmee je me droogwrijft. Ik verlang ik naar de strelende vingers om mijn hals en wacht tot je me bestijgt en de sporen geeft. Liefste sta me toe dat ik af en toe van je wegdraaf en met mijn gepantserde hoeven aarde hoog omhoog werp en plassen laat spetteren.

Ie weet dat ik niet bij je blieven kan. Elke maol as ik bij je kom en in je deur dring, as ik mij in je verlieze, starf jij met mij een beetie, dat is de kleine dood. Nao die kleine dood is der leven en een lied. Ik bin bange om te starven.

Angst is gien akker die vruchten drag. Benauwdigheid is gien motor die veuruutgiet, gien eerde die gef wat wij van neud hebt. Liefste, ik haold van joe omdat ie mien vruchten draagt. Joen takken buugt, maor ie bint sterk. Ie laot mij niet vallen as ik zwaor bin.

Liefs,

Joen Thomas.

Ik vold de brief dubbel. De nagel trekt scharpe raanden in het pepier. De avondzun kek mij an. Rooie wolkenlierten breekt de locht. In de hals vuul ik koesterende vingers. Magdalene kust mij het zwiet uut de nek en bög mij het heufd achteraoever.

‘Je hebt een brief geschreven.’

De warme buuk drukt mij tegen de klamme rugge. Ik knik. Ik vuul lippen op de mond. Magdalene pakt mij de scholders.

‘Kom mee. Je gaat met mij mee.’

Magdalene nemp mij de slaoptent in. Ze is mien roege handdoek. Magdalene is mien akker en mien hemel. Ik vuul heur haanden aoever mien benauwde börst. Ze strekt heur op mij uut. De eerde drokt mij op de grond.

‘Je bent sterk genoeg, wees niet bang om dood te gaan. Als je niet durft te sterven, durf je niet te leven.’

Ik kiek bezied. Op het bankie in de tent lig de brief. Elk die binnenkomp kan lezen wat ik schreven heb.

‘Ik ben hier. Kom van je zolder. Kom uit je graf. Laat me je lijf en leden.’

Magdalene pakt mij het heufd tussen de haanden, kust mij de ogen.

‘Hier ben ik. Ik lees je brief straks, als je dat wilt.’

Ik zwieg en gao de hilde omdeel. Ik voel haar taal bij me binnenglijden. Het is stil tussen mijn oren. Magdalene spreekt Frans en al die aander tongen.

Kaolde kameraod

As ze een eindtie lopen gungen, Rita de leste maonden het heufd stevig inpakt, huuld ze honden, die het op de ien of aander menier altied op hum begrepen hadden, op ofstaand, of Rita haalde ze an en preut dan tegen ze. Daor was Overgruun heur dankbaor veur, nog altied. De zoerige staank an de kleren en de haanden nam e op de koop toe. Een kwaojong uut de viefde van een vwo uut Raalte had de leraar geschiedenis in het bien scheuten, van kôrte ofstaand, had Rita tegen Overgruun zegd. De man was in het ziekenhuus opneumen, zien toestand was redelijk. Rita had de schoel en het klaslokaal op het journaal zien. Overgruun en Rita hadden het kôrte pad deur het plantsoen neumen en waren op huus angaon. Rita had slaopen wuld. Overgruun was heur pas uren laoter naokommen en had gedurig wakker legen.

De aander dag had Overgruun veur de eerste maal een Telegraaf kocht. Hij had details weten wuld, hij had weten wuld of het bot in groezels west was, hoe diepe as het gat was en of bijkaans de slagaoder raakt was. Overgruun had het weten wuld, maor de kraant had niet meer schreven as hij een dag eerder in het aovendblad lezen had. Een leerling van zumtien was nao verheur hen huus stuurd in ofwachting van het proces, die kwaojong huufde de eerste tied niet weer hen schoel. In de kraant had een foto van het huus van de leraor staon en een verhaol over het geweld op schoelen dat aal arger weur. In de leraoren-kaomer was de schietpartij allent onder de koffie onderwarp van gesprek west, de nommedag was het vanneis over de dingen gaon waar as altied over praot weur. Overgruun had ok onder de thee over die anslag praoten wuld, maor hij had zwegen. Raalte was te wied vot west van zien schoel.

In de naojaorsvekaantie was Overgruun hen Antwerpen west, om vot te weden, om een poosie gien schoel an de kop te hebben. Hij was het strontzat west, al nao zes week kinder en collega's, nao zesentwintig jaor was hij het strontzat, maor jongere collega's kregen wachtgeld, de fusies waren achter de rugge en hij had met de aoldste rechten ok de aoldste plichten haolden.

In die tied van veraanderings was de schoel teveul haoldvast in zien levent west om der ofstaand van te doen. Wat e in huus niet recht op een riege kriegen kun, had e op schoel vunden en now zat e met de brokken. Now mus e blieven tot het einde.

In een ziedstraot van de Vogeltiesmarkt had e ze in de etalage liggen zien: drie grieszwarte haandwaopens met een laogie stof der op, naost laandmijnen, haandgranaoten en steekwaopens, maank helms, petten en legerkisties die as kinderspeulgoed uutstald legen hadden op een camouflagenet.

Overgruun was niet geliek de winkel binnenstapt. Hij had aorzeld, was vanneis hen de knienen, hondties, marmotten en ok de knaries, parkieten en papegaaien

kieken gaon die wiederop op kopers wachtten. Kinder meugen daor marmotten aaien en hamsters vasthaolden. Overgruun had, wat ongedurig kuierend, met gruiende drok op de blaos, de haanden in de buutsen haolden en geregeld de vingers strekt. In een café had e koffie met een Brugse wafel besteld, maor hoe as het smaakte was e niet recht gewaar worden. Hij had bijkaans niet weten dat e an de reize was. Hij had zowat gien weet had van de naojaorszun en het lawaai op straot. Smaangs was het iniens merakel stil in zien heufd worden en had e een vromde drang vuuld die hum hen die lommert met verdedigingsmiddeln trökken had.

Was Rita maor bij mij, had e dacht, was Rita maor bij mij, om mij of te leiden en om mij bij die winkel vot te haolden. Maor Rita was der niet west. Ze was in huus bleven, ze had bijkaans in bère liggen te lezen of te soezen, of misselk van de pienstillers naor de zolder keken. Bijkaans had ze met de ogen dichte naor muziek luusterd.

Benaom sund de reorganisaoties op schoel begun waren met vergaoderings in de aovenduren, had hij Rita aal minder zien. Overgruun had langzaam het gevuul kregen dat e der niet meer bij heurde, wat tussen hum en Rita nog was, was hum aal meer as girrelzaand deur de vingers glist. Maor as e eerlijk tegen humzölf was, mus e bekenen dat e in die tied ok wel bliede west was met de onrust en de drokte op schoel, sund Rita kaakontsteking had, kanker an de bovenkaak.

Rita had tegen Overgruun zegd dat e der een paor dagen tussenuut mus, een paor dagen vot van schoel en van het gedoe. Het was waor west, lang had ze niet meer te gaon, dat vuulde ze, maor het zul goed veur hum weden vot te gaon en aander dingen an de kop te hebben, aangenaomere dingen. Veur hum zul het leven deurgaon. Hij mus vot. Overgruun had de bosschop begrepen.

Rita was de steun en toeverlaot van Overgruun. Steun en toeverlaot, dat was ze, jaoren. Overgruun gebrukte die uitdrukking elk jaor in de derde klasse om de kinder dudelijk te maken wat een cliché is, en dan gung e wieder met: op hoop van zegen en as leste: van het concert van het leven hef gienend een program. Der waren altied wel kinder die de leste spreuk van een wc-tegeltie kenden. Bij Overgruun zölf hangt dat tegeltie ok boven de papierrol.

‘Gao maor rustig,’ had Rita zachties maor beslist andrungen.

Ze had het gevuul had, had ze zegd, dat heur hiele bovenkaak naor beneden kwam, asof ze het bovengebit bewegen kun, net as de onderkaak, scharnierend an de schedel. Het was de druk van het gezwel, de druk van woekerings die aal wieder een weg in het heufd vunden.

‘Gao maor rustig vot en doe het wat kalm an, ontspan joe een beetie. De buren zorgt wel veur mij, as het neudig is, en een weekend is ok zo maor veurbij.’

En half grèl en half belerend had ze met een moederlijke blik in de ogen zegd: ‘Drink niet teveul, aj wult, drink niet teveul. Ach gao joen gang ok maor. Neem joen tied.’

As Rita bij hum west was, had e bijkaans een hamster uut een kooi pakt en heur het diertie vasthaolden laoten. Rita vun dat fijn, dat poezelige en dat tere. Rillings waren Overgruun over de rugge trökken, asof e met een wollen

haandschoen over stief bevreuren poeiersnei gaon was, toen e zien had hoe een kind een marmot tegen de haoren in aaide. Overgruun haoldt niet van dieren, benaom tegen huusdieren vuult e weerzin, al wet e niet zeker of die ofkeer meer de eigenaoren as de dieren angiet.

As Overgruun een eindtie allent lopen gung, aal vaker was dat zo, had e een opvolden paraplu in de binnenbuuts van de jasse. Niet dat e die bruken zul, maor het gaf hum een veilig gevuul, benaom in de nommedag en nao het journaal as honden vrij deur de bossies renden en in het gras scheten. Kreten as: hij blaft tegen joen hoed, of: hij döt niks, daar had Overgruun niks an. Hij zul wel wat doen as het zo te passe kwam. Rita had geern een poes as huusdier had.

De tweede maol was Overgruun wat langer veur de etalage staon bleven. Het begun van schaomte die in hum bovenkommen was, had e overwunnen. As Mein Kampf, erster Druck 1925, A. Hitler, open en bloot tussen de wapens liggen kun, huufde hij gien rooie kop te kriegen as e der naor keek, vund e. Hij kun ja ok belangstelling had hebben veur een haandgranaot as vuuransteker, of veur een fileermes.

Overgruun had gedurig minder smoesies van neud om te doen wat e wol. Hij vuulde dat as een overwinning, as een overgaove an humzölf, het gaf hum het gevuul van triomf dat e ok kende as e in een hoerenbuurt in een vrömde stad leup. Rustig en bedaord, kalm kiekend naor vrouwlu die veur heur huzen zaten met de deur wied lös of van achter glas naor hum wenkten, met enkelt een barkruk en een bère in een roodverlochte kaomer; vrouwlu die te huur waren, maor die veur hum onbereikbaar bleven, omdat hij dat wol. Hij had Rita in huus, dat e heur deur die ontsteuken koezen niet meer kussen kun, ja dat was niet aans. Het waren jonge wichter achter glas en in huuskaomers waar e niks te zuken had, maor die toch op ien of aander menier verlaangst in hum bovenhuulden. Zunder dat e het gevuul had, dat iene hum bekeek, deud e zien ronde in elke stad met een rosse buurt. Het waren gien driften, het was niet het vleis dat hum de achterbuurten injeug. Hij vuulde macht, meer macht as geiligheid. En verlaotenheid, maor dat kwam laoter pas, wus e, en die pries betaalde hij geern veur de dreumen.

Maor in Antwerpen had hij die nommedag niet naor de hoeren met de glimmende lieven keken, Overgruun had de revolvers in de etalage achter de Vogeltiesmarkt bestudeerd. Rita die in huus an kanker dood lag te gaon, elke dag wieder van hum volgung. Overgruun had de haanden diep in de buutsen van de jasse haolden en klam zwiet op de rugge vuuld. Onderin, stief boven de billen, was het begun van rugpien opkommen. As Rita der niet meer was, had e dacht, dan had e een verweer tegen löslopende honden, dan had hij een kameraod op schoel, een makker veur minne tieden die zeker kommen zulden. Hij had een hulp veur Rita, as heur lieden niet meer te dragen weden zul, as het hum te lange duren zul, as ze hum vraogen zul. Overgruun huuld nog van heur.

Hij was de winkel nog niet binnengaon, maor de drok in het heufd was

gruid en de blaas had aal voller vuuld. In een café had Overgruun maor een beetie huven pissen. Hij had een groot glas bier besteld en was de ienige west die an een taofeltie zeten had. Op het pluche klieed met zwartbrune schruivlekken had een schief stapeltie biervilties legen en in de vensterbaank had een witte porseleinen pot staon met een plestieken cycлаam der in en met verdreugde peuken. An de bar hadden Vlamingen zeten, met zwarte hemden an, en zwarte leerzen, die hum bijkaans votkeken hadden. De schlagermuziek had hum niet bliede maakt en toen e een hond naost een barkruk zien had, had e ofrekend, hij had vanneis pist en was votgaon. De hond had de kop op de vloer liggen laoten, asof e met kwiel an de plaanken vastzeten had. Krap een kwartier had Overgruun veur de winkel wacht tot de nommedagsluting veurbij was en de uutbaoter de deur van het slot dreid had.

Onder de glasplaat van de teunbank hadden in riegen de ofdankerties uut Ruslaand, van de Balkan, van eerdere oorlogen legen, pistolen en revolvers. Overgruun had het verschil niet weten tot de verkoper hum zegd had dat een pistool wel veur vieftien schoten was en een revolver veur maor zes. De man achter de teunbank had vlak veur de ogen van Overgruun een dreierende beweging met de wiesvinger maakt toen e 'revolver' zee. Hij had der wat cynisch bij lachen, had Overgruun toeleken, en 'revolver' aandermaol rollen laoten, veur de Vlaming hum vraogd had wat meneer beliefde. Overgruun was deur de dreierende vinger stief veur zien gezicht, met de gedachten ofdwaold naor het woord, het had evies duurd veur de taol hum uut onwetendheid haald had.

De pries was hum metvallen.

Op de hotelkamer had e de revolver, een Colt .32 uut het vette papier haald en het klamme iezer op de haand weugen. Overgruun had het waopen an de tip van het laken ofveegd, op de spreij naost hum legd en der lang en zwiegend naor keken. De klok van de kerk had vief maol slaogen.

Het was een revolver met een korte loop en een magazien veur zes patronen. Overgruun had een deusie met twaalf kocht. Het wapen had hum stille maakt en hij had hum ofvraogd wat e der met wol. Waorom hij de revolver kocht had, had e niet meer weten, maor now hij het ienmaol daon had en het waopen betaold was, had hij het niet meer votgooien wuld. Hij huufde Rita ja niks zeggen, ze huufde niet alle geheimen van hum met te nemen, had e dacht.

'Ik wus het wel,' had Rita zegd toen ze anderhalf jaor leden van de tandarts kommen was.

'Ik wus wel dat der wat niet goed was, maor ik wol het niet weten, toen nog niet.'

De tandarts had pas nao lang andringen van Rita een foto van het gebit maakt. Het kleine zwarte puntie op de foto van vief jaor leden was in tied een grote stip worden. De zeurende pien die Rita geregeld vuuld had as spannings hoog opleupen, waren niet allent van drokte tussen heur en hum kommen.

'Zal wel niks bezonders weden,' had de tandarts zegd.

'Een ontsteking, bijkaans een cyste, maor wel op een minne plek. Ik kan die zölf niet vothalen, dat moet in het ziekenhuus.'

Hij had een verwiesbriefje schreven met omschrieavings waar ze niks wiezer van worden was, maor Rita had het weten, ze was der rustig onder bleven.

‘Vrogger had ik angst,’ had ze zegd, ‘maor now niet meer. Ik heb der jaoren an wennen kund. Dit heurt ok bij mij. Ik wus het wel.’

Overgruun had zien vrouw niet snapt. Hoe kun een kwaol now bij je heuren? Hoe kun je vrede hebben met kanker in de kaak en pien in het lief dat zukzölf kapot maakte? Overgruun had niet met een ofkooksom de schoel verlaoten wuld. Hij bleef liever.

Een eindtie kuiern met Rita was aal vaker overgaon. Overgruun leup ‘s aovends allent een blokkie om, de paraplu in de binnenbuuts, ok as de locht helder was en steerns hum uut vreselijke varten in de muut knipperden. Hij wol de dierenriem niet zien. De toekomst benauwde hum net zo arg as de weeromblik in het verleden die hum gedurig uut de melkweg integen kommen leek.

Aal minder keek Overgruun naor boven.

Rita was miestentieds in een goede stemming as e van zien loopie weerom kwam. Ze teutte dan wat over televisieprogramma’s of over een interview dat ze in de Libelle lezen had. Nooit zee ze wat over een medische rubriek. Overgruun had altied wel schoelwark dat of mus. Goeie veurbereiding, gien ordeproblemen, dat was het wachtwoord waar e humzölf toestemming met gaf om uut de woonkaomer te verdwienen, vake al veur het journaal begunde.

Laoter op de aovend was Overgruun laangs de Kaai van de Schelde lopen met een bobbel in het jassie waar e de revolver in de binnenbuuts dreug, de Colt zunder patronen in de kamers. Het deusie koegels had e in de broeksbuuts steuken, hard en strak tegen het bovenbien. Met de billen stief tegen mekaar, had e strammig over een traverse slenterd en naor traog veurbijvarende schepen met rooie en grune boordlochten keken. Zien gezicht had rozig gluid en was zowat niet kaolder worden in de aovendbries die stunk naor dooie vis en chemische fabrieken. Veur tien franc had e de aander oever dichterbij haald met een verrekieker die dreibaor op een paol stun. Hij had allent veuruut kieken kund, de kieker dreide niet omhoog. Overgruun had dat best vunden met de iene haand bij de lens, de aander in de buuts.

An het ende van de pier had e op een zowat leeg terras een duvel drunken en naor de zun keken die roodpaors ondergaon was tegen een locht met donkerrooie en blauwzwarte strepen. Toen de ober vot west was, had hij het wapen teveurschien haald en de korte loop streeld. Een warme rilling was Overgruun deur het lief gaon, waar e van schrökken was. De cilinder met de zes lege gaten had zachties raoteld toen hij der an dreide.

Het warm eten had e overslaon die aovend, Overgruun had gien zin had, de bierties waren genug west. Onder een brug had e pist en an de aander kaant van de Kaai was e deur de hoerenbuurt lopen. Met onder het hemd de revolver onwennig achter de boord van de boks steuken, had Overgruun de kaalde loop onder de raand van het slippie strak tegen de buuk vuuld. Hij had de brune en zwarte, zowat hielendal naakte hoeren smaangs niet iens zien,

het waopen had de gedachten vottrokken. De Colt had Overgruun een veilig gevuul geven op de kasseien die griesnat glummen in oranje locht. Hij was waopend west tegen pooiers, tegen zwarten die hum drugs verkopen wollen, tegen honden, tegen schoel, tegen kanker. Rita en hij zulden niet lieden zonder neudzaak. Het ongeloaden iezer had hum rustig maakt, het kaolde van de koegels, het ronde keuper, het lood, waren genog west om pien vot te drukken.

Half zwevend, met grote zwarte pupillen asof e an de drugs west was, was Overgruun in het hotel weerom kommen. De lift had hum een verdieping te hoog bracht, maor het was pas tot hum deurdrungen toen e merkt had dat de sleutel niet in het slot van de deur wol.

Op de rug, nakend op het laken, had e met de revolver speuld en een patroon in de boring van de cilinder drukt, toen het magazien met de ogen dicht onder de haanden dreid, zoas e dat van films kende, en had e de loop kört tegen de bovenkaak drukt, in de mond, de plek waor hij Rita zachties op de wange raakt had veur ze hum uutzweid had.

‘Allent op korte ofstaand betrouwbaar,’ had de verkoper zegd.

Overgruun had de veiligheidspen op de plek laoten en keken waor de koe-gel onder de dreiende haand terechte kommen was.

‘Te bint opknaapt. Wat mooi.’

Rita was bliede west met de parfum en de kaanten buusdoekies die Overgruun veur heur metneumen had, dat had e zien, maor hij was ongedurig west onder heur minnekozing, heur warme lief en korte zoen. Hij wol de was uut de tas halen veur ze, hoe ziek ze ok was, hum anbieten zol dat te doen. Wat e in Antwerpen uutspookt had, dat zee e niet, hij zee niet wat e vuuld had in die winkel achter de Vogeltiesmarkt, niet wat e dacht had toen e onder de brug an de Kaai piste en naor de steerns keek. Overgruun zag hoe Rita bloed en etter in een buusdoekie veegde. Ze had gien pien meer, zee ze.

Alle dagen leup Overgruun veur het aovendeten met Rita hen het plantsoentie hen en weer, ok toen de tumor de nek anpakte en het lopen stoerder weur. Rita was opgewekter worden, asof ze op de dood wacht had en die ze now dichtbij wus. Op schoel bleef Overgruun ongedurige pubers vertellen over spelling en ontleding van zinnen. In een enkele klas probeerde hij de zin van literatuur over te brengen, de schoonheid van poëzie en de hartstocht in verhaolen en romans, maor hij verleur de greep op de lessen, de schoeljaoren leuten hum in de steek. De klassen weuren ongeduriger en vaker as iens leut e leerlingen de klas uitgaon veur de bel gaon was, of gaf e ze tied om huuswark te maken veur het aandere uur.

Zolang as Rita in huus was, wol hij niet met verlof, hoe zwaor het schoelwark hum ok weur. Overgruun vun diverdaotie op schoel en in zien warkkaomer, al was het dan ok ofleiding zonder vermaak. Maor de oftaokeling gung iniens rap. Overgruun kun de revolver in het ziedvak van de schoeltas tussen boeken en schriften zitten laoten. Een week nao de cremaotie stun e vanneis veur de klasse, met jaoren ervaring. De kinder waren rustig, die eerste weken, maor ze waren vlot vergeten dat leven een ende kent.

De Colt dreug e in een holster onder het hemd. In de klasse deud Overgruun het jassie nooit meer uut. 's Avonds keek hij vanneis naor de steerns die wied vot in het heelal stunden te knippen as hij in het plantsoen in het grös piste. Het was asof alle löslopende honden vuulden dat e een waopen dreug.

Zalmforel en rooie port

Zunder maag- en darmbezwaoren, stiet op het deusie. Ik aorzel of ik een ta-blettie nemen zal. Moet ik mien onzekerheden onderdrukken, of kan ik leed en geluk beter iniens en in volle sterkte op me of laoten kommen? Moet ik verdriet en bliedschop toelaoten? Ik weet het niet.

Ik zag Alie veur het eerst op de verjaordag van Arnold. Ze kwam pas nao elf uur binnen. Een begun van slaopwallen was zichtbaor en blauwe ogenscha-duw lag in glimmende schilferties op heur wang. Dat kun ik niet zien vanof de aander hoek van de kamer. Ik zag het nao middernacht toen Arnold pas echt jaorig was en elkenien in de bienen gung om hum geluk te wènsen. Alie was mij veur. Ik zag hoe ze Arnold op zien mond zoende en hum tegen heur andrukte.

‘Zo wul ik ok wel veertig worden,’ zee ik. Overmoedig as ik was deur drank en opkommende lusten.

Alie bedacht heur niet.

‘Hier mien jong.’

Ik vuulde heur natte onderlip tussen mien lippen, heur borsten tegen mien lief. Ik was krapan dertig.

Alie was vertrouwd in het huus van de gastheer. Ze haalde een fles port uut de kast en schunk twee glazen tot de raand toe vol. We aten augurken met ham, drunken samen de flesse leeg. Ik wus niet dat verliefd worden zo rap gaon kun.

Ze leut mij niet in heur huus, ik kwam niet wieder as de veurdeur. Nog ien-maol heur lippen op mien mond. Ze beet veurzichtig op mien tong, ik pruuftde zoetzuur en verlangde naor een zoegvlek. Met een taxi gung ik hen huus. Vief-tig gulden was ik kwiet, maor ik was riek.

Het duurde veertien dagen veur ik vanneis van heur heurde. Arnold had mien telefoonnummer an heur deurgeven. Alie had der om vraogd.

Ik had Arnold niet vraogen duurd. Ik wus allent dat ze Alie heette, en dat ze, as ik dat die nacht goed onthaolden had, vief-tig gulden wiederop in een hoek-huus van een blokkie van vier woonde. Meer wus ik niet van heur nao drank en hartstocht. Vanzölf, ik kende heur lippen en wus de vörm van heur strakke borsten. Die had ik kennen leerd, vluchtig bij de veurdeur. De herinnering was votraakt en kwam bij vlagen boven nao een paar glazen port. Om Alie had ik an de drank raken wuld. Het huufde niet.

Mannen zwiegt as ze verkering kriegt, dat ik had in een krant lezen en dat leek me wel wat. Zwiegen. Alie was het daor met iens, die naomiddag in dat bruun café. Zij vertelde. Ze vertelde van heur wark op het gemeentehuus, van de ofdeling bevolking, van paspoorten, geboorteangiftes en van dooien. Ze

vertelde van collega's en van personeelsfeestjes. Ik zag heur lippen rooier worden, een beetje voller. Ze had gien wallen onder heur ogen, het was nog vroeg. Ik vuulde een onderlaag die ik niet duden kun, een verleden vol van melancholie en twiifel.

'Dertig, bin ie, had ik zo dacht?'

Hoe kun ik dat zo vraogen? En toen ze zwiegen bleef, vreug ik heur leeftied. Alie zee niks. Ik keek in heur ogen en zag mezölf wied vot staon, klein, aal kleiner. Ik kwam hiel langzaam dichterbij. Ze schreef heur telefoonnummer achter op de rekening. Ik betaalde.

'Bel mij maor ies,' zee ze, 'dan praot we daor aandermaal wieder over.'

Ze likte heur lippen nat en gung vot. Ik kreeg gien zoen.

Ik weet nog hoe ik half in toezel in dat café achterbleef. Wat had ik verkeerd daon? Wat had ik verkeerd zegd? Of waren het hormonen die heur vot leuten gaon? Ik kreeg antwoord op die vraogen, veul laoter, maor nog aal kröp twiifel bij mij binnen as mèensen aans doet as ik veurzien heb, as ze heur eigen gang gaot en mij niet delen laot in die loop. Ik laot mien eigen speur niet makkelijk lös en koester mien veuroordien bikaans meer as een minnares.

Alie vertelde van een vrijer, een vriend die heur had laoten zitten, die nao jaoren een hiel aander west was, as ze dacht en vuuld had. Dat ze daor veur-zichtig deur worden was. Ik mus mezölf maor niet teveul in de kop halen, zo heurde ik heur woorden. In algemienheden preut ze over onofhankelijkheid, over vrij weden, vrij vulen, relaoties, en van kinder die daor de dupe van worden kunt. Ze verbaosde heur, zee ze, hoe een leven bepaold wordt, kan worden, deur toeval. Ik heurde meer as ze vertelde en aalgedurig luusterde ik naor mien eigen verhaal.

Kalm an. Ik deud het kalm an. Toen ik heur drie week later op het gemeentehuis belde, zee ze dat ik heur net veur was. Ze had vanneis een ofspraak maken wuld, veur een lochtige aovend en niet zo zwaor anzet as de veurige maol. Het leven kun toch ok vrolijk weden. Ik zee dat lachen mij ok wel wat leek.

Ik had mien twiefels. As lu zegt dat der meer is as leed en dat ze veural over dat meer praoten wult, dan legt ze naodruk op dat leed, dan bint woorden een wieze om het vot te stoppen. Ik praot liever over leed as der over leed praot worden mut. Laot bijzaken heufdzaken weden.

We spreuken of veur een borrel in een café; praoten an het ende van de middag. Ze mus nog naor een verjaordag, later. Alie was uutbundig toen ik heur an het taofeltie bij het raam tröf. Het leren rokkie, net boven de knei had ik nog niet eerder zien. Net zo min as de zwarte leren riem om de trui die ze anhad en het bruunleren handtassie met kreukels van aolderdom.

Het was wennen. Toen ik naost heur zitten gung, zweefde de zwaorte van de leste maol in de locht, maor dat duurde maor even. We druncken koffie, namen der gebak bij. Ik vreug hoe as het op heur wark was. Niet slim drok, zee ze. Een paar geboortes, starfgevallen en het begun van paspoortenanvraogen veur de vakantie. Ze was naor een bowlingaovend west en was as tweede eindigd, veur de burgemeester die leste worden was.

De aorzelings losten op. En nao twee glazen wien vreug ze of ik het an tied had. Heur aander ofspraak veur disse aovend gung niet deur, om half viefie had ze dat heurd, of ik met heur hen eten wol. Ze wus een goedkoop eethuus dichtbij.

Naost mekaar, ze wol niet tegenover mij zitten, ‘dan bin ie te wied vot,’ zee ze, lazten we het menu asof het een fotoalbum van oenze trouwerij was. Ze legde heur hand op mien arm.

‘Ik wul geern vis,’ zee ze. ‘Zult we dit nemen, veur twee personen?’

We aten zalmforel, lichtrose, met oesters en mossels.

Ze leut mij praoten. En de aander morgen, toen locht veurzichtig deur de katoenen gerdienen heur slaopkamer binnen scheen, zwegen we. Niet lange. Ik zee dat ze mooi was, dat ze een schier lief had, dat ik, ach ik weet niet meer wat ik zee. Ze prees mij. Ze streelde mien lief, ze vun mij mooi en sterk en zacht. Ze haalde thee met beschuut uut de keuken en kreup mij vanneis an tussen de lakens.

‘Ik dacht dat ie op de begane grond woonden, in een hoekhuus,’ zee ik. ‘Heb ik mij die eerste aovend dan zo verkeken? Of bin ie intied verhuusd?’

Ze begunde te lachen. De thee kringelde in de glazen op het dienblad dat op de matras naost oens stun. Het was een ontspannen lach, een lach die diepe votkwam, die grèenzen verlegde. Ze was niet verhuusd.

Ze zette de thee naost het bère en drukte mij op de rugge, mien heufd in het kussen. Alie gung over mij hen zitten, heur borsten nog rose met vlekken van de nacht, heur tepels vanneis veuruut. Ik wus niet wat ze wol, kon het wel raoden. Ik wachtte of, was niet benauwd veur een zoegvlek.

‘Niet kwaod worden,’ zee ze. ‘Beloof ie mij daj niet kwaod worden zult?’

Ze drukte heur bienen naor mekaar. Ik vuulde heur warme dijen tegen mien heupen, heur billen op mien bienen. Hoe kun ik kwaod worden op disse vrouw? Ze leut mij heur borsten pruyen en drukte mij terugge in het kussen. Languut gung ze op mij liggen. Ik zeug heur aosem in mij op en nao het zuchten en het zwiet vreug ze:

‘Weet ie wel wie ik bin?’

Ik zul niet weten wie mij warm huuld, wie mij het bloed deur de aoders jeug. Ze wachtte mien antwoord niet of.

‘Ik bin Astrid,’ zee ze. ‘Ik woon in een rijgieshuus op een hoek.’

En toen ik mien heufd schudde, zeggen wol dat niet elkenien zien deup-naam gebruikt, maor met het verandern van de binnenkaant ok smaangs een aander naam kös, zee ze:

‘Nee, now niet. Ik bin Alie niet.’

‘Ie bint Alie niet?’

‘Hier,’ zee ze, ‘pruuf maor.’

Ze kuste mij.

Ik pruufde Alie. Ik pruufde gien aander vrouw as op die zute nacht an de veurdeur van dat hoekhuus, die vrouw met strakken bosten, met kort donker-blonde haor en lochtgrune ogen.

‘Alie ken ik wel,’ zee ze.

Ze wachtte even.

‘Ik ken heur merakel as mezölf.’

Een lach speulde om heur mond, heur lippen voller as in het restaurant en rooier as de zalmforel die we aten.

‘We waren in het begun dezölfde,’ zee ze, ‘we waren as een tweeling uut ien ei. Zo leek het wel.’

Ze streek over heur gladde buuk. Heur hand rustte op heur roos, heur ieuwigheid lochtte mij integen.

‘Toen gung het ei deur midden, Alie gruide naost mij op. We waren altied met z’n beidend. Ik was nooit meer allent.’

Ze tuitte heur lippen en veur ik wat zeggen kun drokte ze mij naor beneden, trök het laken over oens hen.

‘Zuks wat,’ zee ze. ‘Met z’n beidend in ien hol, in ien grot. Kom bij mij lieverd.’

Ik kwam bij heur en Astrid kwam bij mij. Wij speulden in een boshut, onder korenschoven, in een tent van dekens onder een tuugrek. We waren allent.

Die tweede aovend had Alie met heur Astrid ofpraot met mij uut te gaon. Ik zul het verschil merken. Ze wus hoe dat gung. Heur Alie vun dat ik recht had op een plezierige aovend, nao die veurige maol met zoveul zwaarmoedigheid. Dat ik met Astrid thee drinken zul in de vrogge morgen, dat had ze niet ofspreken. Dat was zo kommen. Dat was Astrid die dat bedacht had. Ze wol mij pruyen. Ik was heur smaak.

Het was me te gauw gaon. Was ik zo bedreugen deur mien eigen kiek op de wereld, op de mēensen? Hoe was het meugelijk dat ik verliefd op ien vrouw, met een aander in bère terecht kwam? Is de keuze veur een vrouw aans as een lot uut de staatsloterij? Veul nieten, maor ok hiel veul priesen? Alie was bijkaans niet de heufdpries, maor was Astrid dat? Met hoeveel vrouwlu haal ie half miljoen binnen? Hoe vaak? Niet elke maond bijkaans.

De thee was op kamertemperatuur en kleurde donkerbruun in de glazen. An het voetenende van het bère lag het laken in frossels. Deur een glief in de gerdienien zag ik dat het locht was buten, dat de zun helder scheen. Astrid zul heur Alie zeggen wat der gebeurd was. Zo leupen dingen. Aj samen speult, dan is der kaans daj verliest. Astrid had wunnen, al was het niet heur inzet west een wedstried te speulen. Dit was heur overwinning. Ik had mien pries. Alie was getuge vanachter het gerdien.

Nao de trouwerij wisselde Astrid van kleren veur een foto. Zo bint der twee trouwfoto’s; iene in een witte jurk en ien in donkere kleren. Gieniend kan zien dat de rechter hand van Astrid over heur linker om het bruidsboekettie lig en dat het Alie op de aander grieze foto is, met heur linker hand over heur rechter.

Bij toeren, benaom as de locht tussen Astrid en mij betrök, dreumde ik smaangs van Alie. Astrid vuult dat merakel, ze blef dan bij mij uut de buurt. Ik moet mij dan allent redden tot ik Astrid weer tegenkom en de hemel vanneis blauw wordt.

‘Ik geleaf dat ik mij knippen laot,’ zee Astrid. ‘Ik zal het joe niet zeggen wanneer, maor ik doe het. Ik weet het zeker.’

Vanof die tied hung der wat in de locht, der bruide wat in heur, ik vuulde het in mij smeulen.

We hadden het nooit over kinder had. Der waren zoveul dingen waor we het niet over had hadden. Wat gebeurde en west was vun in de jaoren zien plek, de toekomst lag open, de tweede helft van de dertig. Wat mut een mèens op de helfte van zien leven, van het leven?

Ik wus niks zeker.

Wat mus een vrouw, wat mus een man op zowat de helfte van het leven?

Astrid gung winkeln in Oldenburg. Drie jaor leden. Het is drie jaor leden. Elke paor maond gung ze een weekend vot. Ik kwam niet an dat gevuul, ik vuulde benauwdigheid in heur maor ik kun der niet an kommen. Het was niet met van mij.

Ze kwam weerom an het ende van de middag. Ze schreide. Even buten Leer kantelde een vrachtwagen met bevreuren vis. Te veul vaort stun aanderdaags in de kraant, en een chauffeur die in ien raom uut Kopenhagen kommen was, zunder te rusten. Astrid had zien hoe drie kinder onder lakens legd weuren in de barm van de autobahn. Heur Alie had daor gien boodschap meer an. Heur Alie schreide niet meer, zul nooit meer schreien. Ik schreide.

Astrid wol gien pillen, gien verdovers om leed te verzachten. Ze wol gien leed verzachten, ze vuulde die kinder alle dagen in heur lief. Mien treust was niet genog. Ik kun heur niet treusten, ze wol allent weden met heur gevuul. As ik heur vasthuuld, heur gladde buuk streelde, dan maakte ze heur lös. Ze jankte alle dagen om Astrid in heur.

Ik haalde herinnerings op van vrogger. Wat ze daon had, waor ze west was. En as we op de begraofplaots veur het graf van heur aolden stunden probeerde ik heur te laoten vertellen van vrogger, van schoel, van vakantie, van scharreln met jongens en lachen met wichter. Astrid gung der niet op in. Ik kun heur niet raken.

Bevreuren waren de herinnerings, bevreuren waren heur herinnerings an dingen die we samen daon hadden. Astrid wus niet meer van Panorama Mesdag in Den Haag, kun zuch het weekend in Berlijn niet meer veur de giest halen, ze wus niet meer van oenze bezoeken an het Rijksmuseum, ze wus zoveul niet meer. Aal wieder leek ze vot te zakken.

Ik gung hen de huusarts. Niet omdat ik veul van heur verwachtte. Wat mus ik aans? Ik wol een pad om Astrid vanneis te vinden. Ik kreeg een recept veur pillen.

We gungen uut eten, we hungen in bars en in cafés, we wandelden, fietsten, we kuierden in de stad en aten ijsco's in een park. We deuden van alles. We sleupen. Astrid nam een kruuk met hen bère.

Hoe het kwam weet ik niet meer, maor langzaam klaorde de locht op. Bijkaans begunde het op de verjaordag van Arnold. We kwamen pas nao elf uur. We hadden gien feest veurof, maor we wollen niet te vrog. Der was een western

op televisie. John Wayne scheut indianen dood onder oenze trouwfoto's.

Dezölfde mèensen as tien jaor leden. Aander meubels, een aander schilderij an de muur en twee kinder die om twaalf uur hen bère sturd weuren. Wieder hetzölfde as elke verjaordag. Twee bos chrysanten in papier op het aanrecht.

Astrid haalt een fles port uut de kast. Ik snied zwart plastic lös en drei de kurk uut de hals. Het is mierzute rooie port. We praot niet over heur Alie. De eerste maol dat we niet over Alie praot. Ik praot met Arnold over wereldneis en aander belangrieke zaaken. Astrid komp bij mij staon. Ze zeg niks, leunt even tegen mij an en stek heur hand in de buuts van mien jassie. Een stukkie dreuge worst haal ik der later uut. Ik kiek naor heur en van de aander kaant van de kamer lacht ze naor mij. Ik knik, ze brengt me stokbrood met brie. We maakt de flesse leeg. Astrid nemp gien kruuk met hen bère, die nacht.

Op de tweezitsbank zit ze te haken an een bèrespri, links over rechts en rechts over links. Ze hef gien last van misselijkheid, ze hef niet speid. In de keuken rol ik augurken in ham en schenk ik wien. Astrid of Alie? Ik laot onwissigheid op mij ofkommen en lees vanneis de tekst op het deusie: zunder maag- en darmbezwaoren.

Kersenpluk

An weerskaanten in de mond had Werner een kersepit tussen de koezen. Hij beet der niet recht op, hij speulde der wat met. Met de tonge scheuf e de pitten, waar nog wat toefies vruchtvleis anzaten, hen en weer. De smaak van de kersen, het waren donkerrooie west, was e zowat vergeten. Het vruchtvleis en het donkere vellegie waren, nao het spel met de tonge en het zoegen, in het maagzuur te laande kommen. De vertering was begun. Met een krap uur zulden de kersen, of wat der van over was nao onderdompeling en kneding in concentreerd zoltzuur en pepsines deur de poort hen de dunne darm gaon. Werner hoopte dat niet een diel, maor alle vruchtvleis part van het lief worden zul. Dat zul e geern zien, veur zowied der wat te zien was.

Werner had de kersen van Roos kregen. Of ze de name zo had, dat wus Werner niet. Hij nuumde heur zo. Het leek hum een schiere name veur het maagie bij Doldersum achter de appels, peren, Max Havelaar-Oké-bananen, perzikken met twee k's, de gruunte, achter passievruchten, papaja's, mango's en kiwi's. En disse weke had Roos veur het eerst kersen in de aanbieding had. Donkerrooie kersen uut Chili, of Argentinië. Waor ze recht vot kwamen, dat was Werner kwiet.

Werner leup hen de Heufdstraot, de bushalte veurbij langs de supermarkt van Prinsen en langs Stoffers warenhuus waor e jaoren leden een holten speulgoedtreintie kocht had, dat bij hum in de boekenkaste stun. Evies wieder as de aula die an het ende van een smal pad votstopt was achter veuls te grote coniferen, gung Werner rechtsof. Ien van de pitten huuld e achter de koezen, de aander speide e naor de glief van een rioolputtie. Der naost. Schiere tuunties in de Kerkstraot. De kerk stun der al lang niet meer. Het huus van god was deur Ellerman, die vrogger visboer west was, met de grond geliek maakt. Het puun lag onder een heuvel in het plantsoen achter de sportvelden. Het huus van de pastoor stun der nog wel, maor daor woonde now een deurwaarder.

Toen Werner het leste huus in de Kerkstraot veurbij was, speide e de aander pit in de barm. Jongvee leup een eindtie met hum op tot schrikdraod ze tegenhuuld. De nekken staken wied over het draod. Der stun gien stroom op, leek het. Werner had goeie zin. Met Roos zul e hen de film, de veurstelling van kwart over tiene vanaovend. Dat hadden ze zo ofpraot over de halfpond kersen hen. Krek veur twaalf zulden ze dan weer buten staon, dat was een mooie tied om later te worden, had ze zegd.

Roos had der aordigheid an had met Werner met te gaon, dat had e an de ogen van het wicht zien en an de blozende wangen boven de ranke hals waor an een hangertie een zulvern vliegtugie hangen had. Roos had een haandvol kersen in de puut der bij daon, toen ze al ofweugen waren.

Het was de eerste maal dat e met Roos hen de film gaon zul. Ze was een jaor of wat aolder as Werner, maor hij wus niet hoeveel jaor ze scheelde. Het maakte hum ok niet uut. Hormonen in het lief van Werner maakten dat e elk tedsverschil kwietraakt was.

Het hek van de begraofplaots stun op een kier, an de iezern spielen wapperde in de aovendzun een wit lint met donkere strepen der over. Het was merakel rustig op de es. Zölfs de spotveugels leuten zuk niet heuren, asof ze de muziek in het heufd van Werner niet overstemmen wollen. Het ien nao het aander liedtie gung hum deur de kop. Bij toeren fleut e een regel, smaangs twee. Smaangs gedurig dezölfde.

In de klerenkaste van de slaopkaomer had Werner een nette boks op een hangertie en een schoon hemd lag der, streken en volden, naost op een plaank. Schone sokken in mekaar steuken, lagen op een bultie in het naaimaandtie onderin de kaste. Een strik huufde e niet veur, dat was meer veur aolde kerels, vund Werner, al had e veur de wissigheid wel een stuk of wat an de binnenkaant van de kastdeur hangen over het elestiek dat met punaises tegen de deure vast zat. Een blauwe das met golden streepies, een rooie met gele eendties der op en een gele das met donkergrune droevenranken, en zo nog een stuk of wat in warme woestijnkleuren.

De weg beug zachte hen het westen. Werner keek recht de zun integen die geeloranje weur met aal meer rood der deur. De locht der omhen was deurzichtig in zachte tinten, leek op een aureool as de kraans om het beeld van Sint Hubertus dat in de kerk stun, veur die ofbreuken weur. Elk moment verwachtte Werner een hert met een groot gewei in de bosraand te zien. Ien met een kerseboom tussen de takken. De naozaot van de jager die de leste koegels verscheuten had en de prooi met een kersepit uut de dubbelloops neerleggen wuld had. Het hert had enkelt een maal met de kop schud, had de va van Werner zegd, en was in de bos verdwenen tot e aander jaor met een kerseboom op de kop de jager vanneis ankeken had. De jager had het geweer opbörghen en de jacht der angeven.

Werner zien va was al jaoren dood, zien moe was niet in huus toen e achterlangs de deel binnengung. Hij had het an tied, maor hij wus ok dat de tied merakel rap gaon kun as e zien verlaangst achternao gung. Roos zul op hum wachten bij de cafetaria van Jan Tabak, half tiene, dan hadden ze nog tied veur een glassie sinas, of wat starkers, tonic bijkaans.

As het locht in de bioscoop langzaam uitgiet en allent de witte letters in het grune bakkie boven de nooduitgang de omtrekken van het zaaltie zien lat, leunt Roos tegen de scholder van Werner. Een gaans lebbert water uut een bak en kek de zaol in intied dat titels en namen van speulers over het doek gliedt. Werner vuult hum een beetie bekeken. De gaans die zöt hoe Roos tegen hum anlig, het haor tegen zien hals, dat stiet hum niet an. Werner vuult hum niet geern bekeken. Hij dreit bezied, Roos hef nog evies andacht veur hum. De film is krapan begund. Ze schikt vanneis in de stoel hen en weer. Lacht Werner in-

tegen met heur rooie lippen, een gliefie in de onderste. Hij wet dat Roos locht-grune ogen hef, dat past niet geliek bij heur naam, maor het lange rooie haor maakt dat meer as goed. Bij de gruunteboer, achter de slaot, de komkommers, de wufte prei, de tim-en-tom-aten-tomaten, de bloemige eerpel en de zutige zuudvruchten hef ze het haor in briede vlechten achter op het heufd vastzet, met een grote knieper der op, maor now, naost Werner in de filmbaankies, hef ze het haor languut en bried over de scholder.

Veur op het doek stiet Jan op een ledder waarvan de sporten met de heugte aal korter wordet. Hij rekt omhoog, plukt kersen. Achter in de zaal leg Werner een arm om de scholders van Roos. Ze vrag om een smok, maor Werner kek naor Jan die met een emmertie vol kersen de ledder ofkomp en naor het huus van zien grootva löp. Werner schöf rechtop in de stoel, lat het wichtie naost hum evies lös. Dat het zo op het doek kommen is! Hij was hielendal vergeten dat de cameraploeg bij zien va en moe opnames maakt had. Dat is al jaoren leden en hij had niet recht metkregen wat der in die tied bij zien aolden om de deure gebeurde, kind as e was, van zien tied.

Roos pakt Werner bij de arm en drukt hum weeromme in het pluche, haoldt evies de vinger veur het gliefie in de lip. Ze leg heur blote arm om Werner intied dat de jongen met het emmertie kersen de keuken inlöp. Marie nemp de kersen van hum an en keert het emmertie om boven het zwilk op de keukentaofel. Op de wangen hef ze donkere vegen van kersen die ze al eten hef. Ze helpt de grootva van Jan in de huushaolden en is gaangs de kersen in weckflessen te maken. Achter Marie stiet de stofzoeger, de Ruton van zien moe. Dat kan Werner zien in het scheerspiegeltie dat naost het keukenraam an een touwgie te wieblen hangt.

Werner kek naor de blauwe haanden, de witte trui met de ribbelties die van onder naor boven loopt, waar de börsten van Marie achter groeven van roege katoen hen veuren steekt. Ze langt de jongen het lege emmertie an en hangt hum twee kersen an steelties over het oor. Ze hef gien beha an, zöt Werner.

Roos hef wel een beha an, hij had de rugbaandties vuuld en de insnieding op de scholder toen e de arm om heur hen huuld. Maor het is een neimoodse beha, die van Roos, met beugels an de onderkaant. Roos hef die steun niet recht van neud. De stof an de veurkaant is merakel an de dunne kaant. Wat ze an moois hef, dat blef beholden onder de witte blouse met veul ruimte tussen de knoopies. Dat stiet Werner an. Roos zoent hum met natte tonge in het oor. Hij kreg het kaold, evies.

Daor is de slaopkamer van Werner. Het modelvliegtugie an de zolder was niet van hum west, de filmploeg had die metneumen, allent het haakie in het zachtboard herinnert nog an die zummerdagen met al dat volk over de vloer en het felle locht dat op zolder alle stofnösten zien leut. Werner had de vliegmaschien van karton en zulverpapier geern haolden, maor an het ende van de film was het knutselwark votraakt. Van de regisseur had e een poster van de KLM kregen met zwanen der op. Die hangt nog schuuns achter de linnenkaste

waor het petret van zien moe op het raandtie bovenop stiet. As Werner in bère lig, liekt het of de zwaan ien vleugel achter zien moe laangs haoldt.

Roos hef de kneien tegen de riege stoelen veur heur. De rok halfweg de kuten. Ze hef korte nylonkousen an. Roos bungelt met de schoenen an de tien. Halfrond lig ze in de stoel. Werner haoldt heur de arm om de nek. Hij kreg jeuk in de elleboog, maor hij wul Roos niet löslaoten. Zien haand steunt op heur.

In de slaopkamer zit ze op de raand van het ienpersoonsbère. Het rechterbien met de hak op de linkerknei. Ze trekt de sok uut, wref evies over en tussen de tien, over de lakte nagels. Werner kek heur onder de rok, maor in het schemerlicht van de slaopkamer zöt e niet waor e op uut is. As ze de aander sok ok uut hef, rekt ze bezied en maakt de knoop lös. Ze lat de rok zakken en wit stapt ze der uut.

Werner had niet loeren huufd. Waor e recht op hef, dat kreg e as de tied der is, niet eerder, maor ok niet veul laoter. Roos hef een schiere neuze. Een liniaal zul makkelijk van het veurheufd tot het puntie van de neuze gaon kunnen, zonder dat der een glief tussen zitten zul.

Werner kek vanneis veur hum, de jonge meid op het witte doek lig tussen de lakens, de scholder bloot. Ze hef de rugge naor hum toedreid. Zo gliedt de schierste dingen van het leven veurbij zunder daj ze zien hebt, giet hum deur de kop. As e vanneis bezied kek, lacht Roos hum integ. Niet alle schiere dingen, deenkt Werner.

‘Cherie baby,’ zeg Roos as Werner in de pauze zwiegend naost heur stiet.

‘Vertel mij iens een verhaol,’ vrag ze, ‘over kersenplukken, of over gaanzen, of over joen va, joen grootva, of, ach wat maakt het mij uut, aj maor wat liefs zegt tegen mij.’

Werner lacht, vuult hoe water hum achter de ogen komp, maor dat zeg e niet. Hij wet dat Roos dat wel zöt, maor dat ze gien verlaangst hef om dat hier te heuren, niet in de pauze van een film die dommiet wieder giet. Werner huuft heur niet zeggen hoe de film oflöp, wat der dommiet met Jan en Marie gebeurt, en met opa.

‘Der was een boer in Coevern,’ zeg Werner, hij gniest.

Roos wet al wat der komp, maor ze zeg niks.

‘Die had een koppel gaanzen,’ giet Werner wieder.

‘Wuj nog een sherry?’ vrag e tussendeur.

Maor Roos wul gien sherry. Ze wul het verhaal van Werner.

‘Die boer was slim bliede met de veugels. Hadden ze Rome niet veur de ondergaang bewaord? Ja toch. Maor die boer uut Coevern had een merakel hekel an de stront van die biesten.’

Roos krult de lippen over mekaar, ze likt met de tonge de mondhoecken schone, ze likt ze glummend. Werner kek naor de lippen, naor de kersen die e onder de hals van het maagie staon zöt. De zieden blouse. Hij pruuft de kersen as e evies met de ogen knippert.

‘En wieder?’ frag Roos, ‘die stront van die boer.’

Roos wet hoe het wieder giet, maor ze wul het van Werner heuren.

‘Die boer, het was mien opa,’ zee Werner en stak de haand achter de plestieken riem die de rok van Roos op de plek huuld.

‘En het was niet zien stront, het was de stront van de gaanzen.’

Werner pruuft de verbetering as een kleine triomf. Roos lat hum geworden.

‘Op een morgen toen e de gaanzen vreten geven had, zag e wat e doen mus, en dat deud e.’

Werner kan niet langer wachten het verhaol of te maken. De pauze is zowat veurbij.

‘Mien opa drokte de kop van de iene gaans in de kont van een aander. Zo gung e alle gaanzen bij laangs. En toen e ze allemaal kop an kont zet had, keek e voldaan over het arf. Gien gescheit meer achter het huus.’

Een innig gevuul is op het gezicht van Werner te zien, asof e zölf de snavels in de konten steuken had.

Roos legt de haanden bij Werner om de middel en trekt hum op heur an. Werner stek de aander haand ok achter de riem om de rok, an de binnenkaant. Hij vuult de warmte van de rugge van Roos, een spier die spant en slap wordt, billen die samenknijpt en vanneis löslaot. Werner hef de vingers niet lang genug.

‘Zo haoldt elk de eigen stee op zien eigen wieze schone,’ zeg Roos.

Werner vuult de tonge van Roos in het oor, heur lippen om zien lellegie, en dan heur taanden.

‘En wat veur vraag verwacht ie nog van mij?’ fluustert Roos plaogerig van hiel dichtebij.

De tong vanneis in het oor. Werner pruuft de kersen die e in de nommedag zachties leegzeug veur e het vellegie deurslikte. De kersen die e achter de ziede van heur blouse tegen zien börst vuult. Hij lacht, knep de ogen op een spleetie, strek met de haand over het natte oor.

‘Now,’ frag ze, ‘zeg het maor. Wat mut ik joe now vraogen?’

Hij kun der niet onderuut. Der was gien aander pad. De Kreidler slingerde deur het rulle zaand. Warme eerde steuf hum dan om de oren en wied in de rondte. Wiederop was de bosraand, daor lag een teerpad en kun het gas hielemaol open. Ok in het zaand kun het gas hielendal open, maor met de deus achterop met de gaans der in, duurde de kwaojong dat niet an. De gaans sleug de vleugels wied uut, net as de zwaan op de KLM-poster achter de linnenkaste waar de foto van de moe van Werner op het raandtie stun en waar de strikken op een riege over het elestiek hungen, an de binnenkaant van de deur. Op de film leek de jong te vliegen, hij prebeerde het in elk geval.

‘Baby love, baby love,’ zingt het Werner deur de kop.

Gieniend wet het, allent Marie, en Jan Tabak die wet het ok vanzölf. Jan Tabak die had der an metdaon, an de love baby die Marie onder het hart hef. Waor het poppie begunnd was, dat wus Werner niet meer. Dat was niet filmd.

Heui en gimmestiek in het heui, en gimmestiek in boswal, en gimmestiek op de es, en gimmestiek achter de eerpeldobbe en gimmestiek in de rogge, en gimmestiek in het knollenlaand, en gimmestiek in de keuken en op bère, dat was niks veur een groter publiek west. De regisseur had het bij die iene blote scholder in het bère van Werner laoten. De film had zien laoten hoe het maa-gie de sokken iene veur iene opkrulde en uuttrökken had en elk die toen de ogen lös had, die had evies onder de kokerrok kieken kund zunder wat te zien, maor Werner had niet keken, niks zien. Toen het der op an kwam, had e bezied keken naor Roos, naor de rechte neuze van Roos, naor de kersen in de neimoodse beha, naor de ziede van Roos.

Opa gung dood vanzölf. Dat heurde der bij. Jan kwam met de bus, kreeg een haand van Marie en van Jan Tabak die as krei verkleet was. De blui was allang uut de kersenboom. Wat plukt worden mus, dat was plukt, deur Jan Tabak, deur eksters.

‘En ie moet mij vraogen,’ fluustert Werner as de oftiteling van de film nog gaangs is, ‘ie mut mij vraogen hoe as het met die leste gaans mus. Die had het kontgat nog open vanzölf, die kun de voeligheid nog op het arf van mien grootva uut Coevern achterlaoten. Weet ie wel?’

Werner en Roos staot op de treden, naost de riegen filmbaanken, stief onder het lampie van de nooduutgang. Ze wacht tot aander volk de riego uut is. Werner stiet een tree leger as Roos. Hij kek schuuns omhoog, zöt in de ogen van Roos dat ze hum zöt. Werner zöt dat ze niet allent kek.

Roos haoldt Werner met beide haanden het gezicht vaste. Ze rekt een eind-tie veurover. Achter het ziede zöt Werner de tepels van Roos. Werner kek. Het liekt of ze gruit intied dat e kek. Werner kreg der een kleur van. De lippen van Werner steekt veuruut onder de speulende vingers van Roos. Ze neugt hum.

‘Ie zegt het lieverd, ie zegt het.’

Roos kreg de ogen aal groter, aal donkerder gruun. Ze zöt Werner. Hij kek heur an.

‘Ik huuf de vraag niet meer te vraogen, ie deuden het al,’ zeg ze.

De vrouw drukt de mond op de lippen van Werner en stek hum het puntie van de tonge tussen de taanden.

‘Mien jong, ie vraogt het al. Ie zegt het al. As ie de stront op joen arf niet wult, dan mut ie zölf de kop in het gat van die leste gaans steken.’

Het locht in de zaal gung op. Werner stak twee zuurties in de mond en börg het rollegie in de buuts van het bordeauxrooie jassie.

De man beet de glaozen snoepies middendeur en knupte de strik vaster om de boord van het hemd. Het stun hum an dat de film veurbij was. Evies laoter spulde hij de haanden onder de kaolde kraan, achter hum soesde de stortbak. Met de buusdoek streek hij hum diepe deur de ogen.

Op straot knupte de man de jasse dichte.

‘Baby love, baby love,’ fleut e zachties.

Naor: De Kersenpluk, een film van Arno Kranenborg uit 1996

Van het concert

Ik bin Stoffel Stoffelmans. Ik bin Stoffel Stoffelmans. Ik bin Stoffel Stoffelmans. Der bint dingen die ie driemaol zeggen mut veur ze dudelijk wordt, aander valt in ienmaol op de plek. Mien va was van 1913. Hij was 28 toen e bij de SS gung. Kiek, dat huuf ik maor ienmaol zeggen: SS.

Ik bin naor hum nuumd. Hij heette ok zo. Ik huuf niet uut te leggen wanneer ik geboren bin. Veur '45. Ik zeg het maor. Veur de wissigheid, want der bint altied lu die niet tellen kunt.

Mooi dat ik vanaovend as gastspreker mien verhaal doen mag; dat gef locht.

Hoeveul mien va neerscheuten hef? Dat weet ik niet meer. Hij hef nog lang jaagd toen e vanneis vrij was. Op eenden en fazanten en hazen, op wilde zwienen. Hij hef mij wel zegd hoeveel het der waren, maor in die tied was e al opneumen. Hij rustte al in het verzörgingstehuus en miende bij toeren dat e Napoleon was. Niet de keizer, die niet, de keizer had gien snorre. Ik bedoel die aander vanzölf, maor veur het gemak zeg ik maor; Napoleon.

Der bint dingen die al arg genog bint om naor te luustern met de oren lös

Veur e hen het verzörgingstehuus gung, was mien va de tel al kwietraakt en ik weet niet meer welk aantal ik numen zal. Het maakt ok niet meer uut.

Veuruut. Het bint der 86, gemiddeld. Ik speul in een orkest met gemiddeld 86 muzikanten. Elk jaor tel ik der ien bij. Zo onthaold ik de leeftied van mien va, as e nog leefd had. Hij is dood. Napoleon is begraven, de linkerhaand in de rechter volden en een rozenkraans om de vingers. Die zulden nooit weer lös-schieten. Mien va wol niet cremeerd worden, nooit van zien levent, daor had e teveul herinnerings an, an braandlocht. Ik snap dat wel.

As het een beetie wul, dan stao ik midden achter, aj vanuut de zaal kiekt. Ik bin paukenist en slao op de grote trommel. Machtig vind ik dat. Veur de pauze wacht ik smaangs drie kwartier en dan ien grote slag of een paor zachte roffels. Nao de pauze stao ik doodstille, smaangs zowat een uur, veur maor ien slag op het strakke vel. De gong doe ik ok, maor niet zo vake, allent bij filmmuziek, of muziek die bijkaans nog een maol veur een film bruukt wordt.

Muziek van nao 1900 die mag ik geern. Niet meer zo romantisch, ik heure veurboden van geweld en naoklaank van de eerste wereldbraand. Ravel veur linkerhaand. Dat had mien va vaste waardeerd. De aolde verleur de linkerhaand in het oosten. Hij speulde gien piano. Hij had aander speulgoed. Daor deud hij nooit moeilijk over. God stun an zien kaant, dat vund hij en dat zee e ok. De wiezen kwamen niet uut het westen, dat zee e as ik het over terugtrekken had en hum an het front herinnerde. In het verzörgingstehuus haalde hij elke dag zien geliek as e een gulden in de ballenklok van het biljart vallen leut. 'God met ons, kiek maar,' zee e dan met de doemen achter de sluting van de

riem van de drollenvanger. 'Hier stiet het. Het hef altied zo west.'

Van achter het orkest kan ik de hiele zaal zien. Tussen de slagen he'k genog an tied om over de dingen nao te dèenken. Ik bin hiel waakzaam, dat he'k van mien va. Dat vind ik een groot geschenk: waakzaamheid.

As de violen en het keuper heur partij speelt, dan dreum ik, maor ik slao altied betied het blad om. Altied op tied slao ik mien slag. Boem, boem, boem, of koing, koing, koing.

Tussen de slagen dèenk ik an mien va, hiel vake, zelden an Mutti. Dat ze Duutse was, dat was niet heur schuld. Zunder schuld was ze as Duutse maagie geboren. Dat ze met mien va trouwde, dat kan'k heur kwaolijk nemen, maor dat is over. Ok as ze niet met hum trouwd west was, was ze toch zwanger worden, wisse, zu'n Mutti heb ik had. Maor dan had ik gien va had, dan had ik niet Stoffel heten en had ik niet met zu'n achtername in het bevolkingsregister staon.

De leden van het orkest, op een enkele nao, zit altied met de bieten wied. Niet allent de manlu, die dat van nature doet as ze kerel bint, maor ok de vrouwlu, die dat niet meer doen heurt as ze riep bint. De bassen tussen de bieten, dat is nog daor an toe, maor de alt-violistes met die kleine deusies, die ok. Veur het evenwicht, zegt ze. Ik vreug het, maor dat geleuf ik niet. Het is geiligheid, geautoriseerde geiligheid, daor komp het publiek veur, wat dacht ie wat. Veur het geld van het entreekaartie heb ie ok een cd met veul meer muziek en zunder hoesten en blaffen. En koffie bij moe an de keukentaofel, dat ok. Van mij meugt ze de bieten wied haolden, de vroulu. Ze doet maor. Ik heb mien eigen spel as ze met de kneien wied van mekaar de snaoren met de striekstok bereurt.

Een stuk of wat van de dames bint in pak, maor de miesten draagt een zwarte jurk of een rok met een zwarte blouse. Benaom de dikken. De zeum van de rok hebt ze tot net veurbij de kneien. Een wied split an de ziedkaant, an elke ziedkaant. Ze fladdert wat of.

Elk concert maak ik ze of. Ik stao op de achterste riege. Tussen de pauken-slagen en de galmende gong neem ik ze te graozen. De iene maol begun ik bij de koperblaozers, dan weer bij het holt. Het is maar net wie an de beurt bint. In naam van de vader mei ik ze met een mitrailleur van de stoelen en van de krukkies. Ik laot het koper scheuren en het holt splintern. Mooi om te zien, vind ik dat. De violen en de bassen spaar ik miestentieds, tot de de pauze en ok de dirigent blief ik of, tot an het slot. Ik laot hum vake tweemaal weerom-kommen, het publiek helpt mij met. As e de bos bloemen kregen hef, knal ik hum of met een nekschot. 'Nou he'k joe, vader.' Dat roep ik dan, maor gienien die mij heurt.

Dan neem ik het publiek onder haanden. Op het veurste balkon stiet altied een recensent te klappen. De flapdrol. Notitieboekie op de kneien en trefwoorden opschrijven. Ik zie dat wel. De aander dag een giftig stukkje over hoesten van het publiek, asof we daorveur speelt. Ik daag de schriever tot veur an het bal-

kon en jaag hum de raand op, stief tegen de keuperen stang. Ik dwing hum de reling op. Een violist stiet op, spreidt de arms om de doolaard op te vangen. De kraantenschriever gledt half naor beneden, springt. De violist vangt hum op en wordt metsleept in de val. Brekende bekkens kraakt, mooi is dat.

Ratatta ratattaa.

Dan dèenk ik vanneis an mien va, de koppelriem en an de guldenraand waar waarheid schreven stiet. Ik bin niet allent.

Mij jeukt de haanden. Ik slao een blad van de muziek om. Ik bereur de trom as de dirigent zowat onzichtbaor naor mij knikt. Ik doe wat ik doen mut. Ik doe wat de baos zeg.

Een concert kan mij niet lang genog duren. De dreumerij, dat pure genot van een wereld die onder muziek in mekaar zakt. Zo mut het weden, zo is het. Hemels genot.

Ik bin niet allent slagwarker. Ik blaos ok trompet, schoeftrompet, hoorn. Niet alles klinkt even helder, maor ik speul wel zuver en volgens de boekies. Viool speulen kan ik ok, niet tot in de punties, maor toch. Ik bin allent, maor ik weet de pries van een viool. As der een bult lu van het orkest ziek bint, dan bin ik een goeie plaatsvervanger.

De vader, de zeun en de heilige geest. As ik in het orkest speul bin ik ze allemaol. Ik speul mien eigen spel, elke maol vanneis. Van dit concert heb ik een program.

Mit Sophie in die Pilze gegangen

Dat ik een maol hen Göttingen mus, dat wus ik, maor dat het dit jaor weden zul, dat had ik niet dacht en wat ik daor vinden mus, dat was nog duuster. Smaangs liekt het asof het levent mij de regie uut haanden nemp en ik gien zeggen over de dreumen heb. Dan doe ik dingen die daon worden mut, maor van wat die haandelings zeggen wult, daor heb ik dan nog gien weet van.

Woensdag veur Hemelvaort was het zowied en kreeg ik die reize in 't zin: Göttingen. De pas was verlopen, maor ik kun geliek een geschiedenisboekie in pastelkleuren mitkriegen, tegen betaling vanzölf. Elke stap hef zien weerde. Drenthe vund ik niet maank de plaaties in de pas. Daor zöcht ik ok niet meer naor. De daotum van ofgifte, het mus zo weden, de verjaordag van mien eerste liefde. Dat maagie is mien hartstocht bijkaans vergeten, maor veur mij leeft die zeerte nog alle dagen.

Een halfwossen vrijer van mien zuster had der veur zörgd dat ik hen Göttingen mus. Hij had daor een tied deurleerd an de Universität en ik kende hum ja. Hij was mij vertrouwd, bijkaans meer as ik wol. Ik kende de verhaolen over wied vot, nooit gung het over wat dichtbij was. In de binnenbuuts van het colbertjassie van die vrijer vun ik, hij was op visite bij mien va en moe en mien zuster, een boekie met naakte vrouwlu, blote titten, groten. Het was toeval dat ik die volle börsten, as van mien moe, zag onder gniezende gezichten die half votlanden waren. Ze maakten de kwaajong die ik toen was in het onstuur. Het kwam deur confectie.

Het jassie, met blokkies, hung an de kapstok naost mienend, met blokkies, allent de maot was aans. Bijkaans was ik op zuuk naor het misboekie, ik weet het niet meer, maor ik vun het Duutse boekie met zwart-wit en met vale kleurenplaaties. Ik duurde niet recht te kieken, maor Göttingen had zuk, die zundagmorgen nao kerk tied en veur de draank en het middageten, in mien harsens vastzet. Het draodtie van de dreum was vastknupt en now was de tied om het te volgen.

Het was niet slim hiete op Christi Himmelfahrt. Tot halfweg Hannover had ik gien idee waor argens in Duutslaand Göttingen lag. Ik had allent een treinkaortie met die bestemming, hen en weerom. Het maagie dat mij het kaortie verkocht, had ok gien weet van mien bestemming had, de reize over Hamburg en Bremen die ze me raodde, was niet neudig. Ik nam een korter pad en had niks an de reservering in de IC-Eilzug, maor der was nog plek.

‘Haben sie Angst?’

Die vraog was niet veur mij, maor ik was zekers benauwd veur de herdershond an de aander kaant van het gangpad. Hirtenhund, vertaalde ik zwiegend

en streek mezölf zachties over de buuk. Het leek mij gien goeie Übersetzung. Een man met een zakenkoffertie op de kneien wol een praotie met mij maken, maor ik vertrouwde hum niks. Ik keek hum zwiegend an. Hij legde de koffer plat en begunde traog een appel te schillen. Ien lange schil.

Het was stille in Göttingen. Heuvels wiederop, gröslaand dat nog niet recht gruu was en de IC gleed bij mij vot, 267 Stundenkilometer. Wat doe ik hier, dacht ik.

Ik haold niet van hotels. Ik haold der pas van as ik een kamer hebbe, maor om der ien te huren, dat liekt me niks, benaom niet as de priesliet niet naost de deure hangt en die hangt der vake niet. Pas toen ik mezölf zegd had dat niks veur niks is en ok hotelkamers niet, duurde ik bij Hotel Central naor binnen. Een Einzelzimmer, ik hoopte op twee bedden, veur DM 95,=. Geliek betalen en op de kamer met ien bère zag ik op de rekening dat Central an de JudenstraÙe lag. Mit Dusche.

Alle winkels dichte en gien Kultur op Duutse Vaterstag. Kultur allent in een klein café waar ik de name niet meer van weet, een theatercafegie, moderne kuunst an de waanden. Ik zie zunneploemen en rozen, ik roek locht van sigaren.

Ik beware niks meer en ik schrieve niks meer op veur later, vraog mij gien namen meer, ik weet ze niet en as ik ze weten zul, ik zee ze niet. Ik schrieve allent veur now.

In het Universitätstheater Lieder von Brecht, of was het van die aander die gieniend heuren wol, toen niet. Now niet, niet op Christi Himmelfahrt, gien concerten. In het kleinkuunstcafé ligt kraanten op de leestaofel. Ik heb zin an een uutsmieter, maor die hebt ze niet.

De ober sprek Hollaands, hij had de wereld zien, hij was in Wageningen west, had daor wieder leerd, nee Scheveningen kende e niet. Mien Duuts wordt aal beter. Hij brengt mij biologische Bier volgens het Reinheitsgebot. Ik neem der nog iene. Veur mij lig het Göttinger Tagesblat van gister, van de verjaordag van mien eerste liefde, van mien neie pas. Bijkaans was het de Göttinger Anzeiger, ik schreef het niet op. Ik scheurde het stuk op bladziede zeuven – bovenan, drei kolommen – niet uut de kraant. Een kapper (45) hef zien Freundin smoord. Ze was kapster (35). Uutgebred lees ik hoe het veurspel was. Die Freundin was met heur minnaar metgaon, ze hadden wien drunken, ze hadden eten van de pizzeria kommen laoten, capriccioso special, ze hadden gemütliche Geslechtsgemeinschaft gehabt. Ik lese vanneis in de Göttinger Anzeiger: gemütliche Geslechtsgemeinschaft gehabt. Dat stun niet in dat boekie in de binnenbuuts van het geblokte jassie, niet zu'n tekst, niet zukke plaaties, allent plaaties van vale melkwitte börsten met donkere vlekken.

En de kapper – in hetzölfde gilde as chirurgen, देंke ik – had zien Freundin vraogd of ze ankommend Wochenende vanneis langs kommen zul. Um wieder gemütliche Geslechtsgemeinschaft zu haben. Dat had ze niet zo dacht. Ze zul ankommend Wochenende hen Hannover, daor had ze een neue Freund. Umziehen wol ze, für immer.

Toen was bij hum het locht utgaon. En dat van heur. En veur de rechtbaank braande zien pittie as een walmend keersie veur een Mariabeeld. De kapper had met blote haanden heur de keel dichtdrukt, ienmaol löslaoten en op de vraog 'Was machst du jetzt?' vanneis de haanden volden.

Ik drinke een bier en wul alles weten, van hum. Hij had het nog warme naakte lief antröcken en mooi maakt, in de auto dragen en met hen heur huus neumen, heur in bad poedeld, met heur pinpassie DM 3000,= van heur baankrekening haald en toen was e naost heur op bère zitten gaon. Ze had gedurig zwegen. Hij wus dat de Polizei kommen zul en dat was ok zo west. Hij had beld.

'Wie kommst du hier?'

De vraog van het maagie dat bij mij an taofel scheuven is. Ik weet niks aans te zeggen as: 'Mit dem Zug, mit dem Eilzug.'

Wat had ik zeggen mutten? Dat ik om dat boekie nao kerk tied in de binnenbuuts kommen was en dat ik kommen was om bladziede zeuven van de Göttinger Anzeiger, of het Göttinger Tagesblatt te lezen? Dat ik kommen bin om een appel met heur te eten en naor heur verhalen te luustern, mien verhaal te vertellen, dat ik met heur in een dreum wakker worden wol, had ik dat zeggen wuld?

Ik drinke het glas leeg, bestel iene veur heur en iene veur mij en gao hen de Judenstraße, onder de Dusche. Bitte wecken, Morgenfrüh. Alle lu lacht mij integen, ze hadden op mij wacht, wussen dat ik kommen zul, maor ik bin nog benauwd.

Het Frühstück is wat het weden mut; Eier, marmelade, Käse, Kaffee, gründlich. An de waanden schilderijen van August Macke. Uitzicht op het paradijs. Ik steek een appel in de buuts.

De winkels bint lös, um die Ecke, dèenk ik. Laden. Vlaamse toeristen maakt foto's van het schierste plekkie van Göttingen, kleurig vakwark. Ik heb gien camera metneumen. Foto's knip ik niet meer, ik kieke.

Ik kieke in de boekwinkel um die Ecke. Peppelmühle Bücher, zo ongeveer, ik heb de name niet onthaolden. In de kaste zuuk ik bij de kuunstboeken, ik zuke een fotoboek met plaaties van vrouwlu, fotografeerd deur David Hamilton, maor dan zunder de mist en met minder om het lief. Ze hebt niet zu'n boek.

En middenin de kaste, de tweede plaank, an de rechterkaant stiet een boek van Günter Grass. Mit Sophie in die Pilze gegangen. Het is een beige boek met een zwarte gaanzeveer der op. Federn blasen, stiet in zwart haandschrift onder de veer, onder een plassie inkt. Het bint gedichten op dik papier, in het Duuts vanzölf, en het bint tiekenings in zwart, paddestoelen; recht op bint het vrouwlu en as de paddestoelen met de stelen naor boven wiest, ofbreuken hoed, dan bint het manlu zunder kleren: gemütlich. Het boek kost DM 38,= en dat is me nog teveul. Het stiet al vanof 1987 in de kaste en dat is een ende. Ik bin niks te vrog. Een Fraulein vrag of ze mij helpen kan.

'Ich sehe mich nur herum.'

En dat mag ok. Een strakke zwarte rok hef ze an, zunder wit schoetie, met naodties onder het zwart die ik niet zien kan, maor die ik zunder vulen weet.

Een man allent in een stad. In het museum de Lokalgeschichte. Vier zaalties met kleurd glaswark dat nargens veur gebruukt worden kan. Het komp uut Australië en het is allent om naor te kieken, om met het locht te speulen. Speulgoed. Kinderverlaangst. Wiederop drie paneelties over de Jeuden in Göttingen tot '45. Zowat alle vloeren kraakt, maor ik bin de ienige die het heurt. Wat mut ik met Günter Grass? Wat mut ik met de Jeuden in Göttingen, wat hef die kapper mij veur neis te zeggen? Der waren zeuven professoren, bijkaans meer, uut Göttingen, die de Nobelpries kregen, ik heb de namen niet opschreven, ik schrieve niks meer op. Het waren natuurwetenschappers en de miesten woonden nao '45 niet meer in disse stad.

In een kuunsthandel zuke ik gemütliche ansichtkaorten. Ze hebt ze niet, ze verkoopt laampen met kappen in Jugend Stil, laampekappen van glas. Lieder von Brecht of van Kurt Tucholsky kan ik ankommende zundag heuren. Ik wete niet of ik dan nog in disse stad bin. Ik steek een folder in de binnenbuuts.

In het kleinkuunsttheatercafé ligt de kraanten niet meer op taofel. Verleden tied. In mien heufd lese ik het verhaal op bladziende zeuven. Alma mater. Vanaovend komp een cabaretier die politieke grappen maakt, in het Duuts. Ik zuke Sophie die mij vreug hoe ik in disse stad te laande kommen was, ik wul met heur eten en drinken en praoten. Ik wul met heur mien roes uutslaopen, maor ze is der niet. Ik gao onder de Dusche en laot mij in het ienpersoonsbère zakken. Bitte nicht wecken, gerade nicht lächeln, nicht mehr. Nie wieder.

Klar das er in die Pilze gegangen war. Eine gemütliche kleine Tot. Ik trek het grauwwitte haakte bèrespri over mij hen. Smaangs mut ie doen wat ie doen mut, dèenke ik. Smaangs mut ie het laoten, maor as ie maor doet wat ie doen mut. Hoeveul jaor zul e kriegén?

Morgen ist Samstag, Sonnabend.

Ik slaop, ik dreum niet. Ik word lachend wakker. Ik bin niet langer benauwd. Ik aosem.

Zaoterdagmorgen bint de straoten naß und sauber. Ik roeke vis. Gruunte, appels, peren, staot in kisten schuuns tegen de etalage, ik zuke Hollaandse tomaten, maor vind ze niet. Ik zuke kunstboeken, maor ze bint an de pries en ik heb al genog in kaste.

Op een krukkie tussen de rekken lees ik op kontheugte de gedichten van Grass. Ik zuke een zwarte rok zunder wit schoet met naodties der onder. Den Zitzen anlegen, Mannomann, Machen Punkt, Sag noch mal: Wird gemacht. Zähl nochmal auf, wie oft du und wessen. Auf dem Klo weinen müssen: allein. DM 38,= met vlekken op de rugge en gele raanden om de bladzieden.

Ik krieg der een schiere plestieken tasse bij en as de verkoopster, ze had in dat binnenbuutsboekie staon kund, vrogger, mij ankek en het boek aandermaol umdreid, zeg ze: 'DM 30,= genügt.'

Bijkaans zee ze wat aans. Ik betale DM 30,=.

Ik had niks vraogd. Ze kent mij hier. Ze liekt bliede mij te zien. Ze laot niet merken dat ze mij mist hebt, dat ze ongedurig naor mij uitkeken, maor ik vule het. An de binnenkaant löp warm water mij langs het vel.

Buten blef het kaold, frisch, maor ik knup de jas lös.

‘Göttinger Tagesblat, das Tagesblat der Göttinger Obdachlosen. Zwei Mark. Aus Göttingen.’

Ik krieg kaolde billen op holten baank. Meer as een uur heur ik in ien raom deur de zwarver die zinnen zeggen. ‘Aus Göttingen,’ een octaaf hoger. Allent aolde vrouwlu mit schier haor koopt die kraant. Ze bint veur Vaterstag hen de kapper west. Ik koop gien kraant en ik schrief niks op. Het boek in de tasse, plat op de kneien.

Ik heb meer kregen as ik betaald hebbe.

Welke spreuk in de hallegie boven de kapstok hung, achter de veurdeur, weet ik niet meer. Het was vaste een stichtend woord, bij mekaar haolden deur een dunne liest van donker ieken, achter glas, gebreuken glas dat wel. Een stichtend woord, mit Pappe an de achterkaant, boven twee confectiejassies. Niet mien maot.

Ik betale DM 95,= an de Judenstraße en zie mezölf, aus Göttingen, nao van-neis 267 Stundenkilometer zunder overwegen, een dik uur later in Hannover lopen. Sophie in de tasse.

Zat

Günther Grass

De börsten van mien moe waren groot en wit
De titten anschikken
Kliedern veur het de plestieken speen word.
Met stottern, complexen dreigen,
aj niet an de flesse wult.
Niet allent motten.

Helder vleesvocht om de melk binnen te kriegen

of oftrefsel van kabeljauwkoppen troebel kookt
tot blinde lege visseogen

Manlu voedt niet
Manlu hebt de jaank hen huus
as koeien met zwaore uier
het warkverkeer in de wege zit.
Manlu dreumt van de derde börst.
Manlu smacht naor het poppie
hebt altied te min.
Oenze zoeglings met baord,
die oens schatplichtig verzörgt,
in pauzes tussen ofspraken smakt,
an sigaretten zoekt.

Vanof veertig mut alle manlu
vanneis zoogd worden:
veur elk zichtbaor en tegen betaling,
tot ze zunder verlaangst zat bint
en niet meer jaankt, op de plee
jaanken mut: allent

Manoman

Günther Grass

Haold toch op.
Punt derachter.
Ie bint toch klaor, man, en allent nog loops.
Zeg nog ien maol: doe'k.
Trek nog ien maol an de touwgies
en laot ze daansen de poppen.
Laot nog ien maol joen wil zien en de barsten.
Slao nog ien maol op taofel, zeg: miende.
Tel nog ien maol nao, hoe vaak en met wie.
Wees nog ien maol hard, zodat het stiet.
Bewies nog ien maol joen grote, bewezen,
joen alomvattende steun en toeverlaot.
Manoman.
Daor stao ie now, ja, en in pak, ja.
Manlu schreit niet, man.
Joen dreumen, die typisch mannelijk waren,
bint allemaol filmd.
Joen veroverings noteerd en op een riegoe zet.
Joen vorderings binnenhaald en opmeten.
Joen droefenis en de vertolkers
verveelt het volk.
Te vake herhaal ie joen grap: zender is uut de locht.
Potent (altied nog)
komp joen macht naor boven.
Manoman.
Zeg nog ien maol ik. Denk nog ien maol scharp.
Kiek noch ien maol helder.
Heb nog ien maol geliek. Zweg nog ien maol diepe.
Stao of val nog ien enkele maol.

Ie mut niks ophemmeln, man; laot alles liggen.
Ie bint naor joen wetboeken verbruukt,
ontslagen uut joen verhaal.

En allent het jongie in joe
mag nog een tiedie met blokken speulen. –
Wat, manoman, zal joen vrouw daor van zeggen?

*Uut: Günther Grass, Mit Sophie in die Pilze gegangen,
Steidl Verlag, Göttingen, 1987.*

Kinderspel

Was dat even schrikken!

Erwin had de grieze deksel van de ofvalbak met de linkerhaand op een glief haolden, met de rechter zul e het plestieken puutie der in mikken, met nog körsties stoet der in, niet genog veur de bio-bak, en wieder een pak waar sinasappelsap in zaten had. In het halfduuster had e het kinderliekie liggen zien, blik, roze, gebreuken wit, het bolle koppie half naor hum toedreid met boven de ogen een vaalblauwe plek die tot op het kale koppie deurleup. Het rechterarmpie van het poppie leek van boven het heufdtie, met de vingerties in een kleine voest, naor hum te zweien. Bijkaans was de arm zölfs lös van het lief west, ofropt.

Erwin had de deksel van de bak geliek weer vallen laoten, het lege pak van het sap was over de tegels van het plattie rold en hij had wezenloos veur hum uitkeken, het broodpuutie in de haand. De krummels had e maor in de biobak schud.

Was het echt west wat e zien had? Was het waar dat poppie, bijkaans een week aold, bijkaans jonger nog, een proppie mëensenvleis van een paar pond, in de grieze bak met het bientie beugen, met kleine nagels an tienties die omkruld een breekbaar armpie onder het zwakke ruggie volden, was het echt west?

Erwin had het sappak in de biobak mikt en het broodpuutie in de buuts steuken. Wat e daon had was vanzölf gaon, hij had der gien weet meer van had, net as het hart deurgaon was met kloppen, al was het dan wat rapper gaon, net as het bloed was blieven stromen en de ogen locht zien hadden en de oren het verkeerslawaai heurd hadden. Langzaam was e weer tot verstaand kommen op de driezits under het grote schilderij met de heldere locht, met de schaopewolkies, de heide met turfbulten en arbeidershuusies an de vaort. Wiederop stun een meulen met de wiken in rouwstaand. In het heufd jaankte zachties een sirene.

Erwin keek naor de tuun, naor de snelweg der achter, naor de weilaanden en akkers wiederop. Hij beug hum veurover en trök de schoenen uut zonder de veters lös te knuppen, schopte ze wied van hum of. Ze bleven op de kaant stille liggen tegen de radiator van de verwarming, leken hum verwietend an te kienen. Asof die schoenen zeggen wollen dat het niet heur schuld was dat der een kindtie in de ofvalbak lag, dat ze gien schop nao huufden. Erwin trök de sokken vanneis over de enkels en kraste met de nagels diepe over de strakke kuten, die niet veul meer van kwaojongensbienen hadden. Erwin vuulde de pien niet.

Zunlocht streek over de liguster en de elaeagnus. Hij kende de dagelijkse

naam van die boom met pastelgrune vette bladen niet iens. Ze deuden hum iniens deenen an grafkraansen en linten met Rust Zacht der op in schiere strikkies. Erwin gung rechterop zitten. De haanden huuld e as kommegies om de kneien. Hij had de boks die morgen nog streken, net as de hemden die nog an kleeuhangers over de keukendeur hungen. Egaole hemden die bij elk jassie en bij elke boks pasten zunder dat e kiezen huufde. Achter op het plattie scheen de zun nog niet, dat zul pas an het ende van de middag zo weden, dan zul de zun de mure van het schuurtie verwarmen en de vochtplekken verdwienen laoten tot het water in de klamme nacht weer omhoog trekken zul. Dommiet zul de zun ok de ofvalbak opwarmen.

Wat had e votgootid de leste dagen? Wat lag in de ofvalbak? De grieze gerdiene van de zolder. Hij had neie rooie kocht met dierenfiguurties der op, honden en katten en veugelties. Wieder een plestieken puut met resties van Chinees eten, en wat verpakkings van kedogies. Erwin streupte de mouwen van zien jassie tot veurbij de ellebogen omhoog. De kleren zaten strak en stief om de bovenarms. Hij maakte de knoopies lös en krulde de mouwen van het hemd naor boven. De arms met roeg zwart haor der op drukte e stief op de kneien, allent de stof van de boks zat der nog tussen. De piepen van de boks had e opkruld. Hij vuulde hum stark as een kind met dikke spierballen. Hij was een kind met kerelskracht.

Een roestbruun gestreepte kater gleed de tuun in, het lief dicht bij de eerde. Zunder de naogels uut de steken krabde de kat met langzaome halen de grond bezied. Erwin bleef stille zitten, vuulde langzaam het bloed uut de kloppende slaopen zakken. De drok op de blaos weur groter, maor hij bleef zitten, bleef naor de graovende kat in de tuun kieken. Het weur hum stille in de kop.

Had het poppie met het armpie omhoog legen, of had hij het hum maor verbielid? En was het bientie optrökken west, of niet? Erwin wus het niet meer. De kat reuk an de eerde en krabde zaand op een bultie.

Die mörgen had e de zolder uutruumd. De tuunstoelen had e naor beneden haold, now de dagen weer langer weuren. Aolde rommel, een keupern kandelaor, bijkaans brons was het west, weckflessen met ringen die breuken toen e de deksels der ofhaalde, bloemenvazen met scheurties der in, een schoeltas van vroger. Hij had ze votgootid. Het waren relikwieën west uut een kindertied, hij had ze niet meer hebben wuld. Ze lagen onderin de grieze bak die op de tegels naost het schuurtie stun, waar de aovondzun met een krap uur schienen zul. Een rieten kinderwaogentie en een schoelbord met kleurkrieties had e nog niet votgooien kund, as ienige. En een leeg conservenblik lag der in. Vrijdag had e perziken eten, met yoghurt. Een goed uur laoter was e der winderig van worden, dat had e altied. De huusarts had zegd dat dat van rechts-dreierend melkzuur kwam, of van linksdreierend, dat wus Erwin niet meer. Het lichaam kan niet alles verteren, had de dokter zegd, wat niet verteerbaar is, dat vreet bacteriën wel op en die maakt der gas van, braandbaor gas en driefgas dat lieken drieven lat as ze in water ligt. De huusdokter had der wat bij lucht, asof e weten had dat zukke praoties niet in een spreekkaomer past.

Die rooie veeg op het kinderlief, dat was bijkaans spaghettisaus west, of tomatenketchup. Hoe lang lag dat poppie daor dan al?

Het was een jongie, dat wus Erwin zeker, een jongie met een klein piemeltie over een rimpeld zakkie zunder haor. Blikwit, grauw wit, en dood. Dat zekers, dood.

En nao de vraag over het hoe en het wat van het poppie, kwam de vraag over het wie in hum boven. Wie zul in vredesnaom, in wie zien naom dan ok, in god zien naom bijkaans. Een poppie.

Erwin duurde de woorden niet te zeggen, de zin niet of te maken, duurde de klaanken niet deur het heufd gaon te laoten. Toen e de ogen vanneis lös deud zag e de kat tegen de Keulse pot anliggen, die an de raand van het grös stun,. Der bluiden nog gien bloemen. Hij had de tuun veurige week omspit en de kloeten met de hark fien maakt.

Welke barmhartige van giest zul een pasgeboren poppie, dood, deur wat dan ok, niet een veilige stee geven, een plek waar nog iens een mènes komen kun om te praoten, ok al zulden die woorden verweien, bijkaans even op een tak rusten en dan in de locht verdwienen, hoog in de locht waar kinderstemmegies zingt.

Intied dat e de trap op giet trekt e de mouwen naor beneden. Op zolder schöf e het gerdientie veur het schieve raam. Uut een poppenhuus haolt Erwin zien vriendinnegies teverschien en zet ze op het klieed met de rug tegen een kussen. Ien veur ien trekt e ze an. Hij börstelt en kamt het stieve nylon haor en knupt geduldig strikkies om de vlechties die in het schemerlicht van een bedlampie glimt. De wichies kriegt rooie strikkies in het haor en een zwart baandtie om de bovenarm.

As de poppen klaor zit trekt Erwin hum uut. Het witte hemd en de grauwe onderboks met een nat geel vlekke an de veurkaant, haoldt e an. Uut de zolderkast pakt e zien korte boks, lichtbruun, striepkoorn en wieder een wit terlenka truigie met grune streepies en een smoezelig ribbelig kraagie. De knoopies van het truigie kreg e zowat niet dichte. Erwin lat het bovenste knoopie lös. De maagies kiek hum an, maor Erwin schaomt hum niet veur zien ondergoed, niet veur de korte boks en de hulpzelen met zulvern klemmegies over het truigie.

Dat aander kereltie was de eerstgebore. Het kind met de aoldste rechten, maor het kreeg gien naam, de dood was eerder as het wijwater en in de paniek van de leste aosem was het kind niet deupt. Elk much deupen, maor gieniend had het daon. Het poppie weur niet op het kerkhof begraoven, der kwam gien tieken in het zaand. Het kind was der nooit west.

Uut een koffer haalt Erwin leren sandalen en gespt ze strak vast. De tien en hef e stram in de sokken. Dan pakt e de poppen en kust de wichies op de ples-tieken wangen. Hij legt de vlechties over de scholders en trekt de bonte rokkies recht. De onderrokkies steekt der krullend en golvend onderuut. Beide zussies nemp e op ien arm. Met de vrije haand pakt e de schoenendeus met het crèpe-papier der in. Dan giet e langzaam de trap of. Het is doodstille, maor in het

heufd van de man die de treden telt, zingt een lied. In paradisum deducant te angeli...

In het halfduuster zöch Erwin zien bruurtie uut de ofvalbak. De zussies kiekt zwiegend vanof de deksel van de grune bak hoe Erwin het dooie poppie in de schoenendeus legt, de haandties op de buuk, de bienties recht, het koppie een eindtie omhoog op een kussentie van papier. Dan dekt Erwin het poppie tot het kinnegie toe. De deksel haoldt e nog onder de deus. Het is kaold en kil buten. De locht is heïig en gries. Met beide haanden haoldt Erwin de deus met het bruurtie der in veur hum uut. Op elke arm zit now een zussie, elk met de ogen wiedopen onder de steile zwarte wimpers. De maagies hebt de bienties strak tussen de ellebogen van Erwin en het gestreepte truigie, elk an weerskaanten een arm achter het elastiek van de hulpzeel. De zulvern klemmen zit stevig an de boord vaste, de mouwen van de trui hef e opstroopt.

Met z'n vieren loopt ze deur de tuun om het huus hen; Erwin, de twee zussies en het dooie bruurtie. Het grös is jong en nat. Het lawaai van de auto's op de rondweg zakt vot, asof de wereld wet dat een dood poppie veurbijkomt, een kind dat met de leste eer an de eerde weerom geven wordt. De wichies zit op de raand van de Keulse pot waarin dommiet bloemen bluit, de rokkies in het zaand. Ze kiekt zwiegend hoe Erwin op zaanderige kneien op de eerde lig en met blote haanden onder de wilg een plek veur zien bruurtie graf.

Dé kompositie

071. Vrouw (ac., 45) zoekt man (ac.), voor lief en leed, voor samen uit en thuis. Perfect hoeft niet (meer), dat ben ik ook niet. Verrukkelijk zoenen is een must en praten ook, evenals gevoelens hebben en uiten. Slimheid spreekt vanzelf. Geen ego-tripper en roker. Kun je tegen een eigenzinnige, stevige en leuke vrouw? Voor wie is dit teveel gevraagd? Br. o. nr. 6333505497 bur. v. d. bl.

Ik wone bij Den Haag. Mien roots ligt in Assen, de Aolde Laandschop. Ik bin een vrouw, Nicole heb ik de name. Ik bin gien maagd meer. Ik bin het west. Mien sterrenbeeld he'k niet vasthouden. Ik heb niks met astrologie. Ik bin roomse, ik bin der of. Op zundagnommedag onder het lof van vief uur zung de melkboer 'Ave Maria' en 'Magnificat'. Hij zung sopraan. Hoe dat kwam, dat wus ik niet. 'Er is een roos ontsprongen uit ene wortelstam', dat weet ik ok nog. Het was de eerste maol da'k ongesteld was. Ik zung het Marialied, mien moe keek mij groots an, zo leek mij dat. Groots op mien zingen. Ik was groots op mien bloed.

Ik bin academica, in Stad he'k wieder leerd. Ik zet dat tussen haakies, vroger niet, toen schreef ik dra veur de name. Ik was een vlotte vrouw en deud met an met Dolle Mina's. In die tied was ik zunig op mien eigenheid. Niet dat ik mien eigenheid ontdekt hadde. Ik had der gien weet van. De regisseur van de studententonielerieniging wol wat met mij. Dat was toen. Ik bleve maagd. Ik had gien weet van tongzoenen, zwarvende haanden, niet van kapotties. Ik had gien weet van banaliteiten. Ik had der gien weet van da'k 45 worden zul, allent dat academica, daor huuld ik rekening met; niet tussen haakies.

Ik zuuk een man. Ik zuuk een echte, die aander, die naomaak, die he'k had. Ik heb jaoren deeld met een kind. Ik had geern een tweede kind, een echt kind. Het is der niet van kommen. Jaoren bin ik deurkommen met een pseudo-kind naost mij. Ik leut hum alle hoeken van de kaomer zien, van alle kaomers in huus, van het bère en wied der buten. Bosschoppenjongie, klussieskerel, of en toe leut ik hum binnen. Bloedeernsachtig bin ik bij tieden.

Bij vriendinnen zag ik niet aans. Kindermaagies waren we. Wussen wij veul!

De hoeken van de slaopkamer waren stofnôsten. Kerel zunder haor op de bôrst, zunder haor op de koezen. Lady shave in de kaste. Verstelbaor matras. Dat was mien bestaon.

Hij mut academicus weden. Drs is genug. Het mag een Dr weden. Hij mut deurleerd hebben. Zunder linkerhaanden, dat zul goed weden. Een veurtrekker. Ik heb muite met allochtonen.

Veur lief en leed. Dat lief, dat mien ik ok substantieel, lieflijk: wat het lief angiet. Ik gaf mien maagdelijkheid cadeau. Ik weet dat nog. Ik schreef het in de agenda. Ok zunder die geheugensteun weet ik het nog. Het was op de dag van

de arbeid dat de wortelstam van Nyambe Nalukui in mij ontsprung. Ik duur de name wel numen. Hij woont niet in de buurt. Hij is der niet meer. Nyambe betiektent God. Wat Nalukui betiektent weet ik niet, bijkaans is het een gewone achtername as Germs, Luchies of Brinks. Nyambe is bij god, bij de god van de negers. Hij is an aids doodgaon. In de leste brief schreef mien negergod dat e longontsteking had. De postzegel lig in een poeierdeusie. Elk mag de zegel hebben, ik spare gieniende meer, gien gewone, gien exoten.

Nao die dagen van arbeid in Afrika vernuverde ik mij op een verzekeringskantoor. Ik begunde met de polissen en kwam stoadigan in het perseniels-wark. Met Johannes deud ik de kemmissie ongewenste intimiteiten. Der waren gien klachten. We vernuverden oens met mekaar, met kleinigheden van weerskaanten, bij gebrek an beter. Ik wus nog niet dat ik te veul wus veur een kerel. Ik wus nog niet dat ik beter zwiegen kun as der een slimme kerel op mien pad kwam. Slimme vrouwlu met veul praoties vangt domme vissen, dat wete ik now. Johannes speulde contra-bas. Ik gung met, nao elke uitvoering.

Ik wol in de kraant zetten: verleden verwarkt, dat he'k naolaoten. Het magnificat anima mea domini zingt mij vanneis tussen de oren. Het is een mezzosopraan die ik zowat niet stille krieg.

'Ie bint van de melkboer,' zee mien va.

Ik wus intied dat die melkventer allent in de kärke zingen kun.

De melkboer zung het lied van de sirene: Er is een roos ontsprongen uit ene wortelstam. Ik vuul hormonen in het bloed. Lust giet met mij op de loop.

Veur samen uut en veur samen in huus, daor wul ik een man veur. Een echte kerel die bier drinkt. Wat mij angiet rookt e. In de advertèentie he'k anders vraogd, een echte kerel trekt hum daor niks van an.

'Mij dunkt, ik kan wel iens bonen poten.'

Met de pootliende in de haand an het wark. Bij mien va was gevuul veur orde. De boonties nuver in 't gelid boven de eerde. Alle dagen op pad.

'In elk koelegie komt drie pitten. Dat heurt,' zee e.

'Drie pitten van veurig jaor.'

Hij drukte de koelegies dichte. In het leste gat begreuf e de sigarestomp.

'De plantenwereld kent gien problemen. De veurtplantingsorganen wordt wagenwied lös ezet. Bloemen laot aander het wark doen.'

Mien moe was het muurbloempie.

Mien va was een zwieger. Hij ventte met bloemen. Ik vuulde mij zunnedauw.

Zoenen kan ik goed. Nyambe had der de lippen veur. Wieder was hij een minnaor van de nacht. Hij kun allent in donker vrijen. Ik heb gien gezichten kunnen zien. Gelukkig. Hij hef niet mien gezichten zien kund. De ogen huuld e dichte.

Ik zie der schier uut. Ik bin slank. Ik zit goed in mien vel. Ik tennis geregeld. Ie zulden mij tien jaor minder geven. Mien man huuft niet sportief weden. As het mut gao'k allent hen de wintersport. Glühwein drink ik ok in huus.

Bij toeren he'k rookt, dunne sigaorties, zonder baandtie. In Afrika, tegen malariamuggen en muskieten.

Hoe ik bij die kunstenaar te laande kwam, is mij niet duidelijk meer. Ik stun in zien atelier. Een hoge zolder met het dakraam half lös. Ik leunde tegen het kezien. Ik keek hum strak an, zunlocht deur het stof as op aolde schilderijen. An de waanden eulievarven met petretten, stillebens, bloemen in felle kleuren, abstracte doeken. Locht van terpentien, van zwiet, van lösse eerde.

Ik zag vrees op zien gezicht, Iniens stapte e met kwast in de haand achter de linies vot.

'Ik hoop het, ik hoop het in godsnaam. Ik hol van oe.'

Een scharp mes spleet in een flits mien vel. Kold staal, felle zeerte. Een machtig warme stroom.

'Ik ok van joe. Reken maor.'

'Nee hier, ik wil het hier,' zee ik.

We vrijden op de vloer van zien atelier. Op mien jas, op zien trui. In het locht van het hemelraom. Dit locht had gien kwaod in de zin. Een vrömd lief dat toegang zöcht in het bestaon. Indringer en eregast?

Zien haanden glisten mij over de rugge.

'Ik wil joe in mij,' zee ik. 'Hard.'

In een kubistisch petret met gladde liest wees e mij de haand met de straffe middelvinger; eernsachtig rood en spits. En een maon met een gat.

'Binnendringen in een aander is een mèenselijke drift,' zee e, 'Ik wul in joe binnendringen,' hij drukt mij de tonge wied tussen de taanden, 'om mezölf vrij te maken en mien limtigheid te vulen.

Hij zul mij bellen. Het belde niet. Hij zette een advertèentie een halve blad-ziede onder mij. Hij schref wat e niet kan, schref wat e niet weden wul. De kunstenmaker schref wat e niet is. Ik kreeg een leste brief. Hij wol varven, dat schreef e. Hij had te min zegels plakt, ik mus strafport betalen.

Bijkaans is die eigenzinnige, sterke en limtige vrouw uut de kraant te veul veur een man.

Achter in het atelier dreugt vief schilderijen. Japanse prenten he'k van heur maakt, in eulievarf. Details, gezichten staot der niet op. Ik haold niet van gezichten.

In de kraant stiet ze een halve bladziede boven mij. Ik ken heur. Nicole met het asgrieze haor in korte krullen. Donkerblauwe jasse. Heur bloedvlekken in mien trui. Zunlocht deur de haorties op heur bienen. Helder lochtblauwe ogen met azuren varf op het ooglid. De tonge langs vette lippen.

Groots was ze op mij, op mien lief, op mien lied. De zwakke stee had ze vlot vunden.

In het volle zunlocht scheuf ik heur en mij onder het klapraom; warm en

romantisch as het begun van de wereld van Courbet. Ik had een schilderij tussen de oren, de naoden van de plaankenvloer, een tip van een deken, coulissen veur een compositie in blauw en roze-rood. Ik zöcht het locht en zag het locht. En het ende van die nommedag lag ik in het eigen bedde naost een vrömde vrouw daor as ik amperan meer van kende as het lief. Nicole sleup mit de rugge naor mij toe. Zij had een doodsvlekke op de scholder. Morgenvrug beidend thee. En vanneis vrijen.

‘Koffie, Albert?’

Ik kreeg al kopzeerte. Ik heb niks met heur, dat vrömde mènse naost mij. Nooit ehad ok, aans. Ik wol alles vergeten. Deruut. Roeken an die aander wereld. Dat duurt tot zij nakend naost mij lig en het gevecht anvangt. Ik ken mien zwakke steden. Altied en ieuwig ‘t vleis. Varven wol ik. Ik had een schaop besprungen.

Ik wul een lieve vrouw met een sterke persoonlijkheid. Wisse. Ik heb die advertèentie zet. Ik wul zölf lezen dat ik een lieve kerel bin en dat ik gien bezemsteel bij het hemd in heb. Ik kan uut mezölf rechtop staon.

Bij toeren heb ik liefzeert. Pien in de kop. Ik knup de boks lös. Wind. Ik neem een slok dropwater. Medicienen moej zölf maken. Alles wat een mènens in toezel brengen kan, dat drage ik in de genen.

Alle dagen is ofscheid nemen, schreef ik in eulievarf. Het hiele leven is votgaon. Ik mus heur varven, heur lippen, heur lief, mien lief. Pas bij het viefde schilderij fleut ik een liedtie. Ik fluit tegen de saaiheid van het bestaon, alle dagen.

Veur Nicole kun het gelok niet van wied genug kommen. Mij maakt dat niet uut. Wat ik van wied vot hale, dat geef ik makkelijk vot. Wat mij nao stiet, dat haolde ik vaste; een dag, niet meer as een dag.

Ik bin niet slim genug om het leven met een aander te dielen. Ik bin niet uutspeuld. Ik zuuk de dreimeulen en achtbaon. Verslaofd an ofscheid nemen. Ik fluite kinderliedties hiele dagen.

In de advertèentie he’k der bij zet: zorgzaam, vader. Mien kinder hangt in liesten op zolder. Ik groet ze. Ik groet alle dagen de dingen om mij hen. Dag Nicole, dag Marc. Ik zet de pet der bij of. Ik fluite as een vis.

Kuunst – zölfpetret in kubussen en rechthoeken – is een leugen. ‘Kuunst is een leugen die oens de waarheid zien lat,’ zeg de schilder. Nicole zoekt mij rillen in de nekke en glieven.

Overgaove is mien grootste overwinning. Der is iene die van mij haoltd. Nicole lig naost mij. Ik zie heur in de spiegel boven het bère. De vlekke op de scholder.

Ik haold van betied begunnen. Betied ophaolden.

Ze wul niet alles kwiet in die paor regels in de kraant. Dat ze deurleerd hef, een stuk van de achterkaant van het bestaon zien hef, dat vin’k al mooi zat. Nicole

zette een advertèentie een halve bladziede boven mij. Ze schref wat ze niet kan, schref wat ze niet weden wul. De dra schref wat ze niet is. Ik doe niet met an. Ik schrieve gesch. in de advertèentie. Dat kan van alles weden. Elk wet dat der meer stiet as der stiet. Ik span een nei doek op het raam. Ik zoeg op een segare. Alles giet in smook.

Man, 49, ac., gesch., vader, zorgzaam, ziet er goed uit, kan en wil veel alleen zijn, maar wil (een deel van) het leven graag delen met een intelligente, lieve vrouw met een sterke persoonlijkheid. Br. graag met foto o. nr. 633506411 bur. v. d. b.

As is verbraande törf

Der hung een wat zoerige locht om heur hen, die zomernommedag, een locht die mij an de schoeltied op de katholieke HBS in Emmen in 1966 deenken deud. De gedachten, en benaom de gevulens, an wat west was, kwamen niet allent deur de locht om die vrouw in het antiquariaat. Ze was krapan vieftig en veur mij in de weer, op zuuk naor veurbije jaoren, naor route 66. Ik wol weten wat der in '66 gebeurd was, ik wol weten wat mij ontglipt was en wat ik uut de pas lopen laoten had in die tied dat wiederop de wereld in braand stun of onder water leup. Ik gung dichter op heur an en vreug mij of, of ze, met die locht van makreel en hering maank mufte boeken over vrogger, bijkaans een kind in de tobbe verzeupen had.

Nee, Het aanzien van 1966 met foto's van Beatrix en Claus en rookbommen, met oorlogen, eerdverschoevings en verkeersongelukken had ze niet. Dat boek was tweedehaands zowat niet meer te krieggen, elk wol het hebben, leek het. Der waren boekies met *Wie, Wat en Waar*, maor niet van '66. Provo was der, het eerste nummer van de kraant uut Amsterdam, maor dat was mij te wied vot. *Commentaar van Koekoek op het boekje...* deur K. Baartmans. Een uitgave veur f 2,90 van De vrije boer uut Bennekom, die had ze. De f 7,50 die het now kosten mus, huuld ik in de buuts en las met de scholder tegen het rek, hoe Hendrik Koekoek wraak nemp op schrievers van een boek over hum. Een vrije boer uut Hollandscheveld op een foto die pony's voer gef en zeg: 'Hoe meer men de mensen leert kennen, hoe meer men van dieren gaat houden.' Even eerder Het oorlogsherinneringskruis met de gespen, die Koekoek in 1950 kreeg van de Minister van Oorlog. Met de NSB had e niks van doen had, hij was gien collaborateur, Koekoek had in het kaamp zeten.

'Aj even wacht, Jan komp dommiet weerom. Hij wet bijkaans aander boeken over vrogger,' zeg ze. Ik begun van heur locht te haolden. En Jan komp met tweedehaands *Mies-en-scene*. Met boekies over de V.P.R.O. en Zo is het toeval lig ook nog eens een keer. Bisschop Bekkers die dood gung, aander.

Nee, dat was niet mien bezieling in de HBS-tied. Ik leerde in de derde klas mien Pygmalion kennen. Greetje die me zien leut en benaom vulen leut wat platonische liefde betiekende.

Jan van de aolde boeken komp met *Winkler Prins boek van het jaar 1967* anzetten. Dat gef dudelijkheid over 1966. Hij kent de Drenten, hef jaoren in Nei-Amsterdam woont. Jan kent de schoel van meester Van Heesewijk, van de andere karke, van gien karke.

Op 13 januari 1966 is de staking bij het openbaar vervoer in New York oflopen, een staking die op neijaorsdag begund was en veur verkeerschaos zörgd had. Het was diezölfde 13 januari dat ik veur het eerst mien liefde veur Greetje onder ogen zien duurde. Op papier vanzölf.

Woensdag 13 januari 1966

Beste Greetje,

Het was vanmorgen slim kaold, maor ik heb mij toch met kaold water wassen, ok leer ik al een beetje da'k mien taanden poetsen moet. Vandage heb ik een 3,5 op Nederlands haold –mien haand schöt aal uut, want ik tril zo–. Die 3,5 was niet zo mooi, want ik wul goeie cijfers halen om veur joe een goeie toekomst op te bouwen. Ik heb een brok in het keelsgat, zo bin ik der van ondersteboven da'k joe schrieve.

Ik heb net Engels leert en hoop da'k morgen een beurt kriegen zal om joe zien te laoten –ik hoop daj ok van mij haoldt– da'k veur joe leer, ik zul joe geern een maol hen huus brengen. Ik wol dat het vanneis aardrijkskundeles was, dan zit ik stief achter joe. Ik heb al een haor van joe in mien aardrijkskundeboek liggen.

Een week veur kerstmis bin'k hen biechten west en he'k zegd da'k an zölfbevlekking lied, ik kan het niet laoten. De pastoor was bliede dat ik die zunde biechte en hef mij vergeven. Binnenkört moet ik vanneis hen biechten, maor ik duur niet zo goed.

Met scheikunde, mien lievelingsvak, hebt we proeven daon om basen en zuren aan te tonen. Zuren kriegt een rooie en basen een blauwe kleur.

Wat mij gaangs huuld had niks met verkeerschaos van doen, niks met de brui die in meert de bruloft in Amsterdam in braand zetten zul. Het was kaold in januari '66, maor de gemiddelde temperatuur was over het hiele jaor 9,4 °C en dat was 0,1°meer as normaol in een jaor. In een störm kwamen der sneidunen van meer as 3 meter heugte. Maor dat was pas op 12 februari. Ik wus niks van weersberichten, allent van dreumen van mien Greetje, van een lichtblonde haor in mien aardrijkskundeboek. Alles wus ik van zölfbevlekking en dat God en de pastoor dat niet goed vunden, maor dat de zieleherder bliede was dat ik het hum vertelde, dat had e zegd. Ik wus toen niks van lustbeleving an de aander kaant van het kippegaos in het duustere biechthokkie. We waren de eersten in de straot met telefoon, maor veur 06-nummers kwam de pastoor niet te bellen. Dat kreeg e op zaoterdagnommedag in de kerke, veur niks. In het duuster kun ik niet zien of de pastoor in de zwarte deurknoopjurk rooie oorties had of meer.

Donderdag 14 januari 1966

Lieve Greetje hier bin ik dan weer. Ik heb joe vandage in de gaten haolden, maor ie hebt mij niet iens aneken, al vind ik dat niet zo arg, maor ik haold der zo van te weten daj ok iens naor mij kiekt. Oenze poes ik ok dood, mien bruur vund hum gister an de straot, hij hef het dier votbracht, maor ik weet niet waar hen.

Morgen hebt we geschiedenis, dan kan ik goed naor je kieken, maor dat zal ik niet aal doen, want dan heb ie der bijkaans last van, ok al lach ie dan. Die blik in joen ogen kan ik niet zo goed verdragen, ik weet niet hoe dat komp. Ie hadden joen zwarte vest an. Bij de uutgang van de fietsenkelder he'k op joe wacht, daor hej niks van merkt, देंnk ik. Toen ik achter de holtwal reed, kwam ie net de trap op.

Ik bin bliede met joe, want dan weet ik waaromme ik leer, ik zul joe geern stief vastpakken wullen, joe stief tegen mij an vulen (niet in de vieze betekenis) en joe kussen.

In Nigeria bint ongeregeldheden gaangs, zeg Winkler Prins, die der toe leidt dat ende juli generaol Ironsi ofzet wordt en 1 augustus plek maken mut veur kolonel Yakubu Gowon. Der weur op schoel niet over negers praot, niet over staatsgrepen. Over zulverpapier bijkaans. Maor ik dacht an het zwarte vest en zuvere liefde. De Karmelieten kunnen mij niet zeggen waarom negers van die dikke lippen hadden. Ik vreug aal minder.

Vrijdag 15 januari 1966

Lieve Greetje, hier ben ik dan weer. Ik vind het merakel daj onder aardrijkskunde naor mij keken hebt, en zo stiekem, ik vertrouw joe hielemaol Greetje. Ik wol dat ik een aovend met je allent weden much, dat zul ik geweldig vinden, in de Emmerdennen of zo. Gieniend huuft oens dan in oens kuise liefdesspel te steuren. Met de verkenners bint we een maol op een zaoterdagaovend op patrouille west. Toen vunden we in de Emmerdennen drie vrijende paarties. Ien van die stellechies lag op een baank bij het hunebed, boven op mekaar, maor dat vind ik een beetie te grof. Het is kwart veur zeuven. De televisie is net anzet.

De Belgische musicoloog Charles J. E. van den Borren en de ruimtevaartdeskundige Sergei Korolev bint störfven. Padvindere dat waren protestante trek-
kers.

Zaterdag 15 januari 1966

Lieve Greetje, hier ben ik dan weer. Het is zowat twintig veur vief, der is rugby op televisie; Schotland tegen Frankriek. Gister bint mien zusters naor de film west in het parochiehuus. Whisky as water. Lenie hef vandage vief kilo bananen kocht veur ien gulden. De kaolde was der overhen gaon. Ik zet het locht an, want het wordt hier al donker.

Ik zal joe iens vertellen hoe zu'n zaadlozing giet, maor het muit me wel het op te schrieven. De penis wordt stiefen ...

Bananen waar de vörst overhen gaon was. Nee, in die tied zag ik dat niet as een metafoor veur een erotisch gedicht. Het had niks met pornografie van doen. Ik prebeerde mien pen in het krappe studeerkaomertie met drie pitten van het straolkacheltie op vol om de kaolde buten te haolden. De locht van schruierende wol sneuf ik diepe op.

De aander dag weuren in Nigeria premier Sir Abubakar Tafawa Balewa en enkele van zien ministers vermoord deur het leger o.l.v. generaal Ironsi.

Maandag 17 januari 1966

Gisteraovend hebt we uut de biebel lezen in plaats van rozenkraans te bidden. Vanmiddag kregen we iesvrij en ik heb met Mr. Van der Voort redetwist over mien rapportcijfer, ik heb hum zegd dat ik het der niet met iens was, maor later he'k der spiet van kregen dat ik dat daon heb. Onder Duuts hebt we een spuitie had, ie kunden der niet zo goed tegen zeden ie, ik zul die prik van joe wel hebben wullen om joe de pien te bespaoren.

Ik heb now het licht andaon.

As ik an joe dèenk, bijkaans is het raar, maor het is zo, zie ik joe vaag nakend staon, dat is niet al te mooi, het spiet me arg, maor ik kan der niks an doen. En now bid ik god dat ik joe bij de klassefuijfen huus brengen mag. Veul groetjes, kussen en lekkere kuise omarmings en tot kiek.

Ik had het locht andaon, maor het bleef duuster. In Frankrijk weur een hoge functionaris van de contraspionage schorst om zien rol in de affaire Ben Bar-ka. Kroongetuge Figon komp bij een arrestatiepoging om het leven, officieel deur zölfmoord en veur de kust van Spanje stort een bommenwarper met vier waterstofbommen an boord in zee. Veur 80 miljoen dollar wordt de waopens opvist. Op een foto staot Amerikaanse diplomaten in zee, nakend bovenlief. De zee is veilig, de kust ok. De lessen op schoel weuren met de dag gevaorlijker.

Woensdag 19 januari 1966

Lieve Greetje vandage was der bij scheikunde een ontploffing. Na + H₂O. De Fraanse repetitie is uutsteld tot ankommende weke woensdag. Morgen komp om kwart veur 10 tot 5 over op Ned 2 een programma over de sex in 4 ofleverings. Morgenaovend komp de geslachtsomgang, de paring en dat wul ik geern zien, want an pa en ma vraog ik het niet. Ik duur dat niet te vraogen en ze weet der zölf vaste ok niet alles van, gien details en daorumme wul ik het geern zien.

Indira Ghandi volgt premier Shastri op en in Belgisch Limburg is verzet tegen de sluting van de mijnen.

Donderdag 20 januari 1966

Vandage is der eigenliks niks bezunders gebeurd. De tankauto met eulie veur de verwarming was der en ie hebben in het overblijflokkaal joen brood opeten, daar was trouwens redaktievergadering van de schoelkraant. Vandage had ie vanneis die bus-tehaolder an met die malle sluting, ie mut toch iens een aander andoen, as het mut, wul ik joe daar wel bij helpen, maor... Now, tot morgen dan maor weer.

In Vietnam is een veerdaagse waopenstilstand omdat het daar neijaor is. Ik schreef onder schoelnaam een stukkje in Het Binnenhof, de schoelkraant. Een geëmigreerde Braobander had dacht dat we nog in plaggenhutten woonden en nog turfkachels stookten. Hij schreef dat in de schoelkraant. De held. Ik braandde hum of, die knuppel uut Breda.

Maor hoe die sluting van die beha now in mekaar zat? Dat kun ik zölf bij aardrijkskunde niet gewaar worden en dan zat ik op griepofstaand achter heur, met de haanden onder het taofeltie, of in de buutsen.

Vrijdag 21 januari 1966

Het programma begunde met een geboorte, ie zagen het koppie der uut kommen en ie kunden zien waar de spleet ophuuld, een haand pakte het koppie vaste en trök het

poppie der zachties uut. De navvelstreng weur ofbunden en deurknipt en toen kwam de dokter der veur lopen, het was een onmèenslijk groot beeld, en weg gung het beeld en weg gung ik, want mien zusters zeden dat het veuls te late was en dat ik nog te jong was om zo late op te blijven, maor ze wullen dèenk ik niet hebben dat ik het zag, al ontkenden ze dat ok ten zeerste.

In Italië böd het kabinet Moro ontslag an nao een nederlaog in het parlement over de oprichting van staatskleuterschoelen.

Maandag 24 januari 1966

In de nommedag bin ik een poosie met de windbuks schieten gaon, ik heb een vogeltie ofscheuten, ik vun het gewoon jammer. Laoter in de nommedag bin ik mij douchen gaon, de geiser was eerst kapot, maor die is 's aovends nog weer maakt. Ende van de weke gao'k vanneis biechten.

Met mien zus en mien neef bin ik naor de opera west, we hadden ien kaortie over, as ik dat weten had, had ik joe vraogd om met te gaon.

De opera heette Don Giovanni. Ik vun het of en toe wel een beetie langdraodig, maor het was wel mooi. Der zaten op het toniel twee lekker te flikflooien en die man kun die vrouw aal bij de jurk inkieken, wij trouwens ok wel iens. Even het journaal zien. Gister bint Ard Schenk en Kees Verkerk I en II worden bij de Europese kampioenschappen scheuveln in Deventer.

Een Indiaas straalvliegtuug vlög met 117 inzittenden tegen de Mont Blanc te pletter; hierbij komt 11 Belgen om het leven. Johnson meulenaor hef 60,5 miljard dollar veur defensie op de begroting staon. In Vietnam bint gien mussen. Amerikanen flikflooien in Saigon. Scheuveln giet gewoon deur.

Dinsdag 25 januari 1966

Gister he'k leerd dat een os een gekastreerde stier is, dat is een bolle die ze bij de geboorte het geslachtsorgaan votsneden hebt.

De Zuudafrikaanse premier Verwoerd weigert eulieleveranties an Rhodesie te verbieden.

1966

In Drenthe woont 348.001 mèensen. In het hiele laand 12.535.307. Het döt mij goed te zien da'k in dat jaarboek metteld bin. Waor aander lu gaangs waren het Maagdenhuus te bezetten, de keunigin en heur vrijer welkom te heten, tegen Vietnam te demonstreren, Parijs in braand te zetten, naor popmuziek te luustern, was ik drok met een maagie dat in Angelslo woonde, een wichtie dat mij bijkaans allent van naam kende. De ziel verscheurd tussen de karke, schoel, gezag, moraal en lusten, driften en hartstocht.

Ik weur collaborateur van de schoelleiding. De conrector leut mij het illegale kraantie kopen, hij gaf mij een gulden veur Binnenkrot dat an het ende van

het jaor het gezag tartte. Het verhaol over de dokter, de hoer en een god kostte Arnold Kamphuis de schoelcarrière in Emmen. Mevrouw Le Poole-Staring, die mij in de lessen Nederlands zien leut dat ok over seks schreven worden kun, en van wie elk –an de sproeten in het gezicht– wus dat ze de pil slikte, had heur ontslag indiend. De Emmer Courant schreef dat ze votgaon was omdat ze het niet iens was met vele beleidsbeslissingen.

De locht weur een beetie zuverder, maor mist bleef nog jaoren hangen boven het veen, het duurde veuls te laank veur de törf schoon opbraand was. De vrouw in de winkel met tweede-haands boeken, met de zoerige rooie locht die ik kende van visboer Jan Ellerman an de Havenstraot as ieuwig andenken om heur hen, verkoch mij de gedenkboeken van die jaoren. Ik gaf wat west was een vaste plek en spuulde met het lauwe water uut de tobbe de grauwgrieze as uut mien haor.

Aold weden hef zien weerde

‘Zuj dat wel doen Anne?’

Het is gien vraag, het klinkt in elk geval niet as een vraag. Ik wete dat mien moe gien antwoord wul. Het is een stille wenk om niet te doen wat ik van zins bin. Het zal mij wat.

Mien moe is 98, een eind op glee in de leeftied van de starken. Ik had niet dacht dat ze zo aold worden zul.

Lena, waarin ik begund bin, is een klein vrouw, met de jaoren is ze kleiner worden. Niet dat ze veurover löp, nee, het is het knastebot dat tussen botten votsleten is, knastebot dat in mekaar zakte onder zörren en verdriet. Mien moe hef niet allent smart had, nee, ze is gelukkig west met mien va. Lang leden zee ze dat.

Moe is in Vroomshoop geboren. Ze is daor groots op, maor ik verzwieg het as het op verjaordagen te pas komp. Ik wul niks met dat roege gat van moord en doodslag te maken hebben, maor Lena is der groots op, nog aal, al is ze der in vieftig jaor niet west.

Willem was zeuventien jaor aolder as Lena. Ze diende bij hum op de boerderij, en toen ze mekaar nao jaoren vertrouwd waren, op het laand, maank de koeien en in het stro, had e heur vraagd met heur hen de kerke te gaon. Een keuterboer met een dienstmeid. En dan dat leeftiedverschil. Zien va en moe bleven tegen de trouwerij. Willem haalde het koe-touw uut de schure, legde het over de scholder en zee: ‘Dit is de leste maol da’s instemming vraag.’

Het was goed.

Volk sprak der gien schaande van, wat mussen ze ok. Willem had geliek vunden ze, wat mus een kerel met een bulrugge aans. Va had een hoge rugge, maor hij leup rechtop sund e met moe trouwd was.

Va was groots op moe. ‘Wassen, schrobben en de bolle vreten geven, ze kan alles,’ zee e as der praot van kwam. Moe kreeg vief kinder en toen mien jongste bruur goed en wel lopen kun, gung va dood. Hij leut moe met oens achter. Lena, het vrouwchie dat met het jaor kleiner weur, maor allent van lengte. Ze gruide toen ze der allent veur stun. Veul meer kun ze as de bolle te vreten geven.

Ze kun veul meer as de bolle te vreten geven. Dat mus ok. De crisesjaoren waren west, de oorlog kwam der over toe. Het was krabben en knooien. Ik was kwaojong en speulde in het heui toen bommenwarpers overvleugen. Ik rende as eerste naor de lege reservetanks die achter op de es daal kwamen en ik zag wie ze in braand steuk. Ik wus de name, maor ik wus ok te zwiegen toen de schilder in het brune hemd, met jachtgeweer op de nak, mij vreug wie het west was. Dat was ok moe, dat had ik van heur leerd. Ik vuulde heur ogen in mij braanden. Ze had mij zwiegen leerd. Had ze maor zwegen.

‘Zuj dat wel doen Anne,’ zee ze.

Het was de leste aovend dat ik met mien kameraoden votgung. De aovend dat ik veur het lest allent van draank bezopen in bère kroepen zul, dat ik veur de leste maol verlangst naor heui votspulen mus.

De aander dag scheen de zun. Coba dreug het wit, ze gung op de kneien veur het Maria-altaar, de sleep wieduut en ik huufde andersdaags niet te biechten. Zunde was mij vrömd, die dag. Zunde was mij vrömd.

Drie maond later kun ik mij niet meer inhaolden. Ik zee Coba wat mien moe mij vraogd had, die aovend veur de bruloft. Het huus was niet groot genug. Het was dat ze zwanger was, zee ze, maor aans. Zij kun dat mèens wel smoren, de kop in houwen, niks wol ze met heur schoonmoe van doen hebben. Niks en nooit meer. Die nacht in bère schrouwde ik as ik nog nooit schrouwd had. Coba heurde mij niet. De aander morgen veegde ik de diggels bij mekaar. Een half jaor later kwam de aoldste. We nuumden heur Rika.

Nao Rika kwam Hermien, kwam Annie, kwam Greet. Ik schrouwde nooit meer. Greet bleef de jongste. Mien moe keek van de ziedkaant naor de wichter, ze waren heur allemaol geliek, ze huuld van alle kleinkinder evenveul en meer nog toen Coba der vandeur gung. Moe haalde heur geliek. Ik leut moe het geliek binnenhalen. Coba was niet goed genogt west. De boerderij was al jaoren vot. Koeien stunden niet meer op stal.

Lena wus nog hoe het mus. Wassen, schrobben en de kinder te eten geven, as ik veur mien wark hen het butenlaand gung. Aal as ik weerum kwam was het huus mij vrömd. Het waren kleine dingen, een neie plant in de vensterbaank, dreugdoeken van een aander kleur, een soeplepel, een nei servies, een zulvern kandelaar. Ik was bliede dat de jongste op kamers wonen gung, dat ik moe buten de deur haolden kun. Allent poetsen en schrobben, deud ze, ienmaol in de maond.

Gedurig kwamen vrouwlu over de vloer. Ik zörgde der veur dat mien moe uut de buurt bleef. De aander kaant van Erica was me vake niet wied genug. Heur grelle ogen keken nog wieder as de kerkebos.

‘Zuj dat wel doen, Anne,’ zee ze.

Ik leut heur de foto zien van Francisca. In Brazilië had ik heur op zakenreis vunden. Wied vot, een donkerbrune vrouw met bloed van een stieve Grunneger boer en een verre dochter van een Afrikaanse slaaf. Ik schrouwde, daor in die Zuudamerikaanse tropennacht. Francisca heurde mij. Maor ik gung niet weerom, mien moe had heur geliek. Ik leut mien verlangst veurbijgaon.

Volgende maond word ik 72. Ik kiek veuruut. Ik krimp, maor ik heb nog een end te gaon. Ik gao mien moe veurbij. Ik word honderd, wisse, maor ik vier niet da’k vieftig jaor allent west bin in dit draoderig bestaon. De foto van Francisca heb ik in de buuts. Francisca. Ankommend weke haal ik heur op, streel ik het jonge vel, kus ik de prille mond, overbrug ik zeuventwintig jaor en rek ik hen het zudelijk halfrond, dan schrouw ik vanneis elke nacht maank witte lakens.

Ik zet de foto van Francisca naost de telefoon, tegen de kandelaar. Het

vlammegie wappert geel en zwart. Ik schenk thee veur moe. Ze krummelt hen de stoel. Dan kek ze naor mij, naor de foto.

‘Zuj dat wel doen, Anne,’ zeg ze. ‘Zuj dat wel doen?’

Adrenaline schöt mij deur het lief. Het is mien bestaon. Ik wul gien leven in ieuwige herhaoling.

Ik wete zeker da’k het doe.

Ik blaos de keerze uut. De foto gledt van het telefoontaofeltie. Hiet keersvet braandt mij op de haand en stolt in het vloerkleed. Stief haold ik de kandelaar vaste. Ik zweihet keuper. Ik wete zeker da’k het doe. Mien moe, ze gef gien krimp.

Mattheüs 17 vers 4

As Lia op de viefde verdieping uut de lift stapt is het bezoekuur zowat veurbij. Manlu, vrouwlu en kinder wult naor beneden. Ze gaot betied vot om niet in de file te kommen. Veur ze in kunt stappen en met de zwaortekracht metreist, redt een verpleger met een bère de lift in. Zwiegend en wachtend kiekt lu die as niks mankeert hoe de lampies boven de deur an- en uutspringt as de lift, met iene die hen de hemel onderweegs is, wieder naor boven giet.

Op een vierpersoonskamer an 't einde van de gang lig Piter. Hij lig bij het raam en kèk uut over het ziekenhuusterrein. De Martinitoren kan e net zien, maor dan moet e wel over de rand leunen. Katrollen, touwen, doeken en klemmen haoldt het rechterbien centimeters boven het matras. Drie kilo hangt der an. Het bien wordt wordt langzaam uutrekt.

‘Moi Lia, fijn daj kommen bint. Ik had joe niet meer verwacht.’

Met de ellebogen drukt Piter het matras naor beneden en schöf zuch naor het hoofdeind. Bij de voet kraakt de katrollen as de touwen hen en weer beweegt.

‘Wat lig ie hier afschut,’ zeg Lia en wès op het gerdien dat veur het grootste deel dichttrokken is.

‘Op de televisie begunt zo een plietsiefilm en as ik argens een hekel an heb, dan is het daoran. Al dat schieten en houwen vin ‘k maor niks. Now heur ik allent het geluud.’

Piter trekt het linkerbien onder het laken. Lia leunt op de kruk een eindtie achterover en kan zo net de kleine zwart-wit televisie zien, die midden in de zaal op een kastie stiet. De aander kerels op zaol, achter het gerdien, wordt deur een omroepster toespreuken. As de oftiteling en de muziek begunt, giet Lia rechtop zitten. Buten wordt het donkerder, grauwe regenbuien drief de stad over.

‘Bedankt,’ zeg Piter as ze hum een reep sukkelao, puur, toestèk. As Piter hum bijdreit om de reep op het nachtkastje te leggen komt het bien weer onder het laken uut. Lia leunt tegen het bère, met de onderarm raakt ze de knei van Piter.

Die aanraking döt heur an het veurige bezoek denken. Piter was net jaorig west, het was vlak nao de operatie. Ze hadden het over de ontberings in het ziekenhuus had. ‘Gien drank,’ had ze toen opmerkt, ‘en dat niet allent,’ had Piter gnezen.

Pas nao het bezoekuur was tot heur deurdrongen wat e bedoelde. Met zukke dingen was ze traog van benul.

Achter het gerdien giert sirenes en autobanden. Piter rekt hum uut, het tassie van Lia valt op de grond. Lia giet dichterbij zitten, trekt het laken recht en zet het tassie der op. Lia prat rustig deur as de hand veurzichtig onder het witte katoen verdwient.

‘Nee,’ zeg Piter’ ik lig helemaol op schema, eerder as ik wul kom ik dit bère niet of.’

Lia zöt op het gezicht van de middelboare man rimpeltjes die der eerst niet waren. Heur vingers wandelt langzaam van de butenkant van zien dijbien naor boven. Korte stugge haorties kriebelt heur onder de arm as ze het hogerop zöch. Ok waar heur hand nog niet is, beweg het laken.

‘Hoe is het met joen kameraod?’ vrag Piter. De ogies glimt. Hij strekt het bien, de voet stek over de raand. Lia vuult de knei tegen de binnenkaant van de arm, met de pink dreit ze krullegies in de haortjes.

‘Jakob wol eerst metkommen,’ zeg Lia ‘maor om half vief belde hij dat de vergadering uutlopen zul. Met mij allent kuj het ok wel af, of niet?’

De vingers an heur haand kromt.

‘Ik kun mij slechter gezelschap veurstellen,’ zeg Piter en drukt heur tassie stiever tegen zien heup. De rits van het tassie is lös. Lippestift, een flessie roek, een pepieren buusdoekie.

‘Ie woont al lang in de stad heur ik,’ zeg Lia. Ze kek Piter stief in de ogen.

‘Ik bin dat an mien staand verplicht,’ zeg Piter. ‘Mien va was veurganger in Helpman. Traditie haoldt mij in stad. Ik kan niet ontsnappen.’

‘Fijn daj zo vuulbaar aanwezig bint.’

‘Ik bin een warme man,’ zeg Piter. De neusvleugels krult hum.

‘Tentie bouwen?’ Lia lat het katoen bewegen.

‘Drie tenten!’ Onder het laken stek Piter beide doemen hen boven.

‘Ik wus niet dat ie zo biebelvast waren.’ Lia zet de middelste tentstok rechtop. An ‘t voeteneinde piept de katrol.

‘Ie moet de scheerlienen vastzetten,’ zeg Lia, ‘der komt storm.’ Piter strekt de nek en kek achter heur langs naor buten. Regendruppen zwiept tegen het glas.

‘Zörg ie veur de stok, dan let ik op de herings en de lienen.’

Piter knep de haand stram om de bèrestang. Lia kreg blossies.

‘Wanneer komt ze?’ Een kerel achter het gerdien legt uut dat de koffie vandaag om half negen komp.

‘Zeur niet deur de film, hé Piter haol op met dat gepiep.’

‘I love you honey,’ röp de televisie, dan valt een schot.

Etherbrink

Laot het een week of drie leden weden dat ik met de trein van Grunning hen Leeuwarden gung. Ik weet het niet meer zo precies wanneer dat was. Mien geheugen lat mij gedurig in de steek sund in mij de diepere driften opspeult. Laot ik het maor geliek zeggen. De oerdriften bint in mij wakker, ik zuuk een maagie, een vrouw met wel ik een maond, bijkaans een paor jaor wieder kan. Die driften doet mij smaangs de rest van de wereld vergeten, het is dan asof mien hiele leven enkelt bedoeld is om te beminnen, om hartstochtelijk lief te hebben. Der is gien oorlog, gien ruzie, der is gien verdriet, en as der al traonen komt, dan bint het vreugde en bliedschop die ze naor boven haalt.

Maor ik dwaal of.

Een week of vief leden kocht ik in een galerie in Grunning een schilderij, iene van ruum anderhalf bij twee meter. De mure in mien woonkamer zul iniens verlöst weden van de scheuren in het behang en de spiekergeten die, zo leek het mij, met tandpasta dichtsmeerd waren deur de veurige bewoner. Het schilderij was an de pries, maor as ik het zölf metnemen zul, dan gung der tien procent of. Het was te groot veur in een auto.

Om twintig over achte toog ik vanuut Stad in de trein met het schilderij hen Leeuwarden. Het was niet drok, dat was maor goed ok. Ik nam vier zitplaotsen in beslag met mien kuunst.

An de andere kaant van het gangpad zat een maagie met lichtblond haor in een peerdesteert. De eerste grieze haoren zaten der al tussen. Ze dreug een bril met zuver ronde glaozen in een zulvern montuur. Deur die glaozen keek ze aal naor het zwarte doek om het schilderij.

Wat as daor achter verbörge was, wol ze weten.

Ik haold niet van liegen, dus ik zee dat het een kuunstwark was, een eulievarfschilderij veur in mien woonkaomer. Meer zee ik niet, ik wus dat, as ik zwiegen zul, vraogen vanzölf kommen zullen. Zo was het ok. Ze was neisgierig.

Of ze het zien much?

Om het spannend te maken aorzelde ik, nooit te gauw ja-zeggen, nooit te rap toegeven an vrouwlu-wèensen, dacht ik. Maor nog gien vief minuten laoter keek het halve treinstel met naor een abstract schilderij met grote blauwe vlakken en een beetie rose der deur. Het maagie was teleursteld, ze huuld meer van echt schilderwark. Zölf maakte ze stillevens, of schilderde ze Van Gogh en Roessingh nao uut een kuunstboek.

We preuten over kuunst en schrieverij, ik zee mien naam en da'k een boekie schreven had. Zwak Ies, een novelle die ze in elke goeie boekwinkel in Drenthe kopen kun. Ze had der nog nooit van heard.

Veur we an het verschil tussen literatuur en broddelwark toekwamen, was het veurbij. In Griepskerk mus ze der uut. Ik wus dat ze Hester heette, wieder niet. Hester uut Griepskerk.

Dat was vief week leden. Bijkaans hef die vrouw met de griesblonde peerdesteert, die Hester uut Griepskerk, mien hormoonproduktie in gaang zet, ik weet het niet. De week daornao mus ik aal an heur denken as ik naor het schilderij in mien woonkamer keek. Het kuunstwark van de schilderes Rika Mensen had gien naam, het was zunder titel, maor ik nuumde het: Hester uut Griepskerk.

Veurige weke donderdag gung ik vanneis met de trein naor Leeuwarden, dezölfde tied, dezölfde coupé, dezölfde zwaore bedompte locht van zwietestig volk in winterjassen. Ik zag heur niet, maor ik had zun veurgevuul, een veurgevuul dat ik laoter as helderziendheid duden zul en weer veul laoter as hartstochtelijk en onvervuld verlangen. Platte driftern waren het, weet ik now.

Toen de trein al reed, zag ik twee banken wieder heur hoge blauwe tasse half in het gangpad staon, ik zag heur arm over de leuning en heur peerdesteert met bloemegies haorband naor mij toekeerd.

Wat mus ik doen? Mus ik mien hormonen volgen en met heur praoten over kunst en literatuur, of mus ik stief blieven zitten en wachten tot ze in Griepskerk uutstappen zul? Ik wus het niet. Het was dezölfde tweeslachtigheid die me al vaker opbreuken was, de tweeslachtigheid waor ik nog aal gien weg met weet.

Ik huufde der gien weg met te weten. Hester dreide heur umme, ze lachte mij an met wat ik wus dat blauwe ogen waren en veur ik der op verdacht was, zat ze naost mij, niet tegenover mij, naost mij.

Ik vreug naor heur dreugboeketten en stillevens in eulievarf en ik vuulde heur bien tegen dat van mij. Duzend vraogen had ik, maor ik was al gaangs met het ofscheid, we stopten in Zuudhorn en de volgende halte was Griepskerk. Geluk duurt nooit langer as een rit tussen twee stations, zee ik tegen mezölf. In mij kwamen de traonen al boven, maor ik zul ze votdrukken tot ze uutstapt was.

Ze bleef zitten in Griepskerk.

‘Ik mut nog hen Sneek en ok nog hen Sneek-Noord’ zee ze, ‘en dan weerom.’

Tot an Leeuwarden zul ze naost mij zitten, en mien hormonen raakten in toezel, de angst om allent laoten te worden was veur even vot, de adrenaline in mien bloed kun umdeel, maor dat gebeurde niet, het gehalte bleef hoog. Ik kreeg een rooie kop.

‘Hoe liekt het,’ zee ik, toen we Hardegaryp uutreden, ‘hoe liekt het, vind ie het gezellig a’k met joe op en deel reis hen Sneek?’

Het was merakel kaold op het station in Leeuwarden, maor veur Mantgum had ik het al weer warm. Ik vuulde hoe Hester zwiette onder heur bonte wol-len trui. Ik dacht an schoon ondergoed en an een glassie bier. Waor ie al niet an denken kunt naost een onbekende vrouw in de trein. Ik wol dat ze mij verhalen zul vertellen, maor ze zweeg.

‘As manlu en vrouwlu een relaotie begunt, dan praot in het begun veural de manlu, en laoter kriegt de vrouwlu alle tied,’ zee ze.

‘Die tied die neemt ze dan ok,’ zee ik, maor het was enkel uutstel: ik mus vertellen. Ik vertelde van Drentse schrievers, van kleinzieligheid, van een volk van dubbelties en kwarties en dat Bartje nog aal het grote veurbeeld is van Drenten. Ach, ik zee maor wat.

Ze gaf een pakkie of bij het Sint Antonisziekenhuus. We gungen hen het café tegenover het station en bestelden een glassie bier en een kop thee. Ze deud heur kauwgom uut heur mond. Het was mint. Ze dreug een zaandkleurige katoenen boks, met riempies veur de sier an weerskaanten van de rits.

Een half uur laoter namen we een taxi naor Sneek-Noord, daor mus ze ok nog een pakkie ofgeven.

De taxi-chauffeur wus hoe geern manlu naost heur vrouw zit, op de achterbaank in een taxi, hij klapte het spiegeltie daal en huuld zien mond. Ik pruuftde mint en thee.

In Sneek-Noord was ze het pakkie rap kwiet, we hadden nog een kwartier en leupen het perron op en neer. Het vreur. An het ende van het perron was een ofstappie naor de spoordiek waor struken wit opschenen in het maonlocht.

‘Hej wel ies buten vreeën?’ vreug ze.

Ik dacht niet langer an schoon ondergoed.

Weerom gung ze hen huus. Ik wus dat ze Hester heette, en in Griepskerk woonde, meer wus ik niet. Wat mus ik, hoe kun ik heur vertellen van de griep die de aander dag deurbrak? Hoe kun ik heur vertellen van kuunst en literatuur en van het gedicht dat ik maakt had over treinen in de winternacht en over snei op dreug en geel gras?

Een advertentie in de kraant onder oproepen, dat kun, maor ik wus niet welke kraant ze las.

Op vrijdag heurde ik de etherbrink. Een schriever uut Lievern zöch een boek over Oelenbarg. Een vrouw uut Erica wul geern porseleinen honden, uut een arfenis, ruilen tegen twee kristallen bollen. Een man uut Diever wul geern twintig meter dakgeut ofstaon as e een videorecorder kreg.

Ik bedëenk mij niet. Ik bel naor Assen en as de omroeper frag wat ik in de aanbieding heb en wat ik geern inlevern wul, dan zeg ik: ‘Ik heb mezölf te geef an die vrouw met met de griesblonde peerdesteert, an Hester uut Griepskerk die mij in Sneek-Noord an een blaosontsteking huulp.’

Ep en Alie

Dat e doodgraver was, kun e niet helpen, Ep. Dat e het onderop zöcht om hogerop te kommen daor had e veur keuzen.

Zien hiele leven had aalgedurig in het tieken van doodgaon staon. Hij was het tweede kind van zien va en moe. Zien bruurtie veur hum had maor ien dag leefd. Willempie was buten de muur van het karkhof besteld. In die tied gungen kinder die niet doopt waren nog hen de hel, in elk geval niet hen de hemel. Zien zussie nao hum was wel in de hemel kommen en rustte now uut bij oenze Lieve Heer. José had een krappe week van de hemel op eerde geneuten. Ze zung al meer as twintig jaor in de orkestbak achter de steerns met de cherubijnen en serafijnen met..

Ep zet zien voet op de schop en wrikt het zaand lös. Het hef meer as een maond niet regend en de bovenste laag is slim hard. Nao de eerste steek giet het beter. Het zaand is daor wat lösser. Vrouw Minkema komp hier te liggen. Ze is van het keukentrappie umdeel mieterd. ‘Wat mus dat meens ok op dat trappie,’ denkt Ep bij humzölf. ‘Aolde wieven mut niet meer de hoogste tree op wullen.’

Hij hef het nog niet dacht of Alie Minkema stiet naost hum tussen de zarken. Tussen heur bienen deur zöt Ep het kruusie boven de naam van zien zus-sie dat daor begraven lig.

‘Moi. Ik kwam even kieken waor mien moe...’

‘Now hier, maor dat had ie al deur,’ zeg Ep.

Het zwarte leren rokkie heurt niet bij iene in de rouw, denkt e, zwart wal, maor het is slim an de korte kaant. Van onder zöt Ep paors schiensel tegen lichtbrune dijen. Alie hef körte stelten en een nog körter rokkie. Ze giet op het marmer van José zitten, de kneien tegen menare. Ep pakt zien buusdoek en veg hum het zwiet veur de kop vot.

‘t Is al een aold graf,’ zeg e. ‘Vieftien, twintig jaor leden is hier ok al ies graven. Kiek maor naor de patronen in het zaand. Hij wes naor de brune, rooie, grieze, blauwe en zwarte strepen an de ziedkant van de koel. Alie giet op de rand van de zark zitten en bög een eindtie naor veuren.

‘Mien moe zal der gien weet meer van hebben,’ zeg ze. ‘Maor as ze het zien had, had het heur vaste anstaon. Ze huuld wel van abstract kunst en van natuur.’

‘Aj het niet arg vind,’ zeg Ep. Hij haoldt meer van natuur as van kunst.

Alie vind het niet arg en Ep spit wieder en maakt de bodem van het graf vlak.

‘Zwaor wark?’ vrag ze. Ep recht zien rugge.

‘Giet wel,’ zeg e, ‘maor het is der slim warm bij.’

Alie verzet een voet en schuift een brok eerde omdeel. Stukkies valt Ep op zien hemd en bij zien boks in.

‘Ik zal joe wel even helpen,’ zeg Alie. Ze springt in het gat en klopt de eerde van Ep zien bloes.

‘Geef mij joen schop even,’ zeg ze.

Ep is overdonderd deur zoveul metwarking. Niet alle dagen deelt e het graf met een mooie vrouw. Niet alle dagen giet der ien dood met zun schiere dochter.

‘Ik heb al afscheid neumen van mien moe,’ zeg Alie, ‘maor as ik heur een mooi plekkie kan geven veur de ieuwige slaop, dan doe’k dat geern. Daor vuul ik mij rustiger onder.’

Veur twee man is het graf wat an de krappe kaant, maor veur een man en vrouw valt het wel met. Ep stiet te klungeln met zien hemd, het zaand jeukt aal meer in zien boks. Alie spit de leste bulties van de bodem.

De zun stiet op zien hoogst en schient dat het een lust is. Vogels kwettern en kwinkeleren, asof ze vergeten bint dat het middagpauze is.

‘Eh, eh,’ zucht Alie. ‘Te kunt wel zien da’k lichaomelijk wark niet meer wend bin. Even zitten.’

As ze wul gaon zitten legt Ep zien hemd op de grond. Alie trekt heur leren rokkie omhoog en drukt heur paorse slippie op zien hemd. Ep rök de locht van verse eerde. Hij haoldt van die intieme locht. Secundaire arbeidsveurwaarde, nuumt e dat wel ies as op verjaordagen de praot der op komp. Hij schöf naost Alie op zien hemd. Stief naost menare zit ze met de bienen strekt op de bodem van het graf. De zun maakt van het leven een feest.

‘Wat een rust,’ zeg Alie. Ep knikt. Hij zit niet slim rustig. Paors deud hum al-tied an paosen denken, an vasten. Het was veur hum de kleur van boete doen, van zönde en lieden. Hij raakt wat in toezel.

Alie hef hiel andere gedachten bij die kleur, zeg ze as Ep heur der naor vrag. Ze slat heur arm om zien blote scholders. Het graf wordt geliek wat rumer.

‘Mien moe was een bourgondische,’ zeg Alie. ‘Ze huuld van het volle leven. Ik liek op heur.’

Ep huuft niet te vraogen wat ze daor met mient. Ze strek deur zien zwart-grieze haor, börstelt het zaand van zien heufd, dan bet hum in zien oorlel, en smokt hum vol op zien mond.

‘Gienien die oens hier zöt,’ zeg Alie, ‘en dan nog.’

Ep kan nog net de steel van de schop vangen as e die ondersteboven schopt. Alie drukt hum op het dreuge koele zaand en knupt zien boks met ien haand handig lös.

‘Te gaot al een beetie dood,’ zie ik. ‘Te bint al stief.’

Ep kan die galgenhumor wel an. Hij kent al die dooienmoppies, hij wet alles van liekverstieving, van ofleggen, van vampiers die uut de kist komt en van kerels die op heur starfbère veur de leste maol klaorkomt. Nee, Ep schrikt niet zo gauw.

‘Ik krieg het leven der wel vanneis in,’ zeg e, ‘maor laot mij eerst nog even joe en mezölf over de drempel van de dood hentillen.’

Alie wet wat e wul, wat ze wul. Ze lat paors plek maken veur roodpaors.

Dan heurt ze een vrachtauto de begraofplaots oprieden.

‘Gef niks,’ zeg Alie. ‘Blief bij mij.’

Niks wat Ep liever wul. Juicht hemelen van boven, denkt e. Hij wet dat Smit

het altied drok hef en de grafkelders zunder omkieken van de wagen of lat glieden. 'Keldersmit hef zölfs gien tied om dood te gaon,' zeg Ep.

'Ie ok niet,' zeg Alie en Ep vuult de ieuwigheid vanneis in hum stromen. Hij heurt het geronk niet meer van de vrachtwagen die langzaam achteruut op het graf anred. As hum al berichten van de butenwereld bereikt, dan bint het klaroenstoten van Alie onder hum.

De hijskraan bromt, tilt de betonnen bak een eindtie omhoog. Dan schöt een haak lös en met een zachte plof valt de leste rustbak op zien plek.

Kok an huus

Het aanrecht lag bezeit met bosschoppen. Kipfilet, appels, peren, bananen, komkommer, tomaat, een pakkie dubbelgebliechte reziene, flessen wien, en naost de stolpflesse met zilvervliesriest, de gember in een pottie dat Herman even eerder uut de kast pakt had. Het glas pikte an alle kaanten. Stemgember stun op het etiket en nog elke maol vreug Herman hum of of het met de stem te maken had of met de stengel. Stem was ja stengel in het Engels, of betiekende; onderste smalle piepie van een trechter. Gember om een peerd onder de steert te wrieven. Dat was het ok.

‘Ik kook ok op verzuuk,’ had Carolien zegd, ‘en dat kost joe de eerste maol f 75,=. Aj mij laoter weer wult dan moej tweemaal zoveel betaolen.’

Met vanneis een glassie bier hadden ze het had over het verschil maank ienmaal zoveel en tweemaal zoveel. En toen het maagie achter de toog ankondigd had dat het leste rondtie besteld worden kun en dudelijk weur dat het café de deure veur die aovend dichte doen zul, had Herman heur telefoonnummer metkregen. Kok an huus, had ze op het viltie schreven en tussen haakies (coq), op zien Fraans. Dat had Herman wel wat leken. Hij had het maagie, een jaor of dertig, kort blond haor, een zwarte leren boks om een strakke kont en een krap bordeauxrood jassie met de rits lös, even anraakt toen e hen het huusie mus. Ze hadden lege woorden uutwisseld, praoties over ongeweenste en benaom geweenste intimiteiten, over het korte contact tussen zien haand en heur rugge, of beter, tussen heur nek met dunne blonde haorties en zien zukende vingers. Even later was ze bij hum an de stamtaofel kommen.

‘Ik mut even met je praoten,’ had ze zegd.

Ze had hum op de man of vraogd of e vrij man was en hum geliek een glassie bier anbeuden toen e zegd had dat dat zo was.

Toen al had Herman zien dat ze schiere haanden had, niet te lange en ok niet te kôrte vingers. Lang zat, maor bijkaans net niet lang zat om hum te omvatten as ze de doem en de wiesvinger tegen mekaor haolden zul. Die haanden met de scharpe rooie nagels en dat Fraanse ‘coq’ op het bierviltie, dat met mekaar had de deurslag geven. Hij had beld. Veur f 75,= much ze geern een aovend kommen koken. Hij zul bosschoppen doen, en ze kun naor bevind van zaaken wat lekkers klaor maken. Passende kleding en omdat ze toch met z’n beidend waren, much wat hum angung de serveerster met-eten, geern zölfs, dat was ja wel zo gezellig. Ofwassen heurde der bij, en om elf uur zul ze votgaon, had ze zegd, dan zat de dienst der op en was het tied veur vrije tied. Op zaoterdag gung het stamcafé ja pas in de late uurties dichte, maor dat wus Herman al.

Herman kreeg op slag glummende oogies toen ze de zaoterdag daorna veur de deur stun. Hij leut de kok en serveerster en gezelschapsdame en al die aannder vrouwlu hij in het heufd had, met een briede zwei van de arm binnen. Hij

zoende Carolien evies in de hals en sneuf de locht van een onbekend, maor aangenaom parfum op. De haand leut e van onder heur arm zachties naor veuren gleden, zo had e dat ok vuuld toen e met heur het café uitgaon was. Carolien speulde de rol mit overgaove. Deud met an en was geliek een beetie verontwerdigd over zoveul hartelijkheid.

‘Ik kom om te koken,’ had ze zegd, ‘en veur de wissigheid he’k maor wat kruderij metneumen en wat gerak.’

Ze had hum vraogd tien minuten hen boven te gaon, allent, dan kun ze een beetie vertrouwd worden in de keuken en de kaomer, zunder dat ze heur bekeken vuulde. Ze had het zwarte rokkie an de zeum een eindtie hen onder trökken. Herman zien blik was met de beweging van heur haand metgaon en wieder gleden over de zwarte kousen met een art nouveau-patroon der op. Lianen en bloemstelen die hen onder, hen de schoenen met de halfhoge hakken zakten.

Herman was op bere liggen gaon, boven op het dekbère met de schone hoeslakes der om, met de schone lakens om de matras, met het opklopte heufdkussen. Van beneden heurde e keukenkasties lösgaon en dichtklappen en even laoter de keerslochtmuziek die e naost de cd-speuler klaarlegd had. As tears go by. Veur de tied om was, reup ze onder an de trap dat e beneden kommen kun, maor hij was nog gaangs west een schoon hemd an te trekken en de das veur te knuppen.

Wonderbaorlijk hoe rap as Carolien de weg in zien huus vunden had. De pannen stunden op de kookplaat, de iene helft van de keukentaofel was opmaakt met een klierd en borden en bestek, as e dat nog niet eerder zien had. As e zölf kookte, dan at e miestentieds op de baank in de veurkaomer met het bord op de kneien en las e intied de kraant. De bos bloemen stun naost twee braandende keerzen op de aander helft van de taofel. Sfeerlocht van schemerlaampies in de kamer en op het aanrecht toosties met Fraanse keeze op de broodplaank, met in een porseleinen kommegie de kipkerrie salade die e in een plestieken bakkie in de koelkast zet had. Twee glaozen veur een aperitief veur dreuge sherry. Carolien had alles vunden wat ze van neud had, leek het hum.

Carolien had een wit schoet veurdaon, kort, met een grote buuts der op en een borduurde raand der om, en een briede strik op de kont, een strik as een snor boven een gulle mond, boven bolle wangen. Een naomaokstrik, want toen ze de draankies in de veurkaomer serveerd had en de plaank met eterij op het salontaofeltie zet had, trok ze de drukknop lös en was ze evies gien serveerster meer, trök ze niet meer an de zeum van de rok die een eindtie hen boven kreup toen ze in de stoel tegenover Herman zitten gung.

Ze was ok vrij, zee Carolien toen Herman heur der naor vreug. Ze kookte buten de deur omdat ze der aordigheid an had en ok een beetie veur de verdienste vanzölf. Maor ze mus an de slag, want ze huuld wel van betied begunnen en betied ophaolden. Vanzölf kun e rustig met heur praoten as ze in de keuken gaangs was, as e maor gedurig evies votgaon zul.

‘Kwaliteit krieg ie allent, aj in ofzundering tied neemt veur de dingen die ie doet,’ zee ze.

Intied dat de kipfilet in de gluiende eulie dichtschruid, zung Aritha Franklin met slepende stemme: Help me make it through the night.

Herman gung achter Carolien staon. Hij kun ok wel koken, hij kookte gedurig. Carolien glumlachte enkelt toen hij stief tegen de strik van heur schoet staon gung en ze zien haanden over heur bloesie vuulde intied dat ze de gember is stukkies sneed en in de braodpan naost de kipfilet vallen leut. Dat Herman in de buuts van het schoet wat verleuren leek, vun ze niet slim.

Herman had een zute rooie wien bij het heufdgerecht wuld, toen ze hum vraogd had wat e drinken wol. Benaom toen ze de lippen over mekaar gaon laoten had.

‘Zute wien, geern,’ had e fluusterd en om zien te laoten dat e een man van de wereld was had e met inhaolden lach zegd: ‘Coq au vin, s’ il vous plait.’

Carolien had staodigan deur-eten, maor Herman had van alles wat ze an lekkers veur hum klaorzette maor een beetie eten. Hij was met het heufd bij de zachtheid west die e in de keuken even vuuld had, bij het witte slippie dat e miend had te zien, boven de boord van de kousen met de droevenranken en bloemenstelen. Dat was tussen veurgerecht en heufdgerecht nao het eerste glassie wien an de salontaofel. Carolien had het warm kregen en een knoopie van het kaanten bloesie lösmaakt, zodat meer bloot vel zichtbaor worden was. Het had hum anstaon. Herman had de schoenen uitdaon.

Veur het dessert, ienvoldig vanille-ies van Albert Heijn, maor met liefde van een toef slagroom veurzien, had Herman uut het heufd een gedicht van Rieks Siebering veurdraogen over water en zee en hoe as ie daor in verzoepen kunt, maor ok weer uut geboren worden kunt. Carolien had diepe zucht. Ze was niet achterbleven, niet met de draank, maor ok niet met de poëzie. Ze was stief veur Herman gaon staon, had hum lange op de mond zoent en hum om de kin aaid. Ze had zien heufd tegen heur onderbuuk drukt en ze had hum prezen en was toen op de hurken gaon veur Herman die in de fauteuil achterovergleden was. De bienen wied van mekaar.

‘Ik ben geboren uut zonnegloren en een zucht van de ziedende zee. Perk.’ had ze half fluusterd.

Ze had heur veurover beugen en Herman nog ienmaol zoent veur ze van-neis hen de keuken gaon was veur het ies. Herman was bliede met de poëzie west. Hij was bliede west met zien heufd tegen heur beurs, zien kneien tegen heur kousen, bliede dat e wus dat de lianen tot de boord an toe gungen en niet tot de bloem an toe. Bliede dat e wus dat het kousen waren en gien panty. Dat van dat witte slippie dat was veur laoter, had e dacht, veur nao het dessert, maor gedurig had e de tied in de gaoten haolden, het weur aal rapper elf uur.

Carolien wol niet dat e bij de ofwas met andeud. Ze had het schoetie van-neis veur en schoonde het aanrecht intied dat hiet water op de koffie drupte. De glassies veur de likeur stunden al klaar.

‘Ik heb al zegd dat ik mij an de tied haold,’ zee Carolien toen Herman achter

heur stun en het anduurd had om, de haanden vanneis in de schoetbuuts, te vraagen hoe as het nao elf uur wieder gaon zul.

‘Nao elf uur giet het levent ok gewoon wieder,’ had Carolien zegd.

Ze had de billen tegen hum andrukt, maor zien haanden met heur natte ziepsophaanden evies vastpakt en toen an de zeum van de rok trökken.

Het leste kwartier van de contracttied had Herman hum knap ongemakkelijk vuuld. Wat was dit now, weuren de verwachtings die ze bij hum bovenhaold had niet inlöst? Zul ze dan toch? Hij kreeg iniens vanneis honger en verlaangst naor de resties kip met gember in de koelkast.

Carolien had de gedachten van het gezicht van Herman lezen. Ze leut hum der met. Daor had ze aordigheid an. Ze glumlachte toen ze met de jas an in de gang stun, de tas met kruderij, bestek, het vlekkerige schoetie en de halve fles wien die Herman heur metdaon had, in de haand. In de kaomer zung Kornelis Vreeswijk zachties tweemaal achtermekeer ‘It’s een illusion.’ Herman heurde het niet.

‘Kiek,’ zee Carolien. ‘Ik vrij nooit op het wark, laot mij daor dudelijk in weden. Veur mij is de dienst pas veurbij as ik de tas uutpakt heb en as ik aander kleren anheb. Hen en weerom naor joen huus is tweemaal een kwartier en omtrekken is ok een half uur. Ik hecht daoran.’

Ze zette de tas evies neer pakte Herman stief vast. De haanden om de nek, de lippen stief op de mond die Herman gulzig op een glief zette. Carolien drukte het puntie van de tong een eindtie bij hum hen binnen en keek Herman lachend in de glimoogies toen ze vuulde hoe Herman het onderlief stief tegen heur andrukte. Evies rolde ze de onderbuuk hen en weer, toen drukte ze Herman vot en keek met ogen die maor ien bosschop hadden naor de klink van de veurdeur.

‘Ik kan der niks an doen,’ zee ze.

‘Het duurt een uur veur ik vanneis in burger bin.’

Herman huuld de deur lös en streek Carolien een leste maal over de billen en kneep der zachties in.

In de aovendlocht weur Carolien zowat niet kaolder. Ze gluide van de draank, van de aovend, van het eten, van het spel. Der waren krapan tien minuten veurbij toen ze de fiets in de bijkeuken van heur huus zette. Met ien haand huuld ze heur even an het kezen vast, met de aander trök ze het witte slippie langs de bienen naor beneden. Even reuk ze der an, –ze haoldt van die locht en ze is niet de ienige,– ze legde het slippie op de tas die ze op de wasmachine zet had. De halve fles wien haalde ze der uut. Op de trap hen boven maakte ze de knoopies van de bloese wieder lös, wreef veur ze de slaopkamer ingung even over de börsten waar de tepels strak van hen veuren stunden. Een halve seconde bekeek ze heurzölf in de spiegel op de overloop en streek met de warme haand vanneis waar Herman heur in het schoet vuuld had.

‘Ie bint schier op tied lieverd,’ heurde ze uut de slaopkamer. ‘Kom, kom, kom.’

En veur het half twaalf was, schrouwde Carolien de kinder in de slaopkamer naost heur wakker en beet ze heur vanneis vaste in de coq au vin van de man die vanneis op heur neerdaalde.

Yoesoef en Membra

Het was maar een kleine herberg. Niet meer as tien kamers, zeuven ienpersoons en drie veur echtparen. Ja, zo was het vrogger. Maar Rob en Fien, de eigenaars van herberg De Groene Linde, verhuurden de tweepersoonskamers an elk die betalen wol. Ze vreugen niet naor trouwboekies, al jaoren niet meer. As de zaken slecht gaot, dan wul ie joen overtuging nog wel ies bezied zetten, of niet soms? Der mus ja brood op de plank kommen. En van lege kamers kunnen ze niet eten.

Dertig jaar leden hadden ze veur een dikke pries de herberg kocht. De Groene Linde stun toen nog an een deurgaonde weg. Der was nog gien rondweg om het dorp anlegd en elk die naor stad wol, kwam bij Rob en Fien veur de deur langs. Hun keuken had een goeie naam en veul vertegenwoordigers bleven in hun herberg overnachten. In de zomervakantie waren ze altied volboek. Vakantiegers konden in De Groene Linde weer op verhaal kommen.

Maor de tiden veranderden. Toen de rondweg klaor was bleven de handelaren en vertegenwoordigers vot. En toen grote stukken bos kapt waren om plek te maken veur kantoren en fabrieken kwamen der ok aal minder vakantiegers. De zaken gungen slecht. Eerst werden de schoonmaaksters en later ok de kok ontslagen. Fien stun zölf in de keuken en Rob zörgde veur de drankies in de bar. Aalgedurig werd e zölf meer en meer zien beste klant. Al ienmaal had e een waarschuwing kregen omdat e met een borrel op achter het stuur anhaolden was. Het was net goed gaon. Hij had allent moeten betalen veur te hard rieden. Op de Rieksweg had e 120 op de teller had. Wat zul dat kosten gaon?

Het was eind november. Kaold en winderig. Wie niet echt vot huufde bleef in huus. Ok de klanten bleven vot. Mensen gungen niet meer uut eten. En as ze gien zin hadden om te koken, belden ze de Chinees of de pizzeria, die bezörgden dan met een brommer of een bestelauto wat ie maar eten wollen.

En Taofeltje-dek-je bracht maoltieden naor aoldern, daor was ok niks meer an te verdienen. Rob en Fien zagen dat wel. Het argerde heur. Het miest argerde het heur as de vuilniswagen langskwam op dinsdag lagen overal in het dörp grote plastic puten met piepschuum; de verpakking van de warme maoltieden. Gemak dient de mens, maor waarom moet daor zoveul ofval veur produceerd worden. Denkt dan gienien an de ozonlaog en an de gifbelten. Dat de rotzooi bij Woltersum onder een dikke laag zand votstopt is, betekent nog niet dat we maor deur kunt gaon met rommel maken. En de gemeente die maor niet opschöt met milieuplannen. Wetholders, praotiesmakers die graag op de foto in de krant wult, maor besturen ho maor. Bah. Fien stiet in de keuken an disse dingen te denken. Ze is net gaangs een uutsmieter te bakken. Veul zin an eten hef ze niet, want aj zörgen hebt, dan smaakt niks.

‘Hello, hello’. Heurt ze dat goed? Is der iene in de hal? Waor is Rob dan ok, die zul der toch veur zorgen dat gasten ontvangen worden! Fien wordt wat kribbig. Ze löp naor de receptie. Rob is der niet. Der staot twee mènesen. Zwarten. Ze hebt allebei een lange witte jurk an en daoroverhen en korte winterjasse. Fien denkt eerst dat het twee vrouwlu bint, maor as ze beter kek zöt ze dat het een man en een vrouw bint. Een verlaote Sunterklaos, denkt ze on-eerbiedig. Maor dat is niet zo, Sunterklaos was ja een witte. Dit bint zwarten, butenlanders, dat hef ze gauw in de gaoten.

‘Hello’, zeg de man en zet zien koffers neer. De vrouw is wat minder verle-gen.

‘Heb ie ok een kamer veur oens’, vrag ze. Het valt Fien met dat ze zo goed Drents praot. Hoe hebt die butenlanders dat leerd, vrag ze heur of. Maor het maakte heur ok niks uut. Het is slim gemakkelijk, anders was dit verhaal in het Engels wieder gaon en niet elk verstiet die taal.

‘Vanzölf heb ik kamers’, zeg ze. ‘Wat zal het weden, een kamer met warm en kaold stromend water en met kleurentelevisie?’ Bijkans bint die man en vrouw Arabieren met een bult geld. Maor daor hef ze heur in vergist.

‘Wat kost een ienpersoonskamer’, vrag de vrouw. ‘Wij hebt niet zoveul geld’.

Fien komp der achter dat Yoesoef en Membra, want zo heten de zwarten, hielemaol gien geld hebt. Ze bint asielzukers en komt uut Somalië. In heur land is het oorlog en ze bint der vandeur gaon. Ze bint benauwd en Yoesoef hef al een paar maond in de gevangenis zeten. Dat was daor gien hotel west. De bewakers hadden hum flink betrökken. De hiele rug had e kapot had. Smeerlappen waren het west die soldaoten. Membra was ok te pakken neumen, maar daor wol ze niet over praoten. Sommige dingen die kun ie beter veur joezölf haolden.

Intied is Rob ok weer boven water kommen. Hij hef de wienkelder opruumd, zeg e. En Fien kan wel ruken hoe as dat gaon was. Rob is bliede dat der eindelijk weer gasten in zien herberg komt. Dat Yoesoef en Membra niet betalen kunnen, dat maakt hum niet uut. Rob hef altied graag naor Afrika op vakantie wuld, dat was der aal bij in scheuten, maar now komp Afrika naor hum toe. Ok goed, prima zölfs. De jassen gaon uut en even later zitten ze met z’n vieren in de eetzaal. Rob en Fien achter de rooie wien en Yoesoef en Membra achter een glas sinasappelsap. Ze bint moslims en ze drinken gien alcohol, zeggen ze. Maor nao drie glazen sinasappelsap vrag Yoesoef om een jonge jenever. In de Koran wordt jonge jenever niet nuumd as verboden drank, zeg e. Mohammed hef dat niet verbeuden. Dat het wel mag stiet der ok niet in, maar ja, de profeet kon ok niet overal an denken.

As ze de volgende dag weer nuchter bint, overlegt Rob en Fien met menare hoe as het wieder moet. Wel gasten, maar gien geld. Ze huuft der niet lang over nao te denken. As ze failliet gaot, dan gaot ze failliet. Maar dan liever op een eerlijke manier. Yoesoef en Membra meugen blijven, maar dan moeten ze zölf hun kamer schoonhaolden. Om beurten zulden ze koken.

Het bevalt Rob en Fien merakels. Der is weer leven in de herberg en de Afri-

kanen bint gezellige lu. Om de andere dag kriegen ze kip met kerrie of kerrie met kip. De buurt dacht eerst dat der oliesjeiks in de herberg logeerden, maor kwam der gauw achter dat het asielzokers waren. De burens kwamen langs om der ies over te praoten. Kon dat maor zo, al die zwarten? Maor Rob neugde de hiele buurt uut om kennis te kommen maken met zien gasten. En met veul drank werden de bezwaoren votlandronken. Sommige lu zeden hun wintersport-vakantie of om de feestdagen met de butenlanders deur te brengen.

Nao een maond komt der nog twee Somaliërs en later nog ies vier Libanezen en twee Palestijnen. Fien begunt heur zörge te maken. Hoe moet dat now wieder? Het wordt wel aordig vol hier en de bank wul ok gien geld meer geven. Ze hef der nog an dacht om heur gasten op zaoterdag aold papier op te laoten halen, maar dan zul ze ruzie kriegen met Sybrand Tammeling. Ze wul de milieuboer het brood ok niet uut de mond stoten. Fien is ten einde raad. Ze zöt maar ien uutweg meer. De gemeente. Op maandagaovend döt ze heur mooiste jurk an en giet ze naor het spreekuur van de wetholder. Hij moet heur helpen.

‘Kom der in,’ zeg Ritsema.

Hij is de wetholder van cultuur en andere zaken.

Fien legt Ritsema uut wat der allemaol an de hand is. De gasten uut Afrika, de oorlogen en de ellende, de asielzokers die stramme spieren hebt deur de martelingen en deur de kaolde en het geldgebrek.

Ritsema slat humzölf op de kneien van plezier.

‘Wichtie, wichtie,’ zeg e, ‘waorum bin ie niet eerder bij mij kommen? Der is een regeling veur lu die asielzokers opvangt. Ie kriegt der veur betaald. En as het moet zörg ik der ok nog veur dat ie een fysiotherapeut an kunt stellen. Het is dat ie ze al onderdak hebt, maor anders had ik ruzie kregen met de woningbouwvereniging. Ik hoop dat die lu heur niet passeerd vuult.’

Fien wet niet hoe as ze het hef. Ze kan heur geluk niet op. Alle geldzörge vot en hulpbehoefende medemèensen onderdak. Wat wul ze nog meer. Op de gemeente kan ze reken. Ze kan Ritsema wel smokken, maar dat döt ze niet. Die man is een Grunninger en kan daor vast niet tegen. Zo gauw as ze kan fietst ze naor het hotel weerom. Ze belt Veenstra dat e vief bos bloemen brengt, bestelt vlees bij Siegers en gruunte bij Eddy Vegter –die zwarten komt ja ok bij hum in de winkel, dat hef e zölf zegd– en lat Yoesoef en Membra de tafel klaor maken. Vanaovend wordt het feest. Varkenshaas in roomsaus zal ze maken en vanillevla met kersensaus nao, ies wat hiel anders as kip met kerrie. Ien groot feest zal het worden, tot Driekoningen an toe en dan viert ze geliek de verjaordag van neef Fred der achter an. En as alles klaor is zal ze driemaol roepen. Eet smakelijk, eet smakelijk, eet smakelijk, tot de Rammadan zult ze gien honger weer kriegen.

Drent

Zuutwatervis hef teveul graot in het lief. Daor moej van holden. Ik hold der niet van, veur ie der weet van hebt, stiet een graot joe dwars in het keelsgat. Ik spreek uut ervaring, daor bin ik deskundig in. Spulen met schoonmaakedik, dat helpt om de graot uut de keel te kriegien, en de baord.

Een Drent is gien viseter. Wat stelt het open water now veur in de pervincie? Niks. De Hoogeveensche Vaort, de Verlengde Hoogeveense Vaort, asof e al niet lang genogt was. Het Stieltieskanaal, het Oranjekanaal, de Smildigervaort, de Willemsvaort, dan hej het wel zun beetie had. Ja, toen ik kind was, toen waren der wieken en sloten.

Die bint as warkverschaffing dichtgooid, now wordt ze as warkverschaffing vanneis uutgraoven.

Snoek, braosem, voornties en paling. Dat was het wel. In de oorlog, de tweede, kwamen de wieken en sloten van pas. Toen zwienevlees op de bon was. In de oorlog kiekt lu niet op een graot meer of minder.

Vis, ienmaol in de maond op vrijdag. Roomsche visdag, we muchten gien vlees eten as we in huus waren. Dat was veurschrift uut Rome. Mien va zörgde der veur om op vrijdag bij een protestant an taofel te eten. Karbonade, runderlappie, kippepoot, maor gien visch. Visch schreef ie in die tied nog met ch op het ende.

Bij oens in de kamer hung een brettie met de tekst: Wilt in Uw huis aan Christus kruis een plaats van ere geven. En menig kruis wordt uit Uw huis door Christus kruis verdreven. An de aander kaant van de butendeur waren aander regels geldig. Buten de deure much alles wat god in huus verboden had.

Ik heb vis eten leerd. Dat kwam deur mien verkering, as ik dat zo numen mag. Ik was op de brommer hen Zierikzee, dat lig in Zeeland. De Puch lag in tegen de Gruunediek. Ik lag op de rugge naost de brommer. Ik had gien verlangst van vis, ik had honger. Honger dat nog honger was en dat nog niet trek heette.

Ik had merakel honger, maor nog gien trek in de halve liter vanillevla van de domo uut Beilen, die al drie dagen in de brommertasse stak.

Ik had de haanden onder het achterheufd. De ogen dichte. Op de rugge tegen de diek op het warme basalt. Het klotsen van het water tegen de stienen maakte mij slaoperig.

Ik weur wakker van de locht van vis.

Ina stun op klompen naost mij. In vetpepier had ze twee makrelen. Vette makrelen en twee gebakken vissen, schol of schelvis, dat weet ik niet meer. Ik was net zestien en ik wus niet beter. Ina wus wel beter.

‘Wuj een vissie van mij?’ vreug ze.

Een zunige Zeeuwse stemme met een vlakke intonatie. Ik kwam in het ende.

Ze gung naost mij zitten en trök de zeum van de rok naor de kuten tot halfweg de veterschoenen met gaaties. De bienen wied en op het vetpepier de vissen tussen de kneien. Vier dooie vissen, twee kaold en twee nog hiete.

Ik kreeg een rooie kop, het bloed klopte mij in de slaopen en niet allent daor.

Ik was een bakvis uut de törf. Ik kende allent een graot van een rietvoorn achter in het keelsgat. Naost mij een Zeeuws maagie met de rokzeum die hen boven kreup.

Ik at de vis heur uut de schoot. Ik veegde de vette haanden of an de rooie buusdoek die de locht dreug van eulie en mengsmering. Van de Puch vanzölf. Het hemd pikte mij op de rugge. Zwieten kerel. Het was vrijdag.

Op schoel had ik bij geschiedenis net leerd dat de Zeeuwen de apartheid uitvonden hadden. Jaoren leden. Ina maakte gien verschil tussen noord en zuud, tussen roomsen en fienen.

Ze vreug of ik sigaretten had. Ik vuulde mij Canadees in de leste dagen van de oorlog.

‘Ik rook niet,’ zee ik.

Ik vuulde mij een achterlijke Drent.

‘Ie stoomt,’ zee ze.

Ze huuld mij de haand op het veurheufd.

‘Ie stoomt as een bokking.’

Ik weur wat grèl in de kop.

‘Wat mien ie. Doe niet zo vaag Ina.’

Met een toefie zeewier veegde ze mij het zwiet van de kop. Ze knupte mij het hemd lös en wieder. Ik wus niet wat mij gebeurde, maor ik leut het geworden. Het was een merakel apart gevuul, dat kan ‘k joe wel zeggen. Het stun mij an. Ik dacht an het brettie in de keuken en de tekst en de plek van het kruus achter de veurdeure intied dat heur de rok wieder opscheuf.

Ina gleed met de haand over mien mage met de makreel en de gebakken vis die an het oplössen waren in het zoer.

Ze gleed met de haand over de ribben, waor nog nooit een aander met de haand gleden had. Ze gleed met vette lippen over vel waor nog nooit een aander met vette lippen gleden had.

Het was asof ik een graot in de keel kreeg, maor het verschil was dat ik de graot was en niet de keel.

Ja, ik ken de mosselman uut Zierikzee. Ik was die mosselman uut Zierikzee.

Ina trök de rok over de kneien. De knopen vanneis op stee. We druncken om beurten uut het flessie vanillevla, gele pudding van de domo uut Beilen.

Daor moej van holden.

Ik ben een echte Drent

Ik ben een echte Drent.

Dat zij zo niet zeggen, maor ik bin een echte Drent. Ik spreek mien moerstaol. Ik bin machinebankwarker nao een bruun levent met een carrière as veenarbeider, melkrieder op het zaand, panty-inpakker bij de Danlon in Emmen, koppelbaos, bordeelhaolder en staotenlid in Drenthe (raodslid in Assen). Ik weet van wanten en van haanden uut de buuts en ik praot mien moerstaol en Steenwieks-moertaol.

Hoe ken ie een echte Drent?

Kiek naor mij. Ik in der iene. Ik bin een goeie Drent, zo fout as ik was, bin ik een goeie Drent.

As ik over de grup bin, en dat bin ik geregeld, want daor kan ik de dingen doen die ik hier niet duur, daor doe ik de dingen die ik hier niet duur, dan zegt de vrouwlu vake tegenmij: U komt zeker uit Twente.

Daor bin ik dan bliede met. Ik drief met op de roem van Herman Finkers en praot dan twee zinnen plat achter mekaar. Ok daoran kun ie zien da'k een Drent bin. Ik schaam mij niet veur mien ofkomst en ik kan twee zinnen plat achter mekaar praoten. Dat is een maol zoveul as Bartje ooit daon hef, meer as Relus Ter Beek ooit doen zal. Met mij maak ie de kachel niet an, niet met törf, niet met gas uut Langel of uut de VAM-bult.

Miestentieds bint het vrouwlu die mij die vraag stelt, die weten wult hoe ie een waore Drent kent. Vrouwlu in een café, bijveurbield.

As ik in Gasselterboerveensemond, dat is nog net van oens, in een horeca-uutspanning kom, zu'n boerderij met roze en rood locht, daor gruit de planten beter van, –ie kent dat wel uut het westen, en uut Erica waar rozen onder geel locht ok beter gruit. Zo is het met manlu ok, die komt onder rood locht beter tot recht.–

Maor daor had ik het niet over. In Gasslterboerveenschemond huuf ik gien twee zinnen te zeggen. Twee woorden bint meer as zat as ik de mercedes achter het schot parkeerd heb en veur de ofwarking hen binnen gao.

'Moi Zusse,' zeg ik dan. Dan gao ik met heur hen achter, hen de sauna in de ligstal en in het broesbad, dan giet de kurk met zu'n klap van de champagne-flesse dat de patrieshond te blaffen begunt en niet weer ophaoldt veur het edele vocht en de blokkies boerenkeze an kaant bint.

Ie heurt wel. Ik bin een echte Drent. Ik praot mien moerstaol en ik haold de familie hoog.

Over de grup drink ik altied jenever, ik doe het der niet om, maor mien accent

spuul ik dan vot. Net as Heerma van het CDA, (of een of andere Asser) maor die giet der veur op cursus. Nao een stuk of wat jongen, en bijkaans aolden, lukt mij dat merakel, dan praot ik weer van achter Möppelt. Hollaands. Dan praot ik gedurig met twee woorden. Elk verhaol kost mij dan maor de helfte van de tied.

Maor volk.

Hoe kiek lu van over de grup naor de Drent? As ze mij een spiegel veurhaoldt, wat zie ik dan aans as een gezonde Bartje zunder blindoek veur de ogen, maor met de rug hen Justitie, wat bint de wortels, de roots van de Drent?

Nao Haarlem, dat lig net zo wied van Schiphol as Roden van Eelde, stiet Drenthe op de tweede plek. In Haarlem is de boekdruckkunst uutvunden, dat zegt ze. Het is mij niet bekend of dat de reden is dat in die bisschopsstad lu heur bij bossies verhangt. Dat stiet der niet bij in de statistieken. Noorddrente is een goeie tweede met de verhangings, met 32 op elke duzend starfgevallen. In Haarlem bint dat 33 en een halve op elke duzend. Maor dat wordt gedurig beter, der is hoop. De Kop van Drenthe giet der dommiet of en as het met zit, dan lig Eelde dommiet dichter bij Grunning as bij Assen. Dan hangen de Drenten der niet meer zo bij.

Wij Drenten hebt ok niet zu'n drang om met de kop veuran te staon, wij huuft niet overal eerste met weden. Dat we per heufd van de bevolking de mieste auto's en de meeste kilometers fietspad hebt is genug. Ok met hunebedden staot we bovenan. Wat wuj nog meer. Laot Haarlem maor mooi eerste blieven.

Met rentenieren bint we ok koplopers. Dat krieg ie pas in de gaoten –huuf ie het in de bulten niet te zuken, leerde ik toen ik een kwaojong was, maor toen wus ik nog niks van dubbelzinnigheden– dat krieg ie pas in de gaoten over de grup. In Leeuwarden, Ljouwert zegt de Friezen, maakt ze reclame veur Drenthe. Om te kamperen. Veur f 395,- kuj de man een midweek Drententen en kriegt de Drentkrenten (Krentdrenten) een tegoedbon van een tientie om in Diever, Steenderen, Assen te boermetten. Drentenieren in een Drentent veur een Drentkrent. Niet in een heuischuur, want de Friezen weet wel beter, die staot nao Haarlem op de derde plek. Maor de Friezen staot weer op de eerste plek met scheuveln en vrijen in de open locht. Allent in de Stellingwarven vind ie de Zussieshoeve waor kerels heur surrogaot-moe vinden kunt. Daor tref ie, nao Assen het grootste aantal Drentdementen.

In het butenlaand zeg ik aal: een goeie Drent pist nooit allent en as ik met aander Nooddrenten en Drentdementen het water stromen laot, dan zing ik mezöolf in de muut:

Ik haold van mien laandtie

(Volksliedmelodie)

Ik heb joe lief mien ienig zussie
mien ienig minnelaand
Ik min de ienvold van joen börsties
'k heb joe mien lief verpaand
Mien locht schien ik zo geerne
Joen laand lig veur de griep
Mien haon was die mij leidde
Nee, meid toe schiet mij niet

Ik heb joe lief mien klaore flesse
mien ienig treustelaand
Ik min de ienvold van joen roessies
'k heb joe mien lief verpaand
De draank die zoep ik geerne
Jenever veur de griep
Mien dörst was die mij leidde
Mien roots vergeet ik niet.

Eerpel

Va, veurige weke schreef een journalist een verhaal in de kraant over dooienadverteensies. Ik ken die man wel. Hij was rooms en bijkaans is hij het nog. Ik ken hum nog van de tied dat ie nog leefden en ik de voeten nog onder de keukentaofel had bij het aovendeten. Ik deud mien ogen nog dichte veur het bidden, maor ik zee al niks meer as ie ophuulden en ik wieder bidden mus, en onder taofel had ik de bienen wied uut mekaar, de voeten en de enkels niet langer een kruus, de haanden had ik niet meer volden, maor in de buuts. Ik was niet meer kerks, ik was niet meer bij joe in huus, ok al lag mien ondergoed in de kaste van de slaopkamer en hung mien jassie nog an het haakie op de deel.

Bint emoties pas echt as ze in de kraant staot? vreug die journalist hum of. Telt gevulens pas, as ze op papier staot en as benaom de dooien lezen kunt dat ze hier beneden mist wordt en dat gedachten en gevulens van kinder, vrouwlu en vrienden nog aal bij de ziel bint die een dag eerder het kaolde lief verlaoten hef? Is het pas echt waj vuult as aander het lezen kunt? Is het pas echt as de dooie het lezen kan?

Ik weet het niet. Ik weet ok niet of ie nog een abonnement op de kraant hebt, en butendes, roomsche kraanten bint der niet meer. Ik weet ok niet of Petrus de post deurlat. Hier beneden wordt de busse nog maor ienmaol op een dag, een uur veur etenstied, leeghaald. Ik weet niet of ik over oen zark hen de bosschup deurgeven mut, ie heurt het vaste niet, maor ik wul aal nog een paar dingen zeggen.

Ik zal zwiegen over politiek. Ie hebt daor an het körtste ende trökken, dat is genug. Ik heb niet wunnen en de man die ie niet lieden muchen, die bin ie bijkaans al tegenkommen. Hij had het hoge in de kop, daor heb ie geliek met had. Wat ie in de börst kregen, dat gruide bij hum in de kop. Zaand der over.

Ik weet nog hoe de kamer te klein was toen ik vreug naor die vrouw Achter op Erica, het was een aander as mien moe. Ze had beld, zee ik, of ie heur nog eerpel brengen zullen. Poters, gien eerpel veur de stampopot, zee ik, dat had ze vraogd, of waren het toch eerpel veur stampopot? Ik vreug joe wat ik zeggen mus as ze vanneis belde.

Ie wussen niet dat ik leug en ik wus niet dat ie de waarheid niet zeden, ie hadden nog nooit een advertèensie in de kraant zet, maor ik zag hellevuur en verdoemenis in joen ogen, in joen hiele lief. Die maol.

Godvergiemme, zeden ie, maor ie vreugen gien vergiffenis an die man die ie now alle dagen ziet, as ie daor dagen kent vanzölf, en niet allent lange zwarte nachten. Ik zag in joen ogen verlaangst en tekört an wille. Ik zag wat ie niet zien laoten wollen, ok zunder kraant kun ik dat lezen. Ik deud de ogen dichte.

Wat ik der van maakt heb nao ie vot waren, ach, ie huuft het niet te weten, ik

zal het joe niet zeggen. Ie waren kaold onder de zark of ik schreef een verhaal over joen grauwgries hemd en hoe as ie de arm onder het heufd hadden op die dag in augustus. Ik zette tien jaor leden gien advertènsie, maor kreup vot achter de kraant.

Laoter kwamen nog een stuk of wat verhaolen en een paar boeken, maor die bint in het Drèents en het bint gien streekromans, het bint gien detectives en gien cowboyboeken. Ik dèenk niet dat ie ze lezen zulden. Het huuft ok niet. Dat ik ze schreef, dat ik ze schrieven mus, is meer as zat. Ok veur mij was der gien vrouw Achter op Erica die belde of ik nog woorden veur heur had, of zinnen veur een verhaol, die ik allent bij heur kwiet kun. Ik zeide niet. Ik pootte niet.

Smaangs loop ik vanneis achter joe en frossel mij deur die halve bunder eerpelloof. De voeten blijft mij bij toeren steken achter de natte grune rangen. Ie kiekt nooit achterom of ik der nog bin. Ie kiekt bezied en naor veuren en ie zuukt bladrollers, bonten en zwartpoten maank de donkergrune plaanten. Bij toeren trek ie een zieke stam uut de eerde en stop ie rangen en knollen in een eerpelzak. Ie kiekt niet om, maor an joen rugge zie ik dat weeromkieken zeer doen mut. Ik vuul de pien in de scholders, in de nekke. Ik kiek nog gedurig achterom, maor zie dat de eerpel riep wordt en het loof al geel en bruun begunt te worden, achter mij. De aolde woorden vertelt gien nei verhaol meer, en as ik veuruut kiek zie ik joe aal kleiner worden an het ende van het laand.

Over het gele zaand hen schreef ik over de steunzolen uut joen leerzen, de iezern zolen die ik in de ofvalbak mieterde. Ik had ze niet van neud en ie zullen nao die jongste dag der ieuwig bij blieven liggen, met de blote voeten naor mien kaant, maor dat weet ik niet zeker, bijkaans met de zwarte zundagse schoenen an de voeten, de veters veuls te strak en de haanden volden op de buuk met de rozenkraans as pakkeldraad om de vingers.

Ik zie joe an de wiekswalle, op de hurken an de raand van het eerpellaand, uren op de hurken. De sigaar in braand, het blikkie met Ritmeesters in de binnenbuuts van het jassie. Vuur, maor ok rook waor gien vuur meer gluit. De rugge naor het eerpelveld, de jutezak met bladrollers, bonten en zwartpoten omkeerd onder an de walle, ogen die hen de aander kaant van het water kiekt, hen duzend bunder donkergruun eerpellaand.

Ik druk lang geel grös bezied en gao op de dreuge warme eerde zitten. In de binnenbuuts van mien jas weet ik een schriefblokkie. Ik haold de pen in de haand, maor ik schrief niks meer. Ik huuf niet te schrieven om met joe te praoten. Ik zit naost joe an de wiekswalle en weet eerpel veur mij, poters, al-lent eerste klasse poters.

Maria Montgomery

Dit is een hiel persoanlik verhaal. Ik aorzel om het joe te vertellen. Niet dat der schokkende dingen in gebeurt, maar disse herinnerings bint mij slim dierbaar. De dingen die joe in de ziel grift bint, daor moej zunig op weden, vind ik. Aj ze te vaak vertelt, dan sliet ze of, dan wordt ze gewoon.

De vrouw die mij dierbaar is, hef een Duuts paspoort. Heur moe was een Duitse die groot worden was op een boerderij, heur va was een Amerikaanse koopman in rubber en in fietsbanden, op rondreis in Europa. Rond carnaval was een Bierfest in Bayern wat uut de hand lopen en zo weur Maria Montgomery in het heui ontvangen. Rond Kertsmiss van dat jaor weur Maria geboren in München, maar ze verhuusde met heur va en moe al gauw hen Zwitserland. De locht was daor zuverder, benaom in de bargaen.

Maria gruide op in Davos. Ze kwam aalgedurig Nederlanders tegen die daor anstarken. As wichtie van achttien jaor gung ze een maol op vekaantie hen datzölfde Nederland, naor Börger. Het kanaal Bunen-Schoonoord was nog niet an de scheepvaart ontrökken en nog gienien had dacht an plannen veur een zwembad en sportpark in het bos bij Exloo. In Börger kwam Maria verscheiden jongens tegen, maar jongens zeden heur nog niet zoveul. Ze dacht niet an trouwen en an kinder kriegen. Nee, zo jong en zo mooi as Maria was, heur gedachten waren bij de schoel ofmaken, studeren, arts worden, of architect en verre reizen maken.

Zij had der dan niet an dacht, Jochum uut Oosterhesseln, die op een zunige zundag deur Börger fietste en Maria in de berm van een sloot zitten zag, wus het geliek. As e met iene trouwen zul, dan met heur, met Maria Montgomery uut Davos. Jochum was van de fiets stapt, deud net asof e een leuke band had en keek wat hulpeloos naor het wichtie an de slootkant. Maria wus alles van fietsbanden en van rubber. Ze kwam in de bienen. Wat daor precies zegd weur en wat der die dag wieder gebeurde, dat kan ik joe niet vertellen. Ik wul het wel, maar ik weet niet hoe as de liefde tussen die twee opbluide in dat prille grune veurjaorsgras.

Maria weur arts, Jochum deud het huusholden en met z'n beidend trokken ze de wereld deur, reisden verscheiden landen of. Waren drok met wark en loopbaan. Ze dachten niet an wat kommen kun en hoe as de aolderdom heur in halen zul. 'As ik aold worde,' zee Jochum as hum der naor vraogd weur, 'dan wul ik in een bejaordenhuus, dan wul ik genieten van de dagen. En reken maar dat ze een lastige an mij kriegt. Ik wul bekend kommen te staon as iene die zien eigen gang giet en gien directeur of ondernemingsraad die mij daor van ofhaolen zal.'

En as e dat zegd had, dan schakelde e de kabeltelevisie an, knipte van de iene naor de andere zender, zag bargaen met snei en diepblauwe zeeën in de reclame, gifgrune oerwouden, spannende detectiveseries en aal dezölfde neisberichten, de hiele wereld in de huuskamer.

De weken kwamen, de dagen gungen en veur ze het wussen woonden Maria en Jochum in Bloemhof. Alle dagen in de warmte, de kachel flink hoog op. Bij tropische temperaturen geneuten ze van de schilderijen an de muur. Elk jaor een ander uitzicht op de wereld dank zij de kunstutlien. Ze geneuten van alle dagen die Oenzelieveheer ze onder de zonne geven had. Daor hadden ze gien preker veur van neud. Met kerstmis zeuven verlichte kerstbomen in de gangen en in de grote zaal, maar gien boom buten op het gras. Kwaojongen kunnen der niet ofblieven.

En as ze met de andere bewoners op reis gungen, weur het dagie-ut vastlegd op video en 's aovends kun elk op de televisie zien hoe as de dagtocht hen Noord-Holland west was en hoe as ze langzaam dronken worden waren in Abrahams Mosterdmakerij in Ainrum. Weerom in Bloemhof smeerde Jochum patat en frikadel in het nette pak en veegde Maria hum de mayonaise van de kin. Nog ien neutie en dan slaopen. Het was mooi west, het was merakels mooi west.

Langzaam leup de gezondheid van Jochum achteruut. Hij vergat dingen; het miest vergat e nog dat e achter de jonge bejaordenhulpen an wuld had. Maor zien Maria vergat e niet. Hoe as lichaam en geest ok tekort scheuten, ze maakten heur gien zörge, as het neudig was, dan was der groepsverzorging en as het niet ander kon de verpleegofdeling. Maria kon alle dagen en nachten bij heur Jochum in de buurt weden. Zo weerdevol had zij heur het aold worden veursteld.

Disse mensen bint mij dierbaar. Niet omdat ik de kleurentelevisie en de schötelantenne kreeg toen ze in Bloemhof wonen gungen. Niet om golden horloge dat ik van Jochum kreeg toe e een maol in toezel was. Jochum was mij dierbaar, hij was een kameraod.

Meer nog geef ik om Maria. Die mooie en knappe vrouw. Waor was ik west as zij niet bestaon had? Waor had ik dan mien vrouw zuken moeten. Maria Montgomery, een schoonmoe uut duzenden.

Weer locht

‘Wie is die man?’

Ik heur het wichtie dat met heur vriendin in de garderobe van het zwembad stiet. Twee maagies die nog net gien vrouwlu bint, die nog gien jongens, manlu kent, nog gien weet hebt van de speurtocht die in de lieven verbörge lig.

‘Wie is die man?’

Heur vraag zingt in mij deur as ik achter het muurtie van het kleedhokkie mien zwembroek uuttrek, mij dreug wrief en langs mien lief omdeel kiek.

Tachtig kilo, ientweeëntachtig, kaal, niet hielemaol, maor een stuk hen, strakke billen, zwart haor op het lief, halve erectie en brune ogen. Dat leste stiet zo in het paspoort, brune ogen, maor dat komp van de tied dat het veur de eerste maal ofgeven weur. Ogen waren toen bruun of blauw, meer kleuren waren der niet. Meer kleuren kende ik niet.

De butenkaant. Mien ogen bint lang niet bruun. Blauw, gruen, bruun, rood, zwart, het hangt der maor vanof.

Het hangt der maor vanof.

Ik fiets achter heur over het bospad hen Anloo. Aalgedurig laot we tegenliggers veurbij. Ze belt dan, asof ze wet dat ik achter heur rie en dreum. Mien ogen richt op de peper-en-zolt peerdesteert, de witte bloes, de khaki-boks die mij an geheimen denken döt, het ranke lief dat mij de ogen donkerder kleurt achter de zonnebril.

Niks an heur fietsen verraadt het half uurtie an het Anloër Diepien. Het riviertie dat deur Natuurmonumenten zo koesterd wordt, het riviertie dat het riet, de haagbloem, maor benaom de toezebol meugelijk maakt, koestert, dat oens beidend vanneis meugelijk maakte.

‘Hier is argens een plank over het water,’ zee ze. ‘Ik weet dat nog van toen, van vrogger, van toen ik hier nao schoeltied speulde.’

We zuukt de oever bij langs. Het warme brune water löp oens bij de schoenen in, maor we trekt ze niet uut; verdacht op scharpe stengels en takken onder water. We vindt de plank niet.

‘Ach bijkaans was het wieder op.’

Ze pakt mij bij de hand.

‘Hier,’ zeg ze. ‘Hier is een mooi plekkie.’ Veur ik het weet herhaolt zich de jongensdreum, hangt khaki en katoen in een struuk. Niet langer bint waterplanten veur mij het geknookte riet, de breuken stengels uut de literatuurlessen. Iniens vuul ik de weerde van individuele expressie van de individuele emotie. En as mien trommelvliezen vanneis geluud deurgeeft, van zangvogels, van blad dat in langzaam stromend water valt, en van wiedervot het lachen en roepen van kinder op het bospad, weet ik dat mien verstaand stillestaon hef.

‘Je hebt mooie ogen,’ zeg ze. ‘Ach kun ie joezölf now zien.’

Ik volg de bewegings van heur bienen, links omhoog, rechts omdeel en weer andersom. Mien lief wiegt met heur scholders met. Ik praot met heur, ze maakt liedties in me lös, ze antwoordt in mien heufd. As ze zowat een tegenligger raakt, stopt ze op het strookie naost het asfalt.

‘Kom hier, ik wul joe zoenen.’

Dan fiets ik veurop. Bij een bosmeertie speult kinder. Heur ogen streelt mien rug.

Ze komp naost mij as het pad wat breder wordt. Ik leg mien hand op heur arm. Zulvern wiezers trekt een streep van oost naor west, zunsopkomst en zonsondergang met menare verbunden, en alles wat der tussen zit.

‘Dat was mooi,’ zeg ze.

Ik vuul mien ogen glummen, tuit de lippen.

‘Dat was mooi.’

We fietst picknickbanken veurbij, knikt naor lu die drankies schenkt uut thermoskannen, plastic flessen, ofval in containers gooit.

‘Zo, had ie dat ok zo dacht?’

Ze wes naor de snorfietzen die tegen een hek staot. De man zweit. Zien vrouw nikkopt naor oens en giet wieder met het schellen van de sinasappel. Straks gef ze hum een vörteltie, en nog ien.

Ik had het niet zo dacht, der nooit bij dacht. Aold worden was niet veur jonge mensen, aold worden was veur bejaorden. Allent of met zien beidend en vaker allent. Ik had der gien idee van. Pas toen mien opoe in een verzörgings-tehuus terechte kwam en ik aal gedurig op visite mus, zag ik die andere wereld. Het was eenzölfde openbaring as toen ik nao zeuven jaor in de stad in het vrogge veurjaor naor het dorp verhuusde. Ik wol de tuun omspitten en merkte veul te late dat de grond bevreuren was. Een jaor later gung ze vot.

‘Kersen,’ zeg ze. ‘Doe mij maor kersenvlaai met slagroom.’

We rust uut op een terras met uitzicht op een hertenkamp, zicht op beschaafd wild. As ik een espresso bestel maakt ze der rap een cappucino van.

‘Dat is een groot koppie koffie, met chocoladepoeder. Die andere is dat kleintie.’

Had ik dat ok zo dacht?

De kers die ze mij met het vörkie op de lippen legt valt omdeel. Een rood speur kröp mij langs en in het hemd. Ze wref mij de saus over de borst.

‘Vanneis,’ zeg ze.

Dan drukt heur lippen rood en wit met slagroom tegen mien mond. De kers blef tussen oens steken.

‘Kom hier. Haold mij vaste.’

Ze heurt mien zwiegen.

Ze kröp bij mij op schoot. Herten kiekt met grote ogen deur het gaos. An het hek hangt een bord. ‘Plastic is oenze dood’

‘Aj rechtdeur wult, dan gao maar rechtdeur. Ik gao linksaf.’

We fietst hen het zuden. De locht trekt dichte.

‘Nao zunneshien komt regen,’ zeg ze.

We neemt een ziedweg, fietst over de brandgang in de bos. Ze wul nog niet hen het hotel.

‘Wat is mooier as veurjaorsregen?’

Ik vuul warm water deur en over mij hen. Dennenaolden pikt en ik ruuk kleuren; bruun, blauw en meer. Wied vot klinkt onweer. Wind zingt deur de takken.

‘In een bos kuj rustig onder bomen schoelen. Kom.’

Strondenat bint de kleren as we ze vanneis antrekt.

‘Waor denk ie an?’

We schoeft de fietsen naor het asfalt. Geelbruun zaand, blad en naalden an de voeten. Nat hangt heur haor in slierten omdeel. De bloes plakt heur op het lief, lat welvings, rimpels zien. Heur broekspiepen volt heur nat en donker om de bienen.

Ik kiek heur an, laot de fiets lös.

Woorden, an woorden had ik gien gebrek. Woorden as plastic krimpfolie, as verpakking om de binnenkaant. Ik weet gien woorden. Mien lief. Mien lief zeg wat ik vuul en wie ik bin. Ok zunder paspoort weet ik wie disse man is. Ik luuster en schoel niet langer onder bomen.

‘Kom,’ zeg ze.

‘Kom.’

III

Ejaculatio praecox

‘Kiek as ik eerlijk bin, zul ik zeggen, dan zul ik nooit met Izak. Maor met zu’n lief. En dat e aolder is. Hielendal glad, overal. Lekker besneden ding, maor ienmaol is genogt. Ik heb liever een kerel met brains as met ballen.’

De trein mindert vaort. HBO studentes communicatie, tweede klasse, dat is mij helder. Gierende raden over de rails. We komt L. in de muut. Ik doe de laptop dichte. Mien moe is al twintig jaor dood. Ningtien was ik toen ze ofscheid nam zunder mij wat te zeggen.

Ik bel hen huus. Klarisse nemp de telefoon op.

‘Ik kom joe in de muut,’ zeg de neie vrouw van mien va.

Op de laptop staot scande foto’s van mien moe en van mien kindertied, zwartwit en photoshopt. Films van dubbel en super8 in flikkerende beelden in moviefiles.

Moe as wichtie in de achtertuum, moe in trouwjurk naost va in de kerke, moe met heur zeuntie op schoot, met mij. Onder de films leut ik Edith Piaf zingen.

In de zaandbak speulen we doodgravertie. Ik word begraven deur buurkin-der. Koetouw om de haanden, ligustertakkies in het haor en zaand over mien lief. Va redt mij van de leste schop zaand. Betied stopt e het kinderspellegie, met de filmcamera op de tuuntaofel om mien bijnadood vaste te leggen. Va in de rol van god die het zoenoffer van Abraham overbodig maakt; over mien kinderliek. Ik huuf nog niet dood. Ik bin mien moe niet.

Rolvast is e, de domnee. Moe gef mij spoetnik om de mond te spulen. Moe strek mij deur het haor.

Ik loop van het station hen huus. Rolvast is va. Hij verplaatst hum in de rolstoel. Nao de dood van moe preekte hij hel en verdoemenis. Dat gung over toen e Klarisse in huus haalde. Va redde Klarisse uut het klooster. Nao viefen-twintig jaor in de roomse cel was ze der klaor met. Klarisse redde va en de gemeente. Zien preken weuren milder, scheuven op naor ootmoed en barmhartigheid, en een beetie liefde. Holden van weur een onregelmaotig warkwoord.

Oenzelieveheer had aander plannen met zien knecht; spieren, zenuws en verstaand gungen achteruut. Nao de wandelstok kwam de rollator en nao de rollator kwam de rolstoel. Foto’s op een riego in de boekenkaste, het leven van va in plaaties. Domnee op de kansel, domnee naost de kiste van moe, domnee naost de non, domnee en de neie bruid. Rollator met domnee.

Halfweg mien geboortestee komp Klarisse mij in de muut. Morgen is ze jaorig.

Ze smokt mij driemaol om en om. Mien haanden gliedt langs heur heupen. Ze drokt het lief tegen mij an.

‘Rolle pepermunt?’ vrag ze.

Klarisse knep mij in de boks.

'Nee, gien pepermunt,' ik vuul het al.

Ik monteerte een film: leven nao de dood van moe. Mien cadeau veur Klarisse.

'Ie wordt 49,' zeg ik.

'Zo aold weur joen moe,' zeg Klarisse.

'49.'

Ze kent mien obsessie.

'Bin ie nog in therapie?

Ik schud de kop.

'Ik bin der klaor met,' zeg ik.

Ze haakt in.

Veur Eben Haëzer blef ze staon. In disse kerke bracht mien va zien heldere jaoren deur. We kiekt om de deur van de tempel. De kansel met hemel der boven, het holten bord met nummers van psalms. De organist oefent De Heer is mijn Herder.

'God hef hum al verlaoten,' zeg Klarisse.

'Joen va.'

Ik knik. Now ik nog, dèenk ik.

'We huuft niet naor binnen,' zeg ze.

'Nog ien maol.'

Traog zakt de deure in het slot.

'Naor binnen,' gniest ze.

'Va.'

Ik bin gien Mongool.

Va lig in de veurkamer in bère, achter vitrage uutkiek op wagens, containers en scheitende honden.

'Ie hier.'

Het is gien vraag.

'Ja, ik bin het.'

Va lat de kop zakken, de ogen gliedt hum dichte. Heugste tied veur zien Heer.

Ik wul joen film wel zien,' zeg Klarisse.

Ze hef de peerdesteert lösmaakt. Het haor hangt roestbruun op de schol-ders, klam van de douche. Ze hef gien beha an, een tanga bijkaans.

Ik loop heur nao de trap op. Wandelsokken met L en R op de tien.

'Hij is zowat op plek van bestemming. Va.'

Vanof het bère heb ik uitzicht op de hangkaste. De deur met spiegel is bezied scheuven. Een nonnenjurk op een knaapie. Het zwarte pak van va. Onder rokken en broeken de monitor met beeld van de camcorder. Va slap, de mond op een glief. Spei.

Hij zôt oens niet. Wij bint overal en altied.

De Heilige Schrift, de Edele Koran in spiegelbeeld boven het bère. Montaigne,

Valéry, Bacon, Ovidius' metamorfosen, Psalmen en Gezangen, de Heidelbergse Catechismus. Luther en Calvijn. Kamasutra en Erotiek in Vlaamse schilderkunst: het leven veur de griep.

'Heb ie een kedogie veur mij metneumen?'

Klarisse stroopt mij met heur ogen.

Ze zöt hoe ik de blik verleg van heur deurzichtig kleed naor de busse talc-poeier op het nachtkastie.

'Talking powder. Ie huuft niks zeggen,' zeg ze.

Ze trekt de sokken uut.

'Laot joen lief het woord doen.'

'En, en, eh,' haspel ik de woorden.

Ik bin een eerstejaors op een gruuu feest.

Klarisse knupt mij de riem lös. Heur haand in mien kruus. Mien lief kan praoten. Ik lig stille en toch beweeg ik.

'Niet zu'n haost,' zeg Klarisse, 'dan komt we eerder klaor.'

Mien lief hef een eigen program. Met tent in boxershort lig ik naost de non. Strakke titten, volle memmen, zunder tanga had ik moeder overste nog nooit zien. Nargens haor, alles nakend tot an het naodtie.

Ik dubbelklik mien moviefilm.

'Je ne regrette rien,' zingt Klarisse.

Ze stroopt mij het short van de kont.

'Lekker ding. King size.'

Klarisse kent heur klassieken.

'Zwienen holdt ok van ekkels,' slurpt ze.

Mien kindertied kröp in miljoenen kleuren over het scherm. Va klopt het zaand van mien lief, moe streelt mien haor. Klarisse holdt miet gerak stief vaste.

'Kwaojong met kloten,' zeg ze.

Ik heur heur mond.

'Ie meugt naor binnen.'

Ze dreit heur rugge naor het matras.

Moe mot spoetnik over mien truigie. Onderin de klerenkast zakt het heufd van va bezied in 256 griestinten.

Alles klopt.

'Gef niks,' zeg Klarisse.

'Gef niks, ie kunt zo vanneis.'

Turkse tortel

‘Now weet ik waaromme het ok naaien het.’

Lisamon leg de naodruk op het leste warkwoord. Naaien. Ze lig op de rugge naost mij. Met de ogen gledt ze veurbij de plafoniere, de spinrag, de locht-brune ringen in de hoek van de slaopkaomer. Ik bekiek heur uut een ooghoek. Ik huuf het heufd niet bij te dreien om te weten hoe ze der uutzöt.

‘Mooi,’ zeg ik. ‘Mooi.’

Wieder zeg ik niks. Gedachten gaot met mij an de loop intied Lisamon het laken over het blote lief trekt.

Naaien, ik weet der alles van. Naaien is meer as een warkwoord. Het is wark.

Lisamon zöt der schier uut. Nakend onder het laken. De börsten, de buuk, de billen, de oksels, ik ken ze. Stevig is ze, rond met een ranke hals. Donker haor, met rechte krullen zul mien va zegd hebben. Zudelijk type, Lisamon. Warme vrouw met een bij vlagen koele blik.

Ik roek heur. Ik roek het zwiet van heur. Ik roek het zwiet van mij. Ik stak de neuze in de aromatische plekkies van het lief dat op de matras te zuchten lig. Uutbuiken as nao een copieuze maoltied. Lisamon stent en aosemt asof ze het dessert met liefde in zuch opneumen hef, voldaoen en tegelijks spiet dat het veurbij is; het eten. Bijkaans is dat ok zo.

Het mankeert mij niet an de neuze, an een bult zaaken mankeert het mij niet. Zo kan ik merakel roeken. Uut de boekies ken ik de aroma’s, parfums, de afrodisica van de organoleptische onderdielen. Lange liesten ken ik: nootmuskaat, hars, dille, rozemarijn, sandelholt, bitter, zuut, en bitterzuut. En wieder citrus, perzik en mandarijn en ok droeven. De potties uut de winkel laot ik vot, maor ik ken ze: musk en skatool; uut de anale openings van dier en mèens. In de kamer roekt alles naor Lisamon. Alles roekt naor mij.

De tepels staot heur nog straf in het laken; het laken dat an het voetenende allange niet meer onder de matras vast zit. Ze hef de haanden onder het heufd. De ellebogen steekt naor weerskaanten. Een smalle Vvörm tussen onderarm en bovenarm. En onder de navvel een smalle Vvörm in het laken, smal, lang niet zo wied as van de gaanzen die buten in formatie veurbij vliegt, maor toch. Dezölfde letter tussen kezen en raom waar vitrage hen buten weit. Uut een aander hoek liekt zölfs veerkaanten niet meer rechte. Wat ie ziet, hangt of van de kaant van kieken, en van roeken.

Lisamon hef de bienen der of, strak boven de kneien. Beide bienen. In het laken kun ie dat goed zien. Ik weet het, ik kiek niet. Zunder kieken weet ik heur ronde stevige börsten. Dat ok; alles weet ik zu’n beetie. De hals, de kinne, de oren, de mond, en de onderkaant, de rondings van de bienen; de stompen met de milde visgraot in het vel. De luttiekens zit der nog op. Nog ene jaor dan bint ze vot, dan is de onderkaant glad en geef.

Het is naojaorsdag. Het begun van de harfst. Buten verkleurt het blad. Op het terras achter het huus stiet een viegeboompie in een pot. Grote bladen en kleine viegen. De bladen kleurt geel boven het gruun. De tapse viegies hebt rimpels met rooie stippen. Ik zag ze net nog, onder onder het laken. Ik heb ze bij de haand.

Alle spieren bint mij lös, dat gebeurt as der overgaove te pas komp. Het hiele lief hef nocht an andacht en as dat voldaoen is, komp nocht an slaop. In een half uur kregen Lisamon en ik veur mekaar waor boeddhistische monniken toch al gauw een dag of wat veur mediteren mut.

Mediteren om lös te laoten. Wij ontspant deur vast te holden, Lisamon en ik, verbunden as we bint.

Ik kiek met gedachten met die mij achter de oogleden langs schoeft. Lisamon nakend onder het laken. Lisamon met mien locht an heur lief. Ik met locht van heur giest in mien lief.

Lisamon is 123 cm. Ze is wat schieve. Het iene bien is wat körter as het aander. Dat was ok zo toen ze nog op eigen voeten staon kun, maor het verschil is groter worden nao die uutglieder onder de Haagse tram. Lijn 18 ? met uitzicht op de hofvijver en de kleine poort hen het binnenhof. Lisamon was 173 cm veur de tram, vanof het rechterbien. Now is ze 123 cm vanof het linkerbien.

Nao liefelijke liefde gaot gedachten mij as dreumen deur het heufd. Ze komt en ik kan der niks an veraandern. De dreum is baos. Ik lig op bère naost Lisamon. Ze is in slaop vallen, ik heur het an de aosem die traog en diepe de börst op en neer gaon lat. Ze zat op mij, ik lag op heur. Ik weet de volgorde niet meer, het ien nao het aander. Nao het aander het ien. Het lief stuurde mij, had een eigen concert.

In het begun, in het begun had ik woorden van neud om tot daoden te kommen. Ik was hardnekkig en halstarrig. As ik gien woorden had, dan weur het niks. Boeken las ik, geschriften. Biebel las ik en Koran. Ik las wat lös en vaste zat.

‘Ziet de leliën van het veld, ze naaien niet en ze zaaien niet en toch zijn ze het mooiste wat de aarde te bieden heeft.’

Zo komt de woorden mij in de muut. Ik lees ze met de ogen dichte, ik lees ze met Lisamon op de rugge naost mij, omringd deur de locht van sandelholt en musk. Hooglied was het, Prediker was het. Ik kan het joe niet zeggen. De biebel lig onder de bedlaamp. Zo stiet het locht wat hoger, zo kan ik rechtop in bère mij overgeven an wat mij dierbaor is. De waarheid in mij glieden laoten, bij kuunstlocht. Ik leze.

Ik leze en ik wark.

Drie dagen in de weke bin ik an het wark. Ik wark met naold en draod. Kleermaker bin ik niet. Ik heb een maotpak, dat wel, ik loop der geern schier bij. Ik bin van het vlees. Met stuur over de ranke vingers naai ik wonden dichte, maak ik de snee nao de operatie dichte met een onzichtbaore visgraot. Ik snied

en het mooiste wat ik van mien wark vind, der bint meer mooie dingen, en ok wat lilleke zaaken, het mooiste vind ik het dichtnaaien van wat iens lös was. Ik make geern heel wat verrinneweerd is. En dan zunder dat ie makkelijk zien kund wat de misgaon is. An het verleden, hoe kört ok achter mij, knup ik weinig vaste.

Ze schreef veur een Turkse kraant, zee ze. Niet allent veur Turkse kraanten, ok veur Marokkaanse, Afghaanse, Iraanse, Iraakse en Indonesische kraanten. Op het internet, dat ok. Ze schreef veur de Volkskraant, Trouw, en wieder veur nrc.next. Ze schreef over moslima's, over geleuf, over koran en wat der over zegd en dacht weur. Ze schreef over traditie, over malle en aordige gewoontes. Van binnenuut, zee ze. Van binnenuut. Maagd was ze, wol ze weden.

Ik ken de binnenkaant van lu. In Jaffa bin ik begund met snieden en in Jeruzalem gung ik wieder en in Pretoria, zwart en wit. Ik maak gien verschil. Hetzölfde mes veur blank, zwart, geel. Jongchies van nog gien tien jaor aold. De boks naor beneden, 98% ethanol over het lid, het kleine puntie. En dan het mes der achter langs, zunder verdoving en met een paar drup bloed. Het mus daon worden. Lu wollen het zo. Iene mus het doen, om liefsten iene met verstaand en kundigheid. Ik snied met liefde. Het vellechie gung met op sterk water; veur op de bossem. Bewies van rechte in de leer. Bewies van wat lu van neud hebt om te bewiezen.

Lisamon, die niet langer Zeynab de name had, wol weten wat het met een man deud. Ze wol weten wat het was as de veurhang scheurde as in de biebel stiet. Jezus an het kruus, de veurhang van de tempel scheurde toen e an het kruus...

Ik weet hoe het vuult. Ik heb het mes hanteerd toen het neudig was. Ik had der de aolder veur. Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet. Minstens zo waor as de eed van Hippocratus. Het flessie stiet in de boekenkast tegen het medisch handboek veur missionarissen. Ik koester mien vellechie.

We aten eerpel met boonties, we aten couscous met kip met kerrie, we aten dessert van verse viegen met honing.

'Vrouwlu hebt ok zu'n vellechie,' zee ze. 'Om de clitoris.'

Ik keek heur naor de haanden die heur op schoot lagen. Ze wol weten hoe het was, as...

'En veur het genot maakt het niks uut,' zee ze.

'Dat vellechie om de clitoris.'

Dat wus ze van internet, van dat vellechie. En van zukzölf vanzölf.

'Participating journalism, embedded,' zee ze.

Lisamon wus wat ze wol. Ze wol de traditie kennen.

'Praoten is veur denkers,' zee ze.

'Over praot maak ik mij niet drok.'

Dat was al lange nao het spreekuur. We leupen deur de bossen bij Gieten, het Hemelriek veurbij. Ik huuld heur de haand vaste, maor niet geregeld. Zo-veul jonger was ze dat ik heur niet geregeld de haand vasthuuld.

Ze pakte mij de haand en zette de pas der in. Ze wol veuruut.

‘Veur ie het weet.’

Ik luusterde niet meer. Ik wus wat ze zeggen wol.

‘Ie kunt aan de kaant blieven staon, ie kunt ok metan doen.’

Ik raakte achter aosem.

Lisamon gung veur de daod, dat was mij helder.

Ze maakte heur drok over het verschil tussen woord en daod. Over lu die weet hoe moslims bint, hoe roomsen en fienen bint, hoe arbeiders en baozen in het leven staot. De schrouwers over gerechtigheid en benaom ongerechtigheid. Die huulden heur gaangs, smaangs tegen heur wille.

‘Elk liekt te weten wat goed is veur de aander,’ zee ze.

‘Zunder ervaring.’

Lisamon wol weten wat het beste was; veur het gevuul. Ze had het vlies repareren laoten, niet omdat ze, want dat was ze niet, maor omdat ze schrieven wol over wat het met een vrouw doen kun. Verrineweerd worden zunder vraogen. Verrineweerd in Jaffa, Pretoria, in ’t Neie Hemelriek.

Ik begunde heur aordig te vinden. Ik wol heur uut de kleren. Ik had scalpel. Ik had naold en draod, om dicht te maken wat lös bleven was. Ik had een mes.

Ze huuld de kleren an. Ze was een open boek met een buugzaome rugge.

Het mes bleef mij in de buuts. Ik miste wat. Ik miste de overgaove. Ze bleef kommen.

‘Ik ken mien lief,’ zee ze. ‘Ik ken mien lief.’

Ik wus niet wat ze zeggen wol.

Lisamon gleed veur de tram.

Onder narcose lag ze veur mij. De bienen, stiletto’s nog an de voeten, op een porseleinen schaol.

Ik vuulde mien gemis votgieden.

Van de schaol pakte ik het mes, de draod, de naold. Ik deud mien wark, met overgaove. As raozende met naold en draod in de weer. Ik naaide, naaide, naaide.

‘Wat een geluk heb ik had,’ zee ze toen ze wakker weur uut de narcose.

‘Wat een geluk dat ie goed naaien kunt.’

Eigen programma van het lief

In de bak

'Dat ik mij de hiele dag een maol of wat of zit te trekken, dat kan joe bijkaans niet veul schelen. Daor zit ik niet met. Het kan mij ok niet veul schelen, maor ik mut het zegd hebben veur ik an aander zaken toe kom. Wat het naoste bij is, dat mut ik as eerste kwiet, dat is now ienmaol zo. Bij mij. Bij joe is dat bijkaans niet aans, dat weet ik niet. Ik ken joe niet en ik huuf joe ok niet te kennen om te zeggen wat ik zeggen wul. Ik schrief gedichten, de hiele dag, en ik trek mij of. Dat is het zun beetien. De gedichten kras ik met de achterkaant van de nagelknipper in de kalk van de mure. En dat aander, optellen en oftrekken, daor heb ik laoter wel over. Bijkaans.

Ik zit in de bak. Ik zit in Veenhuzen. Ik zit hier niet omdat ik jeuk an de grote tien heb. Al heb ik wel gedurig jeuk an de grote tien, maor daor heb ik het niet meer over. Dat is genogt. Aj jeuk hebt, muj krabben, zee mien moe. Mien moe wus was jeuk was, ze wus wat krabben en knooien was.

In mien kamer stiet een nachtkastie dat der ok overdag stiet, net as het bère dat overdag ok in de kamer stiet. Om mij hen is der gien verschil maank dag en nacht, niet wat de inrichting angiet. Niet wat de diverdaotie angiet. Ik heb een ienpersoonskamer in Veenhuzen. Dat is een veurrecht. Ik bin geern allent. Ik heb een kamer veur onbepaalde tied. Ok dat is een veurrecht. Over wat zuch buten de muren ofspeult huuf ik mij gien zörgen maken, deud ik al nooit.

De muren bint witgries. Pleisterwark met latex der over. Een kaste veur boeken, waslappen en handdoeken, hemden, boxer shorts in alle kleuren; en een thermoskanne. Ik heb een koffiezetter, senseo, mild. Dark brown of aander smaakies huuf ik niet. Ik zet in de vrogge mörgen vief koppies achter mekaar en laot ze kaold worden in de thermoskanne, dop van de thermoskanne.

Bovenin de legkaste stiet een tillevisie zunder antenne. De tillevisie zit op de kabel met benaom natuurlazenders en Tell Sell. Ik kan alle dagen zien hoe een slange een jong zwien opvret. Ik huuf dat niet zien, ik moet der van kokhalzen. Ik kan alle dagen zien hoe een luipeerd een jonge ree in de nek springt. Ik huuf dat niet zien. Ik kan de hiele natuur bekieken. Die heb ik al zien. Ik kan niks meer kopen. Ik heb niks meer te koop.

Het is een bijdetiedse bak. Veenhuzen. We bint met meer. De buurman tikt net as in de oorlog tegen de buizen van de centrale verwarming. Morsetekens. Ik begriep hum wel, maor ik reageer niet. Ik bin gien onderduker. Ik bin gien jeude.

Ik bin gien jeude, ik bin gien roomse, ik bin gien fiene. Ik bin gien moslim, een hieleboel bin ik niet. Ik lees gien horoscopen. Ik lees gien kraanten en gien boeken, op gedichten nao. Ik lees de gedichten die ik zölf schrieve. Miestentieds heb ik het te drok om te lezen. aander bezigheden holdt mij van lezen vot. Ik bin gien lezer.

Op de boxer shorts ligt de Groot Neis biebel en de Edele Koran, in het arabisch, die Koran, en ik mut zeggen; lu hier discrimineert niet, de hollandse vertaoling stiet er naost.

Het eerste jaor dat ik hier zat, las ik de biebel. Aold neis. Ik wus het al. Mien va en moe lazen mij geregeld veur toen in de voeten nog onder de keuken-taofel stak. Oog om oog en tand om tand, dat soort zaken. En Kaïn en Abel, naor de Filistijnen. Alles. De Koran hadden we niet. Ik heb het nooit mist.

Ik las over tunen waor het water onderlaangs stroomde en de wraak van de almachtige. Het kun mij niet boeien.

‘Vraanterig,’ zee de humanist an de aander kaant vande tralies. Hij zat an de goeie kaant. Ik zat ok an de goeie kaant, vanuut zien perspectief.

‘Vraanterig, ie bint vraanterig.’

Ik wus niet wat dat was, maor aalgedurig weur mij dat helder.

Mien va en moe waren uutkeken op mekaar. Bijkaans was dat niet zo, maor ik vuulde dat zo. Kört veur de kop en een schier woord kun der niet of. Bijkans kunden ze niet aans. Va was van de iene dag op de aander blind worden. Een muggebeet van een verkeerde mugge. En wieder met virussen en ofweerreacties en de kegelties en de staafies die der met ophuulden. Net in die tied dat moe een kunstgebit kreeg. Malheur an de pokkel, zee va. dat stun niet in de biebel, maor hij zee het wel. Het stiet ok niet in de Koran.

Malheur ok tussen de ogen. Moppern en zeuren dat der niet dik bovenop lig, maor dat zwaor in de locht hangt as een donkergrieze mist of een donderbui. Vraanterig.

‘Het is joen kindertied,’ zee de humanist. Ik leut hum praoten. Alles is met alles te verklaoren, aj dat wult. Ik zit in de bak . Komp deur jeuk an de grote tien. As ik die jeuk niet had was ik niet slim vraanterig west. Vanzölf niet. dan had ik die chirurg de hals niet deursneden. Maor ik had wel jeuk an de grote tien en ik was wel vraanterig.

‘Eigenwies en sikkeneurig,’ zee mien va. Hij kun mij niet meer zien. ‘Ie bint eigenwies en sikkeneurig.’

Moe gaf de drukkerd. ‘Ie liekt wel een jong,’ zee ze.

Ik was een jongen van achttien, maor dat wus ik nog niet.

Ik was een maagie van achttien, dat miende ik, al had ik krapan vlees in de beha.

De chirurg maakte van mij een kwaojong van 22. Alles der op en alles der of wat niet van neud was veur een jongkerel van 22.

Met naold en draod en veul ambachtelijkheid kreeg ik wat de shepper vergeten had mij met te geven. Onderan de buuk hung wat ik altied mist had. Mien hiele köрте leven had ik jongen weden wuld. Nao 22 was ik jongkerel. Krap 8 centimeter jongkerel van de zorgverzekering.

‘Geduld,’ zee de chirurg. ‘Geduld.’

Ik mus wachten tot de draoden van het neigaoren oplöst waren.

Ik wachtte. De hechtings waren vot, maor de jongkerel deud niet wat de jongkerel doen mus.

Ik zat met de boxer short op de hakken. De chirurg keek en vuulde. Ik had jeuk an de grote tien, maor wieder niks. Ik weur vraanterig. Veur ik het wus lag de hals open en spulde bloed mij over het kruus. Ik had het niet wuld, vanzölf niet. Het gebeurde.

Ik kun in hoger beroep. Ik eud het niet. Ik was niet bij het verstaand. Nee, vanzölf niet.

Ik leze het Olde Testament. Onan is gaangs. Hij döt wat e niet wul, maor hij döt het. Ik doe wat ik kan, maor ik kan niks, de boxer short op de hakken. Ik trekke wat iok kan, ik kom gien streep wieder. Onan mot het zaod in de eerde. Ik trek de bloempot achter het tralievenster vot. Ik trek de fuchsia uut de pot. Nooit geef ik op. Ik weet wat mij te doen stiet. De eerde trekt mij.

Zwart gat

‘Ik weet wat het is, een orgasme. Het is wat mij gebeurt en wat ik niet metkrieg as Harm boven lig en ik onder. Ik ken het begun en het ende, maor het middenstuk krieg ik niet met. Harm vreug me hoe ik zien noestwark beleefd had, maor ik kun der niks van naovertellen. Het was asof hij tussen mien wiede bienen een gat in de tied slagen had. Elke maol vanneis een zwart gat in de tied van mien leven.

Mien orgasme is een gat, een klein duuster gat in de tied. Ik weet hoe laat het is as Harm en ik op bère ligt en ik weet hoe laat het is as mien wettige echtgenoot, mien bijslaop, wakker is van lief en leden. Hitsig, mien ik, asof oens bestaon der van ofhangt. De iene keer duurt het gat vief minuten, maor het komp ok wel veur dat de tied langer stillestiet en de wiezers een uur wieder bint as veur het ogenblik dat Harm tussen mien gespreide bienen de plek innemp veur zien echtelijke plicht. Nog veur Harm mij met zien robuuste roede binnendringt bin ik van de wereld. Nee, het spiet me, maor ik kan der nooit wat van naovertellen as Harm hichtend naost mij op het matras gledt. Mien orgasme krieg ik niet in de kop.

“Dan is het echt,” zee Harm, “as ie der niks van nao kunt vertellen, dan is het orgasme echt.”

Ik zie hoe mien echtgenoot de onderboks antrekt en onder het laken schöf. As altied met humzölf gaangs, ok as e met mij an de praot is. Mien Boris Becker met rossig haor en vel as van een jonge big, ik mag hum wel; benaom bij het ofwassen, stofzoegen en televisiekieken. Benaom as het leven veurbijgiet zunder dat ie der arg in hebt.

Ik wul wel geleuven wat e over mien orgasme te zeggen hef, maor ok weer niet. Eigen ervarings vertel ik geern zölf. Merakel hekel heb ik an zinsneden as: “Dat heb ie ok.”

Aander lu weet hielendal niet wat ik ok heb. Ik praot nooit over wat ik heb. Dat ik zölf weet wat ik heb en wat ik niet heb, is meer as genogt. Ja, een snibbige stem heb ik ok, dat verbarg ik niet. Ik heb gien geheimen, al weet ik niet veul.

Ik leze damesbladen en tussen de regels lees ik wat de dames beleeft en hoe as het in het echt is as vrouwlu, mien zusters in liefde, klaorkomt. In de Volkskrant schriefft ze elk weekend over seks en de geheimen van de seks. Ik las de verhaolen om te weten wat mij gebeurde met Harm boven en ik onder. Ik weur der niet wiezer van. Op de titel van de beschrieving na gaot al die verhaolen zeldzaam over de daod. Zowat nooit gaot de interviews over de vleselijke daod veur het naopraoten. Harm, hij mut mij altied vertellen hoe as het was. Het locht giet pas uut in de slaopkamer as e verteld hef hoe e an zien

gerief kommen is. De aanloop, het heugtepunt en de ofloop. Mien haan die achternao kreit, mien Harm; ontsnapt uut het zwarte gat van mien orgasme. Wat weet ik der van, van het leven? Niks.

Ok in de Volkskrant lees ik dat niet. Het giet in de Volkskrant over list en bedrog en over gymnastiek in schoonmaakhokken, achter kopieerapparaten, in Alfa Romeo's en op bureaus. Het exotische van lillend vlees kreg andacht, lieflijk zwiet en zinderend zaad verdwient onder zudelijke parfums en in zonnebloemeulie. Veul wieder as "leuk" komt de vrouwlu in de bijlagen niet om heur orgasme te beschrijven. Een "leuk" nummertie. Leuk. Ze hebt een leuk leven, ik lees het.

Niks heb ik an dat woord. Niks schiet ik op met de kletspraot. Elp het "leukste" dörp van Drenthe, haal mij de koekoek, kom nou.

Ik kan lezen en schrijven met de jonge heer van Harm, dat is het niet. Maor het kan mij in het echt niet boeien wat der allemaol op het gravel van zien tennisbaon gebeurt. Extase in de seks giet met verstaand op nul, en smaangs met riemen en zweepies. Zo stiet het op internet. Ik heb gien strak leer om mij hen, gien roede om te slaan. Ik heb het vel aal lösser om mien vet. Dat is de leeftied.

Mien lief, – met limtig vlees op alle plekken van veurkeur, – leeft een eigen leven dat smaangs geheimen liekt te hebben. Smaangs hef mien lief gien geheimen veur Harm die alles van mij mient te weten. Harm is een god in het diepst van mien gedachten.

"Dat heb ie ok," zeg e, as hum niks vraogd wordt.

Mien Harm hef het verstaand achter de gulp. Hij is niet allent. Kiek om joe hen.

Mien lief hef geheimen veur mij. Ik ken mien lief niet zo goed, ok niet nao al die jaoren die we samen bint, vlees en verstaand. Ik heb mien lief vervluukt as schierste meid van de schoele, intied jongens met teveul hormonen in d'aoders zuch vol in het kruus grepen as ze mij aneken, en ik heb mien lief bemind, as ik de verkering weer uut had, en ik mien eigen tied verdreef. Het lot in eigen haand, dat is het beste. Met zien beidend bint we aolder worden; mien lief en ik.

Ik bin niet zo beneid naor de geheimen van mien vlees. Ik koester mien lieflijke geheimen in die zin, dat ik de bron van mien driften niet te weten huuf. Ik huuf niet te weten wat mij stuurt in het leven. Ik bin.

Bijkaans geleuf ie mij niet. Het maakt mij niet uut of ie mij geleuft. Ik huuf het geheim van mien lief niet te weten. Niet weten maakt mij gelukkig, om dat grote woord te gebruiken. Ik hold van onwissigheid, daarom – een ziedspoor – heb ik een hekel an geboorte en dood. Geboorte en Dood bint mij veul te wisse. De kleine dood en de grote dood. As ik argens ofkeer van heb, bint het die twee. Zeker weten.

Harm hef gien gat in de tied as wij vrijen. Harm hef allent een gat, mien gat. Maor toen ik dat zee, schrowde hij dat het niet waar was. Harm, stieve kop, dat ok, wol zien geliek bewezen. Ik deud zien orgasme tekört, vund e. Hij had de kop der bij, bij de film van zien bestaon.

Het much van mij, ik bin niet zo van geliek kriegen. Elk hef zien eigen geliek. Ik heb mien haanden vol an mien eigen geliek, dat van een aander huuf ik der niet bij. Ok niet Harm zien geliek.

Harm hef, met mien instemming vanzölf, de daod bij het beeld voegd. Op de video kun ie zien, hoe as hij het met mij döt, en hoe as ik dat ok metmaak. Niet dus. Ienmaol kieken naor Harm zien gestèn was mij meer as genogt. Ik zag mezölf op de rugge op het bloemegies laken, maor tegelijks bleef ik op oenze film buten beeld, uut mien eigen gezichtsveld.

Wat ik op de slaopkamerfilm zag die an mij veurbijtrök, deud mij dèenken an een bijna-dood-ervaring. – Niet dat ik die zölf had heb; ik ken bijna-dood allent van heuren zeggen. –

Ik zat naost Harm op de baank en keek op groot Panasoniccharm naor oens beidend. De blik op de grote beer, de poolster, het zuderkruus, het oneindige. Net of ik niks met die nakende roofdieren die we waren, te maken had. Het was niet aans as National Geographic Channel. Ie kent die programma's wel. Oens gestuntel op het matras leek op het gevecht van de woerd die met veurtplanting gaangs is en intied de eend verzöp, bij wieze van spreken dan. Koppie onder.

Ik keek, omdat Harm zien daod zien wol, en as Harm mij van neud hef, blief ik hum nabij. Ok as het aovend is. Ik bin de minste niet. Wisse.

Bij een bijna-dood-ervaring staot lu naost het eigen sterfbère, of ze staot naost de auto die net tegen een boom reden is en ze ziet hoe ze met breuken nekke en glassplinters in de neuze, of op minder plekken, maor in de kreukels, deur een trauma-team uut het wrak zaagd wordt. En dat alles in groot locht van de schienwarper van de ambulance of in het locht van het geestesooog met uitzicht op de hemel; nooit met uitzicht op de hel. Hiel bijzunder, hoe dronken ze ok waren achter het stuur van de BMW, nooit ziet ze de hel bij bijna-dood. Ie bint het zölf in de ambulance en in bère, maor ie bint het benaom ok niet, ok niet bij de kleine dood, de bijna-dood van de coïtus.

Ik was niet neisgierig naor de ofloop van oenze eigen copulatiefilm in slechte kleuren. De kleuren waren min; dat lag niet an de camera, maor an de halogeonlampe die der bij an mus met groot locht. En of Harm het wol of niet, halfweg dat de tied, mien tied, stillestaon had in de slaopkamer, en we de aander aovend in geleende tied naor oenze blote lieven keken, zapte ik naor het journaal van tien uur. Harm wol niks van de wereld weten, maor ik wel.

Ik hold van oorlogsberichten uut Afrika en het Midden Oosten en van het weerbericht. Sund de oorlog in Vietnam en de moessonregens uut mien kindertied bin ik verslaafd an geweld, aal vanneis. Geweld is mien jaank naor wat kommen giet, ik hold van de toekomst uut de loop van een geweer, houwitzer, dikke Bertha. Ik kiek met verlaangst uut naor wat een hogedrukgebied boven de Azoren brengen giet. Het verleden lig achter mij. Daor kan ik niet meer bij. Spiet mij niks. Het weerbericht, de toekomst veur een weke veuruut, ik hold van verwachting. Wisse.

Harm wul nog wel iens zeggen hoe mooi weer het was in de vekaantie van

veurig jaor, of hoe lekker die halve rookworst van de HEMA was, twee maond leden in Möppelt. Met mosterd. Ik heb dat niet. Ik leve in vandage en meer nog in morgen. Ik kan niet goed over vrogger en over vandage. Vrogger is verleuren tied. Vandage is zowat veurbij. Morgen holdt mij gaangs.

Wat lu doet en hoe ze opereert in het daogelijkse leven kiek ik met aandacht naor, maor dat doe ik ok naor het herkauwen van een koe. Wachten, daor hold ik van, met alle verstaand der bij.

In de zin van het natuurljike, het biologisch dynamische bin ik neisgierig. Ik deenke ok wel an de warking van lever en nieren, daor kan ik ok over dreumen, of over de prostaat van Harm. Ok dan stiet mien tied stille en zie ik dat het uren later worden is zunder dat ik der arg in had.

“Waor zit ie an te deenken?” vrag e.

“An joen prostaat.”

“Dan is het goed.”

Tied is der veur om veurbij te gaon.

Ik heb een mechanisch beeld van de wereld en een mechanisch beeld van het leven van de mènes. Dat bint de kaorten van mien bestaon. In de daod bin ik een volger van René Descartes.

Het ien komp nao het aander en nao het aander komp het iene, vanneis. Ik heur mezölf preken. Alles giet vanzölf. Ie huuft der gien multe veur te doen. De zun komp op, de zun zakt in het westen. En alles is nargens goed veur.

Bijkaans is dat een autistische trekkie van mij. Autisten neemt het leven letterlijk en deenkt in rechte lijnen. Maor ik bin gien autist, ik deenke niet in lijnen, ik deenke eerder an een punt die met merakel vaort deur het heelal soest.

Ik vold mien vingers om de toekomst waor Harm now nog gien weet van hef. Ik doe dat geern veur hum. Op de rugge lig e naost mij. Hij hef de ogen dichte, van de wereld is e.

Intied mien haand mechanisch de loodlijnen volgt in zien assenkruus, kiek ik met een schief oge op de wekker. De secondenwiezer wupt op de maot van mien bewegings over de wiezerplaat. Linksom of rechtoom, ik blief Harm vasthouden tot het leven uut hum ontsnapt.

Orgasme, Harm zien orgasme, mien orgasme, wat weet ik der van? De mooiste tied van mien leven giet veurbij zunder dat ik der weet van heb.

Alle dagen van mien nietig leven, alle dagen die ik onder de zonne deurbreng en in het locht van de maon. Tot het ende van mien tied giet alles veurbij. Zelden dat ik de kop der bij heb.

Ik heur hoe mien kerel naost mij aal rapper stènt. Het tempo van mien repeterende haand giet omhoog. Now heb ik mien kop der bij. Dat mut veur zien gerief. Alles maak ik met, maor smaangs duurt het bewustweden mij te te lang en verlang ik naor het zwarte gat van mien eigen orgasme.

“Schiet op Harm, Ik krieg een lamme haand.”

Waore schriever

Ik gao hen Den Haag hen de hoeren, maor laot ik der geliek bij zeggen, ik bin een scheiterd, ik duur niet goed. De reize naor de residentie is zun drie uur, lang zat om nog aal aander dingen in de muut te kommen, maor der is gien ontkommen an. Het mut een maol weden en dan maor vandage.

Ik bin schriever en as ik naor mien verhaolen en boeken kiek met het oog van een butenstaonder dan valt geliek op dat de lief en ziel deurdrenkt bint met seks en erotiek. De besprekers van mien wark zegt niet aans, al döt het mij deugd as ze zegt dat het functioneel is, as ik uut de kleren gao.

Het lig niet an mij. As een verhaol der an komp, dan komp het der an, dan laot ik het zoas ik het dacht en benaom vuuld heb. Het mut zo weden, ik zeg as het is. Het minste wat een lezer mij verwieten kan is da'k ijdel bin en da'k geern op de veurgrond stao. Laot ik het bescheiden zeggen, bijkaans hebt ze een beetje geliek. Ik wul wat dat angiet niet elke kritiek bij mij vot haolden. Ja, ik bin ok ijdel, waarom zul ik aans schrijven en veur een griepstuver te koop aanbieden wat in mij boven kommen is.

Het is diezölfde ijdelheid die mij hen Den Haag jag. Seks en erotiek, wat weet ik der van? Die het wet, die schref der niet over, die lat hum der in metgaon, die zingt zien lied, veur, in en nao de kerke.

In het manuscript dat bij de uitgever lig, stikt het van de hoeren. De heufdpersoon giet hum der an te buten. Maor de drukproeven bint nog niet klaor, de uitgave van het boek duurt nog even. Dat gef mij de kaans om nog veraanderings in het verhaol an te brengen.

De ijdelheid van de schriever lat mij hier een bekentenis doen: ik schrief over hoeren en hoe as het in een peeskamertie giet, ik beschrief tot op de naakte huid wat de kraanten, 'ofwarken' nuumt, as ze het over gedoogzones hebt, maor ik bin die iene van de vier kerels die nog nooit de knip lösdan hef veur ontvangst van lieflijke wille. Het muit mij dat te zeggen, maor zo is het.

Ik bin niet allent ijdel, ik bin ok benauwd. Benaom benauwd veur literaire kritiek. Het verhaol dat ik schrief mut boeien, dubbele bodems hebben, ontroeren, argern, de bloeddruk van de lezer omhoog jagen, ofsluten met een onverwacht ende, maor benaom: de feiten mut kloppen. Opmarkings as: de schriever hef een schier verhaol verteld, maor hij mut wel weten dat narcissen in mei bluit en niet in juli, bint dodelijk veur mij. Ik kan daor niet tegen. Daorum en nargens aans om ga'k hen Den Haag.

Veur de culturele rechtveerdiging bezuuk ik eerst het Letterkundig Museum en het Mauritshuus naost de hofviver. Johannes Vermeer met het maagie met de parel in het oor, Ruisdael met Drèentse laandschoppen en Jan Steen met huusholdings die nooit over erotiek en seks schreven zult. Ik vergeet bijkaans

waorum ik Den Haag bin en neem de bus hen het Gemeentelijk Museum. Het is nog te vroeg om uut de kleren te gaon. In mien roman laot ik de heufdpersoon ok pas late in de middag hen de hoerebuurt gaon. As ik dan toch naor waarheid schrieven wul, dan mut ok alle details kloppen.

In het Gemeentelijk Museum hangt benaom abstracte kunst an de muur. Ik kan daar niet met uut de voeten. Ik bin op zuuk naor een Rubens-type en dan ien in een zwarte tanga en een smalle rooie beha met sluting an de veurkaant. Die vrouw vind ik daar niet. Die vind ik in de nommedag ok niet in de binnenstad. Van het Spui loop ik deur de Lange Poten, ik fluit een liedtie en zie dat de Tweede Kamer in vergaodering is. De volksvertegenwoordigers behartigt mien belangen. Sund het parlement in het neie gebouw zit bin ik nog niet wezen kieken. De hoeren moet nog maor even wachten. Ik doe mien burgerplicht en heur iniens hoe ik het volkslied fluit.

De bewaker drukt mij een gruen plakkertie op de jas, ik bin een goeie en betrouwbaore Nederlander, ik mag de vergaoderzaol binnen. Op de galerij wordt lu veur televisiecamera's ondervraagd. Ik kiek uut da'k niet in beeld kom.

De kamerleden bint niet almaol in vergaodering, der zit niet meer as een stuk of tien, maor het lot speelt met mij. Margreeth de Boer beantwoordt kamervraogen. Het giet over woningbouw en over milieu, zoveel begriep ik van de antwoorden. 'Boven een winkel wonen is niet slim aangenaom,' heur ik heur zeggen. 'Benaom niet as de trapopgang middenin de winkel is.' Ik wacht niet tot ze wieder vertelt over stoepies die schoonveegd worden mut met een soppie met blikwater en over norms veur lawaai van elektriske bellen an de veurdeur. Dit gemieg, dèenk ik, betaal ik daar belasting veur, kleur ik daarveur het hokkie ienmaol in de vier jaor rood?

Ik gao de zaol uut en het is niet dat ik veul drang vule, maor ik mut mien gram even kwiet. De wc's bint ienvoldig in wit uitvoerd, niet veul aans as bij mij in huus, maor ik zal ze kriegen. Ik laot water hard in de wasbak sputtern en haold de binnenkaant van de polsen onder de kaolde stroom, dan pis ik uut grammietigheid naost de pot. De Tweede Kamer kan mij wat. Gien gezeik, schrouw ik in het hokkie. As ik de haanden dreugen wul, mut ik wachten tot Wim Kok bezied stapt.

Schuuns tegenover het ministerie van Justitie vul ik op een terras de veuraad nattigheid in mien lief weer an met glazen witbier. Ik kom der niet veur vot. As ik wat wul, as ik een literair verantwoord boek an de lezers veurleggen wul, met controleerbaar waore inhold, dan mut ik doen wat ik van zins bin te doen. Ik drink nog ien en loop dan deur een ziedstraot van Plein 1950. Clubs met top less-bediening, winkels met hulpstukken waar een eulifant het benauwd van kriegen zul en an het ende van de Montgomerystraot de wichter waar ik in mien roman over schreef. Rooie, witte en blauwe slippies en veuls te kleine beha's om veuls te veul zwarte en lichtbruun Rubensvleis.

Ik kiek en blif staon, gienien die mij hier kent, gruen as ik mij vuul. Margreeth de Boer is nog an het woord over het soppen op keukentrappies, dèenk

ik. Maor toch. Ik kiek, het maagie wenkt, haoldt dan de haanden veur de onderbuuk die ze naor veuren drukt, ma'k je neugen? liekt ze te zeggen, maor, om met een Drèents dichter te spreken: ik krieg der gien stramme plasser van. Of zee hij: straffe plasser? Veur ik weet wat die collega-schriever, die waore dichter, in de mond nam, bin ik de straot uut. Ik loop deur en veur ik der weet van heb, zit ik eerste klas in de trein hen huus.

Een scheiterd bin ik, ik weet het, maor wat wet een hoer van schrieven en van literatuur, wat wet ze meer as rappe introitus in de coïtus, zunder tied veur een hooglied?

Ik koop in de trein drie blikkies bier van het maagie, benaom gien Rubens, en blader deur het Fries Dagblad dat een aander reiziger in het rek achterlaten hef. Onder de rubrieksadvertèenties vind ik wat ik zuuk: escort-service, alle wèensen vervuld. Ik neem een treintaxi hen huus en zet de thermostaat op viefentwintig. Ik bel en vraog een maagie dat verstaand hef van platte schrie-verij, van riemen en van dichten, dan trek ik schone lakens op het bère en leg het gezangenboek onder de kussen.

Be sure I love you

‘Ik steuk de tonge bij joe naor binnen. Ie vunden dat lekker, zeden ie. In het begun geleufde ik waj zeden, wisse en vast, ik geleufde alles waj zeden, zo giet dat met minnepoezen, die geleuft alles, ok as de tied de waarheid veraandert. Nao de uutzeiings vunden ie niks lekker meer, een broodtie mit kip kerrie, ja dat lusten ie nog, dooie kip, dood, dat vund ie lekker, maor mij...’

Magda wachtte, as vreug ze om tegensputterij.

‘Ik gung wieder met binnendringen, ik wol joe bereiken, ik wol mij in joe kwiet.’ De stem stoekte. ‘Vrijen was een sleur, ik wus het, ik kun niet zunder. Het was verslaving joe te pruen, joen sappen, straffer en sliemerig, meer as in het begun, meer as veur hormonen en cytostatica. Ie leuten, ie leuten mij de gang gaon. Ik...’

Van boven het bère keek een moeder van god vanuut een liest met golden raand toe. Jezuskindtie op schoot, lachend kind met glummende appel in de haand, voeties op de donkerblauwe jurk van moe, pronkjewail, met bordeaux-rood an het kleid.

De zinnen van Magda vulden krapan de dokige kaomer, te min woorden in een te grote ruimte waar enkelt een bère, een taofeltie met slaopwekker en een keukenstoel stunden. De deur van de klerenkaste stund lös, onder jurken en rokken waren schoenen te zien; naoldhakken, blokken, stiefels, pumps en een paar sloffen. Bovenin een plaank met deurzichtige lingerie en dreugdoeken, haanddoeken. In de vensterbaank dreugde een sanseveria. Het bovenlocht an het heufdende steuk wied de kaomer in. Geregeld klepperde het gerdien en stroomde klaore locht de kamer in, te min om de zwaore locht van Marie te verbargen, genogt om niet te smoren.

Marie zee niks. Marie lag stille onder het laoken. Opblaozen, bleek en, dichter naor het matras, het vel in paors en blauw en in scharpe grune kleuren as een petret in eulievarf. Het leven nao de dood was veur Magda, niet veur Marie. Het leven was veur het gistend lief, de maoden en worms die drok gaangs waren het tiedelijke vleis weerom te geven an ieuwige mineralen en broeikasgassen. Het laoken, dat iens wit west was en grauw, dat in aander tieden minnaors omarmd had, lag as een doek van Veronica over het liek. Niet het petret van de Heere met doorns en kroon was in het katoen te zien. Magda had, schuuns vanof het heufd-ende zicht op een golvende blauwdruk van heur vriendin. Een kaal heufd met een enkele sliert haor steuk boven het laken uut. De neuze scharp, de wangen inzakt; enkelt vel om breekbaor kraakbien en scharpe botten. De kinne was al nao een paar dagen bezied zakt, de mond hung lös, de nek was met dreugd bloed en sliem vastplakt an de matras. Marie had het heufd, nao een lange rochel, hangen laoten; een rochel die geregeld weerom kwam as de gasdrek in de longen groot weur en een gat zöch om vot te kommen.

Magda zakte onderuut op de keukenstoel. Ze was muu, doodmuu. Meer as een weke zat ze naost heur vriendin. Blote voeten, korte zwarte rok, witte blouse met inkiek op lusteloze borsten. Magda was niet van de plek west, zo-wat niet. Enkelt om te drinken en te plassen. In de vensterbaank lag, naost een melkglaazen kan, een schilmessie en een zeskaantig klokhuus van een appel. Sund de dood in de kamer op visite was, had Magda niet meer eten. Ze had gien nocht.

‘Ik zal je veurlezen ok al heur je me niet. Ik wul daj naor me luustert en met me praot.’ Magda rekte bezied, pakte een kraant van de vloer.

‘Ik weet dat het aold neis is, ik weet dat het je niet raakt. Ik wul het je zeggen. Weet ie nog!’

Magda las het weerbericht, as een neislezer. Ze las verkeersberichten, ongelukken, ze las advertèenties van Albert Heijn.

‘Zo, now bi’j op de heugte.’ Het liek rochelde.

Magda leek het niet te heuren, ze gung staon. Ze vuulde straffe spieren, de rugge leek met tegenzin het lief te dragen, asof ze tegen bevel van hogerhaand de wachtpost verleut. Ze schudde het heufd, as wol ze de gedachten op een riegoe kriegen. Magda leup hen het heufd-ende van het bère en trök het gerdien bezied. De ogen leken niks te zien. Vrog locht gleed over het liek.

Magda schunk en restie water in een glas, nam een slok, vuulde hoe het lauwe vocht deur de slokdarm kloekte. Ze kreeg nocht. Het klokhuus van de appel deed ze in het lege glas. Een merel vleug op van het grös en zöch een plek op een dunne twieg. Deur de dook klunk een lange zang, toen was het stille. Buten begunde een neie dag; zunder doel. De tied kwam traog op gang.

Magda tilde het vastplakte laken op. Ze trök zweren in het vel. De mond verkraampte intied ze het vel met het laken löströk. Der bleven witte vlekken.

Mercaptanen, cadaverine, putrescine, methaan, ammoniak, waterstof, braandbaore en smarge gassen; botterzuur, capronzuur, caprinezuur, geitenkeze en zwietvoeten. De staank was meer as merakel. De borsten van Marie stunden strak op de opblaozen ribbenkast, de titten waren dofgruune gaoten met geel en bruun, met slierten dreuge etter. De bolle buuk leek zwanger, hoogdragend, hoogzwanger. De navvel naor buten.

Magda leut de haand over de koele dooie borsten glieden. Ze kreeg het warm, het lief was de gewoonte nog niet kwiet. De streling van de aander – wiedzot – bleef de hormonen in het lief opjaogen. Gewenning van het lief, van het eigen vlees, huuld wiedergaon van de geest tegen.

Magda beug over het liek, omarmde het opblaozen lief. Ze legde het heufd op het liek. Staank snoerde de aosem of. Magda haalde diepe aosem. Ze vöcht tegen verstikking. Een knope van de blouse scheut lös. Marie had dat geern, een frivole inkiek, een stiekeme blik op het lief van Magda. Het vel van Marie vuulde vettig, glad, zunder verbaand. Het liekenvel rimpelde heur onder de haanden. Geluud as een leeglopende wasbak klunk vanof het heufdende. Spei en donkergeel nat lekte uut de mond en laangs de hals van de dooie, de taanden op de schieve onderkaak leken te lachen.

‘Ja, zeg maor waj nog zeggen wult. Ik heur je wel. Ie huuft niet zo te murmeln. Ie bint veilig bij mij. Ik doe je gien kwaod. Ie kunt mij alles zeggen Ik heb je ok alles zegd. Of niet?’

Magda heurde de stem van zukzölf. Der kwam gien aosem.

Magda wus niet of ze een vraag steld had. Ze wus niet of ze op een antwoord wachtte. De woorden hadden een zachter klaank had, dat had ze heurd. Ze klunk niet kwaod meer, niet meer treurig. Magda legde het heufd op de zoegende borst van Marie. De lippen an de röttende tit; een scharpe smaok tittelde de tonge. Met een lös end van het laken veegde Magda de kinne van Marie schone. Het vel leut lös. De onderlippe veraanderde in een glummende braandwond. Ondeurzichtig en sliemerig keken de ogen in het niks. Magda legde het heufd rechte. De liek fleut as een locomotief op het ende van de rit.

Magda kende de geluden van het lief dat ze liefhad. Het hichten, de anzet naor de bevrijdende schrow, het diepe zuchten, het rustig aosemen, het biggelijke knorren in diepe slaop nao het vrijen. Dat was veur de kanker een plek had veroverd, veur de metastasen Magda van de plek in bère jaagd hadden. Magda had vöchten veur de plek op het matras, ok toen het Marie genogt west was en op het slotakkoord wachtte. Marie wol allent weden, allent met de kanker in het lief. Marie was niet benauwd meer, niet veur dooien, niet veur limptigen. Marie leed in stilte, nee, het was gien lieden meer; Marie was vrij maakt van een doelloos bestaon, klaor veur de aander kaant. Weerom hen het ieuwige, hen het niks zonder tied, net as veur ze geboren was. Magda was eifersüchtig ewest op de rustgevende starveling. Ze had metwuld, bij menare blieden wuld, as een hond op de zark van de baos.

Magda's haand gled over de opblaozen buuk naor onder. Marie hef de bienen een eindtie van menare, as wus ze heur vriendin dichtebij, as leut het heur siberisch wat kommen zul. En zo was het ok. Magda weur een kraker in een onbewoonbaar verklaord huus. Marie was een welwillende hoer die klanten ongevraagd binnen leut, niet te beroerd veur een vrundendienst.

‘Ie hebt veur mij het haor scheuren. Dat heb ik geern. Dat huufde niet meer. Ik blief joe kussen. Ik blief joe smokken.’

In herhaoling zakken de woorden van Magda slurpend vot as in een veenputte. Ze döt de vingers uut menare, krult de haand in vertrouwd gebaor. De middelvinger schöf met muite in de onwillige plooi.

‘Dit vund ie lekker,’ zeg ze, ‘dit vund ie prettig. Ik ok.’

De haand beweug. De tonge van Magda gledt in gewoonte maank de lippen hen en weerumme. De ogen döt ze dichte. De tonge drokt tegen de achterkaant van de boventaanden. Het heufd trilt, de voeten gluit.

Bruungeel nat spuult Magde in een vloedklont over de haand. De buuk van Marie zakt onder het gewicht van het heufd van Magda in menare. Magda gledt op de kneien naost het bère. Ze hef de arm in een kaolde klamme stroop tussen de bienen van Marie.

‘Wees gegroet Maria,’ Magda heur aorzeling in de stemme, ‘gij zijt de gezegende onder de vrouwen.’

Magda vuult steken achter de ogen. In de diepte zöt ze een schitterende sterre, een glunig licht.

‘Ik deed wat ik doen mus. Ik kun niet aans. Ik weet het. Ie hebt het niet zo wuld.’

Magda kek hen het schilderij.

‘Heilige Maria, ik deed...’

Stilte zunder gewicht, zunder massa vult de kamer.

‘En gezegend is...’

Magda maakt de zinnen niet of. Ze vuult het begun van een lach.

‘Het was genogt.’

Zachties schudt ze het heufd. Het gerdien kleppert tegen het kezien, as is het een drok in de rugge. Toe maar.

‘Het was genogt veur mij. Joen ofbraok was niet van mij.’

Het gerdien kleppert vanneis.

‘Ik deed wat ik doen mus. Ik leef mien eigen dreum.’

Magde komp in het ende. Ze kröp hen het heufdende. De planken op de vloere schoert heur de kneien.

‘Ik deed wat ik doen mus, om je kwiet te raaken.’

Het kindtie Jezus knikt.

‘Om je te haolden.’

Achter het bère rekt Magda naor de vensterbaank, naor het messie achter de waterkanne. Magda vuult gien honger, gien dörst. Bloed steg heur hen het heufd, tintelt heur in de bienen.

Magda drokt het onderlief tegen de beddeplaank, de ellebogen strak tegen het holt. Ze grep het heufd van Marie bij de kinne. De koezen op mekaar. Met grote hauwen maakt Magda of waor de kanker nog niet an toe kommen was. Uut de strot gulpt bloed en water. De slokdarm verzet zuch, vergeefs. Magda fileert rot vleis van de nek, stek het mes maank wervels tot het heufd van het lief löskomp.

‘En bid voor ons zondaars, nu en in het uur van onze dood.’

De woorden staot rechtoverend. Kindtie Jezus lacht.

De kaak van Marie zakt hen onder, hangt schief as ze metlacht. Magda vuult heur de tepels verstrakken, heur braandt de onderbuuk.

Magda zet het heufd van Marie in de vensterbaank, tegen de pot met de sanseveria.

‘Nog ienmaol mag ie mij zien,’ zeg ze.

Magda trekt heur uut, strek heur kalm en bedaord met de haanden over het lief, von Kopf bis Fuss.

‘Hier kwam ie bij mij der in, hier gao ie bij mij der uut.’

Bij elk gat in het lief blijft heur de haanden stoeken.

‘Nog ien maol neem ik je. Wul ie?’

Magda stek de tonge wied naor buten. Op en deel. De arms as bij een preek.
'Wil ie?'

Ze drag het heufd van Marie met hen de douche, schraapt vel en vleis en hersens, borstelt de botten, poetst de taanden, dreugt met een doek het heufd.

'I love you.'

Ze struit poeier op de vetblieke schedel.

'Be sure, I love you.'

Magda dept parfum op de slaopen, wref de doemen in de oogkassen, smokt het veurheufd, stek de tonge in het neusgat, de oorgaten, likt laangs de taanden en zet de kop tussen de potties met smeersels en poeier op de wastaoefel.

'Kiek, joen rose slippe, joen zwarte beha. Ik gaf ze joe. Ik neem ze weer-omme.'

Magda dreit in de rondte, stek de buuk hen veuren, streelt heur de billen. Haakt de sluting van de beha vaste tussen de borsten.

'Joen rok, joen stiefels, joen sweater.'

Magda trekt heur an, stift de lippen, kamt het haor, varft wenkbrauwen en oogleden. In de slaopkamer kek ze nog ienmaol naor het verlaoten lief. Magda lat het liek onder het laken verdwienen.

'De kop van Marie gledt, in een kraant, in de karrebies.

De deur valt achter Magda in het slot.

'Kom, we gaot een broodtie halen.'

IV

Scheisse

‘Kiek hier zit negers te poepen,’ zee de witte pater.

En of de zwartwit foto niet dudelk zat was.

‘Naost mekaar op een boomstam.’

De kale kop met witte baord gnees.

Het was een ansichtkaart met vief vrouwlu op een riego. Zwarte hangtitten en strakke titten van jonge maagies. Tussen de vrouwlu lagen wikkeldoeken die niet langer het naakte lief verbörge. Blote voeten met heldere raanden om de voetzolen. Blote bieten en onder de zwarte billen en de boomstam was het golvende laand van Tanganyika te zien. De vrouwlu hadden zicht op de witte pater met camera, op hutties met strooien dak achter hum en op löslopende geiten en magere honden die ik op aander plaaties zien had. Bijkaans hadden de vrouwlu niks metkregen van de pater die stiekem een foto knipt had. Het was helder dat de zwarte vrouwlu drok met mekaar an de praot waren intied ze heur bevrijden van het overschot van bananen, mais en middagpot. Poe-pen gung deur intied ze het daogelijkse leven bespreuken. Ik zat in de eerste klasse van de HBS. Ik reuk de brune locht, zoas mien va dat nuumde. Ik reuk de Scheisse.

Missionarissen kwamen op schoel geregeld langs veur zulverpapier en veur praoties over God in de tropen. Ik raakte bedweld deur zendingsdrift, de avonturen van de witte paters maakten mij in toezel. Ik mus mien bijdrage levern an het verbeteren van de wereld. Dat kun aal minder met zulverpapier, de melkdoppen weuren vervangen deur kroonkurken op flessen met nauwe halzen, de verheffing van de heidenen kun nog wel met bidden, maor ik bad aal minder. Ik las stripboekies van Sjors & Sjimmie. Ik schreef een opstel bij de lessen Nederlands. De missionaris was niet veur niks op visite west. Ik schreef over negerhutten, eulifantengrös, luipeerden, leeuwen en over muskieten die malaria verspreidden. Ik schreef over een nachtelijke tocht over de savanne met uitzicht op het zuderkruus. Ik had nog nooit een boek over donker Afrika lezen, maor ik wus der alles van; deur de zending.

Negers kenden gien schaamte, ze leupen in strooien rokkies, ze kenden gien schoenen en leerzen, de vrouwlu hadden de börsten bloot, en ze poepten met mekaar op een riego, net as wij an de wiekswal met mekaar te vissen zaten. Dat negers vrijden as aapies, dat heurde ik laoter pas. Ik wus niet hoe vrijen gung, niet aans as van de ram en de eui, maor dat gung zo rap dat der niks van te zien was.

‘Wij hebt het gleuf in Jezus bracht,’ zee de witte pater, ‘en de beschaving. Oenze beschaving.’

Ik wus krapan wat dat woord zeggen wol: beschaving, en dan ok nog oenze kultuur der bij. Het was mij dudelk dat negers een bult hadden om te leren en

een nog groter bult om of te leren.

Nao drie jaor zendingswark hadden de negers an de raand van het dörp poephuusies met een doek der veur; elk kun en mus zuk teruggetrekken om de grote bosschop te doen. We kregen plaaties te zien van een kerke met strooien dak an de raand van de negerkraal. De heidenen waren met spiegels, kralen en kandijsuker hen het evangelie lokt. De zwarties vrijden niet langer as aapies op zien hondties, maor in de missionarissenholding.

Vief tropenjaoren laoter was de helfte van het dörp doopt in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Het was dudelk dat Gods zegen de helpende haand liend had om de kerke groter te maken. Een bekeerde neger weur pastoor en nam de diensten over. Vieftig kilometer wiederop was de witte pater in een aander dörp vanneis met zien bekeringswark begund. Hij had al twee negers bekeerd, en now mus e geld en gebeden hebben om de zierties wit te maken van de aander zwarties. En as het kun, wol e meer as een beetie van oens geld. Een week veur e hen oenze schoel kwam, was de kerke ofbraand, het kun merakel onweren in de tropen, bijkaans was de bliksem inslagen. Gienend was der bij west om het vertellen. De toren was ja het heugste punt in het dorp, en bliksem gung altied naor het heugste punt.

Ik wol een vraog stellen over zunde en de straf van Oenze Lieve Heer, maor ik huuld mij de mond.

‘Kijk, hier zitten soldaten te schijten,’ zegt Fleur.

En alsof de foto niet duidelijk genoeg is.

‘Onze jongens naast elkaar op een plank met gaten.’

Ze schuift de krantenfoto over tafel. De wijsvinger van haar rechterhand wijst als een pistool naar de poepende soldaten. Ze wil dat ik met haar meekijk. Puber is ze nog. Ik wil niet dat ze ‘schijten’ zegt. Ik houd van beschaving, zeker in huis aan tafel als we bij elkaar zijn. Er is al genoeg verbaal en ander geweld in de wereld. Er is de wereld geweld, zoals ik graag zeg om mijn afkomst te onderstrepen.

Ik tel zes soldaten met uniformbroek over hun knieën. Ik zie de blote dijen van de eerste korporaal, de jongemannenbil boven het poepgat. Tussen de soldaten reiken linnen afscheidingen tot schouderhoogte. De soldaten kunnen met elkaar praten, en naar elkaar luisteren, terwijl het overschot van rats kuch en bonen een weg vindt in de grond van Uruzgan.

Fleur vindt het fantastisch. Ze wil dat we democratie brengen en beschaving, en cultuur. Geen prijs is te hoog voor onze blijde boodschap.

‘Natuurlijk mag hun cultuur ook deze kant op komen,’ zegt ze.

‘Die mensen hebben ook een geschiedenis.’

Ze zegt niet dat we veel van Afghanen kunnen leren. Fleur zit in gymnasium6, ze doet examen in Grieks en Latijn. Ik zeg niets, ik ben wijzer. Ik kan mijn kind niet bekeren, daar zijn andere geesten voor nodig, geesten groter dan de mijne.

De foto is in scène gezet. Vrijwilligers met de billen bloot. Het thuisfront

kan zien dat onze jongens een prachtige tijd hebben. Zongebruind, gespierd en met een goed werkend lichaam. Ze zijn klaar voor de strijd, het is een uitstapje naar een exotisch land. Ver van huis om de tijd te doden.

‘Ze kunnen honderd procent op elkaar rekenen, ze hebben geen geheimen voor elkaar. De maten zijn solidair,’ zegt Fleur.

Ze legt haar hand op mijn schouder.

‘Samen schijten, dat is vrijheid,’ grijnst ze.

Mijn kind zoent me in mijn nek.

Ik zwijg. Ik ben allang blij dat ze weer met me praat en dat de communicatie is hersteld. Twee jaar zweeg de puber tegen me, ik kan enkel raden waardoor. Ik heb iets verkeerd gezegd, maar ik weet niet wat.

Ik was niet blij dat Niels in het leger ging, dat had ik mij anders voorgesteld, maar ik heb er nooit een kwaad woord over gezegd. Nooit.

Fleur praat tegen mij en als ik niets terug zeg, als ik enkel knik of zachtjes mmm laat horen, blijft ze spreken. Ik kan mijn woorden nog niet wegeen, ze zijn te zwaar voor mijn dochter die bijna geen tiener meer is. Ik kan niet wachten tot ze twintig is en op kamers gaat en klassieke talen gaat studeren. Ik kan niet wachten tot ze het huis uitgaat. Ik wil dat ze vertrekt, maar dat zeg ik niet.

Ik wilde niet dat Agaath zou vertrekken, we hadden elkaar eeuwige trouw beloofd voor het altaar. For better and for worse. Agaath vertrok.

‘Jij mag Fleur houden,’ zei ze voor ze het huis, ons huis, verliet. Alsof onze dochter een stuk huisraad was.

Fleur bleef bij me, maar sprak geen woord tegen me. Haar moeder was verward, en niet weinig ook, Fleur koos voor mijn berekenbare koppigheid en voor mijn heldere overtuigingen die niet de hare waren boven het hysterische en chaotische gedrag van haar moeder. Fleur wilde haar gymnasium afmaken, een jaar vertraging was al teveel geweest, om haar eigen weg te kunnen gaan.

‘Kandahar is nu veiliger,’ mailde Niels.

Zij hadden hun werk gedaan. De compagnie was weer op de basis.

‘Ik mag niet zeggen wat we komende week gaan doen, alles wat ik mail kan mij en mijn maten in gevaar brengen. Ik vermaak mij prima met de Taliban.’

Op het hoogste punt van de weg naar Tarin Kowt ging het device af. Device heette dat, alsof het daardoor minder dodelijk was.

‘Duitse hulptroepen waren onderweg, maar kwamen te laat,’ zei het legeruniform aan de deur.

Ik rook de dood.

‘Scheisse,’ zei ik, terwijl de soldaat naar zijn glimmende schoenen keek.

Ik wol een vraag stellen over boete en de straf van Oenze Lieve Heer, maar ik huuld mij de mond.

1 juni 2010

Beeld, geluud, gien woord, gien zin

‘Mijn excuses,’ zeg e, ‘U ruikt misschien dat ik niet helemaal fris ben.’

Ik gao zitten en drei mien kop naor de jongkerel met lichtblonde korte krullen. Lochtblauwe ogen hef e in een fien gezicht.

‘Welkom in de trein naar Groningen,’ röp de digitale vrouw. En dan volgt alle stations waar we stoppen gaot as we Ljouwert achter oens laot.

Een trein later as ik van plan was, reis ik op huus an. Ik weur opholden deur een student met een verhaal over bijnadoodervarings. Niet dat e zölf zowat dood west was, maor...

‘Ik heb geen tijd gehad om me te douchen. Vanochtend.’

De bijna twintiger legt uut wat e niet uitleggen huuft. Zoveul beleefdheid en voorkomendheid, der bint gien Drèentse woorden veur, maor alle woorden bint mien gerak, kom ik niet vake in de muut.

Ik roek niks bezunders. Dat is het veurdiel van de leeftied, het roeken giet achteruut, net as de smaak. Jaoren leden bin ik met roken stopt om het eten te pruen en de butenlocht te roeken instee de alles verstikkende tabak. Ik was te late. Niet allent de smaak is deur jaoren en deur tabak verrinneweerd.

Achter mien ogen giet het in mien harsens nog over bijnadoodervarings, het gesprek van een uur leden. Ik bin niet hielemaol bij de tied van de trein met de jongkerel naost mij. Der is iene op schoel die met mij in de slag wul over locht an het ende van de tunnel en over lu die niet hen de hemel gaon bint, maor halverwege ommekeerd bint. Asof ik daor verstaand van heb nao al die operaoties en onderzuken. Ik bin onder narcose west, meer as iens, maor ik bin niet deskundig op het terrein van de aander kaant van het bestaon. Der is hiel veul waar ik gien weet van heb. Lu dicht mij kundigheden en inzichten toe die ze geern in mij zien wult. Dat kleeft een leraor an, liekt het. Ik huuf mien volgelingen die overtuging niet of te pakken. Zunder bezwaor bin ik veur elk een professor. Niks laot ik zakken, niks heb ik op te holden.

‘Ik kom uit een politiecel. Ik was dronken en ik ben opgepakt.’

Zunder haandboeien een lift op de zwartleren achterbaank van een plietsiewagen. Hij had niet speien huuft, het bier had hum smaakt. Ik heur de namen van de kroegen. Ik ken ze van buten en van binnen. Spoekepölle, Syb’s Bar, Night Fever, Casa Rossa.

‘Achttien ben ik en ik ben heel dom geweest.’

Een aovend achter het bier. Kameraoden in alcohol. Buten roken. Ik heur een kind dat groot weden wul, maor nog niet ontdekt hef hoe dat kan. Kinder-tied, ok zunder draank de misselkste tied. Ma’k starven as’t niet waar is.

‘Het was drie uur in de nacht. Met mijn dronken kop klom ik op een markkraam. De kraam viel om. Twee agenten stonden te kijken.’

Onder zien voeten lig op de vloer van de trein zien slaopzak in verpakking,

een pleister met Rob Tommes der op. Letters in handschrift, blauw. Heufdletters en kleine letters deur mekaar. Kapitalen en onderkast, nog geen scheiding in zien geest van wat belangriek is en wat met kleine letters schreven worden kan.

‘Voor ik er erg in had zat ik de cel.’

Hij hef de zwaore mannenstem, hij scheert hum ienmaol in de weke. We reden achteloos Hurdegaryp veurbij.

‘Ik studeer aan de filmacademie,’ zeg e, as wul e een aander onderwarp.

Ik zie het leven an hum veurbijgaon, as in een film.

‘En mijn vriend zit nog in de cel. Hij bemoeide zich met mijn aanhouding. Nooit doen. Nooit de Hermandad hinderen.’

Dure woorden kent e. Achter beslagen glas rust schaopen in grauwe wol in gröslaand. Heide is betuun in Fryslân. Alle natuur is hier en overal deur mēensen maakt, net as taal. Grieze wolken met oranje raanden, lochtblauw, donkerblauw, die lochten tref ik overal. Geelrood zunlocht waaiert uut. Het bint rechte lochtstraolen, weet ik, maor net as rails waor we over riedt mekaar in de varte te raken liekt, strooit de zun het locht as een waaier tussen wolken deur. De harfst van het bestaon, mien harfst, harvest, oogsttied. Lente veur Rob.

‘Zwaagwesteinde, de Westerein,’ röp de vrouw.

Het is dezölfde stemme as op de henreis. In Moskou in de metro is dat aans. Een vrouwenstem veur metro’s die tegen de klok in riedt en een mannenstem veur metro’s met de klok met. Het zul schier weden, een man die in Grunnen het woord nemp, een famke om de weeromreize te begeleiden.

‘Zijn hier twee stations?’

Hij zet de voeten met grune sportschoenen op de tasse. Dan zet e de voeten vanneis op de vloere. Disse jongeling redt hum wel.

Ik leg uut dat alles hier tweetalig is, ok de plaatsnaomen.

‘Bijzonder land, ons land. Twee talen op zo’n klein gebied. Wat is de zin?’

Hij wet nog niet van Nedersaksië, hij hef gien weet van Oost en Weststelingwarfs. Twee omroepen naost mekaar, met elk een eigen tael.

Rob zeg dat e van het Oosterseveld komp, al kent e die naam niet. Op het plaotsnaombord stiet Emmen en gien BargerOosterveld. Hij kent de Boogie Bar, de Splitting, de Gerardus Majella kerke en het kerkhof waor lu ligt zunder doodervarings. Hij kent de voetballers van SVBO, de stieren van BargerOosterveld. De taal kan e verstaon, praoten in het plat lat e an aander over.

‘Zo’n cel is heel apart,’ zeg e.

‘Cool.’

Ik zwiege, het is an de neie genatie om te praoten.

‘Ik ben op weg naar mijn ouders. Ik ga ze vertellen van mijn arrestatie, mijn klauterpartij op de marktkraam, de omgevallen luifel. Vierhonderd euro schade, en ik moet dat betalen.’

Rob Tommes zöt der tegenop. Hoe zeg ik het va en moe?

Niks te vrezen hef e, hij hef de voeten op de vloere, de rug rechte en hij wet dat Hermandad plietsie is. Beleefd en voorkomend, daor hebt va en moe veur

zörgd op het Oosterseveld. An zien taal mankeert niks. Zukke aolden kniept heur de haanden dichte. Kind van achttien een halve nacht in een polhokkie. Het kun minder.

‘Een aluminium wasbak en een aluminium wc, geen iPod. Een touchscreentelevisie met drie zenders. National Geographic, Discovery, en nog een waarvan ik de naam niet meer weet.’

Het was de EO, vaste. Natuur op tillevisie veur de kater nao de draank, nao de kameraoden en nao de marktkraom. De natuur, dat is het echte leven met leeuwen die antilopen te graozen neemt. Oenze spiegel.

‘Ik werd wakker zonder broekriem en zonder jas. Ik dacht dat mijn jas mischien nog in de kroeg lag.’

In een polhokkie wordt alles oppakt om de bijnadoodexperience veur te weden.

‘Volwassen,’ zeg Rob, ‘volwassen wil ik zijn, maar ik ben het nog niet.’

Hij studeert, hij hef verlaangst naor het ende van de opleiding. Reizen wul e, de wereld zien. De wereld heb ik zien.

‘Als ik hier maar geen strafblad aan overhoud.’

Uut de buuts haalt een iPod. Hij hef een sms op zien tamtam. Alle lu weet wat e metmaakt hef, allent va en moe leeft nog in onkunde. Ze wacht op rooksignalen.

Hij is eerstejaors op de filmacademie. Alles wat mēensen mekaar zeggen wult, mut met beelden zegd worden, woorden en zinnen bint uut de tied. Achterhold.

‘We kregen les over taal, beeld en geluid,’ zeg e.

Ik zie de icoonties op zien touch screen. Hij bargt de iPod op.

De filmstudent vertelt over de Middeleeuwen met enkelt Latijn en volks-taal. Dat de Biebel in het Hollands schreven was, dat dachten oenze veuraolden. Aander talen bestunden niet. Der was maor ien tal, twee as het Latijn ok met deud. Maor enkelt Bonifatius sprak Latijns.

‘En in de Renaissance ging het over taal, vooral het geschreven woord, met illustraties natuurlijk. Maar de renaissance is voorbij. We leven nu in een cultuur met beeld en geluid. Boeken zijn overbodig. Ik lees niet,’ zeg e zunder blozen.

‘De Toren van Babel met de spraakverwarring heeft plaatsgemaakt voor een overvloed aan beelden. Taal doet nog wel mee, maar grote verhalen horen in beeld en geluid.’

Hij les de kraant op het web. Studieboeken bint op iPod en eReaders te lezen.

We hebt Butenpost had. Visvliet slaot we over, al jaoren. De digivrouw hef an ien woord genogt om oens weten te laten waar we bint. Grijskerk, Zuidhorn. Elke plek in disse wereld hef in beeld, geluud en taal maor ien naam.

‘Niet dat mij die taal en beeldtheorie kon boeien. Ik ben geen studie. Ik studeer om snel permissie te krijgen het land uit te gaan, te reizen, de wereld te verkennen. Een diploma is een soort verzekering om aan het werk te kunnen.’

Met twee aander mut e met een maond een film inlevern, een film zunder tekst, maor met pianomuziek as in de eerste jaoren van de bioscoop. Een reclamefilm veur een elektrische fietse mut e maeken.

‘Leraren hebben het gemakkelijk,’ zeg e.

‘Ze bedenken een opdracht, en dat is niet het moeilijkt, en leunen daarna achterover. Wij moeten het werk doen.’

Het is of zien woorden hum op een idee bracht hebt.

‘Wat brengt U in het openbaar vervoer?’ vrag e.

Ik zeg dat ik van mien wark kom. Ik praot niet over wereldreizen, niet over meer as twee taolen en niet over ontwikkelingswark in Fryslân. Ik bin de min-achting veurbij. Communicatie, dat is mien wark, dat lu mekaar verstaon leert, zeg ik. Hoe belangriek het is dat lu vaste verkering kriegt.

‘Ik heb de meisjes eerst wel eventjes gehad,’ zeg Rob.

‘Een avondje zoenen, wat blijft daar nu van over?!’

Het is een retorische vraag.

Vanzölf, zoenen levert, op keelontstekings nao, merakel weinig op. Maor nao de eerste kus kunt der meer kommen, en achternao begunde veul van het heden en de toekomst met die eerste kus. Niet veur niks dat woorden veur taal en tonge hetzölfde bint.

Lu praot nog vaeke over die eerste taalkus. Met de tonge kiek ze weerom. Wie in het heden leven wul, mut het verleden kennen. Wie wieder de wereld in wul, mut weten wat de verhaelen van vrogger bint. Zee de filosoof al niet: wel het verleden niet kent, giet in de herhaoling.

‘Die politiecel,’ zegt hij.

Met alle ziedsporen komp weerom wat het dichtstebij is.

‘Dat vertel ik rechtstreeks aan mijn ouders. Ik zeg wat ik heb gedaan en meegemaakt. Ik ben er niet trots op. Ik heb het wel voor elkaar gekregen.’

Bij Theodorus Niemijer trekt de geur van zware shag de coupé binnen, en mien neuze. Ik schud de kop, dat doe ik elke maol as ik Grunnen binnenried en de tabakfabriek veurbij gao. Longkanker is dodelijk, het stiet op elk pakkie, toen nog niet. De rails hebt mekaar ok in Grunnen nog niet vunden, ze waaiert uut, net as de straolen van de zun. Ik kan wieder. Ik kan wieder omdat ik weet wat achter mij lig. Ik weet wat achter mij lig; het stiet in taal beschreven.

Ik stao op het perron in Stad. Welkom in de trein naar Groningen, zee de digitale vrouw veur vertrek. Waorumme zee ze gien: Grins? En op pad hen Leeuwarden, waorumme heur ik gien man met Wolkom in de trein nei Ljouwert?

Alle woorden bint van elk; om te gebruiken.

Vanaovend eet we eerpel, appelmoes en spruten. Daor zit nog smaak an van traditie. Aander dagen eet we pasta en salade, veur de gezondheid en veur het gemak. Ik bin een half uur te late. Het eten is kaold as ik dommiet an taofel gao.

Achttien was ik toen ik de Hobbit las. En geliek achternao The lord of the

ring. Deel drie van Tolkien lees ik, vanneis, om te weten wie ik was. Ik heb het boek in de buuts van de overjasse. De taal was mien gids op mien reis om de wereld, nog zunder beeld en geluud.

‘Bedankt voor het gesprek,’ zeg Rob.

Slaopzak en tasse op het perron.

Ik heur de omroeper onder de overkapping met galmende stemme: ‘De toekomst lig veur joe open. Ie kunt alle kaanten op met beeld, geluud en taal. Maak joen keuze, maak joen zin en gao der veur.’

Rob knep mij de haand.

‘De grootste druk is weg. Ik ben een stuk rustiger. Ik durf mijn vader en moeder nu weer onder ogen te komen. Niet dat ik trots ben op mijn,’ ik heur hum aorzeln.

‘Op mijn ... ervaring,’ maakt e de zin of.

Ik trek de rits van mien overjasse lös en vis Tolkien uut de buuts.

‘Het is een gedateerd boek,’ zeg ik, ‘de woorden gaven zin aan mien bestaon toen ik joen leeftijd had. Bijkaans heb ie wat aan dat verhaal. Veur de film van joen wereldreis.’

22 oktober 2010

Amazone

Die woensdagnommedag reed ik zunder bestemming van Bronneger naor Borger, van Borger hen Gieten. Van Gieten hen Eext. Ik reed laangs het Hemelriek. Alles gung veurbij. De restaurants, de winkels, lu op de fietse, lu lopend. Senioren die de tuun anharkten, oma's met kleinkinder in wandelwagens, kinder onderweegs van school hen huus. Alles leut ik achter en naost mij. Annen, Anloo, Zuudlaren, Zeegse, Zeijen.

Drie kilometer veur Norg was een wegversmalling met verkeerlichten. Wegwarkers waren gaangs met klinkers, stoepraanden, watergeuten, kolken, putten en asfalt. Ik stopte veur oranje. Een trilapparaot prebeerde boven het lawaai van een verkeersvliegtuug uut te kommen. Achter mij stun een trekker met de motor op volle toeren asof het locht eerder gruuu worden zul met veul gas. Elektrisch drukte ik het raam in het portier omhoog. Stief naost mij was de bushalte. Ze stun te wachten. Rooie leren tas naost heur op de tegels van het busbordes. Ik keek. Zij keek. Wij keken. De koningin geliek. Veur ik het glas in de deur vanneis hen onder gaon leut, trök ze zonder vraogen het portier lös.

‘Moi. Ie hebt een passagier.’ Hoge stemme, glumlach.

Ik trök de wenkbrauwen omhoog. Ik leut de wenkbrauwen zakken. De mondhoeken gleden mij synchroon hen achter. Ik huuld de haanden an het stuur, an de pook.

De paanden van de lange zwarte jasse veulen bezik toen ze zitten gung. Ze dreug een rok tot net an de kneien. Hoge leerzen met rijgveters. Witte volle blouse met kreukels. Strak leren riempie om de hals.

‘Het locht is gruuu,’ zee ze, intied dat ze de gordel vastmeuk.

Een man met oranje fluorescerende strepen op het jak zweide met de haand. De sigaret gluide hum tussen de vingers as een gevaorenlaamp. In de aander haand een telefoon. ‘Deurrieden,’ zee e, zunder woorden. De klompen stevig in het zaand.

Ik gaf meer gas as neudig was. Ik vuulde hoe de haand mij het haor hen achter streek. Mien eigen haand. Ik greep vanneis de pook en schakelde in vier.

Ik zat tussen twee projecten. Interim manager bij gemeente X. Aander maond hen Y op pad hen Z. De reorganisatie bij X was krapan klaor. Ik had de boel opschoond in opdracht van lu die langer bij de gemiente warken blijft. Burgemeester en wetholders waren het zat west. Jeugdwerk, plietsie, aander zorginstellings, al dan niet subsidieerd, die langs mekaar warken. Draankketensubsidie, jeugdhonksubsidie en wieder subsidie om lover boys uut de buurt te holden van domme schaopen, zoas de burgemeester zee, schoolprojecten veur sport en tegen drugs en drie verenigings van viefstigplussers met weer aander wèensen.

‘Twaalf loketten, dertien baozen,’ zee de gemientesecretaoris. ‘Dat mut aans.’ Ik deud wat mij vraagd weur. Ik weur goed betaold, niet om populair te weden.

‘En,’ zee ze. ‘Waar giet de reize hen?’

Ik was niet benauwd de mond lös te doen. Ik had zwiegen leerd. Ik nam gas terugge in een flauwe bochte. Op de es was een driefjacht gaangs.

‘Ie roekt lekker,’ zee ze. Twee schoten krap achter mekaar. Ze keek mij an. Twee grote ogen. Bruun. Grote pupillen, zwart, dat huufde niet te betieken dat der drugs in het spel waren. Ze was een schiere vrouw. Bella donna’s hebt van nature grote ogen en grote pupillen. Rond de veertig, miende ik en ik had daor kiek op. Ik vergiste mij niet vake in de aolder. Meer as tien jaor aolder. Wisse.

Ik zee niks. Ze had de wenkbrauwen varfd, zwart. Ze deed het kekke hoed-tie of. Lange nek. Het haor kuunstig bij mekaar. Een enkele grieze, achter het oor.

‘Ie roekt lekker,’ zee ze vanneis. ‘Wild moss?’

‘Ie holdt van intimiteit,’ zee ik. Vanneis twee schoten krap achter mekaar. Drèentse Patriezen blaften. We stunden veur een splitting. Kört keek ik naor rechts. Ik sleug linksof. Ze wus hoe de hazen leupen.

‘Alles op zien tied,’ zee ik. ‘Ok intimiteit.’

Ze scheuf de paanden van de jasse wieder bezied. Een rood leren hessie weur zichtbaor. Ik zette de wagen op een parkeerplaots. Zunder wat te zeggen stapte ze uut, trök de jasse uut, legde die over de achterbaank en gung vanneis naost me zitten. Bienen over mekaar.

Met een schief oog keek ik in de spiegel. Ze streek het haor rechte en leut de lippen over mekaar glieden. Ik reed langzaam vot. Ze zette de voeten naost mekaar.

‘Het was niet slim warm buten.’

Ik wus dat het niet slim warm was. Het dashboard gaf an dat het nog gien tien graod was tussen Norg en Westervelde. Ze zette de verwarming hoger. Ik gluide.

Krap een uur laoter parkeerde ik de auto bij een café in de Punt.

‘Aj gien doel hebt, kom ie overal,’ zee ik.

Ze huuld de deure veur me lös.

‘Ik weet niet of ie gien doel hebt, ik bin beneid.’

‘Mien miest nabije doel is een plek an de open heerd.’

Ik wees naor de schouw in het midden van de gelagkamer. As het kan zörg ik veur uutstel en laot ik de tied het wark doen. Praoten kan altied nog. Het ieuwigh zwiegen hef ok zien charme. Alles waj hardop zegt, raak ie kwiet.

Op een vierkaant tableau van glazuurde tegels braandde een open heerd op aardgas met metalen holtblokken. Randy Newman zung over kroeggefluuster hen. Hier zulden geheimen nooit wieder kommen as de schörstien.

Ze had Fraans studeerd. In Parijs en in aander steden. Ze had de wereld

zien. De ober vreug wat we drinken wollen. Sabine bestelde. Ze vreug niet wat ik wol. Ik kreeg, wat ze wol dat ik kreeg.

Ze warkte in Assen in motel Den Uyl. Middagdiensten en aovenddiensten. Coördinerend, regelend en wat der wieder neudig was veur tiedelijke zaken. Een woord over de grub was haandig, zee Sabine. In de horeca mus ie het be-naom hebben van doventaol en van lichaamstaol, het lieflijke, zee ze. Sabine had hotelklaanten niet hoge.

Heur ogen gleden laangs dörsvlegels, pikhaken, grösharken, een ienscheers ploeg en aander gerak dat kuunstig an de zolder in Jachtlust monteerd was.

‘Ik kiek altied wat der aans kan.’

Ze pakte mij de haand.

‘Wul ie weten wat ik veraandern zul?’

Ze had zien dat ik heur blik langs de zolderbalken volgde had.

‘Dat liekt me nog te vrog,’ zee ik. ‘Ik weet nog niet iens hoe ie now bint.’

Ik leut de ogen opzichtig over heur lief gaon. Ze had de leerzen onder het tegeltableau scheuven. De voeten op de ieken raand. De grote tien stund wat lös van de aander tien die een schiere riege vörmden. Helder rooie lak op de tiennagels, een paar krassen. Ik vuulde hoe ze mien blik volgde.

De enkels, de kuten, aal hoger in traoger tempo. Ik was met de ogen bij de kneien die rond en vörmelijk hen boven staken. Met dat mien blik zuch verlegde trök ze de zeum van de rok omhoog. Traog. Ik huuld het heufd stille. Ze aorzelde met de rokzeum. Ik zag heur bovenbienen, stevig, spierd, een moedervlekke. Ik bleef kieken. Ik vuulde heur ogen achter mien oor prikken. Ik beweug het heufd.

De ober kwam met twee glaasies en een stienen kruuk met de likeur locale. De ober in het pak met strikkie kun niet zien dat Sabine gien slippie dreug.

‘Mondiaal dèenken en toch de traditie beminnen, dat kan goed met me-kaar.’

Ze zette de voeten op de vloer en vulde de glaasies. De locht van vlierbes-sen, jeneverbessen, kaneel en nagelholt kreup mij in de neus. Nao de eerste slok had ik heur de lippen wullen bereuren. Ik deud het niet. De rugge kaold, de kop hiete. Ik zweeg. Wat mus ik met disse vrouw die mien pad kruusd had. Een veertiger met een leren rok, rieglerzen met rits achter de veters, rooie lippen, zwarte wenkbrauwen, enkele grieze haoren en gien slippie.

‘Te zegt niet veul,’ zee ze toen ik zwiegend naor heur rokriem, heur blouse, heur hals keek.

Ik nipte an het glas.

‘Dat betiekt niet persé dat ik niet veul te zeggen heb,’ zee ik.

De alcohol braandde mij de tong. De vlammen in de heerd wapperden hen en verdan bij elke maol dat de cafédeure lös en dichte gung. Randy Newman maakte plek veur Sinatra. Nancy.

Het was ende april. We stunden op de parkeerplaots. Sabine haalde de haand van de motorkap. Ze sleug de lange zwarte jasse over de arm. Kört keek ze op

het bord met een samenvatting van de natuur, namen van planten en roofvogels, vossen, moezen, knienen.

‘Wat blef der te raoden over aj overal en altied uutleg van alles kriegt?’

Het was gien vraag.

‘Wat mut een mènens met antwoorden?’

Ze wees naor de munitieopslag achter het gaas an de aander kaant van het pad.

‘Niet roken, gien open vuur intied dat de wereld braandt.’ Ze lachte.

Wiederop leuten wandelaars honden tussen de bomen rennen en vogels van de nōsten jagen. We sleugen rechtsof. Leupen naost mekaar en waor het pad smaller weur leup ik achter heur. Ofstaand, maor niet teveul. Ik wus de lakte nagels in de riegleerzen. Ik wus de moedervlekke op het bovenbien. Ik wus van het slippie. Wat wus ik?

“Wat weet ik? dat was de lijfspreuk van Montaigne,” zee ik in het Hollaands.

‘Montaigne was Fraans.’

Sabine keek niet om. Ze huuld de pas niet in. Ze verscheuf de jasse hen de linker arm. Veur mij verscheuven de billen, de rugge, de scholders, de rokzeum en hoger beweug de moedervlekke. As ik een jager west was had ik heur raken kund, met gemak. Ik volgde de prooi. Ik weur wild.

‘As dat een vraag is,’ zee ze.

Ze vertraogde, maor bleef veuruutkieken hen de akker die an het ende van het pad teveurschien kwam as uut een verrekieker.

‘As dat een vraag is, heb ik een antwoord. Ik weet van alles en ik weet van alles niks.’

En om het of te maken toen ik zwiegen bleef.

‘En dat is mij genogt.’

Ze nam het smalle zaandpad tussen de eerpel en de bosraand. De boer had de vlinten uut de akker tegen de bosraand gooid. Overbodige oogst van jaoren. Lillike stienebulten.

We leupen zwiegend wieder. Ze dreide heur omme en lachte mij integen.

‘Kiek,’ zee ze. Ze wees naor tandwielen en andriefstangen van een eerpel-rooier die in het bos te roesten lagen.

‘Dat is de mechanisering van de wereld. Der komp een tied dat het mislöp. Dan griept aander taanden in mekaar.’

Ze wachtte tot ik heur nao was en pakte mij bij de haand.

‘Die vuurstienen, vlinten, keien of hoe ie ze ok numen wult. Die raakt we nooit kwiet.’

Ik wol mij bukken om een kei te pakken.

‘Wat oenze traditie is, dat blef oens te nao.’

Ze huuld mij tegen. Ik vuulde heur haand in de nek. De late nommedagzun scheen heur in het gezicht. Ik vuulde mien erectie. Straffer, strammer tegen de riem van de boks. Met de vrije haand bereurde ze mij kōrt de lippen. De aosem versnelde mij. Ik zag hoe heur haand van mien mond votgleed. Ik vuulde hoe heur vingers over mien bōrst het pad hen mien waopen vunden.

‘Wat een man en een vrouw doen mut, dat mut ze doen. Dat is al ieuwen zo. Wat de wereld der ok van vindt.’

Ze kneep zachties in mien munitiedepot.

‘Ie zwiegt,’ zee ze. ‘Ik kan joe schrouwen laoten.’

Ze kneep met volle haand.

De zwarte jasse en de leren rok, meer was der niet tussen heur en mij.

Boven oens condensstrepn op tien kilometer heugte. Boven de boomtoppen een ienmotorig vliegtuug op weg hen Eelde. Ze vleide de jasse naost de taandwielen en de ienscherige ploeg die half onder de Amerikaanse vogelkers verdween.

‘Wat weet ie?’

Met ien haand knupte ze de rok lös. De koker gleed omdeel. Zwart haor, zwart glinsterend haor. Zunder griezen.

Het rooie hessie. De blouse. Ik trök de schoenen uut. Op blote voeten stun ik in het warme zaand. Ik vuulde de vlinten.

‘Wat weet ie?’

Het was gien vraog. In kanten beha stun ze op hoge rieglerzen an de bos-raand. Zwart haor, zwart glinsterend haor. Grote ogen met uutzicht op nachtschade. Uutzicht op eerpellaand. Strakke riem met zulvern stiekels om de hals.

Ien börst miste, een visgraot as souvenir an de chirurg. De aander börst hung as een Gieser Wildeman an de waslien met een overmaotse tepel die as steeltie hen veuren wees.

Ze lachte mij integen. En körte knik met het heufd hen achter.

Wat wus ik?

Ik knupte mij de boks lös. Ze deed een stap hen achter. Ik stapte hen veuren.

Ze pakte mij bij mien gemak en leut mij op de jasse zakken. Ik lag op de rugge tussen de taandwielen en de ienscherige ploeg.

‘Ie zwiegt,’ zee ze, ‘maor joen jongkerel hef het grootste woord.’

‘Zwieg. Ik vertel joe wat ie niet weet.’

An weerskaanten een knei op de jasse. Sabine scheuf over mij hen. Ik vuulde de veters van de leerzen tegen mien bovenbienen.

‘Mien dochter verleur het hart en laoter de ziel an een lover boy. Motel Den Uyl. Dag en nacht drugs, sex en rock and roll. Wat mus ik. Ik raakte in toezel. Mien kind was ik kwiet. Ik verleur mien börst. Ik verleur mien man. Ik verleur mien wark. Fraans wol mij niet langer. Gieniend wol Fraans.’ Traog beweug ze op en neer. Ze glum. Ik glum. We glummen. Ik kun met multe luustern. Asof ze het wus, vertraogde ze het tempo. Ik raakte achter de poest.

‘Dertien hulpverlieners,’ ze hichtte.

‘Van de nood maakte ik een deugd. Van de nocht van de manlu maakte ik mien wark. Ik regel tiedelijk genot veur elk die wul en betaolt. Op zien Grieks en op zien Fraans.’

Ze begunde an een roege rit. Uut de varte heurde ik Sabine met hoge stemme.

‘En ik, as ik, as ik kommen wul waar ik niet ben, dan ...’

Een half uur laoter weur ik wakker. De zun was votzakt achter de boswal. Ik zat onder de rooie mieren. Alles jeukte mij. Ik was goed betaold. Sabine had mien kleren netties over de ienscherige ploeg legd. Ik zag speuren in het zaand. De locht van nagelholt, kaneel, vlier en jeneverbessen trök mij de neuze deur. Een Vlaamse gaai schrouwde. Wiederop in de bos kreeg e antwoord van merels en spreeuwen. Ik volgde heur speur weeromme.

Bij Donderen was de weg opbroken. Het verkeerslicht sprung op oranje. Ik trapte het gas diepe in. Ik zweide naor de vrouw op het busbordes.

November 2007

Eben haëzer

Ik kan de ogen dreien. Ik kan de ogen dreien en een bellechie spei tussen de lippen blaozen, een bellechie, klein en zowat niet te zien. Ik kan de ogen dreien. Ik heb grote brune ogen, niet bruun vanzölf, maor met gruun en geel en aander tinten uut het zichtbaore spectrum. Mien iris hef kleuren van de regenboog, niet alle kleuren, maor genogt. As ik de ogen drei kan ik de spei op de lippen niet zien. De mond, de lippen, ik zie ze niet.

Ik zie niks. Ik kan de ogen dreien, en ik zie niks van de spei. Ik heb de ogen lös, ik zie niks van de regenboog. Het is asof ik blind bin, zo kiek ik, maor dat is niet zo. Hoe of het wel is? Ik heb der over naodacht. Dat kan ik wel, naodèenken. Ik heb alle tied om nao te dèenken, met de ogen lös en met de ogen dichte. Gien verschil.

In het begun niet. In het begun kun ik niet naodèenken. Nao die klap kun ik niet meer naodèenken. Hoeveul tied der veurbij gaon is sund die klap? Ik weet het niet.

Bij toeren zie ik volk veurbij kommen naost het bère in het ziekenhuus. Ik kan ze zien, maor kieken kan ik niet. De ogen gaot de eigen gang. Ik heb der gien stuur over. Ik zie flodden. Ik weet niet of de beelden die ik zie van de ogen komt of dat ze argens in de hersens maakt wordt, as in dreumen toen ik nog van de wereld was. Kieken en zien is van de hersens, niet van de ogen, dat weet ik. Gedachten en herinnerings bint niet van mij. Ze komt en gaot in eigen patroon en volgt de eigen wille. Ik bin gien baos. Gedachten en herinnerings bint vrij. Gedachten bint baos.

Ik had gien stuur over die wagen. Een mercedes CLK 200. Ik reed op de fietse; fongers. Ik kun met lösse haanden fietsen, maor dat deud ik niet. Ik bin gien kind meer dat grèenzen zöch. Ik bin zowat twintig en ik heb drok verkering, al weet ik niet of de verkering nog an is. In gedachten heb ik nog verkering, dat is de warkelijkheid.

Ik reed met ien haand an het stuur, de linker. In de rechter huuld ik een gele roze. Plukt, uut de tuun van de bureen. Mien va en moe hebt gien bloemen in de tuun. Wij bint niet zo. Wij bint aans. Bij de bureen, een gele roze net uut de knop. Het was nommedag. Ik knikte de bloem veur Mathilde. Mathilde is mien verkering vanzölf. De roze was veur Mathilde. Ik zul de bloem geven veur ik heur de haand vasthouden kun, en veur ik heur de lippen bereuren kun. De lippen, dat was alles wat ik bereuren kun, van Mathilde en van mij.

Mathilde, nog vief kilometer onder laangs de diek. Nog viefduzend meter, nog viefzigduzend decimeter. Vief miljoen millimeter. Dichterbij kwam ik niet.

Ik zul net het fietspad opdreien. Ien klap op de motorkap. De bienen op de bumper, de kop op de veurruut. Ik heurde de klap, dat was het leste wat ik heurde. En de schoeftrompet, die heurde ik ok.

Ik speel blaasmuziek, schoeftrompet, bugel, kornet, hoorn. Ik kan goed blaozen. Toetern zeg de buurman van de gele roze. Toetern. Hij hef mij nog nooit heurd. Hij is rooms. Hij is van de aander kerke.

Ik kan dat wel hebben dat lu min over mij praot. Ik kan het wel hebben. Va en moe zegt dat wij selecteerd bint deur de Heere. Dat lot draagt wij. Die min-achting, dat onbegrip. Wij draagt het blijmoedig, wat der ok gebeurt. Dat was het leste dat ik heurde nao de klap en de splinters van de veurroet: het halal halaluja van de schoeftrompet.

Blaozen kan ik. Ik heb sterke longen. Ik bin sterk, al zeg mien va van niet. Het is mien va die het zeg. Wij begriep mekaar niet altied. Ik speel in drie orkesten. Om de aander aovend bin ik op pad. Muziek, dat is mien tweede liefde en vot, vot vot van huus.

Ik woon met drie bruurs en twee zusters in een vrijstaond huus. Mien moe warkt in oens huus en schoont in huzen van aander lu. Va hef een eigen zaak. Hij verhuurt hum an boeren en an de gemeente. 'Veur Pools wark,' zeg, 'daor bin ik goed veur.' Smaangs verstao ik hum niet, dan is het asof hum Pools uut de mond komp. Landwark döt e. Grös meien naost de snelwegen. Kilometerpaolties wassen. Met zwaore shag bezoedelt hij de tempel van de Heere. Dat zeg ik nooit hardop as e een sigaret dreit, en tussen soep en eerpel rook over de taofel blas.

Ze hebt het goed met mij veur. Va en moe. Alles krieg ik. Instrumenten, bladmuziek, warm eten, kaold eten, stoet, de kleren van mien aoldste bruur as e der uutgruid is. De fietse van opa. Nargens heb ik verlet van; dèenkt ze. Ik heb nargens verlet van. De Heere gef mij wat de Heere geven wul in Zien lankmoedigheid.

Ik kreeg de manieren van va en moe. Hard warken en kort veur de kop en kort veur de kont. Va en moe huulden van mekaar, zeden ze. Op heur manier, zeden ze. Ze waren veurbield veur mij, op heur manier. Zeden ze. An taofel weur zunig praot. Eten en vlot an het wark, daor giet het om. Der is al genogt teut, zegt ze. Mathilde dèenkt der ok zo over, zegt ze. Het is mij genogt Mathilde de lippen te bereuren as ik bij heur kom.

Ik luusterde. Ik luusterde op zundag tweemaal naor de dominee. De kerke stun niet wied vot. De kerke was twee straoten wiederop. In de mörge om tien uur en in de nommedag aandermaal om half drie. Hetzölfde verhaol. Ik kun het niet vaak genogt heuren, zee de dominee, zeden mien va en moe. De oren toeterden mij.

En nao het aovendmaal vanneis Ezechiël, Samuël, Joshua en die aander. De vlucht uut Egypte. Ik dacht an de vlucht uut Egypte as ik van huus hen stad fietste hen de grotere schoele nao de grote schoele.

Va en moe hadden ze niet van de binnenkaant zien: de grote en de grotere schoele. Va en moe kenden ien plek van het leven: van de weg en de waarheid.

Ik leerde van golven en van frequenties, van amplitudes en van resonantie. Ik heurde woorden die ik niet kende. Ik leerde natuurkunde van binnen en van buten. Deurleren was veur mij de vlucht uut Egypte, vot van de vleespot.

Ienmaol in de week, vrijdag, aten we zwienepoot in soep of stampopot. As ik der an deenk was het elke vrijdag, elke vrijdag om de roomsen te pesten die gien vlees muchen op die dag, en de Jeuden: gien zwienevlees, nooit, vrijdag en de aander dagen niet. Met de vörk aten we de stampopot, een vörk was genogt. Ellebogen op taofel, zwilk achter de ellebogen.

Ik lig stille doodstille, en zunder dat ik der stuur over heb, roek ik zwienepoten, heur ik het orgel, heur ik kopermuziek, heur ik fietsbaanden op het schelpenpad, heur ik het knikken van de roze, heur ik het zachte zoegen van Mathilde, heur ik de klap van de wagen die mij verrinneweerde.

Die klap keerde de butenkaant van de belevings hen binnen. Het was asof ik mien lief an de binnenkaant bekieken kun, net as op de film op schoel; een duukbootie deur de aders. De mage, de dikke darm, de dunne darms. Tot het kontgattie an toe. Het kloppend hart, de longen, de kaolde voeten. Ik reisde in mien eigen lief. Duzend mijlen onder zee, leek het, achter de diek van mien vel. Ik zag hoe de binnenkaant mij in gruzels was. De botten van de haand met de gele roze in stukken, de polse kapot. Ribben, zwevend en vaste, in stukken. De nekwarvels verschoven en splinters lös in de rondte om atlas en dreier. En het vlees en de organen.

Ik zul het joe zeggen kunnen van het gehakt an de binnenkaant van mien lief, maor ik kan het niet zeggen. De tonge lig mij stille in de mond. De stembaanden hangt der slap bij. De hersens geeft mij uutzicht op wat is en west hef. Ik kiek hen veuren, hen wat komp. De praot bin ik veurbij.

Ik was de praot veurbij. Die late aovend. Drinken much ik niet van va en moe. Mien aoldste bruur was te vake dronken. Ik much niet an verkering begunnen. Mien aoldste zuster, ie kunt het raoden. Ik much de butenkaant van mien lief niet vulen. Dat en aander ongemak stun op een plek in de biebel die ik nog niet vunden had. Mien moe bracht mij om tien uur hen bère, va stopte mien jongste zussie onder de dekens. Alles heurde ik. De Heere luut mij zwiegen. Ik much niet wat mien va en moe niet kunden; wat mien va en moe niet laoten kunden. Ik much niet wat mien lief begeerde.

Die late aovend. Ik bleef in stad. We drunken. Ik drunk as mien bruur drinken kun. De jongens, de wichter op de studentenkamer. Ik kun gien klok meer kieken, zo laat was het. Ik zag heur navel, ik zag de blote buuk. Ze dreug een tshirt met niks der onder, alles was zichtbaor, vuulbaor. Ze had spei op de lippen, ze bleus bellen. De schoenen uut, de voeten op de baank. De nagels lakt. Ik zag heur strakke boks, ik zag de rits. Ik vuulde mien strakke boks. Ze wol niet.

Ze wol niet wat mien zuster deud. Ze wol niet wat ik heurde nao tien uur an de aander kaant van de slaopkamermuur. Ze wol niet wat va en moe verbeuden. Ze wol niet wat Mathilde niet vraogen duurde. Het maagie op de bank wol niet.

De aander jongens wollen. Ik wol. Het maagie op de baank. Zij was allent. We waren met meer. De boks op de kneien. Om beurten huulden we heur de polsen vaste, de enkels.

Die mörgen; ik was betied in het lokaol in de grotere schoel. Ik was bij de les. Ik deud met an. De film over de duukboot in het lief. Ik leerde de binnenkaant. Alle openings, alle uitgangen. En in de nommedag onderlangs de diek hen Mathilde met de gele roze.

Het was een helicopter die mij de lucht intilde. Ik gung omhoog, niet wied genogt om in de hemel te kommen. De heli bracht mij naor het ziekenhuus. De Heere haalde mij niet thuus. De Heere bewaarde mien ingang en mien uitgang. Infuus en zuurstof as hulpgod. Dat duurt al een poosie. Een half jaar bijkaans. Langer bijkaans. Aj in coma ligt vergeet ie de tied.

Ik weet wat het is. Coma. Ik ken het van de boeken en het internet. Ik ken het van opa van moe heur kaant. Zumtien was ik. De achterdeure van het huus stund lös. Opa hung in het trapgat. De Heere had opa van neud. Ik was de bosschopper. Ik kwam op de tied van de Heere. Ik kwam te vrog veur opa. Opa van de strop. In coma. Moe elke dag an het bère van heur va. Drie week duurde dat. Moe schrouwde tegen heur va as ik op de gang te wachten stun. Opa lag stille en zweeg. Hij wus van niks.

De Heere plaveide mij het pad. Ik weet dat de zuster mij tweemaal daags verschoont. Ik weet dat ze gien malle praot hebt naost het bère. Ik weet dat ze mij voert met een slangie in de mage. Ik pruuf stampopot zwienepoot bij elke drup die op het duukbootie valt.

Wisse; zussie en va komt naost mij zitten. An het kopende hangt de schoef-trompet, op het nachtkastie lig de hoorn. Mathilde zet bloemen op een vase. Ze komp naost mij zitten, holdt mij de haand vaste, veg mij de spei van de mond. Ik zeg niks. Mien lief vertelt wat ik bin. Op de gang schrouwt ze bijkaans. Va dreit zwaore shag bij de achteruutgang, wisse.

Ik kan de ogen dreien en een beetie spei maken. Meer is der niet. Ik heb stuur over de gedachten, dat maak ik mij wies. De gedachten bint vrij om te gaon en te staon. Dat is het ienige vrije an mij. De gedachten daankt de Heere veur mien lot. De gedachten praot van lankmoedigheid, van ondoorgrondelijke wegen, van troost in het woord van de Heere. De gedachten citeert Ezechiël, Samuël, Joshua, Job. De gedachten verheugt zich in de Heere.

Hier lig ik en ik kan niet aans.

Goeie Raod

Het is 28 februari. De leste donderdag van de maond. We vergaodert. Zowat elk is der. Links van mij zit Gemientebelangen, an de aander – de rechter kaant heb ik de ‘socialisten’. Middenveur zit de christelijken en de Grunen. Dan heb ik ze zowat allemaol had. Ik bin burgemeester. Veur minder geld had ik wetholder weden kund, veur nog minder geld raodslid, maor dat bin ik niet. Ik bin burgemeester. In de boekies stiet burgervaoeder, maor dat heur ik niet geern. Vaoder dat gef verplichtings en daor heb ik het niet zo op. Ik bin eigenzinnig en ik gao geern mien eigen gang. –Ik heb niet veur niks een racefietse. Zeldzaam dat ik uut de bochte vliege. Wonderbaorlijk dat ik dit vak heb.

Het is 28 februari. De leste donderdag van de maond. Lu dèenkt bijkaans dat dit de mooiste aovend van de maond is; burgemeester speulen en de raod in het gareel holden. Ze hebt het mis. Het wark wat der an veurof giet, daor giet het mij om. Koffiedrinken met de wetholders en met elk die der een beetie toe döt in de gemiente. Aannemers en wegenbouwers, die ok, en de provincie vanzölf. Ik praot geern met collega’s van aander gemientes. De jubilea, de honderdjaorigen en de linties; ik doe het der bij. Dat feestgedruis kan me niet echt boeien, en ik vind het gien verdienste aj joen talenten gebruikt. Ie mut doen wat ie doen mut; zo ienvoldig is bestaon. Ok veur een burgemeester. Veur elk.

De mooiste dag van het jaor is de burgemeestersdag. Dan valt alle last mij van de scholder, dan bint we onder mekaar, dan kan ik moppern over de secretaoris, dat is me der ien uut Ien, dan hebt we het over dommigheid en schranderheid. De burgemeestersdag is de schierste dag van het jaor. Ienmaol in het jaor. Die dag, die aovend, die nacht. Dan zie ik Femmie, dan heur ik heur stemme, dan vuul ik heur deur het hiele lief. Die dag, die aovend, die nacht maakt ze mij vanneis burgemeester.

Het is 28 februari. De leste donderdag van de maond. Het recreaotieschap hef het woord. We moet meer ontspannen, zegt ze. We moet rust nemen. We moet van de natuur genieten. We moet gezond eten en drinken. Ik zeg der niks van, dat is mien rol. Zwiegen, dat is wat ik merakel goed kan. We moet niks, dèenk ik. Een mèens moet niks, hij haalt humzölf miestentieds al genog in de kop, daor huuft niks meer bij van wat een aander bedèenkt. Wat het recreatieschap wul, dat moet ze zölf weten. Een mèens mut eigen baos weden over wat e döt. Dat hef lang duurd veur ik dat uutvund. Wat de driefveren van een mèens bint, ik stao daor vake bij stille as mien hersens in het hoogste verzet gaangs bint.

Het is 28 februari. De leste donderdag van de maond. Ik kiek in de rondte en ik zie mien personiel, al is het in de wet ok aansumme. De raod is de baos, net as kinder in huus bij vaoder en moeder de baos speult. Veurzitter speulen dat kan ik wel. Ik gebruik de rechter helfte van mien harsens veur het raodswark.

De linker helfte gebrûk ik veur genot. Zo heb ik altied een schiere aovend.

Namen van de raodsleden nuum ik niet as ik onder de vergadering in de rondte kiek. Met de linker helfte van de hersens nuum ik namen, maor niet van de raodsleden. Ik nuum namen van kinder die bij mij in de klasse zaten op de legere schoel. Dan heet de raodsleden Helmich, Sibon, Keuter, Van der Kolk, Einhaus, Kölker, Reuvers, Vinke, Kloppenburg, Beukers, Lange, Berends, Prinsen. Dan nuum ik ien van de raodsleden Femmie. Ik kan daor niks an doen. Dat giet vanzölf.

De rechter helfte van de harsens leidt de vergaodering. De linker helfte stelt vraogen en gef antwoarden. Wat döt Helmich in de raod? vraog ik an mezölf. Helmich schier in het pak. As e binnenkomp hef e ien knoopie van het jassie dichte, as e zitten giet, friemelt e wat in het knoopsgat tot de knoope lösschöt. Dat zie ik geern. Ik dëenke dan an Femmie, het knoopie en het knoopsgat.

Helmich hef een aander. Ik weet dat, elk wet het, maor in de raod hebt we het daor niet over. In de raod giet het over neie straoten en de varfe op lanteernpaolen. In de raod giet het niet over wat lu in de kop hebt. In de raod giet het over het zichtbaore diel van de dubbele agenda die elk in de buuts hef. Waor lu thuus gien antwoord op vinden kunt, daor zuukt ze een uutweg veur in de raod.

Helmich woont in een butendörp. Op streek. Der komp een rondweg achter zien huus langs; dat wul e niet, maor het giet wel gebeuren. Veul dingen die ie niet wult, die gebeurt toch. Wat gebeurt, dat moet zo weden, daor heb ik gien dominee veur van neud om dat te weten. Sund het gebed veur de vergaderings van de raod ofschaft is, dringt die bosschop langzaam tot de christelijke fracties deur. De natuur hef een eigen program. Wij bint uitvoerders van wat zuch andient. We stelt niks veur, maor dat zeg ik niet hardop in de raod. Der is gien god, maor ok dat zeg ik niet in de raod. Ik bin burgemeester, en dat komp deur Femmie. Ik ken mien beparkings.

De rondweg waor Helmich tegen is, en met hum de leden van zien fractie, komp deur de achtertun van Peter van der Velde. De rondweg kruust de Paisermao. De rondweg kost het leven an kikkers en padden, an hazelworms. Niet van de korenwolf, die leeft daor niet. De rondweg verrinneweert de Winter op de Peizermao. Die winter wordt op de Paisermao nooit meer as het was. De rondweg verrinneweert herinnerings van Helmich. Het klimaat veraandert, daor bin ie gien baos over. Ik ken dat.

Het is 28 februari. De leste donderdag van de maond. Ik lope met Femmie in het Sterrenbos. Zij is achttien, ik bin een jaor jonger. Het is vrog veurjaor en warm veur de tied van het jaor. Het is asof het klimaot veraandert. Ik hold heur de haand vaste. Zij vund het goed, die haand, maor van heur huufde het niet. Ze kun ok lös lopen, zee ze. We staot midden in het Sterrenbos. Femmie en ik. We kunt alle kaanten op. Femmie wet wat ik wul, ze is een jaor aolder. Mien lippen weet wat ze wult, mien lichaam longert. Mien verstaand wet niet wat het wul. De linker helfte van de hersens hef nog gien ofspraken maakt met de rechter helfte. Ik bin een jaor jonger as Femmie. Een ieuwigheid.

Een ree dök vot in het onderbossie, merels vecht en zingt. In de walkaant van het Lieverense Diepie zing ik het liedtie van de twee keuningskinder. ‘Ze konden bijeen niet komen. Het water was veuls te diepe.’ Mien stemme slat over. De tonge lig mij dik in de mond.

Ik krieg kaolde billen, wieder heb ik het warm. Ik knup de jasse lös. Knopen gliedt uut de knoopsgaten. Femmie döt de rits van heur jack omhoog. Ik wul heur burgemeester maaken, maor ik heb der de aolder nog niet veur. Ze gled naost mij. Ik lig op de rugge in het zachtgrune klamme grös. Dan keert ze naor mij toe. Een vis springt uut het water. De kringen gruit tot an de aander kaant. Femmie!

As het an mij legen had, was der in het Diepie op die plek nooit een vistrap kommen. Nooit. Helmich wul nooit een rondweg op de plek waar zien kind verdrunk. Nooit. De fractie volgt hum met kadaverdiscipline. En toch moet het. Pas met een weg, een rondweg, verdwient herinnerings waar ie omhèn moet. Pas met een rondweg of een vistrap giet het leven wieder.

Het is 28 februari. De leste donderdag van de maond. Wat döt Kloppenburg in de raod? vraog ik an mezölf. Kloppenburg, Ze ruurt in de thee. Koffie drinkt ze niet. Ze ruurt in de thee ok as ze der gien suker in döt. Kloppenburg holdt niet van zute. Kloppenburg holdt van bitter. De kinder doet niet wat ze wul. De kinder drinkt in een keet tot ze doen bint. De kinder gaot uut stelen. Ze is gien baos over de kinder. De vaoder is der vandeur. Hij wol niet langer lieden onder de terreur van zien kroost. Kloppenburg is fractievezitter. Ze wul burgemeester worden, maor dat lukt heur van gien kaant. Ze kan niet zwiegen.

Elke vergadering komp Kloppenburg mij wel een maol in de muut. We treft mekaar in de arena tussen de taofels in de raodszaol. Ik kiek eernsachtig as ze an het woord is. Ik knup het jassie dichte as ze mij overtugen wul. Ik hang de keten rechte. Dat is mien genot. Ik praote platte lichaamstaol. Kloppenburg heurt niet wat ik zwiegend zegge. Ze is niet de ienige analfabeet in de gemiente.

Ik kan heur hebben. Ik speul dat heur overtuigings mij muite kost. Ik laot medeleven zien en begrip. Dat Kloppenburg de knopies van heur blouse tot halfweg niet in het knoopsgat hef, dat stiet mij an. Die inkiek in heur zuvere zone vernuvert de linker helfte van mien hersens. Ze duurt, in de Raod duurt ze. Ik ok. Ze is een amazone.

Kloppenburg hef leed dat ze kwiet mut. De gemiente zal het weten. Die rondweg komp der niet as het an heur ligt. Het ligt niet an heur, maor dat wet ze nog niet. Ik stao achter heur as ik tegenover heur stao. Dat wet ze nog niet. We wult dezölfde kaant hen, ze wet het nog niet. Kloppenburg stried tegen en met heurzölf. Ik kan het heur zeggen, ze heurt het niet. Kloppenburg wul aander lampen an de lanteerns, ze wul aander locht. Ik knup het jassie lös, ik schoef de keten bezied. Ik lach veurzichtig tegen Kloppenburg, ze is niet wend an hartelijkheid, ik speul mien spel veurzichtig. Vrundelijkheid maakt de beer in heur lös as ik het overdrief. Ik doe kalm an.

‘Spaorlaampen,’ zeg ik. ‘Neon,’ zeg ik. ‘Liekt mij hiel verstaandig,’ zeg ik. Kloppenburg zet heur kwaoiigheid op een leger pittie. Ik zwiege. Geheime

stemming is nargens veur neudig. Hand opteken huuft niet in de Raod. In huus hef Kloppenburg niks te zeggen. In de gemiente brengt ze nei locht.

Het is 28 februari. De leste donderdag van de maond. Wat doe ik in de raod? vraog ik an mezölf. Ik. Hoe kwam ik hier te laande?

Ik was verkleumd, mien hiele rugge was verkleumd. Stieve spieren. Stieve, het hiele lief. De zun scheen mij in het gezicht. Heur va was 'beroepen'. De neie ambtswoning stun in Bellingwolde. Ik bleef achter op mien geboortegrond. Femmie, maagie van aanzien, onbereikbaor veur een jongen van het gewone volk. Ik zul heur kriegen, miende ik. De dochter van de burgemeester had mij achterlaoten; op de rugge in het zachtgrune klamme grös van de walkaant an het Lieverense Diepie. De knoopies lös, alle knoopies lös. Ik had an het ambt reuken. Femmie gunde mij een blik deur het knoopsgat. Femmie wees mij de weg. Femmie wees mij de waarheid. Femmie gaf mij het leven en de ambitie.

Het is 28 februari. De leste donderdag van de maond. De schriever die oens toesprek is zowat uutpraot. Ik knup mien jassie dichte. Ik wapen mij. Gienierend die te heuren kreg wat ik niet zeggen wul. Ik koester mien herinnerings.

Om Femmie te vergeten, om heur een plek te geven had ik maor ien weg. Ik mus mezölf burgemeester maken. De rechter helfte van de hersens is veurzitter van de raod. De linker helfte van de hersens lig naost mij in het zachtgrune klamme grös in de walkaant van het Lieverense Diepie.

Queen

‘Moi,’ zeg ze. ‘Ik bin de moe van Vincent.’

De vrouw van begun veertig hef halflang haor met een bult gries der deur. Een modieuze brille met een dik montuur. De glazen min 5 as ik dat zo bekiek. Bijziend, dichtebij is alles dudelijk, maor het is stoer om zunder hulp alles wiederop scharp te zien. Ik had dat ok. In de loop van de tied zakt dat vot.

‘De strakke oogspierties wordt mu met de jaoren,’ zee de oogarts, ‘en dan kun ie wiedvot zunder brille zien.’

Ik zweeg, dat doe ik bij dokters.

‘Dan krieg ie overzicht,’ zee de oogarts.

Ik heb nog aal lenzen.

Vrogger was ze een schiere vrouw, een mooie meid. Dat is nog te zien. Spiekerboks en blouse, een zwart leren jack. Duustere kleren. Wandelschoenen. Een simpele hanger; een kattenoog an zulvern ring strak om de hals. De aolderdom hef heur betied inhaald, liekt het. Een jaor of viefje jonger as ik, schat ik.

Ik kiek geern naor mooie mēensen, vrouwlu en manlu. Manlu nog het miest. Ik bin hopman bij de verkenners. As ie wult: padvinders, now bint het scouts, waor ze vrogger trekkerties nuumd weuren. Dat was in de tied dat de moe van Vincent nog een schiere meid was. Dat was in de tied dat ik zölf verkenner was en in de gaten kreeg dat jongens mij in toezel brachten. Wichter zag ik geern, benaom om de andacht van wichter veur haor, lippenstift, ogen-schaduw en lochties uut flessies. Ik zag geern het getut van de wichter. Ik tutte zölf as ik allent op mien kamer was. Jongens had ik liever. Flikker heette dat, dat weur ik rap gewaor. Ik zee niks, dat was beter in die tied. Ik wus dat ik een nicht was, een queen.

We hebt jeugdkamp vannommeddag. De scouts kriegt een insigne en een diploma veur de oefenings. Kinder van dertien, veertien hebt zien laoten dat ze een week in het roege veld overleven kunt. Ze steekt de braand in nat holt, ok as der gien aanstekers en lucifers bint. Ze weet hoe ze stokbrood bakt an een wilgentak en hoe ze peerdebloemen en zuring as gruunte gebruiken kunt. Ze kunt liesterkrallen onderscheiden van cranberries en Amerikaanse bosbesen. Ze weet dat ze de vliegenzwam niet eten mut en cantharellen op stoet doen kunt.

Een haze vangen en slachten, een fazant strikken en kaal plukken. Het is der niet meer bij. We holdt van de natuur, maor aans as Baden Powell. We maakt vegetariers van de scouts, al heurt vissen vangen en vissen slachten en bakken der wel bij.

Vincent is begun twintig. Hij is mien hulp. Hij was disse weke the leader of the gang. Twee groepen scouts onder zien leiding. Vandage kreg e zien certificaot. An het ende van de nommedag is e hopman, dan mag e zölfstandig met

de scouts hen de Dwingelder heide, hen het Esmeer, hen het Noorderveld om te overleven met wat de natuur te bieden hef.

Frêle jongen. Hij hef wat zien moe, zie ik now. Breekbaor, maor een goeie ruggegraot. Schier lief. Ik zag hum in in het washok. Volle börst, strakke scholders. De billen, ik kun ze raoden de billen van die jongkerel. Strakke billen boven ranke bienen. Ik bin daor gevulig veur. Een mooi lief döt mij wat, nog aal.

In gedachten ken ik gien grèenzen. Alles kan ik bedèenken en dat doe ik ok. De natuur hef wat dat angiet gien geheimen veur mij.

Ik ken mien grèenzen en as ze al uut zicht komt dan haolt Henk mij bij de les. Henk is mien man. Ik bin trouwd, al zeg ik dat niet vake. Ik heb het daor niet over as het niet neudig is.

Disse mörgen lag ik naast Vincent in de heide. Körte boks. Haor op de bienen. Wiederop ok. Ik zag dat in het washok. De jonge scouts waren gaangs met het zuken van plaanties. Opdracht: maak een herbarium met tien verschillende soorten planten; zuuk op de heide, en ok in de slootswal en in het weilaand wieder op. We huufden niet met. Elk kind had een papier en de instructie was dudelijk. Over een uur mus elk weerom weden, dan was der nog een uur om de plaanties op te plakken en de naam der bij te schrieven.

‘Mien moe komp vannommedag bij de uutreiking van het getuugschrift.’

Vincent had de spier piepestro uut de mond haald. Dunne lippen, smalle mond. Smalle heupen, dat ok. De blik op de hemel, een enkele wolke dreef veurbij. Een schaop, een draak in grieswit vocht, wie zul het zeggen?

Homo, dat ok. Vincent is een nicht. Ik kan dat weten. Ik heb der antennes veur. Ik weet niet of e het zölf al wet. Ik weet niet of zien moe het al wet. Ik kan het roeken.

‘En joen va?’ vraog ik. ‘Heb ie ok een va?’

Vincent keek bezied. Hij gnees, hij hef een wichtieslachie om de mond. Ik dacht an Henk die bosschoppen deud in stad. Boven oens veraanderde de wolke in een peerd. Vanaovend eet we vis. Hij hef een va, zee e, vanzölf hef e een va. Vincent kende zien va niet. Zien moe wol een kind, ze wol gien man. Dat was zo in die tied. Dat gebeurde zo. Modern was het. Meer as twintig jaor leden. Met z’n beidend in Achterste Erm. Fien dörp. Moeder en kind, en niet elk vund het goed wat de moe van Vincent daon had. De schepper had het aans bedoeld. Het volk wus het beter as de natur. Het was niet aans west. Hij was niks tekört kommen. Vincent.

Het vrome volk bleef vot van de zondaors. Een vrouw allent, een vrouw allent met een kind. daor kwam zunde van en verval. De uutverkoren kinder speulden met aander uutverkoren kinder.

Ik heb het goed had met mien moe, zee Vincent. Ik heb het nog goed met mien moe. We hebt mekaar.

Der was gien man, der was gien kerel in de buurt om een kerel, een man van Vincent te maken. De scouts maakten een man, een kerel van hum. Leiding geven, orde bewaken, optreden. Dat leerde e de leste jaoren op de scouting. Ik zag het. Hij kun het. Dynamiet zat in die jong, het was nooit ansteuken.

‘Ie, een leernicht, ie maakt een kerel van een mammes poppie.’ Dat was an taofel in huus mien Henk met een lochte ironie. Grappig vund e dat, de aolde nicht die de jonge nicht de wereld zien leut.

En nao een week of wat vund ik het ok grappig. En nao een jaor vund ik bijzonder en nao twee jaor vund ik het een veurrecht. Een leernicht was ik veur die jongen die gaangs was kerel te worden.

Ik leerde hum ommestaon. Ik leerde hum de pubers in het gareel kriegien. Ik leerde hum wat zien moe hum niet leren kun.

‘As ik mien certificaot heb, ga ik bij disse scoutingclub vot,’ zee Vincent.

Ik gao hen Langelo, daar hebt ze leiding van neud. Ik bin der al west. Ze wult mij geern.

Ik gung staon, gaf hum de haand en trök hum in het ende.

‘Feliciteerd,’ zee ik. Ik zee feliciteerd waor ik hum had wullen smokken.

‘Ik heb veul van je leerd,’ zee e. ‘Ie waren een veurbeeld veur mij. Niet allent in de natuur, niet allent met de scouting.’

Hij klopte grös en heide van de uniformboks en scheuf de schoenen deur het buulzaand.

‘Ik bin as ie bint,’ zee e. ‘Ie weet wat ik mien.’

Ik wus wat e zeggen wol, maor dat huufde ik niet zeggen.

‘Dommiet, as ik in huus bin, dan zeg ik het mien moe. Zij wet van niks.’

Hij kneep mij vanneis de haand en leup hen de raand van de heide om de kinder bij mekaar te halen.

Op de markttaofel ligt de herbaria uutstald. We hebt ze bekeken en goedkeurd. Elk hef een cijfer kregen. Onvoldoendes doet we niet an.

Vincent regelt de aftocht van de scouts. Tassen klaorzetten. Spullen oprumen en kleren netties maken veur het leste appel. An de straot wacht aolders met luxe wagens, een enkele op de fietse.

‘Vincent hef een bult leerd bij de scouts,’ zeg ze.

Ik knik. Ik zwiege.

‘Ik heb hum allent opvoedt,’ zeg ze. Ze kek van de hemel waor de wolken vot bint naor de sangen heide.

‘Ik begriep dat ie der veur keuzen hebt om hum allent op te voeden,’ zeg ik.

Ik kiek van de heide naor de hemel en dan bezied.

Achter de brille zie ik dikke ogen. Het liekt of ze omvallen giet. Ik wul heur bij de arm pakken, maor ik doe het niet. Twintig jaor stried liekt nog aal niet veurbij. Vrouw allent met een kind.

‘Ie kunt groots weden op zu’n kind,’ zeg ik. ‘Elk zul zu’n kind begeren.’

Ze kek mij an. Ik pruuf een mengsel van angst en kwaoiigheid. Ik pruuf moederliefde en haot.

‘Ik bin verkracht,’ zeg ze. ‘Toen.’

Ze zeg wat ze kwiet wul.

‘Ik dacht: as het maor gien jongen is.’

Gien foto gien god

Wiederop stiet een man met een fotoalbum in de haand. Hij bladert deur het boekie van krap vieftien centimeter in het veerkaant. Leren umslag, naomaak leer bijkaans. Ik bin gien kenner en de locht is van het umslag of, nao zo-veul jaor, de bladzieden roekt naor vanille, naor wat west hef. Het papier is verkleurd, lichtgeel, de raanden tegen bruun an, net as de zwartwit foto's. De transparante spinnewebbladzieden bint geel en breekbaor. Niks is meer wat het was.

Ik stao onder een plataan an de raand van een terras. De boom had met disse temperaturen een oliefboom weden kund, mosgruun en zacht, het had een ceder weden kund, bijkaans met een bult naalden. Het klimaat is veraanderd, liekt het. Het blef een plataan. In de nommedaghitte stao ik in de schaduw en ik kiek. Ik stao an de raand van de antiekmarkt waor volk traog kuiert, waor lu herinnerings keurt en koopt.

Ik stao geern in de schaduw. De volle zun is niet mien vrund. Ik hold van locht, maor het moet niet teveul weden. As het een beetie kan, blief ik geern onzichtbaor. Gieniend huuft mij zien, ik kiek geern.

De man an de boekenkraom trek het jassie der bij uut. Hij legt het jassie over Chinese en Delftse vazen, borden van Wedgewood en eetgerak en soeplepels; een deus met slieven naost de boeken uutstald. De hiele wereldgeschiedenis lig op een paor plaanken op een rommelmarkt. Dat was vrogger bijkaans niet aans.

Ik heb ok zu'n zummerjassie. Zaandkleur, kleur van zaand uut de woestijn, kleur van woestijnzaand van plaatiesboeken en van foto's uut toeristische tiedschriften. Beetie oker der deur, en streepies. Kreukkatoen, dat ok. Wit hemd met lange mouwen. Gien manchetknopen, dat is uut de mode. Het jassie lig now op soepkommen en borden; wieder bladert de man deur het album, aal wieder.

Niet op elke bladziede bint foto's te vinden. De plakpunties zit nog an het papier kleefd, ik weet het; een stuk of wat van de plaaties bint vot. Bijkaans der uutscheurd nao een scheiding of een starfgeval. Deur familie uut mekaar ropt bij de verdeling van een erfenis. Alles is meugelijk in alle tieden.

Het bint Jeuden. Het bint Jeuden op de foto's in het album. Het bint Jeuden van nao de oorlog. Het bint Jeuden op vakantie an de Middellandse Zee, Jeuden in Toscane, Jeuden in Monaco, Jeuden in Fraankriek. Het bint Jeuden op Java, Jeuden op Lombok en Bali. Op de foto's staot Jeuden uut Duutslant. Alles is meugelijk in alle tieden.

Ik zeg niks, ik kiek wel uut. As ie het woord Jeude twaalf maol achter mekaar gebruikt en dat binnen een minuut of vief, dan veraander ie langzaam in een antisemiet. Dat vuul ik zo, ik kan der niks veur. Met Arabier is dat

niet zo. Arabier kun ie de hiele dag roepen en der veraandert niks. Arabier, Arabier, Arabier, en der veraandert niks. De moslims, die gaot de Jeuden achternao. Moslim, moslim, moslim; kiek uut. Zwiegen mut ie, aj zwiegt blief ie onschuldig. Bijkaans.

De Jeude is besmet. Het woord gebruiken is as vluchen in de kerke. Ienmaol vluchen, dat gebeurt, dat kan, ok al mag het niet. Ie hebt het beter over Jaweh of Allah as ie de ongenuumde mient. Ie huuft gien naam numen om te weten over wie het giet. Zwiegen over de Jeude, dat is het beste. Vaker as iens Jeude zeggen, en ie laot de kindertied achter joe.

Het was de vierde klasse, bijkaans de vijfde, van de hbs. Tekenles. En dat uur was geliek nao geschiedenis. Daor kwam het van. Ik deud wat vraagde weur. Ik maakte een ansichtkaart van een plek waar ik nog nooit west was. En deurd dat de schoele een roomse schoele was mus de kaart hen de pastoor of hen een missionaris in Afrika. Dat mus de opdracht makkelijk maken. Plek van bestemming lag vaste, dan weet ie helderder wat van joe verlaagd wordt, dat was ok zo in de tekenles. Ik deud mien best, en meer as mien best. Drie kaarten in een lesuur, en dan ok nog een eenheid.

Grüße aus Auswitsch, Grüße aus BergenBelsen, Grüße aus Treblinka. Het waren schiere ansichtkaarten. De eerste in kleur, de aander in zwartwit. Zunder woorden gungen de kaarten in snippers in de papierbak. Ik kreeg gien cijfer, dat was een gunst in die tied. De leraar had het goed met mij veur. De tekenjeude wus wat goed veur mij was.

In het fotoalbum stiet gien plaatie van een synagoge, gien plaatie van een kerk of kathedraal. Gien moskee. Niks. Een vlakpleisterd huus met een muur om de tuun. Dreug, helder, schaduw van een boom. Een bougainville in blui. Gien ceder te zien in die tuun. Een maagie met zwart haor en een strakke kokerrok tot onder de kneien, ok zwart. Witte blouse met knoopies dichte tot de hals. Nette lu. Een jongkerel met een fiets an de haand en wiederop een foto met dezölfde vrouw en man naost een auto met het dak hen achter scheuven. De halve deure lös. Rooie sportwagen met zulvern beslag. Elk kan zo instappen en votrieden. Ie roekt het leer aj de foto ziet.

De tekenjeude had ok zu'n auto. Dak lös, zonnebril, leren handschoenen met gaten der in. Hoed op de achterbaank. Het was 1965, gienend die der wat van zee. Gienend die der wat van zee as e in de buurt was. De Duutse grèens was krap vieftien kilometer vot.

En dan kwam de godsdienstles die nog niet maatschappijleer heette, maor godsdienst. Naost het leslokaal hung een brettie met R.Klokaal. De schoel was de tied veuruut. R.K. was religious knowledge, het gung over alle godsdiensten, as het maor rooms was.

Het gung gedurig over de ienige echte en waarachtige kerke. Het gung over de god van de Jeuden. Het gung over god die gien Jeude meer was, maor rooms. We geleufden wat der zegde weur, we wussen niet beter.

Het much niet, beter, de leraar, de aoldmissionaris had het liever niet. De

biebel lezen. Ik las de biebel, het aolde testament. Ik las over de Filistijnen, waar elk hen gung as het huuswark niet klaor was. Ik begunde bij Genesis en in elk boek telde ik de dooien van de oorlogen en de zölfmoordanslagen, al heette dat toen nog niet zo. Der weur kidnapt en ofslacht, Jeuden en Arabieren. De speren en zwaarden waren nog lang gien ploegiezers. Moslims waren der nog niet. Ik telde duzenden die over de kling jaagd waren. En dan Samson met de kale kop die de haand an humzölf sleug, en aander metnam. Dat is now niet aans. De eerste zölfmoordanslag stiet in de biebel, niet in de koran. De koran mus nog schreven worden.

‘Ach jong,’ zee de missionaris. ‘Het aolde testament is van veur Christus. In die tied leefden der niet iens zoveul mèensen. Miljoenen dooien in de stried, nee dat kan niet. Die vertellers leugen der de helfte bij, of meer. Ik overdrief niet. As ie wat wult, lees dan de evangelies, het neie testament. Het aolde testament is veur griffermeerden. ’Ik keek hum an, een man met zoveul kennis. ‘En het hangt van leugens an mekaar.’ Ik duurde niet vraogen of hij het aolde testament miende of de griffermeerden.

Die pater zette mien verstaand op een glief. Ik geleufde dat van die overdrieving. Ik geleufde de rest aal minder. Griffermeerden woonden bij oens in de straot. Ik kende ze niet.

De man hef het album zowat uut. Hij bladert hen veuren. Hij volgt het spoor weeromme. Met potlood stiet op de eerste bladziede de pries, een pries waar wat vanof kan, maor niet te veul. Ik weet wat een fotoalbum kost, ie huuft mij niks zeggen.

Veur volk en veur vermaak loopt muzikanten tussen de kraompies deur. Accordeon en altviool. Alles kan, dat was vrogger niet aans. Elk wul met de muziek met.

Achter mij komp een taofel vrij. Ien stoel laot ik bij de taofel staon, de aander schoef ik an kaant. Ik zit met de rugge tegen de plataan en ik kiek.

Koffie krieg ik. Ik wul olieven en schaoepekeze, maor dat hebt ze niet. Koffie en veur de vrouwlu thee. Een snee aold wief, as het mut. Ik mut bliede weden met wat mij in het leven deel valt, ik vuul het.

Ze leerde mij olieven eten. Ze leerde mij wat ik nog niet kun, ze leerde mij waar ik gien weet van had. Der waren merakel veul dingen waar ik nog gien weet van had. Zestien was ik, zowat zumtien en zij was twee jaor aolder. Ze kende bomen met olieven, ceders, ze kende schaoepekeze en de appelboom die kende ze ok.

Heur va vun mij slim genogt. Heur va en moe hadden met mij te doen. Kwaojong uut het veen, en niks om handen as zwaore turf om wieder te kommen.

‘Ie hebt een bult verstaand,’ zee heur va. ‘Het wordt tied dat ie de wereld kennen leerd.’

Heur va kende de wereld, heur va kende de wereld, de wereld. Hij was overal west waar e niet weden wol. Heur va en moe hadden het pad vunden hen de

hemel op aarde. Vakantie en genot, die woorden kende ik niet. Vrijheid in de kop. Ik wus niet wat dat was.

Mien va en moe vunden het goed. Dat pries ik nog in ze. In de zummervakantie much ik met met hen Italië. Het was een ende vot. Ik was nog nooit van huus west. Meer as duzend kilometer op de achterbaank, naost heur.

De Italiaanse jongens bleven bij heur vot. Ik was heur beschermengel. Zo had heur va dat in 't zin. Zo gung het. Lago di Como, niet slim groot, een beetje kerel kun naor de aander kaant zwemmen. Groot zat veur een boottocht. Twee kinder an de riemen. En buten zicht van de verrekieker legde ze de riemen in de boot. We schommelden op het water. Ik keek over de raand recht naor beneden. De bodem was niet niet zien, het water was veuls te diep. We zwömmen rondties om de boot. Ik kreeg kaolde voeten bij het watertrappen. Dat was nei. Tegelijks klömmen we an boord, elk an een kaant. Ik dreugde heur de rugge. Ik lag doodstil, ik deud de ogen dichte.

Ik pruuft van de koffie. Ik doe de ogen dichte. Ik zie het fotoalbum in de boekenkraom. Ik zie de plaaties. Het bootie op het meer. Ik vuult heur lippen die mij neemt.

'Olieven,' zee ze. 'Ie smaakt naor olieven.' Ze lachte der bij. De haand op de plek van mien zwemboks. Ik lachte weerom. Ik had nog nooit olieven had. Ze dreugde mij of. Ok dat was nei.

Ze leerde mij olieven eten, alle dagen. Ze wus al hoe ze pruuften, olieven. Ze zette mij de bloedstroom in gang. Elke dag. Alle dagen. Pisa, Brindisi. De leste dagen haand in haand deur Venetië, van de iene boot in de aander. Ik zag niks, ik zag niks as olieven en schaoepekeze. Ik zag het locht.

Weerom uut Italië. Meer as duzend kilometer met heur op de achterbaank. Tot an huus scheen de zun, ik zag het locht. In huus; brune bonen met spek in de winter en wieder wat het laand te eten gaf.

Olieven waren veur de zomer. Ze vun mij een slim ventie, zee ze. Ze vun mij een teddybere. Ze gung van schoel met een diploma, ik much nog een jaor deurleren in mien kindertied.

Ik zag heur lopen, op straot, haand in haand. In de jassebuuts had ik zes plakken stoet met keze. Jong belegen, Edammer. Ik at wat ik niet wol. Ik had de wereld zien. Ze had mij in de zun zet, en nao de vakantie gung het locht uut. Ik reup heur naam, alle dagen, driemaal daags en vaker, veul vaker. Het gung niet veurbij met de jaoren. In het lief zat ze mij in elke cel. As ik olieven at, pruuftde ik heur. As ik heur name zee, pruuftde ik heur.

In de boekenkraom kom ik heur in de muut. Foto's uut Italië. Pisa, Brindisie. Foto's met die aander op Java, Bali, Lombok, Soemba, Soembawa, Flores, Timor. Foto's van heur trouwerij, met die aander.

Ien foto an de raand van het Lago di Como. Ien foto an het meer, ien foto met het bootie an de steiger. Ik zie mezölf an de riemen. Ik zie mien kinder-

lach. De haanddoek over de zwemboks. Het bovenlief verbrand. Veur dertig euro mag ik alles metnemen. De koopman kent de pries van herinnerings.

Ik blader vanneis, vanneis, vanneis.

Ik wol heur haand vasthouden, nao schoeltied. Elke aovend bad ik Oenze-lieveheer, Allah, Jahweh, de god van de jeuden, de god van de roomsen. Ik lag op de kneien veur het bère. De handdoek over de onderboks. Wat ik niet had, was merakel dichtebij. God deud niks. Ik verleur in de hof van olieven wat ik nooit had had.

‘Niks is veur altied,’ zee heur va. ‘Ze hef een aander om de haand vast te holden.’

Ik keek hum an. Mien verstaand was te krap. Ik had het begun van de wereld zien, en het ende van de wereld leek te dichtebij achter de aander deur.

‘Maor...,’ begunde ik.

‘Elk kreg de kaans om de ogen lös te doen en te zien wat der warkelijk is,’ zee e. Hij pakte mij bij de scholder.

‘Maor...,’ begunde ik.

‘Luuster mien jong,’ zee e. ‘Ik was in Duutslaand. Dat was gien Urlaub.’

Ik wus dat heur va daor west was. Ze zee het veur we tegen de steiger stootten en uut de boot klömmen. Ik huufde nargens bange veur te weden. Heur va was nargens bange veur. Zij was nargens benauwd veur.

‘Ik gung met Jahweh an de reize,’ zee heur va. ‘An de reize uut Westerbork. Enkele reis. Ik stookte aander Jeuden tot as. De jeuden die niet weerom kommen bint uut de plekken die ie van de geschiedenislessen kent. Dat wark hef mij het leven red.’

De iene haand drukt mij zwaor op de scholder. De aander haand huuld drie ansichten in een waaiier.

‘Ik bin der nog,’ zee de tekenjeude. ‘Ik leve omdat de aander dood bint.’

‘Maor...,’ zee ik.

‘Der komt een tied dat ie ofscheid neemt. Ie hebt het an tied. Bijkaans komp het vlot, bijkaans duurt het joen hele leven. Ie kunt mien kind tot god maken, ie kunt het ok achterwege laoten. Die keuze maak iezölf.’

‘God en extase bint tiedelijk,’ zee e. ‘Dat is oens geluk.’

‘Maor...,’ zee ik.

‘Bijkaans leer ie zwiegen,’ zee de tekenjeude. ‘Aj zwiegen leert, kuj beter luustern. Aj zwiegt, kuj kieken wat der is.’

Ik zee niks. Ik zweeg. Ik deud de ogen dichte.

‘Het leven leert joe het leven te leven,’ zee de Jeude. ‘Het leven leert joe de dood te beminnen. Dat is vrijheid.’

In het album tussen de relikwieën van de wereld mist het plaatje van mien god. In het album wacht de plakhoekjes vergeefs op de foto bij mij in de binnenbuuts. Het album is mij niks meer weerd.

In zwartwit met gele raanden en met de locht van vanille draag ik mien god op de börst. Met de ogen dichte pruuf ik olieven. Ik heur de stemme van heur va.

‘God en extase bint tiedelijk.’

Ik rek in de binnenbuuts. Wiederop zakt de klaanken van de viool en de accordeon vot in het geroes van het verkeer. Uut de verte slag de klok drei maol. Op de tast scheur ik de foto in snippers. Ik huuf de ogen niet lös te doen. Met de ogen dichte zie ik alles wat ik van neud heb.

Plek van bestemming

Morgen komp mien bruur. Hij is dood. Morgen komp e hen huus. Met het vliegtuug. Ik bin de eerste die hun zôt. Ik zul de eerste weden die hij bij ankomst zien zul. Hij zôt mij niet meer. Ok niet met ien oog. Een jaor of tiene eleden. Mans woonde krap een jaor met Amarita in Guatalpaca. Mexico. Met de moter, een BSA, steuf e deur het woeste laand. Mans was de rust zölf. Het laand was roeg, leeg en wild. Mans was evenwichtig. Hij reed enkelt hard op de motor, wieder niet.

Mans had een vrachtwagen inhaald, of een bus, dat weet ik niet meer. Ien of aander malloot, aans kan'k dat niet zeggen, smeeet een flessie draank uut de laadbak, of uut de bus. Mans kreeg de hals van de fles, de opening, midden veur het oog. Het linker. Mazzel, op de koop toe. Mans was rechts. Het oog in het flessie, in de hals van het flessie, niet wieder. Ie kunt der om lachen. Mans was het oge kwiet. Hij drunk niet. Mans was van de blauwe knoop.

Hij zee het zölf veur de tillefoon toen het glazen oog der in zat. Mans had gien verlangst van de familie. Hij had genogt aan Amarita, an Mexico, an de woestijn, het zaand. Hij huufde niet weeromme. Mans keek nooit achteruut. Ok niet met ien oog.

‘Het is een mitdieling.’ Hij zee het op een toon zoas ik berichten in Duutslaand leze as ik bij toeren hen vliegveld Hamburg gao. Het klunk as Bekanntmachung. Het betekent niks aans as: mitdieling, niet veur de notulen. Niet omdat het geheim blieden mus, maor omdat het niks veraanderde an wat der was. Notulen bint veur veraanderings.

‘Het is een mitdeling,’ zee Mans. ‘Ik heb een glazen oge. Ik kan kieken. Kun ie het tegen moe zeggen.’

Mans preut niet met moe. Ik bracht moe de bosschop. Ze zee een kwartier niks, toen vreug ze. ‘Wul ie Mans een zonnebril sturen? Een polaroid?’ Dat was het.

Mans is dood. Het rechteroog zôt niks meer. Hij komp hen huus, morgen laandt e op Eelde. Ik wark op het vliegveld. Komp mooi uut. Ik weet alles van bagage en vracht. Ik vliege nooit. Dat huuft ok niet. Ik zie mèensen geern ver trekken, dan bint ze nuchter. Ankommen vind ik minder.

Nao dat flessie zunder dop en zunder bier, nao dat flessie met linkeroge, wol Mans niet weer vliegen. Hij gung de lucht niet weer in. Ik begriepe dat wel; gewone oorzaaken, vrömde gevolgen. Vliegen is veur vogels en veur hoogvliegers.

Mans had goeie reden om niet vanneis de locht in te gaon. Hij had een schiere vrouw trouwd in Mexico. Hij had een schier huus. Ik ken het van zien homepage. Met vrouw en hond stiet e op de veranda. Spaanse stijl, as in Onder de vulkaan van Lowry. Gien draank op de taofel. Wel een schommelstoel.

Mans had schier wark an de universiteit. Bij de catering of bij de schoonmaak, dat weet ik niet meer. Drie jaor nao dat oog in dat flessie he'k Mans beld. Het gesprek duurde krapan twee minuut. De eerste minuut was de verbaozing dat e mien stem heurde. Ik zee dat moe uut de tied kommen was en of e nog kommen wol.

'Dat is now toch te late,' zee Mans.

'En butendes,' zee e, 'Met ien oge vliege ik niet meer. Ie kriegt mij de locht niet in.'

De zonnebril had e nog. Die lag op de veranda. Het was nacht an de aander kaant toen ik belde.

Met de psycholoog heb ik het der over had. Over Mans die niet weerom kommen wol. Mans had genogt van familie, net as ieë, zee de psych. Het gesprek mus over mij gaon, ik betaalde der veur. Mans mus ik der buten laoten. Va dood an K. Zussie verkracht en versloekt in slokdarmkanker. Bruurtie met de kop onder de achterbaanden van de trekker. Moe met haand in eerpelrooi-meschien. 'En ie,' zee de psycholoog tegen mij. 'Ie hebt de mavo krapan of-maakt en dat met zu'n helder verstaand. Ie zulden pastoor worden of domnee. Ie bint de roeping mislopen.'

'Ik wark bij de zending,' zee ik.

Al die tegenslag was genogt om weerom te vechten en een grote kerel te worden, maor wat moei aj kofferanpakker op Eelde bint?

'Te mut joe kalm haolden,' zee de psycholoog. 'Koester joen vluchtgedrag.'

Ik bedaankte.

Ik draag mien lot. Ok Mans hef dat goed begrepen. Votgaon om nooit weeromme te kommen.

In het Spaans kan e minder klagen. De woorden en de zinnen veur al dat kleine leed en al dat gejeuk an de ziel, die leer ie niet meer aj viefentwintig west bint en in een aander laand, met een vrömde taol an slag gaot. Mans was vierendwintig toen e van huus gung.

Vliegen stelt niks veur. Ie koopt een kaortie. Ie laot der een gattie in knippen of een stempel op zetten. Ie zet de koffer op een karregie en ie kuiert hen de vertrekhal. Dan giet alles in het Engels. Stairway to heaven. De trap op. De deur dicht. Gordel om, net as in de auto en dan de lucht in. Uutstappen is net zo makkelijk. Wachten tot de wielen stil op het beton staot. Deur lös. Der uut.

Bij toeren giet het mis. De daankbaore meensen die mij smokt omdat ze het vliegtuug mist hebt. Te late. Oenzelievenheer had goedschikt. De hiele bubs is naor beneden kommen, hard, veul harder as dat bierflessie in de oogkas van Mans. Godschiks. Elkenien dood, op de laatkommers nao. Gods vluchtwegen bint onnaovolgbaor.

Ik schrei en jaank een beetie met de achterblievers met. Dat heurt der bij. Eernsachtig. Het gesoes döt mij niks. As ze wel betied west waren veur de vlucht had ie ze der niet over heurd. Over de veurzienigheid. Dan had in de kraant staon: de Here hef thuushaald. Gien verschil.

Op de website van Mans stiet een foto van de woestijn. Een grote cactus as

uut koibojfilms. Stiekelarms omhoog. Aj der met de moes op klikt, komp een ofbiëding van een jachtgeweer, enkelloops. Daor is e met doodscheuten, met een enkelloops. Deur het rechteroge; dat weet ik niet, dat bedèenke ik der bij. Bedèenkseks maakt droefenis minder. Doodgaon is niet om sikkeneurig van te worden. Mien moe wet der niks meer van, mien zussie en die aander bruur ok niet meer. Mans sprek gien Spaans meer; zwiegt in alle talen. Ik ben de ienige die der nog is, van disse tak van de boom. Ik kanker niet.

Mans komp met een halve dag. Ik weet hoe dat giet. Achterkaant bagageofdieling. Zenuwachtig geloop, duur sfeertie. Een krei in een zwart pak. Een wagentie van de bloemenveiling met de loden kist der op. Linten. Het liek in een plestieken puut, lekdicht. Het is gien echt lood, het is een zinken kist. Een loden kist is te zwaor. Mien bruur was krapan tachtig kilo. Bloemen der op, bloemenwagen hen het platform, laadklep naor beneden as alle volk al in het vliegmachien zit, vanachter naodern. Gieniend zöt dat der een dooie metvlög. Der bint lu die dan niet vliegen wult. Twee lieken an boord, hiel kleine kaans. Kan gerust.

Lekker kaold in het laadruum op tien kilometer heugte. Minus twintig graod Celsius en veul minder lucht. Decompressie van het liek, weet ie geliek waar de liekenzak veur is. Sloeken helpt niet meer, kan ok niet meer. De trommelvliezen knapt. De blaos. Genogt.

Nog twee vekaantievluchten. Met een half uur landt Kreta, met anderhalf uur Ibiza. Dan vief uur niks, dan Mans. Ik heb de liekwagen besteld. Douane der bij. Pepieren in orde. De nacht opblieven en om tien uur naor het karkhof in Emmen. Wolfsbargen. Homo homini lupus. De mèens is de mèens een wolf. Schiere naam veur een begraofplek.

Op de monitor stiet dat Kreta betied is en dat Ibiza vertraoging hef. Volle maon, volle locht.

Dan zie ik de vlucht uut Mexico op de monitor. Cancelled stiet der. Dat is mis veur de passagiers en de bemanning. Mans an boord was niet genogt. De schrik slat mij op de börst. Het giet goed. Ik weet dat het rikketikken wieder giet. Ik bin ervaringsdeskundige. Mien hart slat bij toeren over.

Mexico betied vertrökken. In de locht cancelled. Dat duurt ze niet: crashed der achter zetten. Ik bel de verkeerstoren. Het duurt lang veur ze opneemt. Die jongens weet waar ik op wacht.

‘Roger, roger,’ zegt ze. ‘E kunt de liekwagen ofbestellen.’

Die captains van de verkeerstoren hebt gien lessen had in doodsberichten. In ’t zicht van Ierland; de hiele bubs in de oceaon. Elk een zeemansgraf. Elk naor de haaien. Mans in een zinken kist. Amarita is thuus ebleven. Mans is thuus ekommen, elk aander is op plek van bestemming.

Ik bin die moordenaar.

Ik bin die moordenaar. Ie zulden dat niet zeggen as ie mij ziet. Ik zie der gewoon uut, bijkaans zul ie zeggen: normaal. Wat normaal is dat weet ik niet. Gewóón, daor heb ik meer een gedachte bij, en smaangs ok beelden en geluden. Ik doe gewoon wat ik doen moet.

Ik zal bij het begun beginnen, dat is wel zo makkelijk, maor bij toeren raak ik de draod kwiet en dan begun ik weer argens in het midden, of van achtern. Het leven leve ik bijkaans achteruut, al liekt het daor niet op, an de butenkaant. Met de tied dat ik aolder word, kiek ik meer weeromme en bij toeren wete ik niet meer welke aolder ik heb. Het kind in mij speelt op. Ik leve mien herinnerings asof het vandage is.

Mien va en mien moe, die leeft niet meer. Ik kom daor nog over te praoten, maor dat is nog wied vot. Mien genesis was in een appeltuun, net as Adam en Eva in de hof. Mien va hef mij dat biecht. Dat was in de tied dat e mien moe bedreug met een aander. Toen uitkwam dat e niet langer baos was over de driften en dat e regeerd weur deur de hormonen, mus e mij vertellen wat ik al wus. Hij deud het met een aander, in de appelhof bij zummerdag. Ok bij de winterdag, maor dan niet onder de bomen maor in het theehuusie an de raand van het bossie. Ik bin in een hiel schiere natuur opgruid, dat kan ik waardenen. Ik hold van buten en van locht.

Mien va vertöl. Dat krieg ie. Biechten as het te late as. Ok mien va leefde uut de waore tied.

Ik was in de appelhof ontvangen deur mien moe. De details, va wol ze kwiet, hij mus zeggen wat e nog nooit zegd had. Op de kneien, de boks in het grös, de sokken nog an. Moe, die toen mien moe nog niet was, maor mien moe worden zul, moe op de rugge op de lange zwarte jasse. Mien va vertöl: de klassieke missionarissenholding, zo gung het. Hij kreeg der een rooie kop van, vanneis. As kind heb ie daor gien weet van, maor ok de mieste slimmerikken onder oens bint op de traditionele wieze an het levent begun. Moe op de rugge en va, ach ik huuf joe de details niet zeggen.

Grammietig was ik. Ik zat niet te wachten op verhaolen van mien va. Niet op verhaolen die e nog nooit an een aander zegd had. Gieniend huuft mij in vertrouwen nemen. Ik bin niet gevulig veur exclusiviteiten. Gewóón, ik weet wat gewóón is, en een beetie weet ik wat normaal is. As ik al gevulig bin, dan is het veur banaliteiten, en veur details en dommigheid. Die raakt mij. Ik zit daor niet op te wachten.

Bruurs en zusters bint der niet meer van kommen. Ien kind, ik, was genogt vunden ze. Va raakte uitkeken op de lange zwarte jasse in het grös en in het theehuusie an de bosraand. Ik liek op hum wat dat angiet. Ienmaol, tweemaol, bij toeren driemaol is veur mij genogt. Ik zuke neie ervarings tot ik der bij

neerval. Zo wiedz is het nog niet. Dat neervallen. Ik bin in de kracht van mien leven. Smu, gespierd en ofgetrained. Het levent lacht mij integen, in de muut om zo te zeggen. De toekomst lig veur mij, ok as ik van de appelhof vertel.

Mien va trouwde mien moe, dat had ie al begrepen. In die tied heurde dat zo. Een vrouw bezwangern en met het kind zitten laoten kwam pas later in de mode. Dat was veur vrouwlu een kind kregen en de kerel votstuurden. Tieden veraandert. Dat was in die tied ok al zo.

In die hof sneed ik mien eerste kip de hals of. Het vangen was nog het stoerste. Een meter iezerdraod met een smalle haak an het ende. Achter de kippen an en een poot in de lus kriegen. Achter aosem was ik. Dat heurde der bij. De hormonen gierden mij in het lief. Dat was veurbij toen ik de Barnevelder in haanden had. Wonderbaarlijk hoe kalm zu'n vogel is aj die ienmaol op de arm hebt. Die kip zag niks ankommen. Wat een geluk.

Het bloed speut mij over het hemd. Ik was hiel rustig. Doodmaken stelt niks veur. Der is niet veul kunde veur neudig. Ie leert het met gemak. Het hemd pikte mij an de börsthaoren. Warm en rood, net as mèensenbloed, ok warm en rood. Donkerrood as het van de longen hen het hart giet en dan wieder het systeem in. De kippe trök met de poten, vanzölf, zo giet dat. Dat bint zenuws die de draod kwiet bint en doet wat ze altied doet, asof het gewoon is.

Dat alles deurgiet, ok as het oflopen is, dat vind ik merakel biezunder.

Die kippe was de eerste. Ik kreeg de smaak te pakken.

Mien va slachtte knienen en hazen. Hij huuld van wild. Hij scheut een ree in de hals. En later kwam der iene op de motorkap te laande. Ik heb veul wild eten. Of het daor van komp? Ik geleuf het niet. Ik bin een anhangen van Charles Darwin. Ik geleuf in de genen. Ik geleuf in chromosomen die het veur het zeggen hebt. Ik geleuf gewoon in hiel de mèens.

Mien moe had der last van. Ze had der last van dat va een aander vrouw be-diende met wat ze zölf van neud had. Gien wonder. Elk mèens hef een lief dat onderhold, koestering en verzörging wul. Ik had mien moe niet veul te geven sund ik van de börst of was.

In de appelhof vertöl moe mij van de lange zwarte jasse in het grös. Ze had het nog nooit iene zegd. Ik wus het al. Ik zat niet te wachten op details, maor ik leut heur praoten. Elk mut kwiet wat e niet holden wul.

Moe vertöl van de lange zwarte jasse en het natte grös. Ik dacht an de kippen en het pikkende hemd tegen mien börst, dat leek hiel kört leden. Moe pakte mij bij de haand. Ik gung niet in 't verzet. Ik leut het geworden. In het theehuusie druncken we thee.

We druncken thee in het theehuusie. Zij en ik. De tweede vrouw van mien va. Ik was krap achttien. Zij was wat aolder; niet veul. Ze dreug een lange zwarte jasse. Ze dreug een broek met leren piepen. Ik was in korte boks. Een korte boks met knopen. Het was een warme nommedag in de appelhof. Het grös was dreuge.

Tegen vier uur kwam mien va. De majoor en mien va hadden gien geheimen veur mij. Ik wus alles. Ze gungen.

In het theehuusie drunk ik kaolde thee tot de pot leeg was. Het was net, veur mien gevuul, of ik een kippe slacht had. Hiel gewoon. Biezunder. Ze keek niet omme toen ze met mien va de appelhof uutleup. In het theehuus hung het iezerdraod met de lus an het ende. Ik wus wat ik doen mus. Ik deud wat ik doen mus.

Ik gung in dienst. Ik weur beroeps. Niet dat ik dat wol. Het gebeurde gewoon. Op de jaormarkt stun een kraom met soldaoten in uniform. De majoor stun naost de posters. Zij dreide een film over Kroatië, Bosnië, over aander plekken en over Uruzgan. Mien va stun twee tenties wieder met de haanden in de buuts. Het volk huufde niet weten wat publiek geheim was. Ik zag hoe ze op de tillefoon naor berichten keek.

Ik keek naor heur, zij keek mij an. We hadden mekaar niet veul te zeggen. Ik kun een mobiele tillefoon kriegen as ik mij opgaf veur een oefendag. Ze huuld het apparaot omhoog en keek langs mij hen over mien scholder naor mien va. Ik had al een tillefoon. Mien va had ok al een tillefoon. We bleven op ofstaand.

Die oefendag was de majoor niet op de kazerne. Dat huufde ok niet. Ik kwam niet veur heur. Ik kwam omdat ik daor weden mus; mien voeten hadden mij daor bracht, net as die aander kerels en maagies die met gespierd lief deur het zand tijgerden onder prikkeldraod laangs. Ik deud met an en ik bleef. Ik tijgerde. De tillefoon trilde mij in de boks. Ik kreeg het warm. Ik nam niet op.

Va en moe waren der wies met. Wies dat ik het huus uutgung. Moe gung vot. Ze had wacht tot ik heur niet meer an de börst liggen kun. Va was te aold veur de genie. Hij bleef in het aolde huus wonen, drunk thee in het theehuus; de lange zwarte jasse over de baank. Vlekken an alle kaanten zichtbaor. De majoor kwam niet meer. Een vrij man leg beparkings op an roaming vrouwlu. Een echte vrouw heurt gewoon in het leger.

De compagnie gung hen Irak. Ik much niet met. Ik wachtte mien kaans. De majoor kwam weeromme nao negen maond. Nee.

Ja. Ze kwam weeromme met handboeien om. Ze had een local doodscheuten. In de rugge. Dat was niet mis.

Of het met opzet was, of dat de man in de lange witte jurk de rugge dreid had naor de vrouw zunder heufddoek, maor met koegelvrij vest om de börst; dat was onhelder. De vrouw met de uzi. Schieten was veur de jacht, niet veur soldaoten in de vrömde. Ze kreeg huusarrest in de kazerne. Ik stun op wacht. Zij kende mij nog. Ik heur.

Zij bleef zitten. Ik gung hen Uruzgan. De uzi gung met. Het koegelvrije vest gung met. De tillefoon mus ik ofgeven. Ik huufde niet te tijgern onder prikkeldraod. Boven in de bargaen leupen gien kippen. Ik had de tied van mien leven; tot ik weerom kwam.

Het kruus van verdienste van de koningin. Ik much niet zeggen wat mien verdienste was. Dat is het geheim van een beroeps.

Mien moe gung het huus uut, dat zee ik al. Ze overleefde niet. In stried is leven aans, as zunder stried de weg zuken.

Mien moe was een schat van een mèens. Dat zeden de burenen. Dat zeden heur zusters op de begrafenis. Mien moe was een schat van een mèens, ik zeg het de burenen nao, ik zeg het heur zusters nao. Gien twiefel meugelijk. Ik holde van kippen en ik holde van mèensen. Ik holde van elk waar het leven in zit.

As het op is, dan is het op. Dat zee ik an de groeve. Dat is veur mij hiel gewoon.

Wat later vund mien va een plek in een flat met uitzicht op het open veld. Zunder majoor in de appelhof was der veur hum niks meer te zien. Hij had in de kindertied leefd, tweemaal: ienmaal met mien moe en de aandermaal met de majoor. De tropenjaoren waren hum genogt. Dat zee ik bij hum an de groeve, weerom uut Uruzgan. Gieniend had het over een schat van een mèens. In de kazerne stun ik dezölfde aovend vanneis op wacht bij de cel van de majoor. Ze was in traonen, dat komp veur. Ik dreug een koegelvrij vest over mien börtshaor, en onder de camouflagebroek krulde een boxer short met wiede piepen. Ze bleef zitten.

In het leven was ik ervaringsdeskundige. Ik had een bult elders verkregen competenties. Het kruus van verdienste schitterde in de vensterbaank as een judaspenning op een vase. Het weur tied dat ik hen schoel gung veur een diploma.

De universiteit wol mij wel hebben. Elke ziel telt bij disse alma mater. Ik laafde mij an de börst van de aolde vrouw zunder koegelvrij vest. Kennis kreeg ik, van goed en kwaod. Geheimen had ik niet meer van neud, die lagen achter mij in de roege baren. Ik had gien mobiele tillefoon.

We tröffen mekaar op de trappen van het academiegebouw. Ze huufde niet langer zitten. De majoor keek mij over de scholder, de ogen bij langs. Achter mij was de bibliotheek. Ze had drie jaor alles lezen wat ze onder ogen kregen had. Ze wus genogt. Ze was klaor. Ik zag het an heur blik.

Ik zag het an heur lange zwarte jasse. Ik kreeg het warm. Het was een zomernommedag, warm veur de tied van het jaor. Op de treden zaten jongens en wichter. Ze keken de toekomst in de muut. Ik keek achterom in de appelhof van de academie. Het leven lachte mij integen.

Of ik thee wol, vreug ze. Ze pakte mij de haand. Dat overkomp mij niet zo vake. Ze streek mij met de vrije haand over de vingers hen de pols tot an het klokke an toe. Het was zowat vier uur. Het weur tied.

We vrijden in de tuun van het academiegebouw. Ze lag op de rugge in het klamme grös achter het theehuis. Ik huuld de sokken an. Het maakte niet uut of elk oens zag. Gieniend kek naor wat zuch in de schaduw ofspeult. Banaliteiten bint niet boeiend. Details, gieniend hef der oog veur. Dommigheid, daar gaot lu veur. Het was tied.

Ik zit in de cel van de kazerne. Buten stiet een maagie in koegelvrij vest. Bijkaans hef ze een boxer short met wiede piepen onder de khakikleurige boks. Bijkaans hef ze in de locker een broek met leren piepen. Ik weet het niet. Ik

vraag heur niet. Ze mag niet met mij praoten. Gieniend mag een woord tegen mij zeggen. Ik huuf gien advocaat.

Het zat mij gewoon in de genen dat ik de rugzak metneumen had hen het theehuusie. Het zat mij in de chromosomen dat ik de uzi metneumen had hen de academie. Ie kunt zeggen wat ie wult, ie kunt mien va en moe beklagen, ie kunt de 32 dooien beklagen die het niet meer zeggen kunt. Dat kan allemaol.

Ik had, weerom hen het begun van mien bestaon, op mien tellen passen moeten; ik had de koegels beter tellen moeten.

Ie kunt mij niks verwieten. Ik deud wat ik doen mus. Gewoon.

Die leste koegel, die hef mij mist. Ik mag zitten, schöt mij deur de kop, het hiele leven.

Nao de schietpartij op Virginia Tech op 16 april 2007

Zomerzinnen 2008

LaCroix

Ik fietse het pelgrimspad hen het zuden. Onderweegs bin ik hen Santiago de Compostella. Ik fietse het pad dat pelgrims lopend oflegd hebt, het pad dat lu die de weg kwiet bint onder de voeten neemt om vanneis eelt op de ziel te kriegen. Ik bin onderweegs om te kommen waar ik nog niet bin.

Het is hoogzummer en ik fietse in Fraankriek. Bosschoppen doe ik in de supermarché. Ik huuf niet te praoten as ik de euro's naost de kassa leg en brood en wien ofreken. Ik zwiege as het evies kan. Om te kommen waar ik weden mut, huuf ik niet te praoten. De voeten wiest mij de weg.

Op de baank zult ze me niet missen. Gieniend. Teja bijkaans. Teja achter de tillefoon, Teja achter de kopieermachiene, Teja achter het glas bij de dreideur. Teja bijkaans zal mij missen. Wieder gieniend, Mulder niet, Bergmans niet, Zwarteknecht niet, de klaanten niet, en dat stiet mij an. Ik wul niet over mien graf hen regeren. As ik op sabbath bin, bin ik vot en onbenaoderbaor. Dat is mien lust.

Binnen de muren van de 666 m2 van de baank bin ik de baos en smaangs daorbuten ok. Ik heb kantoor op de eerste verdieping, de bovenste, met uut-zicht op het station. As ik maank de sanseveria's deurkiek, is der gedurig beweging. Het geld uut de baank giet de hiele wereld over. Het volk komt op mij an. Zölf zit ik geern stille. Dat is mien kapitaal: ik kom overal.

As baos bin ik hiel belangriek. Niet veur mezölf, maor veur de aander. Ik mut van alles besluten, ok de zaaken die lu zölf besluten kunt, maor niet besluten duurt. Teja duurt zölf besluten nemen. Ze nemp de tillefoon niet an in de middagpauze. Ze hef niet vraogd of dat kun. Ze döt het. Teja legt de hoorn van de tillefoon naost het apparaot as ze allent zitten giet. Ik zie dat geern: lu die doet, benaom lu die der ok bij dèenkt.

Teja dèenkt nao; ze hef een rekening bij een aander baank. Ze beweg buten de geldstroom van mien kantoor. Ze blef mij dichtebij, ok al stiet ze achter Mathilde. Mathilde, moeder de vrouwe, die stiet veur mij veuran. Altied, ok as ik mij vergis, stiet Mathilde veur Teja en achter mij. Mien moeder de vrouw is merakel.

Over mien pelgrimstocht heb ik naodacht. Niet lange, maor toch stun ik der bij stille veur ik de fietse kocht. Model mountainbike, dikke baanden, maor volslaank. Een luxe fietse, dat wel. Stark genogt veur mien 90 kilogram, en de krummels van de bepakking.

Mathilde heurde der van op toen ik het zee. Het was nao het aovendmaol, nao de joghurt met broene suker. Nao de koffie die we nao het warm eten neemt om wakker te blieven veur we slaopen gaot. Ze heurde der van op, maor ok weer niet.

‘Ie bint gedurig an de reize,’ zee ze, ‘ok al gaoj nooit vot.’

Daor was gien woord Fraans bij. Geliek hef ze. We begriep mekaar. Ik bin een open boek veur heur; ik bin een kleine bibliotheek, met 27 boeken bijkaans.

Ik zal joe duden wat mij gaangs holdt. Ik heb een bult verbeelding in het heufd. Alle dagen draait mij een atlas op de nek met een kaort van onbekend terrein. Ik bin overal op de globe, en daorbuten. De riekdome in mien harsens is met gien pen te beschrijven. Dat ik der niet mal van word, dat is een merakels wonder.

Ik bestel op het terras van Place d'Olive een cappucino met appelgebak. Hoe dat in het Fraans de name hef, dat appelgebak, weet ik niet. Zal wel met pommes van doen hebben. Tegen slagroom zeg ik: crème. De ober begrep mij. Ik bin niet de eerste vrömde die veurbij komp.

Ik zie hoe as e met een schief oge naor de fietse kek. Ik kiek met. Alle gedachten laot ik veurbijkommen. Mien gedachten bint vrij. Ik bin gien dief van mien portemonnee. Stelen doe ik niet van een aander. Ik reken of. Op de baank heb ik Judaspenning op een vase op het bureau. Zeldzaam as iene die gedreugde plaant kent.

De appeltaortpunt neem ik uut sentimental reason. De appelpunt dat is mien moe, dat is mien eerste verkering en de tweede en de derde en de vierde en de vijfde: jusqu'à douze. Dat bint der twaalf op zien Fraans. Niet dat ik zo vake verkering had. Die omgang heb ik niet begeerd. Der zit altied een misse tussen aj met lu in de slag gaot. Ie kunt dat stille zitten zunde numen. Der is vergiffenis veur elk die hum vergist.

Appelgebak is bij mij besmet met wat west hef. Appelgebak is herinnerings die bovenkomt as kwiel in de bek van de Pavlovhond. Ik kan votgaon, maor overal kom ik mezölf in de muut. Ok in Fraankriek.

Moeder de vrouwe hef geliek. Om het duur te zeggen: ik bin gedurig au voyage langs 's Heeren wegen. En dan mien ik niet de wegen waar de legers langströcken, maor de wegen van de Heer. Op de baank was ik de tied veuruut. Op het wark en ok in huus. Op de baank weur ik baos. Niet dat ik dat begerde. Het heufdkantoor drukte mij hen boven.

In het begun krieg ie het woord, en aj dat neemt, dat woord, dan gruit der van alles. Benaom aj de kop der bij holdt, bij het woord, dan klinkt het woord merakel as uut een echoput. Dan heur ik het antwoord van beneden as ik vraag: wel is de burgemeester van Wesel?

Baos weden is niet makkelijk. In het begun. Ik mus doen wat ik zegd had toen ik nog gien baos was; rechtveerdigheid, elk geven wat hum toekwam, en wel doen; ik bin wel een doener, maor niet zu'n dèenker.

Aander lu, benaom de twee kompanen in de bovenkaomer, hadden aander gedachten en benaom aander daoden in 't zin. Ik mus met an doen. Alle goeie dingen in drieën, zeden de twee kompanen. En toen ik aorzelen bleef, zeden ze: 'Ie kunt joen lot niet ontlopen.' Ik gaf mij niet iniens wonnen. 'Waar aj dood moet, daor moet ie levent hen.' Dat was de druppel. Ik kreeg de geest en ik sleut mij an.

We weuren een driemanschap. Ik was veur het doen in het volle licht van de publieke zaak. De aander kornuiten waren de dèenkers op de baank achter de coulissen.

Lu wult enkelt doen wat ze kunt; wat ze niet kunt, dat doet ze niet, of half. Benaom op een baank is dat lastig as lu de baoten en de lasten niet in balans kriegen kunt. Paartie lu mut de broekriem vastmaken, maor ze hebt gien riem en smaangs gien boks. Dan komt ze bij mij.

Het duurde een jaor, op de baank, toen wus ik hoe ik baos speulen kun. Het is hiel makkelijk. Leiding geven is hiel makkelijk, maor het is merakel ingewikkeld om daor achter te kommen.

Op de baank zee ik niks meer. Ik drunk koffie op de baank en met de verjaordag bestelde Teja appeltaart; veur elk een punt appelgebak. Meer stelt het niet veur; leiding geven. Aj meer doet, giet het mis nao verloop van tied. Makkelijk zat. Aj het wark ofhebben wult, moej gien drokte maken.

Ik wul het der eigenlijk niet over hebben. Het is gien onderwarp veur een pelgrim. Een pelgrim is celibitair, dat weet ie.

Heuvel of, heuvel op. Ik had dörst. Dörst as een peerd. Op de fietse had ik al een maol of wat hardop zegd: 'Ik heb dörst.' Gieniend die me heurde. Ik zee het op zien Fraans; 'J'ai soif.' Gieniend die me heurde.

Ik zul in een natte sponze bieten, as der niks aans was. De ziepe nam ik der bij. Ik had merakel dörst.

Ze stun bij de boerderij achter een halve staldeur. Marianne. Franse vrouwlu achter een halve staldeur, daor heb ik het niet op. Ik was een jaor of veertien. In een oorlogsfilm stun een schiere Marianne achter een halve staldeur met uitzicht over Bretagne. De kanonnen zwegen. Een ordonnans op de motor dreide een krappe bochte in bevrijd gebied. De motor gleed tegen een appelboom. De militair had dörst, dat was dudelijk. Het maagie deud de onderste halve staldeur lös. Ze miste een bien. Het linker bien. Niks is wat het lek te weden. Hoe de film ofleup, weet ik niet meer.

Ik mus nog viefstig kilometer hen LaCroix. Een hanetree. Het was al drie uur in de nommedag. De fietse gleed tegen de appelboom. Ze wenkte. Ik stak de haand op.

Veur de staldeure stun een emmer. Ik keek in de emmer en ik keek heur in de ogen. Water. Ze leunde veurover om te zien hoe ik water in de haand schepte en de lippen nat maakte. Ik keek omhoog en ik zag sproeten op beide börsten. Die had ze nog, allebei. De linker en de rechterbörst. Wat een geluk. Ik zag heur leven as een film an mij veurbijgaon en ik dacht an heur bienen.

Ik heurde hoe ze de halve deure van de grendel deud. En op het erf van la ferme waar le fermier fumait sa pipe, dacht ik an Teja die op twee bienen achter Mathilde stiet. Moeder de vrouwe holdt Teja bij mij vot. Dat muit mij.

Het muit mij. Ienmaal in 't jaor, deur de baank neumen, komp het lieflijke mij nabij. De deure giet lös. Dan stiet een vrouw in de gang. Ik mag hen binnen. En as de deure op een glief stiet gaot mij de gedachten op de loop. Ik begun te dèenken. De uutkomst is veur doeners aans as veur dèenkers. Wisse.

De mademoiselle achter de staldeure hef deux jambes. Twee onderdaonen. Iene is van holt of van metaal en kuunststof, dat kan ik niet goed zien in de schemer van de schuur. De smalle voeten steekt in schoenen die makkelijk be-zied gaot. Ze nemp mij de bij de haand. Wiederop knort omtrent tweehonderd zwienen en jonge biggen.

Marianne gespt het bien of. Het linker. Ze is een schiere vrouw.

'J'ai froid,'zeg ze. Ik heb het hiete en buten staot de oleanders in volle glorie te bluinen. De zwienen slobbert achter de hekken. De zun zet alles open, elk jaor vanneis hetzölfde.

Marianne hef het kaold. Ze wul intimiteit, zeg ze. Daor is gien woord Fraans bij. Een vrouw met ien bien hef ok aandacht en anraking van neud. Niet allent een vrouw met ien bien hef last van fantoompien.

Ik aorzel, en ik kan mien aorzeling niet verbargen. Ze langt mij wien, maor as ik liever water wul dan is dat ok goed. Ze is op alles veurbereid. Ik stao veur de drempel. 'Ie kunt joen lot niet ontlopen,' heur ik de kompanen zeggen.

As het op intimiteit ankomp bin ik gien doener, maor een dèenker. Dat giet vanzölf. Dat was de reden dat de aander kompanen mij in het driemanschap wullen. Lu an de top holdt smaangs niet van het gevaorlijke lieflijke.

Ik stao met twee voeten op het stro in de zwieneschuur. Veur mij lig Mari-anne, het begun van de wereld. Ik kiek naor het schilderij van Gustav Courbet, maor dan met ien bien in stee van twee. Wieders is alles hetzölfde. Bekend terrein.

Ik doe wat een man op pelgrimstocht doen mut.

Zo gung dat met Teja. Eerst een appelpunt met slagroom in de serre bij hotel de Jong in Assen, en dan Teja.

Teja tröf ik in het bordeel, daor bin ik eernsachtig in. Ik was niet goed in vrouwlu. Der zat gien vrouwluvleis an mij, dat zee moeder de vrouwe. Ik wus het wel, maor het stun mij niet an. Onder de groten op eerde, en der onder, bint hiel wat die gien tied en gien nocht hadden an een vrouw. Mathilde nuu-mde een lange liest van baozen die bij heur moe wonen bleven tot ze het huus uutgingen. Bijkaans was ik veur wat hogers veurbestemd.

Teja in het peeskamertie. Krap 6 m2. Een spiegel tegen de zolder en bo-ven het wastaofeltie. Tegen de achterkaant van de deure een poster met twee broodties hering met siepels. Op een nachtkastie lag een marmern blad met een scheur in de stien. Teja op de rugge. Ze leut mij het begun van de wereld zien. An het voetenende op een taofeltie een vaasie met een dreugboeket van Judaspenning. Ze rinkelden as muntgeld toen ik de deure dichte deud.

Ik zee Teja dat ik appelgebak eten had. Bij hotel De Jong in de serre. Dat ik mien neuze achternao lopen was en bij heur te laande kommen was. Ik zee dat mien moe aander plannen met mij had. Ik zee dat der twee kompanen waren die mij zegd hadden dat 'Waor ik dood mus, dat ik daor levent hen mus.' Ik zee dat het mij muide om te zwiegen en dat ik geern praoten wol.

Teja zee niks. Pas toen ik zweeg zee ze. 'Bij mij meug ie praoten. Ik zwiege, beroepshalve, en omdat ie het bint. Ie bint een echte Heer.'

Ze trök het slippie an. Ze gleed in de boks, de blouse gung over twee börsten, over de linker en de rechter. Dat ritueel in het peeskamertie was mien begun van de wereld. Ik gaf Teja een plek achter het glas van de baank. Dat is mien grootmoedigheid.

In de drie jaor die veurbij bint sund Teja de kleren antrök heb ik een bult bijleerd. Ik kan een lekke baand plakken. Ik kan een appeltaart bakken. Ik kan met Teja praoten. Ik kan tegen elk zwiegen. Ik kan allent zitten. Wat ik niet kan is een veerkaante cirkel ontwarpen en wat mij te zwaor is kan ik niet dragen. Ik kan wel over mien eigen schaduw hen springen, zeker op een mountainbike.

As ik veur de bovenbaos van de baank zörg, dan doe ik het volk te kört en aansumme. As de baos knort, dan knort het warkvolk. Zo is het. In het begun muide mij dat. Begun dertig was ik. Het muit mij niet meer. Amen.

Mathilde heb ik groet. Teja is veurbij. Marianne stiet op ien bien achter de klapdeure. De zwienenstal heb ik achter mij laoten. Ik rook een sigare uut eigen deuze. Ik bin met de leste kilometers gaangs. Het löp tegen zessen.

Traag trap ik de mountainbike de bult op. Vals plat. Geld in de kontbuuts. Twee bruggies met makreel in de fietstasse. Water van Marianne in een wienflesse. Nog vief kilometer hen LaCroix, dan is het volbracht. Tegen de aovend bin ik op plek van bestemming.

2 mei 2007

Kop der veur

Iene mut het doen. De kop oprumen, en het lief. Niet elk holdt daor reken-schap met. Het touw, de vlonder, het loek, de scharnieren; dat is het veurwark. De knuppe in het touw. Elk kan het doen en der is liefhebberij genogt veur. Ik had het wel doen wuld, de veurbereidings. Gieniend die mij der naor vreug. En der bint genogt zaken die ie niet anbieten huuft as der niet naor vraogd wordt. Bij paartie zaken is het haandig niet met de neuze veuran te staon. Wel het onderste boven halen wul komp smaangs diepe te laande.

Of ik veur de doodstraf bin? Der bint vraogen die ik niet heure. As ik een vraag niet heure huuf ik gien antwoord geven. Overkomp mij vake.

De vrouwe frag mij of ik het schoon ondergoed en het schone hemd en de dasse vunden heb. Ik weet de kleren te vinden. Ze hangt over de leuning van de stoel in de slaopkamer. Ik zegge niks. Doof bin ik. Ik hold der van een weke in hetzölfde goed te lopen; vertrouwde locht. As ik de vrouwe zegd heb dat ik heur heurd hebbe, vuul ik mij verplicht de verschoning an te trekken. Zo warkt dat bij mij.

Veurige maond is de grote baos ophangen. Ik stund der bij. Ik heb alles zien. De stappen op de trappe. Het krakende holt. De stoere blik van het eigen geliek en van gien spiet. Dat zul ik ok hebben; gien spiet. Met spiet in het levent schiet ie niks met op, ok niet as de strop over het heufd giet en netties onder de kinne langsvleid wordt.

Spiet, ja bij toeren, over kleine zaken. Ik had een schoon hemd an op die nommedag. Dat doe ik altied; bij grote zaken een schoon hemd. Ik kun der gien week met veuruut.

De baos an de strop. Ik huufde dat niet doen, het touw boven de boord van het hemd langs. Aander lu staot in de riego. Ik niet. Ik kiek wel uut.

Wat ie een aander andoet, dat kan jezölf makkelk treffen. De grote baos was niet zunig met koegels en met het touw. Hij had het perseniël der veur. Ik stund der bij en zag hoe het loek votscheuf. Ien stap op de pedaal was genogt.

Ik was van de opruumploeg. Dat zeg de vrouwe ok. Nao het eten. Vrog in de mörge en in de aovend as het duuster is. Zij kookt en ik bin veur de voele potten en pannen, de borden en het gerak. Ik vlei de juskom en de bordties in de ofwasmachine. Ik mik de restanten onder de klep van de pedaalementer. Ik veeg de geutstien uut en ik veeg –met twee vellegies tissue van de keukenrolle het ofvoerputtie schone. Daor bin ik merakel haandig in; oprumen, netties maken. Ien trap op de pedaol.

De grote baos hung de schier bij. Korte klap. Nek stukkend, de grote harsens ofsleuten van de ruggengraot en geliek deud de onderkaant van het lief het niet meer. Met drei man haalden we het lief hen onder. Het nette pak uut, wassen, schone onderboks an. Vanneis antrekken en in de kiste.

De blaas, de uurgang; ik bespaor je de details. Ze doet het niet meer aj hangt. Dat zag gienend op het internet, dat stun niet in de kraant. Ik was der bij met keukenrol en ziepe. Lu wult niet weten wat der met de uurgang gebeurt as de ingang ofsleuten wordt. Ik weet het.

Dat was een paar week leden. Niet dat ik der nocht an had. Dat niet. Of ik veur of tegen de strop bin, dat giet gienend wat an.

Gister vanneis twee brothers in arms. Ze gaven toe wat ze daon hadden. Duzend of meer laandgenoten van de verkeerder kaante hen de aander wereld hölpen; waar gien water onder de tuun deur stroomt. Hen de aander wereld waar 47 maagies op de rugge te wachten ligt. Of dat waar is weet ik niet. Ik huuf het niet te weten. Ik heb genogt an de vrouwe.

Nao het ofrumen, as de vaatwasser spuult, neemt we het der van. Elke dag. Het echtelijke bère is maor ien deur wieder as de keuken. Dat is oens gemak. Geern heb ik dat. Ik heur de automaat hiet water over de koppies en schöttelties spulen. Ik weet dat de geutstien schone is. Ik weet de vellegies keukenrolle in de pedaalemmer onder de kleppe. Ienmaal met de voet op de pedaal en vot.

Ik hold heur heufd maank de haanden, een haand op elke wange. En dan vergeet ik alles.

De vrouwe zeg dat ik de haanden hen heur hals glieden laot, dat ik heur stief vaste pak as ik mezölf verlieze en tiedelijk de hemel bezuuk. Dat is dan zo. Daor huuf ik gien weet van hebben.

Merakel veul zaken huuf ik gien weet van hebben. Overdag mut ik de kop der bij holden, dat huuft niet meer as de vaatwasser het wark ofmaakt.

Achterof wus elk wat der mis gaon was. Het touw an de strop was te lange. Het zwaore lief zörgde veur een harde ruk. Ik weet dat wel. $F = m \cdot g$. De kracht (F) is het product van massa (m) en valversnelling ($g = 9,8 \text{ m.s}^2$). Alles wat de eerde trekt valt elke seconde harder. Ie kunt dat uutrekken. As ie 20 cm valt of 40 cm, dat scheelt in kracht niet het dubbele, maor veul meer as het dubbele.

Praot van niks bijkaans, het leven is ien grote valversnelling. Ie kunt daor wel kritiek op hebben, maor daor heb ie niks an. Wat is joen bijdraoge an de veuruurgang? Dat vraag ik joe. Wat lever ie an de ontwikkeling veur het ende van het touw in zicht komp? Ontwikkeling huuft gien achteruurgang te weden.

Naost mekaar onder ien balke. De eerste die gung goed, net as de grote baos; veertig centimeter touw vanof de hemdkrage tot an de balke. Ik heb het naometen. Tweemaal de ofstaand tussen de enden van mien pink en doem as ik de vingers spreid.

De chemicus had een langer touw, te lang, zowat een meter. Het was een mal gezicht. De klap, de zwarte kappe op een touw en een zwaor lief op de vloere. Zowat rechtstaandig deur het valloek. As het heufd der nog anzetten had, dan had het de raand van het gat raakt. Ik kun der niks an doen, maor ik vuulde een lach op het gezicht kommen. Allent de idee al. Gienend die het zag. Mien lach.

Tien tellen – ik tel de hiele dag toen vuul de kop hen onder. De zwarte kappe

der naost. Ali Chemicali had de mond lös, de ogen dichte. Hij lachte; leek het.

Zo hef de vrouwe dat ok as ik de vaatwasser spulen heure. Boeiend is dat. Ik laot heur lös en we gaot onder de douche. Gieniend huuft te roeken dat we menare evies hen de hemel bracht hebt.

Ik doe de daagse kleren vanneis an en ik lees de kraant. We drinkt thee. We kiekt naor het journaal van tien uur. Dan ziet we wat we metmaakt. Alle dagen. We bint aander lu geliek. In de grotemèensenwereld is dit hiel gewoon. Thee drinken, gebeurt alle dagen. Ik zie mezölf en de vrouwe. Alle dagen zonder spiet.

Spiet? Spiet is een onvruchtbaor gevuul. Ie schiet der niks met op. Nargens heb ik spiet van. Ophangen: iene mut het doen. Oprumen: iene mut het doen

Duuster weten

Meer as 1200 manlu en vrouwlu zit om mij hen. Ik bin het midden van de wereld volk. Het is vrijdag 28 oktober 2011 in de Martinikerke in Stad. Dommiet vertelt Joshua Foer oens over het geheugen en wat wij der an hebt en der met doet. Ik kiek uut naor het verhaol van de Amerikaan die merakel jonger is as ik en as de mieste lu om mij hen. Met mekaar weet we een bult en met mekaar bint we merakel wat kwiet van die bult die an oens veurbijtrök. Ok zunder toespraak weet ik al wat e zeggen giet; ik heb ervarings met mien geheugen. Niks mankeert mij an mien gezonde verstaand. Op alle vraogen heb ik antwoord. Op het projectiescharm kan ik zien wie der nog meer bint. Elk kan de lu zien die e niet is, maor geern weden wol; burgemeester, commissaris van de keuningin, professor en decaan van de universiteit. Daorumme bint we hier, dèenk ik, om een paar uur te weden die we niet worden bint, om te heuren hoe we der zölf veurstaot. Elke lezing, elk tonielstuk of muziekuutvoering waar ie vrijwillig hengaot, elke ontmoeting met een aander is allent om joen eigen beeld helder te kriegien. Wie bin ik? Ik welke wereld haal ik aosem en blaos ik locht uut?

Stief an de linkerkaant van mij zit een vrouw van de leeftied van Foer, in de veertig, de maondstones veurbij en bijkaans in de overgang. Dat is mien beeld. Grieze haoren in een kapsel dat een maol donkerblond west hef. Slagen tot net in de nekke. Het haar is met de jaoren verkleurd, de ogen hebt nog dezelfde kleur, donker onder smalle wenkbrauwen. Ze is niet veur mij kommen. Ze is met een aoldere vriendin die an de aander kaant naost heur zit. Veur Foer is ze kommen en om wiezer te worden. Ik weet het niet.

‘Elk dag verschient der 3000 boeken, gieniend die ze allemaol kan lezen.’

Foer hef huuswark maakt.

‘Wij bint die we denkt dat we bint en we leeft in de wereld die wie we denkt.’

Foer kan het mooi zeggen. Hij hef een schelle stem. Het is een merakel veurdiel dat e in het Engels vertelt wat e zeggen wul. Wat ik niet verstaot, verzin ik der zölf bij. Ik heur wat ik al miende te weten.

‘Oens geheugen lat oens in de steek.’ En ‘Wij kunt niet alles weten wat der te weten is.’ En ‘Het mieste weet wij niet.’

De vrouw naost mij knikt zachties met. Now is ze ok professor, now is ze ok geleerde en now huuft ze de boeken van Foer niet meer lezen. Foer valt samen met heur, met de aander. Met mij.

‘Diepgang,’ zeg Foer. ‘Diepgang, daor giet het om.’

Alles weten maakt niet gelukkig, heur ik mien va zeggen in de kerke die aal meer naor de Middeleeuwen schöf intied het buten duuster wordt. Hoog is het hier en een beetie heilig. Het is een tempel van het benul, hoe aans was

dat toen de alwetende Heere hier nog prezen weur om de geheimen van het geleuf.

Ze drag een grieze jurk van dunne stof met in de lengte dunne opstikte naoden die heur bijkaans langer maakt, as ze stiet. Een lochtpaors vest en panties in dezölfde kleur. Rechtop zit ze naost mij. Halve leerzen van lichtbruun glaanzend leer met briede voeten.

‘Monniken hadden gien iPads en gien extern geheugen,’ zeg Foer.

‘Alles mussen ze onthouden of overschrijven. Ze leerden alles uut de kop om wieder te kunnen vertellen wat ze heurd en ontdekt hadden.’

Hij stiet onder het projectiescharm. Ik zie hum uutvergroot in computerkleuren. As ik de nekke strek kan ik Foer net in het echt zien. Ik hold de camera omhoog en knip zunder flitsen.

‘Alles wat wij, moderne mèensen, vastlegt, dat ontholdt we niet. We weet dat we op kunt zuken wat we een maol weten hebt,’ zeg Foer, ‘en juist daaromme vergeet we wat we onthouden wult.’

Now weet ik het zeker. Ik zal vergeten dat ik bij disse Van der Leeuwlezing was. Met een jaor of wat kan ik niks meer naovertellen van disse vrijdag. Ik maak foto’s om te vergeten. Dat wus ik nog niet.

Ik steek de camera in de binnenbuuts van mien jassie en slao het rechterbien over de knei van het linkerbien. Net as de vrouw naost mij. Rechts over links. Ze hef gien hanger om de hals, in elk oor een merakel klein pareltie. De oorlellen vaste an het heufd, dat stiet mij an. Ik maakte nog nooit een foto van een lösse oorlel. Niet van die neger in Nairobi met een conservenblik deur de lel en niet van die aander lu met lösse oorlellen. Ik kan joe de namen numen van alle vrouwlu met lösse lellen, ik doe het niet. Het is te lange leden. Hangers in oorlellen, ik zie ze allemaol. Heugste tied dat ik foto’s maak.

Brille met dun zwart montuur, glazen min 2, dat zie ik as ik achteroverleun en deur heur brilleglas naor de pilaor van de kerke kiek. De drager van het dak is, as ik deur heur venster op de wereld kiek, een beetie verscheuen. Duur merk, wisse. Ze zöt een aander wereld as ik.

Heur vriendin haalt in de pauze thee in plestieken bekerties intied het orgel Le Cygne speelt van Camille Saint-Saëns. Ze hef vingers die in een punt uutloopt. Smalle kegels met scharpe nagel zunder lak der op. Een zwaan is ze, net zo schier en sierlijk as een zwarte zwaan.

‘Deep knowledge,’ zee Foer. ‘De monniken gungen in herhaoling veur deep knowledge, mediteren, veurlezen, lezen, overschrijven, zwiegen, zakken laten.’

Het begun van het ende van zien betoog.

‘Oenze wereld is wat oens geheugen veur oens bewaard hef en wat wij bekien kunt.

Veul weten is wat aans as wies weden.’

Elk klapte veur wat e al wus, maor bijkaans vergeten was intied e de kerke binningung. Heimwee naor het geleuf van vrogger, naor de vergeten berichten,

naor de heilige bosschoppen. Jaank naor de wissigheid van het kind dat nog geleufde in Sunterklaos, dat as Sint Meerten nog geleufde in liefde en barmhartigheid en gerechtigheid in een wereld volk met aander bedoelings.

Ik gao staon en strek de bienen. Ze trekt de bienen onder heur stoel.

‘Mag ik veur joe langs?’ knik ik en glumlach.

Ze döt wat ik wul, zo simpel is het een aander te verovern.

Ze spiegelt heur an mij, dat wul ik. Ik weet niet of ze het warm kreg, dat weet ik allent van mezölf.

Achter in de kerke tref ik onder het orgel een collega.

‘Wat weet ie nog van de toespraak?’ vrag e, en geliek kek e op zien iPhone naor de leste berichten.

Ik knik en loop wieder. Ik maak een foto van de hiele kerke, het locht, de ruimte, het volk in beweging; veur het vergeten.

Ze hef een vilten krage om as ik weer naost heur zitten gao; paors. Ik slao mien linkerbien over de rechterknei. Ze hef de arms over mekaar, rechts over links. Ik hold mien holle haand tegen mien oor. Het geroezemoes van het kerkvolk veraandert in het geluud van de zee, nee, meer nog in het chaotische gekraak uut een radio tussen zenders in. Ik heur berichten uut een aander melkwegstelsel, uut een andere werkelijkheid, een aander heelal. Dan wordt het stille in de kerke. Mien kerke.

Robbert Dijkgraaf, president van de KNAW, mag het verhaal nao de pauze ofmaken. Zien woorden maak verleden tied van Foer zien verhaal. Dijkgraaf is kunstenaar en ok natuurkundige, daorumme vertrouw ik die man. Wetenschappers, ik geleuf ze blind. Nooit was ik pastoor of dominee. Ok niet as kind op de zeuvende riego in de kerke toen ik heurde van de slang en de appel en de boom van kennis van goed en kwaod. Het paradijs op eerde, dat was mien geleuf. Nog aal.

‘De canon,’ zeg Dijkgraaf. ‘De canon is wat elk weten mut. Der is teveul om te weten. De canon is genogt. De kennis van de canon.’

En dan reket e veur dat we van alles wat der te weten is, dat we van de hiele kennis van goed en kwaod bijkaans 4% weet, zeker niet meer.

‘Der is veul duistere kennis.’

As ik bezied kiek, zie ik dat ze de haanden volden hef en rond de knei holdt, net as ik. De rechterdoem over de linker, net as ik.

‘Onderzuuk alles,’ zeg Dijkgraaf.

‘En mien dochter van twaalf leert Chinees,’ zeg Dijkgraaf.

‘En tussen de sterren is duistere materie die we niet zien kunt en waar we gien weet van hebt,’ zeg Dijkgraaf.

‘En we weten merakel veul over wat we niet weet,’ zeg Dijkgraaf.

‘En van wat we niet weet over wat we niet weten, daor weten we niks van,’ zeg Dijkgraaf.

‘En wat we niet kent, dat ziet we niet,’ zeg Dijkgraaf.
‘En een Papoea zag een kip in New York,’ zeg Dijkgraaf.

Ik zie een vrouw in zuver vel. Ik zie dat ze niet rookt, ik roek dat ze niet rookt. Ik roek een zuvere vrouw in de overgang van weten naor niet meer weten. Ik zie haanden in de bidstaand, de meditatie van een kloosterling, de rust van deep knowledge. Zo hef our Lord het bedoeld. Die bedoeling weet ik nog, omdat het nargens opschreven is.

De bel giet. De kerkdienst is veurbij. En vanneis zie ik volk op een draf naor de uitgang. Dit heb ik eerder zien, ik was het kwiet.

Mien geheugen holdt mij vaste tussen de kerkbanken. Het orgel zingt Fantasie in Es van Saint-Saëns. Achter het altaar zie ik hoe biebels van de wetenschappers in stapels klaorligt veur een handtekening. Ik pak de camera uut de binnenbuuts en heur hoe de lens naor veuren kröp. Dit is het aovondmaol, de communie, de uutreiking van het geheim. De taal op de tonge om te mediteren.

Ik beweeg mien wiesvinger naor de knop van ontspanning. Gien flits in de donkere locht van de hemel.

As ik in huus kom kek mien vrouw naor het journaal. De wereld volk. Elk wet het beter, en zo heurt het ok. Gieniend liekt meer te weten wat ze gister zeden. Een bord warm eten op schoot. Ik schoef naost heur met macaroni en tomatensaus. Bord op de kneien, vörk in de rechterhaand, de linkerarm om heur hen.

‘Wat gezellig,’ zeg ze. ‘Hoe heb ie dat zo?’

29 oktober 2011

Roken is dodelijk

‘Dat ik levenslang krieg maakt mij niet uut. Elk hef levenslang. Ik heb het vake zegd. Eerder. Toen ik ningtien was, bin ik stopt met alles te zeggen. Ik mus zwiegen. Levenslang heb ik, vanof het begun.

Mien va en ok mien moe zwiegt al jaoren,– gelukkig maakt ze dit niet meer met, stun in de kraant, – maor ik had geern had dat ze dit wel metmaakt hadden. Dat ik levenslang krieg omdat aander mij zwiegen leerd hebt. Uut dom-migheid, maor toch.

Ik had va en moe geern laoten zien dat de wereld toch kreeg wat ik kwiet wol. Ie kunt het aans zien, maor levenslang is de ultieme pries die een mèens krieg-
gen kan. Levenslang. Ik herhaol mezölf. Ik krieg niet genogt van herhaoling.
Laot ik bij het begun begonnen en naor het ende toewarken. Omwegen gao ik
niet uut de wege.

Het was op het station van W. waor alles bij mekaar kwam. Perron tussen twee sporen, het iene naor het noorden, het aander hen het zuden. Al was dat op die betreffende dag niet te zien. Elk die instapt en uutstapt wet het. Niks veraan-
dert, alles blef geliek. Spoor van vrogger langs een spierwit waterschapshuusie
uut stoomtreintieden van hier naor nargens en weerom.

Bewolkt, gries, zowat regen. Precies as dagen eerder veurspeld. Schier weer om an de reize te gaon. Schier weer om de weg kwiet te raken. Harfst, maor niet veur mij. Ik bin in de midzummer van mien bestaon. Ik heb nog sporen te volgen.

Wied hen het noorden, relatief vanzölf op het smalle perron, stun ze te roken. We wachtten op dezölfde trein, leek het. De stoptrein die een dag eerder met twee uur vertraoging wieder reed. Op het scharm in kopstation L. – het ende van de rails, – stund laoter nog hiel kies: vertraging door aanrijding met een persoon. Het was mij dudelk. Vanneis kwam de dood in W. veurbij. Ie kunt der gif op innemen, as het op het stuk van Z. hen L. raak is, dan is het miestentieds bij W.

Hier gebeurt nooit wat. Hier is gien inrichting veur zwakken van giest, hier is het plattelaand. Op het spoor nao. W. zowat de leste letter van het alfabet. Vot naor het ende.

Halflange jagergrune jasse met golden knopen en briede riem, spiekerboks zunder scheuren, schoenen met halfhoge hakken van rood kunstleer. Bijkaans is ze ok vegetariër. Ik ken heur niet. Bonte omslagdoek met hetzölfde rood as van de schoenen. Ien haand met de doem an het speulen op de tillefoon. Sms, twitter of wat aans. En zoegen an de Belinda, Caballero, Dr Dushkind, Roxy, Stuyvesant, Lexington, North State, Pall Mall. Diepe zoegen, diepe uutaosemen. Ik bin niet gek.

Ie hebt mij al deur. De helfte van die merken bestiet niet meer. Het bint olde sigaretten. De tabak is niet aans as vrogger, de blauwe rook die gries wordt is ok niet aans as vrogger. Vuur en smeulen is altied geliek. De lippen bint aans. Jonge vrouw aan de raand van het perron. Ien volle tegel tussen heur en de ofgrond. Stront op de bielzen, dat ok. En papier en peuken.

De stoptrein van L. naor Z. hen het zuden vertraagt en uut de varte komp de sneltrein uut Z. naor L. die oens in raozende vaort veurbij soezen zal. Niet te dicht an de raand van het perron staon. Het zog is verraodelijk. Valt wel met, zo hard riedt ze hier niet. In dit diel van het laand hebt lu gien haost, niet elk hef haost. Ik bin drok in de kop en rustig van lief en leden. Echt wel.

Het haor halfkort, tot in de nekke. Ik ken die vrouw. Ik zie heur vake op dit station. Twee kinder in de puberteit hef ze. Vandage is ze allent. Jammer. Ik ken heur ronde gezicht, de heldere lichtgrune ogen achter de strakke brille. Een onderkinne kreg ze, as ze older wordt. Het begun van de verzakking is zichtbaor.

Ze is het niet, maor ze is Jantina van vrogger. Jantina die mij wol. Ik wus niet wat ze wol, maor Jantina wol mij. Dat was mij dudelk, van heuren zeggen, maor toen was het te late. Veur ik mezölf uutvunden had, was ze met een aander.

‘Stom kalf,’ zee mien va.

‘Rund,’ zee mien moe.

Ik had een schiere en merakel slimme meid veurbijgaon laoten. Wus ik veul in die tied? Nee. Ik wus niet veul in die tied.

Ik kende mien gemis nog niet, en omdat ik mien gemis nog niet kende, huufde ik ok nog gien vrouw zuken. Het kwam niet in mij op. Later leerde ik mien gemis kennen. Jantina had toen al twee lichtbrune kinder; met een neger as va. Een neger!

Jantina had ok een halflange grune jasse, in de harfst en in de winter. Jantina had ok halflang haor sund ze de peerdesteert ofknipt had. Jantina had ok lichtgrune ogen zunder ballast, zunder traonen achter de ogen. Jantina rookte niet, dat is het verschil.

Mien va en moe zaten gedurig in blauwe en grieze wolken. De woonkamer, de keuken, de slaopkamer. Het hiele huus dreug de licht van verbraande tabak. Gieniend die het stuurde. Elk deud met an, elk vun het gewoon, elk vund het normaal. Va, moe, zes breurs, vief zusters. De deugd in het midden. Ikke. Overal asbakken met peuken. Asbakken uut Valkenburg, uut Kevelaar, asbakken met Groeten uut Grolloo en Groeten uut Zierikzee. Bij oens in huus had ik de wereld zien, in rook en in as. Elk deud met an. Ik niet. Ik was ienig kind, wat tabak angung. Ienig kind. Ienig kind.

Bijkaans had ik metan doen mutten, dan had ik hier niet zeten. Zoepen, toe-

pen en op de proeme kroepen; neuken, roken. Alles ofbraanden. Zo keek ik tegen de wereld an, van de butenkaant.

Ik kiek hier in mien krappe kamer naor lichtblauwe zweem op de steriele muren, kleur tegen de vliegen bijkaans. Bijkaans hef een ontwarper der over naodacht. As een mèens de godganse dag in een krappe ruimte zit, kriegt de muren de locht van zwiet en sperma, bij kerels vanzölf. Net as de locht in de slaopkamer van mien va en mien moe. Rook van tabak en locht van draank en van echtelijk rechten en echtelijke plichten. Het roekt in mien cel niet naor sperma. Mien zwiet bijkaans, maor niet mien zaod. Ik trek mij niet of, nooit daon, allent in het begun. As jongie; gat in de buuts van de broek en onderboks met te grote gulp. Makkelk zat. Maor ik doe dat allange niet meer. Alles giet veurbij en dat is maar goed ok. Ik bin net zo rooms as de paus, net zo rooms as zien handwarksvolk.

Toen Jantina het met Herbert deud en toen Jantina, een jaor veur mij an naor Stad gung om te studeren, rechten of wat aans, toen trök ik mij of. Elke dag een maol of wat, tot het mij zwart veur de ogen weur. De vrouw van mien leven had ik mist, en niet allent heur. Ik was te late wakker worden. Helder. Ik kreeg der genogt van.

Een wastaofel van roestvast staol en een hangwc van hetzölfde glanzende metaal. Gien radio, gien tillevisie. Ik mis het uitzicht op de wereld niet, al had ik geern een paar maol het journaal zien. Bijkaans heb ik een volger kregen, dat zul mij anstaon. Bijkaans bin ik het begun van een wereldepidemie. Dat zul mij wat weden, mien bijdrage an de menselijkheid. Het begun van de stried. De stried tegen roken en aander onbenulligheden. Of ik het vanneis doen zul? vreug de plietsie. Wat een vraog. Vanzölf. Nargens heb ik spiet van. Waarveur spiet?

Vlak veur de sneltrein langsraosde gaf ik heur een drukkerd. Nee, niet omdat ze op mien Jantina leek. Ik hold nog aal van de Jantina in mien kop; de half-zwarten der bij. Ik hold van elk. Het was om de peuk die ze tussen de rails gooid had. Het was om de gluiende tabak. Dat was het ienige. Het was om de rook in de slaopkamer van mien va en mien moe. Het was om de daod van mien verwekkers die mij meugelijk maakt had. Dat ze mij...

Ik had der vake over naodacht. Gedurig spookte mij mien ultieme daod deur de harsens. De daod die ik doen mus. Ik huuld de haanden in de buutsen as ik naodacht.

Niks was der veur van neud heur het roken veur altied stoppen te laoten. Niks was der veur van neud een ende an dwangneurose te maken. Mien gestrekte rechterarm, met gestrekte vingers as ienig waopen. Mien lief as gerak. Alles veur een betere wereld.

Niks is der veur van neud om in een aander wereld te laande te kommen. Vier

muren, een deure, wastaofel, wc en biebel op een plaank. Uutzicht heb ik niet, gien uutzicht naor buten. Dat huuft ok niet. De wereld ofleiding heb ik in mien kop.

Zu'n daod mark ie niks van. Ik markte der niks van. De conducteur fleut lang en schrill. Vief stappen en de deuren van de stoptrein hen Z. gungen achter mij dichte. Op weg hen het zuden. Wat op het spoor hen het noorden tussen en naost de rails achterbleef wus ik, al zag ik het niet. Ik huufde niet te zien wat ik allange wus.

Ik had een stieve. Veur het eerst sund jaoren.

Nee, ik had nooit dacht dat ik der met votkommen zul. Ik wus dat ik krapan het volgende station halen zul, zunder dat ik in verzekerde bewaoring weden zul.

Stomkoppen. Ze hadden mij eerder oppakken kund. Maor elk had stront in de ogen. Ik kocht een pakkie sigaretten, Lucky Strike. Elk had toen weten kund dat ik der klaor veur was. Veur de daod. Toen ik ofrekende, de sigaretten, wus ik dat het uur U kommen was. Wat ik doen mus stund in zwarte koeieletters op het pakkie sigaretten te lezen.'

5 december 2011

Cavia porcellus

– *Qui vous a mis dans cette fichue position?*
– *C'est le pigeon, Joseph.*

naor James Joyce, Ulixes

OMA MARCHIEN

As het regent in september valt kerstmis in december. Kerstmis valt midden in de winter, an disse kaant van de evenaar. Bij Marietje valt kerstmis in de zomer. Ze woont al zeuven jaor in Huancayo in Peru, in de Andes op een heugte van 3000 meter of meer. De lucht is daor dunner en frisser, benaom in de regentied van december tot april.

Marchien wet der alles van. Tweemaal is ze bij heur kleinkind op visite west. Elk had het ofraoden, zu'n lange reize naor een arm en hoog laand, maor ze had met eigen ogen wullen zien waor de dochter van heur zeun Harm woonde en warkte. Marietje is het oldste kleinkind. Harm en Lida hebt ok nog twee jongens, maor die bint niet zo ondernemend, de jongens warkt bij de belasting. De iene as portier, de aander in de keuken.

'Ie treedt in de voetsporen van joe va,' had Marchien tegen Marietje zegd toen ze op Schiphol ofscheid namen. Marietje had glimlacht. De zeun van oma, heur va, Harm, had vief jaor de wereld rondvaren op een vrachtboot. Alle hoeken en gaten van de wereld had e zien, tot e Lida tegenkommen was. Binnen krap een jaor was Marietje geboren. Later bint Harm en Marietje nog veur de kerke trouwd.

Harm bleef an de wal. Elk vund het beter, al was Harm bij toeren ongedurig. Hij miste het water en de ruimte, het bootie op de Zuudlaordermeer maakte hum rustiger. Vissen was zien vermaak. Allent.

Marchien wus dat het de verkeerde opmerking west was bij het vertrek, en op de verkeerde tied. Kinder in de twintig wult niet op de olden lieken. Dan is het net of ze gien eigen wil hebt en allent doet wat va en moe veurdaon hebt. Kinder holdt daor niet van, wet ze. Maor as oma had ze krediet. Oma's kunt zunder straf zeggen waor olden over zwiegen mut. Marietje had wat lacht en Marchien op beide wangen drie maal smokt veur ze in de Boeing 747 opsteeg hen de hemel boven Peru.

Mans, de ienige en wettige echtgenoot van Marchien, begunde old te worden, lusteloos, vake mu en met een anleg veur zeuren die e niet meer inhouden kun. En olde betweter over tied. Mans had ok al niet met wuld naor Peru. 'Ik skype wel,' had e zegd, maor het was der nooit van kommen.

Marietje skypeet ok niet met oma Marchien. In de Andes hef ze internet, maor naor Huancayo giet gien glasvezel veur films en snelle verbindings. Ma-

rietje stuurt brieven naor oma Marchien. Dat hef Marchien geern, het maakt heur onofhankelijk van heur kinder. Zeun Harm en zien vrouw Lida wult alles wat met de mail komp wel printen, maor dat wul Marchien liever niet. Dan ziet ze ok wat Marietje naor oma schref.

Marietje schreef dat ze last had van de darms, van de spijsvertering. Ze had de iene maol verstopping en de aander maol kun ze niks binnenhouden. Een apart soort kriebelhoest, maor dan niet in de keel.

Marchien kende dat wel. Vlak veur ze zwanger was van Harm had ze dat ok. En laoter bij Ko aandermaol. Maor Marietje schreef niks over zwangerschap. Al schreef ze wel dat ze een aordige Indiaan tegenkommen was. Moderne tied.

Marchien les de brief uut Peru vanneis.

Lieve oma,

Heel fijn dat ik even tijd heb om met u te schrijven. Ik heb het goed naar mijn zin. Vorige week ben ik met de bus naar de hoofdstad geweest, Lima. In het hotel waar u hebt overnacht voor u terugvloog, heb ik thee gedronken. Ik moest toen aan u denken.

Hotel Aleman was een ienvoldig hotel met een Duutse eigenaar die trouwd was met een Peruaanse. Ze had nog met hum praot. ‘Saubere sanitair, und dan komt die Gäste vonzölf,’ had e zegd. En zo was het ok.

Peruanen namen het niet zo nauw met de hygiëne. Niet elk had geld veur stromend water. Marietje was gaangs om dat veur de bergbewoners veur mekaar te kriegen, betere en schonere leefomgeving. Ontwikkeling van het platelaand en emancipatie van vrouwlu, daor gung het Marietje om. Maor niet elke Europeaan in Peru had een bosschop an viezigheid, die keek in een hotel of huus eerst of alles schoon was.

Marchien les wieder.

Oma, ik heb de afgelopen week iets bijzonders meegemaakt. Ik vertelde een oude vrouw, de medicijnvrouw van het dorp, dat ik last had van mijn buik. Ik moest gelijk meekomen naar haar huisje, mijn blouse omhoogtrekken, mijn broek laten zakken en op een matje op de lemen vloer gaan liggen. Het was schemerig en koud in het huisje. Ik moest nog ongesteld worden. Opoe op visite.

Opoe op visite. Marietje had gevuul voor humor, dat was dudelk. Marchien les wieder hoe de olde vrouw een cavia uut een kist pakt en met het warme diertje over de blote buuk van Marietje wref. De cavia gilde as varkentje, zo hard kneep de vrouw. Het weur nog arger, wus Marchien, maor toch las ze de brief vanneis.

De oude vrouw trok onverdoofd de pootjes en het hoofd van de cavia, – die noemen

ze hier cuy en dat spreek je uit als koei –, en smeerde het bloed en de ingewanden over mijn buik. Ondertussen prevelde ze allerlei gebeden die ik niet kon verstaan. De hele ceremonie duurde wel een uur. Er kwamen ook andere vrouwen bij. Maar geloof me. Ik kreeg het heel warm, mijn lichaam schokte en toen ze mij hadden gewassen, was mijn buikpijn voorbij. Ik heb nog steeds nergens last meer van. Ik was wel heel moe en ik heb bijna drie dagen achterelkaar geslapen.

Marchien had Mans veurlezen wat Marietje schreven had, maor Mans had de scholders nog hoger ophaald as ze al waren. ‘Aander beschaving,’ had e zegd, ‘aander beschaving.’

En als het in september regent, kom ik misschien in december op bezoek. Maar zeker weten doe ik het nog niet.

De wiesvinger van Marchien had al vette strepen onder die regel maakt. De brief was van ende meert. Het gung al mooi op september an, maor het regende al weken niet.

En niets tegen papa en mama zeggen. Het is mijn verrassing als ik met kerstmis kom. Of niet ?

HARM (DE VA VAN MARIETJE)

Marietje komp met kerstmis uut Peru. Ze hef het niet mailed en op skype hef ze het ok niet zegd. De beelden bint niet hiel goed as ze an de aander kaant van de wereld achter de computer zit. Of der veur, zoas ze zölf zeg. Maor de korte donkere krullen en de gulle lach van mien kind kan ik goed zien. Ze hef mien neuze en mien wenkbrouwen. Van Lida hef ze de mond en de blauwe ogen die een beetie schief staot. As ze stille veur de camera zit kan ik heur goed zien. As ze beweg zie ik kleurenveerkaanties hen en weer schieten. Peru is niet naost de deure. Maor ik kan kieken. Marietje kek net as Lida toen ik heur in Zuudlaoren veur het eerst zag. Niet zunig ok.

Ik mis mien dochter, ok al snap ik dat ze niet te dicht in de buurt van va en moe wonen wul. Ik had dat ok. Niks mis met Marchien en Mans, goeie olders, maor ik begreep te late dat mien va zien bochel en schieve nekke op mij ofreaageerd had. Hij had nooit vrede vinden kund met zien misvörmde ruggengraot. Mien moe, Marchien, hef nooit een min woord van de bochel van heur man zegd. Ze deud of het ongemak niet bestun. Allent met een neie jasse of een nei hemd was het uitkieken. Altied een maot te groot.

Ik dreide in die tied hiel vake het plaatie van Johnnie Cash A boy named Sue. Een kerel met de naam van een wicht. Om de zeun striedbaor te maken en om elk in mekaar te slaon die zee dat Sue een wichtersnaam is. Bijkaans dat mien va niet veur niks Mans heette. Waorumme ze mij Harm nuumd hebt, weet ik niet; een naam van niks.

Ik gung varen om vot te weden uut de benauwde veste. Ik heb de wereld zien. Nargens vuulde ik mij thuus. Op de boot las ik een dichtbundel van mien opa. Hij las gedichten van Slauerhoff, zeeman en dokter. 'Alleen in mijn gedichten kan ik wonen, nooit vond ik ergens anders onderdak,' zukswat. Gedichten geeft treust, maor een zeeman hef meer van neud.

Mien moe hef nooit weten dat opa gedichten las. Marchien is naïef, maor dat gef niks. Ik heb van heur leren holden, op mien manier. Ik liek niet op mien moe.

Op mien leste vaort bin ik in Peru west. Ik ken de haven van Lima. Ik ken de bars en ik ken wat een beettie zeeman kennen mut. Bethel wol dat ik blieden zul. In elke haven was der wel een Bethel, Amanda, Yen, Mary, Cissie die wol dat ik blieden zul, of die met wol op de boot naor mien haven. Vief jaor leertied was meer as genogt. Leer mij vrouwlu kennen.

Va en moe waren bliede mij weer te zien; Marchien en Mans. M&M zegt de kinder. M&M vunden dat ik milder worden was. En dat is ok zo. Ik heb ze nooit verteld van Shanghai, Tokio, Seoul, Hongkong, Buenos Aires, Caïro, Mombasa, Kaapstad, Melbourne, Christchurch, niet van Trinidad en Panama en ok niet van Lima in Peru. Ze vreugen ok niks toen ik ofmonsterd was. Net of ik nooit vot west was. Maor veur eigen heerd vuulde ik nooit een zwak, al kwam ik goed onderdak.

Dansen in Zuudlaoren in de Gouden Leeuw. Ik vuulde mij der te old veur, maor mien bruur nam mij met. Krap een week was ik weerom tussen hunebedden en turfbulten.

Ik zag Lida in de garderobe. Ze kreeg net het muntie veur de jasse, maor ze wus zo gauw niet waor ze dat muntie opbargen mus. 'Geef maor an mij in bewaring,' zee ik, veur ik der arg in had.

Achternao kan ik zeggen: liefde op het eerste gezicht. Heur ogen. Het verlangst, de vraogen, de vochtige kiekers in de schemering. Zo gebeurt dat smaangs. Het was asof ik op water dansen kun in de balzaol an de brink.

Later verzin ie waaromme ie met joen vrouw trouwd bint. Het begun bi'j miestentieds niet op verdacht. Net of verliefdheid buten joe omgiet.

Ende september van het aander jaor weur Marietje geboren. Een week veur de bevalling bint we trouwd, in het gemientehuus met an de aander kaant van de straot de geriffermeerde kerke. Kunnen va en moe zeggen dat we veur de kerke trouwd bint. Niet rooms, maor dat zeden ze der niet bij.

Lida en ik mussen wel lachen om het avontuur met de cavia. Marietje is vegetariër, maor de liefzeerte is ze wel kwiet dankzij die bergmarmot. Ze liekt op mij, ok wat dat angiet. Niet benauwd veur experimenten. Aj lang over de grub woont en in aander laanden om joe hen kiekt, raak ie het geleuf in joen overtugings, die joe anpraot bint, langzaam maor zeker kwiet. En dat is een goeie zaak. Zunder mien leven op zee, en ik zeg wel iens uut de grap dat ik veul storms metmaakt heb, was ik nooit met Lida trouwd en had ik nooit Marietje, Nico en Otto in de wereld zet.

Marietje is zowat acht jaor in Peru. Ik zeg wel iens dat ze kapitein is van de

bergmarine. Ze begrep mij wel. Pieken en dalen en toch baos blieden in een vrömde wereld. In Peru is elk katholiek. Maor Marietje kent gien god. Lida en ik hebt wel probeerd om heur een geleuf an te laoten praoten. Cultureel katholiek leek oens wel wat.

We hebt elk geleuf in huus had te koffiedrinken; pastoor, kapelaan, dominee, imam, jehova's en mormonen; die lesten kregen poeiersukkelao vanzölf want koffiedrinken mag niet van Joseph Smith. Elk geleuf kent zien beperkings, maor dat veurrecht van moralistische regels treft ok agnosten en atheïsten.

In Peru hef Marietje heur dopen laoten, aans kun ze heur wark wel vergeten. Lu luustert allent aj eerst met ze metleunt en doet wat het eigen volk döt. Wat dat angiet is de plaza in Peru niet aans as de brink in Gieten.

MARIETJE

Ik bin zwanger. Dat kwam onverwacht, maor as ik der wat langer over naodènk kan ik ok zeggen; het hung in de lucht, in de dunne lucht van de bergen. Iniens was het zowied.

Toen ik zowat acht jaor leden in Lima uut het vliegtuug stapte was het asof ik thuus kwam. Net of ik hier al eerder west was. Toen vuulde ik: In Drenthe wul ik niet leven. Altied het gevuul in toom holden. Peru was een gedicht veur mij, en sonnet. Dat was een hiel vrömde ervaring, maor deur mien opleiding, meer mien opleiding as mien opvoeding, heb ik goed luustern leerd naor mien gevuul. Maatschappelijk wark, sociale academie en laoter an de universiteit culturele antropologie veur het weer ofschaft weur. Van mien va heb ik de wenkbrauwen, de neuze en de handigheid. Rustig durf ik zeggen dat ik twee rechterhanden heb.

Mien beide bruurs hebt elk twee linkerhanden, dat kwam goed uut. Zo huufde ik mij niet aal waor te maken in oens gezin. Het gung vanzölf. In oens gezin, bij mien va en moe, Harm en Lida om dudelk te weden, was ik met mien va de klusjesman. Va wus van ommestaon, en butendes had e zeemansbienen.

Op de sociale academie heb ik leerd dat de drang van mien va om te presteren komp deur de hoge rugge, de bochel van opa Mans. Compensatie, ie begriep dat wel. Mien va hef het der nooit met mij over had. We vunden de tied der niet veur. Harm is nog nooit in Peru bij mij op visite west om der over te praoten. As ik met hum skype luustert mien moe altied met. Ze hef nog wat achterdochtigs over heur. Aal om de goeie burenen dèenken. Vader en dochter, wat wul ie nog meer as het om vertrouwen giet?

'Joen va is een Gouden Leeuw,' zee mien moe. Ik ken het verhaol van de garderobe an de brink in Zuudlaoren. 'Maor ie waren gien ongelukkie,' zee mien moe langzaam en kalm. 'Ik wol een kind, en meer as iene. Het hiele alfabet.' Niks gien heftigheid in heur stem.

Het maakt mij niet uut of ik een gevolg bin van Torschlusspanik of dat ik

een ongelukkie was of dat ik volgens planning in de wereld zet bin. Al had de ooievaar mij bracht, of al was ik in de boerenkool-met-vorst-der-over of tussen vette prei vunden, het ienige wat telt is dat ik der bin. En ik bin bliede met mezölf en vaak ok met aander.

Tussen de Indianen in de Andes vuul ik mij smaangs een roverhoofdman. Net asof ik de baos bin van de vrouwlu die mij metneemt om op de hoogste heuvel te picknicken en op holtvuurties cavia's te braoden, zute eerpel te poffen en wortels te garen. Maor ik bin en blief een vrömde tussen mien Inca's, en smaangs vuul ik mij een profeet uut het verre noordoosten. Ik leer de vrouwlu tanden te poetsen en heur te wassen, de voeten en alle oksels. Ik leg uut hoe het mèenselijk lief functoneert en hoe de maondstondes heur beslag kriegt. De olde lu hebt gien weet van de schepping, ze doet maor wat, liekt het. Bijkaans vergis ik mij. Maor ik heb een bosschop veur de Indianen, dat is mien andrang om in Huancayo te warken.

Ik was hier vief jaor as zendeling. Op zundag gung ik altied met naor de kerke. Niet omdat ik geleufde, maor om der bij te heuren. De zang van de vrouwlu hef mij bekeerd. Ik heb het niet tegen mien va en moe zegd. Harm en Lida weet van niks, en dat hold ik ok zo. Ze hebt heur best daon, maor ze geleufden zölf nargens meer an, dat was de stille bosschop. Waorumme mus ik dan wel geleuven? Ze dèenkt dat ik ongeleuvig bin en niet in een god geleuf. Ik geleuf in een culturele god in een antropologische traditie. Ik geleuf in wondern en de Heer is mien herder. Hier ken ik gien schaopen, maor lama's. Der is gien verschil.

Bijkaans vertel ik het oma Marchien. Opa Mans kan ik het wel zeggen, maor die begrep de wereld al niet meer. Altied naor de voeten kieken en de wereld niet zien. Ach ik doe die arme gebochelde tekört, ik weet het, maor hier in Peru loopt en strompelt hiel veul mèensen met een ongemak. Grappenmakerij maakt het levent gemakkelijker, ok as der wat leedvermaak deurhen komp. Lu bint expressiever. Schoapen speit niet, maor lama's speit wel as ie ze te nao komt. Dat is het verschil.

Ik zat in het begun op de achterste baank in de kerke, as butenstaonder, as gringa, ok al vuulde dit laand as mien natuurlijke thuus. Op een zundag kwam een jongkerel naost mij zitten. Mien jackie lag tussen oens in over de leuning van de kerkbaank, maor nao het Gloria in Excelsius Deo lag het jackie an de aander kaant van hum. José, dat ie uutspreekt as Gossie, kwam de weken daornao elke maol naost mij zitten. Hij zee niet veul. We kwamen veurzichtig an de praot.

Op de sociale academie had ik genogt leerd van mèensen en hoe ze een beetie in mekaar steekt. Ik schatte hum in as een autist, maor wel een handige autist. José is meubelmaker. Hij is knap handig met zaag, beitel, holt en zwa-luwsteerten. Ik vreug hum een taofel en vier stoelen je maken. Achternao was dat het begun.

Ik maakte hum bliede en hij maakte mij bliede. Hiel monomaan was e drok gaangs in zien warkplaots. Mien va betaalde alles, daor bint vaders veur. En

zeg now zölf: waor tref ie tegenwoordig nog een goeie timmerman die met de haanden maken kan wat e met de ogen zöt?

Vlak nao neijaor kreeg ik liefzeerte. Eerst dacht ik dat het an het eten lag, maor maïs, zute eerpel, wortels, cavia daor kun het niet van kommen. Dat at ik al jaoren. Cavia mus ik eten, net as het geleuf dat ik mus annemen om der bij te heuren. En het woord was ok al vlees worden, dan kun vlees eten gien bezwaor meer weden. Dokters bint hier betuun en duur ok. Ik bin gien ansteller en ik weet dat de meeste kwaolen vanzölf veurbijgaot. Opa Mans zee het al: 'Der bint twee soorten kwalen. Iene die veurbijgiet en de aander die niet veurbijgiet.'

Magdalena is de oldste vrouw van mien pupillen. Ze hef merakel veul metmaakt. Ik vertelde heur van de kriebelhoest in de buuk. Ze nam mij geliek met naor de heuvel van de picknick en maakte van stokken en plestiek een tent. Ze legde een slaopmattie in de tent. – Ik heb dit ok an oma Marchien schreven en mailed an va en moe, maor ik heb het in die berichten wat mooier maakt as het was. –

Ik mus mij hielemaol uuttrekken. Ik had gien verweer en een vrouw van achter in de zumtig hef wel iens aander blote vrouwlu zien. – En butendes; ik zie der schier uut. Allent de linkerbörst zit wat hoger as de rechterbörst, maor dat komp vaker veur.

Magdalena haalde een cuy uut de binnenbuuts van de zwarte rok. Het dier leefde nog en begun hoog te piepen. Ik mus liggen blieven, maor ik much de ogen wel lös holden.

Magdalena huuld de cavia tussen twee haanden in de heugte en reup driemaal Hosanna. Toen trök ze de kop van de cavia. Het was geliek stille in de tent op de regen nao die tegen het plestiek sleug. De regentied was ende meert zowat veurbij.

Ze scheurde de buuk van de cavia open en wreef de darms van het warme diertie, dat dood was, over mien blote lief. Magdalena lachte naor mij. Ik vund het merakel spannend, maor ik bleef der ok hiel rustig onder. De dooie cavia zul mien ongemak metnemen en ik zul bevrijd worden van de vrömde tintelings in mien onderbuuk.

Ik mus deenken an de Gadarenen uut de biebel, de uutmievung van demonen en de krankzinnige zwienen die van de heuvel ofrenden en in het meer van Gadarene verzeupen.

Het warme bloed over mien onderbuuk en het gewrief deud mij meer as ik weten wol. Maor van het krijsen van mien lust zal gienend wakker legen hebben.

Ik kreeg krudenthee en een rauwe zute eerpel. Magdalena dekte mij toe met peerdedekens.

Hoe het wieder gung weet ik niet meer. Ik bin in slaop vallen en twee dagen laoter weur ik weer wakker. Naost de tent zat José te waken tot ik weer van de wereld was. Hij had hamer, holt en zaag metneumen en was gaangs een kribbe te timmern.

nao 2000

De cuy was nargens meer te vinden.

18 juli 2012

Maot 42

De voeten der of. Kan gebeuren. Tien jaor leden, en negen maond zo wied lig dat achter mij. Ik zeg het ok as het acht maond bint, of tiene. Altied heb ik het over ronde jaoren en negen maond. Dat gef wat vroliks, maor bijkaans bin ik de ienige die zo tegen het levent ankek. Sund ik gien voeten meer heb om op te staon kiek ik niet op een uur. Sund die speuling van het lot, – stief boven de enkels de voeten kwiet – huuf niet meer op de klok kieken.

Niet dat ik het geliek zo optimistisch zien kun. Vanzölf niet, zu’j zeggen. Aj iniens drie miljoen euro’s wint deur naor een tillevisieprogramma te kieken raak ie ok van slag. Benaom as elk joe nao die tied belt en kameraod met je worden wul, en dan nog niet iens om de pecunia, maor om de glaans. Een vrund in een invalidenkarregie of met krukken, verhoogt het gevel van bar-martigheid en het gef troost: bliede dat ik niet zo bin.

De bienen der of is niet niks. Dat is ok zo. Niet elk wul je kennen as het zo wied is. Lu met wel ik al in de kunde was stunden geliek veur mij klaor. Dat deud mij goed. Ik vuulde een zachte haand over mien ego gaon. De bienen, de hechtings an de onderkaant, die jeukten mij nog, maor ik vuulde enkelt trots: ik had goeie vrunden uutzöcht toen ik der nog achteran lopen kun.

As ik weerom kiek dan valt het mij toe. Het is een wonder dat mij toevallen is die zundagmorgen zowat elf jaor leden. In die tied waren der veur de mid-dag nog karkdiensten, goeie reden veur mij om nao het halleluja een eindtie te kuiern. Ik zing merakel geern, benaom as het rustig is buten. Ik zing kerklied-ties in de butenlocht; in ‘t biezunder Gregoriaons. Ik wone in een gewoon Drents dörp waar ik de name nog niet van zeggen zal. Het maakt ok niet uut. Pais lig in de kop van de pervincie. Ik had veur hetzölfde geld op Gruunlaand wonen kund, met kaolde haanden bij het trekken en drukken an de andrief-wielen en meer löslopende poolhonden die tegen ofwiekings van het gewone blaft as bij de hervormde kärke en bakkerij Ons belang. Mij biet ze niet langer in de bienen. Gruunlaand dat is ommestaon. Pais dat is, bij alle lieflijk onge-mak, in vrede rondrieden.

Ik marke dat ik een lösse badinerende toon anslao. Dat stiet mij niks an. Ik bin een eernsachtige kerel en ik haold van lu die doet wat ze zegt. En dat geern in combinatie met ‘wat stiller wat better’, as de Friezen zegt. Die pseudo-grappentoon ken ik van mien wark. Ik bin adviseur. Bij toeren raak ik besmet deur lu om mij hen. Ik adviseer as lu van de gemiente of van de pervincie raod van neud hebt. Particulieren help ik ok chaos op te rumen, keukens, bovenka-mers, het maakt mij niet uut. Ik pak alles an wat mij op het pad komt. Hiel rap kan ik dat; opschonen. Bij die vergaderings van lu die deurleerd hebt, maor die net niet kommen bint waar ze dachten te mutten weden, begun ik met een rondtie kennismaking. Benaom as ik gien veurzitter bin en de vergadering

niet naor de haand zetten kan, komt lu makkelijk in kinderachtig gedrag te-rechte. Puberaal. Opmarkings as 'Ik laot de beurt evies veurbij gaon,' is genogt veur hilariteit en lichte handtastelijkheden as scholderkloppies en porren in de zied. Aolde lu schopt onder taofel zachties naor vrouwlu waar het schierste vanof is. Dat voetievrijen; ik haold der niet van.

In die vergaderings kiek ik. Ik zwieg. Ik leun wat achterover, maor ok niet te wied. Lichaomstaol vind ik merakel belangriek. Ik kan merakel neutraol zitten. Haand onder de kin, vinger in het neusgat, alles doet lu as ze beleid maakt. Ze vergeet de taol van het lief. Alles verraodt ze. Opschrijven doe ik niet meer. Ik onthaol alles wat van neud is. Wat ik niet weten huuf dat vergeet ik.

Ik begun bij het begun en an het ende haold ik op. Dat klinkt ok badinerend en pseudo-grappig, maor dat is het niet. Ik weet niet goed van ophaolden as ik ienmaol op gang bin. Ie meugt mij stoppen as de woorden met mij an de loop gaot. Schoef mij in de hoek achter het gerdien as ik niet te remmen bin. Deurgaon, dat is mien kwaol, het karregie hef daor niks an veraanderd, dat was de vergissing die ik maakte op de zundagmörge.

Het begun van mien openbaor leven was nao acht en een halve maond. Ik was te vroeg. Ik kwam in de woonkamer de wereld in, veur de turfkachel op de kokosmatte. Mien moe was uutteld toen ik bij heur in de arms lag en een keel opzette. Va stak gien haand uut. 'Kreg het kereltie sterke longen van,' mut mien va zegd hebben. Hij had het bloed nog an de haanden. Mien va was slager. Hij slachtte an huus. Dat kun in die tied. Slager was een eervol vak. Mien va was keurslager, maor woensdag was ok bij oens gehaktdag; in de winkel. Mien va legde op dinsdag de beste hamlappen bezied. Der stun gien gebruuksdatum op, gien verpakkingsdatum, gien stempel. Vlees dat te lang liggen bleef gung op dinsdagaovend de gehaktmeul in. We kregen alle dagen biefstuk of beter. Ik had een prachtige jeugd, meer vlees as botten. Alle beroepen kun ik kiezen. Slager vanzölf, maor dat wol ik niet. Ik haold niet van de locht van bloedworst. Chirurg kun ik worden, of bioloog. Dat mus makkelijk zat weden met de kennis van de anatomie van zwienen en biggen. Forensisch plietsieagent kun ok. Ik heb in de kindertied veul dooien zien, dat scheelt. In het begun zag ik elk zwien as een individu, elke big gaf ik een naam. Dat duurde niet lange. Alle namen veraanderden in: karbonade, hamlappen, sucadevleis, speklappies met zwoerd en zunder zwoerd. Zwienepoten veur de soep; wel eerst de nagels der of. Veul zachtere soep as soep van van kalfspooties. Kok was ok meugelijk west. Slagerskinder bint beveurrecht, ze hebt overal weet van.

Een mèens hef veul van een zwien, op de harsens nao, een mèens hef de harsens van een kalf, wat grootte en vörm angiet. Mien moe huuld het meest van harsens, mien va had liever het vleisch en de botten.

Mien moe kreeg kanker. Zuk soort zaken gebeurt, ok bij keurslagers an huus. Mien va wus het eerst dat der wat mis was met de memmen van mien moe. Hij was een vakman, een keurslager. Ik belde met de academie veur fysiotherapie. Dat leek mij een goeie opleiding; vulen an de butenkaant om de binnenkaant op te heldern. Wat joe argert moej ofsnieden of uutrukken, dat

was de bosschop op zundagmörgen. De borst gung der of. Dat deud een chirurg in een pervinciaol ziekenhuus. Een schiere visgraat schief over de ribbenkaste. Mien moe deud der niet moeilijk over. Ze luut het zien an elk die kieken wol. Vaker as tweemaal gung heur de bloes niet lös. Mien moe gung dood. Mien va scheut zwienen en kalver en sneed an't ende van de rammedan bij toeren een schaop de hals deur. Ik meldde mij an bij de plietsieacademie. Schieten kun ik al.

Het hef tied van neud had, maor in retrospectief zie ik wat ik niet zien had. Ik was ziende blind. Op de plietseschoel gung ik te rap. Ik wol lu bekeuren met zunder locht op de fiets, bij aovend en nacht. Het much niet. Al die kleine dingen die het bestaon zo groots maakt stunden op de rooie liest; dat doet we niet bij de plietsie, dat is oens te min, we eren het grote. De plietsie is veur lieken. In Pais waren gien lieken, niet aans as bij mien va in de slagterij, dampend an haken, bloed in de bloedgeut, wied op pad hen braodlappen en achterham, onderweegs naor de achteruutgang via woensdaggehakt.

Ik verdeud de tied achter het bureau en op schietbane. Tien koegels in de week, meer kun der niet of. Bij toeren gung ik hen mien va.

Ik huulp mien va tot ik uut verveling an verkering begunde. Ik had het weten kund. Ze at gien vleisch. Uut principe. Ik schepte mij een bord met linzen, tweemaal, driemaal omdat het mus en umdat ik trek had. En nao de linzen al die dingen waar een man met vlees en botten verslaofd an raken kan. Ik miste de harsens van mien moe. Ik trok bij heur in. Trouwen heurde der bij. We trouwden in uniform; plietsie en verpleegster. Het bruidsboeket was versierd met bananen en ananas. Ik had beter weten mutten. De eerste kwam veertien dage te late. Harde klappen op de blote kont veur het kereltie schrouwde. En veur het jaor veurbij was een tweeling in het kinderledikaant. De veerde was onderweegs. Ik gung hen mien va. Net op tied. Hij gung de slagterij verkopen. Met een maand zul het leste schot vallen. Ik stopte de vriezer vol karbonades, hamlappen, rollades, spek, zwezerik. De bloedworst met reziene leut ik achter. Gien gehakt. Genogt vleisch veur een jaor. In een half jaor was de vriezer leeg. Ik gung bij de plietse vot. Ik had nog niet ien liek zien. Ik argerde mij blauw; op straot en achter het bureau.

Mien va kun het huus niet kwiet. Lu kwamen kieken, maor wollen niet slaopen op een stee waar zoveul levens oflopen waren. Ik kocht mien geboortehuus; de slachtplaots intakt. Haken, messen, hakblok. Vrouw en kinder leut ik achter. Ze wollen niet met. Ik was te rap. In het gruuunlaand achter de slagerij leupen drie merries. Op krukken loop ik der wel iens hen. Met het karregie ried ik tot aan de raand van het gruuunlaand. Schier gezicht as de peerde dicht bij de meuln staot. Mooie plaaties veur een boek.

Ik begunde an dertien ongelukken. Zo rap deud ik mien wark dat ik achter aosen kwam. Vieftien beroepen, zestien warkgevers. Het taandvleis kwam in zicht, de koezen vulen mij uut. Ik leup mezölf veurbij. Ik zinde op een wieze om rustig an te doen.

Nao de karkzang en het kuierpadtie wus ik wat mij te doen stund. Op de

televisie gung de kerkdienst naadloos over in een miljoenenquiz. Elk was drok om miljoenen euro's binnen te slepen. Kerk en kapitaal vunden mekaar. Ik huufde dat niet zien. Ik drunk koffie om mij op te peppen. Mien besluit stun vast. Ik belde 112. Ziekenauto geern, de achterdeure van de slagterij is lös. En rap een beetie.

Ik kreeg het hakmes van de haake. Het eerste bien gung makkelijk. Ik zweide het bien omhoog op het hakblok. De broekspiepe tot onder de knei. De tweede vuul me niet met. De voet bungelde an een reep vleis. Wonderbaarlijk da'k gien pien vuulde. Opluchting was het. Nooit meer haast, nooit meer mezölf veurbij. Altied goeie timing. 'Moi,' mien ex in een verpleegstersuniform. Ze kende de weg. Schrouw maor,' zee ze, 'as het zeer döt'. Ze sneed de voet van het bien lös. Messen zat. Ik schrouwde niet. 'Ik heb al sterke longen,' zee ik.

Intied we hen het academisch vleugen knupte ze de veters lös. Bloed drupte van de schoenen. Ik vuulde kraamp in de tien van de rechtervoet. Mien ex gaf mij de voet. Ik krabde. Nooit meer mezölf veurbij. Nooit meer krappe schoenen.

Brutus

‘Ok ieë ?’ In het Spaans klinkt dat as así tú. Ik weet niet of die klaanken hetzölfde betieKent as in mien moerstaol. Het döt der niet toe. Ik kan allent kieken in dit laand waar ik de taol niet van begriep. Laot ik het aans zeggen. Ik verstao de lu an het lief; niet an de woorden. Ze hebt veul om en an het lief. Meer as in een naoslagwark te vinden is komt mij in de muut. Alle verstaand he’k van neud om te begriepen wat lu zeggen wult. En dan nog.

Eergusternommedag bin ik ankommen in Sevilla. Hielendal naor de zin. Arrivé. Sevilla lig in Zuud-Spanje. Ik heb het niet op de kaort opzöcht. Ik bin der hen vleugen met easyjet, makkelijk zat. Nao de iene plek van bestemming komt de aander, smaangs met een drukkerd in de rugge as het niet vanzölf wul. Bij toeren he’k ien van neud die mij anfietert. Krek as lu die plek maakt veur naovolggers, smaangs gaot ze vanzölf, smaangs wordt ze ofdaankt. Ik huuf niet te weten waar Sevilla lig; dat ik der stao, in het centrum, dat is genogt. De stad nemp mij op, asof het niet aans kan; vanzölfsprekend.

De tapasbar is het midden van de wereld, van mien wereld. In mien laand zegt lu: de wereld, veur elkenien is dudelijk dat alles wat der bestiet persoonlijk eigendom is. Een bezittelijk veurnaamwoord hebt Drenten niet van neud. In het Spaans, de makkelijkste taol van de wereld, heb ik mij zeggen laoten, dyslexie komt der bijveurbield niet veur, zegt lu ‘mi mundo’. De wereld is van elkenien, maor ok van mij, liekt ze te zeggen. Het mut zo weden. De kleinste kinder roept met zangerige toon; mi, mi, mi. Niks moeilijks an. Ze neemt de wereld in bruuklien. De ien zeg het met mi, de aander hef genogt an een lidwoord. Spaans klinkt as milde popmuziek. Ik ken dat wel. Klaanken zonder woorden. Betiekenis in notenbalken. Muziekschrift heb ik nooit lezen leerd. Het maakt mij niet uut. Ik luuster met de ogen. De huusdokter zee tegen mij: ‘Ie bint oen tied veuruut. Tien jaor.’ Hij wol mij an een apperaot. ‘Huuf niet,’ zee ik, ‘ik heb een brille.’

Ik heb drie brillen in de binnenbuuts. Een leesbrille, een brille veur wiedvot, een zonnebrille. Ik draag de zonnebrille; as ik an de reize bin.

In Andalusië stao ik midden maank jeudencultuur, christencultuur, platelaandscultuur en morencultuur. De hiele beschaving in zwart en wit en alles wat der an kleuren tussen zit. Achter mij stiet een kathedraal, een kleine, op het aolde continent bint der niet meer as twee die groter bint. Wiederop is een moskee, een grote, een synagoge he’k nog niet zien. Alcazar is der, een paleis met een tuun. Een hof met olieven. Alle vrömde taolen komt hier bij menare. Of lu menare verstaot, dat weet ik niet. Communicatie, maank lu om mij hen, döt mij op alle plekken van bestemmings denken an Bad Heimgarten.

Lichaamstaol daor bin ik goed in; ik zee het al. Ik versta wat het heufd zeg-

gen wul as het knikt en buugt en ik begriep wat het betieKent as de ogen een aander kaant op kiekt. Het heufd en de ogen van mezölf. Van aander ogen kan'k enkel raoden wat bewegings zeggen wult. Ik volg de blikken die naor schoenzolen gaot, of hen ventilators an de zolder. Ik volg bewegings van haanden over börst en buuk. Ik volg vingertoppen die in neusgaten verdwient, in oren peutert. Alle bewegings hebt betiekenis. Ik heur het Esperanto van doven. Ik lees die taol. Ik bin wies met een vinger in het neusgat, met de haand tussen de sluting van het colbertjassie.

Tapas, ik kan het lezen. De woorden. Ze kost zowat niks. Een tapas veur een euro. Elk nemp een haandvol. De tapas bint klein genogt om met volle mond wieder te praoten. Het bint happen met tonijn, zalm, sardien, met olieven, met stukkies stoet en tomaten, met paprika, met courgette, met komkommer, met vrömde keze. Het is eten met namen die mien volk niet kent. Het is eten dat mien volk zunig in de mond nemp. Goed volk, volk, dat wel. Ze schept met eerpelpeps het bord vol. Grote happen. Volle monden. Praoten huuft niet. Mien volk kent gien dyslexie. Kinder praot met de mond vol, makkelijk zat. Groten zwiegt, schudt menare muizaom de haand. Autisme is te leren. Grote mèensen zat in de buurt. Een volk van leermeesters die zwiegen tot kuunst maakt.

Tellen, dat doe ik ok. Ik pas op de tellen. An de tapasbar staot en hangt elf lu. Kerels, allent kerels. Manlu met spiekerboks en striepsiekoorn, dunne ke-toenhemden, sandalen, Italiaonse schoenen, Mexicaanse stevels. Gien klompen. Ze drinkt water, ze drinkt wien. Ze eet tapas. Het bint Spaansen, dat zie ik. Lichtbroen op de huud; van nature, niet van de zun. Bij mij is het van de zun. Ik haold de kleren an, as ik buten bin. Het heufd is kaal en bruun, net as het levent. Mièn levent.

De elf gaot niet an taofel. An een taofel is alles waj gebruikt driemaal duurder as an de tapasbar. Service is niet veur niks. Zitvlees hebt ze niet, de raod om de bar. Zitten is veur de rieken. De stinkerds. De elf hangt en staot. Ik zit in een hoek.

Elf, dat is niet veur niks. Het is een aold verhaol. Elf. De man zunder baord in de witte boezeroen het van Jesu. Zo hef e de name. De aander heet Peter en Paul en Joha en Matte en Sancho. Ik ken alle namen, ik huuf ze niet zeggen. D'r is gien Ahmed bij, gien Ali, gien Munalula, gien Ndong, gien Knilles. Het is een select gezelschap; de feestvierders an de bar. De witte boezeroen van Jesu hef een veerkaante hals, een insnede in de midden, met goldgaoren om-mestikt. De insnede wes naor beneden, naor de navvel. Haor op de börst hef Jesu goldomraand. Korte stoppels om de kin as in reclame van herenlotion, en een dikke bos zwart haor met een lichte slag der in. Ik heb langer leefd as Jesu, minstens twintig jaor meer. Dat zie ik. Jesu drag stevels, lochte stevels van zwieneleer met golden sporen. Neimoods.

Jesu döt populair. Elk drinkt van hum. De glazen bint nog niet leeg of de man achter de tapasbar lat de flesse rondgaon. Jesu huuft maor knikken en wien stroomt. Etiket op de flesse hen boven; tapasbarman met diploma. De raodsleden drinkt wien asof het water is.

Ik heur de klaanken, ik verstao niet wat der zegd wordt. Duzend taolen liekt het. Duzend tongen. Uut de binnenbuuts krieg ik op de tast de leesbrille. Ik heur alles van dichtebij, zunder apperaot. Ik zie verhaolen in een flits as een film an mij veurbijgaon. Alles in mij leeft. Ik vuul de haand, mien haand, over de hersenspan over het kale verstaand.

Jesu kreg een boek uut de jutetasse. Het is een veerkaant, zowat veerkaant boek met een foto op de umslag. Aold laanschop in neimoodse computer-kleuren. Het is een dik leesboek met een leeslint. Makkelijk om te weten waar ie wieder lezen kunt. Het is een rood lint, het hef wat van een slange. Het ende van het leeslint liekt op de tonge van een slange. Splitst en sploten. Jesu zweit met het boek, de slange volgt hum. Zo gesticuleerde Mao Zedong nao de Lange Mars. Zo zweide Stalin mit de arms. Zo zweide Laurens Janszoon Koster mit het eerste boek dat e drukt had. Slim wies, alle lu slim wies met wat ze in het stro zet hebt. Onkwetsbaor bint lu die een stap veurloopt op de massa. Gien mènes duurt ze an te klaogen. Jesu zweit, de tapasbarman schenkt helder waoter en klaore wien.

Elk wordt dronken van het goeie levent; tot het levent ze inhaalt. Jesu stiet an de top van de pyramide. Dommiet gledt e hen onder. Treden lager duurt elk te zeggen wat der niet an disse god deugde, duurt elk te zeggen wat e achter de koezen haolden hef. Ok Jesu kreg grieze haoren, as ze niet uutvalt. Zien tied zit der an te kommen. Hij hef der gien weet van. Elk kent zien dag, zien tied. Ienmaol giet de kurk van de flesse en zöch de geest een uutweg. Dat giet vanzölf, bij toeren kriegt lu hulp om plek te maken veur aander. In de ieuwige tied raakt ok gedachten van veurgangers en anfieteraors zo verdund dat gienend ze weerom vinden kan. Dat is het ende. Dan is volbracht wat klaorkommen mus.

Vanmörge was ik in Granada. Ik was in de Mosquito. Pilaren, 365, veur elke dag een paol om het dak overènd te haolen. Meer as 365 vanzölf. Paolen in zwart en geel. Kleurtegelties. Priegelwark in miljoenen mozaiekies. En an het ende, onder de bogen deur, veurbij de bonte zuilen met vetvlekken van miljoenen ongeleuvige haanden, een kerk as vluuk met de Moorse cultuur. Kruusvaorders kunnen de haanden niet in buuts haolden, alles hebt ze besmet. Ik vluuke nooit. In de kärke vluuke ik nooit. Alles hebt ze anraakt. Onherstelbaar verbeterd met vrömd bloed. Ik stao achterin de Moorse Mosquito met om de hoek de hoge renaissance kathedraal. Een grote kathedraal. Uutzicht op de tuun. Sinasappelbomen, olievebomen. De oogst mut nog kommen. Ik doe de ogen dichte. Ik wul beter zien wat de hof mij geven kan.

Ik roek. Ik roek de vrouwe naost mij boven de locht van sinasappels. Een halve kop körter as mij, körttere bienen. Het heufd gelieke groot. Broene ogen en donker haor. Lang golvend haor, zunder griezen. Ongevarfd Spaans, dat deénke ik. Wat weet ik?. Eva van het schilderij van de Vlaming waar ik name kwiet van bin. Ze stiet stief bij mij. Kek mij naor de ogen. Achter de zunnibril, achter de ogen, löp Beppe veurbij. 'Ach ja ju, een bytsje frouwljucht in huus. Nou.' Ik lache. Mien beppe wus waar ik verlet van har.

Ze drag een dun kleid. Eva komp dichter an mij toe. Ik vuul de boek. Het poppie kun mij zachties schoppen, zo dichtebij stiet ze. De vrouw wul weten laoten: ik draag een kind. Ik draag een scheuper van de taol. De ogen zegt: geef mij woorden. Ik zie lege bladzieden.

Ik doe de oren lös. Het is poëzie wat mij deur het heufd zingt. Hier, op disse plek, achter een ronde zwarte Moorse pilaor, met een krul bovenin, met sina-sappels op de achtergrond en olieven, kun ik heur pakken; van veuren. Met de doem; van achtern, tegeliëks. Scheppen, dat kun ik. Mien beppe zee het al: 'vrijen dat is dichten, maor het niet altied poëzie.' In beppes tied begreep ik heur niet. 'Een kurk, die kan ok dichten, maor dat is ok gien poëzie.' Va huulp mij uut de dreum. Ik leerde dichten zunder kurk. Ik maakte van mien dichten poëzie, een hiele bundel sonnetten; zunder leeslint.

Eva kreg water in de ogen. Ik open de mond. Ik wul woorden kwiet. Eva legt mij de haand op de lippen. Ik streel de zwevende ribben, ik vuul de neie taol. Praoten kan ze niet. Luustern wul ze niet. Poëzie is zwiegen met lege mond, poëzie is een boek met onbeschreven zwevende zieden.

Eva löp met mij in Sevilla. Ze wes mij zes dragers van een doodkiste. Op de scholders rust het liek van Columbus, zeg ze. Het is de trots van Sevilla. Gienend maakt de kist open. Het geleuf an de ontdekker van de neie wereld blef zolang as de deksel der niet of giet. In aander laanden bint aander tombes, ok met Columbus. Wat geheim is dat blef. Ik krieg nocht an een omelet. Eva hef het niet an tied. Bij de tapasbar haal ik zwarte olieven en sardienties.

Ik bin een man met barokke gedachten. Het heufd is ien groot wisselmoent. Alles trekt veurbij, de wereld om mij hen. Ik blader in een encyclopedie, de bladzieden valt vanzölf open. Ik weet bij toeren niet wat ik leze. Ik ken de woorden, de inhold ontkomp mij. An de bar redekavelt Jesu over het boek met het leeslint. Hij gef het an Matte, Matte gef het an Peter, Peter gef het an Paul, Paul gef het an Joha. Sancho slaot ze over. De barman leg het boek naost de bierkraan. De slange stek de tong in het spuulwater. Jesu trekt an de bel boven de tapasbar. Een kerkklok klingelt. Een rondtie veur alle lu. Ik krieg een wien; bloedrood is de wien.

Het was ien van die weerdevolle momenten dat mien harsens met mij an de loop gungen. Ik bladerde in een boek over kuunst en over wortels van mien volk, over beschaoving en grui. Ik zag een ei van Columbus en wol de ontdekker achternao. Het verstaand raakte mij uut het zicht. Het weur dokig om mij hen en mistig. 'Nait soezen, moar doun,' zeg de buurman. 'Aj weten wult hoe de wereld in menare zit, is der niks aans te doun as experimenten uut te voeren. Stillestoan helpt gedachten wieder, handelings brengt voort in het levent. Gebruuk de harsens.'

Ik gung hen de slager. De slager bij mij in de straot hef Bakker as achtername. Vrouw en kinder zegt: René. Ik nuum gien name as ik de winkel binengao. Ik groet. De Bakker die slager is groet elke klaant, elke maol vanneis. De Bakker die slager is zöt elkenien kommen, staon en gaon. Ik weet niet goed waarveur ik vleis eet. Ik duur niet goed deenken an het kalf dat offerd weur

om mij te dienen. Ik vraag Bakker die slager is om harsens. Ik vraag een kilo harsens van een rund. Het mag niet van de minister, zeg Bakker. Wel zuk met harsens gaangs haoldt, kan merakel ziek worden. Harsens bint dodelijk bij bovenmaotig gebruik.

De Bakker die slager is, wet wat een klaant is. Bakker hef nocht an een vraag aans as naor een pond speklappies, gehakt veur twee of een haaskarbonade en een ons boterhamvleis. Bakker belt met de man die het echte wark döt. As de slager an de aander kaant bedenkingen hef zeg Bakker: 'Het is veur een professor van de universiteit. Die harsens.'

De aander week gung ik hen huus met in de binnenbuuts een plestieken puut met harsens van een kalf. Vergees. Ze staot niet op de kassabon. Op de kassabon staot boterhamvleis en speklappies. Op de bon stiet een deus eier. Meer as twee kilo harsens draag ik, krapan een pond verstaand. 'Wat bin ie ok een rund,' zeg mien va. Hij is al jaoren botten zunder vleis, hij is gien spieren meer, gien harsens. Ik lene zien verstaand, een ons of wat. Ik maakte mij een uutsmieter. Ik boekte een vlucht hen Sevilla om wieder te gaon waar Columbus ophuuld.

Op de top van de heuvel achter Cordoba was een opgraving gaangs. Een Moors kasteel, een aold gebouw kwam uut de eerde teverschien. Het was vrog in de mörgen. Funderings, stiepen, planken, balken, stutten, kleurpatronen in het zaand. Archeologen gaangs met schoppen. Studenten met messen in de weer. Ze schilden de wereld, ze huulpen een appel uut de jasse om bij de pitten van het verleden te kommen. Ik kun met andoen. Het vleismes he'k in de binnenbuuts, naost de brillen. De opgraovers kiek mij an. Ik kiek weerumme. Ze neugt mij niet. Ik haold het mes in de binnenbuuts. Het is een mes met een zwart heft, ebonieten, zwart plestiek. Ik dèenk het leste; plestiek. Het is een morenmes met een bloedgeut, een christendolk met scharpe punt, een jeudenkris.

Een maagie zit met de blote rugge naor mij toe. Ze is allent in de stookkelder op zuuk naor een stukkie ziep van een Romein, een rugkrabber van een centurion, een kolenschep van een slaaf, een oor van een vaas of pot. Ik tel de wervels tussen de raand van het broekie en de baand van de bustehaolder. Lietse börsten op de juuste stee. Schiere strakke billen. Het bint der negen, negen wervels. De aander wervels vind ik niet. Schiere wervelboog met verlenging onder de riem van de boks; deurlopende lijnen, vloeiend. Met het mes kun ik tussen de wervels prikken, onder de zwevende ribben langs. Alles in ien vloeiende lijn. Water en bloed kun ik vloeien laten. Spaans bloed.

Romeinen vöchten tegen Germanen. De veurvaderlijke Duutsers vöchten weerom. Een Duutse vechtersbaos knipte het haar as e een mèens het leven neumen had. Een roege bos haar was veur kinder en veur lafaards. Ik heb een kale kop. Het maagie vindt een potscharf van een kruuk; een oor. Kindergelok uut de eerde. Ze krabt met de pink in het oor. Ze stek het restant as een trofee de lucht in. Ik knip een foto.

Die Ier in Hyde Park, London, 1968, die Ier vreug om een flessie sinas. Hij

kreeg het niet. Ik leut de draank in de tas. Ik geef niks om aander, vrömden laot mij kaold. Die Ier uut Ulster gaf mij een briefie. 'No man can be the ruler of another men's heart.' Ik drunk de sinas. Ik knikte. Ik leup vot. Gieniend kun mij tegenhaolden. Ik leut hum het statiegeld. Gedachten bint vrij. Handelings kent beparkings en praktische bezwaoren. Elk maakt plek veur de bestemming van een aander.

Ik zet de zonnebril op. Met het vleismes volg ik de wervels van de naakte rugge. Ik huuf niet te steken. Ik bin bij verstaand. Ik heb harsens onder een kale kop en in de buuts plakkies stoet met boterhamvleis. An de punt van het morenmes heb ik een kurk prikt; een lutje bobbel in de binnenbuuts; ik vuul de bobbel as ik de haand tussen de jaspanden haold. Ik zie het zwien op de leder. Ik zie het mes met bloedgeut. Het was een lutje zeug. Het zwientie dampste veur de leste maol en weur ofdekt met een wit laken. Nao de koffie kwamen we weerom in de schuur. Een zwarte kat sprung achter het laken vot. We waren rooms, zunder bijgeleuf, een zwarte kat zeg niks. Spieren weuren vleis intied wij koffiedrunken en jenever. Met kokend water weur het spek schoren.

Het is niet dat ik een vrouw, een mèens umbringen wul. Ik heb gien ambities in die richting. Ik speel gien rechter over aander lu. Ik speel mien spel. Penetreren is de daod bij het woord voegen. In het begun is der het woord en nao het woord is der de daod.

Jesu raakt in hoger sferen. Hij wul mij bij de raod van elf. Hij zweigt. Ze mist een leste man. De tapasbarman komp achter de bar vot. Hij schenkt mij bij. Ik hef het glas. Ik nip. Ik drink niet. Sancho gef mij het boek. Het leeslint hangt in de midden. Ik mag op elke plek begonnen met lezen en kieken. Nao het woord en nao de daod komt het verhaol.

De taal in het boek is niet van mij. Op de bladzieden staot petretten van de vrundenclub an de tapasbar. Het leeslint bij Jesu, wiederop Peter en Paul en Joha en Matte en Sancho en de aander. De tapasbarman achterin; allent met een foto van water en wien. Niet elk hef woorden van neud om een daod te stellen. De tapasbarman op petret met in de haand een flesse zunder kurk en zunder etiket. Ik zet de leesbrille op. Twaalf lu in het boek, gien elf. Ik kan tellen. Elk hef een verhaol, een gedicht, elk hef woorden op een riege zet. Het is een vrundenboek met plaaties. Achter de barman lege bladzieden veur de leste man, veur de dertiende van het dozien. De lege bladzieden bint veur de leesder, veur de onbekende god, de ruimte achterin is het reserve-altaar dat bij de opgravings boven het zaand uutkomp, het is de bladziede veur het ofsneden oor.

In huus heb ik een biebel op de plaank. Een bibliotheek zunder plaaties, zunder foto's van de speulers. Een lietse bibliotheek met leeslint. Der steekt 39 boeken en boekies in het aolde testament. Verhaolen veur de zoveulste maol naverteld. Verhaolen over leven en moord.

Jesu zweigt vanof de tapasbar. De mond vol olieven. De foto bij het leeslint. De vinger van Jesu wes naor de stevels, op en neer. Ja, ik zie hum op petret. Ik knik. Jesu komp van de kruk. Hij komp op mij an. Bij het petret stiet zien

verhaol. Jesu hef gien leeslint van neud om humzölf te vinden. As het boek lösvalt, as een biebel, valt het open bij zien petret. Dat hef e mooi veur mekaar.

Jesu les een fragment, dan gef e het boek an Sancho. Een gedicht zingt deur de tapasbar. Elk klapt. De tapasbarman kreg het boek. Hij zweet. Zunder het op te slaon stroomt dichtregels hum uut de keel. Elk lacht.

Dan wiest ze naor mij; de narren, de profeten, de discipels; ze kiekt mij an. Ze zuukt een naovolger. Ze zuukt ien die de weg wet.

Ik klim op taofel. De taofel onder mij wiebelt, stiet niet vaste op de poten. Ik krieg het mes uut de binnenbuuts. De kurke leg ik op het altaar onder mij. De kurke om te dichten. Tussen doem en wiesvinger til ik het boek an het leeslint. Ik haold de slange bij de kop. Ik zwieg de woorden veur mij uut. Mien lief zeg wat ik te zeggen heb. Het lief is de taol van mij. Nao het woord komt de daod. De scharpte van het mes gledt deur de rooie linnen draod. Het boek valt op het tabernaokel onder mien voeten. In de haand haold ik de linnen tonge, spleten en splitst. Dronken van tapaswaoter kek Jesu met schrikogen in de rondte, de rechterhaand in het kruus, de linker gledt vanof de harsens goldomraand in de witte bloes. De klok tikt wieder. Het boek lig lös. De leste bladzieden laot zien wat ze hebt: ruimte zunder woorden, zunder petret. Plek veur een naokommer. Jesu komp op mij an, hij slat de haanden op het boek. De klok tikt wieder. Op zuuk naor bladzieden die veurbij bint. Hij kek mij an. De lippen gaot langzaam van menare. Hij wul wat zeggen, liekt het. Bijkaans hef e een ontdekking daon, bijkaans schopt een kind hum tegen de zwevende ribben, tegen het verstaand. De klok tikt wieder. Elk hef zien tied. Ik buug veurover hen Jesu. Mi huoro. Hier stao ik op het wankel schavot, ik kan niet aans. Ik haold het zwiegersmes wied hen achter.

nao 2000

V

Bebouwde kom

Het heufd net boven het gruun, het gras, het was een paradies
wat toen de kern, het dörpien was, is now een butenwiek.
Now vind ie enkelt flats en uutgestreken asfaltstraoten
en alles hier liekt iender, waor heb ie de jaoren laoten?

Wonings in enkelvold en mèensen in een strak regiem
soms warm, maor vaker kaold, en boven het gras gienien te zien.
Met graffity as haot in eulievarf en gif dat elkien kent
de tied, waor vlög zij hen; 't liekt veilig hier, toch bi'j allent.

Maor ieder maol as ik joe naoder
as ik joen butengrèens passeer
dan maotig ik mien vaort, dan weet ik weer

dat met de tied de ruimte gruit
en nooit weer bij limieten keert
waor achter hartstocht diepe bluit.

Homo lumens

Wa'k aal niet zee en dacht,
niet dee.
En pas nao middernacht
wis ik getugen
van het glas
de lippen vrij van 't minnezolt
het bitterzuut vanneis naor binnen keerd.

De leste druppen uut de beker
valt onverwacht umdeel.
Ie stroomt met mij de tunnel in.
Verdrink in mij
as in dat glas.

Ik breek in duzend scharven
en glui op in 't duuster
liek 't lichten van de zee.

Cream in my pants

Ik hebbe slagroom in mien boks
't komp niet van gebak of deur de draank
gien vlek van melk of botter, meer van braand.
Ik hebbe slagroom in mien boks.

Wied nao melkenstied bezöcht ie mij
't kreup al naor de kleine uren.
Ik deud met an en keek niet uut.
Ie speulden mien gevulens vrij.

Was ie niet zo stief bij mij west
had ie mij niet zo drok bemind
– ie hebt klopt en open daon

ie pakte mij en leut mij gaon, –
maor veuls te vrog weur ik joen kind.
Ik hebbe slagroom in mien boks.

déjà vu

dat peerd daor an het spoor
de gaten in het pad, de hobbels
ik kom ze tegen
de locht van teer en van seringgen
van vers gebakken brood
– plaveisel van mien leven –
ik ken het allemaol
as ik het zie en zuuk en vuul

ie bint mij nei en onbekend
vertrouwd as stil verlangen
een wèens al duzend maol vervuld
ik wacht en stao en spring
net as dat peerd daor an het spoor

Déja vu

Daet Peerd daor an 'e Spoer
Deei Rillen in 'n Paed, deei Löcker
mi taumaüte kaomt
Deei Luft van Teer un Fleeboom
van frisk backen Stuten
– Plaoster up mien Laeben –
Ick kenn et alltaumaol
aes ick et seei un säük un fäül

Ie bünt mi neei un nich bekannt
vertraut aes stillet Saehnen
eein Wunsk all dusend maol belawd
Ick wacht un staoh un spring
net aes daet Peerd daor an e Spoer

Vertaling in Emslands: Wilhelm Gruber

Een vlaggie veur het vrijen

't is niet veur koninginnedag
en niet veur d'allereerste mei
wij zet oens teken oenze vlag
veur wat wij deze met zien beid

wij vrijden hier, wij vrijden daor
wij kwamen in bos en duun en hei
wij wupten in 't laand en kwamen klaor
wij minden fier, wij minden vrij

en elk die neisgierig naovraag döt
naor wapperende vlaggies op de kaart
elk die weten wul wat as dat zeg

die dundoekies an 't toppie van de paol
die zegt vrij vrij en onbezwaord
dóor leefden wij, niet half, maor hielemaol

Onno Eigenzörg

Earnewâld

Bij elke stap in 't sompig zwart moeras
de lucht van ieuwigheid in zwaveldamp
getuge van hoe dood het ende was
overschot van een verleuren leven

Een enkel liek bewaard in 't zoere veen
ofdruk van een mènes in leste vlucht, waor
jaoren gaot en tied vervlög. Oens zöt gienien,
zolt stroomt van oen borst omdeel, daor

middenop een paol in het dooie water,
een vogelhok veur minnaars van daans en
flierefluit: speulplaots veur oenze stried

een krei vlög vot, verbleekt in blauwe lucht
veur ieuwig glaanst oen overgave,
en nooit pruuf ie weer dreuge traonen

blui

zaand schuurt
mien wereld rood
deur zwart en blauw
in winterpaors

een halve regenboog
snedt gold deurmidden
de aovendzun
verdreugt mien lief
in grieze taol

nao slag op slag
vliegt kreien vot
en weer in 't locht
bluit een beuk
ienzaom
oneindigheid integen

ik klim omhoog
haal nösten uut
zaand stöf umdeel
ik karf mien lief
en in heur bast
grui ik aal groter

november

haanden valt roodbruun en breekbaar naor umdeel
in kaold water drieft vingers tussen naolden deur,
wiest zunder ienig stuur maank bomen mien speur
tocht zunder ende, zunder bos, verleuren beeld.

veuruut, veuruut, ik zuuk gien achterlaangs
weelum. grauw waterdamp gruit in de locht
omzeumt tot smorens toe mien paorse tocht.
in 't duuster kreit de rooie haan zien zang,

takken buugt mij in de muut, de zwarte eerde
trekt, haanden griept mien keel. maor locht
kraakt scheurend deur het holt, brek weer de

noest, de kern, gluit warm de bast en binnen
schreit –achter traonen vot– mien ogen open,
braandt in mien lief de zute pien van 't minnen.

Grèens

ieder maol as ik joe naoder
as ik joen butengrèens passeer
dan maotig ik mien vaort,
dan weet ik weer
dat binnenin de ruimte gruit
de butenkaant niet langer deert
dat hartstocht diepe bluit
en nooit weer bij limieten keert

VI

Die pad kronkel fouteloos verder

Elisabeth Eybers

Keizer

Over liefde zul ie mij niet heuren. Niks heb ik met de grootste van de drie. Met die aander, gleuf en hoop kan ik ok niet uut de voeten. Dat hef aans west, maor dat is verleden tied.

Ik begun mien reize op Allerzielen, het is begun november, en bijkaans bin ik met de Paosen weer in huus. An de reize van Rome hen Huus. Ik schrief Huus met een heufdletter. Het was het Huus van mien va, ik bin der geboren. Ik woon in het Huus van mien va. Dat hef niet altied zo west.

Ik draag gien last met mij met in disse stad van Romulus en Remus. Van alles bin ik bevrijd. Der is gieniend die mij bedreigt, de mèens is veur mij niet langer een wolf. Wat mij in de wege zat heb ik van mij ofschud. Om het met de biebel te zeggen: “Toen ik een kind was, dacht en deud ik as een kind, maor now ik groot bin...”

Het onderscheid tussen kind en grote leg ik niet uut. Ie weet dat wel. Lu hebt miestentieds an een half woord genogt, ok an een halve zin. Dat komp goed uut. Ik bin gien praoter.

Rome is bouwd op zeuven heuvels. Het pad deur Rome is niet aans as de zeuvenheuvelenroute van de vierdaagse. Een dag goed deurlopen en ie hebt volbracht waor ie tegenop zagen. Aolder worden liekt op de passage van zeuven heuvels en dalen. Met de leeftied nemp de heugte van de bargies of, miestentieds. Smaangs val ie diepe, dan heb ie pech. Ik weet waor ik het over heb.

Op de Capitoliynse heuvel groet ik keizer Marcus Aurelius op zien bronzen peerd.

‘Ave,’ zeg ik.

“Ave,” zeg de keizer.

“Waarumme het hiele stuk hen huus lopen aj ok op peerd gaon kunt?” liekt e mij te vraogen.

Ik weet niet wat te zeggen. Kind bin ik vanneis.

“Jongie, wat kom ie onderweegs te weten wat ie now nog niet weet?”

En of het nog niet genogt is.

“Ie weet allange wat joe te wachten stiet, as ie een beetie meer kerel west waren, dan had ie dat eerder en krachtiger onder ogen zien.”

En het peerd hinnikt, as wul het mij treusten.

“Gef niks vent, ie mut het pad lopen dat veur joe klaor lig. Ik doe ok niet aans as mij sturen laoten deur de keizer. Vernuver joe en wanhoop niet. Niet elk kan alle dagen baos weden over humzölf. De iene dag bin ie peerd, de aander dag bin ie keizer.”

Ik schudkop as ik het plein achter mij laot.

“Wie humzölf niet de baos kan, trekt altied an het körtste ende,” röp Marcus Aurelius uut de verte.

“Aj dat maor weet,” hinnikt het peerd.

Toen ik kind was, leut ik mij geregeld van slag brengen deur zukke opmarkings, now weet ik beter. Marcus Aurelius is allange dood, en het peerd ok. Butendes kunt peerde, – hoe geern ze dat ok wullen, – niet praoten. Weinig dieren bint dommer as peerde. Het bewies van het tiegendeel mut ik nog zien.

Alles wat mij in de muut komp is der gewoon, het bestaon hef gien speciaole betekenis. Mien wereld kreg betiekenis as ik der een betiekenis an geef. Gao maor nao. Ik stel een vraag: “Wat is het eerste dat ie zagen, vuulden, opmarkten toen ie op Schiermonnikoog van de boot stapten?”

Het antwoord hangt der maor van of. Het antwoord hangt van joezölf of. De iene hef het over de blauwe lucht, de aander over de frisse wind, of de regen, weer een aander over het volk dat de pier oplöp, of te wachten stiet om hen de vaste wal te gaon. De locht van zee en van dennebomen of van doovie vis in de winkel of op het strand, niet elk roekt het. Vogelaars heurt de meeuwen en mist de spotvogels en de vinken. Manlu ziet wisse benaom vrouwlu met schoenen met hoge hakken “Hoe ze daor op lopen kunt, op het strand,” of in te weinig kleren. Manlu ziet herdershonden en pitbulls an touw en koeien en schaopen as ze op de wal een boerderij hebt. Kinder ziet niks, kinder bint drok met mekaar, met lösse veters, of ze jengelt om va en moe die gien tied veur ze hef. Elk zöt wat hum past. Dat is in Rome niet aans. Ik zie wat ik zie, ok as aander lu aander dingen ziet en heurt en roekt. Ik heb allent met mezölf van doen, ok as ik geern een briedere blik hebben wol. Ik bin die aander niet. Geertje bin ik niet. Johannes bin ik.

Bij het begun van mien voettocht hen Huus leup ik langs alles wat een mèens van Rome zien mut. De Sint Pieter en wieder langs het Colosseum, langs het Pantheon, langs de Santa Maria Maggiore, de basiliek van San Clemente, langs de koppen van Nero en Caesar en veurbij graftombes van veldheren, langs briede laonen en deur smalle straoten met opstopplings, verkeerslochten, benzinedampen en getoeter.

Een voettocht is meditaotie, is het leven op een riege zetten, is naodèenken over wat goed gaon is en wat verkeerd uutpakt hef. Lu hebt dat van neud. Ze loopt van huus naor Santiago de Compostella en naor Lourdes langs uutstippelde paden, of ze begun an meer as 2000 kilometer naor Rome, langs routes met bed-and-breakfast en met hotellegies met kruusbielden an de muren van de slaopkamers. Kerk, kapitaol en consumeren, dat is ok religie. De kop vol, de rugzak vol en op pad naor het zuden om kwiet te raken wat ballast worden is. Wie alles vasthaoldt, kreg een zolder met merakel weinig ruimte. De bovenkamer raakt vol met kindertied en aander ondeugd. Bijkaans helpt een voettocht niks om het heufd te bevrijden van alles wat der deur spookt. An de reizne neem ie alles met wat ie bij mekaar leefd hebt, dat is niet aans. Ik huuf niks kwiet te raken. Alles bin ik kwiet. Ik loop van Rome naor het Huus van mien va. Niks laot ik achter mij.

Rome is een grote stad met veul staank, veul volk en veul lawaai. Ik haold niet van drokte, maor ik mus argens begunnen met mien tocht. De aander oe-

ver van de Tiber leek mij hiel passend. Ik maakte van de Tiber de Styx. Ik stak de dodenrivier over om in de hemel te kommen. Ik heb gien muntgeld om de veerman te betalen. De voettocht is mien reisgeld.

Ik laot mij deur een taxi buten de stad ofzetten. Pet op tegen de zun en een hemd met lange mouwen, dunne ketoenen boks. Een bruun vel huuf ik niet, ik huuf niet mooier weden as ik bin. Een dunne jasse met diepe buutsen veur flessies water en wat eterij. Een creditkaort in een zakkie op de börst, meer heb ik niet van neud. Ik ken de plaotsen uut de kop. Pitigliano, Siena, Firenze, Bologna, dat is de goeie kaant op, en wieder vraog ik as ik de weg weten wul. Zunder kaort kwam ik in mien leven overal, ok waar ik niet weden wol.

Met kaort weet ie zeker dat ie op de verkeerde plekken komt. Waor een mèens niet weden wul, giet e vanzölf weer vot, al kan dat smaangs jaoren duren. Smaangs een leven lang. Hoe kört ok.

Op de tast

Ik was in de catacomben en vernuverde mij met de schedels en de knoken. De heiligen bint ondergronds as relikwieën achterlaoten, inmetseld in een mure, as om deur de dood het leven te keren. Verkleurde schedels leken waorschouwings om niet uut de pas te lopen en waren herinnerings an spannende tieden toen het leven nog gevaorlijk was. Achter glas zag ik plukken haar en uutdreugd vel, mummies geliek, van vrouwlu en manlu die het leven gaven veur het gleuf. Uut overtuging leuten ze heur slachtoffern, net as de beulen uut overtuging de halzen van de christenhonden deursneden of ze de kop insleugen met ploertendooiers bij gebrek an pistolen en geweren. Uut overtugings komp niet altied veul goeds teveurschien.

De koele tochtige dreuge locht had mummies maakt van het lief van de veroordielden. Hoop op een beter leven nao de dood. Zunder lief niet hen de heerlijkheid van de hemel, zunder lief gien opstanding. Zukke dingen gebeurt.

Wij dicht de lu, die in die gladde koppen met diepe oogkassen woond hebt, van alles toe, de arme sloebers belast wij met wat wij niet weet, maor zeker mient te weten. “Rust zacht,” zegt wij, en de dooien trekt heur der niks van an.

Wij belast oenze veuraolden met gedachten en verlangens die oens plaogt, zo hebt wij zölf minder te verduren. As dit en as dat, as ik dit daon had en as ik dat naolaoten had. Ik heb gien verwachtings van een beter bestaon nao de dood, ok veur de dood niet. Het ienige wat ik weet is dat ik op een zaanderig pad op een heuvel loop, uutzicht op vaalwitte boerderijen in de verte, of wat iens boerderijen waren, met viegebomen, cipressen en olieven. Uutzicht op rotsige roegte waar de mèens de leste duzend jaor met de vingers anzetten hef. Dat is oenze aord: we kunt nargens ofblieven. Zunder naodèenken knooit we wieder.

Ik vuul een dreuge wind in de rugge, niet teveul, maor ok niet te min. Genogt om het niet slim hiete te krieggen en genogt om aal water te mutten drinken. De zun stiet schuuns achter mij. Ik wandel naor het noorden. De goeie kaant op.

In Huus wacht mij mien vrouw. Meer as 44 jaor bint we trouwd west. We waren der vrog bij. Geertje was der vrog bij, zij was 23 en ik was der vrog bij, net 25. Ik had mien diploma en ik kun an het wark. Trouwen heurde der bij, het mus van va en moe en van de kerke. Het mus veur het huus.

Het mus niet om de kinder, die kwamen laoter as negen maond na de brul-loft. Ma’k starven as het niet waar is, wij hadden nog nooit met mekaar slaopen veur we trouwden. Pas nao het woord veur het altaar kwam de daod. Kom daar nog maor iens omme. Verdomme. Niet dat ik der minder van worden bin. Geertje en ik hadden wat om naor uut te kieken, nao de trouwerij. Het was veur heur net zo spannend as veur mij, zee ze. En ik gleufde dat. De

lakens geliek de aander dag bij de wasse, zo deuden we dat. We hadden een traditioneel begun. Veul stelde het niet veur; de daod nao het woord.

“De domste boer kan het,” heurde ik mien va zeggen.

Die nacht was ik op gelieke heugte met de domste boer, en aander nachten.

Ik bin drie uur onderwegens, dat is eerst genogt. Ik zuuk een plek in de schaduw, een plek in een café.

‘Pane en latte,’ zeg ik.

De vrouw wet wat ik mien. Brood en melk, wat wul een mènens meer.

‘Sièsta,’ zeg ik, en ‘insalata.’

Ze hef mien aolder, schat ik, ok boven de zestig. Zwarte kleren tegen de hitte en tegen de kaolde. Zwarte kleren van vrogger. Het ronde gezicht van vrouw Holle, het vel as aold leer met groeven en rimpels. Der was een tied dat ze schier was, dat is ze bleven. Ze hef de schoonheid van de aolderdom. Mien benul van schoonheid is metgruid met mien jaoren. Aolde mènensen vind ik schierder as tieners, twintigers, dertigers. Mien overtugings en inzichten bint veraanderd en toch geliek bleven; uut noodzaak.

In de patio wes ze mij een ligbaank. Een holten baank met rood fluwelen stof en een heufdkussen met golden stiksels om de raand en kwasties op de hoekpunten. In het hofke loopt twee pauwen, het vrouwgje bruun en rustig, het kereltie paradeert met de steert in een waaier. Ik huuf dat niet meer. Rood-oranje ronde dakpannen om en om as nonnen en paters boven de galerij. De iene dekt de aander, zo heurt het ok. Dat is trouw.

Waar vind ie dat nog, trouw? Overal.

Mama Italia zet een karaf met water en iesklonten op de stienen en een glas met dikke raand der naost.

‘Ritirata. Toaletta,’ zeg ze.

Ze wes naor de hoek van het pleintie. Ze kent de gasten. Ze sprek heur eigen Esperanto.

Ik trek de schoenen uut en leg mij daal op de buten-sofa. Bienen rechtuut, heufd in het kussen, haanden volden op de buuk, een Romeinse heerser geliek.

Zo lig Geertje op mij te wachten, ik weet het. Ik ken heur van jongsaf. Ze was mien buurmaagie. Ik ken Geertje sund ik bij verstaand bin, en dat was vrog. Een jaor of zesse. Ik weet alles nog van die tied, en wat ik niet meer weet, bin ik vergeten.

De voeten gluit mij. Ik trek de schoenen uut. Op kousevoeten steek ik het pleintie over. Ik laot het water lopen, en dan laot ik water mij over de kale schedel stromen en over de polsen. Het stof wrief ik mij uut de ogen. Ik stroom een aander wereld in. De kilometers in stof en zun löst op en gliedt van mij vot. Ik draag gien enkele last onder disse Romeinse pannen.

Naost mien sofa vind ik een salade met olieven en tomaten, en schaopen-keze. De waardin wet wat een mènens gebruiken kan.

Olieven kende ik allent uut de kerke, de Hof van Olieven. Ik kende de vruchten van die boom niet. Gieniend op oens dörp kende olieven. Ik mus ze eten leren, laoter. Net as al die aander zaoken die ik leren mus om gien kind te blieven.

‘Niks veur joe,’ zee Geertje.

Ze miende dat ze mij kende, mien smaak, maor ze had het mis. Vief jaor trouwd waren we. Ik huuld merakel van olieven, nao de eerste keren met tegenzin. Eten mut ie leren, net as het leven.

Nao de tegenzin komt de geneugten. Boeren aten gien olieven. Ik at olieven, en Geertje at olieven.

As ik nao een dik uur wakker word, stiet een karaf chianti naost mij op een bijzettaofeltie, een glas zunder steel, een brettie met keze en een kartelmes. Wieder een bakkie met pepers en olieven in eulie. Mama Italia wet wat een man van neud hef. Een handdoekie naost een waskomme. De zun zakt en de locht kleurt hoog an de hemel donkerblauw as op ansichtkaorten met oranje slierten van spaorzame sluierwolken. Om mij hen komp een blauwe waas over de muren van de patio. Dit is gien tied van foto’s maken. De echte kleuren veraandert in false colors. In de aovend veraandert een mèens de wereld.

Ik eet wat mij veurzet is, daor bin ik makkelk in, niet altied west, maor de jaoren hebt mij leerd dat te doen wat op het pad komp. Vaker as iens leut ik mij zunder naodèenken deur het leven verrassen.

As ik an het tweede glas chianti toe bin, komp ze bij mij zitten. Omslagdoek om de scholders, rok tot an de schoenen, het zwarte haor met griezen kuunstig bij mekaar. Het gezicht netties opmaakt met poeier en ogeschaduw, zachte rose tint op de lippen. Ik bin de ienige gast vanaovend. Mama zöch gezelschap liekt het.

In de schemer lat ze mij foto’s zien van kinder in Amerika. Elk hef het naor de zin. Elk hef succes, elk is slaagd in het leven. Zo is het verleden vastlegd in kleur. Kinder, schoonzeuns, schoondochters, kleinkinder, achterkleinkinder, een enkele kerel. Dure auto’s, mooie schoenen, trouwpakken, doopjurken, diploma’s. De wereld is ien feest.

Ik glumlache, ik wies, ik brabbel in mien beste Esperanto.

We deelt het restie uut de karaf.

‘Dormire,’ zeg ik.

Ik wies naor de deur van mien vertrek.

‘Si, si, dormire,’ zeg ze.

‘Prego.’

De foto’s verdwient in de deus.

Mama slat een kruus en murmelt onverstaonbaor het gebed veur de nacht. Oenze lieve heer, el papa, zörgt veur oens zielenheil.

Ik laot het licht uut. Het duuster hef gien geheimen veur mij. Op de tast zuuk ik mien plek in het te grote bère. Ik dreum de wereld.

Casa

Het laandschap trekt an mij veurbij. Heuvels, boerderijen, bomen op een riege en achter witte muren. Witte huzen bij mekaar in l s verbaand. Ik zie de parorse lavendel en de zunneploemen, de heuvels van Toscane. Ik zie het laandschap van mien kindertied. Het is ende november en alle kleuren bint vot, wat rest is bruun, lochtbruun, geel en oker. Ik zie heide in blui en gele brem. Ik zie zwartbonte koeien en Schotse Hooglanders an de Drentse Aa en op de Peesterheide. Ik zie wat der niet is, maor ik zie wat ik in mij heb, alle dagen van mien nietig leven.

In de veurkamer van de boerderij hungen drie schilderijen. Boven de deure, met de onderkaant van de liest tegen het kezien, het pertret van opa en opoe van mien va zien kaant in donkerbruun. Met elke maol dat de deure met een klap dichte vuul, klepperde het schilderij een beetie hen en weer, net of het naor beneden vallen zul en de geschiedenis van opa en opoe een ende vinden kun. Het gebeurde nooit, maor elke maol was ik der op verdacht.

‘Opa wol naor Amerika emigreren, hij hef tot in Rotterdam west, maor toen e die grote boot zag, is e weeromkommen.’

Opa wol ontsnappen an zien ofkomst, een nei begun maken met het bestaon. De jaank naor huus was starker. De wortels zaten te diepe in zaand en veen, hij kun niet votkommen van zien geboortegrond.

Mien va mus het vake zeggen, as was zien eigen verlaangst west om vot te gaon.

‘Aans was ie now een Amerikaan west. Dan trouwden ie niet met Geertje, maor met een Amerikaanse, die net zo goed een Italiaonse weden kun, of een Ierse.’

Va zee het of het hum speelt. Bijkaans miende hij dat e dan z lf met een ander trouwd west was as met mien moe. Maor waor en wanneer dan ok; mien va zul altied trouwd weden met mien moe. Dat waren in die tied de regels. En dat van Geertje, dat begreep ik niet. Ik was een jaor of achte en ik wus niks van trouw.

Ik wus nog niet dat het krappe schilderij in eulievarf van een huusie in Toscane een kedo west was van de burenen naor de trouwerij van va en moe. Tweedehaands, maor meer riekdom was der niet in die tied. As de wereld te groot was om te bereizen, dan mus de wereld maor naor heur kommen, en as het niet aans kun dan maor met een schilderij.

Het derde liestie, gien schilderij, was de trouwfoto van va en moe. Sepia-kleuren. Jaoren dertig. Moe dreug gien witte jurk, va stund strak rechtop met een hoed in de haand.

Hielendal zonder veurbereiding en zonder plan bin ik an disse voettocht begund. Ik las gien *Voetreis naor Rome*, ik keek niet op internet naor ervarings

van aander lu. Ik wol het niet weten. Ik las niks van Cees Nooteboom. Ik huuf niet te weten wat aander lu daon hebt, en wat ze dacht en niet dacht hebt intied ze underweegs waren hen de verlössing van de tied die verleuren was. Ik haold niet van verhaolen over zere voeten, over regen, wind, over dörst en diarree. Vertel mij niks van berovings, bedrog, geweld, van moord en van doodslag.

Ik maak disse wandeling zunder klagen en zunder gemier over pensions en eten dat aans smaakt as bij Geertje. Niks heb ik bij mij en niks kan mij ofpakt worden, en as ik het leste wat ik heb toch kwietraak, zul ie mij der niet over heuren. Ik heb niks te verliezen, bijkaans ok niks te winnen. Ik bin niet op zuuk naor wat dan ok. Geertje löp met mij met, alle dagen.

Ik lope onderlangs een heuvel in de middagzun. Bij toeren in de schaduw. Zunder dat ik der arg in had, leup iniens een vrouw van in de dertig naost mij. Een kop kleiner as ik, dat kan makkelk, ik bin groot uutvallen.

‘Buongiorno,’ zeg ze.

‘Buongiorno.’

Pane, latte en insalata, ligt mij op de tonge. Net as dormire en pensionata. Veul woorden ken ik niet. Het huuft ok niet.

Ik zet de voeten naost mekaar, kiek in twee donkerbrune ogen en buug naor veuren.

‘Mehri,’ zeg ze.

‘Johan,’ zeg ik.

‘Giovanni.’

‘Mehri,’ zeg ze vanneis.

‘Giovanni.’

We buugt naor mekaar.

Bij gebrek an kennis van het Italiaons zeg ik in mien eigen taol wat ik kwiet wul, en dat is niet veul. Bijkaans sprek ze Duuts, Engels of Frans, maor dat wul ik niet weten. Ik bin geern allent, ok as ik onderwegens bin en met gien mèens verslag heb.

‘Ik bin an de reize,’ zeg ik en ik wies met de rechterhaand naor het dörp in de varte.

‘Madonna dei Fornelli,’ zeg ze.

Het mut een schiere plek weden, ze prat an ien raom deur. Ik knik en glumlach. We wandelt geliek op.

‘Grazie,’ zeg ze.

Ik langde heur een cherrytomaatie an. Nog vief heb ik in de buuts, en een plestieken puutie met olieven. Mehri bet het tomaatie deur de midden, sap en zaod lekt heur over de lippen. Met de rugge van de haand veg ze de mond schoon.

‘Lekker?’ vraag ik.

Ze knikt. Ze lacht en wref vanneis de haand laangs de lippen.

Ik steek mien vrucht hiel in de mond en biet tussen de koezen sap en zaod uut het strakke vel.

Anna hef heur aolder, ze is gelieke groot. Anna hef blauwe ogen, de ogen

van Geertje, maor benaom ogen van heurzölf. Anna kan heur redden, net as de aander kinder. Elk kan zuk redden en wel zuk niet redden kan, die haoldt der vanzölf met op. Ik kan daor niks an veraandern, niet intied ik met Mehri in Toscane het pad naor Madonna dei Fornelli loop. Aans ok niet.

‘Het spiet me veur joe,’ zee ik tegen Anna.

Ze was krap 25 en mus nog ofstuderen.

‘Ik kan niks veur joe doen. Ik bin joen va en ik kan joe raoden, maor ik weet dat de raod van een va niks veurstelt. Een kind, en ie bint mien vlees en bloed, mut raod an een vrömde vraogen.’

Opmarkings over filosofen en dat die antwoorden geeft, leut ik vot. Ik had bijleerd. Pas drie maol was ik naor de cursus *Dèenkers deur de tied* van de volksuniversiteit west, maor dit wus ik. Betied zwiegen, daor giet het om.

Ik had Anna tienduzend gulden anbeuden om het wark op te zeggen en de filosofie of te maken. Ze wol het geld niet, – “filosofie is nooit of,” zee ze – maor laoter wol ze het kapitaal weer wel as veurschot op de arfenis. Ze wol het wark niet opgeven. Anna wol alles tegelieks, wark, studie, verkering, reizen, een kleine auto en de aolden tevreden stellen. In die volgorde. Mien dochter, kind van mij.

Ze was de tied van “de aolden gelukkiger maken” veurbij. Dat stun mij an, al had ik, – miende ik, maor ik kun mij vergissen – gien deel had an heur ofscheid van heur verwekkers.

Geertje en ik waren gelukkig met mekaar. Het ienige was dat het woord gelukkig net zoveul betiekende as het woord leuk. We wussen niet meer wat het betiekende. Een leuk en gelukkig huwelijk hadden we, met drie kinder. Anna, Ellen en Jan. Jan die verdomme gewoon Jan heten mus en gien Giovanni.

Anna wol het geld en de raod, daor verskilde ze met mij. Ik wol gien raod van mien va, maor ik was een man, bijkaans maakte dat verschil. Bijkaans had ik al te rap anneumen dat mien kinder niet naor mij luustern wollen.

‘Ie huuft de rol van joe va niet te herhaolen,’ zee Geertje.

Geertje had geliek, maor net as mien va had ik muite met het geliek van aander.

We, – Geertje en ik, – kribden der niet langer over. Geliek kriegen was aal minder belangriek. De onmin waren we veurbij, Geertje en ik, zowat.

Mehri neugt mij in heur casa. Ze wet hoe ze bedevaortgangers in heur pension onder dak kriegen mut.

Naam

Ik lope wieder as de naam van het onderdak mij niet anstiet. Slaopen en eten wul ik niet in de harbarg met de name *Ressurectione* of *Calvari*. Ik leze elk woord dat ik onderwegens in de muut kom, ok as ik het niet wul. Ik bin wat dat angiet gien baos over wat ik zie en in mij opneem. Bijkaans geldt dat veur meer zaken. Bijkaans.

Meer as een maond bin ik onderwegens, het is december. Gieniend wet waar ik bin, dat wul ik zo en dat laot ik zo. Ik bel niet, ik schrief niet, ik mail niet. De kinder, Geertje, gieniend huuft te weten waar ik bin. Dat ik zölf mien plek ken, is genogt. Veur het gemak stuur ik mezölf bij toeren een ansichtkaart, dan weet ik later waar ik was, ok al is dat slim onbelangriek. Weten waar ie waren is zinloos, weten waar ie bint, daar giet het om. De plek van bestemming huuf ie niet weten, die weet ie al.

Ik heb een linnen scholdertassie van de baank metneumen, kreeg ik vergees bij opname van euro's. Vertrouwde plek veur mij, de baank. Ik maak onderweegs reclame veur het kapitalisme, dat gef niks, ik bin met geld vertrouwd. Melk en botter en een tidschrift over archeologie van Toscane met bladzieden over vazen van Etrusken draag ik om de scholder.

Ik kocht mij een lochtbrune leren jasse met schapvacht an de binnenkaant. De dunne zummerjasse leut ik achter bij Mehri. Hij was heur veuls te groot, maor ze weigerde niks van mij. Drie dagen en drie nachten sleup ik in heur casa, dat was genogt. Ik rustte uut veur de reis hen de Po-vlakte en de bargaen. Ze gaf mij een wandelstok met, een holten met een mooie krul an het ende.

'Contro cani,' zee ze.

Ik had heur verteld van de honden die mien bloed drinken wollen.

Ik begreep heur niet.

'Cane cane, cani.'

'Lupo, lupo, lupi.' Veurdiel heb ik van mien Latijn.

Ik heb het niet op honden. Der bint veul zaken waar ik het niet op heb. Waar ik het niet op heb, gao ik met een boog omhen. Geertje deud dat ok. Wat we niet wollen dat deuden we niet, wat onvermijdelijk op oens pad kwam, daar gungen we met wille op an. Geertje eerst, ik volgde.

Mehri had gien fantasie, elke mörgen hetzölfde ontbijt. Pane, latte, vief soorten jam, parmaham, keze en olieven met knoflook.

'Lekker,' zee ik.

'Lekker,' zee Mehri de aander dag.

De flesse chianti was nog halfvol.

Ik wandelde met heur deur Madonna dei Fornelli, twee dagen. Ze leut me alle kerken zien, de fresco's en de graftombes en de Etruskische vazen met sierlijke manlu en vrouwlu tussen droevenranken.

‘Leuk stadtie,’ zee ik.

‘Leuk man,’ zee ze toen ze mij de haand schudde op de derde dag. Ze huuld mij de haand te lange vaste. Ze sleug de arms om mij hen en drukte heur lief tegen mij an. Mehri smokte mij meer as ik wol. Asof ze dagen niet zoend had, jaoren bijkaans. Ik vuulde mij op slag een aolde man die het lieflijke achter hum laoten had, maor herinnerd weur aan veurbije driften. Ik huuf dat lieflijke niet. Starker: ik wul dat niet meer, die driften.

Ik trök Mehri stief tegen mien neie jasse en legde ien haand op heur zwarte haor, de aander op de rondings.

‘Leuk signoretta,’ zee ik.

Ik bin de minste niet.

Ik begreep niet wat een vurige Italiaonse met een aolde Drent mus. Ik zie der goed uut, mij mankeert niks an het lief. Ik bin de zestig wied veurbij, lang niet versleten, maor toch. Het is of een dochter met va an de loop wul. Ik mut der niet an dèenken.

Ellen zat op het vwo. Knappe meid, net as Anna. Vrouwlu bint op veul gebieden beter as jongkerels. Ik was groots op de wichter, en ok op Jan. Jan gleufde mij verdomme niet as ik dat zee, maor dat maakte mij niet uut. Dat heurde bij de puberteit. Zo mus dat weden.

Jan was veur het eerst naor de HAVO. Hij zul dat niet redden, HAVO was te hoog veur hum, MAVO zul zien diel weden. Gelukkig, hij deud wat e kun. Meer huuft niet.

Ik had met Jan van doen. Veur jongens is het stoerder om een plek te verovern as veur wichter, zo zie ik dat, bijkaans is dat niet wetenschappelijk be-wezen, maor dat maakt mij niet uut. Statistiek en wetenschap heb ie niks an, weinig, as het om ienlingen giet. Jan liekt op mij. Hij had een lui oog en dat had ik ok, hij leup een half jaor as zeerover rond, tegen zien zin. Ik weet hoe het is as een kind een gebrek hef, hoe klein ok. Ik weet as gien aander van onmacht en tekört.

Oenze Jan trekt hum terugge in gezelschap. Hij is het liefst allent en blef om liefsten gaangs waor e met gaangs is. Ik mag hum geern, merakel geern.

Eerst dacht ik dat Geertje in de overgang kwam, maor dat leek me slim vrog. Ik vreug heur.

‘Dacht ik niet,’ zee ze, ‘ik bin nog hiel regelmaotig. Dat weet ie ok.’

Ik dreug al jaoren gien horlozie meer, maor ik wus hiel goed hoe late het was, elke maond. Ik wus op de dag wanneer Geertje tussen twee stondes was. Dat was het niet.

Ik dacht dat het de kinder waren, allemaol hen de middelbaore schoel, gien gedoe meer met de aolderraod en met feesties. Het was het niet.

‘Joen Geertje vrijt buten de deure. Ik zeg het maor zoas het is.’

Lammert. Lammert zee het mij. Peerdenfokker drie boerderijen wiederop.

‘Ie vraogt joen Geertje zölf maor wie de gelukkige is.’

En om mij bijkaans te stangen.

‘Ik bin het niet.’

Ik was de man met hoornties en ik had der gien weet van. Elk wus het, ok met disse zaken was ik hiel traditioneel een kind van de tied.

Het is rond drie uur in de nommedag. Ik aorzel of ik der nog tien kilometer an vastknup of dat ik onderdak zuuk. As ik die aorzeling in mezölf bespeur weet ik het antwoord miestentieds. De fiene regen helpt mij met. *Casa di mama*, daor mut ik niet weden. Wiederop in de straot een bordtie met *Zimmer* achter het glas. Ik maak mien keuze.

Wark

Ik kiek achteromme en ik zie het pad dat ik in Rome begunde. Ik zie het wark dat ik veertig jaor verricht hebbe. Ik zeg niet dat het goed was. Het was ok niet verkeerd. De baank en ik bint der rieber van worden, of de maatschappij ok van mien warklust profiteerd hef, weet ik niet. Op mien aolder jukt mij dat niet meer, der bint weinig zaken die mij nog jukt. Enkele.

‘Het schet altied op dikke bulten,’ zee mien va.

‘Waor geld is, wul geld weden,’ zee e, en ‘as ie dan op die plek bint, krieg ie der bijkaans wat van met.’

Ik kreeg der wat van met. De baank betaalde niet verkeerd. Ik kreeg een hypotheek tegen een mooie rente en een mooie dertiende maond en toen ik vraogen stellen gung over de beloning van de raod van toezicht kreeg ik twintigduzend gulden op mien rekening. Het was gien vergissing van de baank. Het was een bonus veur het gewone wark. De aovend van de bijschrijving vreug ik Geertje.

Geertje deud het met Henk Smit.

Ik stortte het geld niet weerom, en een jaor laoter kreeg ik vanneis een bonus. Vieftienduzend.

Geertje deud het nog aal met Henk Smit.

Ik nam de boot over het Gardameer van Peschiera naor Riva. Lopen kun ok, maor zo nao Sunterklaos had ik wel een kedogie verdiend, miende ik. Merakel glad water en onderhaoldende muziek tussen de witte bargaen. Klassieke muziek zölfs, en waor tref ie Gustav Mahler nog in openbaore ruimtes? De muziek paste merakel. Lieder eines fahrenden Gesellen.

*Die zwei blauen Augen von meinem Schatz,
die haben mich in die weite Welt geschickt.*

Ik wol het niet heuren. An de aander kaant stapte ik as leste van de boot. Veur mij an leup een Italioan met drie peerden an touw. De peerden waren onrustig as peerden weden kunt as ze nao stille staon vanneis bewegen kunt. Peerden, zag ik, peerden die het water kwiet raakten. Peerden die met de dampende viegen de angst op de kade achterleuten. Dat zag ik toen ik van de boot stapte.

Henk Smit was grafisch vormgever, zo nuumde hij hum. In de telefoongids stund gewoon: drukker, en dat was e. Geertje had hum in de sportschoel tröffen en laoter geregeld in de bibliotheek waor Geertje eerst boeken uutliende en innam en laoter heufd van de hiele dependance weur, met twee parttime krachten en zeuven vrijwilligers onder heur.

Het geld en het overspel hadden niks met mekaar te maken, niet aans as dat ik van beide in toezel raakte en vergat om vraogen te stellen. Ik stelde gien

vraogen omdat ik de antwoorden al wus, of uut scheiterij. In beide affaires vuulde ik mij onmachtig, en mien tekört raakte mij merakel. Ik kocht een neie wagen, in de aander reed Geertje naor de bibliotheek, en naor Henk Smit.

Nao een half jaor vertelde ik Anna, Ellen en Jan wat der loos was. Ik vertelde ze niks neis.

‘Het is een gezonde ziekte,’ zee Anna.

Ze had de aolder om verliefd te weden en dat was ze ok. Net as Geertje was ze niet veur rede vatbaor.

‘Ik gao filosofie studeren, ankommend jaor,’ zee ze.

‘Dat moej doen.’

Ik was de botheid in eigen persoon.

‘Sneu veur joe,’ zee Ellen.

Ellen wus niet of ze hetero was of lesbisch. Dat had met de lessen op schoel te maken. Een maond laoter wus ze het, ze was normaal.

Jan zee niks. Hij was het minste of, met twee aoldere zusters en de lieveling van moe. Hij was het domste kind en weur deur Geertje vasthaolden as mammespoppie. Geertje speulde heur rol met overgave. Mammespoppies waren heur nocht.

‘Oenze Jan,’ het vuul mij nog met dat ze ofleerd had om “Jannegie” te zeggen.

‘Oenze Jan mag niet het slachtoffer worden van mien gedoe.’

Ze miende de vrije relaotie met Henk Smit, die wat heur angung niet wieder gung as haand vasthaolden en now en dan een zoen bij de achterdeure van de bibliotheek of in de machinekamer van de drukkerij. Bij wieze van spreken dan.

Ik wol het geern gleuven. Ik gleufde het in mien onmacht.

Tussen twee periodes in vreeën Geertje en ik plichtmaotig, omdat we van mekaar huulden, maor ok dat weur minder.

De bonus in het derde jaor was zakt tot tienduzend gulden, maor Henk Smit was slim in weerde stegen.

Veur de kinder wol ik niet bij Geertje vot, en veur de baank ok niet. De bonus huufde ik niet, maor ik storte het geld niet weeromme. Ik wol Geertje weeromme, maor de kaans leek mij aal kleiner.

‘Een peerd kun ie ok niet sturen,’ zee Lammert.

‘Niet met geweld.’

Ik zag Geertje niet as peerd, en zeker niet as merrie, maor het was de muite van het preberen weerd.

‘Ie mut met andoen. Dezölfde wapens gebruiken.’

Ik trök de wenkbrauwen omhoog.

‘If you can’t beat them, join them.’

Koekoek

In der Schweiz heur ik om de aander stap een koekoek. Het bint de klokken in mien heufd. Het bint de rammelende eier in het nöst van een aander.

Het was de schuld van Geertje dat ik met Lia Bronkhorst op pad gung. De eerste maol op de achterbaank van de Mercedes was een overwinning. Het was een overwinning omdat ik mij niet drok maakte over de leren bekleding en het was een stille wraak, een genoegdoening. Ik deud het met tegenzin, maor het mus. En zo bleef het met Lia. Vrijen met Lia Bronkhorst was vervangende wraak, en het was goed zo.

De Po-vlakte is in de winter op zien schierst. Niet dat ik aander seizoenen in Italië zien heb. Quattro stagioni ken ik van de pizzi en van Vivaldi. Ik bin gien cultuurbaar. Ik heb de wereld zien, maor benaom uut boeken. Ik leze geern en ik kiek geern een film, maor lezen stiet op de eerste plek. En de volksuniversiteit. Dat komp van Henk Smit, van Geertje, van Anna en van Ellen. Oenze Jan hef mij niet an het lezen kregen. Oenze Jan, Jannegie in mien beleving, les niet. Hij hef de MAVO ofmaakt, maor daor is het ok met zegd. Mien zeun, verdomme, bijkaans heb ik meer met mien zeun as met Geertje en de wichter.

Ik maakte mij zörge over oenze Jan, niet dat e kind weden zul van gescheiden aolders, want daor zörgden Geertje en ik wel veur. Dat hadden we ofpraot. Vrijen buten de deure, echte vriendschap en haanden vasthaolden nuunden we dat, veuruut, – we wussen van mekaar dat we het met die aander deuden, – vrijen buten de deure; akkoord, maor bij mekaar blieven. En zo deuden we dat.

Oenze Jan zul in een hiel gezin opgruien, ok toen zien zusters het huus al uut waren en oens al vief maol zegd hadden bij mekaar vot te gaon.

Ellen woonde op kamers. Kunstacademie, het zul niet zo weden. Zu'n verstaand en dan achter de cultuur an.

‘Frans,’ zee ik, ‘Frans liekt mij wel wat veur joe.’

Ze trök het heufd schieve, Ellen, schieve net as heur moe dat zo fien kun. Ellen zee niks.

Jaoren laoter.

‘Frans, liekt mij wel wat.’

Toen had ze het over heur verkering. Het was mien beurt om de kop schieve te haolden. Zo bin ik ok wel weer. Met Frans is het niks worden, het stun mij an, maor toen was Ellen allang niet meer interesseerd in wat mij anstun. Heur va was een vrömde veur heur. De ofstaand tussen heur en mij weur aal groter. Wied vot is ze, te wied vot van mij. Ik ken mien tekört. Kind bleef ik, waor Ellen een grote wol, een volwassen man dichtbij.

Met Lia Bronkhorst gung ik hen films, dat was makkelijk veur de communicatie. Ik belde van de baank naor Geertje.

‘Ja, moi met mij.’

‘Bin ie het?’

‘Ja, dat zeg ik ja.’

Geertje wus het allang, maor ik zee wat ik zeggen mus.

‘Ik eet vanaovend niet in huus.’

‘Oh.’

‘Ik gao naor Bergman.’

‘Ie gaot naor de film.’

‘Zo is het.’

‘Allent?’

Ze wus het al een tied. Ze vreug het niet omdat ze geern met wol. Dat wol ze niet.

‘Met Lia Bronkhorst.’

‘Now, vernuver joe.’

Dat leste was veur mij de toestemming om met Lia Bronkhorst naor de film te gaon. Disse dialoog kwam ienmaol in de drie week veurbij. De enige variatjie was dat Ingmar Bergman inruild weur deur Roman Polanski, Lars von Trier, Federico Fellini, Alex van Warmerdam en al die aander die ik gebruuikte om nao de film op de achterbaank van de Mercedes wraak te nemen op Henk Smit, en op Geertje, maor benaom op Henk Smit, de drukker.

Zwitserland lig niet hielendal op de route van Rome hen Huus. Het is een ziedspeur. Ik keus de route langs de oostkaant van de Alpen. Deur Zuud-Tirol en Oostenriek. Ik had ok deur Frankriek lopen kund, maor mien neuze wees de ander kaant. Ik wol met de kerstdagen niet buten lopen en niet in Oostenriek rondhangen in snei en après-ski.

Van Sankt Anton am Arlberg nam ik de bus naor Graubünden. In de bus las ik over de gletsjermummie Ötzi die viefenhalf duzend jaor in snei en kaalde legen had en deur de bergwind uudreugd was. Waor de rugge van naam veraanderde, en achter de kneien had de mummie tattooeges, elk kun raoden wat die tiekens te zeggen hebt.

De Gaststätte in Chur hef gien kerstdiner en gien kerstboom. Het echtpaar Langweiler hef het niet zo op drokte. Ze hebt de Gaststätte veur de aordigheid. Ze renteniert en in de vrije tied, en aander tied kent ze niet, sprekkt ze Rheto-Romaans. Zo blijft ze onder mekaar. Ze vindt het merakel dat ze een taol sprekkt die zowat gienend begrep, dat vertelt ze op derde kerstdag veur de derde maol.

Ik snied mien hertenbiefstuk in dunne plakkes en luuster naor de Langweilers en de koekoeksklokken in de Bierstube. Na de vanillepudding en de koffje gao ik hen mien kamer. Ik kan kiezen uut Man ohne Eigenschaften van Robert Musil, de Toverberg van Thomas Mann, of de biebel die ok op het nachtkastje lig.

Musil heb ik al lezen. Nog aal jammer dat het boek gien ende kent. Ik maak een begun met de Toverberg. De Toverberg speelt in de bargaen. Het giet over lu in een sanatorium. Min weden en herstel zuken met de dood op de hakken. Een aander voettocht, liekt het.

Het locht van het bedlaampie is niet sterk genoeg. Ik leg het boek naast mij op het tweede kussen en kiek naor het plafond. Geelgrauw is het boven mij en met behangplint langs de zolder: dat zie ie niet zo vake.

Geertje wacht op mij. Ik weet het zeker. Ik leg de haanden op de buuk. Bellen doe ik niet en email stuur ik ok niet. Alles op zien tied. Zunder last en ruggespraak vertrök ik uut Rome en loop ik op Huus an. *Het Huus van mien Vader*. Ik huuf niet te bellen. Geertje is bij mij.

Het Huus was van mien va en moe, maor *Het Huus van mien Vader* klinkt mooier. Va wol het niet, maor moe was der glad veur. Ik had ze anbeuden het aolderlijk huus te vertimmern. De boerderij kun een woonboerderij worden met alle gemakken die een mèens dienstbaor bint. En het geld was gien probleem. De baank en ik waren riek. Lia Bronkhorst kostte mij een paar stuver, de films en de krummels. Een illegaole liefde kost geld en meer bijkaans as de wettige echtgenote, maor ik kun een hypotheek regeln zunder veul muite en zunder veul rente. De man van Lia Bronkhorst regelde de actes en vergunnings, zo huulden we mekaar an de praot. Ok een advocaot hef niet zomaor een aander vrouw as de eerste der vandeur giet, en butendes de kinder van Lia Bronkhorst hadden ok recht op een evenwichtig familieleven. We waren ja groten met mekaar.

Na het eerste lustrum van mien Geertje en Henk Smit, – ik was in vertrao-ging an mien tweede jaor van stille omgang met Lia Bronkhorst gaangs, – was de verbouwing klaor. Hiel schier huus, vloerverwarming, jacuzzi en met baan-derdeuren van dubbel glas veur de uutkiek op zunsondergang.

Bijkaans hadden we wat verkeerd daon. Va en moe heurden van Lia Bronkhorst en van Henk Smit en van de bonus van de baank. Het neie huus paste niet. Binnen een half jaor huulden ze der met op. De groeve achter de beukenhege.

Geertje verhuusde met mij naor mien aolderlijk huus. Het was een mooi moment om op te haolden met de buten-de-deur-verkering, leek oens.

Benaom ok omdat Jan het huus utgung – met wat omwegen was e verdomme in het leger te laande kommen – en omdat de drukkerij van Henk Smit in zwaor eonomisch vaarwater kommen was. De baank, mien baank, wol alle geld van de drukker zien. En butendes meldde de overgang zuk bij Geertje. Binnen een maond waren we op de aolde stee. Ik hung het schilderij van opa en oma boven de kamerdeure. De liest met trouwfoto van va en moe duurde ik vanneis in de slaopkamer neer te zetten, net as het Italiaonse laandschap met lavendel en zunnbloemen.

In Chur koop ik een rugzakkie. As ik bij de Langweilers ofreken, geef ik een merakel gulle fooi.

In het rugzakkie heb ik De Toverberg en bladzieden uut de biebel. Het dunne papier met 1 Kor. 13 heb ik veurzichtig der uutscheurd. Wie nao mij komp, die komp der wel achter wat ik om haands had heb.

Kaort

Ik vraag een kaort van het gebied. Dat giet makkelk.

“Ich spreche ein bisschen Deutsch.” Ik spreek een mondvul van de Poepen-taol. Ik spreek een woord van de over de grub.

“Ich spreche ein bisschen Deutsch,” was ien van de eerste zinnegies die ik leerde. Die andere taol as wat ik al preut, maakte zu’n indruk dat die eerste zin hangen is bleven en aal op de veurgrond komp. Het is as met meer herinnerings en met wat ik niet meer weet. Onbenulligheden liekt het, net as die pot met geraniums op de baank. Het was een pot met muurbloemenbloempies. Ik was een kind dat niet wus wat een muurbloempie was, ik was neisgierig naor alles, ik was nog niet in de puberteit. Veur aander lu liekt het bijkaans onbenulligheden, veur mij bint het milestones. Die eerste Duutse zin, en geraniums.

Ik miende dat een ander taol niks aans was as de letters van een woord omwisseln veur aander letters. Het woord *lepel* veraanderde in *madam* as de *l* een *m* weur, de *e* een *a* en de *p* een *d*.

Maor *madam* betiekende gien *lepel*, daor zat het probleem. Het wol niet, dat was mij dudelk, allent in kindergeheimschrift kun ie een aander taol spreken met omwisseln van letters. Net as overspel allent kan veur kinder. Groten mut der niet an beginnen.

Ik bin weerom op mien voetpad. Krap veertig kilometer heb ik met de bus overslagen. De dikste snei achter mij laoten.

Roomser as de paus huuf ik niet weden, ik huuf niet elke stap in mien leven verantwoorden, nog niet. Glühwein in Gasthof Rössle in Thüringen. Twee dagen an de Winterreise en dan aold op nei veurbij laoten gaon in een ander hotel.

In dit laand is Hitler geboren. Ik raak die man niet kwiet. Ik bin gien fan van disse man. Maor het is niet niks om de wereld op de kop te zetten en miljoenen mēensen de dood in te jagen veur het de juuste tied is om te starven. Al weet ik dat niet zeker, zo min as ik aander zaken ok niet zeker weet. Waor aj dood moet, daor moet ie levent naor toe.

Zweineschnitzel mit Kartoffeln und Sauerkraut, hiel wat aander kost as pasta met olieven, pepers en pomodori.

As wij veurbestemd bint om te starven, en dat is wisse, dan is het zinloos om benauwde gedachten te hebben over het tiedstip en de wieze. Der Art und Weise bint ondergeschikt. En wat der ok gebeurt: iene mut het doen.

Der is een Präsident in Österreich, iene mut het weden. Geertje had een minnaar, Henk Smit was de gelukkige. Ik mus mij compenseren, Lia Bronkhorst gung met mij naor de film, wij speulden scènes uut een huwelijk van Bergman en films van aander regisseurs nao. Ellen zee het al met wille: verliefdheid is een besmettelijke ziekte, met naodruk op ziekte en besmettelijk.

Het verstaand giet an de loop.

Bij Hitler gung het verstaand ok an de loop, ienmaol begund wus e niet van ophaolden. Vake dèenke ik dat het beter is nargens an te begynnen, het ende verrast joe alle maolen. Ik bin in Rome begund en krap op de helfte naor *het Huus van mien Vader*. Grüß Gott.

Geertje en ik kregen het verstaand weer op een riege. Henk Smit gung fail-liet en bleef bij de vrouw. Lia Bronkhorst weur aandermaol zwanger, dat kun nog net, en had de haanden vol an het poppie met een hazelippe. Ik stuurde een kaartie met een blauw strikkie en een rompertie veur het ventie. Ik kreeg een bedankaortie van Lia en Geurt Bronkhorst. De postzegel was op de kop in de bovenhoek plakt. Ik wus genogt.

Geertje ruilde van betrekking met het heufd van de bibliotheek in Slien en ik ruilde de Mercedes veur een Volvo. Het leven weur gewoon. Anna en Ellen kwamen vaker op visite en Jan was klaor veur uutzending naor een laand met oorlog.

‘Ik bin bliede dat we het weer dik veur mekaar hebt,’ zee Geertje, ‘met zien beidend.’

‘Met zien beidend,’ zee ik.

Meer hadden we niet van neud veur een leuk en gelukkig huwelijk. De ma-ondstondes waren veurbij en met mien verjaordag kreeg ik een horlozie, een golden klokkie. Van de baank.

De Bauernschnitzel lig zwaor op de mage. Te vet en te veul, benaom as der pudding achternao komp. Ik kan wel twee dagen lopen op disse braandstof, in de snei.

In een Hutladen pas ik petten, mutsen en hoeden, met en zunder veren van fazanten en aander vogels. Ik heb niks tegen een kale kop, ik vuul geen schaamte veur een glimmende schedel, niks van dat. Ik schaam mij nargens veur. Zunder bezwaor stap ik de sauna binnen. Nakend. Elk mag mij zien, ik heb niks te verbargen, maor ik geef enkelt antwoord as lu mij vraogt. Uut me-zölf zwieg ik am liebsten.

Tegen kaolde kan ik min.

Hoop

‘Van liefde mut ik niks hebben,’ heur ik mezölf zeggen.

En veur ik het weet klinkt tussen de bomen:

‘Over hoop heur ie mij niet.’

Ik loop in het Schwartzwald. Een nauw bospad in de snei. Naost mij löp een Duutser in Lederhose, lange kneikousen met de kneien bloot. Het vrös krap, en in het windstille bos is het niet kaold. In het rugzakkie heb ik hiete thee met teveul suker. Metkregen uut het pension.

‘Reden sie nicht von Liebe,’ zeg de Duutser. Hij pakt de jagershoed in de haand, gruuu vilt met een veer der op en een golden gesp. Bijkaans is e van de schutterij.

‘Wer von Liebe redet ist nah zu den Haß. Haß und Liebe sind Zwieling.’

Hij strek het haor naor achter. Der hangt hum druppen an de snor.

Kop en kont bint ok een tweeling. Verstaand en gevuul ligt ok naost mekaar.

Ik heur de kraaksnei as we loopt. Het komp bijkaans boven nul.

Ik gung niet meer naor de film. Met Lia Bronkhorst had ik alle films veurbijkommen zien. Film en Mercedes waren ok een tweeling, de achterbaank van de Mercedes en vlekken op het kunstleer. Alles was besmet. De neie Volvo reed merakel en met mien Geertje gung ik hen musea en galleries. We reden met mekaar naor de boekenmarkt in Deventer en in Dordrecht. We gungen hen de boekenmarkt in Stad en in Roden. Ik kocht aolde atlassen – ik leek de weg kwiet – en de Russische Bibliotheek, eerste drukken as het kun; Tolstoi, Toergenev, Tsjechov. Ik las zowat niks meer, het gung mij om de heb en het verzaameln. Het gung mij om mien Geertje, het gung mij om Lia Bronkhorst te vergeten.

Hoe meer ik mij inspande om de Mercedes en de film te vergeten, hoe vaker ik de diesel heurde en het snorren van de projector. Alle scènes kwamen vanneis langs, op tieden dat ik der niet op verdacht was, op tieden dat ik der niet op te wachten zat. Ik zat der nooit op te wachten, maor Lia Bronkhorst was der altied. Verdomme.

‘Und wenn ich von Haß rede?’ vreug ik.

‘Dann reden Sie von Liebe.’

Met een lang geraos gleed snei van de takken van de sparren. Het leek of de iene boom de aander antikte. Tot an de bochte van het pad, bijkaans honderd meter, lag een bult stoefsnei onder de bomenraand as een grèens tussen oens en de bos.

‘Schön nicht?’

De jager veegde de druppen van de snorre. Leren haandschoenen.

Ik stuurde een schier verjaordagskaartie veur het poppie met de hazelippe. Een week laoter kreeg ik het weerom, op de baank in een dichte envelop met *vertrouwelijk* op de butenkaant. Ik kende het handschrift van Lia Bronkhorst,

ik maakte de envelop niet lös. Een week later – Geertje was een paar dagen naor de kinder in Amsterdam – maakte ik de enveloppe lös.

‘Vielleicht,’ zeg de Duutser, ‘vielleicht kennen Sie James Joyce.’

Ik ken James Joyce. Ik las Ulysses tweemaal achter mekaar op de baank. Lia Bronkhorst was net vot. Ik had alle tied om over te warken. Ik las 24 uur in Dublin, het kostte mij een dikke week. Ik begreep niet alles wat Joyce zeggen wol, en nog weet ik niet wat der allemaal zegd en veurvallen is.

De persiflage op de kruisdood, de timmerman op de berg van Calvarie die de spot dreef met Jezus an het kruus. Life of Brian van Monty Python, maor dan een halve ieuw eerder.

‘Sei vorsicht...’

Ik heur in mien eigen taol wat de Duutser kwiet wul.

‘Wees veurzichtig aj het grote woord liefde gebruikt, het maakt joe rap ongelukkig.’ Ik had die woorden in Ulysses markeerd en de hoek van de bladziede omvolden. Dit was de essentie, net as die ander zinnen op de bladzieden wiederop.

Op de raand van het Nijntje-kaartje stun met fienschriever in heur handschrift, Lia’s haand: ‘Ie wordt bedaant.’

Joyce schreef niet over Haß, of ik heb het niet lezen, Joyce schreef niet dat ie veurzichtig weden mut met het grote woord Haß.

‘Wo Menschen sich begegnen...’

De jager huuft niks zeggen. As ik een aander mèens in de muut kom, zie ik benaom mezölf. In Ulysses zag ik de ienzaome Stephen Daedalus, leup ik met Mr. Bloom met die benaom orgaanvleis lekker vund. Ik zag de gluurder op het strand, ik was de hoerenloper, de bordeelbezuiker. Ik leut me verrassen deur Molly, die in het leste heufdstuk an ien raom deur zunder punten en komma’s de geneugten en het onbenul van seks zien leut. “Ach waaromme dèenke ie dat Oenze-Lieve-Heer op het schellinkie van zien schouwburg hum drok zit te maken over al die lu die heur gemak achternao loopt en over het onbenul van het vrijen net of god niet wat beters te doen hef.”

Elke bladziede dreug gele markerings met beschrievings van geneugten van Molly Bloom met de minnaars die ze kend had. Ik las Lia’s woorden op elke bladziede. Het was mien boek, het was oens boek. Mien kinderboek.

Het bint groten die zuk elke dag tot verantwoording roept. “Wat heb ik now weer uutvreten, wat heb ik now weer daon? Was ik baos over mien handelings of kun ik niet aans as mien neuze, of aander lichaamsdiel achternao fieteren?” heur ik de jager zeggen.

De man naost mij zweg in alle taolen. In de varte zie ik de eerste straotlanteern. Argens in dat Städtlein vind ik onderdak.

“Vielleicht...”

“Ik heb mezölf vervluukt en ik heb van mezölf haolden, met zien beidend bint we aolder worden.”

De jager stek de haand tot de raand van de hoed. Hij slat rechtsof.

‘Ich bedanke mich.’

Last

Ik drage gien last met mij met. Het is locht dat mij omringt. Ik loop langs de Neckar op weg hen de Rijn. Het water stroomt met mij met. Het leven giet vanzölf as ik mij der an overgeef.

Ik haold van Geertje. Ok toen ik een verjaordagskaortie stuurde naor de moeder van het jongie met de hazelippe.

Ik kreeg Nijntje weerom in een envelop van Mr. J. G. Bronkhorst & Partners, advocaten en procureurs. Gelukkig was ik in huus. Geertje was bij de kinder in Amsterdam. Ik nam de brief met hen de baank. Ik wachtte twee week tot Geertje weerom was en ik wachtte nog een week tot ze hen Jan was die hum verdomme vanneis klaormaakte veur uutzending naor een aander laand in oorlog.

“Ie wordt stief bedaankt,” stun op de raand.

En twee kruusies achter Lia’s woorden.

Rechts van mij lange riegen droeven an gaas vastmaakt en onder mij binnenvaartschepen die traog de Neckar opklimt of rapper stroomofwaarts vaart.

Der is een soort van onrechtveerdigheid. Volbeladen stroomopwaarts en met een leeg ruum richting zee. Ik vuul de riemen van de rugzak op de scholders. Ik wol niks metnemen, maor gedurig raak ik meer beladen.

De aovend dat Geertje weerom kwam van de kinder kun ik niet wachten. Ik wol heur vrijen. De ansicht van Nijntje in de binnenbuuts van mien jassie an de kapstok in de hal, met de deuren naor de slaopkamer dichte, maor ik mus Geertje vrijen, ik mus Lia vrijen. Lia Bronkhorst met het kind met de hazelippe.

Geertje leut mij. Ik vuulde heur onbegrip, maor ze vreug niks.

In Heidelberg koop ik vier gelieke ansichten. Unter dem Lindenbaum. Het is een kaort van niks, maor ik wol vier gelieken.

Anna, Ellen en Jan, en mezölf.

Elk is mij dierbaor, de kinder, maor ik schrief niet hetzölfde naor elk. Anna is filosoof en ze is de baos van Ariadne. Een tedschrift over naaien en breien. Filosoof was gien enkel bezwaor veur dat wark. Creativiteit is ja een goeie manier om het leven vörm te geven.

‘Het hiele leven is insteken, deurhalen, ommeslaon en of laoten gaon,’ zee Anna.

Ze mus der om lachen.

‘Het hiele leven is breien, en miestentieds laot ie wel een steek vallen, dat maakt het leven benaom boeiend en verrassend. Altied op zuuk naor het neie patroon dat zuk anmeldt zonder daj der greep op kriegt. Breien is routine en kieken. Breien is joen gevuul volgen, meer as neien.’

Wat kun ik aans as heur priezen. Ik had al ofleerd om sikkeneurige opmar-

kings te maken en de zwarte kaant op te zuken. Alles wat mij in de muut komp is metneumen. Een glas hef ruimte, as het leeg is, of het is vol of halfvol.

Ik begunde uut Wraak an het avontuur met Lia Bronkhorst, de wettige echtgenote van Mr. J. G. Bronkhorst van de Partners.

Wraak op Henk Smit, en wraak op Geertje. Het was gien liefde die mij in de arms van Lia Bronkhorst dreef. En van heur? Ik weet het niet. Ik vreug niet of ze van mij huuld, zukke vragen stelde ik niet en Lia Bronkhorst stelde ok gien vraogen. We keken naor de film op het witte doek, we keken naor oenze eigen film, zunder dat we daar weet van hadden. En we maakten oenze ontmoetings of met dessert op de achterbaank, niet omdat het smakelijk was, al was dat het bij toeren, maor omdat het zo heurde.

En nao het tweede kaortie weerom in de advocaatenenvelop wus ik het zeker. Water stroomt de berg op, en water stroomt de berg of. Water stroomt het makkeltst naor beneden. Ik leut het stromen.

Ik was van Lia Bronkhorst haolden gaon, now ze der niet meer was en ik mien dure eed zwoeren had bij mien Geertje te blijven, en Geertje en mij in het hier en in het now gelukkig te maken. Dat was mien plan. Het plan van een grote.

”Ik heb het merakel naor mien zin,” schrief ik Anna.

Bijkaans had ik het in het Portugees schrieven mutten. Ze zit in São Paulo, Wied vot van heur verwekkers, net as Ellen die ok down under woont, in Australië. Emigreerd, nee, ze waren niet benauwd om op een aander boot te stap-pen. Mien talenkennis is niet groot genoeg. In de moerstaol verstaot ze mij bijkaans.

“Ik loop now in het zuden van Duutslaand en ik bin ruum over de helfte. Wat ik achter mij laoten heb, bin ik kwiet, wat mij in de muut komp...” lacht mij integen, wol ik schrieven. Ik laot de punties staon. Ik schrief in grote letters *Grüße* en *liefs* en dan *joen pap*.

Ik vuul zwiet onder de arms, ik weet niet wat mij gebeurt. Ik weet het wel, maor ik zeg het niet.

Ik steek de ansicht uut Heidelberg in de Toverberg en ik barg de ansichten op, dat komp een aander maol. In de Spar koop ik een grote puut cashewneuten en een fles cola, dat deud ik nooit, die cola.

‘Gleich um die Ecke,’ zeg de cassière.

Ik vreug een billig pension.

Der is een tweepersoonskamer met een douche en wc, en tillevisie.

Om acht uur word ik wakker met de kleren an. Ik veeg met een natte doek zwiet en stof van het gezicht. Bij Unter dem Lindenbaum is der Bauernschnitt-zel veur Nacht und Nebel.

Ekkelboom

Riccardo Klement nuum ik mij. Gieniend huuft mij bij name te kennen. Op elke plek veraander ik mien naam. Bijkaans wul ik niet weden wie ik bin. Bijkaans herken ik mij in al die aander die mien pad kruust. De Rijn is brieder as de Neckar en der is meer scheepvaart. Ik loop langs drokke wegen, maor het verkeer zit mij niet in de wege. Het geraos drukt het lawaai in mien heufd naor achter.

Op het terras van Rheinsicht zit ik onder een infra-roodlampe, een gaslocht-lampe om warm te blieven in de butenlocht. Ik blader deur de FAZ en deur Bild. Ik huuf het wereldneis niet te weten. Ik zie de foto's, maor ik kan der niks van naoververtellen as ik de kraanten weerombreng naor de leestaofel.

Twée koffie met Apfelstrudel. Lopen nemp veul energie. Ik kan de hiele dag gebak eten as ik wul, maor miestentieds haold ik het bij Brot und Käse. In de rugzak heb ik alles wat ik van neud heb veur het middageten. Zeldzaam dat ik nog in een restaurant de lunch gebruik. Ik bin een pelgrim, en een pelgrim mut lieden.

'Klement,' zeg ik as ik de haand van de Vlaming schud.

De viefziger zat een taofel wieder. Rugzak tegen de raand van de taofel, een Vlaams vlaggie tegen de ziedkaant. Wandelschoenen.

'Zwaerdenaar, Louis Zwaerdenaar uit Brugge.'

Oenze rugzakken preuten met mekaar, wij kunden enkel volgen.

'Goedemiddag. Ik ben op mijn weg naar Rome,' zeg Zwaerdenaar.

'Dat is een hele onderneming,' probeer ik in mien beste Vlaams.

'Welaan, als ge er tijd voor neemt, komt alles gereed.'

Zwaerdenaar zingt. Wind weit deur de ekkelboom zunder blad.

Ik zeg niet dat ik uut Rome kom en op weg ben hen het *Huus van mien Vader*. Dat giet gieniend wat an.

'Welaan, U wilt wellicht vernemen waarom ik deze tocht onderneem.'

Ik huuf het niet te weten, maor an de oever van de Rijn spuult het water alles vot wat ik niet in de kop hebben wul. Ik knik en dat is genogt veur Zwaerdenaar, en veur mij. Ik striek zachties over mien gladde kop, laot de doem en wiesvinger kört bij de neuswortel rusten.

'Welaan. Ik heb na een doorleefd bestaan besloten om mij van mijn zonden te bevrijden, mijn occupaties die mijn hoofd troebleren te wissen, als U wilt.'

Ik knik, dat hopeloze wissen van het verleden dat altied blef, is benaom veur lu die van Huus naor Rome loopt met een volle rugzak. Van Rome naor Huus, dat is vruchtbaorder, mien ik.

Het geheim van het leven kriegt wij nooit te pakken, en wissen kuj vergeten, daor helpt een voettocht naor Rome ok niet bij. We kunt op zuuk naor het mysterie van oens gedrag, maor we bint nooit tevreden met de antwoorden die we vindt. Ik zeg niks over waan en wiesheid. Ik kiek wel uut.

Het verleden votpoetsen kuj vergeten, opwrieven om het glimmen te laoten, om joe der in te spiegeln, is het heugst meugelijke.

‘Welaan. Ik heb gemerkt dat ik mijn hoofd bevrijd van mijn gespuis als ik vertel wat mij ten deel is gevallen in mijn bestaan. Ik vertel het U graag. U hoeft mijn belevingen niet mee te nemen. Als ik U mijn wederwaardigheden vertel, ben ik ervan ontlast.’

De ober brengt twee glazen Moezel. De ober kek vrömd as ik bitterballen bestel. Dat döt e niet, bitterballen. Bij goeie wien serveert e gien frituur. Ze hebt heur Stoltz, de Duutsers. Olieven is goed, en schaopenkeze.

‘Welaan. Ge weet dat de Vlamingen in de laatste oorlog niet allemaal aan de kant van België stonden. Er zijn er veel die met de bezetter meededen. Wij Vlamingen zijn een volk van Blut und Boden. Ach laat ik voor mezelf spreken en mijn landgenoten niet beplakken met mijn historie.’

Louis Zwaerdenaar uit Brugge, stad van borduurwark en kantklossen, van een Grote Markt met terrassen en aolde gevels en bulten volk, kreg gien kleur meer as e zien verhaol vertelt. Hij is al een paar week onderweegs en hij hef in herhaling zien ziel zien laoten an wie hum in de muut kwam. Ik vuul dat zien waarheid zowat verdampt is. Het oorlogsverleden van een volk met het veurdiel van de Spätgeburt löst makkeln op in economische veuruutgang en in zute witte wien.

‘Mijn vader was in de Congo,’ zeg Zwaerdenaar.

‘Wat hij daar heeft opgenomen, heb ik hem niet kunnen ontlokken. Ik heb enkel gemerkt dat mijn vader verward raakte bij ontmoetingen met de zwarte.’ Zwaerdenaar nemp een slok.’

‘Goede wijn,’ zeg e.

Hij giet makkeln van de koloniale tied naor de pruverij van Moezel- en Rijnwien.

‘Welaan. Maar de Duitsers hebben ook een zwart verleden. Ik wil U er niet mee belasten, maar ik begriip niet hoe iemand in koelen bloede kan moorden.’

Ik pruuft een olief. Ik laot de olief langzaam tussen de lippen glieden. Vette olief, een beetie wrang, een smaak waar ik gien woorden veur heb.

Ik wul hum zeggen dat Eichmann, om maor iens iene te numen, ophangen is veur zien moordpartijen en dat de beschaving veuruutgang maakt hef en dat de neie generaoties niks hebben mut van fascisme en onderdrukking. Der is gien Hitlerjugend meer en as lu al in toezel raakt dan is het bij massale onbe-nullige en onschaoedelijke gebeurtenissen as sport en popmeziek. Het hef gien zin dat hardop te zeggen tegen iene die op pad is hen Rome, die de bijkaans grootste dictatuur van de wereld met een bezuuk vereren giet.

‘Wannsee is niet zo ver van hier. De afstand is gelijkelijk van hier naar Brugge en naar Wannsee, vanaf hier, ongeveer.’

Concentratiekampen, Juedenvervolgung, gaskamers, wir-haben-es-nicht-gewußt, Vlaams Blok, NSB, Arbeitseinsatz, Landbouw en Maatschappij, Landstorm, Anton Mussert, Adolf Eichmann, Benito Mussolini; ik zit der niet op te wachten.

Zwaardenaar mut nog merakel wat kwiet veur e in Rome is. De Alpen mut e nog over. Wannsee is veul wieder vot as Brugge,

maor bijkaans is Wannsee veur Zwaardenaar dichtebij. Geertje is wied vot, en tegelieks ok dichtebij. Dat bestiet ok.

‘Heb ie ok kinder, een familie?’ vraog ik.

‘Welaan,’ zeg Zwaardenaar.

‘Welaan. Dit is pijnlijk voor mij.’

Ik knik. Zwaardenaar kreg water in de ogen en nemp twee blokkies keze met gember en ananas. De olieven en peperties blef e of. Hij lust gien olieven.

‘Welaan,’ zeg e met uutzicht op een binnenvaortschip dat hen Schaffhausen kröp.

‘Mijn vrouw is een maand geleden overleden.’

Luxemburg

“Ik heb het merakel naor de zin,” schrief ik Ellen.

“Ik loop now in het zuden van Luxemburg en as ik op de tien en staon gao kan ik het *Huus van mien Vader* zowat zien.”

Het is de kaart uut Heidelberg, Unter dem Lindenbaum met Duutse zegel der op, golden posthoorn.

“En as ik weer in huus bin heb ik alles volbracht wat ik van zins was te doen.”

Ik kan van alles op de ansichtkaart zetten. Ik heb gien goeie postzegels en ik kom niet vanneis in Duutslaand. Wat ik Ellen zeggen wul, dat zeg ik heur as ik heur zie. We ziet mekaar zeldzaam. Butendes, met een kaart van een stadsgezicht huuf ik heur niet ankommen. Dat vindt ze een belediging veur heur opleidingsniveau. Kunst mut het weden wat bij heur op de deurmatte valt. Ze wul de plebs opvoeden en vörmen, opstoten in de vaort van de volkeren. Ze is gaangs een synthese te maken tussen cultuur en commercie. Dat is een schiere manier om te zeggen dat met veul geld verdienen an domme mēensen niks mis is. Op de baank deud ik niet aans. Ik zeg der niks van.

Het is februari en met de vrogge Paosen bin ik mooi op tied weeromme op mien plek. In de bomen zie ik al jong blad en neie knoppen kommen. De grui in de natuur hier scheelt merakel met de grui en blui bij oens. Hoe zudelijker, hoe warmer. Ik begun stal te roeken, maor ik loop der niet rapper deur. Ik heb tied an mezölf.

En toen de hazelippe, as ik zo zeggen mag, – ik was gramnietig en ik had verlaangst –, toen het kind drie jaor weur stuurde ik vanneis een kaart, vanneis van Nijntje, maor van een aander kleur. Ik had mezölf bij de bok. Ik wachtte een week, ik wachtte twee week, ik wachtte een maand. Geertje wol met mij vrijen, maor ik wol niet. Ik kun het niet en dat deud mij het meeste pien. Niks huulp. Gien Molly Bloom, en ok de Nijntje-kaarten met: “stief bedaankt” en de kruusies zörgden niet veur opwinding. Het was *over and out*, leek het. Te-leurstelling had mien dreumen votjaogd. Met Lia Bronkhorst, met Lia zul het niks meer worden, ok gien vrundschap zunder een autorit.

‘Haold ie nog wel van mij?’ vreug Geertje.

We hadden ofpraot gien geheimen meer te hebben en alles te zeggen. De tied van dubbele agenda’s was veurbij, vunden wij; mien Geertje en ik.

‘Ik gao wel naor de huusdokter,’ zee ik.

Mien Geertje had al in de gaten dat ik gien antwoord gaf.

‘Haold ie nog wel van mij?’

Ik mus liegen, of de waarheid zeggen.

‘Wat ik ok zeg, ie gleuft mij niet,’ zee ik.

‘Bijkaans zit het ongemak joe tussen de oren,’ zee mien Geertje.

Ze wees naor mien kruus en beweug heur haand langzaam naor heur oor.

Ik schudkopte. Wat ze zee, was wat heurzölf parten speulde. Het lieflijke, het fysieke was bij heur makkelk te camoufleren. Daor was ze vrouw veur en vrouwlu bint sowieso makkelker in het bewaoren van geheimen. Manlu bint open boeken, ze bint niet clever genogt om te liegen. Een mannenlief sprekt altied de waarheid.

‘Ik haold van joe op mien manier,’ zee ik, ‘en as dat niet joen manier is, haold dan van mij op joen manier.’

‘Tem me dan, as je kan, je kan me toch niet krijgen.’

‘Jaap Fischer, niet?’

Geertje kende het liedie.

We lachten beidend, dat was een tiedie leden.

In Echternach is het carnaval. Tot in de kerken bint lu uutbundig. Ik roeke bier, wien en zoere aosem. Herr Jesu bringt Freude, stiet op een spandoek an een kerke. Ik mut het zien.

Mien onderdak is stief naost de Sankt Willibrord Kirche. Ik neem de gok. Jaoren leden dat ik een kerke van binnen zag.

Ik zuuk een plek achterin.

Gloria, gloria, gloria in het Latijn en laoter Immaculata gij lelie reine, ok in het Latijn.

De aoders rekt mij op, de vlammen slaot bij uut. Mien verstaand wul der niks van weten, maor mien lief hef een eigen programma. Ik raak van slag. Ik wul vluchten en votweden, maor de bienen weigert mij hen buten te brengen.

Jesu is veur oenze verlossing an het kruus sterven. Alle kinder kunt naor hum toe. Oenze zunden mus e votwassen met zien bloed. Jesu had de last niet opzocht, de last was hum op het pad kommen, en hij kun niet aans as uitvoeren wat de opperbaos bedacht had.

We dreiden de liedties van Jaap Fischer. Geertje zung hardop en toen de naold bijna bij het gat was zung ik ok. “Ik zuuk de rust van een kist, van een lange holten kist.”

We hadden zegd wat we verzwegen hadden. Oens verlaangst.

‘Ik had wel geliek,’ zee Geertje, ‘het zat bij joe tussen de oren.’

De aander morgen neugde ze mij vanneis.

‘Heur ie nog wel iens wat van de advocaotenvrouw?’ vreug ze veur ze hen de douche gung.

Offensief

Net buten Eupen was het raak. De Mechelse herder vleug mij naor de bienen. Ik was net te late om met de rugzak te slaon. De hond schraapte de taanden diepe in mien vlees. Een dikke streep bloed kleurde eerst het bien en laoter de sok.

As der ongemak is, is der altied hulp in de buurte. Katrien stapte van de fietse met tassen vol post.

De stok van mama Italia was ik al weken kwiet. Ik vertelde heur van honden die mien bloed drinken wollen.

‘Darf ich mal sehen?’ Ze was van de Duutse Belgen. Postbode in Eupen en omstreken, in uniform.

‘Mag ik kieken?’

Ik had de broekspiep al omhoog trökken. De buusdoek wol ik om het bien binden, maor dat vund ze niet goed. Zölfs eigen bacteries bint gevaorlijk in open wonden.

Schoon verbaand had ik niet. Ik pakte de rugzak uut. Niks wat het bloeden tegengaon kun.

Uut De Toverberg staken de dunne vellegies van 1 Korinten 13.

‘Ach, ja, die Bibel, das is schon gut.’

Ik kreeg Gods liefde bij de sokke in tegen de ofdrukken van de taanden van de herder. Met postbode-elestiek zette ze de biebelbladzieden vaste om mien onderbien. Ze tuitte de lippen asof ze een kind een pleister plakt had. Ik keerde heur de wange toe.

‘Dommiet naor de dokter om een spuit tegen rabiës te halen,’ heurde ik Katrien zeggen.

Het bloeden en de argste schrik waren veurbij.

Ze likte heur de lippen.

Ik wol het niet over mien bloed en mien pien hebben. Ik kwam ja uut Rome, verdomme. Ik bin op pad hen het *Huus van mien Vader*. We zaten op een arduinen bank, kaold an het kruus. Ik vreug naor het Ardennenoffensief en waar ik een Denkmal vinden kun, en hoeveel dooien en hoe het gaon was in de snei en mist. Hoe arger de verhaolen van aander, hoe minder pien ik vulen zul, zo miende ik dat.

Katrien vertelde wat ze op schoel en van va en moe heurd had. De Duutsers wussen dat ze de oorlog verleuren. Ze wollen het niet weten en in de Ardennen gooiden ze alles in de stried wat ze nog hadden. Liever dood en overwonnen, dan in leven en verslagen. Wat een kind niet kriegen kan, dat slat e in stukken.

Het was bijkans al langer an de gang. Mien Geertje en Henk Smit. Geertje vreug naor Lia, ze duurde de naam niet hardop zeggen, leek het. “De advocatenvrouw,” asof der meer dan iene was.

‘Lia Bronkhorst,’ zee ik, ‘Lia,’ maor toen was mien Geertje al met de lakens bij de wasmachine.

Bijkaans kwam mien impotentie mien Geertje merakel te pas. Bijkaans had ik, met mien focus op de Nijntje die niet weerom kwam, niks merkt van de late blui tussen Henk Smit en mien Geertje.

Ik had mien best daon, maor ik huuld niet meer van mien Geertje. Ik wol het wel, maor het wol niet meer.

‘Liebeskummer lohnt sich nicht,’ zeg Katrien.

Ze wet der alles van, ze is de Hermes van baankofschriften en van brieven en kaorties van lu die het pad kwiet bint. Zunder de post open te maken, wet ze wat in de stad speult.

‘As der ien pijler votvalt, zakt het hiele gebouw in mekaar,’ zeg ze.

Ze zweit het blonde haor hen achter.

‘Maor ie weet nooit welke kaant het valt en ie kunt ok niet veurspellen wat uut de Trümmer teveurschien komp.’

Ze löp met mij met tot een café an de raand van Eupen. Het valt mij alles met. Ik heb krapan last van het bien.

‘Meine Arbeit wacht,’ zeg de postbode.

‘Ik liebe meine Arbeit,’ zeg ze.

Dat is het beste; van joen wark haolden. En as ie niet meer van joen wark haoldt, dan zuuk ie zunder Liebeskummer aander wark of doe ie tegen betaling wat niet joen aordigheid is.

Een aordige vrouw.

Katrien stek de haand op en groet een leste maol. Bij de fietse lat ze een pakkie uut de haanden glieden. Ze bukt heur rugge bloot. Net boven de broeksbaand zie ik een tattoeage. Een hakenkruus in spiegelbeeld op het blaanke vel.

Ze dreit nog ienmaol naor mij. Met een kushaandtie zeg ze:

‘Arbeit macht frei. Tsjuus.’

Mastreechter staar

Minder as veertig dagen tot Paosen as ik over de lange brugge het centrum van Maastricht binnenloop. Met een dikke week kan ik zunder teveul inspanning in mien eigen bère slaopen, naost mien Geertje. Aal minder drang krieg ik om kilometers of te leggen. Ik zuuk een plek op het Vrijthof, zowat meert. Platanen begunt uut te lopen. Een mild jaor lig veur oens, veur mij, liekt het.

Katrien met de swastika op de rugge. Spiegelbeeld, het symbool van de zun in Indiase culturen, niet van gister, een symbool van ieuwen. En as ze heur omdreit veur de spiegel zöt ze het Nazi-kruus boven heur billen. Kun ik zu'n vrouw vrijen? Van achtern? Ik stel me de vraag op het Vrijthof en ik zuuk een antwoord.

Zowat bin ik verlöst van de vrijheid om mien eigen gang te gaon. *Het Huus van mien Vader* is nog nooit zo dichtebij west. Het wark zit der zowat op.

Mien Geertje wol weten of ik bericht heurd had van Lia Bronkhorst. Mien Geertje was eerlijk en onbetrouwbaor tegelieks. Een paar dagen laoter weur mij helder dat ze van Henk Smit vertellen wol. De baank, mien baank, was der met de drukker an de latten goed uitsprongen. Ik had mien geld kregen, nao de fiscus vanzölf.

Henk Smit was verhuusd naor het zuden en daor vanneis begund. Zien bankroet was goed veur Geertje en veur mij, zolange het duurde.

Henk Smit was weerom op het zaand en het leek der op dat mien Geertje nog lösse rafelraandties met heur minnaar had. De minnaar van mien vrouw warkte as bedrieffsleider in een fietsenwinkel. De eerste fietse die e verkocht, elektrisch, was veur mien Geertje. Ik heurde dat achternao, te lang achternao.

Ik stund der bij en ik keek der naor.

Ik much vot van de baank, een jaorsalaris met, en ik huufde niet meer solliciteren. Geld gung via internet van de ien naor de aander, daor kwam gien directeur meer an te pas. Ik had nog twee man personeel en de helfte van het gebouw weur an kunstenaors verhuurd. Armoede op de baank.

Nao vier maond onderweegs wul ik mien eigen taol heuren. Ik knik naor een vrouw van mien aolder an het taofeltie wiederop. Ze knikt vrundelijk weerom. Ik knik aandermaol. Ze komp op mij an en schöf bij.

‘Ik kom uut Rome,’ zeg ik. ‘Lopend, de hiele ofstaand heb ik lopend oflegd.’ Ze knikt.

‘Zunder last steuk ik de Tiber over en now ik dichter bij huus kom, liekt de weg aal zwaorder. Biezunder in dit vlakke laand.’

Ze zweg, kijk mij strak in de ogen.

‘Met Paosen bin ik weer in huus,’ zeg ik.

Ik wacht op een vraag. Veur mien doen heb ik te veul achter mekaar zegd.

‘U sprekkt mijn taal niet,’ zeg ze met hoge stemme.

Met dat ze dat zeg, löp ze van mij vot.

‘Limburgers, wij Limburgers hebben niet zo veel met Drenten,’ zeg ze van twee taofelties wieder.

Ik bin veraldereerd. En al die Drenten die in de mijnen de kolen naor boven haalden? dèenk ik.

‘Mastreechters hebben niets met mensen uit het Noorden, ook niet met Westerlingen, Oosterburen en Zuiderlingen trouwens. Wie onze taal niet spreekt houden we het liefst bij ons uit de buurt.’

Ze had heur omdreid, disse bosschop mus ze nog kwiet. Ze discrimineerde niet, ze maakte verschil.

‘Nooit eine vaan us.’

Aander volk, het is mij aal minder vertrouwd.

Uut de Toverberg pak ik Grüße uut Heidelberg. Veur oenze Jan.

‘Ik bin zowat in het *Huus van Vader*,” schrief ik.

Ik kan alles schrieven. Ik weet dat ik de kaart niet op de post doen zal. Oenze Jan komp weerom uut de vrömde. Veur de darde maal. Overal hef e vöchten, elke maal zonder te winnen.

Nao de tweede maal bracht e een Browning veur mij met. Oorlogsbuit, de revolvers en pistolen lagen veur de griep. Niet dat ik der wat met mus, maor het was een mooie herinnering an zien avonturen in Afrika. Hij gaf mij het wapen as tieken van liefde, zonder dat e dat woord gebruuikte. Dat woord had Geertje hum nooit leerd. Ik had hum dat woord nooit leerd.

‘Negers,’ had Jan zegd.

‘Schieten in het duuster. Dat valt niet met.’ Hij deud mij veur hoe hij mikte. ‘Maor ik kan het. As ze lacht.’

Oenze Jan die redt hum wel. Verdomme. De kinder die redt heur wel.

Ik had het al zien, maor niks zegd. Geertje scheuf drie dagen nao tied de merakel grote zwartomraande advertentie over taofel.

J. G. Bronkhorst, van Mr. J. G. Bronkhorst & Partners, advocaten en procureurs, stun een leste maal in de kraant. As eerste in de riego Lia Bronkhorst – Van Straaten en Joris, Solveig en Jan. Jan met de hazelippe, Jan met de haze-lippe die de kaarties van Nijntje weerom stuurde op de leste nao.

Geertje zee niks.

‘Ik wul nog wel een kop koffie,’ zee ik.

‘En ok nog wel een stroopwafel.’

Lia Bronkhorst.

Wat ik drie jaor met tegenzin daon had om Henk Smit te pesten, die stille wraak, was een kinderlijk verlaangst worden. Het had der alles van dat de besmettelijke ziekte toeslagen had.

Geertje bracht mij koffie. Zwart zonder suker. Ik zweeg en ik zweeg aan-dermaal.

‘Henk Smit hef de fietsenwinkel overneumen,’ zee Geertje.

‘Hij is now eigen baos.’

Op de stroopwafel kun ik wachten blieven.

Midvasten

Geertje maakte der gien geheim meer van. Henk Smit bediende heur vanneis. Ik huufde niet meer bij heur slaopen.

‘Ik gao nooit bij joe vot,’ zee Geertje.

Heur blauwe ogen leugen niet. Ze had een punt achter mij zet.

‘Ik haold van joe op mien manier.’

Dag en nacht had ik mien horlozie om.

De baank had mij uitkocht. Ik was een man zunder status, met een goed pensioen en een bonus op een aparte rekening. Volvo veur de deure.

Geertje kreeg een koninklijke onderscheiding. Orde Oranje Nassau, veur heur verdiensten in de bibliotheek, de umgang met vrijwilligers, de leesders. Geertje was de samenbindende factor veur de gemienschap west, een harte-lijke en empathische vrouw met liefde veur elk. Burgemeester kun het mooi zeggen.

Anna, Ellen en Jan waren der bij. Grote kinder. Ze waren vrundelijk en be-leefd. Ze deuden wat ze doen mussen op een priesuitreiking veur heur moe. Of ik het naor ‘t zin had en hoe het wieder met mij gung en of ik der nog wat wille an had.

Ik zee dat ik deur de provincie reed, op een normale fietse met versnellings, dat moe aander zaken an de kop had. Dat ik bijkaans naor Rome lopen zul, as het te pas kwam. Ik zee dat ik plannen had, dat ik daor wieder niks over zeggen kun. Ok as ofschreven directeur van de baank had ik zwiegplicht, elk begreep dat. Ik was al drie jaor gien directeur meer. Gieniend had mij van neud.

Met mien verjaordag krieg ik smaangs een kaortie, bij toeren belt de kinder. “Kiek op het internet, bezuuk oenze webstee. Daor stiet alles.”

Ik heur niks meer van mien kroost. Niks.

Het water in de Waal kröp al mooi op de hogere kades van Nijmegen an. De snei in der Schweiz en de Verienigde Duutslaanden, de Moezel uut de Elzas, elk levert water om mij schoon te spulen. An de aander kaant komp de Betuwe in blui.

Ik had gien drokte om in het *Huus van mien Vader* te kommen en keek in het museum naor archeologie en aolde vazen van Noviomagus. Elk gung met de tied met. Aolde en neie kunst bij mekaar in halfduustere zaolen met knip-perlochten. Het heden en verleden an mekaar knupt met films en muziek. Mooi probeerd, dacht ik, om het heden en verleden met mekaar in harmonie te brengen. Ik wol zeggen dat het niet lukt was. Ik wol zeggen dat het *mij* niet lukt was, maor ik tröf gieniend om het te zeggen.

Veur het leste stuk heb ik mien rugzak niet meer van neud. Op de baank, mien baank, haal ik een linnen tasse met reclame der op. De Toverberg en wat der over is van 1 Korinthen 13 neem ik met. De rugzak laot ik in de bagagerek-ken van De Valkhof achter.

De zeuvenheuvelenroute loop ik in ien dag, maor gedurig maak ik de dag-routes körter. Mien Geertje wacht mij op. Ze wacht op mij. Ik bel niet, ik kom onverwacht.

De vastentied nao carnaval. Memento mori, gedenk oh mens dat ie stof bint en vanneis stof worden zult.

Ik heb stof van maonden tussen de oren en in de schoenen.

Bronkhorst lig vief kilometer naor het westen. Op de kneien wul ik hen Lia. Rome lig wied achter mij, en alles tussen Rome en Bronkhorst heb ik anraakt. Het kasteel is allange vot uut Bronkhorst en ik bin gien ridder op peerd. Ik heb een zeun met een lui oog dat niet lui meer is, maor merakel mikken kan. Jan is een scharpschutter. Mien Jan hef gien hazelippe, dan had ik het wel weten. Ik bin limtig stof.

Ik laot Bronkhorst liggen. Ik wul niks meer weten van Bronkhorst. Alles.

Ik verlaot de Achterhoek. Blind vuul ik mij deur het verleden en blind deur wat mij niet uut haanden kommen is, blind van zinloos kinderlijk verlangst loop ik zunder bepakking tot ik een kerkdeure lös staon zie.

Ik heb geluk. Klein geluk. In Geesteren stiet de kerkdeure van Sint Pancratius lös. Ik heur het orgel. Buxtehude. Ik heur gezang. Neie tied, met midvas-ten een kinderkoor in de kerke, dat is biezunder. Ik heur hinnikende peerde. Lopend gao ik wieder. Nog een hanetree tot het *Huus van mien Va*.

Deurstreept, Geertje had mij deurstreept. Uutgumd. Ik mus het der met oen, zolange ik dat kun. Zolange ik dat wol. Veur altied en ieuwig. Ieuwigheid.

Stilln Vri'jdag

Over liefde zul ie mij niet heuren. Ik zal niet zeggen: 'Het is volbracht.'

Ik gung de grèens over en kom weerom op de plek van bestemming. Erica mon amour. Ach kun hier een atoom splieten. En dan geern miljoenen atomen tegelieks.

Bij bakker Ahlers koop ik luxe brood, niet dat ik dat van neud heb. Het is traditie die mij parten speult. Elke zaoterdag harde broodties, koffiebroodties en croissants veur mien Geertje en veur mij.

Op een maonloze nacht bin ik der vandeur gaon. Gieniend hef mij uut-zweid toen ik de duustere heide achter mij leut. Liefde en leed reisden met mij met.

Het is te vrog om hen huus te gaon. Mien tied is nog niet kommen.

Ik stao in het portaol van de kerke Maria Onbevlekt Ontvangen met de rugge naor de Kerklaan.

Op Goede Vrijdag is der gien H. Misse, laoter op de aovend is der een wake, de deuren bint lös. Ik kiek in de Sint Pieter waar mien leven begunde met de doop in de Naam van de Vader en de Zeun en de Heilige Geest. Hier kreeg ik kaold water over een kaal koppie. Schreien kun ik, heb ik van heuren zeggen.

Het is twee uur west.

'Vader waaromme heb ie mij disse last te draogen geven?'

Ik loop de Kerkweg uut. In de peerdebak van Lammert draaft drie merries achter mekaar. Zunder leidsman weet ze de weg. Gelieke blijft ze staon. Het veurste peerd stek het heufd omhoog, trekt de bovenlippe op en lat de taanden zien, dan klinkt driemaol gehinnik. Ze weet bijkaans mien naam.

'Geertje deud het met Henk Smit,' hinnikt de peerden.

Ze lacht mij uut.

'De kinder vunden joe een sukkel.'

Ze lacht mij uut.

'Waar is Geertje beleven?' hinnikt de peerden.

'Wij ziet heur niet,' schraapt ze met de hoeven deur het zaand.

Ze lacht mij uut.

'En heb ie antwoord vunden tussen Rome en de peerdebak? Zeg het oens.'

De merries zet het op een draf. Ze staot stille waar ze begunden.

Ik loop de leste honderd meter van Rome naor *het Huus van mien Vader*.

Vitrage veur de roeten, gerdienen op een glief. De klokken hebt het licht anzet en uutzet met vaste regelmaat. Ik bin juist betied om het grös te meien, het kleurt al gruner dan het was. Het eerste blad an de lindeboom.

Vannacht zal ik merakel slaopen. Met een maond of wat valt de lindebloesems as snei naor beneden.

Gieniend die in dit dörp met kloppen op de deure een huus binnenkomp.

‘Goed volk,’ is het entreebewies.

Onder de bloempot met kapotvreuren geranium lig de sleutel van de veurdeure.

‘Goed volk,’ zeg ik.

Een enkele brief lig op de deurmatte. Een pakkie.

Ik had de post vasthaolden laoten.

Ik zet de baanderdeuren met dubbelglas wied lös; de kaolde aovendzun zakt achter de berkebossies. De kamerdeur slat dichte. Achter mij valt een dubbelpetret op de vloere. Ik kiek niet omme en loop de trap op naor oenze slaopkamer, de slaopkamer van Geertje, de slaopkamer van mien Geertje en van mij, lang leden. Ik doe de ramen en deur dichte.

Homo homini lupus est.

Ze lig der nog net zo bij, net as toen, laankuut op mien helfte in het tweepersoonbère, de bienen strekt. Kaold en dreug. Het vel is donker kleurd en liekt op leer met rimpels en groeven. Geertje hef de haanden op de buuk, vingers in mekaar volden. Ze was een schiere vrouw, verdomme, dat is ze bleven.

Ik zet de ventilator uut. Het is of de lange zucht een ende vindt.

Lopend van Rome naor Huus. Het peerd reuk stal vanof de eerste stap.

Op het nachtkastie stiet de kraantenfoto in een liest. Henk Smit directeur van de fietsenwinkel. Geertje stiet achter hum met de neie elektriske fiets. Deur de baank betaold.

“Vader waaromme heb ie mij disse last te draogen geven?”

Geertje is mij veurgaon. Ze huufde niet wied vot om dichterbij te kommen. Nooit was ze bij mij vot.

De dikke envelop braandt mij in de handen. Hef bijkaans maonden op de deurmatte legen. Mr. J. G. Bronkhorst & Partners, advocaten en procureurs. *Vertrouwelijk*. Zunder postzegel.

Nijntjes droom. Nijntje huilt. De brief van Nijntje.

Ik heur het aoldste peerd hinniken.

‘Haold joe vaste an filosofie, meer is der niet. Gao der van haolden dat der enkelt vraogen bint. Antwoorden bint illusies. Haold joe vaste an het niet-weten.

Kinderboekies bint daor merakel veur. Ok veur groten.'

Ik trek de gerdienen naor mekaar. In het halfduuster schoef ik de envelop met boekies onder het heufdkussen. Mien Nijntje.

Ik heur het tweede peerd uut de verte. Ellen.

'No man can be the ruler of another man's heart. Ie wollen het niet weten. Kind met hanglippe.'

De kaort met kruusies.

"Ie wordt stief bedaankt."

Ik vlei mij naost mien vrouw. De Styx is ze oversteuken. Ik was de veerman. Ik heb het gern daon, met wille en met overgave. Ik bin de minste niet.

'Schande, schaam joe wat. Ie duurden niet onder ogen zien dat ie nooit vasthaolden kunden wat ie nooit had hebt. Nooit bin ie baos over een aander, ok niet in de dood.'

Ik zie hoe Jannegie de taanden zien lat in het duuster.

'Ie hebt daon wat ie niet laoten kunden. Kind bleven ie. Maak joen kinderlijk wark of, word een grote, verdomme, veur joen vrijheid, lafaard die ie bint. Wie het langste leeft, kek de dood het langste in ogen.'

In de tweede la van het nachtkastie, achter de biebel zunder 1 Korinten, lig het souvenir van Jan uut duuster Afrika.

Iene holdt van mij.

Ik lache mij de taanden bloot.

Alles, ach, alles komp goed.

Alles! Alles! Lief en leed.

En de wereld en de dreum.

VII

Frank bakt een ei

Mamme stiet in de keuken. Frank stiet naost mamme. In de koekenpan lig een laogie bakeulie. Bakeulie liekt net water. Frank wet dat bakeulie gien water is. Bakeulie maakt vlekken. Water maakt enkelt nat. As het water warm is, vindt Frank nattigheid niet slim. Kold water holdt Frank niet van. Frank wast hum om liefsten met warm water.

De eulie kriebelt op de bodem. Mamme tilt de pan op en dreit de koekenpan een beetie. De eulie giet over de hiele bodem.

‘Zo komp eulie in elke hoek van de pan,’ zeg mamme.

‘Een pan hef gien hoeken,’ zeg Frank.

‘Goed zo, jongen,’ zeg mamme.

Mamme pakt drie eier uut de koelkast. De eier ligt in een kartonnen deusie met bergen en dalen. Het bint scharreleier. Mamme hef dat zegd. Frank was der bij in de winkel. Zes legnösteier van lösloopkippen. Pappe lust geern eier. Pappe holdt van vlees, maor niet van ossetong. Pappe wul niet eten wat een dier in de bek had hef. Pappe hef liever een ei. Frank wet dat hiel goed. Pappe vertelt dat vake. Pappe lacht der dan bij. Dat heurt zo, liekt het.

Mamme gef Frank een ei. Het ei is kold. In de koelkast is het kold en duuster.

‘Now goed kieken,’ zeg mamme.

Mamme zet de glazen schaal op het aanrecht. Ze tikt een ei op de rand. De dop giet kapot. Mamme bög het ei in twee stukken. Langs het glas gledt een geel oog naor beneden.

‘Dat gele is de dooier,’ zeg mamme. ‘En dat aander deurzichtige, dat is het eiwit.’

De dop van het ei was bruun. Het eiwit hef gien kleur.

Frank kek mamme vraogend an.

Mamme wet wat Frank vraogen wul.

‘Te hebt geliek, mien jong, eiwit hef gien kleur, now nog niet.’

Mamme holdt de schaal schuuns boven de koekenpan. Het ei gledt in de eulie.

De eulie spettert en broest een beetie. Mamme dreit de koekenpan.

‘Kiek,’ zeg mamme, ‘eiwit is now wit.’

‘En de dooier is geel,’ zeg Frank.

‘Zo is het maor net,’ zeg mamme. ‘De dooier is nog aal geel, maor aans geel.’

Mamme zet de glaozen schaal dichter bij de raand van het aanrecht.

‘Now ieë,’ zeg mamme.

Frank glundert. Hij holdt het ei met twee haanden vaste. Veurzichtig slat Frank het ei tegen het glas. Het ei giet niet kapot.

‘Beetie harder slaon,’ zeg mamme.

Frank tikt hard. Het ei brek in twee stukken. De doppen kreukelt. Het eiwit en de dooier gliedt over het aanrecht.

‘Goed zo, jongen,’ zeg mamme. ‘Het begun dat ken ie al. Ie kunt een ei breken. Pappe kan dat niet.’ Mamme lacht.

Met een lepel schept mamme het ei van het aanrecht en döt het ei in de koekenpan. Het eiwit kleurt wit. De eulie sist en soestert.

Mamme gef Frank vanneis een ei.

‘Vanneis, mien jong,’ zeg mamme.

Frank is bliede. Hij oefent een ei te bakken. Het ei brek bij de eerste tik. Eiwit en dooier gliedt in de schaal. Mamme pakt de koekenpan van het gas. Ze holdt de pan naost het gasfornuus. Zo kan Frank der beter bij. Frank pakt de schaal. Hij lat het ei in de koekenpan glieden. De dooier liekt een geel oog.

Mamme dreit de koekenpan veurzichtig boven het gas. De eier bakt en gliedt op de eulie naor de raand. Mamme is veurzichtig. De platte eier blijft in de pan.

Mamme snippert stengelties bieslook over de eier. Frank pakt twee borden en twee boterhammen. Mamme leg plakken ossetong op twee snee brood. Ze verdeelt de eier over de boterhammen.

‘Eiwit is wit,’ zeg Frank. Mamme knikt.

‘Dat komp deur de hiete eulie.’ Frank is wisse. Mamme knikt.

‘Ie bint een hiele goeie kok,’ zeg mamme. ‘Ie leert hiel rap.’

Frank kek trots naor de borden met de dampende eier.

‘Dit heet een uutsmieter,’ zeg mamme.

‘Pappe lust gien uutsmieter,’ zeg Frank. Mamme lacht.

‘Ja,’ zeg mamme. ‘Pappe lust gien uutsmieter.’

Frank giet met de trein

Frank giet met de trein. Pappe giet met. Frank en pappe gaot an de reize.

Pappe trekt een zundags jassie an. Een blauwe jasse met een rits. Frank kreg de stoere leerzen an. Dat wul e geern. De zwarte pet giet op. Mamme vindt dat goed. Mamme giet niet met. Mamme smeert broodties veur onderweegs. Mamme zeg: 'Goed oppassen, veurzichtig weden.'

Frank knikt. Veurzichtig weden; dat zeg opoe ok altied. Mamme zeg: Oma is de mamme van mamme. Frank geleuft niet wat mamme zeg. Der is maar ien mamme en dat is mamme. En opoe, dat is opoe. Pappe zeg opoe, mamme zeg oma tegen oti.

Pappe koopt een kaortie in de bus. De chauffeur zeg dat een ov-chipkaart goedkoper is. Pappe wet dat niet. Pappe giet altied met de auto. Pappe wet niet alles.

Op het station koopt pappe een treinkaortie, dat is wat aans as een ansichtkaart. Op het postkantoor bint ansichtkaorten te koop, maor gien treinkaorties. Dat vindt Frank mal.

'Het postkantoor is veur brieven en postzegels,' zeg pappe.

Op het perron loopt paartie lu. Der is gien trein.

'De trein komp zo,' zeg pappe. 'De rails ligt der al.' Pappe lacht. Pappe lacht niet vake. Now lacht pappe. Pappe wes naor beneden en zeg vanneis: 'De rails ligt der al. De trein komp zo.' Frank lacht. Dat hef e leerd vandage. De rails, dat is een grappie van pappe.

Frank zit an het raam. Het raam is groot. Frank heurt een fluitie.

'Dat is de conducteur,' zeg pappe.

De deuren gaot dicht. Pappe stek een sigret an. De rook giet omhoog. Pappe kek naor de mèensen. Pappe knikt naor een vrouw. Frank kent die vrouw niet. De vrouw schudt het heufd en döt asof ze een sigret rookt. Roken mag niet. Pappe maakt de sigret uut. De vrouw lacht naor pappe.

Pappe wes naor buten. De bomen en de huzen beweegt.

'We riedt,' zeg pappe.

Frank knikt. Frank hef grote ogen. Frank holdt pappe stevig vast. Pappe legt de haand op de knei van Frank. Frank vindt dat fijn. Pappe hef een grote haand.

'Een koe,' zeg pappe. Buten lig een koe. Dan is de koe vot.

Frank kreg nocht. Frank legt de pette op het taofeltie. Pappe pakt een snee stoet. Met jam. Aardbeienjam. Mamme wet wat Frank lekker vindt. Hij wul een tweede bruggie. Met pindakees. Pappe maakt een blikkie cola open. Buten lig vanneis een koe.

'Vanneis een koe,' zeg pappe.

'Een aander koe,' zeg Frank.

‘Ja vent, een aander koe,’ zeg pappe. Pappe knikt naor de vrouw an de aander kaant. Frank heurt geern dat pappe ‘vent’ tegen hum zeg.

Een vrouw met witte krullen komp anlopen. Ze hef een blauw jassie an en een kleurig sjaaltie om de hals. ‘Dat is de conductrice,’ zeg pappe. De conductrice vrag om de kaorties. Pappe gef de kaorties an Frank.

‘Geef maor an disse mevrouw,’ zeg pappe.

Frank duurt niet goed.

‘Toe maor,’ zeg pappe. Frank kreg het warm.

‘Mag ik de kaorties van joe, vent,’ zeg de conductrice.

Pappe zet Frank de pette op. Now duurt Frank wel. Frank gef de kaorties.

De conductrice lacht. Ze knipt de kaorties.

‘Een eulifant veur joe,’ zeg de vrouw.

In het kaortie zit een gat. Het gat liekt op een eulifant.

‘Zonder slurf,’ zeg Frank.

De vrouw kek vanneis.

‘Ie hebt geliek, zeg ze. ‘Zonder slurf.’

De conductrice knipt vanneis en Frank hef een kaortie met twee eulifanten.

‘Ien met slurf en ien zonder slurf,’ zeg pappe. Hij zeg het hard en kek naor de vrouw op de aander bank. De vrouw knippert met ien oge tegelieks. Pappe lacht. De vrouw glumt. Frank lacht. Dat heurt zo, dat hef e leerd vandage. Vanneis een grappie van pappe. Een eulifant met slurf. De vrouw liekt niet op mamme. En een eulifant zunder slurf.

Frank wul meer cola. Frank wul chips.

Pappe pakt de chipspuut uut de tas en maakt de chipspuut lös. Frank legt de pet en chipspuut op de vensterbaank. Zunder pet op kan e beter chips eten. Frank nemp een haandvol chips. Lekker bint de chips. Pappe stopt ok chips in de mond. Alles kraakt. De trein stopt.

‘Dommiet gaot we wieder,’ zeg pappe. Hij lacht vanneis naor de vrouw. De vrouw kek naor het boek dat ze op heur schoot hef. Ze slat het boek dichte. Bijkaans hef ze het boek uut. Ze zet een zonnebril op. De zun schient niet.

De trein redt vot. Wiedervot in de trein komp een zwarte man anlopen. Hij zweigt.

Frank stopt met de chips. Hij kek naor pappe.

‘Dat is een neger,’ zeg pappe zachties. Pappe wet hiel veul. Frank wet dat een neger zwart is. Van de tillevisie. Van de boekies van pappe. Frank leest de boekies van pappe. Sjors en Sjimmie. Olde boekies. Frank wet nog niet wat old is. ‘Toen pappe klein was,’ zeg mamme, ‘toen pappe klein was, las pappe Sjors en Sjimmie.’

Pappe was nooit klein. Pappe is groot, vindt Frank.

De neger giet naost de vrouw zitten. Hij smokt de vrouw op de mond. De vrouw strek de krullen achter heur oor en zet de zonnebril of. Pappe lacht niet meer. Pappe kek naor buten. Pappe nemp een haandvol chips. Met volle mond zeg pappe: ‘Kiek, een stier, een olde stier.’ De stem van pappe kraakt.

Frank zöt allent een koe. Een olde koe.

Frank hef zere voeten

Frank löp op blote voeten deur de kamer. Hij kan niet stille zitten. Het liekt of Frank vuur in de kont hef. Zo zeg pappe dat altied. Vuur in de kont as iene niet stille zitten kan. Frank hef gien braand in de bips. Frank wul wel stille zitten, maor hij kan dat niet. Frank hef zere voeten. De voeten jeukt hum. De voeten bint dik. As Frank deur de kamer löp, verget e de zere voeten. As e stille zit, dan jeukt de voeten arger. Mamme komp zo in huus. Mamme warkt bij opoe. Mamme stofzoegt bij opoe en opa. Ien maol in de weke. Opoe is een olde vrouw. Opoe kan niet meer stofzoegen. Mamme haalt de stofnösten bij opoe vot.

Pappe zeg dat opoe niet stofzoegen huuft, en mamme huuft ok niet stofzoegen, zeg pappe. Pappe zeg dat de stofzoeger het wark döt. De stofzoeger zoegt stof. Mamme kek niet bliede as pappe dat zeg. 'Wat pappe niet niet in de kop hef, dat hef pappe in de kont,' zeg mamme. Pappe hef gien vuur in de kont. Pappe leest de kraant. Pappe verdient ceuroties. Dat bint euro centies. Pappe gef goeie raod. Frank wet niet wat dat is; goeie raod.

Frank pakt een legpuzzel. Frank legt de blokkies op de goeie plek. Hij legt een rooie eend in een blauwe vijver. De eend hef grote voeten. Voeten om met te lopen en met te zwemmen. Frank kan een beetje zwemmen.

Mamme komp in huus. Ze hef de jasse nog an. Mamme poest van het fiet-sen.

'Moi Frank,' zeg mamme.

Frank kek beteuterd. Frank hef zere voeten.

'Moi mamme,' zeg Frank.

'Wat is der met joe?' vrag mamme. 'Vent kom iens bij mij.'

Mamme knupt de jasse lös. Mamme tilt Frank op de arms en smokt hum op de wange.

'Wat bin ie warm vent,' zeg mamme.

Frank is warm, hij hef rooie wangen. Frank hef rooie wangen en zere voeten.

Mamme giet zitten met de jasse an. Frank zit bij mamme op schoot. De voeten doet al een beetje minder zeer. Mamme wref met de haanden over de voeten van Frank.

'Wat is der mien jong?' vrag mamme.

'Ik heb zere voeten,' zeg Frank. Hij kan niet zo goed praoten. De stemme van Frank knep een beetje.

'Kind toch, wat arg veur joe,' zeg mamme.

Met de vingers giet mamme zachties over de tien en de voet van Frank.

'Wat döt der zeer?' vrag mamme.

Frank wes naor de voet. 'Daor,' zeg e. Frank kent de woorden nog niet niet.

Hij wet niet hoe hij zeggen kan dat het jeukt, dat het zeurt, dat het dik vuult. Frank wet de naam niet van de opgeblaozen voet, hij kan nog niet zeggen dat het liekt asof e soepenbrij in de voet hef. De pien steekt en zeurt, de pien komp en giet. De tien bint stram en de onderkaant van de voeten prikt en kietelt, ok zunder dat mamme met de vingers over de tien hen löp.

Frank leunt tegen mamme.

‘Wacht evies,’ zeg mamme. Ze zet Frank op de vloere en trekt de jasse uut. Mamme tilt Frank op.

‘Ruum ie de jasse op,’ zeg mamme tegen pappe. Pappe zucht diepe en komp in de bienen. Pappe hangt de jasse van mamme in de gang. ‘Haal ie de eerpel uut de schuur en begun ie vast eerpel te schillen,’ zeg mamme tegen pappe. Pappe kek grammietig. Mamme is de baos, vandage, net as guster.

Mamme zeg: ‘Frank is ziek. Frank hef zere voeten.’

Frank knikt. Hij vindt het lekker bij mamme op schoot te zitten. Met het heufd zachties tegen mamme’s blouse. Veul lekkerder as tegen de stropdasse van pappe. Pappe hef altied pennen in het borstzakkie en een opschriefboekie, mamme niet. Mamme hef genogt an wat ze hef.

As Frank ziek is, dan is mamme de baos in huus. As Frank ziek is, moppert pappe niet as mamme vrag om vrouwlu-wark te doen.

Pappe schilt eerpel. Mamme zet Frank op de heup, ien bien tegen de buuk van mamme en ien bien tegen de onderkaant van de rug van mamme. De bips van mamme. Mamme hef een echte bips, pappe hef gien bips. Mamme pakt een wasblik onder het aanrecht vot en lat warm water in het wasblik lopen. Met de vrije haand vuult ze of het water niet te hiet is. Mamme knep badeulie uut een flessie in het warme water. Ze zet Frank op een krukkie.

Frank hef de voeten in warm water. Het water is niet te hiete. De eulie roekt lekker. Mamme aait Frank over het heufd. De voeten doet al minder zeer. Frank is bliede as mamme bij hum is.

‘Hoe is het vent?’ vrag mamme. ‘Giet het al beter? Heb ie warme voeten?’

Frank lacht. Hij huuft niet meer schreien.

Pappe zet de borden op taofel. Pappe legt messen, vörken en lepels naost de borden. Mamme maakt een slaos met tomaten. Mamme snedt olieven in stuk-kies. Frank holdt niet van olieven. Mamme gef Frank een stukkie van een olief.

‘Vind ik niet lekker,’ zeg Frank.

‘Pruuf toch maor,’ zeg mamme. ‘Is goed veur zere voeten.’

Frank trekt met de wenkbrauwen. Hij wet niet hoe olieven goed weden kunt veur zere voeten. Zien voeten bint wied vot van zien mond. Frank is bliede dat mamme goed veur hum zorgt. Frank bet de olief tussen de vingers van mamme vot. Frank kan niet zeggen hoe de smaak is. Frank kent enkelt lekker en niet-lekker. Frank kent nog gien zuur, zuut, bitter, zolt. Hij kent die woorden nog niet.

‘Lekker,’ zeg Frank, ‘maar niet zo lekker.’

‘Nog ien om te leren,’ zeg mamme. Ze gef vanneis een stukkie olief. Frank pruuft. Frank hef liever drop en zuurties.

Mamme pakt vanneis een olief. Ze giet naor pappe. Pappe leest in de kraant. Mamme drukt pappe een olief tussen de lippen.

‘Lekker,’ zeg pappe. Pappe leest de kraant. Pappe kent alle smaken.

‘Frank hoe is het met de voeten?’ vrag pappe. Pappe bladert wieder. Pappe huuft gien antwoord.

Frank kek naor de voeten in het warme water. De badeulie roekt naor bloemen. In de mond hef e een aparte smaak van olieven.

Frank was de zere voeten vergeten. Olieven helpt tegen zere voeten. Mamme hef geliek.

‘Mag ik nog een olief,’ vrag Frank. ‘De voeten bint beter.’

Pappe wul ok een olief.

Mamme kreg twee olieven uut het pottie.

‘Hier Frank,’ zeg mamme. ‘Veur Frank nog een olief.’

‘Hier pappe,’ zeg mamme. ‘Veur pappe nog een olief. En dan kan pappe dommiet de kamer stofzoegen.’

Frank kan poepen

Frank kan poepen. Frank poept elke dag en smaangs tweemaal op een dag. Maor vandage niet. Frank hef een dikke buuk. Het vel op de buuk stiet strak. Frank wref hum over de buuk. Hij drukt met de doem in de navvel. Frank denkt dat het helpt om te poepen as hij in de navvel drukt.

Mamme zeg: 'Frank dat is goed. Zachties drukken. Op de navvel en met de bips.'

Frank zit op de wc. Hij hef de schoenen uut. De schoenen staot veur de deur van het huusie. Frank hef sokken an met Donald Duck der op. Donald Duck huuft nooit te poepen. Frank wel. Vandage lukt het niet. Het gattie van de bips liekt verstopt. Mamme zit al vief minuten op de hurken naost Frank. Ze holdt Frank de haand vast.

Frank lacht niet. Hij trekt een sip gezicht. De buuk döt hum zeer en de bips is op slot. Frank wul poepen. Het poepen wul niet.

'Vent toch. Wat grammerig is dat now,' zeg mamme. Mamme strek met de vingers Frank over de haand. Frank pakt met de aander haand de rol wc-pepier. As hij een vellegie ofscheurt giet het bijkaans makkelijker. Het geluud van scheurend pepier helpt bijkaans, net as het geluud van een stromende kraan. As de kraan stroomt kan Frank makkelijk plassen. Het poepen giet niet makkelijker. Frank kan niet poepen as het pepier van de wc-rol scheurt. Frank lat het pepier onder de bips vallen. De buuk döt hum nog aal zeer.

'Wat heb je allemaol eten vandage?' vrag mamme.

Frank wet niet wat hij eten hef. Hij wet het niet meer. Hij schreit bijkaans van de buukpien. Frank wul poepen. Hij wul niet eten.

'Boterhammen?' Mamme helpt Frank.

'Ja, zeg Frank. 'Twee boterhammen met hagelslag.'

Frank holdt van boterhammen met hagelslag.

'Koekies?' Mamme helpt vanneis.

'Ja ok koekies. Bij opoe. Kokosmakronen,' zeg Frank. Twee kokosmakronen met wit pepier an de onderkaant. Koekies met een gat der in.

Opa had verteld van de oorlog en van armoede. In de oorlog aten opoe en opa kokosmakronen zunder raand, had opa zegd.

Frank kende gien kokosmakronen zunder raand. Hij had van twee kokosmakronen de raand opeten.

'Wat heb ie overholden?' had opa vraogd. 'Enkelt een gat.' Het koekie was op west. In de oorlog eet meensen gien koekies. Koekies bint der niet as het oorlog is. In de oorlog hebt opa's en opoe's enkelt gaten.

Het liekt der op dat Frank vandage gien oorlog hef. Hij hef gien gat. Frank kan niet poepen. Het gattie in de bips blef dicht hoe stief as Frank ok drukt.

Mamme aait Frank over het haor. 'Wacht evies. Ik kom dommiet weerom,'

zeg Mamme. Ze giet staon. Frank heurt hoe mamme de trap ofgiet. Hij zucht diepe. As e zucht is de buukpien een beetie minder. Frank zucht nog iens.

Mamme komt de trap op. Ze hef een fles zunnepitteneulie in de haand.

‘Iens kieken of we joen poepgattie open kriegen kunt,’ zeg mamme. ‘As het gattie zeer döt, dan heur ik het wel.’ Mamme dreit de dop van de fles met zunnepitteneulie. Ze schenkt een beetie op de haand.

‘Eindtie veurover,’ zeg mamme.

Frank bög een eindtie veurover. Mamme streelt Frank de billen. Ze döt veurzichtig. Frank kreunt een beetie.

‘Niks args, vent,’ zeg mamme. ‘Kan ok lekker weden.’ Mamme gniest as de vinger in de eulie stek.

Frank vuult de vinger van mamme tegen het poepgattie. De vinger vuult kold. Hij schreit zowat.

‘Flink zo, vent,’ zeg mamme. Ze drukt veurzichtig.

Frank schreit een beetie. Hij hef traonen in de ogen. De buuk döt hum zeer en now döt het poepgattie ok zeer. Frank wul een grote vent weden. ‘Is dat niet vies, mamme?’

Mamme lacht. Ze kek Frank an. ‘Nee, vent. Poep is niet vies. Poep is schoon. Der hef nog gieniend met de vingers anzetten.’

Frank lacht over de traonen hen. Mamme hef gien vieze vingers. Mamme wast de haanden hiel vake. Mamme mag wel met de haanden an de poep van Frank kommen.

‘Nog ien maol,’ zeg mamme. Frank vuult de gladde vinger tegen het gattie van de bips. Hij vindt het wel prettig. Ja, ja. Wel prettig. Mamme veegt de haanden an de haanddoek of. Ze pakt Frank bij de haanden en trekt hum de arms omhoog.

‘Rechtop,’ zeg mamme. Frank kreg de rug rechte.

‘As ik vier handen had, dan zul ik je kieteln,’ zeg mamme. Frank lacht al een beetie meer. Mamme is een lieve mamme. De buuk döt hum nog aal zeer. Hij wol ok dat mamme vier haanden had.

‘Drie maol diep zuchten,’ zeg mamme.

Frank zucht driemaol hiel diep.

‘Zachties drukken,’ zeg mamme.

Frank drukt zachties. Hij heurt een wind ontsnappen. Het scheetie fluit.

‘Zie je wel,’ zeg mamme, ‘het gattie giet open.’

‘Now zingen,’ zeg mamme. Mamme en Frank zingt “In een rijtuigie en we kiekt naor de kont van het peerd.”

Mamme en Frank zingt “Kom met naor buten allemaal.”

Frank en mamme zingt “D’r is d’r ien jaorig. Hoera. Hoera.”

Frank en mamme heurt een zacht plonsie in het water van de wc-pot, en nog een plons en nog een harde plons.

Frank zingt “Hoeperdepoep kakt op de stoep.” Hij lacht. Frank kan vanneis poepen.

Frank wul een aander pappe

Frank is verdrietig. Frank is boos. Frank hef de muts schief op het heufd. Frank schopt tegen een stoel. De stoel blef staon. De stoel schopt niet terugge. Dat kun gemakkelijk. De stoel hef vier poten. Drie om op te staon en ien poot om met te schoppen. De stoel blef met vier poten op de vloere staon. Frank schopt vanneis tegen de stoel. Frank stiet op ien bien en valt zowat ondersteboven. Frank is kwaod.

Pappe zit in de stoel onder de schemerlaamp. Pappe leest de kraant. Pappe zöt niet hoe Frank boos deur de kamer löp. De kraant is het ienege wat de aandacht van pappe hef. Pappe slat een bladziede van de kraant om. Op de veurkaant van de kraant stiet een foto met een grote boot. Op de achterkaant is de kraant rood en geel en blauw. Dat is de kaort veur het weerbericht. En de berichten veur land- en tuinbouw.

Frank wul met pappe naor buten. Samen op de fietse, samen in een boom klimmen. Met zien beidend een gat graven. Frank wul met pappe een kanaal graven, een brug bouwen. In een boot varen met pappe. Een boot net as op de foto in de kraant.

De keukendeur stiet lös. Mamme kookt eten. Het gas raost zachties onder de eerpelpan. Mamme kookt neie eerpel. Frank hef de eerpel kocht, met mamme, samen op de markt. Frank hef de zak met eerpel dragen. Dat was fijn samen op stap met mamme.

As de eerpel half gaar bint, bakt mamme de eerpel. Frank wul met pappe speulen. Pappe hef gien tied. Pappe leest de kraant. Pappe wast dommiet de borden en de pannen as het eten veurbij is. De kraant is belangrieker as speulen met Frank. Mamme hef gien tied om een boot te bouwen. Mamme kookt eerpel. Mamme bakt eerpel. Mamme braodt een gehaktbal. Gehaktbal met appelmoes. Lekker is dat.

Frank trekt mamme an het schoet.

‘Dag jongen, heb ie al honger?’

Frank schudt het heufd van nee.

‘Nee,’ zeg e. ‘Ik heb gien honger. Ik wul met pappe speulen.’

‘Ja, zeg mamme. Dat wul ik ok wel. Pappe is mu. Pappe leest de kraant en rust uut.’

‘Ik wul een aander pappe,’ zeg Frank.

Frank giet rechtop staon. Ieniens is e een grote vent. Mamme aait Frank over het heufd en strek Frank het haor naor achter.

‘Ja vent, dat wul ik smaangs ok; een aander pappe.’ Mamme lacht. Pappe ritselt met de kraant.

‘Ik wul geern een pappe die eerpel schilt en kippen slacht,’ zeg mamme. ‘Ik wul geern een pappe die stofzoegt en ramen wast. Ik wul geern een pappe die

slagroom op mien toetje maakt,' zeg mamme. Mamme schenkt yoghurt in een kommegie en döt der stukkies meloen bovenop, en brune suker.

'Pappe wast gien borden en pannen,' zeg Frank. 'Pappe wast de auto.'

'Ja,' zeg mamme, 'Pappe wast de auto en poetst de plaot.' Mamme wacht veur ze wieder giet en zeg: 'de plaot van het gasfornuus. As het neudig is.'

Frank begrep niet wat mamme zeg. Pappe poetst nooit de plaot. Dat hef Frank nog nooit zien.

VIII

kört deur de bocht

Begun

In het begun was het vlees en toen kwamen botten om alles overènd te holden.

Veters

Altied bin ik te vroeg veur de bus. Dat zit in mien systeem. Ik bin benauwd te late te kommen en de bus te missen. Niet allent de bus. Nog nooit heb ik de bus mist, of de trein, of het peerd. Ik was aalgedurig op het juuste moment waar ik wezen mus. In Isphahaan bin ik nog niet ankommen.

An de overkaant van de straot maakt een riege bomen het gerdien van het coulissenlandschap. Alle dagen heb ik Drents toniel in de kop as ik buten bin. Der mist een paar bomen in de riege. Deur het half open gerdien zie ik de meuln van Rowold. Ienmaal in de weke maak ik een foto van die meuln tussen het iekengerdien op een glief. Altied op dezölfde plek bij de bushalte. As ik op de juuste plek stao, zie ik wat ik zien wul van de veraanderingen.

Ik heb geduld tot de riege auto's die veur het rooie locht wacht vot is. Buten familiekring maak ik – as het niet neudig is – gien foto's van lu en van beschaving. Het verkeerslocht helpt mij met om gien auto's op de foto te kriegen. Met regelmaat stiet de wereld dertig seconden stille veur rood en holdt het verkeer uut Roden tegen. De wieken staot twee kilometer wiederop al weken in dezölfde stand. Gieniend dood.

Of ik zien schoenveter strikken wul. De jongkerel is lang en rank. Ik ken hum wel, van de bus. En van zien tasse: Daniël Ray. Hij hef meer lengte van lief en leden as verstand in breedte en diepte. Bukken kan e niet. Creatie van de Here, votjaagd uut het paradies. Komp mooi uut dat ik Roomse kneien heb.

'Jezus nog an toe,' zeg ik, 'wat heb ie schiere veters.'

Mein Kampf

Ze hef een Duutse va en een moe uut Vledderveen. Holland en Nederland nuumt ze niet. Dat huuft ok niet. Vledderveen is genogt. As ik heur vraag zeg ze dat ze een allochtoon is, een butenlaander in Vledderveen. Ze zeg dat we allemaal allochtonen bint en dat ze dat normaol vindt. En normaol is waar ze gien tied an besteedt. We bint allemaal vrömd in de wereld.

Ze zeg niet: 'Ja, toch.'

Ze zeg niet: 'Of niet soms.'

Heur grootva was volbloed Duutser en in '38 lid van de NSDAP.

In 1939 redt grootva met vrouw en kind hen de Ruhr. Onder heur va lig in

de kinderwagen Mein Kampf in een kussensloop met een keupern kandelaar. Dichtknupt. Grootmoe pakt heur va uut de kinderwagen. Va bliede, kreit. Grootva kek in de rondte. As het rustig is op de brugge heurt elk een plons.

Nasi

Bij kip met gember mag wel nasi op het bord, zeg de Thaise vrouw, maor bij kip met kerrie heurt dat niet. Gember kun de smaak makkelk bedarven. Nasi neemt we, gien witte riest. We doet wat heurt.

In de Tweede Wereldoorlog, die met de jaoren dat ik older word aal dichter-bij komp, bint alles bij mekaar 50 miljoen lu uut de tied kommen. Vrogger uut de tied dan Oenzelieveheer in de planning had. Al mut ik bekennen dat ik die geheime agenda van God ok niet ken. Martin Koster hef zien oorlogs-verleden. Hij wet uut de eerste hand hoe het was veur de Spätgeburt.

Ienderde van de starfgevallen waren soldaoten en bij de aander tweederde gung het om lu die der niks an doen konden. Ze waren op de verkeerde plek in de verkeerde tied. Het woord Jeude slikt we in.

De paprika en prei is niet kapotkookt. Der zit merakel veul smaak an. Ik luuster intied dat we eet naor de inrichting van gaskamers, douches en ovens in Auschwitz en de barre strooivelden. Martin is wezen kieken. 'Der gruit niks op de grond waar iens gaskamer en ovens stunden,' zeg e. Roundup bij-kaans.

'Gieniend huuft nog naor die plekken te gaon as het niet mut. Het mut niet langer.'

Riest, as we hier weer eet, neem ik witte riest bij ajam pangang ginger.

Pdd-nos

Ik was ningtien en ik las Wie is van hout? van Jan Foudraine. Een rondgang deur de psychiatrie. In diezölfde tied leup ik stage bij DSM, de Staatsmijnen, in Geleen. Onderzoek naor fotolyse van geminale chloornitroso-verbindingen met gebruik van gaschromatografie. Geminaal betiekt dat de chloor (-Cl) en de nitroso (-NO) an hetzölfde koolstofatoom (C) zit.

Wat ik der nog van weet, huuf ik niet onthouden.

Van Geleen weet ik niet meer as het hostel dat gien jeugdherberg meer was met herbergmoeder. En de puuties met studentenhaver weet ik nog, die ik elke dag op weg van het laboratorium naor het hostel bij v&d haalde. De verkoopster is de ienige Limburgse die weet had hef van mien bezoek an dat landsdeel dat der eigenlijk niet bij heurde, bij oens land. Ik las een boek in-tied ik aander dingen deud.

Twee aovends allent met Foudraine en ik wus dat ik niet normaal was. Ik wus dat ik alle kwalen had die now moderne namen hebt. Ik was een autist met alles wat onder PDD-NOS valt. Schiere naam veur ofwiekingen die elk hef. Nos: not otherwise specified. We roept lege ofkortings in de rondte die oens holdvast geeft.

Tegenover mij zit een student. Hij hef, net as ik, ok de kwaolen die in Wie is van hout? stunden. Hij holdt niet van gezelligheid en as der argens een poppie de wereld binnenkomp, nemp e dat veur kennisgeving an. Empathie, gevuul. Hij kent het uut het woordenboek. Achter gevuul stiet emotie en achter emotie stiet gevuul. Ik huufde dat niet vanneis opzuken in de Dikke Van Dale.

Ik wul wat zeggen over feest der herkenning. De woorden stoekt mij in de strot.

Stemming

We zit met vier man an een holten taofel in Het Elfde Gebod. Het restaurant is ofsplitst van De Klokbeke die deur echtelijke plichten en teruglopende klandizie stopt is. Hotel Norg zit onder hetzölfde dak. De neie keukenploeg hef het rustig. Vanaovend is der voetballen op televisie en dat giet veur eten buten de deur.

Mien alter-va en zien betere helft neemt mosterdsoep om te begunnen. Mien vrouw en ik hebt ok hetzölfde veurgerecht uutzocht, onafhankelijk van mekaar. Vis met schiere versiering. We liekt aal meer op mekaar. – As ik van petretfoto's in iPhoto gezichten herkennen laot, krieg ik vaker as iens de vraag: is dit Meta, en dan bin ik het. Aansomme komp niet zo vake veur.

Mien alter va uut mien tienerjaoren is older as ik, maor het procentuele verschil is al merakel kleiner worden. In de limiet bint we gelieke old. An taofel bint we geliek.

‘Ik stem al jaoren niet meer,’ zeg mien veurbield.

Ik heb wat mist in oenze conversaotie. Ik stem elke maol as der verkiezings bint. De eerste maol heb ik overslagen, niet omdat ik dat wol. Ik kreeg gien oproep. Ik vreug op het gemientehuus hoe dat zat. Gramnietig was ik, want ik wol mien va en moe ofremmen deur niet op de kVP te stemmen.

‘Het was een administratieve kwestie,’ zee de ambtenaar. ‘Het was gien kwao-de opzet.’

De registratie leup een maond achter. Mien wantrouwen in de overheid nam een begun. Allent de jaoren dat ik in het butenlaand was stemde ik niet.

‘Elk döt nao de stemming wat e wul,’ zeg Gerard Op de Weegh. Hij pruuft kip die niet uut een ei kommen is. Een beetie as Adam en Eva, die kip, ok gien resultaat van bevruchting.

Vegetarische kip is niet van vlees, maor van sojabonen. Kip gruit in de volks-tuun. Ik heb zalmforel op het bord, bijkaans van zeewier maakt.

Minstens vieftien jaor kan ik niet stemmen gaon. Moet ik wel dit jaor begun-nen.

K.

Tussen het Augustinus College en de huzen an de Admiraal de Ruyterstraat is een bried grösveld. Ik zit op een bank an het ende van de straot. Uutzicht op het spoor naor Zuudhorn en naor het Noorderstation. Uutzicht op de Peizerweg.

Elk jaor giet der op disse plek wel ien op het spoor staon vlak veur de trein de schoelkinden in de leslokalen veurbijgiet. Net nao de overweg stopt de diesel met een mēens in gruzels. Het personeel van de schoel wet wat ze zeggen mut: bij het raam vot.

Gieniend die luustert, elk wul veurbij het ende zien. Kinder ok. Hebt ze, as ze in huus komt, wat te vertellen en te twittern.

What did you learn at school today? Dear little boy of mine. Wichter ok.

Ik was kind an de universiteit in Stad. Op de kleinste slaopkamer van het bovenhuus krap honderd meter wieder an de Admiraal de Ruyterstraat lag de va van mien studiegenoot dood te gaon. Gewoon kanker dat toen nog K heette, maor in dat logeerkamertie bij de volle naam nuumd weur.

Moderne lu. Ik stun te schuttern.

‘Now, tot kiek dan maor en starkte der met.’ Dat heb ik zegd, of wat aans wat der op leek. Wus ik veul.

An de overkaant stund toen ok al het Augustinus dat nog niet zo heette.

Een jongkerel komt van de butentrap van het woonblok. Fiets van het slot.

Hij fietst op mij an. Ik bin het. Ik wul hum vraogen wat het huusnummer was, wat e zegd hef. Ik blief zitten. As de student de spoorovergang achter hum hef, rinkelt bellen.

Eerdappel

Wekenlang lag een meer as handgrote eerdappel op de salontaofel – ik weet gien mooier woord veur het Ikea-formica taofeltie met butsen.

Ik fotografeerde de eerdappel verscheiden maolen, het formaat had de eerdappel beschermd tegen het schilmes van F. A. Herder en aovendmaol. In de tuun stunden de eerpel al handbreed boven de eerde. Ze pasten nog onder bloempotten. De ijsheiligen waren nog niet jaorig.

Ik weet niet wat mij an die knol met spruiten fascineert. Bijkaans is het mien va die zien hele leven in de eerpel zeten hef. Hij was heufdkeurmeester van de N.A.K. de Nederlandse Algemene Keuringsdienst. Dat algemene gaf an dat het niet allent om eerpel gung, ok om graan, maor met koren had mien va niet veul.

Twee week leden pootte ik de eerdappel in een grote bloempot in pot-eerde zonder stoefzaand. Op de tuuntaofel in regen en zun kreeg de eerdappel de eerste en de leste kaans.

Sund een week stek het loof op drie plekken boven de eerde. Elke dag maak ik een foto om de veraandering vast te leggen. Wat elke dag aans is blef digitaal veur altied hetzölfde.

Ik had op dreugte en zunneshien rekend, maor het hoosde vanmörge om half zeuven. Op blote voeten hen buten. Ik haalde de pot met de eerdappel de kamer in en gaf de plaant een plek op de vloerverwarming. Asof ik mien va uut het graf haalde.

Culinair

As de vrouw een paar dagen an de reize giet, zörgt ze der aal veur dat de koelkast goed vuld is. Twee dagen vot, dan is der veur vief dagen eerpel, gruuante, courgettes, tomaten en as het een beetie kan, haalt ze het eten uut eigen tuun.

Van huus uut – het olderlijk huus – eet ik veul. Honger heb ik nooit kend, en as de mage leeg was muchen wij zeggen dat we trek hadden, hoe bekakt dat ok klunk. We stegen op de maatschappelijke ladder en dat had zien pries in de taol.

Bord leeg en pannen en potten leeg maken. Schrapen over de bodem dat leek het doel van warm eten.

‘Op,’ zee mien va as slotgebed. En elk kun van taofel.

Het kwam meer an op de hoeveulheid as op de smaak. Veur smaak leek der gien tied. Culinair bestun niet in oenze kringen. Dat was makkelk.

Het kookrepertoire van mien moe was niet merakel. Zolang mien va leefde alle dagen eerpel. En mien oldste zuster hef de huusholdschoel – bij de zusters van liefde – om niet-culinaire redens niet ofmaakt. Het bleef bij gestampte pot.

Trouwens, koken was in de jaoren vieftig niet het belangriekste op de huusholdschoel; dat was schonen. De wichter kwamen in dienst bij een boer of een notabele – die een notabéle nuumd weur – om te poetsen, en veur de vernederings; niet om te koken. Ofwassen en op maandagmörge gebruikte kapotties votgooien. Ik had nog nooit een kapottie zien toen ik vieftien was. Gebruukt of ongebruukt. Wat dat angiet was ik een laote roeping.

Het culinaire koken zit mij niet in de genen.

As ik allent in huus bin, en dat bin ik geern, bin ik:

Druk bezig

met vele dringende zaken

om met Tadeusz Rósewicz te spreken.

Ik schrief en fotografeer. Ik plak filmfragmenten an mekaar en tussen de bedrieven ruum ik op wat deur en om het huus rondslingert, daor bin ik goed in. Schonon.

Vlak veur de vrouw in huus komp, zuuk ik de gruuante veur twee maoldtieden, of drie of vier, alnaorgelang, uut de koelkast – alles over tied – en mik wat met liefde klaormaakt is in de gruucontainer.

Maor de Poolse dichter zeg:

Met ingang van morgen

zal dat allemaal anders zijn.

Ulixes

Begun jaoren ningtig. Ik woonde nao jaoren vanneis op mezölf en bij het Drentse Boek verscheen ien van mien boeken. Zwak Ies, Wanda, Matglaozen Dreum. Ik weet het niet meer. Om dat te vieren drunk ik met aander schrievers op een terras in de Poelestraot zwaor Belgisch bier. Veur elk had ik Ulysses in de tas. Zowat duzend bladzieden van de Ierse schriever James Joyce. Het boek dat elk hebben wul, maor dat gieniend lezen giet, het zul te moeilijk weden en onleesbaor.

Ik las het achter mekaar en met een gele markeerstift streepte ik an wat in die tied belangriek veur mij was. Bladzieden over Jezus an het kruus en of zien va Jozef een goeie timmerman was, of juist niet. Monty Python zowat honderd jaor veuruut. Ik maak in mien herinnering wat ik lezen heb.

Het leste heufdstuk met de monoloog van Molly Bloom over alle kerels die ze had hef en hoe god op het schellinkie in het Walhalla elk in de gaten holdt die met een vrömde vrouw het bère dielt en niet allent het bère ik heb die passages geel anstreept en geregeld citeerd as ik een gereformeerde of reformatorische student die met geleuf en seks worstelde een aander kaant op kieken laoten wol Jahweh die hum alle dagen, as een ouderling, drok maakt over de seks van aander intied de eerste moslima's met mij an de praot kommen kunden was ik met warken stopt elke coach hef wille van Molly Bloom. Op Bloomsday, 16 juni, de dag in Dublin die in Ulysses is beschreven (1904), is een neie vertaling verschenen van de Odyssee van Joyce.

Ik heb nog geschenkbonnen van 75 Euro in de buuts, genogt veur boek met markeerstiften der bij.

Graffiti

'Jezus is alive' stiet met fiene priem in de varf van het fietsenhok bij de bushalte. Het dak is op heufdheugte zodat elk de kop stoten kan as de fiets in en uut het rek giet. Elk die Engels kent, Marx huuft niet, kan zien dat Jezus alive is. And kicking lees ik, wat der niet stiet.

Ik vuul een schop tegen mien harsens en het dilemma komp vanneis naor boven. Ik was net twintig en Portugal was gaangs de oorlogen in Afrika te verliezen, zoas elk westers land overal in de wereld verlös en niet allent oorlogen.

Europa kan oorlogen in eigen streek ok niet winnen. Oorlogen kent benaom verliezers.

Ik plakke stickers op lanteernpaolen dat Guinée Bissau vrij mus van slavernij, van kolonialisme en imperialisme en aander woorden die ok op isme eindigden. Maor beschadigen van andermans eigendom en van collectief bezit was der niet bij. De liem van de stickers was niet watervast. Een week later wus gieniend mien boodschap meer.

Veur de goeie zaak een aander goeie zaak kapot maken. Mag dat? Ik zul het niet weten. En Jezus?

In dezölfde tied antwoordde ik ‘lanteernpaol’ op de vraog wat een Drent zeg as e een lantaarnpaal zöt. Het grappie was vanzölf dat een Hollander niet elke lanteernpaol die e zöt vrundelijk groet. Ik stopte met stickers plakken.

Duuts

Angela Merkel is natuurkundige. Angela Merkel holdt niet van kwantumsprongen stiet in de kraant. Ik hold merakel van kwantumsprongen.

In het kört: alles wat kan dat gebeurt en alles wat niet kan gebeurt ok, maor dan aans.

Sommige dingen in de natuur gebeurt ok as ze verbeuden bint. De vertaoling naor wat elk kan begriepen: As ie naor de eerste verdieping de trap gebruikt, kun ie boven kommen deur de voeten op de traptreden te zetten. Halfweg twee treden kun ie niet staon. Die halve stap is verbeuden as ik het natuurwetenschappelijk zeg. Elke stap op een traptree is een kwantumsprong die mag volgens de regels.

Ik ken de opvattingen van Angela Merkel over politiek niet genogt om der wat verstandigs over te zeggen. Dat heb ik ok met Ronald Plasterk en met Robert Dijkgraaf. Ze bint natuurwetenschappers en dat maakt dat ik ze hiel rap geleuf. Marga Klompé, wie kent heur nog, en Margareth Thatcher waren allebei scheikundigen.

Ik bin ofstudeerd in scheikunde, organische chemie. Dat vak was in de jaoren tachtig veur lu die goed kunt koken. Koelers, retorten, kolven en mengen en reuren met liters chemicaliën. Dat is now aans. Organische chemie is meer kennis van apparaten en wark op de vierkante millimeter, beter in een kubieke millimeter. Alle grote zaken in organische chemie bint merakel klein. Nanochemie is as nano-Drents, dwergdrenten met dubbelties en kwarties en de hoogste score an verkleinwoorden in de taol. Ben Feringa uut Barger-Compascuum is professor in de nano-organische chemie in Groningen.

Taal is een aander affair. Ik had een minnares die Duuts studeerd had. Niet omdat ze wol, maor omdat ze hoge cijfers op het rapport had veur talen. Een tien veur Duuts. De oorlog was nog maor net veurbij en het Wirtschaftswunder kwam op gang. Duuts instee van medicijnen. Niet de grote liefde, maor alles in het leven is altied tweede keus.

Seemann

Erich met een Duutse va en een Nederlandse moe zingt zeemansliedties.

Daor is e merakel goed in. En in het handwark van de restauratieve diensten die vrogger bij kantinewark heurden. Oprumen wat aander achtlaot.

As ik Erich in de muut kom, dèenk ik an Erich Honecker, waor e niks met te maken hef, allent de veurnaam en een deel van de oorsprong.

Van Deine Heimat ist das Meer en Junge komm bald wieder zungen deur

Freddy Quinn ken ik maor een paar zinnen. Ik zing ze in de kantine en Erich licht en zingt geliek met. Het volk achter de boterhammen en soep kek naor de malloten.

Ik heb een zwak veur Erich. Hij kent ien passie en hij gef hum over an wat e kan. Wat e niet kan, maakt hij hum niet drok over.

Theepottie

Toen ik van mien eerste vrouw ofscheid nam, vund ik dat elk ofscheid nemen mus van zien eerste vrouw. Het kleinste probleem in de echtelijke sfeer vund ik reden genogt – veur aander – om de ieuwige verbintenis te verbreken. As ik der over naodacht, wus ik dat het onzin was, maor ok onzingedachten gaot de eigen gang. Gedachten kunt dan wel vrij weden, ik bin niet altied baos over mien gedachten. En now ik dit opschrief: bijkaans bin ik nooit baos over mien gedachten. Ik verbeeld me dat ik mezölf stuur. In het echt is dat niet waar. Daor heb ik nog wel iens over, as het tied is.

Vanzölf leerde ik rap om die wiesheden en neie inzichten niet an elk te vertellen: Gao bij de vrouw vot, gao bij de man vot. Ik vertrouwde der nog niet op dat ik het juuste daon had as de rest van de wereld niet hetzölfde deud. Dat is now aansom. Ik doe om liefsten wat aander niet doet. Ik wentel mij in mien eigen geliek en laot aander lu der buten.

Het liekt der op dat mien hardnekkige bekeringsdrift universeler is. Ik bin allang niet Rooms meer, maor as ik een geleuvige in de muut kom, mut ik me nog altied bedappern om gien ironische of arger, sarcastische opmerkings te maken. Ik vind – of dat kereltie in mien kop in elks geval – ik vind dat elk het geleuf in een opperwezen an kaant zetten mut.

Ik schiet der niks met op, met al dat gesoes in mien harsens. Om mezölf gerust te stellen, zeg ik in stilte tegen mezölf dat ik geleuf in een opperwezen. Mien opperwezen is het theepottie dat deur een Russische kosmonaut buten het ruimteschip zet is en dat veur de ieuwigheid rondties om de eerde dreit.

Stel oe an

Jaoren leden gaf ik een lezing over vitamine C an een schoelklas in Groenloo, of daor in de buurt. Een kleine schoel waar elk mekaar kent. De lerarenkamer was een huuskamer met filterkoffie en Marie-biscuits. Een vaasie met plestieken tulpen in fraaie bochten en verlepte kleuren. De derde klasse deud met an een filmwedstried. De kinder maakten een film over vitamine C en ik was de professor die alles wus. An mij de taak om alles te vertellen wat ze niet wussen.

Elk mag zuch professor numen. Ik gebruik die naam nooit, maor de ‘meester’ van de derde klasse was niet bescheiden.

Ik vertelde van ascorbinezuur en van scheurbuuk en dat die woorden via a-scorbut met mekaar te maken hadden. An het plafond hung an zwart neigaoren een molecuulmodel van ascorbinezuur.

Uut de veurtuun had ik bloempies van de primula metneumen, de eersteling onder de bluiers. In de literatuur stun dat die bloempies goed tegen scheur-buuk waren en mien vrouw zee dat ze niet giftig waren.

Ik trök de stropdasse lös en kneep een bloempie lös van de primula. Met wijds professorsorgebaor stak ik de bloempies in de mond.

‘Stel oe an,’ zee een kwaojong op de derde riege.

Saus

‘Alle tomaten, zes sjalotten, een aubergine, een paprika, siepels, allemaol uut eigen tuun.

Een eetlepel suker en een eetlepel zolt. Een scheut azijn der bij; appelazien.

De harde stukkies uut de tomaten snieden. De vellegies mag ie zitten laoten.

Tien minuten an de kook. De zandloper drie maol omdreien. En wieder spaghetti koken, maor dat kan as ik in huus bin.’

Tandpasta

Toen mien eerste schoonva doodgung nam mien eerste vrouw de telefoon op. Ze heurde het neis van de hersenbloeding en wat der achternao kwam. Veur ze mij vertelde wat de dokter kwiet wol zee ze: ‘De tandpasta is op.’

De tandpasta was niet op. Ik had een dag eerder vief tubes kocht om op alles veurbereid te weden, ok op de dood.

Een dichtregel van J. Bernlef scheut mij in ’t zin. ‘Het ene oor tegen de telefoon gedrukt. Hele familie in een ravijn gestort. Terwijl in het ander de mededeling dat men aan tafel gaat.’

‘Verdriet kan niet zo direct vernietigen,’ zee de dichter, ‘maar doet dit tegen een achtergrond van etensgeuren.’

Bij slimme dingen nemp het verstaand een ofslag naor het dagelijks leven.

Dat dagelijkse leven kan ok de dood weden.

Gedachten

As ik een ansichtkaart krieg, lees ik de tekst. Het plaatie bekiek ik later, asof dat der minder toe döt. Veur veul lu döt het beeld der meer toe as het woord. Het woord is vlees worden kun ie ok vertalen met het beeld is in vlees veraanderd. Op het eerste gezicht liekt beeld veul iendudiger as een woord of een zin. Woorden en zinnen zörgt veur verwarring.

As ik een brief van mien beste vriend krieg, altied minstens vier vellegies met uitgebreide beschouwings over literatuur, over mij en humzölf, laot ik de enveloppe vaak een paar dagen dichte. Ik wen mezölf an verwarring. Ik maak mezölf klaor veur begrip en naodèenken. Ik heb op die manier langer wat an zu’n brief. We doet niet an email as we wat zeggen wult. We praot niet. We schrief. We zwiegt as we leest.

Minnares

Ik heb nog ien foto van mien minnares van vrogger. Vieftien jaor heb ik die zwart-wit foto bewaard in de katechismus uut mien kindertied. Niet alles heb ik votgooid. Niet dat ik elke dag in de katechismus keek om de vraog te herhalen: 'Waartoe zijn wij op aarde?' of weerombladerde om het verleden vast te pakken.

Het antwoord op die onmeugelijke Roomse vraog: 'Om God te dienen en daardoor in het hier en hiernamaals gelukkig te zijn.' was mij niet helder genogt.

Het boekie met slappe en vergeelde kaft was mooi om die foto te bewaren en tegelieks een reden om de vraogen en antwoorden in de kast te laoten. Gienend zul in die moraliserende veurschriften kieken. Ik ok niet.

Vieftien jaor keek ik niet weeromme, zolange duurde het veur ik die mislukking veraanderd had in succes uut het verleden.

Gries

Ik schreef een novelle over mien anloop naor het pensioen. Grijs. Mien zus-ter las het boek.

Ze schreef:

*Jij an de reize en ik op de fietse,
een weg die ik graag ga.
Voor een ander is het te ver,
een weg met een mooi uitzicht
en heel veel bochten.
Aan het eind zijn nieuwe aardappels.*

Daor had ik 118 bladzieden Grijs veur neudig.

Monster

Mien va was hoofdcontroleur bij de NAK, de Nederlandse Algemene Keuringsdienst van eerpel en van granen. Hij was veural gaangs met eerpel, veul minder met granen. Van de granen ken ik enkelt de monsterbore, een meter-slange keupern buis met ovale gaten en een binnenbuis die dreien kun. Hij stak de bore langs de knup in de zak, dreide de binnenbuis en trök een monster uut de zak.

Ik stund der bij, maor een monster bleef veur mij een vreselijk dier, een draak.

As ik met mien va onderweg was, vund ik hum een merakel kerel. In huus an de etenstaofel, as het niet over eerpel of over graan gung, was e bij toeren een monster. Dat was mien puberteit.

Poepen

Dutse hannekemaaiers waren poepen. In Friesland kwamen ze te grösmeien. Ze bleven steken in de neie Heimat. Poppenwier. Poepen op een terp. Mien familie kwam van Hannover, van mien moe heur kaant. Poepen, we hadden het nooit over poepen. 'Wat krieg ie as ie Lord omdreit,' zee mien va, 'Drol,' dat was makkelijk. 'Wat kieg ie as ie een drol omdreit?' 'God,' zee ik. Ik had Engels leerd. 'Aj raodt waar ik hen gao, krieg ie de helfte,' zee mien va, 'Hen de wc.' 'Kom maor met. Kun ie mien god omdreien.'

Yi Jing

Het boek stiet op gelieke heugte as de biebel, koran en aander boeken die de meensheid de weg wiest. Yi Jing is veul older en het hexagram – zes streepies in soorten – kunt de toekomst veurspellen. Bij mekaar 64 meugelijkheden, een schaakbord geliek.

Ien streepie is yang, het mannegie, en een streepie met een gat der tussen is yin, het vrouwgie. Makkelt te onthouden. Yang en yin, de hemel en de eerde. As drie hiele streepies boven ligt en drie onderbreuken streepies onder dan is de hemel waar elk dèenkt dat de hemel is en de eerde beneden.

Alle yang boven yin betiekt ok strid en apartheid. De hemel heurt volgens lu die het weten kunt onder oenze voeten. Wij op eerde kiekt ja naor onder en in de hemel kiekt ze naor boven; met de hemel onder oenze voeten komt wij mekaar harmonisch in de muut. Hiele streepies om en om met gebreken streepies betiekt water. Ok goed. Mien kameraod vertelde dat de uitkomst van de Cuba-crisis al in Yi Jing stund. Chroetsjov zul de atoomraketten terugtrekken. 1965. Stel een vraog en nuum een getal beneden de 65. Het getal gef an welk hexagram het antwoord gef. Klopt altied. Ik laot me geern wies maken. Wiesheid döt leven, zeg Prediker 7. 12b.

In tweedehandsboekwinkel Isis in de Folkingestraot komp ze mij nao. Wat veur boek ik zuuk? Emile van Jean Jacques Rousseau hef ze niet. Tweede keuze van mien verlangst veur disse vrouw. Ik wul meer weten van Yi Jing, zeg ik. Kastanjebruun haor, krullen tot in de nekke, heldere ogen. Vief centimeter körper as ik, wat lengte angiet. Ze stiet te dichte bij om te zien of ze hakken onder de schoenen hef. Slanke jurk, zonder inkiek met kleine raodsels. Ze hef wel iens een boek lezen. Ze zweg as ik vraog of ze der veur deurleerd hef, filosofie; elk kan het. Heur haand strek laangs de boeken. In de winkel staot duzenden. Ik steek de haanden in de buuts.

Ik tref heur veur de tweede maol. De eerste maol, veertien dagen leden, vreug ik naor A la recherche du temps perdu van Proust. Had ze niet. Ik much altied weerkomen.

‘Yi Jing veurspelt de toekomst,’ herhaolt ze de woorden van mien kameraod.
Ik maak mien grappie.

‘Veurspellen is moeilijk, benaom as het over de toekomst giet.’

‘Ie bint natuurwetenschapper,’ zeg ze. Ik geef heur geliek. Ik maak heur bliede met mien geleuf in feiten.

Ze hef een hiele plank met Yi Jing in alle taolen, niet in het Chinees.

‘Kun ie veurspellen welk boek ik kopen zal, de dikke of de dunne?’

‘Slao de dikke op een willekeurige bladziede open,’ zeg ze, ‘bijkaans stiet daar het antwoord.’

Ik slao het boek lös, kiek naor de zolder en blader. Ik snoeve zachties, ik weet dat ze lekker rök, maor de jaoren hebt mij de geur ofpakt.

Verleden, gerechtigheid, ontwikkeling; der stiet een lange opsomming met veur elk wat e van neud hef, en dan met vette letters: zaadstorting.

‘Ik dèenk niet dat dit de juuste veurspelling is,’ zeg ik.

Sociaal realisme

Eerste klasse an de reize met de trein hen Arnhem. In het MMKA, museum veur moderne kunst is een toonstelling van Poolse kunstenaars. Schilderwark tussen 1945 en 1955 hangt an de muren. Het volk lacht mij in de muut. Bouwvakkers, bakkers, visvrouwen en melkverkoopsters. Lu vernuvert heur merakel.

Allent schilderijen van echte arbeiders en een lofzang op het communisme waren toestaon. Het arbeidersparadies in heldere kleurige trekken. Stillevens allent as de Trybuna Ludu der opstun, geern met een gevarfd artikel tegen de Amerikanen. De Poolse Volkskrant.

Naakten waren verbeuden terrein veur de sociaal realisten. Liefde en opwinding pasten niet in het systeem. Intellectuelen huulden de mond. Ik kwam net kiekeen toen Stalin achter het iezern gerdien de dienst uitmaakte.

In mien studententied had ik korte tied verkering met Anneke, op Erica zul dat scharrelderij heten, maor in Stad was het verkering.

Anneke had rood haor, was mager en ze deud an astrologie. Uutgebred had ze mien sterrenbeeld bestudeerd. Het tiedstip van mien geboorte had ik gokt, ik had der gien weet van, maor dat maakte niks uut, zee ze.

Belangrieke baan in het butenlaand, veurspelden de planeten, twee kinder, geheime militaire missies en een vrouw met rood krullend haor. As het niet klopte kwam het deurdat Venus op een aander plek stun op een later uur.

Heur volk woonde in Arnhem. Veur de eerste maol gung ik bij schoonolden op visite. De keukenkasties boven het aanrecht waren de trots van mien schoonmoe. De keukens met granieten aanrecht was groot genogt veur een huusholden van drie mèensen en twee papegaaien. De keukenkasties van het arbeidersparadies an de rivier had heur moe van alle kanten volplakt met de prieslabelties van de dagelijkse bosschoppen.

Ik sleup in de veurkamer op een stretcher tussen twee papegaaien. Venus op heur eigen kamertie. Elk in een kooi. Verkering was niet mien sterkste kaant.

Hondeplassie

Op verscheiden zaken bin ik conditioneerd. Dat is een korte manier van zeggen dat ik raakt word deur kleine en grote zaken. Halverwege de straot zag ik een tag, graffitihandtekening op een schakelkast van tillevisie of elektriciteit, dat was an de butenkaant niet te zien. Bussen, treinen, openbaor bezit onder varve uut spuitbussen. Ik raak an de kook as ik dat zie. Ik mut wat doen.

Hondeplassies as mien tekenleraar op de HBS dat nuumde. Ik had een straot tekend, huzen an de kaant, een auto bijkaans en op de straot, ja, wat mus ik daor teken? Ik zette wat krassen, dat gaf an dat der bestraoting was. Ketelaar zee dat het gemieg was; een hondeplassie.

Ik zee niet dat het een zeikerige opmerking was. Dat woord was nog gien mode. De HBS was een katholieke schoel met veul fatsoen.

Gum was genogt om het vot te halen en ik was de rest van het uur gaangs met potlood en lineaal om straotklinkers vörm te geven. Ordening, dat was wat neudig was. Handhaven in schoonheid en schoonheid handhaven.

Ik woonde twintig jaor leden in Leeuwarden stief naost de Prinsentuun. De grote sierlijke stienen boog naost de ingang was wit en veurzien van zwarte en rooie hondestrulen. Kwaojongen leefden heur uut op maagdelijk wit; benaom as ze nog gien verkering hadden, miende ik. Alle agressie zag ik as bewies van impotentie. Net as motorrieden.

Elke zundagmörge gung ik met hemalatex naor die poort. Ruum veur de kerkgang van koffiedrinkers in de Koperen Tuin.

Het was mien zendingswark om de wereld te verbeteren: negerhutten witvarven, niet in Afrika, maor in Fryslân.

Een plietsie op een witte motor reed bij mij langs. Wit pak, witte helm. Leren handschoenen met zwarte strepen en draodties van de mobilefoon van de börst naor de helm. Hij minderde vaort en reed de Prinsentuun in, kalme gang. Niks wees op moord en doodslag of op ruzie tussen een Fries en een butenlaander.

De motoragent negeerde de Drent die gaangs was de hondenplassies op de poort vot te witten. Gien woord.

Zeikerd.

Jonge sla

Het is een biezunder land waar dichters op de veurpagina van de kraant staot. Miestentieds bint ze dan dood. De vrouw en ik bint op de tuun. We rooit sjalotten, rooie siepels en gewone siepels. Het regent merakel. We huuft de eerde niet van de oogst te schudden.

*Argens in disse tuun bin ik verleuren.
De plek ken ik niet,
boven of onder de grond.
Boven of onder de luchten.*

As ik een siepel deur midden breekt, roek ik het leven. Traonen schrei ik niet vandage.
Dichters bint onder oens, en boven.

Rutger Kopland (1934 – 2012) stun vandage op de veurpagina van alle kraanten die bij mij in de busse valt.

Terugge

De Palestijnen wult naor huus. Mien schoondochter was zes week in Palestina en vreug wat lu gaangs holdt. Elk wul weerom naor een plek die der niet meer is. Ze bint de Jeuden geliek; ok die wult weerom naor een beloofd laand dat niet bestiet.

Architecten ontwarpt gebouwen die niet an vrogger dèenken laot. Mien schoondochter maakte met aander van de neie generaotie een plan. Het huus wordt bouwd en de Israeliërs schoeft het tegen de vlakte. De Palestijnen bouwt vanneis heur verleden, de Jeuden ruimt de toekomst op. Ze holdt mekaar an de praot, zunder te luustern.

Ik mut dèenken an een min huwelijk. De man en vrouw wult zunder mekaar en kunt niet zunder mekaar. De stried is heur recht van bestaon. Tot de dood der een ende an maakt. An het bestaon van de ien of van de aander. En as de iene dood is, hef de aander levenslang.

Heimwee is veur altied.

Weense wals

Radio 4 speelt een Weense wals van Strauss. Ik bin weerom in het parochiehuus op Erica. Zestien was ik, of jonger nog, en ik leerde dansen. Foxtrot, rumba, tango en meer nog. Dansen kun ik, foxtrot om het wichtie vast te holden en Weense wals om met vaort over de plaanken vloer te dreien.

Ik wun een pries en kreeg een speldtie van Dansschool Schrijver die der elke week veur uut Almelo kwam. Ik much met Marietje deur naor de volgende ronde in Klazienaveen. Gieniend had zien dat Marietje geregeld misstapte. Applaus dat we deur kunden naor de regionaole wedstried.

An het ende van de aovend kwam Marietje vertellen dat ze niet met deud. Ze wol niet naor de vervolgwedstried, niet met mij.

Und so geht es immer weiter.

Krant

Ik heb een abonnement op drie kranten. As ik an de reize bin koop ik Trouw der bij. Ik bin verslaafd an krantenlezen. Het giet mij der niet om, dat vermoed ik, om alles te weten. Alles weten maakt niet gelukkig, heb ik leerd. Ik raak de wereld an, of bijkaans is het aansomme. Ik laot de wereld mij anraken en dat is wat aans as mij raken laoten.

Ik bin een gevulige man en ik raak makkelnk emotioneel, maor ik kiek wel uut dat mij dat niet te pas en te onpas overkomp. Wat dat angiet vertoon ik vermijdingsgedrag. Raakt worden gef een goed gevuul, het gevuul wordt raakt en dat zörgt der veur dat ik echt leef. Laot ik der over opholden, het wordt snel zweverig gesoes.

De verslaving an de kraanten giet zowied dat ik ze rap uut hebben wul. Op zaoterdag drie dikke kraanten en ik wark der tegen om ze in de papiercontainer te kunnen gooien. Hiel vrömd is dat. Net asof het roken niet om de nicotine giet, maor om het pakkie leeg te kriegen. Of de pan met eerpel hielendal leeg te eten.

Now ik dit weet en zie, begun ik mien tempo te tempern. Langzaoman. Ik laot de kranten liggen. Ik pak een boek, en de tied.

Bedrieven

Ik schil eerpel uut eigen tuun. Elke dag eet we eerpel, niet omdat macaroni, spaghetti en riest niet lekker bint, maor omdat der ziekte in de eerpel zit. Ze mut op. Mien va was controleur van eerpel, maor ik ken de naam van de ziekte niet. Zieke knollen kuj gerust eten, ze smaakt goed. Rotten stinkt en komt niet op taofel.

Onder het eerpelschillen komp in mien hersens Irma veurbij. Ze at vegetarisch, paëlla uut Spanje en olieven. Ik zee dat het eten lekker was, zo kört kende ik heur.

‘Ik heb nog nooit de liefde bedreven op de keukentafel,’ zee Irma.

Dat kwam goed uut. Ik ok niet.

Ik scheuf borden en bestek naor de raand en Irma huul een dekbère van boven. De mosselpan bleef op het gas.

Het duurde krapan langer as de tied die neudig was veur het veurgerecht.

Liefde zul ik het niet numen. Ok de paëlla vund ik niet om over te schroeten.

De gemengde vruchten; daor gung ik geern met naor huus.

Dommiet eet we spercieboonties, varkenshaas en eerpel. Buten op het terras.

Sagra del fungo porcino

Eekhoorntjesbroodfestival

In Toscane weet ze de piramide van Maslow. Een mèens wul eerst onderdak en veiligheid en dan komp het eten. De vrouw was in Toscane met glooiende heuvels, witte huizen en frisse natuur.

We kriegt eters. We maakt een Toscaanse maoltied uut een kookboek, met gruuante uut eigen tuun.

Het kookboek kent tientallen eetfestivals met passende recepten. Sagre as meervoud van sagra. Culinair arfgoed waar elk welkom is. De innerlijke mèens wul ok wat.

Sagra del pinolo; pijnboompittenfestival, sagra della porchetta; gebradenvarkensvleesfestival, sagra della trippa; pensfestival, pestofestival, pomodorifestival, basilicumfestival.

We kunt een bult leren van de eetcultuur van de naozaoten van de Etrusken. Boerenkoolfestival, brunebonenfestival, eerpelfestival, uutsmieterfestival, jeneverfestival, turfestival. Achterdocht.

Ik weet niet of ik op het goeie pad loop, wat eten angiet.

Wahlheim

De vakantie breng ik om liefsten deur in Bad Heimgarten. Ik bin een reiziger, maor benaom in het heufd. Een rondtie om de kerke en deur de onlanden is genogt.

Votgaon om dichterbij te kommen, schreef ik as begunzin in mien eerste novelle Zwak ies. Toen ik ningtien was gung ik merakel wied an de reize. Now is dat aans, net as veul aander dingen aans bint as de jaoren optelt.

Op www.gutenberg.org vind ik boeken die ik nog niet lezen heb. Alles is gratis te lezen. Die Leiden des Jungen Werthers. In 1771 schreef Goethe dit romantische boek. Werther vertrekt uut de stad en woont op het plattelaand. Een uur van de stad waar e onderdak hef lig een lief dörpien: Wahlheim.

Kiezen is genieten.

Hij filosofeert en het wordt hum bij toeren wiek om het hart. Liebe en wat dat met een mèens doen kan. Volgens geruchten kwam der een zölfmoordgolf nao dit boek. Liebeskummer lohnt sich nicht.

Ik bin ervaringsdeskundige op dat terrein. Elk moet der een maol an geleuven. Elisabeth Eybers (ooievaars) dichtte:

*maar die uitkoms is suiwer, vroër of later beland
iedereen in die vereffening, eendag ook jý.*

*Al weet jou meedobberende kop beswaarlik nog wat
sij knik wil bevestig, jou voete betwis nie die pad.*

Joen neus achternao, joen voeten wiest joe de weg. De iene maol giet het merakel, de aander maol giet het aans. Wij bint as de dronkeman die een café uutlöp. Van teveuren kan e niet zeggen, en wij ok niet, bij welke lanteern e de roes uutsloopen zal. Het hangt der maor vanof. En gieniend kan zeggen waar het vanof hangt.

Met Werther löp het mal of. We woont in Wahlheim.

Dichten

De Neie Schrieverskring vrag een gedicht. Het thema is ontmoeting. Ik heb niks met dat thema. Ontmoeting, in de muut kommen, een aander in de weg zitten, of bij een ander op schoot. Vrijen in de bossies of midden op de es. Niks huuft aj een aander in de muut komt.

Ik bin niet goed in ontmoeting. Handenschudden, mij veurstellen en een paar beleefde dingen zeggen, daor bin ik wel goed in, maor in het vervolg laot ik steken vallen. Aal vaker zeg ik niks en wacht ik of. Bijkaans bin ik minder interesseerd in wat een aander mij te zeggen hef, minder dan ik van mezölf dacht. Dat gebrek huuft een gedicht niet in de wege staon.

De Zweed Torgney Lindgren schreef een boek Het Licht. Een priester komp in een dorp en zeg tegen de lu: 'Vertel mij niks, ik huuf niks meer te weten. Ik weet genogt.'

Hij mag blieven.

Ik heur onderweegs in de trein van alles wat mij niet angiet. Va en moe wult het studerende kind niet helpen. Va is an de draank, hij was zeeman en is now verpleegster. Hij en now ok zij, bint autist bleven, dat had niks met het apparaot te maken. Alles an het onderlief is der bij ombouwd, maor zien kind huuft e nog aal niet zien. Details van de metamorfose tussen de bovenbienen en in de bovenkamer huuf ik niet weten. Ik heur ze allemaol over labia minora, labia majora en het gat. Gieniend schaamt hum/heur.

Moe is van heur va, die now heur tweede moe is, votgaon. De overgang was te groot. Heur zuster hef der een ende an maakt. An de relatie, an herzölf. Ik weet genogt.

As ik de leste alinea van mien verhaol veraander in regels van vier woorden, bijkaans heb ik dan een gedicht veur de Neie Schrieverskring.

*Ik heur ze allemaol
over labia minora, labia
majora en het gat.*

*Gieniend schaamt hum/heur.
Het leven vluukt an
alle kaanten, het riemt.*

Niet.

Stout

Ik vind het hiele bestaon absurd. Ik weet der gien beter woord veur. Verwondering is mien diel. Dat dit leven wieder giet. Ik zul der zowat geleuvig van worden, maor mien verstaand holdt mij tegen. As der een bult zaken bint die ie – ik miene mezölf – niet begriipt, huuf ie – ik miene mezölf – nog niet in hogere machten te geleuven. God is ok een bedëenksel van de mènes.

Ik keek op de website van het Meertensinstituut om te zien hoe vaak ik be-

stao. Der is nog iene met dezölfde naam. Mien neef, en der bint een paar honderd met dezölfde achternaam. Mazzel dat ik gien Vries heet, of Jansen met ien, twee of meer essen.

Karel de Stoute (Dijon 1433 – Nancy 1477) was hertog van Bourgondië en hertog van Gelre. Grootkaans heb ik gien genen van hum.

Stout betiekende oorspronkelijk ‘zelfbewust, fier’ schref het Meertensinstituut. Het is verwant an het Duutse ‘Stoltz’.

De betiekenis is verscheuven. Lu bint jaloers en wat eerst een deugd was, veraandert in een minne eigenschap. Zölfbewust veraandert in te zölfbewust, vrijpostig, brutaal. Cats zee het al: ‘Een maegt is schuw, een hoer is stout.’

Stout gledt naor de jeugd. Een kind dat zölfbewust is, döt niet wat een grote wul. Stout betiekt niet langer fier, maor ongehoorzaam en ondeugend.

In de kazerne in Appingedam warkte een legerpredikant met mien naam. De kazerne bestiet niet meer.

Engeltie

Merakel wat vogelties heur ik niet meer as ik deur de onlanden fiets. De hoge tonen bint vot. Van een kNO-arts kreeg ik de grafieken met. Alles was bewezen. Ik leup wat geheur angiet in de pas met de jaoren.

Ik zing tussen de plassen, de pitrussen, het grös en een enkele boom. ‘Just call me angel in the morning.’ Ok as het nommedag is.

Kind was ik. Ik zag een aordig maagie. Ze leek mij een engel. Ik wus nog niet hoe ik mij vergissen kun. Van intuïtieve vooringenomenheid had ik nog nooit heard. Ik wus nog niet dat verliefdheid een ziekte is die blind maakt en aander effecten hef.

Engels kun ik wel goed, op mien manier. Cherry baby; kersenbaby. En aarbeienvelden veur altied. Schiere liedties van de Beatles over strawberries.

Ria was der nog niet an toe, an liefde en verliefdheid. Zoenen, tong-in-cheek en tong tussen de taanden van een aander kun wachten. Ik was nog op zuuk naor woorden en nog lang niet an daoden toe. Miende ik.

Ria was der nog niet an toe. Veur ze der an toe was, weur ze een engel. Dood. Gewoon dood. Ningtien of jonger nog. Kun gebeuren. Gebeurde. Het was mij dudelk: Ria was niet veur mij bestemd.

Mien tied was nog niet kommen, nog lange niet, nog lange niet.

Allesweter

Ik lees Ons feilbare denken van Daniel Kahneman. Volgens de Nobelprijswinnaar in de economie hef elk mèens twee mannegies van de radio die de dienst uutmaakt. De iene is spontaan en impulsief, de aander dèenkt nao en zörgt veur verstandige beslissings. Dat verbeeldt we oens, zeg de onderzucker, dat we naodèenkt. Miestentieds kakelt we hounder achterna en bij elk besluit bedèenkt we argumenten. Miestentieds niet aansomme.

Eerst naodèenken en dan een besluit nemen betiekt miestentied een aander besluit. Maor het spontane en impulsieve kereltie in oenze kop kreg altied geliek en as het niet geliek hef, bedèenkt het aander kereltie waaromme het toch geliek hef. Willem Frederik Hermans schreef dat boek al: Ik heb altijd gelijk.

De straling van de te bouwen neie zendmast stiet veuruutgang van niet allent Pais in de wege. De zendmast mag niet op het industrieterrein, mag niet naost de schoel, niet bij het sportveld. Alles straalt. En elke bestraling zörgt veur kanker en aander ongemak.

Ik schrief een ingezonden brief over elektromagnetische straling, het straalkacheltie, de magnetron en de ofstandsbediening van de tillevisie. De draadloze contacten met de computer in de tuun, de gloeiende infrarode kop van koorts. De zun, de maon, de sterren en dat muggen elk bloot vel in het duuster vinden kunt met de ingebouwde infrarooddetector.

Alles straalt.

Ik huuf de brief niet te versturen. Der zit gienend op naodèenken te wachten.

De mèens is onbetrouwbaor, benaom veur humzölf. Ik lees niks neis in dat dikke boek. Ik wus het al. Het ienige verschil tussen de Nobelprieswinnaar en mij is dat hij het opschreven hef. Ik had het al in de kop.

Fien

Een kandidaat kamerlid (Gert-Jan Segers) veur de ChristenUnie wul (NRC HANDELSBLAD 7 augustus 2012) een debat over de islam en moslims. Dat liekt mij goed, benaom in komkommertied. Hij wul een discussie over het gevaor van religie. Dat liekt mij merakel. Hij keurt oproepen veur gebruik van geweld of. Dat liekt mij slim neudig. De grondwet giet boven alles, as ik het niet dacht.

Dertig jaor leden ontfermde ik mij over een lidmaat van een fiene kerk. Hij deud niet wat mus volgens regels die uut de biebel destilleerd waren. Va en moe hadden iniens een kind minder. Ze huufden hum nooit weer zien. Oldtestamentische ballingschap was zien diel.

Ik nam hum met op vakantie. Dat was gien succes. Alles kwam op mien rekening en nao die drie week zag ik hum nooit weer. As ex-roomse was ik in de valkuil van goedertierenheid, barmhartigheid en ootmoet stapt. Het zul niet de leste maal weden.

Vief jaor leden. Ik zit op de achterste kerkbaank bij een fiene trouwerij. Achter de kansel stiet een autonummer projecteerd. Verkeerd parkeerd veur de deure van de timmerwarkplaots naost de kerke.

De tieden waren vief jaor leden veraanderd. Met de auto naor de kerk, dat much, het huufde gien ezel meer te weden of een eend om naor de tempel te gaon. (Mozes gung in zijn eendje de berg op om de stenen tafel te halen, stun in het Olde Testament. Nao die ontdekking much ok de fiets en de Volvo).

Het bruidspaar zat op twee stoelen veurin de kerke. Alles achter de rugge, op de Heere nao.

‘En dèenk niet dat dit joen feestdag is,’ preekt de domnee. ‘Disse dag is niet veur joe. Dit is de dag van de Heere. Wij, ok jullie, bruidspaar, leeft in zonde en wij deugt niet. Pries de Heere.’

Een maagie van 21 hef seks met heur vriend. Ze gaot trouwen, maor wanneer de trouwdag is, dat weet ze nog niet. Elke zundag tweemaal het verhaol van hel en verdoemenis, dan zit ie niet op feest te wachten. De regels van de Dordtse synode uut 1619. De mèens deugt niet. De mens is in zijn natuurlijke, verdorven toestand niet in staat om zich tot God te wenden. En al hielendal niet as die mèens wille hef an butenechtelijke seks.

Ze giet belijdenis doen. Maor as iene bezwaor maakt, dan heurt de kerkeraad dat geern. Achter de ruggen om. Seks zunder botterbriefje. De domnee verkondigt dat ien van de kandidaoten niet toelaoten wordt as lidmaot. Seks veur de trouwerij, in een strandhotel, seks in de dunen en seks in de bossies, op de es. Niks is veraanderd.

De grondwet giet boven alles, en dat liekt mij goed. Kom op met dat debat over intimidatie, geweld en komkommers.

In paradisum

Ik schreef de novelle In paradisum. De leste week van mien moe op eerde. Ze heette Ankie, ik maakte der Engeltie van. In heur paspoort stiet Engelina. Ze was een eigenzinnige vrouw, ik liek wel wat op heur. Mien zuster zee: ‘Ik wul niet op mien moe lieken.’

Mij weur niks vraagd.

Vlak veur de tweede druk kreeg ik een brief van een lezer die zich herkend had in het boek. Frau Wöhlmann was gramnietig. Kwaod en ze wol dat het boek uut de handel neumen weur.

Niet de Wöhlmannegies, maor Engeltie Volken was fout west in de oorlog. De overburen hadden moeten lieden onder de nukken van mien moe. Mien moe was een helleveeg.

Een helleveeg van een Engeltie die Frau Wöhlmann jaoren later elke week in Emmen tegenkwam as ze naor dezölfde Pauluskerke gung om de Heer te loven en te danken, en om de zunden kwiet te raken.

De lezer wol mien moe wel doodrieden. Mien moe had gien riebewies, de lezer wel.

Ik zag een aander kaant van de medaille van mien moe die ik bijkaans wel kende, maor nooit onder ogen zien wol. De lezer had geliek. Mien moe kun een helleveeg weden, en dwars en eigenzinnig. Ze deud met an vief loterijen om de pries te winnen. Het geld zul niet veur de kinder en kleinkinder weden, maor veur en goeie advocaat om processen te voeren tegen elk die heur een voet dwarszette..

We, de kinder, leuten heur geworden. Het had gien zin om disse vrouw op leeftied nog te bekeren. Bekeran hef hielendal gien zin, hadden we ontdekt. Ik schreef de lezer weerom. 'We hebt oenze moe haat en vervluukt. We gunnen niet meer op visite en we leuten heur in het spekvat smoren. Ze weur der niet aans van. Dat was oenze leerschoel. We hadden oens zölf te pakken. Hatent kost merakel veur tied en energie. Dat is pas zunde. Toen het nog net niet te late was bint we van heur holden gaon. In het begun niet van harte, maor langzaam kregen we dat onder de knei.' De derde druk van In paradysum komp. Vroger of laoter.

Des chèvres

Ik maak het middagbrood veur de vrouw. Witbrood met geitenkeze. Mooie witte plakken op mooi wit brood.

In 1972 was ik een paar weken in Kameroen. Ik was in dat land veur ik der op verdacht was. Dat overkomp me wel vaker. Iniens bin ik op een plek en dan schöt mij deur de kop: waor bin ik, hoe bin ik hier te laande kommen. Jaoren later las ik dat weerom in een gedicht van Tomas Tranströmer. Hij had de auto parkeerd en een duttie daon achter het stuur. Dan schrikt e wakker en wet e korte tied niet waor e is. Hij raakt van slag, maor dat giet veurbij as e hum realiseert dat e een mènes is en argens in Zweden in een Saab an de kaant van de weg stiet.

Maor in Kameroun op weg van Douala naor la brousse was gien geitenkeze te zien. Ik zat met zeuven negers en negerinnen in een Peugeot 404 te zwieten. Die auto heette quatre cent quatre. Dat was makkelijker as Peugeot. Ik was an de negerlocht wend.

Tien kilometer buten Douala was een contrôlepost. De raampies huufden niet naor beneden, dat waren ze altied.

De plietse met pet leunde deur het openraam naor binnen.

'Des chèvres,' zee e. Hij sleug met de platte haand op het dak.

Wij muchen deurrieden. Ik had het woord nog nooit heurd, maor ik wus geliek wat chèvres betiekende.

Diefstal

Ik probeer boeddhist te weden. Een boeddhist hecht niet an bezit en maakt hum niet drok om de wereld. De wereld hef genogt an heurzölf; moeder aarde.

In de kraant lees ik over een inbraakgolf in Nörg. Dat maakt me onrustig. Nörg is dichtbij. Statistisch huuf ik me niet drok maken. Ienmaal eerder is bij mij inbreuken, en een tweede maal bleef het bij een poging. De eerste maal leut ik de allochtone jongens zölf in huus. Ze hadden een fiets met een lekke baand en ze hadden in het park slaopen, gien onderdak. Het was een dreuge nacht west, en niet kold. Of e zien haor wassen much. Dat much.

En toen ze vot waren was mien portemonnee vot. Twee dagen later was alle

stereo vot en mus de glaszetter kommen. Ien van de jongens kwam een week later zeggen dat e der niks met te maken had. Ik schold hum de deure uut. Gramnietig was ik nog.

De poging tot inbraak was van een autochtone Friese verslaafde. Schroe-vendreier tussen deure en kezien. Een achterbuurman had het zien gebeuren. Recherche der bij, in burger, en controleren of de schroevendreier veur de poging gebruikt was. Dat was zo.

Ik was in Zambia veur missiewark. 's Nachts alle deuren lös. Nooit gaangs met inbraak en diefstal in de bush bush. Een negerman van een jaor of dertig was deur het keukenraam klömmen en gung der vandeur met een kilo rundvlees uut de oven en met een draagbare radio. Een jaor in de plaatselijke gevangenis was zien loon, in witte gevangenisjurk en zunder muziek.

Hond

Ien dag hebt wij een hond had. Ik was een jaor of zeuven. Groot genogt om deur het kamerraam van buten over de vensterbaank in de woonkamer te kieken. Ik keek of het hondtie in de maand lag. Het hondtie lag in de maand. Ik bleef buten.

Mien va, die het ok niet op honden had, haalde mij op. Schrouwend gun ik met.

'Hij döt niks.'

Het gung over de hond die niks deud. Het gung niet over mij en hoe benauwd ik was.

Mien verstaand zeg mij dat mij niks args gebeuren kan, en ik heb vertrouwen in mien verstaand, maor het helpt niks.

Ik fiets deur de kop van Drenthe en bij elke boerderij weet ik de Drentse Patries, de Golden Retriever, de asbakkenhond. Ze verwelkomt mij al van ofstaand.

Smaangs is een boer in de tuun gaangs. Hij kek op.

'Moi.'

'Moi.'

Ik hold beide haanden an het stuur. Klaor om de voeten op te trekken.

'Hij döt niks,' zeg ik tegen mezölf.

Ik geleuf het.

'Hij döt niks,' zeg ik aandermaol.

Het helpt niks.

Giraffe

In de olde dierentuun in Emmen zag ik heur bij de giraffen. Twee zwarte kinder, twee witte kinder – peper en zolt – en een witte man. Ik was het niet. Ze was mien platonische liefde op de hbs. Nog aal een kop kleiner. Een mopsie, zul mien moe zegd hebben, maor mien moe wus van niks. Mien va ok niet en zij ok niet.

Ik leup stief achter heur langs en hoopte dat ze heur niet omdreien zul. Ze dreide heur niet om.

‘Zult we hen de ezels gaon?’ zee ik tegen de vrouw die mij bij de haand had.

Vervoeging

‘Ik bin bliede dat ik hier woon,’ zeg de vrouw van onderan de trappe.

‘Ik weet ok niet hoe dat komp. Vind ie dat raar?’

Ik zit boven achter/veur het scharm en speul op de computer met foto’s en met teksten.

‘Tsja,’ zeg ik om heuren te laoten dat ik der bin en naor heur luuster.

‘Vind ie dat raar dat ik dat zeg?’

Ze wul een antwoord.

‘Nee,’ zeg ik, ‘ik vind dat niet raar.’

Ik bin ok geern hier. In huus. Om de keet, zeden de jongens op Erica achter van de Ensingwiek, maor dat waren a-socialen.

‘Hoe komp dat?’

Dat het niet raar is, mient ze.

‘Niet zeuren,’ zeg ik.

‘Ik zeur niet. Ie zeurt niet. Hij zeurt niet. Wij zeurt niet. Jullie zeurt niet. Zij zeurt niet.’

We zeurt niet, dat maakt bliede.

Vis

Op vrijdag eet ik regelmaotig vis, ok op andere dagen sund ik het huus uut bin en een aander huus heb.

Vis kwam van Jan Ellerman, visboer op Erica, maor daor kwamen wij niet. Hij was, as ik mij goed herinner, wel katholiek, daor lag het niet an.

Mien va en moe waren gien visliefhebbers. Op vrijdag aten we eier, of wat der overbleven was van donderdag, ok as dat vlees was. Vasten deuden we niet an. Alle dagen eerpel met gruunte uut eigen tuun. Stoofpeerties uut de weck, en zuurkool uut het vat. Veul karbonades en gehaktballen. Mien moe had nooit koken leerd. Ze kwam van Bargerooosterveld. Wortels waren veur zwienen. Tomaten waren pas ontdekt.

Bord leeg eten. Altied.

In Mongu, Zambia, heb ik vis leren eten. Veul aans was der niet. Ik keek schoelexamens nao, met aander leraren. Een grote zaal veur het naokiekwark en in dezölfde zaol eten an lange taofels. Vis uut de Zambezi. De kop en de steert over de rand van het bord. Nshima der naost, een oervorm van de mij bekende Brinta, en relish, een soort gruuntesaus.

Over de hiele lengte van de vis tröf ik een worm an. Netties langs de rugge-graot. Bord leegeten, altied en overal.

Douche

Het is zundagmorgen. Ik stao onder de douche. Eerder sprung ik onder de douche. Het mus rap. Zunig met water en met gas. De geiser hung in de keuken. De douche was boven. Onder het aanrecht de flesse met BENEGAS.

De wekelijkse douchebeurt, vaker niet, was ien van de weinige meugelijkheden het eigen lichaam te verkennen, en dat deud ik dan ok. Binnen vief minuten mus alles klaor weden. Uuttrekken, wassen, verkennen en antrekken. Beneden zette mien va of moe de hietwaterkrane onder de geiser open. Boven weur het geliek hiel kold. Non-verbaol signaal dat de wekelijkse wasbeurt veurbij weden mus.

Ik stao nog gien vief minuten onder de douche. Kold water löp mij tussen de scholderbladen. We kriegt visite. Ik mut de kamer anvegen.

Sperma

Op een verjaordagsvisite in Stad, ik woonde krap een half jaor op kamers, vreug ien van de gasten mij, onderweegs naor het huusie, of ik ok gek was op gekleurd ondergoed. Bijkaans had e het reuken, net as het zaod dat locht in de kamer leek te verspreiden.

‘Het roekt hier naor sperma,’ was zien mededeling bij ankomst west. Ik wus niet wat ik heurde, ik had niks reuken as koffie, sigarettenrook en old bloemenwater. Maor die locht bleek later van vrouwlu te weden.

Die dag had ik net ofscheid neumen van de leste Schiesser onderboks uut Erica. Crèmekleurig katoen met de gulp veuran die ik nooit gebruikt had, had ik vervangen deur een strak kunststoffen slippie. Grootkaans had een vrouw, een pleegzuster, de gulp in de olde onderboks bedacht. Merakel onhandig veur jongkerels.

Ik dreug een rood krap slippie van de HEMA. Een maot te klein en dat was blikbaor te zien. Ik had mezölf al overwunnen deur zölf ondergoed te kopen. Now de goeie maot nog.

Mien moe en mien drie oudere zusters zörgden tot die tied veur kleren. Het rooie slippie was mien bevrijding van wat ik vuulde as vrouwlu-terreur, al was dat woord toen nog niet uutvunden.

Strak in het pak veur de Heilige Misse of klaor om in daaglijkse kleren hen schoel te gaon, mus ik me altied weer utkleden. De sokken pasten niet bij de boks, het hemd kleurde niet bij de schoenen.

Het duurde lange veur een vrouw de kleur van mien slippie zag en mien locht op kon snoeven.

Klucht

Van Ben ten Velde uut Emmen krieg ik een kopie van Huwelijksonderricht voor katholieke echtgenoten. Met as ondertitel: samengesteld door het instituut tot voorlichting in de zielzorg en in de katholieke actie. Het is de vierde druk uut 1948.

Ik blader deur het handzame boekie van 39 bladzieden. Op bladziede 33 lees ik:

Bemerkt een zwangere vrouw dus, dat er een vloeijing heeft plaats gehad, dan onderzoekt zij, of zich daarin een vruchtblaasje bevindt. Het doopsel wordt in dit geval het zekerst toegediend door onderdompeling, zoals in vroegere tijden ook volwassenen wel gedoopt werden. Men neemt dan een kom met water (liefst lauw water), haalt uit hetgeen afgevloeid is het blaasje tevoorschijn, dompelt dit blaasje onder water, maakt daarna de vliezen open zodat het water om de vrucht kan spoelen, en spreekt dan de doopwoorden uit. Daarna heft men de vrucht weer uit het water.

En nao een alinea over miskraam volgt het veurschrift:

De afgevloide, gedoopte vrucht behoort op passende wijze begraven te worden.

Mien va leup in 1949 met een schoendeus op de scholder hen het kerkhof op Erica. Mien moe zag hum over straot lopen. Het kerkhof was stief bij. Ze woonden schuuns tegenover de kerke.

Het poppie van een dag old was niet deupt. Het had mien name kriegen zullen. Het eerste jonkie nao drie wichter weur buten de beukenhege begraven. Het was niet deupt, het bestun niet veur God.

Bijkaans hadden mien va en moe in 1943 bij heur trouwen gien huwelijks-onderricht had en waren de eerste, tweede, derde en vierde druk niet bij heur langskommen. In 1950 kwam ik in de herkansing. Ik bestao veur God, maor aansom is dat niet meer zo.

Ik zuuk op het web wie Ben ten Velde is. De old-journalist schreef toneelstukken en de klucht: Een beetje een sul. Bijkaans kan e gaangs met een neie klucht: Huwelijks-onderricht.

Disse misstappen van Moeder de Heilige kerke bint later goedmaakt. Op het kerkhof is naost de urnenmure – cremieren mag now ok veur katholieken – een keupern plaque met excuses an al die ongedeupte kinder die eerder niet in de hemel toelaoten weuren. Sund het vagevuur ofschaft is, is ondudelik waar disse zielties now plek van bestemming hebt.

Kraaijpoel

Ik heb Diederik Kraaijpoel (1928-2012) nooit in het echt ontmoet, en now kan het niet meer. Ik mien roman Ningtien schrief ik dat ik een jaor op Minerva schilder heb. Minerva zet ik in dat boek op het Zunderdiep, maor daor stun de academie niet in die jaoren. Een goeie lezer gaf mij dat terugge. Hij geleufde de rest van het verhaol ok niet meer.

Ik heb nooit op de kunstacademie zeten. Ik kan daor mooie dingen over zeggen met achterof, achterof, achterof. De tekenleraar op de HBS vund het

zunde dat ik boekholden keus in stee van tekenen. Hij zag bijkaans een schilder in mij. Ik zag nog merakel weinig op die leeftied, en ik wus nog niet dat de wereld veur mij klaor lag.

Ik had niet keuzen tussen tekenen en boekholden; mien va en moe vunden boekholden beter. Ketelaar vund het een gemiste kaans.

We zaten met een man of zes in het kleine klassie bij Bos – dikke sigare in de mond net as Wortmann die geschiedenis gaf – aander waren verstandiger west en bleven bij Ketelaar. Ik kan het verschil tussen debet en credit allent uutleggen as ik mien bankofschrift der bij heb.

Boekholden hef mij niet hölpen om miljonair te worden. Dat probleem heb ik niet.

In Ningtien is de docent op Minerva Boekbinder, een naam die volgens het Meertensinstituut op uutstarven stiet. Ok andere namen in Ningtien heb ik uut die liest van bedreigde namen haald. Zo blijft ze.

Kraaijpoel uut de eerste versies van de roman weur Boekbinder die mij ofkraakt en de plek wes. Gelukkig hef Johannes de Mens, mien alter-ego nog de vrouwlu om overènd te kommen.

Kraaijpoel was de ienige naam die ik kende van een docent van Minerva, lang veur Ger Siks en Trudy Kramer mien pad kruusten. Dat leste niet altied tot wederzieds genoeg.

Kraaijpoel hef 83 haald, controversieel, eigenzinnig en pleitbezorger van ambachtelijke kunst. Romantische criticaster schref de Volkskrant.

Ik zul op hum lieken wullen met zien desolate landschappen, maor ik bin hum niet. Dat is now maor goed ok. Ik bin der nog, hij leeft allent nog in zien schilderijen, zien boeken en in de necrologieën in de kranten.

‘I meugt bliede weden as ie ok zu’n stuk in de kraant kriegt,’ zeg de vrouw.

Hartfilm

Van alle kerels van mien leeftied bin ik de ienige die nog gien hartfilm hef. Het liekt der op dat elk een ofwieking an pomp en aoders hef. Steken in de börst, tintelende vingers, mu. Het heurt der bij. Hiel goed veur het lichaamsbesef en de eindigheid.

Ik fiets deur de Kop van Drenthe. Rogge, haver, gerst staot nog op het laand. Eerpelloof wordt langzaam geel en bruun. Ik roek de locht van verrötting. Bijkaans is de spuit der al over west. Ik zuuk naor trekkersporen in het loof, maor ik vind ze niet. Boven mij zet Corendon uut Malaga de landing in.

Ik was een jaor of twaalf. Vlaggies op de wenakkers en sproeivliegtugen die een gele wolk achterleuten. Betied de kraan open, betied de kraan dichte.

Net as een paar jaor later in Vietnam. Piloten die onder de telefoondraoden langsvleugen om zien te laoten hoe goed ze vliegen kunden.

Ik fietse en het leven giet as een hartfilm an mij veurbij.

Wad

Op de volkstuun tref ik Gerda. Long time no see, en met het pensioen kom ik elk van vrogger in de muut; fysiek of niet fysiek. Now ik het an tied krieg, komt alle olde bekenden veurbij, benaom in mien heufd en harsens.

Ze was wezen wadlopen. Dat deud ze toen al. Bijkaans was ze der bij toen ik de tweede maol an de rand van Fryslân de zeebodem opgung. Het was kold op de diek. Regen, en oflandige wind. Gries tot an de horizon. Ik vreug me of wat ik daor deud, maor daor was het te late veur.

Bijkaans was het allent een tocht deur de kustklei en niet naor een eilaand. Een man of vieftien was der klaor veur. Korte boks, hoge veterschoenen en een rugzakkie waor vast belangrieke dingen in staken. Twee wadgidsen die de weg wussen.

Op de diek was der een man van een jaor of dertig die de boks en de onderboks uuttrök en in de plestieken puut in de rugzak stopte. Een naaktloper op het wad, weer iens wat aans as de steltlopers in de prachtige veren. Korte regenjasse, pet op het heufd, bergschoenen an en in blote kont. Hij klöm over een hek met prikkeldraad. Niks bleef hangen.

Gids

In de vPRO-gids lees ik de kinderpagina op de achterkaant. Achterwerk. Een jongen van twaalf masturbeert in de badkamer. Zien oldere zussie, een jaor of zestien, hef dat zien. Ze vindt dat het niet mag. Mut ze heur bruurtie zeggen dat ze wet dat hij hum oftrekt?

Kinder geeft een week later raod. Der komp gien pastoor an te pas: Eigen keuze en eigen gevoel, en, Laat die jongen toch.

Rooms raodsel. Ijsberen brune beren, masturberen. Welke heurt niet in het liestje thuus?

Ien van de drie was niet katholiek, maor ik kan niet meer achterhalen welke dat is. Now zul ik zeggen: brune beren, maor ik twiefel.

BBC

Ik kiek naor de BBC. Beleefd, erudiet, ingetogen. Het programma is een lust veur het fatsoen. Der bint gien Drentse woorden veur de uutstraling van de zender. Drenthe had die woorden niet van neud. Bijkaans hebt de Britten gien woorden veur plaggenhut, teems, baander en heuiharke. Wat een volk niet kent, hef het gien woorden veur.

Ik heb mij laoten zeggen dat het Engels veul meer woorden veur complimenten kent as het Hollands, en daormet ok veul meer woorden veur complimenten as het Drents. Het Hollands is ja een ofscheiding van oldere dialecten.

Wij kent goed, mooi, schier en dan holdt het zowat op. Nao good, beautiful en nice bint der nog veul meer Engelse woorden die aordigheid benuumt.

Aordige lu op het eilaand. Onderkoelde humor.

Peter van der Velde had in de World War II het Bonte Bitse Cabaret om de bezetter cultureel te stangen. In het verzet. Kom daor nog iens omme.

Ik kiek en luuster en as het BBC-programma zowat veurbij is en ik veur mien doen al veuls te lange keken heb, schöt mij deur de harsens: Nederlander bin ik niet, nooit west. Ik bin een Zuudoost-Drent in Europa, maor as ik het over kun doen was ik am liebsten Dutsers.

Judas

Ik ken Marga Kool niet, en dat genoegen is wederzijds. Ik huuf niet elk te kennen en niet elk huuft te weten wie ik bin. Ik bin niet neisgierig naor het doen en laoten van het meeste volk. Ok niet van Drèentse schrievers. In aander schrievers mien ik die insteek smaangs te herkennen. Feest der herkenning.

Ik zag De kus van Marga Kool in het Nederlands en het boekenweekgeschenk met dezölfde titel in het Drents. Dat döt ze ok, dacht ik. Meer succes dan ik met mien Ningtien dat ok in het Nederlands op de plank stiet, maor allent in mien eigen boekenkast. Gien uitgever die met mien belevenissen de markt op wul. Gemiste kaans.

Ik fiets langs het Peizer Diep en tref bij een brug een Nederlands gedicht van Marga Kool. Het giet over het landschap, vrogger en now en hoe we zunig weden mut en hoe de mèens de waterloop verrinneweert, en over deemoed en liefde veur mekaar, of zukswat. Ik raak het spoor kwiet. In aluminium staot de zinnen graveerd. En halverwege stiet:

ik moet naar huis, zij ik, te zacht om te verstaan

Lees ik het gedicht niet goed of is de dichterlijke spelfout onder ogen van elk blieden staon?

Ik mut dèenken an het portret van Marga Kool dat deur Ger Siks schilderd is en dat deur het Drents museum bewaard word. Ger Siks schilderde zien verholding tot heur en aander Drentse schrievers. De schilder maakte niet elke schriever bliede is mien inschatting.

Ik kan de spelfout melden, maor elke aanraking levert gien smok.

Ooit komt het water om zijn land weer op te halen.

Gist

Elke zaoterdag haal ik bij Ons Belang, coöperatieve bakker in Pais van meer as honderd jaor old, de wekelijke bestelling. Zes halve fienvolkoren, twee maïs-bollegies en twee kampioenties. Die kampioenties leut ik in het begun liggen deur de vreselijke naam.

Ik fiets deur de Heerestraot op de bakker an en bedèenk dat ik met minder brood toe kan. De broodmachine heb ik an de praot en ik bak geregeld een brood.

In de vriezer ligt nog drie halven. In de koelkast al een week de resten van de

aanderhalve stoet. As het der op an komp heb ik niks neudig, maor as ik niet gao, vraagt ze de aander week waar ik was. Of der niks was. Met mij is der niks, altied en nooit.

Ik bin anhangen van de coöperatieve gedachte. Samen waar het kan wat het dagelijks brood angiet en apart in alle aander zaaken.

Ik bestel het feestontbijt veur de zaoterdagmorgen en 100 gram gist.

‘Geef mij de tas maor,’ zeg Henny, ‘pak ik het veur joe in.’

‘Zal ik joe de deure even lösdoen,’ zeg Carla.

Ik schaam mij veur de overwinning. Gien fiene stoet vandage.

Ins blaue hinein

Met de vrouw zit ik achter op de stoep, het plattie achter het huus. Het is ende augustus en de locht is helder. We kiekt naor boven en ziet aal meer steerns an de hemel.

Op het zudelijk halfgrond zag ik het Zuderkruus en merakel veul steerns.

Meer as an disse kant van de hemelkloot. Veur de stoep was der stoep polish uut Zuud-Afrika, roodbrune schoensmeer veur het plattie bij de veurdeur.

‘Kiek een satelliet.’

Een stip schöf van zuud naor noord, en geliek der achternao iene van oost naor west. Zunder geluud trekt de wereld over oens hen.

‘De hemel is in de nacht veul groter as overdag,’ zeg de vrouw, ‘ie kunt veul wieder kieken as overdag.’

‘Benaom as het stille is,’ zeg ik.

‘Ok as we niet kiekt, bestiet alles,’ zeg ze.

Appel

Twintig vrouwlu bekiet 400 dahlia’s in blui. Ik stao an de kaant van het veld-tie en verbarg mij achter de camera. As ik foto’s maak doe ik niet met an en heur ik der tegelieks bij. Pompons as Franse petties, stiekelige bloemen die alle kaanten uutspat en enkelvoudige bloemen die gemakkelijk te bestoeven bint deur hommels, bijen en deur de mèens. Een zachtgeeloranje dahlia is naor mij nuumd. As ik der niet meer bin is der een bloem met mien naam. Op een vase.

Nao bezichting en zölfplukken loopt twintig boeketten in de aovendlocht achter mij an van volkstuun naor huus. Jessica vrag naor mien pensioen.

‘Ik weet niet waaromme ik met warken stopt bin,’ zeg ik. ‘Ik gao deur met wat ik al deud. Een aander betaalt mij uut de portemonnee die ik zölf vuld heb.’

Achter het huus bekiet we mini-trees, kleine appelboompies op een riege met merakel veul donkerrooie appels. De appelties bint nog niet riep. Ik pluk iene veur Jessica om te laoten roeken, om deur de midden te snieden en de binnenkaant kennen te leren. Ik gao geern tot de kern. Des Pudels Kern. De pitten neem ik der bij.

‘Een mèens hef meer van een vrucht as ie smaangs deenkt,’ zeg ze. Ze wref de appel an de mouw.

‘De iene is eerder riep as de aander.’

Boeddhisme

Kerstkransies, waterkoker, mien va op het eerpellaand, schoel, Henk Harms, heilig, heilig, sanctus, spiekers zuken in de neibouw van de schoel, fjorden, natte boks, schrammen op het bien, Kiek in ’t Jatstraot, Lenin, Lieve Greetje, zandkoel, lekkе baand, vetvlekken, sokken, hardboard, zachtboard, ronde taofel, maïsveld, weerlocht, stoptrein naor Leeuwarden, Shostakovich, bos-sies, paling in ’t snot, spierpien, bebogeen en pindakeze, Ericase brugge, vanillevla, hondenkerkhof, Anita, eucomis in blui, zunnecollector, moe met schötteldoek, bull, beha, Bommen Berend, Zwak Ies, poepen, speien, brommer op de Heereweg, alles zie ik veurbijkommen, en gaon.

Dooie mus

Ik was een jaor of tien, kwaojong met een windbuks. Het eerste mikpunt met mien geweer was een leeg conservenblikkie. Op de wikkel zag ik een rooie tomaat. Een mooie schietschijf. As het koegeltie het blikkie raakte leek de tomaat te bloeden. Ik was een kind. Ik dreumde. Bliede was ik.

In de appelhof zat een mus te dreumen. Eva wachtte op heur Adam om bij oens huus onder de pannen te kroepen. Ik was Kaïn en mien bruur Abel was hen schoel. Was mus ik?

Buks in de haand, oog op scharp. De mus plofte in het dreuge zaand. Gien bloed te zien. Mien eerste moord. Ik weur man. Bliede met een dooie mus.

Jaoren later sneed ik een kip de hals af. Dat was gien moord, dat was om de vrouw van mien dreumen met soep te verrassen. Een mèens leeft niet bij stoet allent, had ik leerd.

Banaan

Ik fiets elektrisch deur de kop van Drenthe. In de onlaanden lig in het kolde water een eend waar een merakel stuk van mist. Een vrouwgies eend mut het zunder man doen. Een roofvogel verwent de vrouw met vlees. Elk trekt an een eind, het korste of het langste. Ik laot mij rieden deur de stroom.

Schuuns boven de Winderloop hangt een havik te bidden. Zo had ik dat leerd. Eerst de handen volden, ogen dicht, bidden en met Gods zegen mes en vörk as wapen veur de maoltied. Brune bonen heet now Chili con carne. Con carne: met vlees.

Nao honderd stadiën rie ik het dorp binnen. Provinciaalse tomatensoep stiet op een schoelbord. Ik laot mij verwennen. Bliede met Dame blanche.

Here Weg

De boekpresentatie is benaom luustern naor te harde muziek. Middelbaore manlu speelt Klezmèr of wat der op liekt. Accordeon, souzafoon of tuba en een rinkelvlies met bellegies die de speuler later as krans boven het heufd van de zanger holdt. Dit is de kerke van de literatuur. Dit is het Paleis an Bloem-singel 10. Ik ken disse synagoge as Chemisch Lab. Achterlangs fietste ik deur het Jodenkamp naor de barakken van de propedeuse. Achter het Jodenkamp stund de gasfabriek. De voele grond is vothaald, niks wol der gruien.

Psychopaat.

Vieftig man, zowat allemaol familie, antrouwd of op aander manier met mekaar bekend. Kunstenmakers en schrievers die mekaar liefhebt, of van wie de liefde veurbij is. Drank, drugs, seks en doodslag hef de wereld sloopt en terug-bracht tot een roman met TBS. Verre neef vuul ik mij. In de pauze mag ik de best bedielde meid smokken. Vol op de mond. Ik bin de minste niet. Ik zuuk legitieme steun an heur blouse. Alles mag in de Erlenmeyerzaal zonder kaans op vervolging. Reuring en een beetie chemie.

*Seltsam im Nebel zu wandern
keiner sieht den Andern
jeder ist allein*

Hermann Hesse

Herman

‘Ik wul met joe naor bedde. Ik wul met je vrijen,’ zeg ze.

Wit hemd, zwart jassie, pukkeltie op de bovenlip, een wrattie op de rechter-slaop. Rooie peerdesteert, glaanzend met een slag der in. Tenger is ze, bij het magere of. Ze herhaolt niet wat ze net zee. Ze kek mij met lochtblauwe ogen an. Het is gien vraog, het is een wèens, zowat een bevel. Een schiere mond hef ze, lippen op een glief. Ik raod heur lief.

Het is veurjaor, een ieuwigheid veurbij. We zit op een eilaand onwennig tegenover menare op het terras van een café. Twee maond leden tröf ik heur. Een congres over crisismanagement en personielsewark, over hoe as ie menare begriepen kunt as het mis gaon is.

Ik had heur in de mörgen al zien. Ze zat achter in de congreszaal, vreug niks, leek met het heufd in aander lochten. Deud niet met an. Ik deud niet met an, luusterde niet, ik keek naor heur en dreumde. Ik weide op heur an deur onbekende wind. Ze zag mij niet, dat dacht ik. Now weet ik het niet meer. Bijkaans bin’k in mien dreum het spoor vanneis biester.

Nao de lezingen en het diner zit ze an de bar. De spreker van de nommedag haoldt heur an de praot. Ze lacht. Ik schoef op de kruk naost heur. Het hef me al te lange duurd.

Ik raak heur an. Lang genogt.

‘Gretchen,’ zeg ze, ‘ik bin Gretchen.’

‘Herman.’

‘Trouw met mij Herman, wanneer trouwt we?’ Else stun an het aanrecht, de haanden in het ofwaswater. Ik wus het niet. Ik dacht niet an trouwen. Had der nooit bij stillestaon. Ach en waor was het goed veur? Veur de belasting? Aj toch niet dachten an kinder, an een vervolg in minne tieden. Ik kun gien reden verzinnen. Liefde; ik huuld niet van dat merakel grote woord met rimpels in het vel.

Het bleef niet bij die iene maol. Aalgedurig krieg ik van Else de vraog veur de voeten. Verpakt, rechtstreeks, dan een hiele tied niet. Om mij hen trouwt kameraoden, aolde vlammen. Waorom trouw ik niet?

As Else in 1982 zes week in Spanje is op een vakantie cursus, belt ze om bij te praoten. Het bevalt heur goed. Ze mist mij, wet ja dat ze weerom kommen zal.

‘Je blijft ja op mij wachten,’ zeg ze.

Veur ik het zölf in de gaten heb, stel ik veur te trouwen. Ik vraog het niet, ik nuum de meugelijkheid.

‘Je wult ja geern.’

Ik heur een vromde mannenstem die de woorden zeg.

Ze wul geern.

De duvel in mij lacht. De ofwas stiet een week in de geutstien.

Uut Madrid schref Else een brief met heur wèens naor de burgemeester. Een kort en zakelijk briefje veur de ondertrouw. Ze wol gern met mij deur het leven. Dat moet der in staon hebben. Ik heb het verzuuk nooit zien.

We trouwt as Else een week weerom uut Spanje is. De brulofst blef sober. Iniens is het gien verdienste meer aj trouwen gaot. Het is nog net niet klein-burgelijk. Zunder ja-woord kun ok. En an het ende van de feestdag begriep ik niet meer waarom ik niet zunder doe.

Een huwelijksnacht in een hotel, een sissende kurk, ieskaolde champagne naost het bedde. Ik trok de handschoen an.

Ze drinkt witte wien.

Gretchen bestelt een bier veur mij. We proost. Ik weet niet wat ik zeggen moet. Heur knie zo dicht bij die van mij. Ze zit binnen handbereik. Ik snoeve heur locht. Ik vuul heur warmte. Ik wul het niet over het congres hebben. Ik wul het over heur en over mij hebben. Ik neem een slok, veeg met de rug van de haand schoem van de bovenlip.

Ze komp uut E. Ik had heur daor nog nooit tröffen.

‘Toeval,’ vrag ze, ‘dat we menare hier treft?’

We praot over toeval en wat daor met van doen hef. Over de vlinder die op-vlög van een moerbeiblad in China en locht in beweging zet, over anzwellende wind over de Stille Oceaen, over de orkaan die dagen later in de Bermuda driehoek schepen zinken lat. Vierentachtig zeelu dood deur ien vlinder. Stel joe veur.

Ik schoef de barkruk op heur an. Ze dreit de kneien vot. Ik bestel witte wien en whiskey zunder ies.

Op een bestelbon schriefft we een verhaal. Zij de eerste regel, ik de tweede, zij de derde. Ik raak heur de hand as ze mij de pen gef. Korte vingers, een ring an de rechterhand. We blyft steken in lege regels, speelt met holle zinnen. Wie zal het eerst schrieven wat e vuult; dat e der zat van is of wieder wul? Tussen de regels gruit een aander verhaol. We kunt nog weerom, as we wult en op huus an gaot. De bar giet dicht. Ze is mu, vuult niet veur een wandeling onderlangs de steerns.

‘Slaop goed.’

‘Slaop beter,’ zeg ze.

Met een ofdruk van een zwieterige haand gao ik de nacht in, hen de vuurtoren. Zacht soest de zee. Ik trek de schoenen uut. Zolt water spuult mij om de voeten. Wied op zee stiet een boorplatform. Lichties flikkert. Ik pak een schelp, luuster en gooi hum wied in zee. In China zit een roodborstie op een tak.

Op de boot hen het vaste laand stiet Gretchen op het bovendek an de reling. Ze kek over het wad, liekt op te gaon in de ruimte om heur hen. Zunlocht knippert in vlekken tegen de zeebodem. Ze knep de ogen dicht tegen de schittering op de wasbordgolfies. De boot trekt een brune welle langs de klei, vogels

springt een eindtie hoger as de boeggolf der an komp, wupt naor beneden as het water vanneis rust vindt en tegen de geulwal kabbelt. Ik wul dat ze op mij wacht. Ik aorzel.

Ik aorzel, zoas ik het hiele leven aorzeld heb. De rooie draod ontbrak mij, het hoger doel in het leven. Ik wus van het breigaoren dat ik samen met mien moe op een bol dreide. De arms recht veuruut en uutkieken dat het niet in de knup kwam. Der mus een doel weden. En as dat doel der niet was, dan zul ik mij een doel maken.

Ik stao naost heur en veur ik het weet vertel ik Gretchen, de bovenarm tegen die van heur, heur voet tegen die van mij, hoe ik vocht veur en tegen mien bruur, mien va en moe, de schoel, met mezölf. Hoe gevuul verdrunk in de hoge klaslokalen, hoe kennis oplöst in het niks, hoe wetenschap ongriepbaor verdampt. Een enkelt verhaal, een enkelt gedicht is der nog.

‘In schrieverij vind ik troost,’ zeg ik. ‘Andere herinnerings bint vot of kleurd deur leed en deur ruzies, deur straf.’ Ik krieg zoerbraand.

‘Ik schrief wel ies een gedicht,’ zeg ze.

Ze haoldt de reling met beide handen vaste, maor ik vuul heur arm om de scholder. Ze vreug niet of ik gedichten schreef. Ze wus het. Ik bin wisse.

Ik vluchtte veuruut, raakte mezölf kwiet in Sturm und Drang. Ik dacht niet nao, ik keek niet weerom. Met lemmings rende ik hen de ofgrond. De gal löp mij over. Zölfspot hef een eigen taal en licht om mien kwaojongens leed. Ik gao pissen.

‘An het wark. Zo now en dan bezeupen en bij toeren bij een aander vrouw in bedde. Altied veur de thee weer vot. De wichter mussen mij niet te nao komen. Wassen, verschonen, koken en de bolle te vreten geven, dat kun ik zölf.’

Gretchen schrikt niet as ik dat zeg. Ze knikt. Bijkaans heurt ze niet wat ik zeg. Ik heur mezölf.

De zun klimt hoger. Schaduwen op het wad verdwient. De boot maakt een drei naor de pier. De locht van verbrandingsgassen trekt over oens hen. De diek schrikt mij of. Mien leven wordt begrensde deur de drömpel van het vasteland.

Ik gung hen Zimbabwe om negerkinderties te bekeren, zwarties te helpen. Schoelkinder met kroeskoppies wachtten op mien kennis. Ik kwam der an. Leergierige kinder, vruchtbare zwarte eerde veur een schoelmeester.

Hamlet, Shakespeare, Edna O’Brien, Jane Austen, J.D. Salinger en Doris Lessing die as zukke schiere boeken over Zimbabwe schreven had. Ik leut zien dat ik mien klassieken kende.

De schoelkinder wussen niks van literatuur. Ze wullen het niet weten. De kinder hadden gien boodschap an the white man’s burden. Ze huufden gien boeken van vrouwlu van kolonialen, al schreven die bwana’s nog zukke gevuilige verhalen. Nao een maond kwamen de eerste vraogen.

‘How can you do that, just like that?’ vreugen ze. Of ik trouwd was wollen ze weten. Hoe kun een man allent in een huus leven, allent, zunder een vrouw in de keuken, zunder vrouw in bedde?

Dat antwoord wus ik niet. Ik kende allent antwoorden op mien eigen vraogen. As ik antwoorden niet vinden kun, schreef ik gedichten.

‘Just like that.’

Bij keerslocht leerden negers in Mukumbi’s bar mij daansen op traoge muziek. Ik drunk genog, vergat alle vraogen. Febby was wend veur zukzölf te zörgen. Het warme zwarte lief tegen mij an.

‘Ma’k je neugen?’

Het was gien Weense wals, daar in het duuster op het stoffige zaand. Ze knupte mij het hemd open, drukte de zwaore borsten tegen mij an. De buik, het warme lief bereurde mij. Ik reuk zwietlocht. Negerinnen stinkt niet, ze roekt.

Ik fluusterde heur in het oor. Febby huuld niet van praoties en van moeilijke vraogen. Febby huuld hielendal niet van vraogen. Ze huuld niet van mien zachte beeties in de hals, ze wol mien veurzichtige handen niet in het kroeshaor. Met aander volk op de deel mus ik heur of blieven.

‘Kom met,’ zee ze.

De draank in Mukumbi’s bar was op.

‘Kom met.’ Het was heur bevel.

Ik vergat Doris Lessing, vergat *Pride and Prejudice*, as ik al an literatuur dacht, was het an D.H. Lawrence.

Het zaand onder het rieten mattie was hard en dreug. Het stro op het dak lag wied uut menare. Febby was zachte. Ik zag steerns boven een eilaand. De sokken huuld ik an. Dat was het ienige.

‘Gien gemieg met handen en vingers, ie bint een grote jongen. Doe dat maor as ie allent bint.’

Vrog in de mörgeen drunk Febby drunk nooit thee. Potten en pannen glummen in de mörgeenzun. De keuken an kaant.

‘Was it a local woman?’ De Indische dokter kek mij minachtend an. Vraogenzaod.

Febby komp nog een maol langs. Of ik kleren veur heur heb, of keukenspullen, een pan. Ik geef een T-shirt en een ofwasbörstel. Ik heb een doel in het leven.

‘Dat is een strandloper en dat is een kokmeeuw, een ienjaorige,’ Gretchen wes naor vogels op het wad. Ze kent de namen, zöt an de kleuren hoe aold de vogels bint, wet mannegies en vrouwgies van menare te onderscheiden.

‘Pasgeboren beesten, maor ok mèensen, draogt al speuren van aolderdom,’ zeg ze. ‘As ik een poppie van een maond, twee maond aold zie, dan zie ik de rimpels en de volden die later kommen zult. Asof jonkheid de aolder in zuch hef.’

De tied rimpelt en broest achter de boot.

‘Tied bestiet niet veur een vogel,’ zeg ze. ‘Allent vandage is der.’

Een kokmeeuw schrowt.

‘Het locht van de zun döt der minder as twee minuten over om vanof de oorsprong hier op het wad te schienen,’ ik wies omhoog, ‘een fractie van een lichtjaor bint we van de zun vot. We ziet wat daor twee minuten leden gebeurde. Steerns verlicht het verleden, maor niet oens verleden.’

Gretchen overbrugt lochtjaoren.

De boot stöt tegen de rubber band an de kade. Achter de hekken staot lu die naor het eiland wult. Ik wul weerom. Gretchen pakt mij de arm.

We loopt de trap of naor het tussendek. Ik vuul heur jas tegen mij an. Heur tas stoot mij in de rug. De zun klimt. Ik wol dat het regende.

‘Laot mij ies wat van joe lezen, van joen gedichten,’ zeg ze.

Ze zet de tas op het beton van de steiger.

‘Ik meen het.’ Ze kust mij vol op de mond.

Vot is ze.

De tied löp langs mij hen, asof ik toeschouwer bin en naor een wedstried kiek. Ik kiek van ofstaand, ik haold niet van sport, begriep de regels van het spel niet hielendal. As der scoord wordt, schrouw ik niet en as het spel doodvalt blief ik op de plek.

Just like that.

Het speulkwartier is veurbij. Achter de diek wacht Else. Ja, het was een goed congres, nee, het is niet late worden. ja, ik heb kalm an daon met de draank. Vrouwlu waren der ok. Zal ik ofdreugen?

Een week nao de boottocht stuur ik een gedicht, een week later nog ien. Gretchen lat niks heuren. Ik wacht twee week. Dichten helpt niet. Ik bel. Ze is mij niet vergeten, zeg ze. We spreek of.

‘Heb ie gien trek?’ Heur gezicht kreg een golden glaans.

‘Ik wul met joe naor bed.’

De wenkbrauwen gaot omhoog.

Ze zeg het asof ze het altied weten hef.

Het mes valt mij vot, klettert over de tegels van het terras. Tied stiet stille.

Ze rekt mij een servettie an. Ik veeg het mes of. De middagpauze is veurbij.

‘Ik bel joe,’ zeg ze.

Vanneis loop ik vanof Mukumbi’s bar met Febby, kroeshaor in strikkies, hen heur strooien hut.

In een bouwput speelt mussen in dreug zaand. De ober spuult de glazen. Else vernuvert heur met kantoorwark. In de vrije tied döt ze an volksdansen. Ze löp festivals af en daanst in bejaordenhuzen en op beursen. Ze is trouwd, met elk kan ze dansen.

Veurig jaor kwam ze hum in de muut. Het is buten mij omgaon. Ze giet al-lent hen optredens. Mexicanen, Fransen, Finnen, Marokkanen. De Kroaat uut Zagreb. Bogdan achternao.

Ik bin heur trouwd. Else daanst met elk.

Ze hadden het liever niet telefonisch daon, zeg de plietsie. Het was niet de gewoonte, maor met het neis van acht uur zul het op televisie kommen. Der is een diender onderweegs.

Het is kwart veur acht. Ik blader deur de kraant, de televisie laot ik uut. Onderhandelings over vrede in Kroatië schiet van gien kaant op. Beloftes over staakt het vuren smoort in ontploffings. Nationalisme, jaank naor Lebens-raum, aold zeer en onmacht. Wat is mooier as met een echt geweer deur struken, dorpen en bossen strunen. Killing you softly, just like that.

Ik ken dat gevuul. De windbuks die mien va op zien veertigste verjaordag kreeg. Het deusie loden kegelties met een ofgeronde kop en ribbelde randties.

Blikkies en flessen van een plank schieten en torenkraaien van de kerk. Het moet verbeelding west weden. De kerk stun te wied vot, maor ik heurde het tikken van de koegelties, zoas ik altied heurde wat ik heuren wol, zag wat ik zien wol. Mien wereld gung tot wied achter de kerk.

Ik speulde soldaot met de buks in de hof. Een mus, een jonge koolmees. Van een meter of drie kun dat niet missen. Twee, drie veerties zweefden omdeel, het korte ploffie in het zaand, wieder gien geluud. Dat was dood. Ik weur man.

Vief minuten, langer had Else hum niet spreuken, het was genug west. Een half jaor later vleug ze naor Graz in Oostenriek, het vliegveld in Zagreb was toen al dichte. Met de trein kun ze der nog wel kommen.

Om kwart over acht stiet een dienaar van justitie in burger veur de deur.

‘Moi.’

Nee, ik heb niet naor het journaal keken.

De koppies staot in het dreugrek. Het aanrecht is schone.

Gretchen

‘Gretchen,’ wat moet je met die jong?’

Mien va was rechttot rechtan, hij huuld niet van omwegen. Wat as ik in Victor zag?

Victor vreug mij, niet omdat het zo heurde, we huulden beidend niet van regels, maor omdat hij wol. Ik ok. Het gung vanzölf. Ik woonde op kamers in Nijmegen en leerde veur dokter. Victor leerde wieder in Amsterdam. We zagen menare in de weekends en bij toeren deur de week. Het duurde hum te lang. Hij wol vastigheid. A’k now weerom kiek dan zat der ofgunst bij hum. Jaloers was e dat ik allent woonde en gedurig aander manlu op visite kreeg. Victor had wèens naor zekerheid. Dat ik zwanger weur en Ivo onderweegs was, kwam Victor goed uut. Ik weur gien dokter. Ik leerde veur moeder.

Va wacht het antwoord niet of, hij giet hen achter. Mien va kent mien temperament.

De biesten staot op stal. Hij bindt de achterpoten van de wildste koeien vaste en zet melkmachine an. Hij kek mij an. Ik stao naost hum, denk an die maol dat ik uut schoel kwam, midwinter, kaolde voeten, kaolde handen. Zeuven, acht was ik.

‘Kom maor Gretchen.’

Ik warmde de handen tussen de achterpoot en de uier van de koe.

‘Heb ie het kaold wicht?’

Ik zee niks. Ik wus dat mien va gien antwoord verwachtte. Now weet ik dat e vraogen stelde om me nao te laoten denken, niet om antwoord te kriegien.

Ik was verliefd, Victor huuld van mij. Veul later leerde ik dat verliefd weden en haolden van niet hetzölfde is. Het döt der niet toe. Ik had der nog gien weet van dat de tied de geschiedenis verknooit en een aander lading gef an belevings. Alle herinnerings bint vals.

Ik huuld der van bij mien va veur op peerd deur het weilaand te draven. Mien kinder laot mij het onderscheid zien maank liefde en haolden van. Met de hand tegen de uier moet ik lacht hebben, zoas Elina lacht as ze bij heur Alfons op de fiets zit, zoas Ivo lacht as e Karin an de telefoon hef, zoas Ankie lacht as ze de derde minnaar belooft te kommen. Haolden van dat was dekens uitkloppen met mien moe in tied dat mien bruurs op het land an het heuien waren. Dat waren de spookverhalen van oom Jan as we in de stal speulden. Dat was de schaduw van maonlocht over het schilderij in de slaopkamer. Ik huuld van Maaïke. Ik bracht mien zus hen de bus, haalde heur weer op, verschoonde heur as het neudig was, speulde met heur. Ze was gien straf. Elk kun ja wat an mankeren. Bruurs en zussies, kinder, dat was haolden van. Van Victor huuld ik niet, ik was verliefd en hitsig.

‘Ik heb een ander,’ zeg Victor.

Ik schrik. Hij zeg wat ik al wus, maor niet weten wol. Elkenien wus het. Ik was de leste die het heuren wol.

Ik eet niet meer. Hij nemp mij met hen dure restaurants. Garnalencocktail, fruits de mer, meloen met rooie port, wildschotel, pizza, schotel Mykoynos. Ik lust het niet. Ik lust heur niet. Wat hef zij dat ik niet heb? Wat zöch e bij heur? Bin ik teveul?

Victor wul mij niet kwiet, zeg e.

Waarom vrijt mensen in oorlog? Ik mis de vraogen van mien va. Victor löp de keuken deur, het achterhuus in. Hij komp weerom. We vecht, we schreit, we vecht en vrijt onmacht vot tussen de lakens.

Hij was een mooie man, mien va, een knappe vrijer. Een korte man, maor stevig en sterk. Ik heb zien lengte. Zien trots. Altied warken, altied haanden tekort op de boerderij. Gien tied veur praoties.

‘Gretchen haal het peerd.’

Ik bin twaalf. Hannekemaaiers meit grös en harkt heui in een zwad. Ik bin bang veur het peerd. Het is me te groot. Ik durf niet onder het biest langs om de zeel vast te maken. Het peerd lat zuch willig vastmaken. Va zöt dat ik niet durf.

‘Loop nooit stief achterlangs een peerd,’ zeg e.

Hij frag mij niet een aander maol, as de jongens der niet bint, haalt e zölf het peerd op. De middagslaop slat e over.

‘Neem de bocht bij de brug flink ruim. De tweede wagen moet ok met. Aj te krap gaot komp alles in de sloot.’

Ik neem de bocht. Het heui schommelt op de wagen. Het peerd kent mij, trekt deur, lat mij niet allent. Bij de schuur stiet Victor. Hij zeg niks, kek, wet niet hoe e met mij an de praot kommen kan. Ik mag hum wel. Hij is mij vertrouwd. Hij nemp het veur mij op as het neudig is. Het is niet neudig. Ik red mezölf. Ik fiets met hum hen schoel. Zwiegende kilometers. Kom toch. Hij komt niet.

As ik vanof de bos deur de weilanden naor huus loop, zie ik hum veur het raam van de slaopkamer staon. Hij zweigt, ik bin wied vot. As ik dichterbij kom, zweigt e niet meer. Ik steek de hand op. Hij is vot.

De viefde klas. Maaike is ziek. We zörgt, we koestert, we haoldt van heur. Ze wet wat liefde is. Ze giet dood. Het wark giet deur.

Een week nao de begrafenis komp Victor. As Victor der is, is Maaike der weer. Ik wandel met hum op en deel naor de bushalte. Hier stun ik om half vief te wachten. Hier lachte ze mij integen, pakte ze mij de hand. Victor pakt mij de hand.

Het was de vaas die we van de aolden van Victor kregen, van zien va, van zien tweede moe. Elk hef zien verhaal. Nao twaalfenhalf jaor. Marmer met een dikke bodem, met een te nauwe hals. Ienmaol hadden der bloemen in staon, chrysanten. De golden bloemen haalden drie week. Het waoter kreeg de locht van bedarf.

‘Laot staon,’ zee Victor. ‘Laot staon.’

Aanderdaags gooide hij de vase tegen de muur. De scharven gungen in de ofvalbak. De scheur in het behang bleef. Victor gung krap deur de bocht.

Anita kwam Victor nam heur met in huus. In mien domein. Anita was veul jonger. Heur aolden vrijden wied nao de oorlog. Ik wol het niet weten. Op verjaordagen was ze der iniens. Elk kwam bij oens binnen. Der weur niet vraagd wel as ie waren. Het bedde stun klaor veur elk. Victor sleup bij mij. Anita lag in het logeerbedde. Ik wus niks.

De overuren, de congressen, de warkweken, de recepties. Ik mus het weten.

Anita belt veur Victor. Ze wul een ofspraak ofzeggen, een neie maken. Bloed lōp mij vot uut het heufd, uut het hart. Ik bin leeg, leg de hoorn op de haak.

‘Wie was dat?’

Ik huuf hum gien antwoord geven.

‘Is het waar?’

Hij gef gien antwoord.

Victor kon het niet uitleggen, wol het niet uitleggen. Ik wus niet wat ik vraogen mus. We gungen hen bedde. Waorum vrijt mensen in oorlog?

Ik begunde de hongerwinter. Victor huuld van mij zoas ik van Maaïke huuld. Hij huuld mij de haand vaste, verschoonde mij as het neudig was.

In de nacht kwam ze in dreumen. Anita kwam me nao. Ze was het spook uut de verhalen van oom Jan in de koestal. Ik vuulde heur handen uut de muur kommen. Ze smoorden mij. Ik speulde de heufdrol in Repulsion van Fellini. Anita sneed mij in de vinger, het bloed speut omhoog. Victor maakte mij wakker, troostte mij. Oorlogskind tussen twee fronten.

Hij stopt der met. Hij zeg dat e met heur stopt. Langzaam vind ik rust weerom. Ik geleuf dat e met heur stopt. Hij giet niet meer hen congressen, maakt gien overuren meer. Anita belt niet meer. Ivo en Ankie woont op kamers, Elina komp weer bij mij. Mien wereld wordt gedurig groter, maor benaom in mezölf.

We eet rooie poon, Victoria baars, we vliegt met paosen hen Kreta, we eet geitevlees met feta. Ik grui. Ik dreum niet meer. Ik word niet meer pakt. Ik bloed niet meer.

Ik ken congressen. Het eerste congres in Hongarije. Een warme zomer. Gala-diner in het lang. Drankjes in de tuun van het kasteel. Zigeunermuziek. Anita was net vot.

Ik kiek om mij hen. Ik gao hen lezings. Ik haold mij op de achtergrond. Ik bin een kieker, een toeschouwer. Het duurt lang veur ik wat zeg. Nao het diner zie ik een stel de tuun in lopen. Beneden bij het bordes haoldt een hoogleraar uut Budapest de arm om de scholder van mien collega. Heur arm om zien middel. Elk hef zien eigen waarheid.

‘Bevalt het joe hier?’

Ik bin der op verdacht. De inleider van de nommedag. Een lange en slanke

man. Een rossige snor en bakkebaorden as Dickens. Hij komp uut Oxford. Mien Engels is niet goed. Ik zwieg en laot de man praoten. Wat as ik drink en of ik nog een drankie wul en dat ik een mooie jurk an hebt. Mien haor stiet hum an.

Victor had Anita veur het eerst tröffen op een congres. Hij zeg dat zij hum vraogd hef. Ik geleufde hum niet. Vrouwlu die een man neugt, op het speur zet? De Engelsman brengt mij riesling. Ik drei het glas in de hand, veeg met de vingers de condens vot tot het helder is.

‘Laot we in het park wandeln.’

Ik wandel met hum deur de Franse tuun achter het kasteel. Bij een beeld van een discusswarper staot de hoogleraar en mien collega. Ze hebt het over Griekse en Romeinse kunst, liekt het. Ze wiest naor het beeld, kiekt menare net niet in de ogen. Ze hebt de veurbijblik van lu die enkelt vrijen wult, wieder niet. Ik ken dat.

De Engelsman pakt mij vaste. Ik vuul het as griepen. Ik laot het glas op een richel achter, ik neem gien tweede as ik weerom bin van de wc. Op het terras kiekt we naor aander congresgangers. Ien veur ien, maor vaker met twee tegelijks zuukt ze de kamer op. Boven het grös hangt witte daamp.

‘J’ai froid,’ heur ik mezölf tegen Dickens zeggen.

Drie jaor later kom ik de Engelsman in Zürich weer tegen. Hij is vrundelijk. Knikt mij toe, herinnert mij an Budapest, hoe genoeglijk het veur hum west was. ‘Cosy,’ zeg e. Nao het ende van de eerste dag feliciteert hij mij met mien inleiding. Het hef hum slim boeid. Ik bedank hum. Hij vrag niet of ik wat drinken wul. Ik vuul het: ik bin Anita. Een Anita wacht op hum an de bar.

In de lounge van het hotel treft de congresgangers menare. Ik laot me met-slepen deur de aovend. Ik wals met een Hongaar, een Pool, een Duutser. Tegen twee uur zingt een Italiaan een aria. Hij kek mij met hiete ogen an, wul de leste dans met mij. ‘Tutta bella donna.’

Tutta bella donna. Ik dreum van de Italiaan die twee kamers wiederop slap. Hij stiet veur het raam en zingt Schöne Blumen aus Hawaii en dan een stuk uut De Parelvissters. Ik wul hum binnen laoten. Help hum de ladder tegen het balcon. Zingend komt e de treden op. Dan giet achter mij de deur open. Victor en Anita komt binnen. Ze drukt mij an kaant. De Italiaan stiet al an de rand van het balcon. Ze pakt elk een kaant van de ladder en drukt die achterover. Zvietend word ik wakker. Ik schrouw.

Ik zit bij Victor achter op de motor. Ik vuul de wind langs mij hen. Ik weet niet waar we riedt. Victor wet de weg. Ik bin nargens en overal. Ik roek het leer van zien motorpak. De arms stief om zien middel. Hij brengt mij veilig hen huus.

Ik stao onder de douche, ziep mij het haor. In een half jaor was het gries. Anita is hoogblond.

De deur van de badkamer giet open. Victor met twee glazen rooie port. Hij komp uut de keuken. We nipt, drinkt. Hij komp bij me staon, kust mij de mond, drukt mij tegen hum an. Warm en driefnat rekt hij mij de handdoek an, dreugt mij de rug.

‘Bratwurst,’ zeg e, ‘mit Sauerkraut. Dommiet.’

De badkamer is net groot genug. Ik verzet mij. Victor nemp de bocht te krap.

De kinder bint vot. Victor zit tegenover mij. Yoghurt met honing en walneuten. We laot de ofwas op het aanrecht staon. Het leste hiete water löp deur het filter. Hij schenkt likeur veur mij, veur hum.

‘Vertel nog ies van Zürich,’ zeg e, ‘en van Budapest. Was dat een aordig programma, een goed hotel? Ik heb joe der niet veul over heurd.’

Ik vertel hum van de inleiders, van de complimenten, de gala-aovend in het hotel. Hij is enthousiast. Hij is trots op mij. Ik vuul mij ontspannen. Ik vertel hum van de Italiaan, de aria, en dat ik het gevuul had dat die man dat veur mij allent zung.

Victor zeg dat e hum dat wel veur kan stellen. Schenkt vanneis likeur.

Ik vertel mien dreum.

‘Die jongen wul wat van joe,’ ik heur de stem van mien va. Hij stelt gien vraog. Op het congres op het eilaand had ik de man met het jongensfiguur wel zien, hij was me in niks opvallen. Ik zag hum overal.

An de bar speelt we een woordenspel. Om beurten een regel van een verhaal. Ik bin waarschowd. Gien kwaoie dreumen, wat döt e met mij?

De kamer is te klein. Asof ik een lont anstak. Rechten en plichten en vrijheid en gevangenis. Niks is der meer van de warme handdoek in de douche, van mien mooie rug. Mien rooie haor deugt niet. Mien taofelmanieren bint niet goed. Ik doe de was niet vaak genug. En altied vot, altied vot. Waorum belt collega’s mij zo vaak? En gef hij mij niet alle vrijheid, hef e hum niet opofferd, hef e mij niet red deur Anita op te geven.

Gemien, laagbijdegronds, een dolksteek in de rugge van een trouwe man, van een vader die het hiele leven in dienst steld hef van vrouw en kinder.

Der trekt een scheur in het behang.

Ik kiek wel uut. Van mij mag het toeval weden dat Herman naost mij zit. Van mij meugt vierentachtig zeelu omkommen deur die vlinder in China.

Oens verhaal op het kaartje blef onschuldig. Hij frag mij veur een strandwandeling. Ik zeg dat ik wel vaker hen congressen west bin.

‘Ik slaop vannacht allent,’ zeg ik.

Het duurt lang veur ik in slaop val. Elke voetstap op de gang heur ik.

De ander morgen bij het ontbijt komp e tegenover mij an taofel. Hij zeg niet veul. Het liekt asof e gien oog dicht daon hef. Arme jongen. Schiere ogen.

Boven an de reling van de boot wacht ik. Ik wus niet dat ik wachtte. Ik vuul dat e naost mij stiet. Ik heb op hum wacht, vuul mij rustig en stram tegelieks.

We kiekt over het wad, praot over het belangrieke van het bestaon, over het heelal, over lichtjaoren. Ik zeg dat het jammer is dat der gien zeehonden bint. Herman drukt de arm zachties tegen mij an. Ik laot hum geworden.

Ik vertel hum da'k vrogger gedichten schreef. Ik was vergeten da'k dicht heb.
'Weet ie wel hoe aold a'k bin?' Ik waarschouw. Blief bij mij vot. Ik wul gien stried om een jongere man.

Hij gef gien antwoord. Hij vertelt over Afrika, over hoe as e met een negerin in een strohuttie vree, over ander vrouwlú. Dat e een hekel hef an theedrinken, vrog in de morgen. Dat e aalgedurig om hum hen kek, mèensen zöt. Aalgedurig weet ik wat as e zeggen giet. Asof ik zien leven al ken. Ik begriep mezölf niet.

'Leeftied maakt mij niet uut,' zeg e.

Ik vraog hum hoe aold e is.

Op de pier haalt e mij in, löp e tot de bushalte naost mij.

'Mag ik joe schrieven?' vrag e.

Ik knik.

'Stuur maor ies een gedicht,' zeg ik en druk hum de lippen op de mond.

'Het was een aordige conferentie,' zeg ik tegen Victor, 'maor van mij huuft dat gepraot de kommende tied niet weer. Ik heb goed slaopen.'

Elina kek op van het huuswark.

'Now een beetie enthousiaster mag ok wel. Ie hebt vast lekker eten en ie huufden niet of te rumen,' zeg ze.

Ik overheur huuswark van topografie. Oostenriek, Hongarije, Roemenië, Hellas, de Balkan met aander grèenzen.

Een ansicht in een envelop. Een Japans landschap, zee, donkere bergen, een vulkaan liekt het, een streep locht over het water.

'Bijkaans kunt we het toeval helpen, met wat dan ok,' schref Herman.

Op een apart kaortie een getypt sonnet over grieze locht en een vuurtoren.

Ien zoen op de pier, een aovend an een bar, een zwiegsaom morgeneten. Is dat genog? Hij stuurt een gedicht over de natuur.

Herman belt. Ik heur de verlegen jongen an de aander kaant. Ik geef hum een kaans, omdat ik het wul.

As ik te vrog veur het café stao, naor binnen gaon wul, tref ik Victor. Hij kwam toevallig veurbij, zeg e. Ik krieg het warm.

'Gao'j met naor binnen?'

Ik zeg dat ik een ofspraak heb. Dat ik gien tied heb. Dat we menare vanaovend ziet.

'Ik kook.'

'Ik doe de ofwas.'

Achter mij langs zie ik Herman het café in gaon. We bestelt een broodtie. Drinkt melk. We praot over het eilaand, over de kleuren van het wad, de zuns-
ondergang, de Japanse ansicht, over sonnetten en vrije dichtkunst, over taal.

Hij raakt me niet an. We zit an een taofeltje dat te krap is, zunder ruimte veur de bienen. Hij kek me an met glunige ogen. Tutta bella donna.

Ivo was vier. We gungen met hum hen de dierentuun. Ik huuld hum an de hand. Sleepste hum met. Met de vrije hand pakte Ivo elk stientie, elk papiertie, elk takkie dat op het pad lag.

‘Moe, moe.’

‘Ja, jong. Dag vent, mooi Ivo. Laot maor an pa zien.’

Victor kek. Pakt het papiertje, döt het in een prullenbak.

‘Zo vent, zo is het netties.’ Ivo brult.

In de vogelkooi staot roze pelikanen op ien poot, papegaaien en vogels waar ik de naam niet van ken vliegt hen en weer, kroept bij menare.

Ivo hangt over de leuning van een bruggie. Buuk over de onderste balk. Met de handties speelt e in het water. Hij kek naor de kiezelstienties die glinstert in het zunlocht. Hij zöt gien vogel, heurt niks. Hij lat de wereld en de zee deur de handen glieden. Dan kek e omhoog. Ik zie mien wereld in zien oogies.

‘Ma,’ zeg e. ‘Ma.’

Ik dreug hum de handties an de rok. Til hum op. Dan leunt e tegen mij an, gef mij een zoen.

De jongen tegenover mij trilt de haanden. Snedt veurzichtig deur het broodtie. Elk moment kan e de vörk, het mes vallen laoten. Wat moet ik met hum? Ik zie mien wereld in zien ogen, en mien zee.

‘Ik wul met joe naor bed. Ik wul met joe vrijen.’

Victor

‘Nee, hij is gien rokkenjager,’ zeg ze.

Ik vraag Gretchen waar ze an begunt. Ik weet wat het is. Vertel mij niks. Het is niet de eerste maal dat ze verliefd is op een aander. Het is niet dat ik bij de deur staon mus om ze vot te jagen, maor toch. Ik wus dat het gebeuren zul, ik wus allent niet wanneer. Het gebeurde mij. Ik was der niet naor op zuuk. Het toeval, het ongeluk, het geluk stuurde mij hen Anita. Dat was aans as met Gretchen. Gretchen huufde heur geluk niet buten de deur te zuken. Wat wul ze meer. Ik doe alles veur heur. Ik gaf heur het huus, de kinder die ze wol, ik gaf ruimte, bij mij kan ze schoelen. Ik luuster. Ik kan zwiegen.

Tikkertie met verlös. Het is tikkertie met verlös. Hoe aold was ik? Zeuven, acht? Ik wul het niet weten, het is makkelijk uut te reken.

‘Victor, gao jij met Heinrich speulen,’ zeg mien moe. ‘Gao hen het schoelplein. Ik wul die drokte niet om de deure.’

We rent hen en weer. Karel en Joop uut de zesde klas doet met an.

‘Ik heb gien zin meer,’ zeg Heinrich. ‘Ik bin mu.’

Ik heb ok gien zin, maor we moet van moe votblieven tot etenstied.

‘Nog ienmaal.’

Karel rent achter mij an. Hij kreg me te pakken. Hij zit tien tellen boven op mij. Dan moet ik. Ik ren om de lindeboom, achter Heinrich an. Heinrich lat hum vallen, hij strukelt. Ik gao bovenop hum zitten en tel tot tien.

‘Ie bint hum Heinrich, ie bint of. Ik heb wunnen.’

De huusdokter zeg dat Heinrich al een zwak hart had. Dat het een maal gebeuren kun, maor dat het wel slim vrog is.

‘Victor kan der niks an doen,’ zeg e.

Mien va en moe herhaolt de woorden van de dokter.

‘Ie kunt het niet helpen,’ zegt ze. Ze stuurt mij naor buten. Ze vindt dat ik genogt weet.

Bij de bureen speult Gretchen met heur malle zussie. Van een tuugrek en dekens hebt ze een tent maakt. Ik speel met de wichter in de tent, kroep onder een deken en gao languut liggen. Ik lig op de rug, doe de ogen dicht en leg de handen op de buuk, vingers in menare. Gretchen komp naost mij liggen. Maaike wul op mij zitten. Ik wul dat niet.

‘Heinrich is dood,’ zeg ik.

‘Oenze poes is ok dood,’ zeg Maaike.

‘Nee, gien kruus, dat mag niet van onze kärke,’ zeg ik as Maaike met twee plankies an komp.

Ik gao hen huus en schrei bij mien moe in de keuken. Ze stuurt mij hen bedde.

De wegen bint beschreven, het pad is bekend. Tweemaal op zundag hen de karke, ok as het mooi weer was, ok as Gretchen op de scheuvels stun en op het kanaal baanties op en deel reed.

‘Zwieg. As grote mensen praot, heurt kinder te zwiegen.’

Ik zweeg. Pas nao het eten, as ik mien moe huulp met ofdreugen, preut ik. Niet veul. Ik zweeg as grote mensen in de stoel zaten te slaopen. Heinrich was der niet meer om met te praoten.

‘Te bint hum Heinrich, ie bint of. Ik heb wunnen.’

Het jankt in mij deur, bij elke ofwiezing komp het boven. Het is een kwaoie koppeling tussen daod en kinderdreum.

Een jaor later, of waren het der twee? Ik wul de tied niet weten, giet moe naor Heinrich. Ik wus dat het kwam, dat ze me achterlaoten zul, verlaoten zul.

We staot in de keuken.

‘Moe, hej nog een schone dreugdoek?’

Ze zeg niks, leunt tegen het keukenkastie. Ik roek de zoere locht die onder het verbaand votkomp. Ik weet het verbaand om de borsten. Ik zag de zwachtels om de kanker toen ze op de deel emmers an het schrobben was.

‘Niks veur kleine kinder,’ zeg va.

Ik vraog hum.

‘Je moe is ziek,’ zeg opa. ‘Ze wordt niet weer beter. Ze giet naor Heinrich, naor de Here. Bid maor veul veur heur.’ Hij strek mij over het haor.

Een maond later lat ze mij allent. Ze is thuus kommen, stiet in de kraant.

‘Te bint hum moe, ie bint hum.’

Ien moe was genug. De tweede vrouw die mien va in huus haalde mus ik niet. Elk mèens waar ik mij an bind, lat mij allent.

Ik kiek uut het slaopkamerraam. Boswallen trekt bochtige lijnen in het land. Ik schat de lengte, de breedte, maak rekensommen, wul weten hoeveel bomen der staot, hoeveel planken der van maakt worden kund, hoeveel boten in het bos gruit. Ik heb gien boot. Ik vaar soms in de boot van opa.

Wied vot löp Gretchen. Ik wul heur veul vertellen. Ik weet een boel. Wat zal ik heur zeggen? Ik zwei naor heur. Ze zöt mij niet. Ze is te wied vot. Van hier tot an de holtwal is meer as een kilometer, meer as duzend meter. Ze komp disse kant op, giet hen huus, hen malle Maaie.

As ze bij het tweede hek is, zweit ze. Ik doe een stap achteruut, kiek over de vensterbank tussen bloempotten deur hoe ze langs het huus löp. Ze wacht altied op mij. We zit in dezölfde klas. Ze kan goed leren. We gaot geliek op.

‘Aj morgen net zoveul zegt as vandage, dan fiets ik niet meer met je met,’ zeg ze.

Ik mag heur lieden.

Wat haat ik die vrouw. Wat heb ik mij an heur ophangen. Heur va mus mij al niet. Ik heb het altied weten. Ik was gek met heur, ik kun niet aans, het was

gien noodsprong. Elke meid ha'k kriegen kund. Ze moet de handen dichtknipen. As ik in leven blieve, 't is da'k Anita..... Het is dat ik de kinder....

Anita. Het gung vanzölf. Ik heb heur niet zöcht. Ze is op mien pad kommen. Nao al dat ongeluk. Ik had der recht op.

'Doe niet zo bekrompen,' zeg Anita. 'En aj het niet in ienmaol zeggen duurt, zeg dan maor daj over moet warken. Of wark ie nooit iens buten kantooren?'

Ik bel naor huus, zeg dat het later worden kan. Gretchen stelt gien vraogen, zeg dat ze vast met eten begunt. De kinder moet betied hen bedde.

Het ienpersoons is breed zat. Anita stelt gien vraogen. Ik stel gien vraogen. Ze verwacht gien antwoorden. Ze klaagt niet. Ik haold mij stille. Wat bij mij in huus gebeurt, giet gienien wat an.

Ik rook twee sigaren veur ik hen huus gao. Ik leen een boek van Anita. Ik mag weerom kommen. Nao het geile begun komp de klaagzang. Ik bin een zeurpiet. Anita lat mij zeuren.

Nao het zeuren komp de overgave. Ze wul mien overgave. Ik geef mij niet. Ik kom niet. Ze wul met mij trouwen, wul dat ik bij heur kom. Ze wul mien kind, heur kind, oens kind. Ma 'k starven.

Bij heur bin ik thuus, wint droefenis van kwaod. Ik heb genog an Anita, an twee glazen wien, an ien bedde, an een sigare nao het vrijen. De druk is vot van aolde woede, van kinderlijke remmings.

Veuls te late heurt Gretchen wat elk wet. Mien dreum wordt daod. De stried verplaatst naor 't open veld. Ik stried op twee fronten.

Gretchen vertelt mij dat ze met Herman vrijt. Dat ik dat weten moet. Zo kört deur de bocht. Ik wul het niet weten. Ik haold van Gretchen, maor moet dat op disse manier? Ik heb heur spaard, ik spaar heur nog.

Gretchen hef wonnen. Uuthonger. Ze hef mij uuthonger. Ik heb heur voerd. Ze hef mij uuthonger tot ik Anita opgaf. Een minne streek. Ik gao niet vanneis onder. Nooit weer op rantsoen. Ik pak wie ik pakken kan. Nooit weer honger.

Hij is lief veur heur, gef heur aandacht, vindt heur mooi. Het zul me wat.

'En hij vrijt ok lekker zeker.'

Ik jen tot de traonen komt. Ik kom an mien gerak, neem wat ik verloren heb. Spei wat ik inslikte. As de ander morgen de draank uutwarkt is, breng ik thee op bedde.

Laot mij niet allent.

Laot ik die jong niet onder ogen kriegen.

Ik loop met Gretchen deur de stad. We kiekt in winkels, zoekt zummerkleren. Zuukt een terras om uut te blaazen. Ik haold heur vaste. Ze haoldt der van as ik heur vaste haold. We slaot linksof. Ze verstrakt.

'Dat is hum?' zeg ik.

Ze knikt naor de jongen die hum niet achter een glas bier verbargen kan.

'We huuft niet bij hum zitten gaon, of wel?'

‘Nee,’ zeg Gretchen, ‘dat huuft niet.’

‘Gaoj met?’

Anita frag niks. Ze giet met. We zit an de kade. Uutzicht over de haven, maor dat boeit oens niet. Hoeveul jaor leden? Ik weet het niet. Ik wul het niet weten. Ik wul niet weten hoeveel tied ik verknooid heb.

We haalt herinnerings op. As ik de hand vast pak, de arm, vuul ik de warmte van toen. Ze trekt de arm niet vot. Anita kan gedachten lezen. Ik kan zwiegen.

‘Hier lieverd,’ zeg Anita.

Tussen de vingers haoldt ze een stukkie krab. Ik lik heur de vingers of.

Later in de auto. Ik vuul heur lief, zij vuult mien lief. Ze haalt de strik uut het haor. Ik ken de mond, ik ken heur.

‘t Is now te late,’ zeg Anita. ‘t Is nooit te late.’

We vrijt op de achterbank. Ik weet dat het te late is. Wat west is, is west. As ik weerom kiek, zie ik een slachtveld.

Moe kan de arm moeilijk omhoog kriegen. Va pakt de theepot, schenkt de koppies te vol. Moe schöf de thee veurzichtig naor mij deur. Het schötteltie blef dreug.

‘Hier mien jong,’ Ze haoldt mij een eierkoek veur. Ik haold de handen in de buuts, doe de mond halfopen. Va schöf de theepot weerom op het aanrecht tussen de potten en pannen. Hij stiet met de rug naor oens hen. Moe stipt het koekie in de thee, ze lat mij happen. Ze zeg da’k eigenlijk te groot bin. Ze lat de arm op taofel zakken. Ik drink thee, haold het koppie met beide handen vast.

As ik op huus anried zie ik dat het locht in de kamer nog brandt. Wat moet ik met die vrouw? Ik slao de deure van de auto hard dichte.

Ze zit in de kamer, luustert naor het requiem van Brahms, ‘Wenn das Leben ein Ziel hat.’ Ik krieg heur.

‘Waorum bi’j niet in bedde?’

Ik haold van heur. Ik kan heur niet lochten. Ze schenkt mij cointreau. Ik gooi de drank in de geutstien. Pak bier uut de koelkast. Ik zuuk een glas uut de ofwas. As ze naor boven giet, haold ik heur tegen.

‘Gao zitten.’

‘Slet, allemans vrund, hoer.’

Ik wul dat ze doodvalt. Alles hef ze mij ofpakt. Alles. De kinder waren van heur, ik much der naor kieken, achteran lopen, oprumen wat ze achter de kont liggen leut. Ik mus der veur zorgen dat der geld binnenkwam toen ze de studie ofbreuk.

‘Te mussen de deur uut. Ie met oen schoolbesturen, oen verkeersbrigadier-ties. Mij zag ie niet zitten. Ik gaf joe kinder, een huus, zekerheid, alles.’ Ik heur mezölf poesten.

‘Anita. Anita. En toen ik Anita had, mien drei vunden had, pakte ie mij of wat ik van neud had. Ik bleef bij joe. Ie waren naor de verdoemenis gaon a’k vot gaon was. Ik bleef bij joe, offerde mij op. Hongerstaker. Stakker.’

Ze jankt, giet naor de douche. Ik gao hen de garage, haal een beugelfles. Ik pis in de tuun. Wacht tot boven het locht uutgiet. Ik neem der nog ien. Ik laot mij buten dood regen. As ik dood moet, dan now en hier. Ie kunt tot tien tellen.

‘Ie bint hum. Ie bint hum.’

Else

‘As we maor niet verzoept,’ zeg Bogdan. Hij kek benauwd, dreit hum om en soest in slaop.

De boot van Harwich naor Hoek van Holland schommelt roeg. Noordwester storm. Water gorgelt in de stankofsluter onder de wastaofel. Het dansfestival van Oxford is veurbij. Bogdan lig in het bedde beneden mij. Hij slap deur het geraos van de scheepsmotoren en het stampen op de golven hen. Hij wet wat lawaai en hitte is. Ik zit boven hum, zien zwarte jack over mien kneien, en tel in het duuster de knopen van mien bloes.

Vukovar. Wat mus hij in Vukovar? Viefendertig en vaderlandsplicht.

‘In vakanties bin ik der wel ies deurreden,’ zeg Bogdan. ‘Het is een stadtie van niks.’ Ende 1991 gung Bogdan. Hij mus: uniform, kisties, helm, kalashnikov.

Ik ken hum een jaor. Hij is advocaot, meer volksdanser as advocaot. De leider van Pavao Markovac, van dertig dansers en muzikanten die veurig jaor met deuden an het volksdansfestival.

In witte pofbroek, gekleurde kousen met padvindertoefies der an en een zwart leren jassie zunder mouwen over een witte bloes. Hij zit onder een boom op een veldkei wat rond te kieken.

‘Mooi weer.’

‘Schier en warm,’ zeg e. ‘Hoe heet ie?’

‘Else, ik heet Else.’

De bovenlip onder een dikke snor. Hij hef een kleine mond. Donkerblond, de scheiding an de linkerkaant, nog net te zien onder het donker hoedtie. Hij zet de zonnebril of. Lochtgrune ogen, dicht bij menare. Grote neuze.

We praot over de dansers, over de reis met de bus, over de Kroatische en Joegoslavische vlag die beide an de masten wappert.

Op het podium is hij de wereld vergeten, liekt het. Is het zien stem, bint het zien ogen, is het de rust daor onder die boom, de ritmische bewegings van zien lief? Ik krieg hum niet uut de kop. Ik vuul tintelings in mien lief. Hormonen neemt de regie.

Een jaor leden. Herman zit op me te wachten. Ik kom late weerom van een vergadering. Mien veurstellen bint anneumen. Ik bin in bliede. Ik vertel hoe het gung en wat der gebeuren giet. Da’k trots op mezölf bin, een beetie. Hij is bliede veur mij.

‘Trouw met mij. Zeg daj van mij haoldt.’ Ik vreug het vake. ‘Haold van mij.’ De eerste en de tweede, de derde, de vierde man, elk die mien pad kruuste, ze huulden van mij. Ze huulden van mij zoas mien va en moe van mij huulden. Ik raakte de tel kwiet van al de lu die van mij huulden. Liefde was dat niet.

We trouwden. Koffie met gebak, een borreltie nao. Tot over tien jaor, tot over twintig jaor. Vief jaor laoter gooit mien va de haandschoen in de ring.

Vlak veur het zowied is lat e mij weten dat het hum niet spiet dat e verleuren hef. De verzörger met de spuitfles en de spons huuft niet meer te kommen. Hij zeg dat e vrede hef met zien knock out. Dood is zien bevrijding.

Ik heb een hekel an films met starfbedscenes. Benaom westerns: va gef an de zeun een opdracht met, de zeun moet wraak zweren.

Mien va vreug mij niks. An zien starfbedde heb ik mezölf beloofd: nooit zul ik om liefde vraogen.

‘Dan he’k nog wat aans,’ zeg e. Zien gezicht fleurt op. Het kan nooit arg weden. Hij hef een ander.

Gretchen kwam uut het niks. Ze deud mij zeer. Ze veroverde braak gebied.

Herman haoldt van heur. Ik zie het an zien gezicht, an zien hiele lief. Waor heb ik dit an verdiend? Vraogenzaod.

Hij trouwde met mij. Ik wol het. Herman deud mij een plezier. Ieuwige trouw? Ik weet niet of dat uitspreuken is op die dinsdagmorgen. De ambtenaar had het der moeilijk met. ‘Gien toespraak,’ hadden we zegd. We kent de verhalen, die huuft we niet.

Wichter kunden achter de kinderwagen, of achter het bureau op een kantoor. Ik kwam achter het bureau. Herman haalde mij daor vot. Ik gung studeren, maakte of wa’k liggen laoten had, kwam vanneis achter het bureau, uut vrije wil.

Niet allent overdag, ok ‘s aovends, ‘s nachts had ik een leidsman over de vloer, in bedde. Het stun mij an; maor het wende niet.

Bogdan frag mij een kaortie te kopen veur de boot. Zien Engels is niet zo goed. Niet dat e niet durft, maor as het makkelijk kan, hef e dat liever. Het stiet mij an dat e de wereld niet veur mij regelt. In het restaurant haal ik coffee and scones veur hum. Ik bin de baos, hij let op de tasse met papieren.

Buten slat regen tegen de ramen. We ziet de leste stukken vasteland in de grauwte votzakken. We zuukt de hut op.

Een half jaor leden. Goran belt uut Zagreb. Zien bruur Bogdan lig in het ziekenhuus, zeg e. Oorlog. Op het journaal zie ik Vukovar: Trümmerhaufen, zum tode betrübt.

‘Ik gao der hen.’

Herman knikt.

‘Goed zo,’ zeg e.

Ik haot die onderwiezer.

De vörk van mien va lig in de bovenste la van het aanrecht. Elke aovend lig die vörk naost mien bord. De scharpe dunne taanden, breekbaar en deurdringend.

Herman, elke nacht naost mij in bedde. Ik rol van hum vot. As e mij anhaalt verstief ik.

Vorst hangt in de locht. De vörk stek in mien handtas.

Zagreb is dicht. Ik koop een vliegkaartie hen Graz. Lopend gao ik de grèens over. De bocht is krap.

Het ziekenhuus van Zagreb. Manlu zunder bienen, arms der of. Koppen in bloedverband. Boedzakken. Kinder ligt stillegies in bedde dood te gaon. Een jonchie schreit zachties. Lochtalarm. Bedden wordt de gang op scheuven. We staot dicht op menare. Buten giert granaten. Mitrailleurs. Ik bin bliede da'k hier bin.

Bogdan is deur het bien schoten. Ik vraog hum niet of e de vijand raakt hef. Ik praot niet met hum. Het ziekenhuus hef de rust van het front. An zien ogen zie ik dat e genogt zien hef. Ik vraog niks. Ik haold hum de hand vast.

Goran redt mij deur duuster Zagreb hen huus. We woont in een butenwiek op de dertiende verdieping. De barghokken bint schoelkelders. In de lift hangt een bordtie met een waarschuwing in het Kroatisch. Bij braand nooit met de lift, weet ik. We gaot langzaam omhoog. Deur de koker joelt lochtalarm. We gaot niet weerom hen de kelder. Bijkaans valt het met. Aj niet gokt, win ie nooit.

Goran trekt de gerdienen dichte. Uut een keukenkastie haalt e een fles wien. Ik kocht twee bekers met Kroatische vlagge. Ik spuul ze om. Goran schenkt de bekers halfvol. Deur de gerdienen zie ik de lochtspoorkoegels op weg naor het ziekenhuus. We proost. Morgen gao'k vanneis hen Bogdan.

Bogdan stuurt mij vot. Het wordt te gevaorlijk.

'Ik kom weerom.'

Herman haalt mij van de trein. Ik vraog hum hoe het met hum giet. Ik nuum heur naam. Ik huuf gien antwoord meer. Hij hef mij niet mist.

Ik maak gien ofspraken meer. Ik gao mien gang. Ik vuul vrede an het thuusfront. Ik vecht niet langer. In mij schoert een neie vrijheid. Vrijheid is gien maotwark. Gedurig krast confectie langs mij hen. Ik striek hum de hemden. Ik eet met de vörk van mien va.

Bogdan is ontslagen uut het ziekenhuus. Löp met krukken, moet anstarken. Hij hef de tied. As e fit is wacht een nei Vukovar. Ik wul hum veur zien tied zien.

Bogdan is jaorig. Ik gao naor hum hen. Mien koffer is in Wenen blieven steken. Ik draag zien kleren. Ik eet zien brood. Hij löp weer as toen ik hum de eerste maol zag. Korte bienen.

'Nog drie week verlof,' zeg e.

'Meer,' zeg ik. De snor giet hum wieduut staon. Hij trekt de wenkbrauwen omhoog. In de slaopkamer hangt het soldaotenpak an een haak. De helm lig onder het taofeltie, der zit krassen in de varf, een deuk in het staol. Hoge veterschoenen staot der naost. As ik een kast open trek kiek ik tegen vettig iezers an. Ik doe de kast dicht.

‘Het is veilig hier,’ zeg e. ‘Het verkeer in de binnenstad is gevaarlijker.’

Ik bin bliede da ‘k hier bin. Ik streel hum het bien, vuul het wilde vlees van het litteken. Hij hef gien last. ‘Dansen giet nog niet zo goed,’ zeg e, ‘maor dat zit hier.’ Hij wes naor het heufd.

Het is drie uur in de nacht. Ik vraog hum te dansen. Hij trekt de witte broek an, de sokken met de franje, de sloffen, het zwarte hessie. Hij zet de muts op. Uut de cassette recorder klinkt slepende muziek Oj, Lolo moja, joy. Ik zing de woorden met. Bogdan danst in het locht van het bedlampie. Ik klap zachties in de handen.

‘Kom bij mij. Kom bij mij.’

In de verte klinkt schoten.

‘Ik neem joe met,’ zeg ik. ‘Gao met.’

Niks huuft e te weten van mien kindertied. Van zörgen, van leed, van wat niet lukt is. Ik huuf hum niet wiezer maken. Verhalen over vrogger bint kameleons. Kaoldboedige biesten.

Bogdan kek mij an.

‘I trust you.’

Hij leert mij dansen.

Veuls te vrog maakt de steward oens wakker. Thee met teveul suker. De wasbak is stille.

Gretchen brak hum van mij lös. Zij was het mes dat mij lössneed. Gretchen sneed mij lös van de belofte die mien va mij op zien starfbed of wol dwingen.

De boot maakt een drei en gledt veurzichtig tegen de kade an. Op de parkeerplaots staot auto’s in riegen klaor. Klaor veur de overkaant.

We drinkt koffie en gaot naor het autodek. In het halfduuster wacht we tot de loeken lösgaot.

‘Drie,’ zeg Bogdan. ‘Ik heb drie mèensen doodscheuten. Bijkaans een kwartet.’

Ik kiek hum an. Dan begunt e te janken. Hij brult met lange uuthalen.

Een oorlogsfilm. In bordeauxkleur verdwenen bajonetten in vrouwen en kinder, gleden messen deur kelen, weuren gezichten in menare trapt en arms en bienen votscheuten. Een tank reed over een soldaot, stopte het hart van een kind. Ik deud de ogen dicht. Bogdan bleef kieken, onbewogen.

‘Zo giet dat, dat is hoe as het giet,’ zee e. ‘God gef en god nemp.’

In nachtmerries kwamen de beelden weerom.

‘Laot mij dansen.’

Achter mij toetert een auto. Veuls te hard ried ik de boot uut.

Bij een benzinepomp loopt we op de parkeerplaots hen en weer. Achter struken zuukt we een rustige plek an de slootkaant. Ik gao naost hum zitten. Hij zet zien bril of. Ik druk de lippen op betraonde ogen. Ik weet niet of het liefde is, ik haold van hum.

Oorlog is een front in het weerbericht, een bui die naor opklaoring neigt.

Disse man hef gien keus. Zien vaderland, zien va zien moe. Ik loop een oorlogs-roman binnen.

Veur de grèens doe ik de tank vol.

‘Kom op, Bogdan.’

Hij lacht deur de traonen.

Ik slao rechtsof en trap het gas diep in. Veur zien verlof veurbij is, bint we weerom. Elk dôt zien plicht.

Veurjaor 2001

X

wie bin ik?

1-1

Kritiek en streektaalliteratuur tot elkaar veroordeeld

‘Literatuur in dialekt wordt verontachtzaamd,’ dat zeg Pierre Bakkes in Onze Taal van februari/maart 1990. Hij giet wieder met: ‘Men blijft maar denken dat er helemaal geen prestaties te leveren zijn in die boerentaaltjes, en laat na om te kijken of dat beeld wel klopt. Ik kan u verzekeren dat er aardige prestaties in het Limburgs bestaan, evenals in het Twents, in het Drents, in het Gronings, in het Westfries, om van het Fries maar niet te spreken. Maar die talen hebben weinig of geen status, dus de werken in die talen ook niet.’

Ok al liekt het der niet op, dialectschrieverij en streektaalliteratuur stelt zeker wat veur. Bakkes verzekert het oens. Hef e geliek of zeg e zo maar wat? Heurt hij ok tot de liefhebbers en hobbyschrievers die as heur met hart en ziel overgeeft an het dialekt? Heurt e bij de goedwillende schrievers die an elke veurleesaovend met an doet, die elk interview angriep? Gef hij ok of op de kwaadwillige besprekers van streektaalliteratuur die niks goed vindt? Hoe stiet het der veur met het Drents, Gronings, Twents, Stellingwarfs en Achterhoeks?

Schrieverij

De dialektschrieverij is in de jaoren dertig van de veurige eeuw van de grond kommen, al kuj goed verdedigen dat Middelnederlands ok al dialect was. Meer as honderd jaor giet het in de Drentse dialectschrieverij veural om verhaalties veur liefhebbers en vertaalde biebelteksten. De verhalen en gedichten in de streektaal stelt niet veul veur.

Ze bint veur gebruik in revues, tonielstukken en op bonte aovends. Jans Pol schreef in 1880 zien boekies veur schoel. Hij maakte liedties en teksten veur de jaarlijkse feestaovend van zien schoei in Veenhuizen; vertellegies veur de kinder en vermaak veur de lu die afhankelijk waren van de Maatschappij van Weldadigheid. Het is gien schrieverij van niveau. Grappen, grollen en andere malligheid, daor is het dialect goed veur. Toch haoldt de mensen van heur eigen taal. Vanaof 1930 tot 1970 stiet in zowat alle dagbladen in Nederland regelmaotig een verhaal of gedicht in het dialect. Lukas Jonker schreef in 1928 zien boeken as feuilleton in de krant. Dit wark zit in tussen literatuur en lectuur, net as het wark dat te vinden is op de streektaalbladzieden van de DGP en het *Neisblad*. De schrievers mikt ok niet op literatuur, ze begeeft heur op het gebied van columnisme en schiet soms uut naor egotripperij en bekentenislectuur waar as de hiele familie bij haald wordt. Nog aal geldt wat Entjes in 1976 schref: *‘Streektaalschrijvers zijn, op een betrekkelijk klein aantal uitzonderingen na, volksdichters. Streektaalschrijvers reizen zelfs nog wel eens stad en land af*

met vermaak op maat voor bruiloften en feestelijke partijen, dat bij hele volksmassa's goed in de smaak valt. Daar is niets tegen, maar van die vormen van volkskunst is voor de streektaalliteratuur bitter weinig te verwachten.' Wiederop in zien boek zeg e dat allent uut Friesland en Groningen, Limburg en Vlaanderen uitzonderings te verwachten bint. Drente, Twente, de Achterhoek en de Stellingwerven nuumt e niet iens. Dat steurt de dagbladen niet en de schrievers ok niet. De kranten drukt het plat of, niet om de kwaliteit, maar omdat de lezers der van haoldt. De schrievers haalt der broodbeleg met binnen, of ze pruuft het genot van een boek in de kast. Wiedere pretenties hebt ze niet.

Goede is veel

In Drente is de streektaalliteratuur dun zaaid. Nao Jans Pol komp een hiele tied zowat niks. In 1925 verschient Jo Beins heur belangriekste boek. De streekroman *Het bloed kruipt waar het niet gaan kan*. Allent de dialogen bint in het Drents. De rest is in het Hollands. Het is ien van de eerste boeken met Drents dialekt dat de muite weerd is. Heur dorpsgenoot Harm Tiesing lat meer wark nao. Dat bint in de Olde Landschap in een halve eeuw dan twee schrievers die een beetie veurstelt.

In het Grunneger laand is het een beetie, maar niet veul beter. De schrievers weet dat ok. *'Niet het vele is goed, doch het goede is veel.'* is het uitgangspunt van de Grunneger Schrieverskring nao de oprichting op 2 mei 1956. *'Deze kring zal gaarne om zich heen groeperen een aantal buitengewone leden, die hoofdzakelijk of uitsluitend in het Nederlands schrijven en een aantal belangstellende leden, die het streven naar de completening van de streektaal morele steun verlenen. Dit zal nodig zijn voor alle dialectliefhebbers, die het aanzien van hun moedertaal ter harte gaat.'* Toch zöt ok Jan Boer dat het met het dialect de verkeerde kant op giet. Cultuurdreiging is het ienige wat helpt om de streektaal in de belangstelling te haalden, zeg e op een lezing in 1956. *'Nooit is b.v. de vraag naar dialectlitteratuur zo groot geweest als in de bezettingsjaren van 1940-1945, en dit nog wel ondanks het zoete gefluit van de Blut-und-Bodenapostelen, die het streekeigen volgens hun zeggen zo hoog aansloegen.'* As ons boerentaaltje toekomst hebben zal, *'dan is is het in elk geval niet gediend met een gebrek aan zelfkritiek en opofferingsgezindheid.'*

In Twente is het niet aans. Ok daor *'is het de taak der moderne streekliteratuurbeoefening die belangstelling (veur het Twents gs.) in goede banen te leiden, haar uit de sfeer van de alledaagsheid te halen, haar te verheffen uit de sfeer van moppentrommel en derderangs conferences – om daarbij nog maar te zwijgen van de beroepstaalverknoeijs, die door Hilversums radio managers gedwongen worden een door het Nederlands ontaard mengelmoes, pecunia causa, als goede munt te verkwanselen – tot de verhevenheid die haar vanwege haar potentiële vermogens toekomt, zonder er een idool voor een regionale cultus van te maken. Want nergens is het gevaar voor een buiten de werkelijkheid staande regiomanie zo groot als hier.'* Joh Buursink legt de vinger op de zere plek.

Schrieverskringen

Naost de *Grunneger Schrieversverain* bestiet sinds 1953 de *Drentse Schrieverskring*. De schrieverij in Drente mus naor een hoger plan. Streektaalllectuur mus inruild worden, of beter nog verschienen naast streektaalliteratuur. Dialect is veur de meeste Drenten een luustertaal, meer as een lees- en schrieftaal. De oogst an proza is nao disse neie start niet groot. Datzölfde is ok waar veur Grunnegers en Twenten. In de geschreven literatuur bluit in Drente veural de poëzie. Marga Kool, Hans Heyting, Roel Reyntjes, Gerard Nijenhuis, een grui die deurzette in het wark van Jannie Boererna en Rieks Siebering en aarzelend Suze Sanders. An de ziedkaant van de literaire schrieverij deden en doen Janny Alberts-Hofman en Gré Seideil-Broekhuizen met. In het Grunneger laand giet het geliek op. Naost de dichters komt prozaschrievers naor veuren. Drentse proza-schrievers legt het wat de hoeveulheid wark angiet of tegen de Grunnegers. Klaas Kleine en Gerard Nijenhuis schriefft een paar boeken. Klaas Kleine in het Drents, Gerard Nijenhuis in Drents (poëzie) en Nederlands (proza). Martin Koster schref satirische en provocerende stukkies en korte verhalen, maar lat het langere proza der bij zitten. Miny Hofsteenge en J.B. Klönne breekt niet echt deur.

Het is niet allent kommer en kwel. Jan Veenstra schref een hedendaagse novelle, net as Karst Berkenbosch (*Stellingwerven*). Met Johan Veenstra en Broos Seemann beurt ze tot de betern. En aarzelend, maar met gedurige heftigheid volgt de kritiek op de streektaalschrieverij.

Kritiek

Kritiek is pas de muite weerd as de boeken die verschient de muite van het bespreken weerd bint. En as dat dan zo is, dan begunt geliek de haat-liefde-verhouding tussen de bespreker en de schriever. De recensent is een beetie de bescharmer en maatstaf van de literatuur. As een recensent een boek de muite van het bespreken weerd vindt, dan moet het literatuur weden. Het kan dan best nog hiele minne literatuur weden, maar literatuur is het. Een recensie is altied 1-0 veur de schriever. As e der bar slecht of komp kan het 1-1 of 1-2 worden.

In de Drentse schrieverij bint de literaire kritieken lange tied veural votlegd veur Gerrit Wilms (J.Westerhuis). Vanuut Rijswijk lat e aalgedurig in *Maandblad Drenthe* zien licht over literair Drents schienen. In de jaoren zeventig verzorgt de Friese dichteres Tiny Mulder een literair kritisch radio-programma: Boekenbus. Met heur vaste metwarkers vormt ze de redaktie van het tied-schrift met dezölfde naam. Tot 1977, dan haoldt het radio-programma op en kort daornao ok het liedschrift met literaire kritieken. Meer mensen laot in tiedschriften en radio-programma's heur licht schienen over streektaalschrieverij. Dialectschrievers wordt kritisch volgd. Dagbladen schriefft ok over dialectboeken, maar dan giet het veural over het zwoegen en zwieten van de schriever met een foto der bij van de presentatie. Zelden of nooit wordt der serieus ingaon op de inhold van het boek. Badinerende en kneuterige stiekels

uutdelen, as een makkelijke mamer om andacht te besteden an wat net niet de muite weerd is, of om het eigen geliek nog een maol binnen te halen, liekt het belangriekste te weden. In de kranten liekt het dilemma het dudelijkst naor veuren te kommen. Moet we de streektaalschrieverij serieus nemen of niet? Hef Pierre Bakkes geliek, of zit e der naost en wat is de positie van de recensent?

Streektaalboeken bespreken is niet makkelijk, niet altied. Maar van Jaap Goedegebure, die as boeken van zien vriendend veur de Haagse Post/De Tijd besprek, begriep ik dat het landelijk niet anders is. Elk kent elk en as dat een maol nniet zo is, dan is dat een reden om op zuuk te gaon naor de 'daoder'. Recenseren is ofmeten, ofmeten an wat der nog meer schreven is en ofmeten an de eigen kenms, an het eigen gevuul. Streektaalliteratuur recenseren is ofmeten an andere dialectwark, maar ok ofmeten an de schriever die ie veurige week nog spreuken of zagen optreden. Het is as procenten berekenen van aantallen wied beneden de honderd. As minder as 10% van de Drentse schrievers die ansleuten bint bij de Drentse Schrieverskring, literatuur kan schrieven, dan is dat veul, maar dan giet het om een toplaogie van vier, vief schrievers, met daoronder een briede groep deurzetters. Bij zukke aantallen geldt procenten niet meer en bij zo weinig wark zul mildheid op zien plaots weden. Het is appels met peren vergelieken, omdat der te min appels bint. Toch schöt de dialectschrieverij niks op met mildheid. As een recensent een boek ofkraakt is het nog altied 1-1. De schriever hef zowat wunnen, zien wark is in elk geval deur ien lezer lezen. Op de verkoop hef de bespreking in de krant gien invloed. Hoogsten wordt der ien meer verkocht as een liefhebber wul kieken of de bespreker hum vergist hef. Eigenlijk is het 2-1 veur de schriever, want het wark is drukt. Het is deur een leescommissie goedkeurd. – Niet omdat het slim de muite weerd was, maar omdat der niks anders in de aanbieding was. Ok streektaaluutgevers moet geregeld een boek oflevern. En wie niet bij een officiële uitgever terecht kan, kan altied zölf een paar duzend gulden uitgeven veur het levenswark, met of zunder provinciale subsidie. Het boek stiet in de boekwinkel, niet meer as een paar schappen van Garcia Marquez en Otavia Paz, twee kasten vanof Reve of Hermans, stoef naost de kookboeken en reisgidsen.

Streektaalboeken bespreken is niet makkelijk. Moet het wark vergeleken worden met de Nederlandse literatuur, net as Nederlands wark ofmeten wordt an buitenlandse literatuur? Geldt der aparte criteria veur Drents proza en veur Drentse poëzie? Hef de bespreker zien eigen interne, onofhankelijke maat? Op al disse vraogen is het antwoord ja en nee. Elk wark moet apart beoordeeld worden. Een begunner kreg een kans om hum te bewiezen, wordt afzet tegen andere beginners. Iene die hum vaker op het pad waogd hef, kan meer tegen-gas in de muut zien. De mildheid schöf dan op naor vervelende kritiek. De recensent gruit met de schriever met en de schriever wet dat.

Deur zien besprekings gef de bespreker een deel van zien ziel pries. De schriever kan de zwaorte van het oordeel over zien wark bepaolen en zoneudig verwarpen. Ok een recensent kan van te licht kaliber weden.

Een recensent kan een schriever tiedelijk achter de tekstverwerker votpes-ten, maar veur echte schrievers geldt: het bloed kröp waar het niet gaon kan. En as der dan gien uitgever is, of de moed is tiedelijk votzakt, dan is der de regionale radio, dan is der de tonielvereniging, dan is der de krant veur het populaire dialect. Schrieven moej. Dan bint der schrievers die kwaad wordt, in het geweer komt, moppert en opjaagd wordt deur recensenten, deur het minne verhaal in de krant. Dan bint der schrievers die soms nee zeggen duurt, die zowat altied maar niet overal met an doet. Maar as ze an het neie verhaal of gedicht begunt kiekt ze een maal vaker veur ze het naar de uitgever stuurt. Ze leest het nog iens deur, bewarkt het, wacht een maond, nog een maond en doet het dan in de brievenbus. De schrievers weet wat ze in huus hebt, gaat deur of haoldt der met op. De tied komp dan vanzölf dat ze uutneudigd wordt veur een pries. Dan weet ze dan ze die verdiend hebt, niet omdat een recensent zee. dat het mus of schreef dat het niet mus, maar omdat ze op eigen kracht boven de maïs, de koolzaod, de heide uutklömmen bint.

J. Goossens, Inleiding tot de Nederlandse Dialectologie, Wolters Noordhoff, 1977

H Entjes Dialecten in Nederland, Triangelreeks Knoop & Nlemeijer, 1974

B..W Schippers, Taal en spraak in stad en streek, Walters Noordhoff, 1970

G.S. Overdiep, Volkstaal en dialectstudie, Standaard-boekhandel 1947

P.C. Paardekooper, ABN en dialect, Malmberg, 1969

Dialectliteratuur. Red. Jurjen van der Kooi, Themamr. Driemaandelijkse Bladen, RUG. Nederlandsisch Instituut, 1990

Roet, winter 1990

Zet het Drèents in het museum

Ma'k je neugen?

Een Fries kan enkelt met een Hollandse trouwen as de Hollandse nao het feest van die eerste nacht de neie partner uut de dreum wakker maakt met 'He ja ju.' Dat is een wet die nargens opschreven is. Frysk blef Frysk. Ik weet het van dichtbij. Ik heb Friese familie. Antrouwd. Wieder woon ik sunt jaoren in Ljouwert. Daor bint merakel wat Friezen. Ik ken der zowat gieniend. A'k op Nieuwestad loop, of op Zaailand, Buorren of de Waeze dan kom ik niet veul kunde in de muut. [*Waeze; dat betekent zukswat as zijn, Wolwaeze is welzijn. Daor komp bij dat an de Waeze de rosse buurt te vinden is. Daor kuj om lachen, maor Assen kent stief achter de Brink zu'n huus van plezier niet. Prat mar Frysk, stiet op de ramen. Die vrouwlu verstaot gien Hollands en gien Drèents.*]

In de Prinsentuun, bij mij an de overkaant van de straat – Vestdiek schreef der aover in De Koperen Tuin – weur ik op een zundagnoen ansprutsen deur een Fries. Straalbezeupen. Hij had jaoren varen, grote vaort, dat wel. Met turf, sukerbieten en febriekseerpel hen en weerum hen Klazienaveen en Zwarte-meer, lang veur de Kamerlingswiek een sloot weur, en de Verlengde Hoogeeveensche Vaort op dat stuk in een winkelpassage veraanderde. De sluus bij Erica die kende de schipper ok. Hij heurde an mien accent da'k uut die con-treien kwam. 'Slappe Drent', zee de Fries, speide tussen de bloempies en haalde met blote haand lege flessies uut de ofvalbak naost de baank en stak die in een winkeltasse van Albert Heijn.

Ik gao nog even deur. Ik heb geern de achtergrond op de veurgrond veur ik bewerings doe.

In de klas, ik wark bij de lerarenopleiding van de Noordelijke Hogeschoel Ljouwert, he'k studenten uut de Wieringermeer, krapan West-Friesland, en uut Dokkum, De Jouer, Snits, Gedyk. Ze wordt leraar (v/m). Een half jaor laank striedt de Friese kinder met de butenlaanders over taol, koeien en superioriteit. Dan is de stried veurbij. Tegen die tied kriegt de Friezen deur dat ze tegen de eigen minderwaardigheidgevolens in het geweer bint. Smaangs mut ik ze der een beetie bij helpen. Dan lees ik veur uut J.B. Charles. Op bladziede 212 schref Charles in *Volg het spoor terug: Ik mag de Groningers wel graag, maar men zou verschrikkelijke dingen van ze kunnen zeggen. Laten wij dat liever eens van de Friezen doen, om de eenvoudige reden dat die dat erg zullen vinden. De Groningers hebben evengoed hun eigen taal, of talen, maar zij voelen noch de behoefte zich die af te wennen noch om zich met behulp daarvan een mythe te scheppen.*

Charles gef Grunnegers een veeg uut de pan die gien verschil weet maank onbeschoft en openhartig, en manko an geveul veur wat aander lu vuult.

Ik gao nog even deur. Charles zeg dat Friezen de bovenlippe trilt as ze zuk verkeerd begrepen vuult. *Daarom hebben de friezen in de loop der tijden zulke grote adamsappels in hun lange halzen gekregen.*

Veur elke Drent die Friezen in de familie hef is het een feest der herkenning om wieder te lezen. Eindelijk gerechtigheid. Om dat boek te lezen blief ie geern een nacht op, en vergeet ie geern dat Charles niet met Fedde Schurer op kun schieten, maor het giet mij niet om slaopeloze nachten. Ik wul het hebben over taal en over Frysk en over de Fryske Beweging. En over het Drents vanzölf. Een goeie Drent pist nooit allent, die haoldt niet van ienzaom gemieg. Een goeie Fries pist tussen de koeien; de haanden op de rugge. De blik op het heui.

Het Drents-eigen nöst is bijkaans beter te bekieken vanof de aander kaant van de grub.

Charles zeg: *De liefde van veel Friezen voor hun taal is natuurlijk en respectabel, maar het Fries autonomisme dat achter hun talenstrijd schuilgaat is geen minder bedenkelijk nationalisme dan alle andere nationalismen. En hier op deze kleine schaal, kunnen wij duidelijk het diabolische daar in zien. Dat is niet hierin gelegen, dat iemand die een streektaal spreekt, deze taal niet zou mogen willen konserveren.*

Charles giet een bladziede wieder en hef der dan genogt van zegd. Het was een grunneger die mij uut het boek veurlas. Ik kreeg het gevuul dat die Grunneger elke kaans die e kreeg pakte om zien grappen veur te lezen. Woorden van Charles had e daorveur van neud. Wat is der mooier as stammenstried? Benaom as het over *loosers* giet.

Charles hef het niet over Drenten.

Waor Charles ophaoldt, waor Charles vlak nao de oorlog contouren van een laand in opbouw zien lat, schref Freerk J. Bergstra over Friezen en Friese cultuur. *In Skiep binne der inkeld om skeard te wurden* hef zien zeun Piter Bergstra (journalist van het *Nieuwsblad van het Noorden* die veul over dialect schref) tien essays bij menare zet over de onafhankelijkheids- en taalbeweging. Waorveur zul een Drent in Ljouwert de muite doen om een boek over het Frysk in het Frysk te lezen? Elk hef zo zien beweegredens.

Bergstra schref niet over Drenten, maor ik kom ze op zowat elke bladziede in de muut.

HANG DE FRIEZEN OP

Waor giet het boek over? (Ik geef bij toeren details met eigen woorden). De essays hebt titels as: *Lofen blaam fan de anonimiteit* (Anonimiteit in de streektaal is neudig, niet tegenover butenstaonders, maor krek om gemieg van medestanders uut de wege te gaon. ..., net om de stoarm, mar om de motrein.); *Selbestjoer, net foar Fryslan, mar foar de Fryske Beweging*. (It Fryske folk wol it net,...); *It Frysk as ûnderwiistaal en wittenskipstaal*; *It dialekt, de lange teannen en it minderwaardichheidskompleks*; *Memmetaal en kultuertaal*; *Skoalletaal en memmetaal*. Ik pak een stuk of wat gedachten uut de bundel die mij tröffen.

Freerk J. Bergstra was veurzitter van de Fryske Akademy (1965 – 1978)

en veur zien vak was e psychiater/neuroloog. De essays stunden verspreid in tiedschriften.

De onofhankelikeid van Fryslan hef niet mien belangstelling. Bergstra zeg het schier. Dat is allent veur een koppeltie Friezen in de Frysk Nationale Party (FNP) die benaom tegen menare striedt. As het doel dichterbij kommen zul, dan zul zowat elke Fries het benauwd kriegen. Het gros van de Friezen kek tegen de strieders van de FNP an as diel van de folklore, met een vervelend trekkie as het om de slag bij Warns giet. Pubers die hun geliek haalt bij het Reade Klif, maor die niet zwemmen duurt. Miestentieds giet het veurbij as ze Charles' leest, of met butenlaanders, West-Friezen, Ost-Friezen of Drenten, in de kunde komt. Een stuk of wat blijft in de kinder-aangst van 'eigen volk eerst' steken. Allent Friezen die niet beter weet schrikt nog van die nationalisten. In Holland weet ze niet wat die folklore betiekent en ze hebt geliek as ze dat niet weten wult. Drenten zwiegt as Naarding c.s. an het woord bint. Herdenkings van de slag bij Ane komt niet recht uut het veen.

De Friese identiteit hef allent met het lappie grond te maken en met de taol, wieder nargens met, zeg Bergstra. Elke Fries die een beetie wieder leerd hef, hef een abonnement op de *Leeuwarden Courant*, maor allent veur de ongelukken en de starfgevallen, of om antrouwde familie zien te laoten dat ze echte Friezen bint. Dat is in Drenthe niet aans, al doet de *Drentse Courant* en het *Neisblad* nog zo de best. Bij de Drenten lig de *Drentse Courant* toevallig net bij de naobers.

In 1960 schreef Bergstra dat taolstimulering nargens goed veur is; niet as der dwang bij komp; *al hongen wy de minsken by hûnderten op, wy koene har noch net twinge om dat te dwaan wat hja net dwaan wolle: Frysk prate* (p. 29). Bijkaans hef Drentse Taol wat an dat motto.

Der bint twee soorten Fries. De taol die de Fries op straot gebruikt ...*it gewoane praat, mar dêr moatte wy ôfbliuwe*. (p.33) en het schreven Fries. *Allent wat boven de gewoane praat uutstek is vatbaor veur taolpolitiek*, en een boodschappenliestie in het Fries is literatuur, schref Bergstra. *Yn de Hollânske situaasje hat it gjin sin om it bestelboek fan de krudenier ta de literatuur te rekkenjen, mar yn de Fryske situaasje wol, as de bestellingen yn it Frysk opskreaun binne. And from here upward*. (p. 32). (*Dat dôt mij denken an de uutspraak van Martin G. Koster: 'Elk die drie regels van Bartje in het Drents veurlezen kan, is een Drents schriever.'*)

Bergstra pleit veur een uitgebreide triviaalliteratuur. Streekromans en doktersverhaolties van middelmaotig niveau en dan niet een paor, maor een hiele riege verschillende. De 'hegere' literatuur is ok neudig, maor Bergstra hef liever een bult 'gewone' boeken.

Streektaal moet gien straf weden, het volk mut geern in de taol praoten. Dat is zo veur het Fries en veur het Drents. Dat giet vanzölf as dialect meer oplevert as Hollands. Zo as het der in 1960 bij stun, en now is dat niet aans, of nog dudelijker, levert het Hollands meer op, zo gauw as het over aander zaken giet as het praotie over de hege en de bosschoppentasse van de Spar met flessies *Us*

Heit van de slieter. De officiële erkenning as taol interesseert Bergstra niet zo veul. Die erkenning is der al, veur het Fries en het Drents, maor der bint niet meer lu die het daorumme praot.

TIED EN GELD

En dan al die lu die tied en geld in de taol steekt. Die abonnementen hebt op bladen die ze niet leest, die hen vergaoderings gaot waar niks te besluten valt, die subsidie-geld uutgeeft an schrievers van gedichten en verhaolen die, as ze gelok hebt, deur een haandvol Drenten lezen wordt. Volk dat literaire bijienkomsten haoldt en de provincie de draank en de snert betaolen lat. Zo komp in de ofrekening dat de Provincie andacht hef veur de taol en de kultuur. Maor wel wordt bliede van die mandielige stried? Bergstra gef een wat meewarig antwoord dat niet hielendal tevreden stelt. *As men freget hoe't ik de moed haw beskate dingen te ûndernimmen, dan antwurdzje ik dat it no ienris ta it libben heart om hoopvol en mei betrouwen de dingen te dwaan dêr't men mei dwaande is.* (p. 37). Daor heur ik al dat e de moed opgeven hef. Bergstra zôt hoe de Fries uut het isolement mut, de ofzundering van het plattelaand uut, de Einzelgang, die hum dierbaor is, ofleggen. Het plattelaand verdwient, ok al komt niet overal huzen te staon.

Bergstra slôt het essay over *Selbestjoer* of met een pleidooi veur wat in Drenthe de naam kreg: Huis van de taal. Een conferentieoord om met taal gaangs te weden. Bergstra geleuft der niet hielendal in, in stille tieden kun het Huis van de Taal gebruikt worden as *neurose-sintrum*, zeg e, en dat is in het Drents zowat hetzölfde as in het Fries. Zuudlaoren en Frentsjer ligt niet zo wied van menare, al is Wagenborgen dichterbij.

GEBRUUKSTAOL

Bergstra (1914) is begun vieftig as e veurzitter van de Fryske Akademie wordt. Begun jaoren zestig schref over de toekomst van het Fries. Hij hef bij toeren een scharpe toon, maor hij kan ok mild weden. Hij haoldt der van de zaken dudelijk te zeggen. Bergstra wet welke vraogen steld worden mut, ok al wult de Friezen (en dat geldt ok veur de Drenten) de antwoorden liever niet heuren. Welk belang hebt de Drenten bij het Drents? Welk belang hebt de Drenten bij Drentse Taol, bij Het Drentse Boek? Is het enkelt om het Drents te beschrieven en te bewaoren? Wat hef Drenthe an zu'n archief?

Bergstra vergeliekt taol met geld en met een vrouw. Taol zörgt veur communicatie maank individuen en groepen, zörgt veur verspreiden van kennis, gef mededelings deur, gevuulens, inzicht, begrip, is vehiculum veur geestelijk goed, as geld dat is veur de materiële dingen. Al wordt bij toeren tekortkomings in liefde en andacht met geld ofkocht. Maor hef de Drent daor het Drents veur van neud? Kunt wij zunder de gulden omdat de Euro meer meugelijkheden gef?

De fraach stelle is hjir al genôch, om it negative andert fuortdaalk jaan te kinnen.

As ik Bergstra parafreseer dan zeg ik hum nao dat het het streven van Drentse Taol en Het Drentse Boek is om het Drents zo rustig meuglijk dood te laoten gaon. (p. 53).

Bergstra nuumt de taol een vrouw, as ze niet zölf geleuft in heur kwaliteiten, waarumme zul een aander dat dan wel doen? *...in taal krekt as mei in frou: as hja net in bytsje optein oer harsels is, is in oar ek net optein oer har.* (p. 54)

Dat brengt Bergstra weer bij een van zien eerdere bewerings. Wat een drokte en een muite, waar doe’j het eigenlijks veur? Is het wel gezellig?

Ik maak de entourage van Drentse schrieverij al een aantal jaoren van dichte bij met. Is het slim gezellig? Wordt der een bult plezier maakt? Lacht de mènsen uutbundig? Zet het Aol Volk de scholders der onder en gaot ze met veul wille achter de boekenkrooi? Met en over Roel Reijnties kun lachen worden. Wiedder een stuk of wat cabaretiers en wie der veur deur gaon wul, as het maor een beetie naor pies en poep roekt. Der bint hiel wat sportverenigings en kaartclubs waar het minder beloaden an toe giet. Een collega van mij is drok in de korfbal. Ik haold mij stille, het liekt mij een sport van niks, mar as ik hum heur en ik zie hoe e fanatiek de uutslagen van de landelijke competitie op internet teveurschien haalt, dan begun ik om het gemieg van de schriedrenten te gniesen te gniesen. Speulden ze maor korfbal. De regel dat vrouwlu in het spel niet anvallen worden meugt, die kun dan wat mij angiet wel vot.

PESSIMISME

Net as zwartkiekerij de overhaand kreg, lat Bergstra zien aander vak om de hoek kieken. Bij Bergstra op de baank. Zwartkiekerij as levenshaolding, zeg de psychiater, is in de mieste gevallen gemakzucht, mangel an fantasie, onwilgheid en onmacht tot zölfverneining. *Drentse Taol en Het Drentse Boek* mut wiedder en bewiezen dat het aans kan. Sigmund Freud nuum ik geern in dit verbaand. De Bertha die bij disse Weense dokter op de divan lag, heette Bertha Pappenheim. De vrouw as taol. Vrouwlu hebt het maor makkelk, zee Freud, die huuft enkelt maor schier te weden. Manlu mut gedurig alle ledemaoten stief haolden. Dat is ok waar veur slappe Drenten. Dat is ok waar veur het Drèents.

Het kan aans, is wetenschappelijk vaststeld, maor dan mut de Drentse jeugd meer *Drents minded* worden. Om daar achter te kommen was onderzuuk van de Hogeschool Drenthe neudig. Bergstra schref in 1961 dat kinder in de puberleeftied gien Fries praoten wult. *Benaom famkes zweert de Fryske taal of.* Ze wult wiedder kommen in het leven.

De Fryske taal is te beperkt. Het Fries woordenboek hef in diel I, 599 bladzieden Frysk-Nederlânsk; en diel II telt 396 bladzieden Nederlânsk-Frysk. De Drentse woordenboeken van Kocks telt 1500 bladzieden. Met een aander lettertype was dat de helft minder west. Daar komp bij dat der merakel veul woorden in staot die een Drent niet meer gebruikt. Zo lek as een teems, maor een teems wordt niet meer bruukt, net zo min as een wupkar nog wupt.

Kocks wul gaangs met een woordenboek Nederlands-Drents. Nargens veur

neudig. Der is gienend die op de vruchten van disse arbeidstherapie te wachten zit. *Drentse Taol* wul geern nei-Drentse woorden veur Website en homepage. Groots bint de mitwarkers van Drèntse Taol op heur Thoesplekkie. Dat bin ik ok, maor bij mij hef dat woord niks met computers van doen. Al die muite om neie woorden te maken is vergeefs. Martin G. Koster hef jaoren leden prebeert het woord nei-heistern in het Drents te kriegen. With no succes. Hij prebeert het niet vanneis. 'Es mangelt mir an Gedult,' zeg e. Korfbal is op dit breukvlak van de tied bijkans een goed alternatief.

STELLINGS

Wat Freerk J. Bergstra zowat veertig jaor leden over het Fries schreef, met alle opmarkings en uutwegen der bij, hef niet meer opleverd as een Friese taol die een positie hef as het Drents in de jaoren zestig. Het Drèents lōp wied veurop, het is dichterbij het ende. Ik zul daor geern meer grafschriften over lezen. Ik geef een paar anzetten.

* *Drentse Taol* conserveert wat der nog is an Drèents. Stimulering van gebruik is niet meer neudig.

* Een woordenboek Nederlands-Drents is overbodig. Een zakwoordenboekie veur toeristen is genogt. Ik geef een anzet:

Ma'k je neugen = Je bent welkom.

Ik wil met je vrijen = Zult we neiheistern

* Provinciaal beleid en provinciale subsidie kunt aanwend worden om het folklore-karakter van het Drents te onderstrepen en uut te buten. Soit.

* Stichting *Het Drentse Boek* wordt veraanderd in Stichting *Het Dietse Boek* en gef alles uut wat geld opsmijt.

* De opleidings Drèents an de kweekskoelen in Assen, Emmen en Hoogeveen haoldt op met de streektaolspecialisaotie.

* TV-Drenthe kreg geld veur een neie Barend Ziep-serie in het Hollands met een enkelt Drèents accent. (In de boekenkast van opa en oma staot de 172 uitgaven van Het Drentse Boek, as nei.)

* Het *Drents Letterkundig Documentatiecentrum* wordt onderdiel van het Drents Museum. Een mitwarker, met een anstelling van 1 dag in de weke, giet gaangs om het archief op orde te brengen en netties of te sluten.

COMING OUT

En wat zeg Charles wieder van de Friezen, waor slappe Drenten wat an hebt?

De eerlijke openhartigheid van de Friezen is vaak ongevoeligheid, gemengd met bemoei- en praatzucht. Wat dat laatste betreft, geloof nooit het beeld dat zij in romans en gedichten zo graag van zichzelf verkopen: dat van het stille water. Er zit iets infantiels in ze; zij denken van zichzelf dat ze droog zijn en zwijgzaam, maar zij laten geen kans voorbijgaan dat luidop te zeggen. ... En zij blijven spreken, zolang zij in uw panorama staan, hard en kelig, over kerk en kunst, over vee en motoren, over Friesland en over zichzelf, verongelijkt en zelfverzekerd beide,

en als zij zich met veel godverdommes op de knieën slaan dan betekent dit dat zij elkaar een grap hebben verteld.

Het wordt tied dat der een butenstaonder, of iene met wat ofstaand in de kop, die de harsens groter hef as het hart, heldere dingen over de Drèentse taol zeg. Freerk J. Bergstra hef mooie anzetten geven. Het boek is schier zat om te vertaolen, niet in het Drèents, maor in het Hollands. Een stieve Drent die met een Hollandse trouwt, huuft dan veur het slaopen gaon, gien eigengereide nationalistische dialectische ofspraken te maken, maor kan zien wichtie in de vrogge mörgen wakker maken met: *‘Ma’k je neugen?*

* J. B. Charles, *Volg het spoor terug*, Uitgeverij De Bezige Bij, negende druk, 1966. 245 pag. (f 9,50 bij het antiquariaat in de St. Jacobsstrjitte)

* F.J. Bergstra, *Skiep binne der inkeld om skeard te wurden. Tsien essays over de Friezen en it Frysk*. Redaksje en ynliding: P.A. Bergstra. útjouwerij MON-TAiGNE, Gasselternijveenschemond, 1998. 207 pag. f 39,90

* Jack Meadows, *Geschiedenis van de Wetenschap*, Uniepers Abcoude/Natuur&Techniek, Beek 1997, 256 pag. zowat f 100,= (ik kreeg het vergeefs.)

Rond 2000 veurdragen in het Drents Museum.

Liefde is een kwaol

Liefde is een kwaol. Net as depressie en hypersensitiviteit is liefde een geestelijke ofwieking benaom bekend in de westerse wereld. In betער Drèents: bedrokt, anstellerij en in toezel. Op de rest van de eerde komp verliefheid niet veur, zowat niet. Wie in India of Vietnam an de vrouw of an de man mut, huuft enkelt te wachten tot va en moe met een partner anzetten komt. De aolden hebt der kiek op. Ze bint ervaoringsdeskundig wat trouwerij angiet.

Smaangs ziet man en vrouw mekaar veur het eerst op de trouwdag. Niet elk is geliek bliede met de aander, maor vaker as iens blijft de man en de vrouw bij mekaar en hebt ze een schier leven. Liefde komp der niet an te pas, niet in het begun, maor wiederop in het leven gruit hartstocht en betrökkenheid.

Bij oens is dat aans. Kinder raakt in toezel, ze nuumt het verliefdheid en ze bint gelukkig met dit merakel ongemak. Liefde maakt blind, dom en roekeloos. Het is verschrikkelk om te zien. De slachtoffers hebt het niet deur. De kiekers doet niks. Het is een Grieks drama: elk zöt dat het mal oflöp, gienend stek een haand uut.

Bij oens giet ienderde van alle trouwbeloftes in rook op. In Amerika, met alles groter en eerder, zit ze al op de helfte met ieuwige trouw die in scheidings eindigt. We hebt nog wat in te halen.

In *Ulysses* schref James Joyce, katholiek schriever uut Ierlaand met meer törf en jonge klaore as Drenthe, een stuk of wat zinnen die de muite weerd bint. Over liefde schref e: 'Ik hold niet van die dikke woorden die oens zo ongelukkig maakt.'

Kiek; veur zukke zinnen lees ik boeken. In literatuur vind ik antwoorden op belangrieke vraogen.

'Het leven is zinloos, maor dat heurt zo.' Vanneis een zin die me raakt.

'Alles van weerde is kwetsbaor.' Paartie lu bint kwetsbaor. Drèentse taol is kwetsbaor. Ie huuft niet holden van lu die kwetsbaor bint. Het helpt niet om ze starker te maken. Liefde veur taol is bijkaans ok teveul vraogd.

Met liefde veur de -Drèentse- letteren kun ie ok in toezel raken, in een depressie te laande kommen of achternao wezen worden as aansteller. Ik gun gienend die kwaol. Ie huuft niet verliefd worden op schrieverij.

In disse boekenweekkraant zet lu joe op het speur naor Drèentse treust, hartstocht en diverdaotie. Spinoza schreef het al: het verstaand kan liefde de baos worden. Dat giet om besten aj van joen verstaand holdt. In disse kraant keuze genogt om de kop kwiet te raken en der vanneis bij te holden.

augustus 2009 Drentse boekenweekkraant.

Oorlog

Of ik de oorlog ok metmaakt heb?

Die vraag wordt mij niet vake steld. Beter nog, die vraoge is mij nog nooit steld. Ik bin van nao '45, maor van veur de watersnoodramp in Zeelaand en Limburg. Ik bin van vlak nao de Indiëtied, al was ik nog een kwaojong. Ik weet nog dat der in Erica een ereboge in de straot stun. Vief huzen wieder kwam een veteraon weerom, limtig.

Oorlog is niet om spot met te drijven. Onderdukens vunden in de Drèentse dörpen een veilig henkommen, aander hadden minder geluk en kwamen via Börk in het butenlaand te laande. De meeste synagogen weuren niet meer bruukt deur Jeuden toen ik een puber was. Mien opa weur vetjeude nuumd, maor dat telde niet veur de Duutsers, hij was gien echte jeude. Bijkaans heur ie mij daarom hier now praoten, aans was het bijkaans vief minuten stille west.

Een stuk of wat lu waren niet te beroerd west om de bezetter een beetie te helpen. Zo giet dat in oorlogen, zo giet dat onder bezetting. Die iene oorlog heb ik niet metmaakt. Ik wul der niks van zeggen. Aander lu praot der genog over. Ik bemui mij der niet met. Ik schrief verhalen in het Drèents en haold mij met literatuur gaangs, met aander stried.

As ik in de Drèentse literatuur rondkiek, –der staot verscheiden meter boeken in de bibliotheken en in de boekhandels,– dan kom ik zowat gien Drèentse boeken over de Tweede Wereldoorlog tegen. Anne de Vries schreef *Reis door de nacht* in het Hollands. Dat gung over 40-45. Prakke schreef een hiel dun boekie over zien tied, krapan een weke geleuf ik, in de gevangenis in het leste oorlogsjaor. Jan Jantines Oelenbarg schreef *Het aolde kabinet*. Het lig in herdruk in de winkel. Zien boek giet ok over jagen, maor niet over de oorlog. Oelenbarg zweeg daor nao ofloop van de bezetting het liefste, net as Jan Naarding ok niet alles zee wat e daon had in die minne tied.

Harm Tiesing was al uut de tied en Jo Beins die de schiere streekroman *Het bloed kruipt waar het niet gaon kan*, schreef, was al met schrieven ophaolden toen de Duutsers de grup over kwamen. Ze woonde ok niet langer in Börger, maor in het Gooi. Over de Tweede Wereldoorlog in de Aolde laandschop heur ie Drèentse schrievers zowat niet. Jan Zantinge maakte een begun met zien belevenissen in Indië. Hij was ien van de lu die bloed zien hebt. Hij was ien van de soldaoten die zien en vuuld hebt wat het is om onder de waopens te weden. Jan Zantinge schreef der over, maor hef e de pen veur altied neerlegd.

Drèentse schrievers van nao de oorlog vunden mekaar in de schrieverskring. Het waren benaom dichters die op batterij kwamen. Of beter, in het begun waren het veural dichters die wat te zeggen hadden, die meer zeden as wat elkenien al wus.

Gerard Nijenhuis dicht gedurig over het verloren laand, over de verloren jeugd. Roel Reijntjes voert een aander oorlog. Want schrieven is naost beminnen, benaom vechten en oorlogvoeren. Roel Reijntjes vecht om zien moe die al jaoren uut de tied is en die e maor niet vergeten kan. Reijntjes probeert zien moe een rustplek te geven in poëzie, maor hij kreg dat gedurig niet veur mekaar. Reijntjes vecht ok om met zien homoseksualiteit klaor te kommen, ik weet der gien aander Drèents woord veur. Hij mus der veur naor Thailaand. Het liekt der op dat e dat gevecht zowat wunnen hef. Een leven lang had e der zowat veur neudig. De nar van Drenthe kan in elk geval om humzölf lachen, ok as aander bijkaans al uutlachen bint.

Hans Heijting, ok een schriever van een aoldere generaotie die niet over de oorlog tussen 40 en 45 schreef, hef zien oorlog niet recht wunnen. Hij bleef strieden om het maagie dat zo vrog uut de tied kwam.

De neie schrievers en dichters vecht een aander stried. Ze hebt het veurdiel van de *Spätgeburt*. Gieniend kan heur der op ankieken dat ze niet deugden. Ze waren krapan geboren toen de Marshall-hulp het laand overstroomde. Gieniend kan de jongere schrievers, allemaol in aolder tussen de 40 en 45, der op ankieken dat ze fout waren.

Wie de gedichten en verhaolen van disse nao-oorlogse generatie aandachtig les, zöt een hiel aander stried. Klaas Kleine schreef de novelle *Een feestelijk starfgeval*. Hij gef met dat verhaal een diel van zien leven een plek. De heufdpersoon vindt een neie vrouw. Maor wie de leste verhalen van disse Drent uut Diever les, kreg het gevuul dat Klaas Kleine smaangs nog tot de oren in de stront zit. Hij schref veul over poep en pies. Dat is vanuut een glazen huusie een hiel aander stried. Ik hoop dat e die oorlog wint.

Suze Sanders schref gevulige gedichten over de natuur en over heur kinder, en wie heur poëzie tweemaol les en vaker, wet dat der een aander oorlog tussen de regels te vinden is. Wie heur wark volgt, zöt ok dat ze gaangs is die stried te winnen.

Martin Koster schref al jaoren zowat niet meer. Hij is heufdredakteur van het letterkundig tiedschrift ROET en hef zien personiel om de oorlog tegen de ondergang van het Drèents te strieden. Hij is meer een generaol, een Montgomery die het veldwark doen lat deur het voetvolk. Leaders bint ok neudig. Hij is ien die niet genog prezen worden kan.

Veur een stuk of wat aander Drèentse schrievers liekt de oorlog, een oorlog die ze benaom met zukzölf te voeren liekt, veurbij. Jan Veenstra schreef *Zangeres van Zulver* en hef met die novelle de overwinning haald, liekt het. Hij schref niet veul meer, te min.

Maor ok as de stried streden is, is der ruimte veur mooie verhaolen en goeie poëzie. Rieks Siebering overwun de minne streken van zien hart en schref gedurig gedichten die zien laot dat nao de stried en watersnood het leven ok deurgiet.

En al die schrievers die ik niet nuum.

Al die schrievers die ie kent van *Oeze Volk*.

Ik huuf ze niet te numen, ie kent ze. Ze schriefft niet over oorlog en stried. Ik ken heur verhalen en gedichten die daor over gaot in elk geval niet.

Het is de persoonlijke stried die ie in de Drèentse schrieverij benaom antreft. Niet het oorlogsgeweld, niet de bommenwarpers en niet verraod. Der bint gien verhaolen over het kamp in Börk, niet in het Drèents. Der bestiet gien roman in het plat met as titel *De schrik van Roon*, over Jacob Luitjens, bijveurbield.

Toch gaot de gedichten en verhaolen van de Drèentse schrievers, die wat te zeggen hebt, over de oorlog en daornao. De levens van disse schrievers bint, net as die van elke Drent, kleurd deur de geschiedenis, deur de opvoeding, deur de dreiging van Korea, deur Indië verloren, rampspoed geboren, deur de rooms-rooie kabinetten, deur Drees en deur de watersnoodramp en dan niet die in Limburg.

Wie bin ik dat ik zukke dingen zeggen zal. Wie bin ik dat ik elke schriever een eigen stried in de schoenen schoef, dat ik elke dichter en romanschriever opzaodel met een verleden waar hij hum van lösmaakt, waar zij heur van bevrijdt?

Ik duur dit zeggen omdat mien derde boek in de betere boekwinkel lig. Dat boek heet *Wanda* en lat zien dat der smaangs vieftig jaor veur neudig is om vrede te sluten. Veur de schrievers zölf is het hiel mooi as die vrede sleuten wordt. Veur de Drèentse schrieverij en het Drèents is te hopen dat de stried, die niet altied een oorlog te weden huuft, in de zielen van de Drèentse schrievers nog even deurgiet

Etniciteit

Is 66 een mijlpaal? Hef ien jaor meer betiekenis as een aander? Wat dunkt oe van 69, of van 96, het jaor dat oens te wachten stiet en bijkaans ok verhaoldings op de kop zet? Het liekt der op dat ik met *Eroetiek* een gevulige stee van Drèenten raakt heb. Meer as 69 gevulige plekkies hef een gemiddelde Drèent, wis en zeker, en daor reken ik de G-plek dan nog niet iens bij. Maor ik wul het niet over seks hebben, niet dat het mij kaold lat, maor omdat ik de blote konten, en de keerziede der van, geern overlaot an kantoorboekhaolders die as kleurpotloden an de man en vrouw te brengen prebeert. Ik haold niet van plat. Over de grup kieken, wieder as 66 en benaom ok wieder as 69 en 96, daor giet het mij om. Over de kaansen en de toekomst van de Drèentse cultuur, over de kuunsten en de stille wèensen van Bartje en Hilde wul ik het hebben. Ik gebruik een spiegel van wied vot om in de eigen ziel te kieken.

Upernavik is een stad in West-Gruunlaand. Der woont in die gemeente krap drieduzend manlu, vrouwlu en kinder. De ofstaand tot Nuuk in het zuden, de heufdstad van de nog half Deense kolonie, is zowat 1000 kilometer. Met schier weer kuj met het vliegmachien en helicopter in Upernavik kommen. As het weer minder is moej met de hondeslee. In de poolnacht zit lu bij mekaar en eet in duuster de veurraoden vot. Vlees hangt buten an een rek. Een diepvries hebt ze niet van neud. Het vrös dag en nacht. De Gruunlaanders, ze nuumt zukzölf Kalaallit, hebt weet van de butenwereld die ze op video in huus haalt. Veul lu bint in Kopenhagen hen schoel west, kregen zicht op het westen, en zagen wat veuruutgang betiekent. Ze namen met hen huus wat ze vunden dat modern was.

De leerzen van het vel van doodscheuten zeehondties draagt de Kalaallit allent as ze op jacht gaot, niet as aander lu, eigen volk, ze zien kunt, in het dörp loopt Gruunlaanders op Adidas of Nikes, en glimmende schoenen van Bata, dan draagt ze terlenka en polyester goed, dan maakt vroulu de manlu misselk met leggings die zien laot wat niet elk bij daglocht weten wul, dan wrieft de Kalaallit alle dagen de oren omdat ze zunder muts buten loopt, een enkele kerel drag een hoed, de oren bint vrij. De rits van de rooie, gele, blauwe jacks hebt ze altied wied lös, en beter nog: hielendal gien jas an, maor in een bont hemd met knoopies lös, ok as het vrös, en het vrös gedurig in Gruunlaand. De Kalaallit leeft en doet as het an de aander kaant van de grup daon wordt. Ze leeft as Denen, as Drenten.

In Nuuk weet de krapan 15.000 Gruunlaanders wel beter, net as lu in Amsterdam en Assen. De lu in de heufdstad bint ok op zien Deens antrokken, maor wat west hef, krieg ie smaangs vanneis te zien. De Kalaallit die in Nuuk en in Kopenhagen woont, draagt leerzen van zeehondtiesvel en een harpoenpunt an een halsketting. De ambtenaoren in Nuuk wult weten dat ze jagers wa-

ren in een kayak, en dat waren ze ok. Ze weet niet dat de laandgenoten wieder hen het noorden die harpoenpunten nog bruukt om zeehonden te vangen, en robben en walvissen te jagen. An de butenkaant bint het Drenten, maor an de binnenkaant vuult ze heur Kalaallit.

In Zambia –ik heb mij daor een paor jaor vernuverd, zie *Eroetiek* bladziede 9 en wieder– leupen in hoogzummer vrouwlu in bontjassen met kinder op de rug en arm, kinder die stief inpakt in springpakkies een zoegfles in de zwarte haandties huulden, zwiet op het heufd. Die kloeterige poeiermelk, anlengd met rivierwater, was slim neudig, benaom het water. Het leken negerpoppies met kroeskoppies in wegwarpverpakking, Hildes en Bartjes in cellofaan.

Die Lozi's uut Zambia hadden zien hoe as veuruutgang der uutzag. Ze hadden, met de komst van mukuwa's, over de grup keken. In Hollaand, –Drente kenden ze pas naodat ik der west was– dreugen kinder nylon springpakkies en was de moederbörst inruild veur een fles met dikke zute koemelk van Friesche Vlag. Dat wollen de Lozi's ok. Friesche Vlag in een plestieken fles met plestieken tit in zwienekleur. En net as Drenten die de moederbörst naojaagt en an de jenever gaot, drunken de zwarte manlu sepiso en katsipembe om rap te vergeten dat ze dörst hadden. Ze drunken uut benauwdigheid om niet te vulen hoe as het weden kan aj jezölf bint, ze drunken ze om te vergeten dat ze zwart of wit of geel waren, dat ze Lozi, Drent of Kalaallit waren.

In Hollaand zag ik de negers weerom. Ienmaol maakten ze eten veur mij. Kip met rezienen en riest. Dat waren dure rezienen uut een fles boerenjongens. Ik zag hoe de braandewien de geutstien in gung. Mien achterdocht weur der niet groter van, ik leut me deur de zwarte nog een klaore schenken veur de kip met hiete kerry op taofel kwam.

In Canada en Australie bijveurbield, tref ie Drenten in de vrömde, de waore Drent. De taol die ze praot as de kinder de deur uut bint, is de taol van toen, van veur mien tied. Man- en vrouwmoedig prebeert de emigranten wat ze an lōs zaand uut het verleden hebt, vast te haolden. De taol as harpoenpunt an een kettinkie en met z'n beidend op de driezitsbaank kieken naor videobaanden van Bartje in de vief uur show. (*En dommiet van Televisie Drenthe met Anne de Vries zien Bartje naosynchroniseerd, met een remake van de Hunebed Turbo Show, met C&B in Grol en bielden van de Rijwielveerdaagse en het Volksdaansen in Oring, met een soap over de teloorgang van de Schrieverskring, met een pseudo-erotische serie over de Asser grachtengordel, baseerd op Eroetiek.*)

Wat hebt levens van Kalaallit en Lozi's met 66 van doen, wat met 69 of 96, met wat veur jaor dan ok? Wat hebt ze met mekaar en waor ligt de verschillen? Wat hebt Kalaallit en Lozi's en Friezen en Stellingwarvers en Tutsi's met Drenten van doen? Waorumme, om mezölf te citeren, legde Lammert, – *Eroetiek* bladziede 19 – pas toen de gerdienen ienmaol dichte scheuven waren, zien wiesvinger en pink an weerszieden van de mossel van Alie en opende hij met de ringvinger en de middelvinger de kleppen van heur schelp?

Het antwoord: Lammert maakte ruimte veur haoldvast, haoldvast veur zien doem. Der bint niet veul Drenten west die doem in het woordenboek

opzocht hebt, niet elke Drent wet dat niet elke doem in een neusgat stek. De vraogen blijft: wat hebt kleine volken met mekaar? Wat maakt kleine volken groot?

In 1966 keek paartie lu over de grup. Reed volk op zuuk naor een eigen identiteit in Amerika over de Route 66 en aans wel over de A28 laangs Zuudwolde, of Grol hen Paries. Elk op zuuk naor haoldvast veur zien eigen doem, met verlaangst naor vastigheid in het bestaon, geern het noodlot een Drent te weden veurbij. – Lees de gedichten en verhaolen van Erik Hartevelt der maor op nao. Met het iene bien in de eigen tied, met de aander in de toekomst. Kinderspel met een eernsachtige laoding der in, of der onder, aj wult, waar alles even belangriek is, as *'de Arabier met de dikke tuul, Zwien op ledder'* en *'plietsie der bij en alles'*.

As het verhaol van de aander, die, as ie goed uut joen doppen keken, joe onderweegs in de muut kwam op zuuk naor het eigen haoldvast, niet paste, dan weur het votdaon, votdaon as de brandewien van de boerenjongens, votdaon as die Gruunlaander die de splinterneie video –der was teveul snei in beeld, en tracking uut de gebruiksanwizing heurde niet bij zien taol– in zee donderde.

In Zambia leut ik de schierste kippen dood gaon in een ren waar ze in een plekkie onder de zun op transport wachtten hen de Agriculture Show. Kippen zonder springpakkies vanzölf, maor ok zonder waoter, zonder scha. Ik gung hen Zambia, vergat even mien eigen roots, vund even gien haoldvast veur mien eigen doem.

In 66 en daor rondumme weur de taol langzaam votdaon. Op schoel preut elk in het Hollaands. De Drenten waren op de A28 bijkaans Möppelt al veurbij, over de Riest, met *Bartje* in de buuts, een abonnement op *Oeze Volk* en haor dat tot de scholders hung, op de brommer met onwennig, maor wis en zeker, een deusie met een dozien kapotties in de buuts, genog veur ien nacht, veur twee bijkaans. Het levent weur platter.

In Upernavik zit de Kalaallit om liefsten met z'n vieren op een driezitsbaank. Ze eet rauwe vis en dooie zeehond. Op de ieuwige iesvlakte in het binnenlaand, wied van de vrömde, haoldt ze Aasiviit, vergaderings as de veuraolden deuden. Ze pakt vanneis wat ze votgooid hadden. Ze lacht om de zendelings, de kolonialen, de Denen. In Zambia lacht de Lozi's niet veul, het is warm, en de maag is bij toeren merakel leeg, net as de moederbörst. De zwarten leeft op as een Drent kippen dood gaon lat en ze onverwacht te eten kriegt, ze vergeet heur doem as ze seviso en katsipembe drinkt, naor eigen muziek luustert en zonder kapotties vrijt.

En de Drenten zonder beeldtie op de tillevisie? De Drenten die niet in de vrömde bint, die kriegt Bartje niet tussen de oren vot. De Drenten in de Aolde laandschop drinkt jenever, haalt met weemoed puten turfmoel en bolster veur de tuun, ze kriegt water achter de ogen as de brem bluit, as ze een gedicht van Heyting heurt of Klein Riexie veur de radio, maor ze wult dat niet weten. Drenten koestert het kind van Anne de Vries benaom tussen de oren en smaangs in de onderbuuk. Niet elk, maor de tegenstroom is der. Het verzet

tegen het butenlaand wordt gedurig vuulbaor, een verzet zunder expansiedrift, zunder regionalisme.

De onderstreum die deur de Riest, de Hunze, het Lieverse Diepien stroomt, is gien nationalisme, het is gien Oelenbarg, het is gien isolationisme, het is etniciteit, eigenheid en zölfvertrouwen. Het is een onderstreum die zachties klinken lat; *ik heb u lief mijn heerlijk landje*. Bartje en Hilde zakt tussen de oren vot en gaot op de kont an. Het gevuul vindt een stee in de onderbuuk. Daorum komp het wel goed met de Drenten, net as met de Friezen, de Grunnegers, net as met die Kalaallit en die negers in Zambia. Vanzölf, elk mut veurzichtig weden met de draank, en der niet in verzoepen. Elk mut, as het kan, kapotties in de buuts en in het haandtassie hebben, en betied haoldvast zuken tegen de doem, elk mut benaom uutkieken om de eigenheid niet zo maor an elkenien met te geven en kwiet te raoken. De veurtiekens liekt goed. Bijkaans wordt in 96 de ommekeer dudelijk, vindt kop en kont mekaar, en kreg de stroming van gruiende etniciteit vörm. Tot wied in 2000 wordt der veul kuunsten maakt, ok in Drenthe, oens eigen kuunst.

Hoe de Drèentse cultuur in beweging is kun ie lezen in:

* *Sumut – waarheen–*, het proefschrift van Erik Lanting (Leek) over Groenlandisering en het dagelijks leven in het Upernavik district, Groenland. Uitgeverij TUBA, Ljouwert, 294 pag. 1995. f 55,=, ISBN: 90-801119-6-1.

Aj het leest, laot tussen joen oren dan Gruunlaand vervangen deur Nederland, Upernavik deur Drenthe en Kalaallit deur Bartje.

* *Eroetiek*, Roet nr 56, winter 92/93.

Miestal lezen as porno, as erotiek, as aanval op Drèentse schrievers, en veuls te min as weergaove van de beweging van een cultuur die de schaomte en schijnheiligheid achter zuk lat, veuls te min as anzetten veur een vrijer levent met ontdekking van eigenheid, veuls te min as uting van etniciteit, veuls te min as een haoldvast in de doem van het bestaon.

* *Alles is even belangriek...*, Rouke Broersma et al. HDB 1993.

Drèentse schrievers naost schrievers van die aandere minderheid.

De meerweerde van het Stellingwerfs

Karst Berkenbosch in het perspectief van de Nedersaksische literatuur van de leste eeuw.

Dat was de titel die ik an Pieter Jonker, – dank veur de uutneudiging – met-geven heb. Hij hef de woorden wat veraanderd, maor wieder klopt wat ie op de ankondiging leest. Vanzölf giet mien verhael daor niet over. Ik wul niet geliek in de uutneudiging votgeven wat ik te zeggen heb, dan had ie net zo goed in huus blieden kund en dit verhael van internet lezen kund.

Dit is een literaire aovend. Bij aovenden en bij literatuur heurt vraogen. Het is de opzet dat ie met meer vraogen de deur uitgaot as dat ie kommen bint. Wat bint vraogen waar ik het disse aovend over hebben wul?

Ik nuum een paer

1. Het kun gaon over ijdeldheid. Hoe word ik beroemd en bekend in de schrieverij? Is beroemd en fameus worden het hoogste goed in de schrieverij?

2. Wat is der in de leste honderdvieftig jaor in de streektaal hetzölfde blieden en wat is der veraanderd?

3. Het kun gaon over de *Sturm und Drang* van een schriever, over de wille om te zeggen wat deur het bloed en het heufd broest. Het kan gaon over de driefveren van de leesder. Over schrievers praot ik niet, dat kunt schrievers zölf. Over leesders kan ik wat zeggen.

Het lig in mien aord vraogen te stellen en as ik mij niet bedapper, gao ik daor een hiele aovend met gaangs, met vraogen. Vraagezaod zee mien moe, ie bint net vraagezaod. Vanzölf; ik geve bij toeren ok antwoorden, maor de antwoorden bint mij allent van nut as ze neie vraogen oplevert.

Ik dwaole of, dat gebeurt mij makkelijk. Het is mien tweede natuur om op ziedsporen te kuiern. Bijkaans laot ik joe een beetie verdwaelen.

Ik stel vanneis een vraog.

4. Hoe stiet het der veur met de streektaal in het Nedersaksisch taolgebied? Wat is der zoal schreven om het Drèents, Grunnings en Stellingwarfs boven het veen, de klei en het zaand van Oldeberkoop uut te tillen tot boven het meiveld met dat prachtige fluitekruid en die griepige berenklauw?

5. Welke kaant kan het hen met de streektaalschrieverij om leesders te vinden? Dat is een klassieke vraog.

6. En wat hef die schrieverij met het neie boek van Karst Berkenbosch van doen?

Om met de grootsten onder de Nedersaksische schrievers te begunnen. De Grunnegers. De Grunnegers hebt in Simon Reker een bijzunder hoogleraor, een perfester in het plat. Dat is schier, dat haoldt de toal limtig. As een professor plat proat, gef dat aanzien en respect. Paartie lu bint daor gevulig veur. En dat is wat een toal van neud hef: gevul en respect.

Ie hebt het bijkaans heurd: ik proate now met oa in stee van ao, dat is het onderscheid maank Grunning en de aander.

De Drenten hebt gien professor. Ze moet het zölf doen, op eigen domme-kracht, met hier en daor – ik zeg now ao in daor, dat is Drèents – met hier en daor een doctor Kocks van het woordenboek en hier en daor een doctorandes in de hunebedden. *Lilikke stienebulten, zaand der aover*. Dat is de schierste dichtregel van de veurmaolig heufdredacteur van Roet, Martin Koster. *Roet* is het Drèents letterkundig tiedschrift. In Assen en in Diphhoorn stiet gien universiteit. Het gewone volk is hoedster van het Drèents.

De Stellingwarven.

Klein taelgebied van tweimaol 25.000 sprekers en zowat 20 schrievers.

– Een laand van mèensen die ik van ofstaand herkennen kan de ‘zwienekoppen.’ Ik wus dat niet, ik vund die beschrijving op de website van de Stellingwarver Schrievers Ronte. In het Engels, dat wel: *pigheads*. –

Johan Veenstra as de nestor en vertolker van alle stromings in de schrieverij in de omkriten van Berkoop. Lammert en Lutske, gedichten een enkel verhael en geregeld columns – uut het pultrum – in de Ljouwerter. En Karst Berkenbosch. Karst Berkenbosch heugde mij nog. Zien eerste boek *Blauw zwiet* besprak ik in 1990 veur het *Neisblad*. Het gung over waanveurstellings en ongelokkige liefde. Hiel aans as *De Sjaal*.

Veul van de Stellingwarver schievers bint in rust. Ze ligt op het karkhof, achter het fluitekruid waar ze zo schier gedichten van schreven. *De Ovend*, het streektaalblad van de Stellingwarver Schrieversronte kun veuruut met geregeld een necrologie. *De Ovend* as een crematorium, dat had de redactie nooit edacht. De gize schrieversgolf lig onder het zaand en is bijkaans al weer zaand worden. Zo giet dat. Midden in het leven, stao ik in de dood.

Waar mut een streektaelschriever met gaangs om beroemd te worden in Oldeberkoop en omkriten? Met een schier theatercafé as dit en nao de oplevings waar Volendam en Ënsche met op de kaort zet bint, gien acht slaon op ver-

gunnings. Dat gef een bult schieverij. Benaom over juridische zaaken, maor dat is niet altied literatuur. Karst Berkenbosch wet nao de verbouwing van dit theatercafé: *Herrie is niet hetzölfde as literatuur*.

Maor eernsachtig

Wat kan een schriever doen om de leesder te kieteln?

1. Buutenlaands; van aoever de grub. Dat kan een schriever doen; de grèens aoever.

Een schriever kan neimoodse woorden in het verhael schrijven, *pighead* bijveurbield. Hij kan neimoodse onderwarpen bij de kop pakken. Terrorisme, reizen hen Zuudamerika, een roman over een Oldeberkoper die in Afghanistan achter de Talibaen en El Kaidae angiet. Over moord op Peter Stuyvesant, de Stellingwarver die New York verkwanselde. Hij kan een veurbield nemen an Jan Zantinge die Drents soldaat was in Indië en daor verhaolen van schreef.

Wieder ken ik gien verhaelen en gedichten over het butenlaand in het Nedersaksisch, of het mus de Drentse schriever Roel Reijntjes al weden met zien gedichten in Thailaand en aander warme laanden. De Heer Harteveld, onder de leesders van het *Dagblad van het Noorden* bijkaans bekend as *Vrouw Koetje*, vindt alles even belangriek. Hij hef anzetten geven tot verhaelen over plaatsen waar e nooit ewest hef. Hij schref columns, verhaelen en gedichten bijkaans benaom over Grol, dat is gien grap, dat is een ofkorting van Grolloo, de plek waar Harry Muskee geboren en getogen is. En ok Harteveld woont boven Grunning; uut de diaspora schref e over zien olde roots.

Karst Berkenbosch kek over de grèens, een diel van zien boek giet over stad Grunning, en dat is op bepaolde leeftieden merakel wied vot. Het leven is daor aans, maor ok hetzölfde as in Berkoop.

2. Een streeктаolschriever kan experimenten angaon met de taol en met onderwarpen. Draank, sex en rock and roll. Draank as in *Under the Volcano* van Malcolm Lowry, Sex as in de *Smearlappen* van Trinus Riemersma, dat is in het Fries en die tael wul ik vanaovend der buten haelen.

Rock and roll is gien folk; rock and roll dat is hetzölfde as sex. Maor dan veur negers. Laeter met de emancipatie hebt de blanke Amerikanen, en laeter de Europeanen, die Rock and roll overneumen, toen dat much van de kärke.

Draank komt in aolde Drentse romans op taofel, en met de jenever en de achterdocht. In Drenthe zegt ze: Het waeter klaetert in de glaezen. *Skik* is aans, ducht me.

3. Neimoodse zaken, daor is nog wat wille an te haelen. Begunners kunt an de slag met wat vandaeye op het journaal is. Van alles is der een eerste maol. Maor om de klassieken te citeren; Ie kunt niet tweemaal in De Linde, de Kuunder, de Tjonger zwemmen. Een schriever kan niet tweemaal hetzölfde verhael schrijven. Alles is elke maol nei. Bijkans niet hielendal; nao *De winter is veurbij* van Lily Köhler komt Johan Veenstra twee jaor laeter met de bundel *Winterlaand*.

Van neimoodse invloeden in de schrieverij mut het Nedersaksisch het niet hebben, zo liekt het mij. Dat schöt niet op.

4. Hedendaogse zaken daor giet het aover.

De Hollandse schrieverij stiet al jaoren vol met hedendaogse zaken. Het wordt goed verkocht. Het wordt een bult lezen en as der een aordig gezicht bij heurt, bij de schriever, dan komt de tillevisie, de radio en de pars vanzölf. Handicap gien bezwaor.

Echtbreuk, incest, minne aolden, moeilijke jeugd, vervelende schooltied. Dat komt achter mekaar in de schappen van de boekwinkel. De leeftied van de streektaalschrievers lig boven de dartig. Dat kan mooie boeken oplevern over een moeilijke en vervelende schoolstried. Niet de stried van de kinder, maor van de leraor of onderwiezer onder de schrievers.

Gien *Bint* as Bordewijk schreef; ansomme. Kinder doet in de lessen en op straot alles wat god en de onderwiezers verbeuden hebt, en de aolden staot veerkaant achter de kinder. Niet achter god en ok niet achter de leraor.

Drenten as: Marga Kool, Miny Hofsteenge en in wat minder dudelijke anzetten ok Suze Sanders en Stellingwarver Johan Veenstra haoldt een tip van de sluier omhoog as het over de diepste emoties giet. De mèens achter de schriever lat hum of heur zien. Daor zul ik bijkaans geern een beschouwing over lezen. (*Of juust niet, het wark mut ok zunder de persoon van de schriever overènd blieden.*)

Maarten 't Hart hef het leste boek over geriffermeerden schreven. Hij is bijkaans klaor met het geleuf. Kiek zukke schievers mis ik in de streektaal. Lu die klaor bint met wat west hef. Alie Brals Luinge en Anneke Mensen oet de Olde laandschaop dicht over Oenzelievenheer, maar het giet nooit over bevrijding in het geleuf.

5. Geweld komp ok niet veul veur in de streektaolschrieverij. Of het moet de boeken van Kees Visscher al weden, uut Grunnegerlaand, met verhaolen over de oorlog en wat daor van bijbleven is. Jeuden op transport en onderdukens kommen bij toeren terugge. Bennie Holtrop kek in *Gezichten achter matglas* weerom op die tied. Dat is nooit fout, weerom kieken om veuruut te gaon.

Moord en doodslag is veur de biebel. Het aantal sneuvelden in het Aolde Testament löp in de honderdduzenden. Der bint meer mèensen bij al die veldslagen tussen filistijnen en jeuden omkommen as der geboren bint sund Adam en Eva een begun met de schepping maakt hebt.

6. ICT heurt ok bij hedendaogse zaken waor een schriever niet omhen kan. *Inognito Tremor* Het is te nei. Een beetie schriever en dichter blef vot bij SMS, WAP en disk error. Gien leesder die dat in een verhael of gedicht verdraagt.

7. Een aander genre in de schrieverij hef meer voet in het zaand kregen. Het pretentieloze drukwark. De streektaelschappen staot vol met *Lammert en Lutske*, met *Proemenkeuze*, *Kokkerellen met Kuper*, *Stellingwerper wijsheden*. Met grappige uitdrukings in het Grunnings en het Drèents, het Stellingwarfs. Het bint veur een diel variaoties op het Friese paspoort veur butenlaan-

ders. Boekies om vot te geven en om te krieges, niet om te lezen. Dit genre sluut an bij de plaatiesboeken. Al is daor schier wark bij met schilderijen en grafiek van kuunstenaors. Lezen huuft niet, dat is in het Hollaands al moeiljik zat, kieken kan en dreumen ok. Daor is weinig mis met. Bij toeren haold ik mien *Aosem* in bij de gedichten van Anke Hoornstra.

8. In dezölfde boekenkast in de winkel staot de woordenboeken van Kocks, van Ter Laan en de Stellingwarver woordenboeken. Wetenschappelijke war-ken en onderzukens deur liefhebbers, as *Veldnaemen in de Stellingwarven*. Prachtige literatuur en schrieverij veur liefhebbers. Nuttig en aangenaom veur de grieze generaotie en over een jaor of veertig, viefstig veur de hedendaogse jongeren op zuuk naor de roots.

9. Brievenboeken dat zul ok schier weden. Bettje Wolff en Aagje Deken. Wieder is dat genre wat uut de tied. In de streektaal ken ik gien brievenboeken. Het zul de muite weerd weden zu'n experiment an te gaon. Dat kan met Kees Visscher in het Grunnings, met Marga Kool uut Drenthe en met Johan Veenstra, hier wel bekend. De ienigste overienkomst tussen die mèensen is dat ze schriefft, ze kunt mekaor veul te zeggen hebben. Bijkaans is Karst Berkenbosch een goede brievenschriever.

Dat wat de genres en de meugelijkheden angiet

Wat beroemde schrievers te zeggen hebt, dat kunt ze kwiet in de dagblao-den. Karst Berkenbosch en Johan Veenstra in *uut de Pultrum* in de *Ljouwerter*, Marga Kool en Vrouw Koetje in het *Dagblad van het Noorden* met aander lu der bij, Hanny Diemer, Miny Hofsteenge, Gré van der Veen en Harm van der Veen. Die columns kunt weer bij mekaer een schier boek oplevern *Van Lange-dieke naor Ni'jberkoop*. Henk Kroese kan joe daor meer van vertellen, of aans Benny Holtrop wel: bij toeren stao ie Mooi veur Joker.

Wie gien column in de kraant hef, die mag veur de omrôp en kan leste gedachte kwiet in literaire en pseudo-literaire tiedschriften. *Krödde* in Grun-ning, *Oeze Volk* van Bart en Martha Veensta en *Roet* in Drenthe, *De Ovend* in de Stellingwarven.

Plek zat om de woorden kwiet te raeken, maor...

Maor, wat mut een schriever schrieven en wat mut een uitgever drukken om de tael en de woorden vast te haolden? Tael en literatuur leeft as het lezen wordt. Bijkaans kunt schrievers en uitgevers bij de klassieken te raode gaon, om uut te vienden wat blef.

Toen het *Neisblad van het Noorden* een jaor af zeuven leden zunder bericht mien besprekings van de streektaalboeken niet meer ofdrukte heb ik negen ma-ond wacht. Dat was lang zat. Doe gebeurde et, zol Willem Jan Teijema zeggen.

Ik had drie deuzen met plat wark op zolder. Ik bracht gedurig een tas vol boeken hen antikwariaat de Alkenhove in de Jacobsstritte in Ljouwert. Van de guldens gung ik hen een goedkoop eethoes met goede kaart. De meerweerde van de boeken vertaalde zuk in verzorging van de inwendige meens.

Meer weerde.

Het giet der om dat een schriever en uitgever meer weerde an de leesders bieden kan.

De uitgever telt de weerde in antallen boeken, meer as honderd titels in het Stellingwarfs, meer as 80.000 exemplaoren verkocht in 25 jaor tied. en in centeraotie is de meerweerde ruum 350.000 euro.

Ik vun mien meerweerde op een aander wieze:

Zeugen jaor leden weur ik aal gelukkiger zunder de boekbesprekings in het *Neisblad*. Dat gaf mij tied om de klassieken te lezen.

Teksten die tweeduzend jaor overleefd hebt, kunt een handvat weden veur een schriever. Ik las *Brieven an Lucilius* van Seneca, *Een avond met meneer Teste* van Paul Valéry, ik las *Essays* van Francis Bacon, ik las het *Aolde testament* en vergat het aantal gesneuvelden te tellen, meer as 80.000. Ik las *Metamorfosen* van Ovidius en vun hetzölfde biebelverhaol weerom. Deur de biebel zag ik het locht.

De biebel is plagiaot, veur een part in elk geval. Ik las *Essays* van Michiel de Montaigne die mij leerde dat ik niet vertellen zul, wat veur boeken ik lezen heb. Boeken bint geheimen en daor huuf ie niet met te pronken, dat zee Montaigne zowat 500 jaor leden.

Vanneis vertellen en overschrijven is neudzaak. Smaangs kuj dat der bij vertellen, smaangs niet. In de biebel trof ik gien verwiezings en gien voetnoten naor Ovidius en Vergilius. Plagiaot in naam van Oenzelieveheer. Dat heurt zo.

Het is de kuunst om de goeie schrievers te vinden om van over te schrijven.

Wat van belang is veur het Drèents, het Grunnings, het Stellingwarfs en aander taolen; dat is meerweerde. De meer weerde kan veur de schriever weden, de meer weerde kan veur de leesder weden. Het is an elk om die meerweerde te zuken.

Karst Berkenbosch gef die meerweerde. Hij schref in het Stellingwarfs wat nog niet in het Stellingwarfs zegd is, en ok niet in het Drèents en het Grunnings.

Het is gien butenlaans, gien neimoodse zaken, gien zinloos geweld, gien ict, gien kookboek en gien Stellingwerver wiesheden. Het is gien brievenboek, het is gien plaatiesboek met woorden veur analfabeten. *De Sjaal* is gien grap, gien grol.

Karst Berkenbosch schreef een boek dat joe in de nek grep en niet weer lös lat. Ie leest wat ie niet weten wult, ie leest wat der is. Ie leest wat der altied west hef, naoverheld.

De sjaal is plagiaot, zoas de biebel plagiaot is van *Metamorfosen*, zoas filosoof Paul Valéry Francis Bacon en Montaigne naoschref.

Karst Berkenbosch vertelt hoe as het verhael giet..., het verhael wiederklaert tert tegen de glaezen.

En zoas Seneca al zee in zien *Vragen en antwoorden* –dat waren vraogen en antwoorden an humzölf,– as der een voetbalwedstried in Korea is, dan zit het hiele colloseum tot de nok an toe vol. Hier en daor is der een mèens, een leesder bijkaans, die niet van moord en doodslag haoldt. Die niet zingt: en as wij naor Korea gaon,... Hier en daor vind ie een Romein, een navolger van een klassieker die niet naor daegeliëks vermaak kieken giet.

Dan zit der hier een Stellingwarver in het vestzaktheater en zit daor meer as ien Stellingwarver achter of veur de tillevisie.

Hier veur mij zit de lu die met de rugge naor de wind gaot staon, –lu die gien belang hebt bij al die locht– Hier in dit zaeltie zit lu die het kokkerellen zölf doet, hier zit lu die zunder *De Sjaal* om de nek naor een literaire aovend gaot, naor een boekpresentaotie omdat het verhael vanneis verteld worden mut, omdat het verhael meerweerde gef.

Ik felisiteer de schriever en ik bedaank joe

Nedersaksisch proza in beweging

Plek van beleving

Moi,

Dichters, lezers, gebruikers van de streektaal. Het is mij een eer en genoeg om hier met joe van gedachten te wisseln over proza in de streektaal.

Ik geef wat lösse gedachte over taal en schrieven en over verhalen en romans in het Nedersaksisch in het bijzonder. Maor om veuruut te kieken, en zölfs om verstandige dingen over vandage te zeggen is het neudig om achteromme te kieken. Der bint volken waar de toekomst in het verleden lig, en bijkaans is dat ok veur streektaolen het geval. Ik kiek weeromme om de toekomst te kennen, en ik sluit of met een stuk of wat stellings.

As Bloemhoff mij niet bekend maakt, doe ik dat hier.

Ik bin Gerard Stout, Ik nuum mij Drent, as der om vraogd wordt. Nederlandschap laot ik aan aander over. Ik leid leraren op veur het veurtgezet onderwijs en wieder schrief ik en geef ik boeken uut. Ie kunt mij vonden op het web.

Zowat tweeduzend jaor leden was der maor ien taal in disse regio. Ie kunt zeggen een regiolect. Elk miende dat de hiele wereld Diets sprak. Zölfs de biebel was in het Diets schreven. Het hef een paer honderd jaor duurd veur dat misverstaand de wereld uut was.

Lu kwamen zowat niet van de plek, meer as tien kilometer van de woonplek was een uutzundering. En zölfs lu op vieftig of honderd kilometer van de hut waren zunder muite te verstaon. Het was in die tied dat de mieste lu dachten dat de wereld der overal uutzag as het eigen dörp. Niet allent wat taal angung.

De ienige aander taal was het Latijn, maor dat bestun allent op schrift.

Zo rond 1400, en ik kiek niet op honderd jaor meer of minder, bleek dat der meer talen waren. Dat was schrikken. Taal veraanderde en was niet altied geliek.

Dat was een paradigmawisseling, een aander kiek op de werkelijkheid. God had niet de taal veur ieuwig vastlegd, maor taal kun veraandern. De schilderingen van de Toren van Babel dateert uut die tied.

Zowat honderd jaor laoter zeden Cpernicus en Galilei dat de aarde niet het middelpunt was, maor dat de aarden om de zun dreide. Het is pas een jaor of vieftien leden dat de paus zien excuses anbeud veur de vervolging van Galilei. Zo moeilijk was de verschoeving van inzicht e bevatten. En nao disse kante-

ling van et wereldbeeld mus Darwin nog kommen. De meens as naozaot van een worm.

Nao gebruik van de boekdrukunst, rond 1500, gung het rap met de taolen. Der kwamen woordenliesten, grammatica's en woordenboeken. En der kwamen regels. De schrief- en taolregels waren ofleid van het Latijn en ze weuren aal strakker. Der kwamen verscheiden laanden met elk een ander taol. Een land weur een taolgebied met een leger.

Rond 1850 weur der nog geregeld oorlog voerd. In Nedersaksie was het wat geweld angung rustig. Der waren een paar kranten, nog gien dagbladen, een kraant kwam niet elke dag in de busse, en in die kraanten kwamen stukkies in de streektaal veur. Niet veul.

Beschrijving van de regio, reisverhalen, streekromans in feuilletons. Der verschenen streekromans in het Hollands en streekromans met dialogen in de streektaal.

Een beetje van alles. Het is bijzunder dat de streektalen overend bleven bint in de tied tussen 1850 en 1950. De spellingsregels weuren strakker, de radio kwam der an, en elk mus paoten as in Holland praot weur. Met de tillevisie weur dat nog starker. Het journaal was de maot der taoldingen.

Veur, in en nao de Tweede Werldoorlog kwam der een beweging op gang om de streektaal een groter plek te geven. Dat gung niet vanzölf, en de invloed van de Duitse bezetter hef niet altied in het veurdiel warkt.

Streektaal weur op ien lijn zet met conservatief, naor binnenkeerd en veur-rang veur eigen volk. We zulden het now een rechtse hobby numen.

In *Grimmig Eerlijk*, het proefschrift over de Friese schriever Anne Wadman is dat schier uutstokt. Hij was niet de ienige streektaalschriever die op de raand balanceerde tussen taol en eigen volk eerst. Henk Nijkeuter hef daor ok dikke boeken over schreven.

De tweede wereldoorlog hef de streektaal niet goed daon. In Europa is dat goed te zien an de plek van Duuts in Denemarken, Luxemburg, Belgie. De status is achteruut gaon nao 1945. Het proza in de streektaal hef lange tied een tiental jaor achterlopen bij het Hollands.

Jan Cremer, Jan Wolkers schreven over seks en vrijheid en vrije seks. Op mien HBS in Emmen lag Ik Jan Cremer in een glazen kistie met slot der op. Allent deur het kistie schief te haolden kunden ik het boek openvallen laoten. Precies op de goeie bladziede. Het boek was al zo vake uutbeugen dat ik met rooie oren een alinea lezen kun veur het boek weer dichtvuul.

Naost disse vrijheid kwam ok de spelling aal meer onder druk te staon. Gieniend kan tegenwoordig nog goed spellen en der komt aal meer buten-laandse woorden in het Algemeen Beschaafd Nederlands, asof de streektalen onbeschaafd waren.

Het ABN heet now de Standaardtaal. Dat gef al meer ruimte veur aander talen. Het bint niet de iene veraanderings.

Europa gruit en met de ienwording gruit het verlangst naor eigenheid.

De hiele wereld lig met radio, televisie, internet an oenze voeten. We bint vanneis God worden, en niet allent in het diepst van oenze gedachten. Net as de steerns van oens votvliegt, en dat maakt oens het middelpunt van het heelal, komt alle draoden van internet en radio- en televisiegolven naor oens toe. Wij bint allemaol het centrum van oenze wereld.

Ik nuum dat: Plek van beleving

Maor wij bestaot enkel as we oens weerspiegelt ziet in de wereld. Zunder mèens is der gien god en zunder god is der gien mèens. We bestaot pas, as we as Narcissus oens eigen portret ziet. Dat portret is vake letterlijk een portret. We leeft in een tied van beeld en geluud, meer as in een tied van taal en schrift. Luustern en plaaties kieken giet veur boeken lezen. Of we dat mooi vindt of niet.

Geschiedenis en ontwikkelings vindt niks mooi of lillk. Het is der. Taal veraandert, proza veraandert, poëzie blef niet geliek. Ie hebt dat net heurd.

De streektaal hef de achterstand op het Hollaands grotendiels inhaald. Der bint streekboeken over natuur en leven om de brink en op de heide. Kookboeken, reisboeken, wandelroutes, biebels, woordenboekies en woordenliesten. Der bint ok boeken in de streektaal over incest, overspel, poletiek, echtscheidings, over gleuf en gien gleuf. Negers, arabieren, homo's, lesbo's, dictators, Uruzgan, kinderboeken, soaps, stripsboeken; ze bint der in streektalen. Der verschient boeken over dood en liefde met filosofische ondertoon. Het proza in de streektaal is niet langer allent plat of platte humor.

Het Hollaands lat woorden uut het Engels, Turks, Marokkaans, Papiament toe, of het wul of niet. Het gebeurt. Het is een wieze om bij de plek van beleving te blieden.

Dat giet ok zo met streektalen.

Ik praot makkelker in mien regiolect, in mien Drèents as ik in mien geboortedorp bin of bij familie van die tied. In een collezaol van de universiteit gebruik ik een aander taal, de taol die ik op die plek wend bin. In disse zaol kan ik mien streektaal praoten, de plek hef nog gien lek van beleving in mij settled. Wel nao vandage. As ik hier een aander maol kom, praot ik hier Drents.

Toen de boekdrukkunst der veur zörgde dat boeken in het Diets, Frans, Engels, Italiaans verschenen en niet allent in Latijns, weuren der veul woorden bijbedacht. De woordenschat was niet groot genogt.

Dat is met streektalen ok zo. Internet, weblog, sms, boerka, der bint gien streektaalwoorden veur, beter: het bint ok streektaalwoorden. Ze maakt diel uut van de beleving.

Veur paradigmaverschoeving weet ik gien goed streektaalwoord dat met gelieke kracht zeg dat de kiek op taal an het veraandern is. Van een boekentaa

gaot we naor een beeld- en geluudtaal. Het proza in de streektaal mut daor op inspeulen. Dat kan.

Smaangs liekt het of we op aander wieze weerom gaot naor de Middeleeuwen. Elk dorp, elk volkie, elk stad, elke cultuur hef een eigen taol. In de wereld die aal groter wordt, kroept lu in de eigen beleving. De technische middels maakt dat meuglijk.

Biologen praot over niche, de plek waor een plaats of dier om liefsten is. Een naozaot van een Marokkaan en een Zwartemeerse, een Turk van Hengelse komof, een adopteerde Pers met aolden uut Barchem en Roodeschool, uut Kampen, of bijkans een Zuud Koreaan uut Grolloo, elk vuult hum thuus op de plek van beleving.

Ik poneer een paar stellings:

1. We hebt met een paradigmaverschoeving van doen in de taal. Van boekentaal naor beeld en geluud.

2. Streektalen mut niet benauwd weden om woorden van aander talen te lenen en in de streektaal op te nemen as volledig eigendom.

3. Naost boeken mut streektalutgevers en schrievers energie steken in proza op het web. Alle wark van veur 1950 gratis op het internet. En as het kan, niet alles, veurlezen en in audiobestanden veur lu die wel de plek van beleving kent maor nog niet vertrouwd bint met het woordbeeld.

4. In alle wachtkamers van dokter, tandartsen, advocaoten en aander be-roepen an de bovenkaant van de maatschappij mut minstens tien streektaal-boeken veur de griep liggen om het woord en het woordbeeld vertrouwd te haolden. Veural een tandarts is een mooie plek van beleving.

5. Streektalschrievers mut net as schrievers in het Hollaands, Engels, Chinees, Fraans, Fries de niche bedienen. Dat is de plek van bestemming.

6. Alles wat der now is, en wat de komt, op gebied van proza in de streektaal, stiet op scholders van wat der al schreven is. De toekomst van de streektaal lig dus ok in het verleden. Net zu'n mooie bundel as der veur poëzie is, mut der ok veur proza kommen. Een bloemlezing om op te staon om wieder te kieken.

7. De plek van bestemming van de streektalen is de plek van beleving.

Ik bedank joe veur de aandacht.

Bij presentatie van poëziebundel Nedersaksisch.

Allenig met mekaar

Meer as honderd maol schreef ik besprekings van Grunneger, Drèentse en Stellingwarver boeken in het *Neisblad* en met kôrte onderbreking in het *Dagblad van het Noorden*. Dat bint niet veul besprekings in twintig jaor. Ik much 400 woorden gebruiken en now is 300 woorden de taks. Aal minder boeken valt bij mij op de mat. Smaangs weet uitgevers het *Dagblad* niet te vinden, maor vaker as iens is der niks te bespreken. Bijkaans wult schrievers gien besprekings in het *Dagblad*, ok niet as heur boek het zunder bespreking bij NRC – HANDELSBLAD doen mut. Ik vreug bij Godert Walter in Stad naor streektaaluutgaven van het leste jaor. Goeie vraag. Daan Nijman hef de uitgaven in de winkel, twee planken neie boeken en bundels uut Nedersaksië; het haoldt niet over.

Harsens

Geregeld breek ik mij de harsens over de Drèentse schrieverij. Ik had geern zicht op de omvang en de kwaliteit van het literaire wark en wat daor tegenan leunt.

Smaangs krieg ik vraogen over mien schrieverij. Waorumme schrieve ie in het Dreents? Stelt de Drèentse schrieverij nog wat veur? Hoeveul lezers heb ie eigenlijks? Hoeveul van joen boeken bint der verkocht? Ken ie joen lezers, en ken ie de lezers van aander Drèentse schrievers? Krieg ie wel iens reacties op joen schrieverij? Heur ie wel iens wat op joen besprekings? Waorumme schrief ie niet in het Nederlands, aander Drèentse schrievers doet dat ok. En joen eigen uitgeverij, löp dat een beetie?

Krap tien vraogen. Meer as tien lu hebt mij ok niet vraogd. Miestentieds zeg ik dat ik schrief omdat het in mij zit en omdat ik het niet laoten kan. Ik zeg aal vaker dat ik gien antwoorden weet. Ok gien antwoord dat mij wieder helpt om te begriepen waor aander en ik met gaangs bint in de schrieverij.

Kaffer

Vief leesders leuten mij weten dat ze merakel tröffen waren deur *In Paradisum*, tot an de Vereniging Veur Vrijwillig Levenseinde toe. Ien leesder was bliede dat ik metan deud om de Drèentse taol overènd te haolden. Vief vrouw-lu zeden dat ik minder slippies in mien proza doen mus.

Op de honderd besprekings van boeken en bundels kreeg ik vief reacties, twee brieven en drie maol weur ik in een café en op de heide anspreuken – uut-kafferd, ok – om wat ik vieftien jaor eerder schreven had. Schrievers bedaankten mij, dat komp veur, en aander schrievers zeden dat ik heur niet begrepen had. Weer aander lu leuten mij weten slim bliede te weden met mien analyses.

Grimmig

Ik las *Grimmig eerlijk*, het proefschrift van Joke Corporaal over de Friese schriever Anne Wadman (1919-1997) en zien plek in de Friese literatuur. Wadman was een veulschriever met besprekings, gedichten, romans en met praoties veur de radio over alles wat met literatuur van doen had. Hij was redacteur van literaire tiedschriften, Friese en Hollandse, en uitgever van een eigen tiedschrift toen e niet meer onderdak wol bij de gevestigde tiedschriften. Wadman scheet op Friese schrieverij en hij zwelgde der in. In Fryslân was e de beste en in Holland duurde hij der niet veur te gaon. In Fryslân was Wadman boppe, en in Holland profeet in de groppe; middelmaot. Wadman had in het Hollands te doen met veul meer schrievers om hum an te spiegeln. Wadman keus veur Fryslân, waar e, aold en bitter, spiet van kreeg. De Friezen lazen Fries, maor ze lazen benaom moraliserende *kristelyke streekromans*.

Vake weuren minder as duzend van de boeken van Wadman verkocht. Literatuur kwam niet wieder as een paar honderd man onder ogen, en die paar honderd man waren benaom vrouwlu. Wel kreeg Wadman veul besprekings deur de aander schrievers in tiedschriften en kraanten, op inhold en met persoonlijke ofrekenings. Ruziemaken, dat kunden de schrievers ok. Op de strepen staoen en mekaar minne brieven sturen. Dat gung niet aans as in de rest van de wereld.

Wadman wol lös van Fries nationalisme, lös van taalstried, van us mem en van literatuur achter de koeiesteerten. De schrieverij mus goed weden as schrieverij; gien Friese literatuur, maor Friese literatuur.

In 1963 schreef Wadman *De smearlappen* en elke Fries wol het lezen. Deboara Eelkje Lyklema Taconis deud het met vier bruurs op een baggerboot en met wille. En een aander smearlap deud het met Deboara. Het boek weur in het Hollands vertaold en vanneis leupen duzenden lezers warm veur de smearlapperij van de Friezen. Wadman weur der niet gelukkiger van. Dat had makkelk kund, zien verhaol de *Reade Roas* (het Friese vagijn vanzölf) weur eerder in het Heitelân nog ofwezen as te pornografisch, maor laoter in het Hollands ofdrukt, zodat elke Fries het lezen kun.

Halfweg zien schrieversbestaon had e, achterof, de verkeerde keuze maakt. God in Frieslands literatuur en middelmaot in de rest van de wereld. Wat was Wadman opscheuten met zien schrieverij?

Wanneer val ik deur de maand? vreug Wadman humzölf. Faalangst verbör-gen achter een merakel grote productie en hum overal met bemuien. Kritisch, benaom op humzölf, en opportunist tegeliëks. In de kleine Friese wrâld was Wadman de beste literator met goed wark, maor ok met gebrek an meer goeie schrievers en met gebrek an betere leesders.

Tegenwoordig wordt van Friese boeken minstens 1500 drukt om de subsidie van de Provinsje beuren te kunnen, maor de schrievers bint bliede as de helfte van de oplage over de teunbank giet. Ok Friezen leest aal minder literatuur in de taol die ze aal minder praot.

Elke schriever en lezer van Drèents proza en poëzie kan ik anfieteren om Grimmig eerlijk te lezen. Ie kunt het veur niks downloaden van de proefschriftenwebsite van de RuG. Ie kunt het boek ok kopen. Viefhonderd bladzieden over taolstried en persoonlijke stried. Waor giet het hen met streektalen, met erkenning deur Europa in de buuts?

Ik doe een gooi: der bint nog gien tien goeie schrievers die disse dagen literatuur schriefft in hiel Nedersaksië, van Winterswiek tot Hannover. Dat is veuls te min. En in Drenthe?

Christelijke moraliserende streekromans verschiint niet meer, en ok aander streekromans bint betuun. Wat blef is een enkele column in een enkele kraant veur de aoldere lezer. Der is meer Drentse literatuur as Drentse literatuur. Drenten praot en leest aal minder Drèents.

Het wordt tied dat der vanneis een onderzoek over Drentse literatuur komp. De veurtgang van de Drèentse schrieverij en streeктаolmuziek op een riege as kompas veur wat oenze volk doen mut om vast te haolden wat an het verdwienen is. Bijkaans is der een underzucker met een briede blik die kek onder wat veur omstandigheden een kleine literatuur in de bienen blef. Hoe zit het met de schrieverij van de Basken, van de Reto-Romanen, of van de moslims in oens laand, om iens een aander volk te numen met niet meer as ien gemienschappelijk kenmerk, net as Drenten die niet meer met mekaar geliek liekt te hebben as dat ze binnen de grèens van de provincie woont en krapan Drèents praot zunder gleuf in de eigenheid. Drenten die der gien woord van hebben wult dat ze uut Drenthe komt.

Waor bint de leesders? Waor staot en zit de schrievers? Allenig, Allenig II, Allenig III, Allenig IV of allenig met duzenden? Allenig met mekaar an de groeve.

November 2010 SONT in Zwolle

beschouwings

*Ik stort mij uut
in 't Diep.
't Heden gled in 't verleden,
alles giet veurbij,
stroom ik of droom ik.*

*Martin G. Koster
Hotel an 't spoor*

Moord

Het duurde enige maanden voor de eerste klanten bij me binnen stapten vanaf het moment dat ik het bordje *'Lammie Oldenbanning privé-dective'* op de kalkstenen pui naast de voordeur had geschroefd. Ik had niet anders verwacht. Voor een stad – of is het nog steeds het dorp van mijn jeugd – als Emmen is zo'n beroep ongewoon. Wie zou in deze plek van dierentuin en hunebed een *detectieve* kunnen gebruiken? Maar als ik er niet van overtuigd was geweest dat ik met dit vak mijn brood kon verdienen, ook als ik zonodig elke dag bruine bonen met spek zou moeten eten, was ik er vanzelfsprekend nooit aan begonnen. De veenlijken in het Drents Museum waren vast niet de eerste slachtoffers van religie en misdaad en zouden ook niet de laatsten zijn. De wereld verandert, maar passie, hartstocht en doodslag blijven. De meisjes uit Yde zijn gewaarschuwd, zij het niet door de geschiedenis, dan op z'n minst door vader en moeder.

Mijn eerste klant – al weer drie jaren geleden – was Albert Denig, voorzitter van de ouderenbond 't Wieze Volk en tevens voorzitter van de plaatselijke toneelvereniging met de toepasselijke naam 't Aolde Volk. Albert Denig, gekleed in zwarte manchester – *striepsiekoorn* in de bijna verdwenen volkstaal – broek en een Duutse pet, wilde dat de gemeente meer werk zou maken van het onderhoud van de huizen in Emmermeer. Op herhaalde brieven had hij nooit antwoord gehad, alsof de gemeente het schrift nog niet had uitgevonden in dit land met een zorgvuldig gekoesterde traditie van analfabetisme. En verder moest alles bij het oude blijven. De hunebedden – in de literatuur en onder ingewijden bekend als duivelskuten – waren immers ook niet van plek veranderd sinds ze er door landijs waren neergelegd.

Twee koppen zwarte koffie en een plak *old wief* waren genoeg om Albert Denig gerust te stellen. Ik vertelde hem dat de gemeente niet over onderhoud van woningen ging, wel over de prullenbakken en lantaarnpalen in de wijk. En om hem gerust te stellen vertelde ik dat gemeenten geen minnaars zijn, dus post vaker niet dan wel beantwoorden. Niets om boos over te worden.

Denig wilde betalen, ook al had ik gezegd dat het eerste consult gratis was. Vijf euro, een gratis abonnement op het wijkkrantje en twee vrijkaarten voor *'Achter het gerdien'* van 't Aolde Volk waren mijn eerste verdiensten, al was dit niet het soort inkomsten dat me voor ogen stond. Ik had al achter het gordijn gekeken en ik wist al een beetje van de wereld. Om het kort samen te vatten: ik was in mijn onschuld al van de wereld geweest. De universiteit van het leven, maar nog zonder diploma.

Het is vandaag een minne dag. Ik heb nog geen klant gezien. Niemand. Ik laat mijn gedachten de vrije loop en ik zie mezelf over de Wolfsbergen lopen, de begraafplaats aan de Weerdingerstraat. Daar moet toch een dode te vinden

zijn met een geschiedenis, een onopgeloste moord? Ach, misschien gebeurt hier nooit iets. En net als ik me in mineur naar de keuken begeef om een fles Gewürtztraminer spätlese uit de koelkast te halen, gaat de bel. Het is bijna vijf uur en zo laat op de middag verwacht ik geen klanten meer. Ik druk op het knopje naast de intercom en vraag wie voor de deur staat.

‘Mevrouw Schutrups,’ klinkt het met krachtige stem uit de luidspreker. Het geluid is iel en krakerig, maar dat ligt niet aan de vrouw voor de deur. Ik had een duurdere installatie kunnen kopen, maar het Centrum voor Werk & Inkomen, dat de inrichting van mijn kantoor voor een deel heeft betaald, was niet scheutig met euro’s. Een bedrijf starten was prima, maar eigenlijk had ik dat op eigen kracht moeten doen. Drent of niet. Vrouw of niet. Voor de overheid is ZZP de afkorting van zeuren zeiken poepen. En poepen wijst in dit geval niet naar Duitsers.

Ik druk de rode vierkante knop diep in en laat pas weer los als ik de deur dicht hoor slaan. Voor mijn klant boven is, gooi ik de peuk uit de asbak en haal ik een kam door mijn haar. Mijn haar reikt niet tot mijn schouders. Ik pak een enkele grijze van de mouw van mijn jasje.

De fresia’s op mijn bureau kleuren prachtig bij het geblokte hesje van de vrouw tegenover mij. Ze is eind dertig, schat ik, een paar jaar jonger dan de vierenveertig die ik achter me heb. Netjes gekleed, een lichtblauwe, maar weer niet heel lichtblauwe rok met Schotse ruiten. Een egaal gele blouse valt net over de donkerblauwe riem met zilveren gesp. Ik ruik een scherpe, beetje zurige lucht die ik nog niet kan thuisbrengen. Het is geen parfum, dat ruik ik wel. Nee, ze zal geen partner van me worden. Pas als een man/vrouw* lekker ruikt kan ik een avontuur aangaan, of gewoon een gezellige avond en nacht hebben. Maar zonder goede geur en goed gesprek houd ik mijn ondergoed aan. Voor ze op de stoel aan de andere kant van mijn bureau gaat zitten, maakt ze zich met een krachtige stem voor de tweede keer bekend.

‘Fien Schutrups.’

Haar stem klinkt net zo zelfverzekerd als haar handdruk voelt. Bij mannen steek ik mijn hand niet snel uit, maar een vrouwenhand sla ik niet gauw af. Ik voel haar vaste greep en ik hoor haar zelfverzekerde stem. Haar ovaalronde gezicht met donkere ogen en kastanjebruin halfhang haar straalt power uit, maar ik voel dat ze zich niet helemaal op haar gemak voelt. Ze schudt haar hoofd als ik haar een pakje sigaretten voorhoud. Ze schudt haar hoofd opnieuw. Ze rookt niet. Ze zegt dat ze niet verslaafd is. Ik voel de boodschap. Het is hoogste tijd dat ik met roken stop. Hoogste tijd dat ik mijn oksels scheer. Ik raak achter bij de vooruitgang.

Als ze zit, slaat ze haar rechterbeen traag over haar linkerknie, dan trekt ze haar rok strak. Spitse knieën heeft ze, knokig. Veel hoekiger en scherper dan de mijne, zeker geen Roomse knieën. Ongeschikt voor langdurig gebed. Verschil moet er zijn. Ze zit rechtop tegenover me, haar rug tegen de leuning van de stoel.

‘U moet me helpen,’ zegt ze terwijl ze met haar rechterhand het kastan-

jebruine haar achter haar oor strijkt. De lok valt terug tegen haar wang met lichte bloesjes. Haar wrange en zurige geur zakt naar de achtergrond. Wie weet.

Ik zwijg, houd mijn handen stil op de plastic onderlegger, polyvinylchloride, op mijn bureau. Ik dwing mezelf om niet met de vulpen, die binnen handbereik ligt, te gaan spelen. Het scherm van de computer slaapt, als ik de muis met rust laat, leidt de mail me niet af. Ik kijk haar aan. Mooie ogen heeft ze. Fien Schutrups doet me aan een Drentse dichter denken, maar de naam van die dichter schiet me niet te binnen. Nog niet.

‘Misschien hebt U het bericht in de krant gelezen.’ Ze aarzelt. ‘Vorige maand is Herman Brinks vermoord. Gewurgd met een grijs telefoonsnoer.’ Haar mond verstrakt terwijl ze dat zegt. “Grijs telefoonsnoer” alsof die nog bestaan in een tijd dat iedereen de hele dag mobiel belt en ongebonden is. Ik zie dat de kleur uit haar roodgeverfde lippen wegtrekt. L’Oreal, apple blossom. Ik ken die kleur.

Ik had het bericht in *de Telegraaf* gelezen, vakliteratuur voor detectives, en later in *Trouw*, *de Volkskrant* en het *Dagblad van het Noorden*. Een moord komt niet elke dag voor in de zuidoosthoek van deze leeglopende provincie. De regionale kranten waren – en zo hoort het ook – bovenop het lijk gesprongen. *Emmer weekblad*, *de Zuidoosthoek*, *de Gezinsbode* konden er niet genoeg van krijgen. Het *Dagblad van het Noorden* had drie verslaggevers en een fotograaf op de zaak gezet, zodat ze dagelijks een verhaal hadden, met foto. Soms leek het in de berichtgeving alsof ze blij waren met de moord, alsof ze de misdaad zelf in scène hadden gezet. Trammelant in de turf in chocoladeletters op de voorpagina, alsof het een jongensboek in de reeks van Bas Banning was.

RTV-Drenthe had in het pseudo-literaire programma op zondagochtend er bijna een hoorspel van gemaakt. Lukas Koops in gesprek met Frans Westenbrink en Aafje Rooduyt over schapenscheren, heide, hartstocht en andere gevoeligheden die tot een crime passionelle aanleiding kunnen geven. Het was alsof de moord op Herman Brinks een mooie aanzet was voor echte literatuur – schrieverij – in de geest van Malcolm Lowry of Graham Greene, met misschien drank- en drugsverhalen in de geest van Charles Bukowski en achterdocht in de geest van Emily, Charlotte en Anne Brönte. Aafje Rooduyt was bezig de gezusters Brönte te vertalen onder de naam Emmy Brönneger, met een kleine maar wezenlijke rol voor Gerard Nijenhuis, omdat de Drentse dichter in de plaats met die naam woont. Het was me opgevallen dat Jan Veenstra niet werd genoemd, en ook de naam van Anne Doornbos viel niet. Schrijvers met een literair verleden in Drenthe, die in staat geacht mochten worden om een spannend boek te schrijven, ook zonder echt lijk. Schrijvers met een toekomst, maar wellicht geen literaire. Een Heathcliff miste ik op die ochtend. Maar misschien hielden de media informatie achter om het leven spannender te maken. Ik knikte om Fien Schutrups te laten weten dat het nieuws me had bereikt.

‘In het Veenpark, in een bouwput, hebben ze zijn lijk gevonden.’ Ze slikt een keer. ‘Stief achter de turfbulten, bij het stille water met de gagel en het sporkehout,’ zegt ze. Het kost haar moeite het verhaal te vertellen, ik zie het aan haar

verstrakte lichaam en aan haar handen die de stoelleunings vastknijpen. Het was geen prettige gebeurtenis geweest, dat was helder.

Herman Brinks was vermoord door wurging met een grijs snoer van een telefoon uit de jaren zeventig. Het hoofd bijna gescheiden van het lichaam, stond in het *Dagblad* en de hoorn had nog aan het snoer gezeten. De kleur van het snoer werd in het *Dagblad* niet genoemd, wel in de *Zuidoosthoek*, maar details over bloed, rafelig vlees en het niet meer witte overhemd van Herman Brinks werden de lezer niet onthouden. Als het niet een echt lijk had betroffen, maar een dode uit een roman, dan was de reportage literatuur geweest.

‘De dader is niet gevonden,’ zei ze. Fien Schutrups liet de stoelleuning los, zette haar voeten naast elkaar en pakte een witte draad van haar rok. Dat moest ik onthouden: witte draad op groene rok.

Ik wist dat de moord niet was opgelost. Ondanks de inzet van meer dan vijftien agenten en een stuk of wat rechercheurs uit Assen en Groningen, was er geen spoor van de dader. Elk onderzoek liep dood. Een inwoner van Achter op Erica had zich als dader gemeld, maar hij wist niets van het lijk te melden. Stoned, en liefhebber van hunebedden. Maar wie een moord bekend is niet per definitie de dader.

‘En wat heb jij met deze zaak te maken?’ vraag ik. Ik tutoyeer Fien Schutrups zonder haar toestemming te vragen. In dit land van zand en afgegraven veen is iedereen *joe* en *ie*. De verbeelding is hier niet aan de macht en wie zich teveel verbeeldt, wordt afgestraft. Zelfs bordkartonnen reuzen als Ellert en Brammert in Schoonoord dolven het onderspit, al werd die afgang van de archaische kinderlokken aan vandalen uit Schoonloo toegeschreven. Mijn vriendin Annegriet was in de Cuby’s jaren uit Schoonoord tijdig aan haar jeugd ontsnapt door naar Assen te emigreren. Ik heb het nog wel over haar.

Fien Schutrups slikt een keer en nog een keer. Op haar hals verschijnen lichtrode vlekken die langzaam groter worden en intenser van kleur, tot in haar blouse. Ik mag dat wel. Met die kleurschakeringen ben ik in mijn lyceumtijd nog gepest. Ik liet dat geworden.

‘Herman Brinks was mijn kameraad, mijn vriendje,’ zegt ze. Uit haar tasje haalt ze een pakje papieren zakdoekjes tevoorschijn. Menthol geparfumeerd, van de Spar, zie ik. Ik vermoed dat ze ook de zegeltjes spaart voor schötteldoeken. Als ze haar tranen wegveegt, zie ik dat ze geen make-up gebruikt heeft. De kleur van haar gezicht is haar onvervreemdbaar eigendom. Ze heeft lichtbollende wangen, geen loshangende oorlelletjes – die ik heel lelijk vind – en het haar in laagjes geknipt. Onder haar kin zie ik lichtblonde haartjes, het begin van een baard, misschien het begin van een vroege overgang, hormonen. Ik ken dat wel. Mijn wenkbrauwen zijn heel koppig, wat dat aangaat, als ik ze niet bijwerk, krijg ik een doorgaande Arabierenstreep boven mijn ogen. Fien Schutrups heeft geen oorhangertjes, maar wel een grote speld die haar blouse hoog dichthoudt. Haar borsten zijn mooi op maat, meer dan AA en minder dan DD. Een detective moet goed kijken. Voor een *detectieve* is alles even belangrijk.

‘Wat kan ik voor je doen?’ vraag ik. Ze ritst haar tasje dicht en zet het op het bureau tussen haar en mij. Haar rok strijkt ze opnieuw glad over haar benen, weer lijkt ze een draadje weg te pakken. Ze heeft smaak als het op kleding aankomt. Er mist een knoopje aan haar blouse, vandaar dat draadje.

‘Vind de moordenaar,’ zegt ze. En dan met boosheid in haar stem die niet eenmaal overslaat, als van een veendrent. ‘De politie heeft geen mankracht genoeg, dat zeggen ze, of ze zoeken niet goed genoeg. De eerste weken wel natuurlijk, zolang het maar in de krant komt, maar daarna blijft de zaak liggen en doen ze minder hun best. Nog later verandert zo’n moord in een cold turkey. Kan het in een la verdwijnen. Ik heb het vanochtend nagevraagd, er is nog één agent die berichten in de gaten houdt en er zonedig werk van maakt.’

Met een bittere ondertoon in haar stem noemt ze precies de redenen waarom ik destijds mijn detective-bureau heb geopend. Bezuinigingen bij de politie zorgen voor een gat in de markt. De moord op Herman Brinks lijkt me geen gemakkelijke zaak, en veel werk, maar ook een mooie kans om mijn naam te vestigen met serieus werk boven gebruikelijk overspel, incest en burenrudies.

‘Vijfduizend euro aanbeting,’ zeg ik, ‘en verder zevenhonderdvijfig per dag plus onkosten. Ex.’ Fien Schutrups knippert niet een keer met haar ogen.

‘Akkoord,’ zeg ze. Ze kijkt me niet meer aan. Haar ogen zijn gericht op een olieverf van Ger Siks schuin achter me. Twee oudere en uitgeleefde – of is het uitgewoonde? – Drentse schrijvers met brandend veen op de achtergrond. Ik kreeg ze van het Drents museum in Assen. Harry Tupan wilde ze wel kwijt na de slottentoonstelling over Drentse literatuur. Hij voorzag de eerste honderd jaar geen nieuwe expositie over schrieverij in de Olde Laandschop. Ik mocht ze in bruikleen op mijn kantoor, met recht op eerste koop.

‘Vind je het een mooi portret?’ vraag ik.

‘Het schilderij lijkt wel op werk van Trudy Kramer,’ zegt ze, ‘maar het heeft toch een heel ander karakter. Misschien het verschil tussen olieverf en potlood.’ Ze knikt en zegt dan: ‘Ik vind dit werk een beetje achterhaald. Ik zou het niet in mijn woonkamer aan de muur willen. En,’ laat ze volgen, ‘ik weet niet of schrieversportretten wel een passende invulling zijn van een kantoor. Zwijgzame types, lijkt me. Altijd wat te verbergen, dat wel.’ En of het niet genoeg is: ‘Mannenportretten op een vrouwenkantoor. Je moet het willen.’ Fien Schutrups gaat staan. We praten over wat typisch mannelijk of typisch vrouwelijk is in de schilderkunst. Fien Schutrups heeft weet van schrijvers, schilders en dichters in Drenthe. Ze heeft meer met Van Drielst en Roessingh, de klassieken. Zelf heeft ze realistisch werk aan de muur van Klaas Koops, naast naturalistisch schilder ook Drents schrijver, en zijn proza en zijn gedichten... Ze maakte haar zin niet af. Hans Heyting, die weer wel, al had ze aarzelingen bij zijn kindergedichten. “Oude man, jong meisje,” had ze gezegd. Maar wel een van de groten in de Drentse cultuur. In Borger wist ze nog een bronzen beeld van de dichter, tegenover Bieze. Nog nooit beklad, dat zei genoeg. Ik maak een afspraak om bij haar thuis te komen. Alles wat betrekking heeft op Herman Brinks zal ze klaarleggen.

Het is net na zeven als Fien Schutrups het pand verlaat. Ik doe de rode pumps in mijn tas, masseer de wreef van mijn voeten, strijk er een beetje babyolie over en trek gemakkelijke schoenen aan. Terwijl ik mijn jas aantrek, schenk ik een glas voor de helft met wijn. Koud tintelt de Gewürtztraminer spätlese op mijn tong. De smaak is snel weg als ik Boerenkaasblokjes uit Veenoord in mijn mond prop. Ik sla het eten over, vanavond. Om half acht tref ik Peter. We gaan naar de Muzeval. Vrouwentoneel Erica speelt een stuk van Marga Kool. Niet dat ik zo warm loop voor amateurtoneel, maar er is deze maand weinig in de aanbieding op cultureel gebied, en de uitnodiging aan Peter had ik al twee keer verplaatst. Ik haal nog snel kauwgom, pepermuntjes en tampons bij de drogist in de Noorderstraat en de eerste en laatste NRC bij Boekhandel Vermeer. Henk Goslinga ook weer blij. Qbuzz rijdt me naar de Boermarkeweg. Vlak voor de bus stopt kijk ik op mijn iPhone of mijn haar goed zit. Peter wacht op me, hij had mijn sms ontvangen. Hij volgt me ook op Twitter. De enige, en dat houd ik graag zo. *An't voetenende*, ik kijk er naar uit. Maar was het wel verstandig om bij Fien Schutrups al die namen te noemen van de Drentse cultuurdragers, vraag ik me af als de bus de spoorovergang neemt. Wat voor indruk heb ik achtergelaten bij Fien Schutrups die me de komende maanden betaalt? Ik zal Peter vragen of hij me, met mijn scherpe en openhartige tong, nog als een echte raszuivere Drent beschouwt. Intellect, intellect, waar vind ik het? En eruditie?

Telefoon

Ik schenk een glas natuurzuivere boerenkarnemelk in en laat de afgelopen avond aan me voorbijgaan. Het toneelstuk was op tijd afgelopen. Om kwart over tien ging het doek voor de laatste keer open en dicht. Er was niet veel volk afgekomen op *An't voetenende* en na afloop bleef vrijwel niemand in de bar hangen. Ik vond dat wel een mooie woordspeling; hangen. Maar positief: slechts drie vrouwen keken tijdens de voorstelling op hun iPad. Ik niet.

Bij Café Groothuis namen we een afzakkertje, maar tegen middernacht werd het steeds lawaaiiger. Alleen de muziek was nog te horen. Bert Hadders en de Nozems. Mooie muziek, maar ik begrijp niet waarom het volume altijd in de hoogste stand moet. Misschien is het om de cafégangsters beter te laten voelen en minder te laten denken. Voelen en denken, waar tref ik dat nog in dit land? Zeker, zware bassen tegen de buik. kan heel prettig zijn. Tegen middernacht lijkt het minder van belang – opportuun wilde ik zeggen – om het verstand te gebruiken. Maar ik heb een klassieke opleiding gehad en ik wilde wel graag een paar prettige en minder prettige opmerkingen over Drents toneel maken. Van Peter hoefde dat niet. Ik maakte hem duidelijk dat ik ook nog twee kaarten heb voor 't Aolde Volk. Hij wilde wel mee, misschien niet voor de spelers in zwarte boerenkielen met roodbonte zakdoeken en monologen over hooi, koeien en de dochter van de arbeider, maar meer voor mij. Ik mag Peter wel, al zou ik nooit met hem onder één dak willen, niet voor langer dan een paar nachten. Ik waardeer het vrouwelijke element in hem, maar als Drent noemt hij zichzelf geen homo. Ja, ja, ja, homo sapiëns. Eh, eh.

Bij Grimme aan de Markt was het een heel stuk rustiger. Margaretha Kleine zong op de achtergrond. Ik houd van haar, zelf op haar leeftijd heeft ze al een doorleefd repertoire. Afscheid nemen en opnieuw beginnen. Ik weet daar het mijne van. De eerste keren voelt dat heel onaangenaam, maar later is afscheid nemen een verademing. Prachtige stem heeft die vrouw. Ik luister graag naar haar.

Bij de telefoon in het halletje naar de enige wc zag ik een sticker van de PTT. *Een leven kan aan een telefoondraad hangen, maak mij niet stuk.* De PTT bestaat al jaren niet meer, en ik vroeg me af of de muntautomaat nog wel functioneerde, of dat het apparaat er alleen nog hing voor sentimental reasons. Ik houd wel van valse romantiek als dansen in zaal Grimme en op de glazen vloer in de Iezern Klap bij de veenkoloniale Groningers. Valse en platte romantiek is mijn ding.

Peter probeerde zich bij mij uit te nodigen. Dat kwam door de drank en door de hormonen. Hij houdt meer van mij en mijn lichaam dan ik van hem. Met zijn één meter drieënnegentig steekt hij ver boven me uit. Ik ben ruim veertig centimeter korter. En veertig centimeter is veel, al valt het verschil in

bed wel mee. Peter heeft naar verhouding lange benen. Hoe het ook zij, hij kan overal bij en ik, ik blijf bij hem: every inch a woman. Om hem – en mezelf – niet helemaal tekort te doen, ben ik met hem mee naar zijn huis gegaan. Sinds hij deeltijd in het onderwijs werkt hoeft hij zelden vroeg op te staan.

Hij had haast, dat ken ik van hem als hij gedronken heeft, zijn mannelijkheid gaat hem dan in de weg zitten. Niet dat ik dat vervelend vind. Al zeg ik het zelf: ik ben wel goed in bed. En na afloop kon ik mijn verhaal over *An't voetenende* toch nog kwijt. De liefde bedrijven zonder te praten is niet aan mij besteed. Ik wil er een verhaal bij, voor of na, dat maakt me niet uit. In dat opzicht ben ik de regionale cultuur – zoepen, toepen en op de proeme kroepen – een beetje ontgroeid. Om half drie ben ik naar huis gewandeld. Ik had geen zin om met Peter te ontbijten. Hij maakt daar geen punt van. Er is altijd een volgende keer tot de laatste turf in de kachel verdwijnt.

“Je bent een echte Drent,” had hij gezegd. Ik weet niet meer of hij dat voor of na de daad zei. “Je bent open, je maakt van je hart geen moordkuil, je bent van alle markten thuis, je bent bruine bonen ontgroeid en je kunt met tien procent van de mensen goed opschieten. Maar,” had hij gezegd. “Lammie, je bent vooral een gezellig witty wief omdat je op Drentse grond bent geboren, ook al zaten er kloeten veen in het zand.” Kijk, zo’n intellectueel, daar kan ik mee thuis komen.

Meestal eet ik ‘s ochtends niet, maar omdat het avondmaal er gisteren bij in is geschoten, maak ik me twee boterhammen met verse aardbeien en een speltbeschuut puur, met roomboter. Ik lees het *Dagblad*. In het Midden-Oosten blijft het onrustig staat op pagina vijf. De voorpagina gaat over de slechtste fietspaden in Drenthe en een schaakkampioen van twaalf jaar. Mooie foto van een blij meisje dat een jongen heeft verslagen. Schaakmat. Pagina drie over verwaarloosde ponies, ook met foto. Ik schenk mij een tweede glas karnemelk in en zet de Nespresso aan. Koffie. DE koffie.

Op de regio-pagina's vind ik niets over Herman Brinks. Wel een bericht over het Veenpark in Barger-Compascuum. Meer bezoekers dan vorig jaar op dezelfde tijd, maar niet meer opbrengsten. De bewoners rond het Veenpark zijn allemaal wel een keer geweest, vaak met een kortingbon, en nu is het de tijd voor toeristen uit de rest van het land. Duitsers ontdekken de geschiedenis van de turf. Aan de overkant van de grens valt er nog genoeg veen af te graven. Nee, ze doen niet zuinig met turf.

Door de nieuwe aanwinsten is de tentoonstellingsruimte nu alweer te klein. Dat zou ik ook zeggen als ik directeur was. Binnenkort ga ik kijken. In Berkenrode is een genealogie van inwoners van Barger-Compascuum te zien. Bewoners van de Zuidoosthoek komen deels uit Hannover, uit Wesuwe, Uelsen, Paderborn, Lutgen, Leer, Oldenburg. Duitsers en Drenten ontmoeten elkaar weer in het Veenpark. Soms zijn de namen verbasterd omdat ambtenaren van de burgerlijke stand niet goed konden spellen. Lohuus, Lohues, Lohuis, Loois, Lahuus, Looys en andere varianten van dezelfde stam. Veel zwartwitfoto's op panelen, vermoed ik. Op mijn tablet zie ik een deel van de tentoonstelling.

Op de website www.veenpark.nl zie ik archieffoto's van de bouwput. Ik sla de foto's op. Veel turfbuten. Hoe stoffig kan het leven zijn. Op www.dvhn.nl vind ik het algemene telefoonnummer van het *Dagblad van het Noorden*. Ik heb nog geen toegang tot het digitale archief, maar na enkele malen doorverbinden kan ik als trouwe abonnee oude pdf-bestanden ontvangen van de moordzaak. Alle landelijke berichten haal ik via de digitale kranten van www.nrc.nl en verder van www.volkskrant.nl. Dat lijkt me eerst genoeg.

Tegen half elf fiets ik langs mijn kantoor. Ik zie dat alweer een kledingwinkel de deur gaat sluiten. De economische crisis maakt slachtoffers. Achter de voordeur ligt een te dikke stapel reclamefolders en een ansichtkaart van Anton. Hij is in Spanje. Mijn ex blijft me achtervolgen. Na onze scheiding heb ik hem loud and clear – in bijzijn van de advocaat – laten weten dat ik 'echt' niets meer met en van hem wil. Op de alimentatie na. De scherpste kantjes zijn er inmiddels wel van af, maar zijn achtervolgingsdrang is nog niet helemaal voorbij. Het is dat we samen twee kinderen hebben – en dat is niet ongedaan te maken – anders had ik hem nooit weer hoeven te zien. Ik haak de fiets aan de trapeuning. De rem is stuk, ik moet weer eens nodig naar Roosken. Ik houd van die naam.

Het vakantiekaartje van Anton prik ik mijn kantoor op het prikbord naast de deur. Het Spaans op de voorkant kan ik niet goed ontcijferen, ik ben geen talenwonder, maar aan het plaatje te oordelen moet het zoiets zijn als: wie zijn billen brandt, moet op de blaren zitten. Anton is op het naaktstrand, zo te zien. *All inclusive*. Ik zie alleen de getekende telefooncel op het strand. De koffiebruine dames met cup DD zonder beha en het roodverbrande kereltje zie ik later pas. Als ik de kaart goed bekijk, weet ik weer waarom ik Anton niet weer hoeft te zien. Als ik aan Anton denk, onvrijwillig, voelt het alsof ik mijzelf in een stomme bui vrijwillig bij de bok heb gedaan. Zo, dat heb ik maar gezegd.

Achter de toonbank van de telefoonwinkel staat een jonge man met KPN op z'n shirt. Ik denk bij die afkorting altijd aan Knokploeg Nederland. Ik ben van na de oorlog, maar ik lees wel eens een boek. Wat in Drenthe een onschuldige afkorting is, kan elders heel fout zijn. NSB betekent Norske Statsbaner, dat is Noors en NS betekent in Noorwegen juist weer National Socialisten. NRD kan hier Noord betekenen, maar in Polen verwijst NRD naar de DDR met *niemiecka republika demokratyczna*. De jongeman is nog te jong om te knokken, maar als ik eerlijk ben, zou ik wel eens met hem willen stoeien. Hij kijkt alsof hij heide ziet branden als ik vraag hoe sterk een telefoonsnoer is. In de winkel, die shop heet, zijn alleen draadloze toestellen te koop. Als ik hem lang recht in zijn ogen blijf kijken, verschiet hij van kleur en vraagt hij me mee te gaan naar het kantoortje achterin de shop. De alle-deuren-gaan-voor-mij-open-blouse heb ik niet eens aan. Hij zet zijn voet op een druktoetsentoestel en trekt aan het snoer. Het snoer schiet los.

'Om een weddenschap,' zeg ik als hij vraagt waarom ik wil weten hoe sterk een snoer is. Hij vraagt niet verder. Ik moet uitkijken. Ik wist niet dat mijn

ogen zo sterk zijn. De verkoper heeft zweetplekken onder zijn oksels. Hij trekt het KPN-jasje weer aan.

Bij Grimme neem ik een broodje gezond. Het is druk in het café, de markt rond de kerk is net voorbij. Kooplui praten na over de handel en nemen een afzakkertje voor ze naar huis gaan. De kaasboer knikt naar me, dat komt omdat ik allerlei soorten schimmelkaas bij hem koop. Ik knik terug, maar niet zo hartelijk dat hij naar me toe komt. Ik ben zijn sinterklaas niet. Ik beperk me bij schimmels tot kaas.

Op de leestafel ligt het Drents letterkundig tijdschrift *Roet* met proza en poëzie in de streektaal. Meer dan vijftientig jaar voortborduren op de literaire erfenis. Wanneer houdt trekken aan een dood paard ooit eens op? Ik gok dat in 2014 de literaire tak van het Drents in een veenlijk verandert. Misschien kan Herman Brinks als hemelse boodschapper onder de klanken van *In Paradisum* de uitvaart leiden. Ook katholieke lijken werden driemaal om de kerk gereden om de duivel op een dwaalspoor te brengen. Maar raak ik nu zelf de weg kwijt met mijn speculaties over religie, literatuur en doodslag? Was Herman Brinks wel Rooms? Aan de naam te zien lijkt me dat onwaarschijnlijk.

Veenpark

Bij de post ligt een lichtblauwe envelop. Het Rijk kan wachten. Ik maak het me gemakkelijk achter mijn bureau. Onder hoofddmap VEENMOORD maak ik op de harde schijf submappen voor kranten, voor Fien Schutrups, voor de lokale kranten en voor diversen. Ik houd van een geordend bestaan, ook al lijkt dat aan de buitenkant niet steeds zo. Van de *Volkskrant* heb ik drie pdf's en van NRC twee. Ik lees alleen de koppen en zet de bestanden op mijn tablet. Tijd om te lezen komt nog wel. Ik wil niet te snel lopen. Een moord komt te paard en de rechtsgang gaat te voet. Hoe was dat ook al weer? Ik zal Peter eens vragen. Hij weet dat wel. Hij werkt in het onderwijs. Leraren weten alles. Op elke vraag hebben ze een antwoord.

In de koffieshop van de HEMA lees ik NRC-NEXT op mijn iPad. Achtergronden, overzicht en diepgang. Deze krant gaat filosofen niet uit de weg. Maar toch gaan ze steeds meer met de mode mee. Teveel hypes in de krant. Trouw blijven aan de missie blijft eigenlijk alleen het protestants-christelijke ochtendblad. Al schrijven de redacteuren niet meer in de traditie van Calvijn en Luther. Sharia in Sleen, daar wil ik wel over lezen en een etstoel over jihad en heksenjacht in Anloo.

Ik moet lang op mijn tweede kop koffie wachten. De meisjes drinken zelf koffie en dat moet ook gebeuren. Tijd genoeg om Peter Middendorp op www.volkskrant.nl op te zoeken. De kleinzoon van galanterieënwinkel en uitbater van huishoudelijke hulpmiddelen woonde een paar straten verder. Ik kocht daar nooit, ze hadden geen Arabia diggelgoed, maar aardig om het eigen locale geluid landelijk te horen. Een Duitse vrouw heeft hij en een bijbelse dochter: Freche Lotte. Ik ben benieuwd of hij ook een stamboom in het Veenpark heeft. Ik lees hem graag, de halve veendrent met opa en oma op Erica.

Ik was van plan op de fiets naar Barger-Compascuüm te gaan, maar als ik de HEMA achter me laat miezert het. Ik zet mijn fiets in het rek bij het postkantoor dat ook al dicht gaat en ik neem de bus naar Emmer-Compascuüm. Het is nog vroeg. De bus ruikt als een beslapen bed nog naar de garage. Onderweg lees ik de pdf's van de NRC. "De heer H. Brinks (42) uit Emmen is gisteren dood aangetroffen in een bouwput in het Veenpark in Barger-Compascuüm. Het slachtoffer is door wurging om het leven gekomen. Een researcheteam uit Assen en Emmen, met assistentie uit Groningen, is met een onderzoek bezig. Sporen van de dader en motieven ontbreken." De Volkskrant laat digitaal optekenen "Veertiger met telefoonsnoer gewurgd".

Ik ben Emmererfscheidenveen inmiddels voorbij en ik sluit mijn iPad. Bij cafetaria Arends stap ik over op de bus naar Zwartemeer. Het schiet lekker op. Ik ben blij dat ik niet met de fiets ben. De bus stopt nergens onderweg. Niemand erin, niemand eruit. Regendruppels vervormen tot grillige strepen op

de ruiten van de bus. Tussen Emmer-Compascuüm en Barger-Compascuüm tel ik de bordjes met aardappels en wortels te koop. Bijna elke boerderij doet mee aan deze zwarte handel. “Armlastig geld voor zwarte Drenten,” hoor ik Peter zeggen. De leraar heeft gemakkelijk praten, hij hoeft enkel oppas te spelen. Coach heet dat.

De buschauffeur jakkert als een plaggenhut langs het Diep. Bootjes varen in file naar Troapel en terug naar Erica, dankzij de nieuwe vaarweg tussen Klazienaveen en Klazienaveen-Noord. Nieuwe rijken kopen bij oude armen. Niets verandert. Bij café Boerland gaat de chauffeur vol op de rem en ik stap uit. Het is droog in deze katholieke enclave. Met de bus over Nieuw-Dordrecht had ik voor de deur van het Veenpark uit kunnen stappen. Nu wacht me een paar kilometer wandeling over de Postweg. Ik heb er zin in.

Voor de hoofdingang van het veenpark staat een bus uit Breda. De Brabanders zijn benieuwd naar de herkomst van de vracht turf waarmee Breda is overrompeld. “Hou doe”, ligt me voor op de tong, maar ik houd me in. Ik pak een Veenkrant uit het bakje bij de ingang en zoek een plaats in restaurant Berkenrode. Op de plattegrond in de *Veenkrant* zoek ik de nieuwbouw, het smalspoor, de trekschuit en het nagebouwde dorp met kerk. Een beschrijving van de tentoonstelling en de plannen voor volgende verbouwingen, alles is te vinden. Twee turfbulten, pikzwarte turf.

De ober heeft een wit hemd en zwarte vlinderdas. Zo zie ik het graag. Een restaurant hoort geen thuisgevoel te geven, maar juist het gevoel dat je van huis bent, anders had je ook wel thuis kunnen blijven. Ik praat Peter na. Met dit soort redeneringen houdt hij de leerlingen geboeid. Onderwijs, een mooi werkterrein voor liefhebbers. De ober komt naar me toe. Onderweg aait hij een Drentse Patrijs en laat zijn vingers van zijn linkerhand door de hond aflikken. Ik bestel koffie zonder gebak. Niet alles kan kosher zijn.

De medewerkers zijn vast allemaal door de politie ondervraagd. Ik hoef dat niet opnieuw te doen. Toch kan een van de medewerkers de moordenaar van Herman Brinks zijn, al zou ik als moordenaar niet zo gauw een lijk op mijn werk achterlaten. Dat lijkt me net zo gevaarlijk als vrijerij op kantoor, ook daar krijg je spijt van. Ik ben wat dat aangaat ervaringsdeskundige, maar daar wil ik niet teveel aan denken. Ik word dan weer grel in mijn kop. Met Sjors in de doka – de donkere kamer van het voor-digitale tijdperk – van het politiebureau, een minne tijd was dat, en na onze vrijerij durfde die kindkerel zichzelf ook nog doortastend en karaktervast te noemen. Voor de tweede maal had ik me met dat avontuur bij de bok gedaan. Ik ga naar buiten. Frisse lucht rond Berkenrode. Water, spiegelende zwarte plassen, pijpenstro, gagel en vast en zeker zonnedauw.

Dichtbij de sluis en de ophaalbrug die naar Nergenshuizen leidt wordt gebouwd. De fundering is klaar, volgende week zijn de muren aan de beurt. Daar, achter het scherpzand en de betonmolen, moet Herman Brinks gelegen hebben. Vanaf deze plek zijn alleen de achterkant van de tentoonstellingsruimte en het zijraam van de souvenirwinkel zichtbaar. Het uitzicht naar de

straat wordt belemmerd door het smalspoortreintje dat net komt aanrijden. Achter mij strekt bouwland, veen en een prachtige plas zich uit. De flats van Emmerhout en Angelslo kan ik nog net zien.

Ik klop het scherp zand uit mijn schoenen en neem plaats in het achterste wagentje van de veentrein. Het duurt wel een kwartier voor we vertrekken. Tijd genoeg om de omgeving in me op te nemen. Toch wel een mooie plek om naar de hemel te vertrekken. Op de valreep stapt een man van begin veertig bij mij in het wagentje. Hij valt bijna om als het treintje wegrijdt. Ik houd hem tegen en pak zijn bovenarm stevig vast, wat langer dan strikt nodig is. Het is een slanke en mooie man.

Hij gaat tegenover me zitten en net als hij iets wil zeggen blaast de stoomfluit vanaf een laptop door de luidsprekers. De captain en stewardess heten ons welkom aan boord. Als het meisje is uitgesproken volgt het verhaal nog een keer in het Engels en het Duits. Ik wacht tevergeefs op een Drentse versie. Drenthe is geen Fryslân, en dat voelt goed. Het *Huus van de Taol* kan hier nog zendingswerk verrichten. De man in lichte geblokte broek en in een strafjasje luistert aandachtig. Hij kan Amerikaan zijn, maar dan zou hij niet zo aandachtig naar details luisteren, denk ik. De bovenste knopen van zijn hemd heeft hij los. Zwarte krullen boven zijn hemd. Details, details, daar gaat het om. Veel haar op zijn hoofd heeft hij niet en ook zijn oren zijn vrij. Een knap hoofd dat licht voorovergebogen tussen zijn schouders hangt. Diepe oogkassen, misschien van de verrekijker die om zijn nek hangt. Uit het borstzakje van zijn jasje steekt een kleurig doekje. Ik herken de kleuren van de Noorse vlag en ik vind hem gelijk een stuk aardiger en aantrekkelijker, al heb ik niets tegen mannen uit andere landen met een vergelijkbaar lichaam en een vergelijkbare mond. Het treintje knarst over een brugje en we rijden het hoogveen op.

‘High moors,’ roept de laptop.

‘Hoch Fehn,’ roept een vrouw hem na.

De Noor zet zijn verrekijker tegen zijn ogen, meer om zich een houding te geven dan om het hoogveen dichterbij te halen. Hij wil wel een praatje maken met de vrouw die hem aandachtig opneemt, lijkt het, maar hij weet niet hoe te beginnen. Ik voel zijn strijd en ik besluit hem over de drempel te helpen. Hij lijkt mij aardig genoeg om een gezellige middag mee te hebben, ook als de avond langs de muren sluipt, om de Drentse dichter te citeren. Als hij de kijker laat zakken zeg ik:

‘Hei på deg. Liker du det har?’ Mijn glimlach doet de rest.

‘Dere snakker Norsk?’

Ik wist dat hij dat vragen zou, anders had ik hem wellicht niet begrepen. Mijn Noors is niet heel goed. Tweemaal ben ik in zijn vaderland op vakantie geweest. Eenmaal met een busreis naar de Noordkaap, op die reis heb ik alleen met landgenoten en met Engelsen gesproken en de tweede maal met Annegriet in een tentje, vlak na mijn definitieve scheiding van Anton. Annegriet, ik krijg het nog warm als ik aan haar denk. Zo geprogrammeerd kan een mens zijn. Die weken heb ik niet alleen veel Noors geoefend. Achterstallig onder-

houd, zoiets. Later las ik in *Roet* Drentse vertalingen van Noorse gedichten. Ik begreep beide talen, en dat was bijzonder.

‘Liten Norsk,’ zeg ik, ‘menn jeg verstao deg bra.’

De Noor stopt zijn verrekijker in zijn sporttas die naast hem op het bankje staat. Als hij al een koele Nordmann is, dan heb ik hem dooi.

Het turfpreintje stopt om de reizigers de gelegenheid te geven met de trekschuit verder te reizen. Het is maar een kleine afstap, maar ik laat me graag door hem helpen en ik laat zijn hand niet los als we op het plankier staan. We gaan niet met de trekschuit, we wandelen door het hoogveen terug naar de uitgang. De zon zakt langzaam weg achter Emmen. De lucht kleurt roodoranje met paars, *sangen* als de Drenten zeggen. De kleurenpracht komt vooral door luchtvervuiling schreef nobelprijswinnaar Paul J. Crutzen in zijn bestseller *Weer en Klimaat*. Ik las het boek in vertaling. Blauw licht wordt sterker verstrooid dan rood licht dat een langere golflengte heeft. We zien, als we naar de horizon kijken, vooral langere golflengtes van rood licht en naar boven vooral blauw licht met kortere golflengtes. De langere golflengtes manoeuvreren als het ware om het stof heen, terwijl de korte golven botsen en naar boven en naar onderen verdwijnen. Daarom is de hemel blauw. Prachtig vind ik dat, ook al begrijp ik het niet.

In Norge hebben ze ook turf, zegt Svein. Ik geloof hem graag. Ik knijp zachtjes in zijn hand en lach tegen mijn aanwinst. Ik hoef hem niet meer te verlichten, hij kent de kleuren van de regenboog, dat voel ik. Hij is vertrouwd met noorderlicht. In zijn zwarte Saab rijden we naar Emmen. Ik speel toeristengids en wijs hem op de Hondsrug, praat lovend over Nieuw-Dordrecht en Barger-Oosterveld. We rijden langs de Emmer schans. Het fort naast de vuilstort dat achter struiken is verscholen, met uitzicht op Duitsland. Ik wind geen doekjes om mijn behoeften.

‘Smorgåsbord i hotellet?’ vraag ik. Het is een retorische vraag. Ik weet het antwoord. Svein lijkt opgelucht en praat honderduit over zalm en verse kabeljauw bij de Lofoten en geitenvlees uit het Sognedal als we de ruime parkeerplaats van hotel Ten Cate in Noord-Barge oprijden. De kunstwerken op de gevel laten iets te raden over. Een minnend paar dat is omgeven door allerlei lekkernijen die in een hotel kunnen worden genuttigd; croissants met een krul boter, gebakken eieren, koffie met cupcake, aardbeien, kersen, meloen, stokbrood en rode wijn. Ik wil graag Sveins geit zijn. Ik doe me met overgave bij de bok. Toyisme is me niet vreemd. Felle kleuren, diepzinnige verhalen. Maar waar zag Herman Brinks voor het laatst het licht? Wie deed zijn lampje uit?

Pijpenlegger

De waarheid liegen, zo noem ik dat. Ik heb niet voor niets op de katholieke middelbare school de beste jaren van mijn bestaan doorgebracht. Vooral literatuur is me bijgebleven, geromantiseerde waarheden van Perk, Cats, Bernlef en later de zoete gedichten van Nijenhuis, Hans Heyting, Meine Roswinkel, Ton Peters, Suze Sanders. En Rouke Broersma met zijn *In memoriam Meisje van Yde* in de bundel *Zoveel Vogels Zoveel Zinnen*. Een bundel met etsen van Adriaan Nieuwenhuis. Nooit zag ik een warmer gedicht over een veenlijk van een dichter in Drenthe.

Pro memorie-moedertje

*Zij moeten het geweten hebben, toen zij –
priester, zanger, vorst, schriftloos geweten,
geheugen en clangezang – veenbruggen
sloegen naar een duistere moerasvoortijd,
en dan – bode van de hoge droge overzij
of spookbeeld uit de moersoep – een iets opdook,
dat ingebakerd wilde in rite, mythe, wet
van veen en vuur en as is verbrande turf.*

*Ze moeten het geweten hebben, toen zij –
klager, rechter, beulen – hun ongeschreven recht
aan haar voltrokken, omdat ze krom groeide, krom
liep, krom praatte, kortom clan-onwaardig krom.
Of omdat ze vreemd ging, vreemd was, of vreemd
genoeg, zichzelf, stam-onterend zichzelf en maagd
of hoer, of heks en geen stamvrouw en dus
offerwaardig, ingebakerd in rite, mythe, wet.*

*Ze moeten het geweten hebben, toen zij –;
ploegers, stropers, turfstekers – in arren moede
en met voorbedachte rade haar de schedel schoren
tot de helft, haar de wollen halsband aanlegden,
de worgknoop aantrokken, haar na haar laatste adem-
tocht keelden, wachtten tot haar laatste druppel bloed
en toen het lijk, belast met boomschors, rijshout
en keien, lieten indalen in het ketelmoer.*

*Je moet het zelf geweten hebben, dat jij –
eenmaal op sterk water, badend in de looikuip
van je ven – nooit zou versterven, dat jouw
krimpend lijfje bewaard bleef en ooit geopenbaard
als kienhouttroost, bronzen turfwarmte, teerzwarte
tijdcapsule, lotcocon, veenoud mummiemeisje,
van je eigen menslederen verhaalfoedraal
de eigen, lieve, onverteerbare conservatrice.*

*Ik wil je onthouden. Niet als ieder meisje
van zestien voor nu, etalagepot naar rite,
mythe, wet van markt, munt en moment,
niet als replica, reanimatie, reïncarnatie-
nichtje van madame Tussaud en Neave.*

*Nee, ik wil je onthouden als een lief rimpelwijfje,
mijn roerloos rafelmeisje, al tweeduidend jaar
mijn pro memorie-moedertje van het jaar nul.*

Het aantal dichters in Drenthe is eindeloos. En vergeet ook onze bard Roel Reyntjes niet. Homo-erotiek uit Beilen voor liefhebbers. Jammer dat bijna geen Drent deze grote namen kent. Het is hier niet anders dan elders. Dichters lezen alleen hun eigen bundels. En over kunst en cultuur praten is geen mode meer, nooit geweest. Waardoor zijn Drenten zo weinig trots op hun erfgoed? Ik zal het Peter vragen. John Vorenkamp, ja ook John Vorenkamp dicht.

Svein houdt ook van poëzie, maar ik weet niet of hij dat zei om mij te plezieren. Hij kon niet één gedicht uit zijn hoofd voordragen. Ik wilde hem vertellen van de bundels *Grand Cru*, *Hart & Zacht* en *Minnezinne* van Delia Bremer en over haar schilderkunst, dans en haar radioprogramma's *De Wolden*, maar ik hield mij in. Waarom zou ik reclame maken voor een andere vrouw die wat schoonheid aangaat gemakkelijk met me kan concurreren? Wat lijfelijkeid aangaat zou ik strijd waarschijnlijk van haar verliezen. Ik moet het van mijn geest hebben bij mijn veroveringen.

Svein is civiel ingenieur en hij heeft aan de universiteit van Oslo gestudeerd, Blindern. Hij werkt voor een firma die in sanitair en verwarming handelt. Een rørlæggerfirma in Porsgrunn in Zuid-Noorwegen. Ik weet wat een rørlægger is. Annegriet is loodgieter en ze had op onze Noorse vakantie alle uithangborden en neonletters met die woorden hardop voorgelezen. Annegriet hield haar hart vast als ik in een fjord zwom. Ze was bang dat ik zou verdrinken in het koude water. Ik kan goed zwemmen en duiken, alleen met drie flessen wodka in mijn aderen zou ik het loodje kunnen leggen op de bodem van het fjord. Helder dat Annegriet in Schoonoord niet verder was gekomen dan pootjebaden en watertrappen in het Oranjekanaal. Maar op de bodem van het fjord de geest geven, een mooiere dood kan ik me nauwelijks voorstellen.

‘Blinder, du er een fint rørlegger,’ zeg ik tegen Svein. Het grote verschil met Annegriet. Maar laat me geen vergelijkingen maken, dat doet beiden onrecht. Zei Paul Valéry al niet: “Vergelijk me niet met een ander, want je kent me niet.”

Mijn Noors varkentje krijgt een gloeiend rood hoofd, zulke complimenten is hij blijkbaar niet gewend. Dan zegt hij dat hij geen bouwtekeningen meer maakt, maar uitsluitend met de verkoop bezig is. Ik vertel hem dat ik privé-detective ben, maar hij gelooft me niet. Dat overkomt me vaker; ik zeg de waarheid en mensen denken dat ik lieg. Ik laat dat zo. In mijn vak is het een vereiste dat ik hoor en zie wat een ander niet ziet.

‘Ik zit achter een moordenaar aan,’ zeg ik. Ik zeg niet dat ik niet heel fanatiek ben, maar dat ik de geschiedenis de eigen loop laat. Gezelligheid staat bij mij voorop, met een uitgelezen gezelschap, dat weer wel. Als hij me niet begrijpt, leg ik mijn handen strak om zijn hals en druk ik zijn adamsappel naar binnen.

‘Wørger,’ zeg ik. Ik hoop dat dat een Noors woord is. Svein krijgt het benauwd. Ik laat hem los. Een leven kan aan een grijs draadje hangen, wil ik hem vertellen, maar mijn talenkennis schiet tekort.

‘Blinder, det går ikke an,’ hoest hij. Als bewijs van mijn onderzoeksvaardigheden verken ik hem van boven naar beneden en terug. Ik ben goed in bed, ik zei het al. En als ik klaar ben met mijn *Alleingang* vraag ik hem zijn diploma van civiel ingenieur waar te maken. De thee staat koud op de gang als we van bed komen.

‘Det var bra,’ zegt Svein terwijl ik de knoopjes van zijn Jägerhemd dichtknoop. Ondergoed van mijn vader.

Bijna een uur gleeed ik in het tweepersoonsbed weg in een matglazen droom voor ik in het bad stap met badschuim en badzout. Een heel andere ervaring bij Ten Cate dan een douchebeurt thuis met zevenkruidenshampoo. Als ik schone lingerie bij me had gehad, was het gevoel herboren te zijn helemaal compleet geweest. Toyisme, kunst en spel. Met mijn dinky toy naast me.

Svein wil persé met me naar Orvelte. Hij heeft in een folder van het Recreatieschap over het museumdorp gelezen. Ik zit er niet op te wachten, maar een ritje in zijn zwarte Saab lijkt me wel wat. Graag had ik zelf een stukje gereden, maar hij durft me niet achter het stuur te laten. De auto is van de zaak. Ik laat dat eerst zo. Ik krijg hem wel plat. Kerels zijn net jonge katten, als je ze onder de kin aait gaan ze op de rug liggen. Hij heeft een karig hutje aan een fjord, zegt hij.

Voor kunst maken we een tussenstop in Nieuw-Amsterdam. Het Van Gogh Huis ligt eigenlijk in Veenoord, maar niemand die ooit van dat dorp heeft gehoord. Vincent van Gogh woonde in het najaar van 1883 dit hotel bij de brug over de Verlengde Hoogeveense Vaart. Pathetisch schreef Vincent aan zijn broer Theo: “Ik heb mijn bestemming gevonden.” Maar dat bleek later niet zo te zijn. Hannie de Graaf legt uit hoe ze vanuit den vreemde – Utrecht – net als Vincent van Gogh in Zuidoost-Drenthe te laande kwam. Ze is vrijwilliger in het kleine museum. ‘Ik zag dat allerlei cultuurgoed uit Drenthe verdween. Er is veel waar-

devols gesloopt, en om verval van het erfgoed tegen te houden heb ik me gelijk aangemeld als gids.' En als ik haar woorden wil vertalen zodat Svein weet wat hij mist, gaat ze verder in het Engels.

Svein kent de anekdote van het afgesneden oor van de schilder. 'Niet iedereen zal het met me eens zijn,' zegt Hannie de Graaf, 'maar kunsthistorici zijn vergeten dat het passie was voor een mooie vrouw. Bij stierengevechten snijdt de toreador het oor af van de gevelde stier en laat dat oor overhandigen aan de mooiste vrouw op de tribune. Vincent van Gogh liet zijn oor bezorgen bij zijn geliefde. Een souvenir, niet meer en niet minder. Echte hartstocht.'

Even denk ik aan de nacht met Svein, ik denk niet aan zijn linkeroor, maar aan een variant op een dichtregel van Vasalis. "En niet het besnijden doet zo'n pijn, maar het afgesneden zijn."

'Passie en compassie,' zegt Hannie de Graaf, 'dat voel ik voor Vincent. Hij is deel van me geworden.'

We bekijken in de zolderkamer het kleine bed van Vincent en de replica's van de schilderijen. Svein slaat zijn arm om me heen. 'En nu naar Orvelte,' zegt hij, 'voor het te laat is.' Ik glimlach en pak hem bij zijn oorlelletje. Ooit kom ik terug om in te breken om in het kinderbedje van Vincent te slapen. Ik ben nog steeds geroerd door de passie en gedrevenheid van de vrijwilligers aan de Vaart. Wat was de ultieme passie van Herman Brinks, en is hij slachtoffer van zijn driften geworden? Ik merk dat ik nog te weinig van Herman Brinks weet en me op kosten van Fien Schutrups door een Noors varkentje laat verwenen. Op stap is ook gezellig, maar ik begin een onrust in me te bespeuren. In het Veenpark heb ik te weinig om me heen gekeken, dat is terechte kritiek met een diepe grond. Ik ben nog niet helemaal in vorm.

'Natuurlijk, ook in Noorwegen hebben jullie museumdorpen met slagbomen en betaalhoekjes,' zeg ik tegen Svein. Ik herinner hem er fijntjes aan dat de Noorse stavkerken oorspronkelijk door Nederlanders zijn ontworpen. Dat ze met de stavkerken kunnen pronken, komt omdat de Noren zorgvuldiger met cultureel erfgoed omgaan. Opnieuw gelooft hij me niet.

'Maar als dat zo is, bof je Lammie,' zegt hij 'met je hunebedden,' alsof ze mijn privé-bezit zijn. 'Hunebedden krijg je niet gemakkelijk kapot.'

Ik zeg hem dat hij Drenten niet moet onderschatten. En ik zing: 'Marmor, Stein und Eisen bricht.' Ondertussen zoek ik naar een vertaling van duivelskut, maar ik weet het niet. Peter vragen. Svein zingt: 'Marmor, Stein und Eisen bricht.' Ook hij kent Drafi Deutscher; een erudiete man.

In een atelier bekijken we hedendaagse kunst. Klassieke schilderijen van Klaas Koops en abstract acrylwerk van Peter Dijk. Svein is niet onder de indruk, al kan hij het abstracte werk wel waarderen. 'Het lijken net plattegronden van gebouwen,' zegt Svein. Hij heeft een goed punt. Svein begint over Edvard Munch. Ik houd me stil, daar kan ik niet aan tippen. Ik hoef de Drentse kunst niet te verdedigen, dat kan het Drents Schildersgenootschap zelf wel, of niet. Een turfboot van Van Gogh hangt ook in het Drents museum in Assen. Ik zeg dat niet.

Tegen vier uur laat ik me bij mijn kantoor afzetten. Svein kijkt oprecht verbaasd als hij het bordje naast de deur ziet; *detective*, het staat er echt. Hij wil mee naar binnen, maar ik houd hem tegen.

‘Fint rørlegger av meg,’ zeg ik voor ik de Saab alleen laat. Ik strijk voor een laatste keer over zijn hoofd, hals en borst en doe het portier dicht.

‘Vi ses på sidste kursveien, Peer,’ zeg ik, met uitzicht op de handel in huishoudelijke artikelen van Jan van Peer. Misschien vind ik Svein terug in zijn karig berghutje aan het fjord. Ik zal hem niet vragen in Zuid-Barge te komen wonen. De cultuur verschilt te sterk met die in Noorwegen.

‘Ik heb wel een recept om in Drenthe te integreren,’ had de gids in het Van Gogh Huis gezegd. ‘Trek klompen aan en ga collecteren voor een goed doel. Iedereen kent je en heel snel raak je ingeburgerd.’

Ik hoor hoe hij de straat uitrijdt, tot aan de bocht bij Jan van Peer in de eerste versnelling. De lieverd. Ik zal hem een paar klompen sturen, als ik me bedenk. Hoor ik nog van hem? Oplossingen komen meestal uit onverwachte hoek. Ja, ik weet het: chemici hebben oplossingen, maar wat schiet ik op met zwavelzuur en koningswater als ik Herman Brinks uit de veenput haal?

Het uurtje op de bank heeft me goed gedaan. Ik wrijf in mijn ogen, zet water op voor Earl Greythee en blader door het *Dagblad*. Tieners steken wickswallen in brand, teveel colablikjes in het bos. De wethouder van cultuur op bezoek bij het woonwagencamp. Hij krijgt twee vrijkaarten voor de wedstrijd van WKE, maar neemt ze niet aan om de schijn van corruptie te vermijden. In de Meerstraat is een moord gepleegd. Altijd wat in en rond Emmen. Als ik mijn handen warm aan de thee gaat de telefoon. Beate, zie ik op het scherm.

‘Waar was je?’ vraagt ze. ‘Had je de telefoon uitstaan? Ik probeer je al twee dagen te pakken te krijgen.’

Beate is meer een mamme’s-poppie dan haar zus Coby. Beate woont al vier jaar in Stad, ze speelt bij de Grunneger Sproak en doet iets coördinerends bij het Hunebedcentrum in Borger. Alle dagen met de Qbuzz op en neer. Coördinator is geen vetpot, ook niet voor een academicus in de vrijetijdswetenschappen. Beate belt tweemaal per week, behalve als ze verkering heeft, dan hoor ik weken niets.

‘Ik was aan het werk,’ zeg ik, ‘en ik kon niet gestoord worden. Heb je wat bijzonders?’

Beate wil “gewoon” even bijpraten. Nee, ze heeft niets bijzonders. Dat betekent meestal dat het hunebedcentrum op een verkeerde manier in de media is gekomen. Alles wat fout gaat tussen de zwerfkeien is de schuld van Beate. Ik heb haar geleerd op twee maal *mea culpa* te roepen en een keer *Bea maxima culpa* en over te gaan tot de orde van de dag.

Beate heeft een lange broek en een trui gekocht – in de kringloopwinkel. We praten als twee jonge meiden over de tertiaire structuur van eiwitten in wol en over polymeren in acrylfruitjes, over bonte en vale kleuren in de was en over holo-enzymen die bij elke temperatuur het werk doen. ‘Enzymen zijn net

vrouwen,' zegt Beate, 'ze werken ook onder alle omstandigheden.'

We lachen samen. Ze komt voorlopig niet naar Emmen, ze heeft het te druk, ze belt een andere keer wel weer. Dat hoeft, niet meer. Ze hoeft alleen maar te zeggen wie haar nieuwe verkering is. Als moeder en als detective – in die volgorde – heb ik allang in de gaten dat ze een nieuwe rørlegger heeft.

Op de BBC kijk ik naar een aflevering van the Killing. Na een kwartier is me duidelijk hoe het afloopt. Ik geef de narcissen water en ga naar bed. De lakens voelen klammer dan afgelopen nacht en het duurt lang voor ik in slaap val. Ik mis mijn dinky toy. Ver na middernacht rijdt een zwarte Saab met stereo en houten dashboard achter mijn ogen. Ik trap het gas diep in. Ik hoor Peer Gynt – 'Vi ses på sidste kursveien.' – en raas over de sangen heide en langs donkere jeneverbessen. Links en rechts van mij porfieren hunebedden, Zeiss-Jena verrekijkers, roodgroene sporttassen, stavkerken, porseleinen pisbakken van Arabia en wc-potten als kilometerpaaltjes.

Knoopje

De wekkerradio speelt Egbert Meijersmuziek. Ik draai me nog een keer om bij de cowboy-blues en wacht op het nieuws van zeven uur. Er is niets van belang gebeurd, want als ik een kwartier later mijn trainingspak aantrek, weet ik al niet meer wat het nieuws was. Terwijl ik de veters dichtstrik, drink ik twee glazen water. Ik leg de huissleutel onder de rubberen mat voor de deur en ik loop de vier trappen naar beneden. Op de tweede verdieping komt condens uit een pijp – water in de waterfase noemt Crutzen dat. Op de begane grond is alles in diepe rust, daar wonen invaliden en ouderen die van de AOW drentenieren. Je hoort ze niet voor negenen al zitten velen al vanaf vijf uur als papegaaien achter het keukenraam naar buiten te kijken.

Tot de bosrand wandel ik in kuier-tempo. Bij het begin van het Van Rooyenpad versnel ik. Mijn spieren zijn nog stijf van het liggen en van de slaap. Na honderd meter heb ik de cadans te pakken. Ik stem mijn ademhaling af op het ritme van mijn stappen. Het eerste stuk gaat door het bos, verderop loopt het pad langs de bosrand. Een oude man in gevechtspak komt mij tegemoet en groet me “moi” zoals alle Drenten iedereen groeten. Ik ken hem wel, maar ik groet niet terug. De meeste Drenten deugen. In de jaren zestig zeventig zat iedereen in het verzet.

Rechts van me het zandpad met karresporen. De aardappelen zitten nog vol in het loof, en eindje verder is een kamp doodgespoten. Ik ruik verrotting. Lijkontbinding gaat gemakkelijk als aan een aantal voorwaarden is voldaan: redelijke temperatuur, vocht, zuurstof (aeroob) of geen zuurstof (anaeroob) en als het lijk niet te zoet of te zuur is. Veenwater is zuur en conserveert het lijk, maar de botten lossen op. Ik heb me verdiept in de lotgevallen van het lijk. Zwelling, gasvorming en kleurveranderingen. Handen boven het graf, lijken met een stijve, geboortes in de kist. Ik zou er een boek over kunnen schrijven, maar gelukkig hebben anderen dat al gedaan.

In de verte raast verkeer van Emmen naar Borger boven het geschreeuw van witte kakatoes. Wat hebben die vogels mij te vertellen? Vliegt daar een kakariki? Bij de weg van Valthe naar Klijdijk keer ik om. Ik loop hetzelfde traject in een hoger tempo, zo blijf ik scholieren voor die in Emmen naar school gaan. Voor Jeruzalem – met crisishuizen – begint sla ik linksaf en loop ik langs de Wolfsbergen. Twee mannen zijn bezig voor een ander een graf te graven op de begraafplaats. Ze kijken me na tot ik rechtsaf ga, naar huis. Misselijk word ik van dat geloer.

Ik trek mijn blauwe deux pieces aan, met een witte blouse. Lichtgrijze kousen en zwarte schoenen met gouden strikjes. Een bordeauxrood slipje, en een reserve in mijn tasje, je kunt nooit weten. Het ziet er degelijk uit, maar zo wil ik dat. Als ik mezelf in de spiegel bekijk voel ik me net een receptioniste bij

de NAM, op klopjacht naar de onderdirecteur personeelszaken. Schokkend, zonder recht op vergoeding bij averij.

Achter de balie van het kantoor aan de Slenestraat zit een jonge agent. Hij heeft trekken van het bonkige kunstwerk bij de ingang van het politiebureau. Rond, kaal en koppig als een halfwassen stier. Ik zie aan zijn gezicht dat het baliewerk hem niet bevalt. Hij drukt driemaal nummers in voor hij contact krijgt.

‘Mevrouw Oldenbanning aan de balie,’ roept hij in de hoorn alsof er geen microfoon in zit. ‘Er is iemand onderweg,’ zegt hij, gaat U maar zitten.’ Hij richt zijn blik op google of youtube. Ik kan dat niet goed zien. Ik blijf staan. Achter de glazen klapdeuren zie ik Ronald. Ik loop de rechercheur tegemoet.

‘Goeiendag mevrouw Oldenbanning. Lammie,’ zegt hij en steekt zijn hand uit.

‘Rechercheur Winderloop, het is me een genoegen,’ zeg ik, ‘maar Ronald wat word je grijs.’ Ronald strijkt met zijn linkerhand zijn haar naar achteren en naar beneden.

‘Dat is het enige verval aan mij, verder gaat het mij zeer naar den vleze.’ Hij schudt mijn hand. Ik duw met mijn hand zachtjes op de sluiting van zijn riem.

Zeker een jaar heb ik hem niet gezien. Na mijn scheiding – ach hoe lang al geleden – moest ik wat. Ik wilde niet de hele dag thuis zitten om in Drentse traditie met thee en chocolademelk te wachten tot Bea en Coby van school thuiskwamen. Ik kwam bij de parkeerpolitie terecht. Ronald was mijn superieur en instructeur. We konden het goed met elkaar vinden, ondanks zijn beroepsmatige arrogantie. Hij stimuleerde me om verder te studeren. Ik kon volgens hem meer dan parkeerbonnen schrijven. Ik wou ook meer, maar pas toen de kinderen het huis uit waren, kreeg ik de mogelijkheden. Vier jaar heb ik op het bureau gewerkt als secretaresse van de recherche. Ik was te oud om nog naar de politie-academie te gaan, maar tussen de bedrijven door stak ik heel wat op van researchewerk. Ik houd van handwerk. Toen ik de hele dag naar het computerscherm moest kijken, heb ik mijn baan opgezegd.

‘Dat is even geleden,’ zegt Ronald. Hij steekt het waslabel van mijn blouse naar binnen en legt zijn arm om mijn schouder.

‘Als je niet op het politiebureau werk, is het een goed teken als je hier niet gezien wordt.’ Ronald geeft me gelijk en zonder mij wat te vragen belt hij naar de kantine voor koffie met old wief.

‘Waar kan ik je mee helpen?’ De afgemeten stem is hij nog niet kwijt. Hij legt zijn onderarmen op het papierbeladen bureau. Op de tafel achter zijn bureau staat een computer. Aan het beeld met groene achtergrond zie ik dat er een doopceel op staat. Ik kan niet lezen van wie alle persoonlijke gegevens zichtbaar zijn. De letters zijn te klein en ik zit te ver weg.

‘Ik ben op zoek naar de moordenaar van Herman Brinks,’ zeg ik.

‘Ik dacht dat dat ons werk was.’ Ronald verschuift een stapel papier.

‘De familie vindt dat er niet genoeg aan wordt gedaan. Ze hebben mij ingehuurd om de dader op te sporen. Misschien kun je mij enkele inlichtingen verschaffen. Wat jullie al weten hoef ik niet opnieuw te ontdekken.

‘Het hele leven bestaat uit alles opnieuw ontdekken,’ zegt Ronald die wel eens een boek leest. Hij is lid van de bibliotheek. Boeken kopen doet hij niet, daarin is hij heel Drents.

‘Het staat iedereen vrij om inlichtingen in te winnen,’ zeg ik, ‘en hier bij jou lijkt mij een heel geschikte plek.’

Ronald vouwt zijn handen en draait zijn duimen om elkaar; eerst langzaam, dan sneller. Ik denk aan het rijmpje: “Oh lief Heertje, ik ben niet dom. Ik kan ook wel andersom.” en draai mijn duimen tegen de klok in.

‘Kijk,’ zegt hij en houdt zijn handen stil, ‘de recherche vertelt natuurlijk niet wat ze heeft gevonden om op die manier de dader te laten ontsnappen of om een ander met de eer van de opsporing te laten strijken. En dan in omgekeerde volgorde natuurlijk. Zo werkt dat niet.’ En alsof ik van de straat ben, zegt hij: ‘Wij, de politie, zijn heel eergevoelig. De op een na gevoeligste plek van een agent is de eer.’

‘Ik had niet anders verwacht,’ zeg ik, ‘zo hoort het ook. Ik ben de gevoelige plekken van de politie nog niet vergeten.’ Ronald heeft bijgeleerd. Ik wachtte op het onderscheid tussen een Drentse agent en een Arabier waar eer en andere gevoeligheden om de eerste plaats strijden. Hij zwijgt om zijn impuls te onderdrukken. Ronald maakt blijkbaar alleen nog in gezelschap van collega’s ‘foute’ grappen over ‘draaiorgelmuziek’. Ik snap zijn voorzichtigheid wel. Een agent wil ook graag herdacht worden, net als Drentse dichters, schilders, schrijvers en detectives. Ronald draait zich half om en drukt een stuk of wat toetsen in. Het beeld begint te rollen en als het weer stilstaat, flikkert een doopceel op. Naam en adres linksboven, geboortedatum rechts, daaronder ruimte voor proces verbaal. Met een druk op een toets schuift het beeld naar boven en komt meer tekst. Het is een lang verhaal. Als Ronald ziet dat ik meekijk, draait hij het scherm een eindje naar links.

‘Het spijt me,’ zegt hij en laat het beeld opnieuw rollen.

Brinks, Herman, staat bovenaan, al kan ik dat niet zien. Het apparaat is nog hetzelfde als tien jaar geleden. De instructie voor gebruik weet ik nog. Fijn dat de tijd op sommige plekken stil blijft staan. Na een korte tik op de deur kijkt een jonge agent naar binnen.

‘Moi Lammie, of ken je me niet meer?’ Ik hoef niet lang nadenken, en word half grel in mijn hoofd als ik zie dat het Sjoerd Gerbrands is, de politiefotograaf. ‘Of ken je me niet meer?’ Hij is de laatste die me die vraag mag stellen.

‘Mag ik storen? Ik doe het al,’ zegt hij en hij kijkt van me weg en richt zich naar Ronald. ‘Wil ie evies metkommen en kieken?’ vraagt Sjoerd aan Ronald. ‘Ik heb een paar digitale uutsnedes maakt om af te rukken,’ lispelt de fotograaf, ‘maor ik weet niet of het de juiste delen zijn.’

Ronald staat op en loopt met Sjoerd mee. Sjoerd, de scheitert weet niet hoe snel hij uit mijn gezichtsveld moet komen. Een half jaar heeft hij een relatie

met mij gehad, en ik met hem, want dat gaat niet altijd gelijk op. We zagen elkaar elke week wel een keer, op zijn werkkamer of in een zandverstuiving. Waar dan ook, om de tijd te verdrijven. Ik heb daar goede herinneringen aan, maar de liefde – wanneer wordt dat woord en die daad van overheidswege afgeschafft, als besmettelijke en ontregelende ziekte? – was van mijn kant echt over toen ik hem met een andere vrouw arm in arm in het winkelcentrum van Emmen zag wandelen. Ze hadden me wel gezien, ik droeg mijn bontjas met hoge kraag, maar ze dachten blijkbaar dat ik hen niet had gezien. Ze vluchtten bij Roosken de fietsenwinkel binnen. Ik wachtte bij Ten Napel en zag ze na een paar minuten alweer naar buiten komen. Op die fiets dus. Dat bedoel ik. Sjors en Geertien, arm in arm, och Here, geniet van het bestaan. Ik moest ineens heel hard lachen en daarna gelijk naar de Spar voor inlegkruisjes. Ik had mezelf opnieuw bij de bok gedaan. ‘Niets meenemen,’ had Ronald gezegd. ‘Ik ben bij de politie. Kiek uut.’ Ik druk de deur dicht als de oud-collega’s de kamer verlaten.

Op het scherm lees ik het begin van een proces verbaal: ‘Het slachtoffer heeft volgens de patholoog anatoom niet meer dan twee dagen in de veenput gelegen. De humuszuren en de hydrochinonen hebben in die korte tijd nauwelijks op het lichaam kunnen inwerken. Op enkele blauwe plekken op het linker-scheenbeen na zijn er geen andere verwondingen dan een verbrijzelde strot. Het slachtoffer is door verstikking om het leven gekomen.’

Meer tekst staat niet op het scherm. Ik hoor geen deuren slaan en ik hoor geen geluid op de gang. Ik druk op een toets en haal de rest van de tekst in beeld. In de bouwput zijn ‘sleutels, een Zwitsers zakmes – *multi purpose* – gevonden en een knoopje met een doorsnee van 12 millimeter, vaalwit tot geel, met vier gaatjes. Een en ander afkomstig uit de broekzak van het corpus delict,’ lees ik. Onderaan hangen tientallen foto’s van het Veenpark en van de bouwput. Ik zie het lijk met het gezicht in de drab.

Als ik gemorrel aan de deur hoor, druk ik op een toets. De oorspronkelijke tekst staat weer op het scherm. Ik loop naar mijn stoel. De deur gaat open en een vrouw van nog geen twintig – wanneer verandert een meisje eigenlijk in een vrouw? Ik weet het nog steeds niet – komt binnen met een dienblad met twee koffie, melkcupjes AA, suikerklontjes en twee sneetjes oud wijf.

‘Vers,’ zegt ze, ‘daarom duurde het even.’

Als ze weg is, steek ik mijn USB in de computer en schrijf het doopceel als pdf naar de stick. Net op tijd. Het oude wijf plakt aan mijn verhemelte als Ronald binnenkomt.

‘Voor jou,’ zegt hij, ‘maar...’ Hij geeft me twee kleurenprints en houdt zijn wijsvinger voor zijn lippen.

Ik knik en bekijk de afdrukken. De ene zou geschikt zijn als ansichtkaart. Het treintje en de souvenirwinkel staan erop. Het was mooi weer, die maandag, zo op het eerste gezicht geen bijzonder plaatje.

‘Grapje,’ zegt Ronald.

‘Het was niet bepaald een feestelijk sterfgeval,’ zeg ik.

Hij licht als ik hem vragend aankijk. De tweede foto laat de bouwput zien zoals die er twee maanden geleden uitzag. De betonmolen stond er al, nog net zichtbaar. De berg scherp metselzand was een stuk hoger dan afgelopen zaterdag. Onder in de put kleurden de veenlagen blauwzwart, bovenin zijn vooral roodbruine tinten van ijzer(III)oxide zichtbaar. Een jasje en een deel van het achterhoofd steken boven het water in de donkere put. Herman Brinks droeg een t-shirt als ik dat goed zie, maar erg helder is dat niet.

‘Oh, mijn Wanda is al geweest,’ zegt Ronald terwijl hij een hap uit de koek neemt. Ik zie dat Ronald een droeve blik in zijn ogen heeft, die had ik nog niet eerder gezien.

‘Een metselaar zag hem drijven, net voor ze zand voor de fundering wilden storten. Langer dan een weekend heeft hij niet in de humuszuren en de hydrochinonen gelegen. Maar veranderen in een veenlijk: No way. Dat duurt een eeuwigheid,’ zegt hij. ‘De botten lossen wel op.’ Winderloop heeft zijn huiswerk gemaakt. Braafste jongen van de klas. Tien voor scheikunde op zijn examenlijst. Ronald geeft toe dat het onderzoek niet opschiet.

‘Dood spoor,’ zegt hij, ‘maar dat geeft even niet. Op deze manier wordt het boek over de misdaad steeds dikker en ik houd van dikke boeken. Triologieën. Alles komt op de pootjes terecht, net als de meeste letters.’

Ik weet dat hij niet van schreefloze letters – zonder voetjes – houdt, die letters zweven hem teveel.

‘De onderliggende structuur is misschien heel ingewikkeld,’ zegt hij, ‘dat geeft niet, als het aan het oppervlak maar duidelijk is.’ Ik hoor de gemankeerde academicus die deftiger praat als hij niet meer weet hoe het verder moet. Meer wil hij niet kwijt. Ik drink de koffie, werk de koek weg en bedank hem.

‘Niet voor de foto’s die je niet heb gekregen. Daar bedank je me niet voor.’ Hij maakt het bovenste knoopje van zijn hemd los en weer vast. Ik pluk een draadje van mijn mouw.

De balie-agent staat met Wanda te praten. Hij ziet me niet. Op zijn scherm zie ik foto’s die niet in mijn familiealbums voorkomen. Wanda heeft een voet uit haar schoen. Aan haar strakke rok te zien heeft ze niet alleen haar schoenveters uit. Annegriet schiet door me heen. Tentje in Noorwegen. Ik krijg het warm.

Ik steek de rondweg over. Bij de Spar haal ik een doosje aspirines zonder cafeïne, een doos inlegkruisjes en een grote pot augurken. Alles zonder zegeltjes. Volgende week word ik weer ongesteld. Ik voel het aan mijn tandvlees en aan pijnscheuten tussen mijn eierstokken. Op straat moest ik ineens hardop lachen. In de Spar was een neger die schoenpoets zocht en niet kon kiezen tussen zwart en bruin. Hij kon geen keuze maken. Hij vroeg mijn raad. Ik keek hem aan en zei: ‘Doe maar donkerbruin.’ “Ben ik een racist?” vroeg ik mij af. Soms wel, maar meestal niet. Mensen zijn onderscheidbaar, en dat is maar goed ook.

Bij Ten Napel koop ik twee kadetjes en een krentenbol en neem ze mee naar kantoor. Ik breek het pak halfvolle melk aan en beleg de broodjes met Camembert, dan bel ik Fien Schutrups en zeg dat de afspraak voor morgenochtend doorgaat. Ze zal klaarleggen wat ze heeft en wat van belang kan zijn. Ik geef geen helder antwoord als ze vraagt of ik al aanwijzingen heb. Het hoorcollege over humuszuren, hydrochinonen en lijkontbinding in verzuurd veenwater laat ik achterwege. Ik kan ook over kienhout een referaat houden, maar ook dat doe ik niet.

In huis zet ik de thermostaat twee graden hoger. Ik maak een paprikawitlofsalade met zure room, sinasappelpartjes – vers, niet uit blik – en een scheut droge sherry. Verder kerrie-rijst en saté uit de gril, zonder pindasaus. Bulgaarse yoghurt met perziken uit blik als afsluiting. Na het journaal bel ik Coby. Ze wil me even zien. Ik ruim de tafel af en skype met haar. Ze belt zelden uit zichzelf. Het gaat goed met haar. Ze woont al twee jaar samen met een Marokkaans-Nederlandse vriendin die ook lesbisch is. Wat mij betreft mag ze Zijnep gerust meenemen naar Emmen. Ik houd ook van vrouwen, dat weet Coby wel, maar het is me nog niet gelukt mijn dochter te bevrijden van vooroordelen over Drenten. Er zijn ook Drentse potten, en niet alle potten horen tot de afgeronde trechterbekercultuur. Coby vindt skypen genoeg en ik stap wel op de trein naar Meppel als haar wil zien.

Als Coby vraagt hoe het mijn liefdesleven staat, wil ik haar van “mijn” Noor vertellen, maar ik houd mij in. Als ik skype heb afgesloten besef ik dat moeder en dochter weinig van elkaar verschillen. Ik kruip in mijn vaders hemd tussen de lakens met de 136ste tint grijs. Heeft Fien Schutrups haar vriend vermoord? vraag ik me af. Ben je pas een mens als je een ander van het leven hebt beroofd? Wie zou ik willen doden? Zou ik een Drent...

Aasgieren

Het weerbericht voorspelde gisteravond mooi weer met zonneschijn, maar daar is nog niets van te zien. Als ik om half negen naar mijn kantoor fiets, regent het zachtjes. De lucht is vlakgrijs dichtgetrokken, wat zeurt Crutzen in zijn boek *Weer en Klimaat* over heter weer door freonen in de ozonlaag. Een van de cursisten op de Drenthe Academie zei dat *freonen* vrienden betekende, maar dat was dan ook geen Drent. Hé ja ju.

Ik lees de artikelen op mijn iPad, bekijk de foto's uit het doopceel en maak een lijst van de feiten. Het lijk van Herman Brinks is op een maandagochtend in het Veenpark gevonden. In een bouwput had hij een snoer van een ouderwetse telefoon strak om zijn nek, heel strak. Niet meer dan twee of drie dagen heeft hij in de oplossing van modder, humuszuren en hydrochinonen gelegen. Ik vul de lijst aan met gegevens van de politierapporten en ik bekijk de foto's aandachtig. Niets bijzonders op het eerste oog. De afdruk van het treintje en de winkel zet ik op mijn bureau, de andere prik ik naast de ansicht van Anton. Viva Espāna.

Even na negen uur hoor ik de klep van de brievenbus. Twee tijdschriften en vier brieven op de deurmat. Het *Dagblad* stuurt – heel attent – kopieën van artikelen over Herman Brinks. Ronald Winderloep licht het onderzoek toe. Op een foto wijst hij – pet in de hand – naar de bouwput, maar in het verhaal is niets te lezen over moeren, schroefjes, knoepje en zakmes. De grootte van het rechteercheteam heeft zijn aandacht en de conserverende werking van veenwater. Het meisje van Yde komt ter sprake en de oude veenbrug achter Nieuw-Dordrecht. Op de wetenschapspagina staat een verhaal over veenlijken met een foto van de Tollund man, ook gewurgd, maar in Denemarken. Dat een lijk een permanente erectie heeft is een leugen, schrijft de krant. De dagredacteur citeert een regionale lijkendeskundige. Ik word niet veel wijzer. Het is dat ik een nette opvoeding heb gehad, anders zou ik mijn oude buurman citeren: “Slap gelul, aans kan ‘k het niet zeggen, zölfbevelekking van alle kaanten”. Mijn buurman kwam uit Tweede Exloërmond. Daar nemen ze geen blad voor de mond.

De laatste kopie vertelt dat Herman Brinks streektaalcolumnist was voor het *Dagblad van het Noorden* en in die functie over Drentsigheden schreef en soms artikelen met een minder benauwde blik. Ik vat het artikel voor het gemak in mijn eigen woorden samen. Metaniveau heet dat, en daar houd ik van.

Uit de envelop diep ik een klein pakje papier op. Het zijn de vier laatste bijdragen van Herman Brinks aan de Drentse editie van het *Dagblad*. Brinks schreef elke veertien dagen. De gasopslag bij Lieveren, windmolens bij Gas-selternijveenschmond, overstroming onder Erica, alweer de tuinders met voeten in het water en de herboren Drentse Schrieverskring die geen Neie

Schrieversbond mocht heten; slechts één stem voor NSB. Slechts eenmaal is een pasfoto van Herman Brinks afgedrukt. Een rond gezicht, kleine snor, kaland. Op de foto knijpt hij met zijn ogen, misschien was hij aan een bril toe. Niet mijn type, hij lijkt mij teveel een would-be intellectueel. Wel erudiet, dat wel.

Het *Dagblad* stuurt ook de overlijdensadvertentie mee 'door een misdrijf om het leven gekomen, onze gewaardeerde medewerker H. Brinks. De redactie en de directie zijn met hun gedachten bij de nabestaanden.' Een apart redactioneel stukje ontbreekt.

Voor ik verder lees maak ik mij een Nespresso Brazilian taste. In de knipsels lees ik dat Brinks door bezuinigingen zijn baan op het gemeentehuis van Coevorden kwijt is geraakt. Ik ontdek dat Brinks in zijn begintijd vooral schreef over taal, oorlogsverleden van goede en vooral foute Drenten, over geloof en incest, over ongeloof en filantropie en soms over politiek en integriteit. Redacteur Riekus Ladenjager schrijft dat Brinks niet getrouwd was, maar wel goede vrienden achterlaat. En ook de slechte, denk ik er achteraan. Waar ken ik Riekus Ladenjager van? Fien Schutrups wordt niet genoemd.

In een ander artikel laat Brand van Oosten de directeur van het Veenpark aan het woord over de slechte omheining en diefstal van bouw materiaal. Richard Leeuwenhart rept met geen woord over Brinks. De week voorafgaand aan de moord waren er nog drie kruiwagens gestolen en vijf zakken Portlandcement. Nee, geen kuipkrooien voor turf, maar Fort-kruiwagens van metaal met rubberbanden. Iedereen kon zo maar het terrein betreden. De gemeente Emmen moest nodig meer geld geven voor bewaking, vooral nu bootjes met Westerlingen na het koning wa-kanaal ook door het Veenpark varen. Je kunt er beter maar vroeg bij zijn, tekent de journalist op.

Leeuwenhart heeft het ook al over humuszuren en hydrochinonen, iedereen kakelt elkaar na, het lijkt wel Twitter. De directeur van de turf zegt niets over hogere bezoekersaantallen. Zo'n moord is altijd goed voor een piek in toeschouwers. Leeuwenhart staat op de foto naast de bult scherpzand. Hij leunt tegen een kienstobbe. Ik zie een schep op de achtergrond, en gagel en sporkehout.

Het gesprek met Fien Schutrups zal meer helderheid moeten geven. Ik noteer op mijn iPad een vijftal vragen, om mee te beginnen. Ik maak een kop koninginnesoep warm en beleg twee volkoren crackers met Turkse fêta. Ik wissel mijn jurk om voor de lichtgroene kniebroek en het muisgrijze hesje met leren bandjes op de rug. De varkensleren laarzen kleuren er niet goed bij, maar ze lopen wel gemakkelijk. Voor de zekerheid neem ik een paraplu mee en om kwart over één wandel ik door de Emmerdennen richting Emmerhout.

"Was het varken," zou Svein zeggen. "Toy, toy, toy."

Schoolleed

Fien woont in Emmerschans in een vrijstaand huis, net tegen Emmerhout aan. Tussen garage en huis is een schutting met een deur. Als ik over het aangeharkte grindpad – dat me onwillekeurig aan crematies doet denken – naast haar huis loop, komt ze me tegemoet. Ze draagt een donkerblauwe schippers-trui met een gouden ankertje en een nieuwe spijkerbroek. De broekspijpen steken in zwarte rijlaarzen.

De garage staat verder naar achteren dan ik had vermoed. Naast en achter het huis is veel ruimte voor een grasveld en een paardenbak. Een merrie van een jaar of vier komt hinnekend naar ons toe. Nu weet ik waar de wrange en zurige lucht van Fien vandaan kwam. Paardenparfum.

‘Dit is Fenna,’ zegt Fien en ze haalt het paard aan. ‘Eigenlijk heb ik geen ruimte voor haar, maar elke dag rijden we samen door het bos, zo komen we beide aan onze trekken, wat beweging aangaat. Een paardentand en een vrouwenhand staan hier niet stil.

Fenna loopt driftig heen en weer, het hoofd in de nek, op hoge benen over het kuierpadje langs het draad. Ik houd niet van paarden en blijf uit de buurt. Paarden doen me aan mijn steenpuist denken – bloedvin heette die in mijn meisjestijd, – op mijn bil – dat was mijn bovenbeen – de steenpuist die doorbrak toen ik in de dierentuin op een ezel werd getild voor een rondrit. Ik gilde van de pijn. Een ezel is geen paard, maar toch. Kinderleed werkt lang door.

We gaan via de zijdeur naar binnen. Door de keuken, die netjes aan kant is, komen we in de woonkamer. De eettafel ligt vol met kranten en boeken. In de vensterbanken staat een collectie exquise bloemenvazen, meest zonder bloemen.

‘Zoek maar een stoel op,’ zegt Fien en wijst naar de zithoek bij het raam aan de voorkant van het huis. ‘s Middags drink ik altijd limoenthee,’ zegt Fien als ze met een pot in de ene en een theelicht in de andere aankomt. ‘Of heb je liever koffie?’ Ze doet de deur naar de keuken gelijk weet dicht. In de kamer vliegt een kakariki en die vogel mag niet ontsnappen.

‘Thee is best,’ zeg ik. Uit een dressoir haalt ze twee Engelse theekopjes met bloempjes. Ze serveert geen koekjes.

‘En?’ vraagt ze.

‘Zo snel gaat dat niet,’ zeg ik, ‘ik ben druk bezig aanwijzingen te verzamelen.’

‘Hoe lang ken je Herman al?’ en terwijl de vraag over mijn lippen komt, zie ik zijn foto naast het flat-screen, zonder snor. Fien schenkt thee, kijkt met mij mee naar de foto en gaat tegenover mij op de bank zitten.

‘Bijna vijf jaar.’ Haar stem klinkt koel. Ik voel mij ongemakkelijk. Blijft dit van liefde over, na zoveel tijd samen? Zelfs over Anton met zijn banale ansichten praat ik met meer warmte, ook al wil ik niets meer van hem.

‘We hebben elkaar leren kennen in de manege in Gasselte. Herman werkte in de speelkeuken van Drouwenerzand. Na werktijd, of op minder drukke tijden kwam hij vaak bij de paarden kijken. Nee, hij was geen kok. Hij heeft een paar jaar bij de gemeente Coevorden gewerkt, met Sleen onder zijn hoede. Door bezuinigingen heeft hij zijn baan verloren, maar zelf dacht hij door zijn stukjes in de krant over Jan Naarding. Herman had een onbedwingbare aan-drang om zich met foute Drenten bezig te houden, of wat hij als foute Drenten beschouwde. Ik heb Herman vaak gezegd een andere hobby te kiezen, maar als elke karaktervaste man luisterde hij niet naar mij. Fien neemt van de thee, die in de wijde kopjes snel op temperatuur is.

‘Van alles heeft hij gedaan. Ambtenaar, keukenhulp in Drouwenerzand, paardenslager, columnist. Met zijn handen bezig, dat lag hem wel, onder-tussen ging zijn hoofd gewoon door met waar het altijd mee bezig was; nadenken en filosoferen en het onrecht in de wereld naar zich toe trekken. De paardenstal achter het huis, tegen de garage aan, heeft hij gebouwd, daar is geen timmerman of zwartwerker aan te pas gekomen.’ Fien ver-telt over haar eerste jaren met Herman. Veel romantiek en geluk. Later was dat afgezaakt. Herman had af en toe en ander en van lieverlee was ook zij minder kieskeurig geworden. Maar haar minnaar van destijds woonde verder weg het land in. Ze zag hem niet geregeld. Na de dood van Herman had ze haar bijslaap niet weer gezien en dat wilde ze ook graag zo houden. Voorlopig. Ik wilde zeggen dat alles in het leven voorlopig is, maar ik hield me stil.

‘Als uit een driehoeksverhouding, of uit een vierkantsvergelijking een pijler wegvalt, stort het hele bouwwerk nogal eens in.’ Het is alsof ik Peter de leraar hoor spreken. Fien vertelt haar verhaal alsof ze het heeft gerepeteerd, alsof ze weet dat alles even belangrijk is. Steeds meer namen komen boven tafel. Als het een moord uit jaloezie of liefdesverdriet is geweest, dan zijn er veel kandi-daten voor de wurging. Maar ik krijg het gevoel dat ze niet alles vertelt wat er te zeggen is. Ik weet niet welke vraag ik kan stellen om dat onontgonnen ge-bied te verkennen. Wat komen moet, dat komt wel, weet ik inmiddels. Ik maak me niet ongerust. Na het tweede kopje thee – ik zie nu dat het porselein is met vliegvistaferelen en een spreuk aan de binnenkant: *You are the most important person* – gaan we naar de eettafel.

‘Ik heb plakboeken en kranten bij elkaar gezocht,’ zegt ze en ze slaat een multoband open. De kakariki landt op haar hoofd, maar ze negeert het vogel-tje. Herman als klein ventje dat met elke bladzijde groeit. Zwartwit foto’s met kartelrandjes. Het tweede boek begint bij het Christelijk Lyceum. Een foto van het personeel van de school als leden van een nieuw kabinet op de trappen voor de ingang. Van een aantal zijn de hoofden doorgestreept.

‘Die zijn dood,’ zegt Fien als ze mijn blik volgt. ‘Dit was de examenklas. Herman staat hier.’ Haar wijsvinger ligt onder een jongen in een net pak, links vooraan. Hij heeft meer haar dan op de krantenfoto, maar de eilandjes worden al zichtbaar. Naast de foto staat een tekening met doorgenummerde figuren.

De nummers verwijzen naar de namen in een lijst. Negen nummers. Het was een kleine klas.

‘Een maand voor hij ...’ ze aarzelt. ‘In april was er nog een reünie van de school,’ zegt ze. ‘Herman wilde eerst niet gaan, zijn jaren op het lyceum waren niet de meest aangename. Met een aantal van zijn klasgenoten heeft hij langdurig overhoop gelegen. Hij is wel op het schoolfeest geweest.’ Fien bladdert verder. Soms mist een jaar, dan weer heeft Herman Brinks elk suikerzakje en toegangskaartje ingeplakt. Zijn columns heeft hij verknipt zodat ze op een bladzijde pasten.

‘De kranten met zijn latere stukjes zijn ook nog ergens in huis. Ik wil ze later wel opzoeken. Dat kan wel een paar dagen duren. Ik kom er deze week niet aan toe.’ Fien schenkt opnieuw thee en blaast het lichtje uit.

‘Doe maar,’ zeg ik en ik lees in het theekopje opnieuw dat ik *the most important person* ben. ‘Ik denk dat ik zijn columns niet direct nodig heb, maar ik wil ze wel graag lezen,’ zeg ik.

‘Dat is een ingezonden stuk als reactie op Hermans’ stukje,’ zegt Fien als ik vraag wie Denise Jalving is. ‘Er werd niet vaak gereageerd op zijn columns, alleen als het over erotiek ging en over schijnheiligheid, wat veel – zo niet alles – met elkaar te maken heeft. Herman heeft een paar reacties uitgeknipt en bewaard. Ik heb niet alles gelezen wat hij schreef. Ik had toen nog geen abonnement op het *Dagblad van het Noorden* en Herman nam de krant niet altijd mee als hij bij me kwam slapen.’ En dan zegt ze: ‘Nee, hij woonde niet bij mij, niet steeds. Hij had een kamer aan de Meerstraat in Emmermeer, vlakbij de Pauluskerk. Zijn spullen heb ik hier naartoe gehaald, nadat...’ Ze krijgt water in haar ogen en loopt naar de keuken. Ik hoor de witte rol met bloemetjes naast de broodbakmachine, dan klinkt scheurend papier. De kakariki vliegt haar na en poept een klein grijs schijtje op het aanrecht.

‘Zijn moeder vond dat ik het meeste recht had op zijn spullen,’ zegt ze als ze opnieuw bij mij aan tafel zit.

Als laatste zie ik de uitnodiging voor de reünie. Daarna volgen vijf lege bladzijden, niet genoeg voor de knipsels over zijn voortijdig einde.

‘Herman had maar een paar vrienden, maar vijanden kan ik niet bedenken, geen vijanden die zover zouden gaan hem van het leven te beroven.’ Het is de eerste keer dat Fien Schutrups zijn dood zo noemt sinds ze bij mij op kantoor was. Ze vertelt heel zakelijk hoe ze het bericht kreeg. Ze had hem nog niet gemist. Herman bleef wel vaker een paar dagen achtereen weg. Hij tweette niet, belde niet, geen sms. Dat was heel gewoon. Zijn Facebookpagina gebruikte Herman al jaren niet meer. Keer op keer was ze door de recherche ondervraagd en ook de pers had haar na de begrafenis niet met rust gelaten.

‘Ik ben nog niet weer op de Wolfsbergen geweest,’ zegt ze bijna zonder emotie. ‘Dood is dood – dat is echt Drents – maar ik wil weten wie mij dit heeft geflikt.’ Haar ogen lijken te branden. ‘En nu moet je maar weggaan,’ zegt ze. ‘Ik wil met Fenna het bos in.’

Klasgenoten

Ik loop hetzelfde rondje als afgelopen zondag. In een hoek van een doodgespoten perceel is een boer bezig aardappelen te rooien. Als hij mij aan ziet komen gaat hij achterover op zijn klompen zitten. Hij zegt niets, draait zijn hoofd mee als ik voorbij ren. Ik groet hem. Krab verder waar het je niet jeukt, denk ik. Ik moet om mezelf lachen.

Gisteren heb ik de hele dag op bed gelegen. De ongesteldheid brak ineens door en aspirines hielpen niets, pas tegen de avond zakte de pijn weg. Ik zocht kort op het web naar Herman Brinks, maar mijn hoofd stond niet naar werk. Gelukkig schrijnt mijn tandvlees niet meer en loop ik weer in de pas met wat me ontglipte.

Ruim voor ik bij de Wolfsbergen ben ga ik in wandeltempo lopen. Mijn hartslag is weer normaal als ik het hek losdruk en de begraafplaats op loop. Waar maandag nog kerels een graf groeven ligt nu iemand die mij is voorgedaan onder een verhoogde rechthoek van bruingeel zand dat langzaam droogt. Op een nylon lint staat tussen twee zwarte strepen “Rust zacht lieve mama”. Een rij verder overheersen glimmend graniet en dof kalksteen met koppen letters en cijfers. Petrologen hoeven het land niet uit om verschillende steensoorten te leren kennen. Kwarts, veldspaat en biotiet, die drie vergeet ik niet. Ik zal een sms met dit bezuinigingsvoorstel naar de faculteit geografie en geologie sturen, als ik de moord heb opgelost. Groepsexcursie naar sereen natuursteenpaleis.

Een glimmende plaat *Balmoral red* dekt het ontbindende lijk van Herman Brinks af. Alleen naam en jaartallen liggen in koperen letters op het Zweeds graniet verduurzaamd. Archeologen uit de komende eeuwen zijn een veenlijk misgelopen. Van Brinks blijft alleen een zeefdruk over, net als van die andere duizenden die hier langzaam verdrogen, verstijven, verrotten en oplossen in de alluviale zandgronden. Of was het diluviaal? Terug in mijn flat blijf ik lang onder de douche staan. Ik hoef niet meer op pad. Ik heb huiswerk genoeg aan de documenten en foto's op mijn iPad. Ik trek een vale spijkerbroek aan – ik weiger om de een of andere reden om jeans te zeggen – en een wijde slobbertrui waar alles in past. Bij Stoker koop ik een appelgebakje en twee puddingbroodjes voor tussen de middag. Achter mijn bureau schuif ik de krant opzij – pagina drie: streeктаalschrijver Anne Doornbos onderzoekt kwaliteit van Drentse sorbets – en in een nieuw document maak ik een lijst van de dingen die op uitvoering wachten.

Ik blader door het plakboek van Herman Brinks. De leerlingen uit zijn examenklas intrigeren mij. Ik neem de lijst namen van de kandidaten voor het mondelinge examen over in een spreadsheet. Gerda Bakker, Johan Hemel, Greetje Misker, Adri Pruis, Theo Luchies, Marijke Kocks, Jeannet van der Zee,

Piet Zorgvliet en Herman Brinks. Vier meisjes, nu ongetwijfeld vrouw, en vijf kerels, nu vier. Ik hoef niet te proberen de adressen via het lyceum of via de gemeente te achterhalen. Instanties vertellen niet wat open en bloot op het web staat. LinkedIn en Facebook maken het leven van een detective gemakkelijk en aangenaam. Gerda Bakker, zijn er honderden. Ik sla haar eerst over. Ik probeer www.detelefoongids.nl en zoek op Hemel op Erica. Ik bel. De tweede is raak.

‘Janna Hemel,’ een oudere vrouw neemt op. Ik hoor het aan haar stem.

‘Met Gerda Bakker,’ lieg ik. Ik hoop dat ze geen nummerherkenning op de telefoon heeft. ‘Mevrouw Hemel, ik ben op zoek naar Johan Hemel, een vroegere klasgenoot van mij op het lyceum. Weet U ook waar ik hem kan vinden?’ Het zweet breekt me uit. Wat moet ik zeggen als hij aan de lijn komt?

‘Dat wordt moeilijk,’ zegt de vrouw aan de andere kant. ‘Johan was mien zeun. Hij is al vier jaor dood. Verongelukt op ‘t Haantje.’

Ik zeg dat het me spijt. Ik kan me wel voor het hoofd slaan om mijn amateurisme. Van schrik eet ik de puddingbroodjes achter elkaar op. Achter Johan Hemel zet ik een kruis. Ik kan enkel doorgaan. Na drie kwartier heb ik Piet Zorgvliet uit Ter Apel aan de lijn. Ik zeg dat ik freelance journalist ben bij de NDC en dat ik een achtergrondverhaal voorbereid voor het *Dagblad van het Noorden* over Herman Brinks en omdat hij een klasgenoot van Herman was....

Zorgvliet zegt dat hij niet veel tijd heeft. Telefonisch wil hij wel een paar inlichtingen geven, maar graag anoniem. Hij heeft een winkel in kinderspeelgoed en negatieve reclame kan hij niet gebruiken in Barnflair en wijde omgeving.

Als hij is uitgepraat, weet ik meer. Zorgvliet was alleen in de middag op de reünie geweest. Hij had kort met Herman gesproken en met een paar andere klasgenoten. Piet Zorgvliet kon vroeger wel met Herman opschieten, maar hij was geen kameraad geweest met de wat hij noemde ‘intellectuele doener’. Herman had eigenzinnige ideeën over politiek, cultuur, volksaard. Herman was een keukensocialist neigend naar dialectisch marxisme. Herman Brinks had een gloepende hekel gehad aan zelfverrijkende salonbestuurders en aan politici die er ‘een eigen potje’ van maakten. Namen wilde hij niet noemen in dit verband, maar dat het zaakje stonk, dat was zekers. Verder wilde Zorgvliet er niets meer over zeggen. De groothandel kwam de winkel binnen met een nieuwe voorraad indianendorpen.

Maar Gerda Bakker, die lange met donker haar, had hij niet op de reünie gezien. Hij wist ook niet waar deze pronkdame nu woonde. Luchies had Westerse theologie gestudeerd in Amsterdam en was nu dominee, ergens in Noord-Holland, meende Zorgvliet te weten, hij geloofde, maar zeker weten deed hij niets. Theo Luchies was alleen ‘s avonds op het schoolfeest geweest. Adri Pruis had een café op Erica en Greetje Misker woonde in Coevorden. Greetje was volgens Piet Zorgvliet en oude vlam van Herman Brinks, maar ook dat wist hij niet zeker. Hij geloofde. Op het lyceum kwamen en gingen verkeringsen, geheel naar Gods wegen die ondoorgrondelijk waren.

Van Marijke Kocks wist hij niets en Jeannet van der Zee was hij met een grote boog omheen gelopen. Hij zag haar zowiezo nogal eens. Ze woonde in Roswinkel en dat was ja een hanetree van Barnflair en Ter Apel. “Troapel”, had Zorgvlied geknauwd. Bij Jeannet waren volgens hem enkele contactpunten versleten, zo niet hele koolborstels.

“U begrijpt me vast,” had hij gezegd. Hij was nog uit de tijd van Puch, Kreidler en Tomos. Ik begreep hem wel.

Zorgvlied wilde verder niets over de zaak kwijt, maar de vader van Jeannet was een levenlang getrouwd geweest met de eerste vrouwelijke burgemeester van Zuid-Barge. Haar vader was een baan als inspecteur van het onderwijs misgelopen. Knoeien zat in die familie, met melkquota en waar maar mee te knoeien was. En dat was veel. Ik moest maar bij een ander verder vragen. Hij had al teveel gezegd. De zaak stonk naar bruine bonen. En verder: ‘Goud goan.’

Ik noteer de relevante gegevens in de spreadsheet. Kleine pause, doet me goed. Ik maak een glas melk warm in de magnetron en eet de appelcarré die nog steeds een beetje bevroren is. Lekker.

Bij Rademaker in de Hoofdstraat pas ik een bontjas, maar met de vale spijkerbroek eronder wordt dat niks. Ik kijk in de rondte. De ergernis van de verkoper doet me niks. Kledingwinkels zijn speeltuinen voor mij. In de Openbare Bibliotheek aan het plein vraag ik oude nummers van het *Dagblad* ter inzage. Een half jaar papier is een grote stapel. Ik mag in het magazijn kijken, dan hoeft het meisje niet alles te verplaatsen. Als ik alleen ben scheur ik de columns uit de krant.

Ik wandel naar de Weiert en bestel bij San Sebastian een pizza Santa Lucia met gemengde sla. De rode wijn is aan de fruitige kant en een beetje bloemig, maar helpt me goed om mijn speurwerk te vergeten. Als ik nergens aan denk, komen de meest waardevolle gedachten boven. Helaas denk ik nog steeds en laten de waardevolle ingevingen het nog afweten. Misschien moet ik weer naar Peter. Als ik de maaltijd afreken krijg ik een heftige tweet van Coby. Zijn nep draagt weer een hoofddoek en heeft de verkering uitgemaakt. Ze valt toch op jongens. Meer tekens heeft Coby niet nodig.

“Nieuwe sjansen,” tweet ik.

Vruchten

‘Gisteravond heb ik geprobeerd je op je vaste nummer te bereiken, maar je nam niet op. Ik belde na half elf. Ik was je mobiele nummer kwijt.’ Fien Schutrups belt me op kantoor als ik goed en wel achter mijn bureau zit. Half negen en twee Nespresso’s later. ‘Ik heb de kranten met Hermans’ artikelen bij elkaar gezocht. Zal ik ze brengen?’

Ik voel dat het haar moeite kost het op een zakelijke wijze over de dood van Herman te praten. Alles ligt nog aan het oppervlak. Na enig heen en weer gepraat zegt ze dat het pakje in mijn brievenbus zal deponeren. Ze gaat morgen een lang weekend weg en voor ze op de trein stapt zal ze de envelop met inhoud langsbrengen.

‘Verder nog nieuws?’ vraag ik voor ze een vraag kan stellen.

‘Een rechercheur van de politie is gisteren bij me geweest. Hij had gehoord dat je voor mij aan het werk bent. Het was dezelfde man als op de foto in de krant, toen...’

‘Ronald Winderloop,’ zeg ik, ‘is een oude bekende van me. Heb je hem nog iets verteld?’ Ze heeft niets verteld wat hij nog niet wist. Alles wat ze zou vertellen kon mijn spoorwerk hinderen, had ze gedacht. Ik heb haar bedankt. Op heldere mensen moet je zuinig zijn.

Ik kijk naar de knipsels die ik uit de bibliotheek heb meegenomen. Dat werk had ik me kunnen besparen. Ik lees een column. Herman Brinks neemt bestuurders van onderwijsinstellingen op de korrel. Hij was een van de eersten, maar hij zal niet de laatste zijn die zich aan de zelfverrijking van zelfbenoemde deskundigen ergert. “Nee,” schrijft Brinks, “Niets gaat illegaal. Niemand gooit suiker in de tank. Alles gaat volgens de regels en het protocol. Maar doctorandussen en andere geleerden belonen elkaar voor adviezen waar ze geen enkele verantwoording voor af hoeven te leggen. Het zijn dieven van belastinggeld. Natuurlijk een rechter zal de tollenaars altijd in het gelijk stellen. Alles is gegaan via de letter van de wet. Geen staatssecretaris of onderwijsminister vordert de bedragen terug. Het geld was dus terecht uitgekeerd. Cirkelredeneringen als bewijs. De wet van hebzucht en van domheid.” Brinks weet niet van ophouden als hij de nieuwe millionairs linea recta een weg wijst naar het slijk van de aarde, de modder. Hij zegt niet wie hebzuchtig of dom zijn. Snap ik wel, voor je het weet heb je volgers. Ik noem ook nooit namen. Alles wat ik vertel heb ik uit het *Dagblad* en uit andere bronnen van naam en faam. Je zult me niet snel op een leugen betrappen, daar verwed ik mijn oor onder. Als ik al iemand citeer, vraag ik vooraf toestemming.

Ik ben benieuwd wie Herman Brinks op het oog heeft gehad. Daar kom ik wel achter. Ik kan hem troosten. Drenthe telt nauwelijks onderwijsbestuurders. Drenten doen zoiets niet, kinderen van dubbelties en kwarties. Friesland,

daar moest hij zijn. Hé ja, ju. Ik bel Riekus Ladenjager van *Dagblad van het Noorden*. Hij zat een klas lager op mijn middelbare school.

‘Al die schrijvers van ingezonden stukken,’ zegt hij, ‘zijn vaak één en dezelfde persoon. Ze gebruiken andere namen om ons beleid: één brief per maand, te omzeilen. Als er geen ingezonden brieven zijn, laten we dat wel passeren, ook om een beetje te stangen. Prikkel dus.’

‘En?’ vraag ik.

‘En Herman Brinks schreef ook wel een ingezonden brief tegen zijn eigen beweringen. Ik heb dat eenmaal laten gebeuren. Maar meestal waren er genoeg – wonderlijk genoeg meestal dames – die in de pen klommen. Over religie, oorlog, weed en pornografie en over bestuurlijke missers krijgen we veel post. Ze vonden dat Brinks te vaak onsmakelijk over intimiteiten schreef. Ik citeer: “Ik heb niks tegen op erotiek, het is het mooiste wat der besteit, maor ik heb letterlijk mien buuk vol van de platte sex van die columnist.”’

‘En?’ vraag ik.

‘Brinks schreef ook over de Drentse taal en cultuur en over provinciale subsidie voor het Hunebedcentrum, Orvelte, Oranjeverenigingen en al die andere zaken die het leven in de provincie draagbaar maken. Dragelijk bedoel ik.’

‘En?’ vraag ik.

‘En nu heb ik genoeg geluld. Die moordzaak stinkt naar grauwe erwten op zuur, als je het mij vraagt, roer er niet teveel in.’ Riekus Ladenjager groet mij beleefd en hangt op. Hij kent mij misschien niet meer, maar iedereen die ik bel lijkt te weten hoe het met de moord zit. Niemand zegt iets. Vreemd.

Coby stuurt een sms. “Zij was nep” schrijft ze. Ik voel me opgelucht. Dat woordgrapje had ik direct willen maken, maar ik wilde geen zout in haar wonde strooien. Iedereen kan weer lachen. Ik hoop dat iedereen een prettige dag heeft; Coby, Zijnep, en ik ook. Coby kan haar billen weer met de rechterhand schoonvegen. Zo heb ik het haar geleerd en wat eenmaal geleerd is, raak je nooit weer kwijt. Nog niet elke Drent heeft een bidet. Niet elke traditie is fout. Ik zwem ook regelmatig op zondag.

Tegen de middag bel ik Peter. Ik had hem al drie maal een sms gestuurd, maar hij reageerde niet. Het is zijn vrije dag. Ik hoor dat hij net uit bed is gestapt. Als hij me een goedemiddag wenst ruik ik door de telefoon zijn after shave. *L'eau D'issey, pour homme*. Ik vraag hem om met me uit eten te gaan en we spreken af elkaar om half zeven bij Ten Cate te treffen. Ik ga graag terug naar plaatsen waar ik een goede herinnering aan heb. De toyisten hebben een warme plek in dit hotel gevonden. Spelen met kunst en met kleur past helemaal bij mij. De ene kunstenaar is niet belangrijker dan de andere, en dat geldt niet alleen voor kunstenaars. Als Peter wil, en ook als hij niet wil, neem ik hem mee naar het Van Gogh Huis. Mooi contrast met toyisten.

De doden en levenden laat ik even rusten. Ik ga naar huis, neem een douche, eet een bruin brood met chamois douce, een bakje boerenjoghurt met zoete muesli en een trosje druiven na. Als ik krap tien minuten op de bank lig gaat de telefoon.

‘Zorgvlied oet Troapel. Ik heb noavroag doan,’ zegt de handelaar in kinderspeelgoed. ‘Marijke Kocks woonde vroeger in Barger-Oosterveld maar werkt nu ergens bij Tromsø in Noorwegen. Gerda Bakker is naar Nieuw-Zeeland geëmigreerd, wil je het adres?’

Ik schrijf het adres op de rand van de krant en beloof mezelf dat ik het niet kwijt zal raken. Marijke Kocks zit wat ver van mijn Svein in Porsgrunn, maar als het nodig is ga ik Svein gebruiken. Zo zit het hele leven in elkaar: we gebruiken elkaar allemaal.

‘Ik wil der nait veul meer van zeggen,’ de stem van Zorgvlied krijgt het donkerbruine timbre van afgebrande heide, ‘maar mensen die een aankomende journalist om zeep helpen, die kennen vast geen medelijden met een vrouw die zich daarmee bemoeit. Dat wu’k moar zegd hebben. Goud goan.’

Het middagdutje kan ik wel vergeten. Ik vraag mij af wat Zorgvlied bedoelt. Waar wil hij mij voor waarschuwen? Zit er meer achter dan keutelschrieverij over Drenten in de verlate puberteit? Wordt het tijd dat ik mij een Smith en Wesson of een Hanomag aanschaf?

Om kwart voor zeven stap ik Ten Cate binnen. Peter is er al, al een half uur wed ik, als het geen drie kwartier is. Hij komt altijd te vroeg en ik houd ervan hem te laten wachten. Hij heeft al een pils op, misschien al twee. Ik bestel een rode port en Peter schakelt over op droge sherry. Pils haalt de smaak van het eten weg, net als een sigaret. Plots realiseer ik me dat ik sinds ik op de moordzaak zit niet meer heb gerookt. Ik heb zin aan een sigaret, maar ik heb geen zin naar buiten te gaan. Stoppen is beter. Ik blijf binnen.

‘Heb je het druk?’ vraagt Peter als ik aan Hollandse garnalen met remouladesaus begin.

‘Hoezo?’

‘Je bent niet met je gedachten bij mij. Eerst het werk en dan de vrijer, of niet soms?’ Een brede grijns trekt over zijn gezicht. Ik voel dat hij onder de tafel zijn voet naar mijn benen stuurt.

‘Over dat laatste hebben we het nog wel,’ zeg ik. ‘Nu niet.’ Hij haalt zijn voet weg. ‘Je hebt gelijk, ik ben met mijn gedachten bij mijn werk. Eén lijk, veel kandidaten voor de moordenaarsrol, kleine waarschuwingen en niet veel aanknopingspunten. Dat is het in vogelvlucht.’

Peter probeert met zijn vork een stukje meloen in tweeën te drukken. Hij zegt niets. In het begin dat we elkaar kenden stak hij voortdurend de gek met mijn vak. Hij geloofde niet dat vrouwen abstract en analytisch kunnen denken. Maar nadat ik bij een vastgelopen huwelijk had aangetoond dat niet de man maar de vrouw de ander bedroog, was hij bekeerd.

We bestellen, tegen de ongeschreven eetregels in, een fles Riesling spätlese bij de paardenbiefstuk – voor hem – en de cordon bleu – voor mij. Ik vertel Peter hoe ver de oplossing nog is. Peter las de stukjes van Herman Brinks met enige regelmaat. Ooit had hij een column in de les gebruikt bij tekstverklaring, maar dat was geen succes geweest. Leerlingen hadden de dubbele bodem, de ironie, het

sarcasme en de onderhuidse eclectische melancholie niet gesnapt. Een kleine schrijver probeerde volgens Peter groot te lijken.

‘Sarcasme is wel uit het binnenvet aan het oppervlak gekomen, maar ironie en zelfspot heb ik nog niet ontdekt,’ zei hij. ‘Bij Drenten.’ Ik knik, maar ik weet niet of ik het met Peter eens ben. Soms denk ik dat Drenthe een persiflage is van het echte leven; aards, maar misschien ook buitenaards. Wat de wereld in het heelal is, dat is Drenthe in de wereld. Ik voel de Riesling. Ik ben te vroeg met de wijn begonnen.

‘Door de dood is hem veel bespaard gebleven.’ Peter lacht en laat zich door de ober bijschenken. ‘Misschien was hij wel iets groots op het spoor; kinderporno, oorlogsmisdadigers, schapendiefstal, drugs, afpersing, incest in vrome kringen, ongeoorloofde of geoorloofde zelfverrijking, wie zal het zeggen? Maar misschien was het gewoon banaal liefdesverdriet – *cherchez la femme* – van de een of de andere, of misschien was het een lustmoordenaar die een toevallig slachtoffer vond.’ En na de laatste slok uit het glas zegt Peter: ‘Waar je het minst op verdacht bent, dat gebeurt het vaakst.’ De fles is bijna leeg. Ik hoor het aan de theorieën die Peter van de andere kant naar voren brengt.

‘Misschien heeft die Fien het zelf wel gedaan. Wat was je opdracht, zoeken of vinden? Als je geen dader vindt, gaat ze altijd vrijuit en hoeft ze nauwelijks nog bang te zijn voor de ontdekking van een crime passionelle. Die Herman ging wel eens met een ander. Toch? Misschien had ze schoon genoeg van Luctor et Amore.’

‘Maak je bord leeg,’ zeg ik. Voor de ober twee koffie brengt, zegt Peter.

‘Die Adri Pruis, die ken ik wel. Lintje van de koningin en iets hoogs in het onderwijs. Mensen die een lintje krijgen zijn meestal te laf om zelfs maar met een waxinelichtje te gooien, laat staan een waxinelichthouder. Later heeft Pruis café Panman op Erica overgenomen.’ En alsof hij een gevoelige snaar bij zichzelf heeft geraakt. ‘De inkomens van de werkers in de klas, met dertig en meer *rausdauers* in de banken lopen al jaren achter wat beloning aangaat. De zelfverklaarde bestuurders vullen hun zakken en hun revers. Kop in de krant voor een mooi gebouw en een maitresse. Maar ballen...’

‘Ho, ho, ho,’ zeg ik. ‘Ik speel ook voor jouw maitresse. Beledig me niet en beledig jezelf niet.’

‘Die Pruis hoeft je niet achteraan, die slaat enkel vliegen dood. Hij is geen Otto von Bismarck.’

‘Kom maar, kom maar. Thuis heb ik nog gemengde vruchten met vliegen.’ En mijn nachtgoed heb ik in de was, maar dat hoeft ik Peter niet te vertellen.

Drugs

Peter is te lang voor het bed. En zeker te lang voor het smalle kinderbedje van Vincent van Gogh in Veenoord. Gelukkig heeft hij in zijn slaap zijn benen niet opgetrokken. Hij zou me klem hebben gezet tegen de koude buitenmuur. Ik stap over hem heen. De adem die ik gisteravond nog prettig vond, komt nu met een zure lucht naar buiten. Ik herken het stofwisselingsproduct van alcohol: ethanal CH_3CHO . Zo ruikt de adem als je niet gewurgd bent.

Fris en naakt stap ik onder de douche vandaan. Ik laat mijn lichaam graag aan Peter zien en stap de slaapkamer in. Peter ligt op zijn rug en staart naar het plafond.

‘Er zitten spinnen en vliegen in de plafondlamp,’ zegt hij. Hij wijst naar de grauwgele bol aan het plafond, dan steekt hij zijn hand onder het laken.

‘Zodra het weer voorjaar is,’ zeg ik. ‘Vooruit van het bed af.’ Ik wacht tot hij zegt dat ik mooi ben, dat ik schiere borsten en billen heb en weinig grijze haren voor mijn leeftijd. Maar hij zwijgt en kijkt naar zijn voeten die over het voeteneinde steken. Ik trek het laken weg. Hij gniest.

‘Geen sprake van, geen denken aan, der af. Wij gaan op onderzoek uit.’ Voor hij kan zeuren ben ik gekleed in zwart slipje en zwarte beha met rouches en ben ik de slaapkamer uit. Ik maak thee, smeer broodjes. Het bed kraakt. Ik hoor de douche en zoek op gemak mijn garderobe bij elkaar.

De burens van Fien kunnen ons niet zien als we eenmaal achter de schutting zijn. Fenna hinnikt en komt de stal uit. De paardenstal is door Herman Brinks tegen de garage aangebouwd. De voegen zijn niet afgewerkt.

‘Ik voel me net een inbreker,’ fluistert Peter. Het spijt me al dat ik hem heb meegenomen. Wat kunnen kerels toch ook kleinzielige kinderen zijn. ‘Wat zeg je als iemand vraagt wat we hier doen?’

‘Liegen of de waarheid spreken, een van beide, of alletwee. Het hangt er maar van af wie de vraag stelt.’ Ik hoor dat ik zelfverzekerd klink.

De zijdeur van de garage is los. Aan haken aan de zolder hangt een racefiets. De banden zijn bros met barstjes. Op een kozijn liggen ventielen in jampot-deksels. Naast de deur naar de stal is een werkbank met een uit elkaar gehaalde stofzuiger. Schroeven en moeren liggen overal verspreid. Onder de werkbank zie ik tussen oude kranten, plankjes en ongeregelde rommel dozen met bruine, blauwe en zwarte elektriciteitsdraden uit platte vierkante dozen steken. Nergens een telefoon zonder snoer. De auto staat strak tegen de zijmuur. Fien is op de fiets naar het station, lijkt het. Ik kan er niet langs. Ik kan niet zien wat in de kastjes en op de schappen ligt. Ik ga naar buiten.

We lopen over het grasveld om het huis. Buiten, voor iedereen zichtbaar begint Peter zich opnieuw ongemakkelijk te voelen. Ik zie het aan zijn gezicht.

Ik trek mij niets aan van zijn ongemak en kijk door het zijraam de kamer in. De kakariki blijft op de sanseveria zitten. Roodvoorhoofdkekariki vond ik op het web. In de voorkamer staan de asbak en het Kaaps viooltje nog op dezelfde plek op de glasplaat van het tafeltje. De fruitschaal eronder. Grüße aus Mönchen Gladbach, ik weet het nog. Wat ik hier precies dacht te ontdekken, weet ik niet. Peter is blij als ik voorstel om te vertrekken. Op de Boslaan krijgt Peter zijn spraak terug.

‘Ben je wijzer geworden?’ vraagt hij.

‘Er was genoeg snoer om een hele examenklas op te hangen,’ zeg ik. ‘Het is me in elk geval wel duidelijk waar de schroeven en moeren in zijn broekzak vandaan kwamen. Daar hoeft ik niet meer over te piekeren. Of Fien wel of niet tot de verdachten hoort, weet ik niet. Eerst zal ik de anderen, die nog niet bij Johan in de hemel zijn, verder onderzoeken. Het was passie, het ging niet over geld. Dat lijkt me zeker. We wandelen terug naar kantoor. Peter is zoveel beweging niet gewend en zakt onderuit op de bank. Hij klaagt en zeurt over zijn spieren. Mannen!’

De post bestaat uit reclamefolders en een herinnering van de fiscus. Ik leg alles terzijde.

Jeannet van der Zee uit Roswinkel blijkt thuis te zijn, al duurt het lang voor ze de telefoon opneemt. Ze aarzelt voor ze erin toestemt met mij over Herman Brinks te praten. Ik dring aan en uiteindelijk gaat ze akkoord met aanstaande dinsdag.

‘Moet je eens kijken,’ zegt Peter. Hij bladert in de plakboeken van Herman Brinks. ‘Moet je eens kijken. Heb je dit gezien?’ Hij trekt knipsels uit een plastic hoes en spreidt ze op het tafeltje uit. Artikelen ruggelings tegen elkaar, met knipsels ertussen.

‘Dit is niet van Brinks,’ zegt Peter. ‘Dit heeft Herman Brinks niet geschreven.’ Een stukje over hash-handel in Emmen, over een koffiebar waar het spul verhandeld wordt. We halen andere hoesjes leeg. Meer verhalen over hash, drugs over spuiten en over invoer van drugs door politie uit Duitsland. Over politie die telkens achter het net vist en over dealers die vrijuit gaan. Een gouden greep? Een kleine journalist die groot wilde zijn en werd bijgezet in het Veenpark? Herman Brinks via drugs naar de maagden- en martelarenhemel?

We vieren deze ontdekking bij Homan met twee glaasjes droge sherry amontillado, twee per persoon. Peter wil direct naar de dader, maar weet nog niet wie dat is. Ik maak hem duidelijk dat we een aanknopingspunt hebben, maar dat we niet overhaast moeten handelen. Het staat hem niet aan, net-zomin als hij vrolijk wordt van mijn besluit dat hij niet met me mee mag. Een nacht per week een man in mijn bed vind ik genoeg, al houd ik me niet heel strikt aan die regel. Het hangt er vanaf wie voor de deur staat. Svein uit Porsgrunn zou ik niet wegsturen, als hij aanbelde. Ik wil het niet, maar de gemuteerde dichtregel komt tegen mijn wil opnieuw in mijn hoofd voorbij. Ik hoor Svein met Noors accent: “En niet het besnijden doet zo’n pijn, maar het afgesneden zijn.” En dan denk ik weer aan het Van Gogh Huis in Veenoord

met de crèmewitte lampetkan en de kleine turfkachel op de kamer van de schilder met twee oren. Er is een koppeling in mijn hoofd gemaakt, of ik wil of niet. Klompen aan en collecteren, dat is integratie.

Ik luister thuis naar klassieke verzoekplaten. Eva Beins uit Borger vraagt om Morgenblätter van Strauss. Een Weense wals is wel aan mij besteed. Ik verwen me met een kop hete Earl Grey en denk na over drugs en Herman Brinks. Binnenkort ga ik op bezoek bij Ronald Winderloop. Misschien kan de senior agent me wijzer maken. Zoveel weet ik niet van drugs, behalve dat het hemels kan zijn en dat je er heel beroerd van kunt worden. Het spul is nogal aan de prijs. Winderloop weet misschien ook niet veel van geestverruimende middelen. Zedenmisdrijven hebben zijn speciale belangstelling. 'De Drenten zijn zo incesterig, zo zwaar en treurig. Kijk maar eens naar de Drentse schrieverij. Een gelukkige Drent heeft nog nooit een boek geschreven.' En hij vervolgt: 'Ik zal Anne Doornbos daar eens op aanspreken, zu'n veurzitter van *Het Drentse Boek* hef toch wel wat in te brengen, of niet smaangs?' Net als ik mijn zinnen wil verzetten met *Hotel an't spoor* met Drentse gedichten van Martin G. Koster, uitgebreid door Herman Brinks geprezen in het *Dagblad van het Noorden*, gaat de telefoon.

'Moi, ik bin der weer.' Op Anton zat ik echt niet te wachten, zeker niet op zaterdagavond. Ik hoop niet dat hij in de buurt is, anders moet ik zijn avonturen in Spanje ook nog aanhoren. 'Heb je mijn kaart gekregen?' Ik weet weer waarom ik bij hem weg ben gegaan. Grote kerels zijn soms net kleine kinderen. Toen Coby en Beate nog in huis waren vond ik dat niet zo erg, maar toen de dochters het huis uit gingen wilde ik niet met mijn derde kindje opgescheept blijven.

'Vorige week heb ik je kaart al ontvangen,' zeg ik en om niet vervelend te doen. 'Mijn Spaans is niet zo goed. Wat stond op de kaart?' Hij wist het niet meer. Hij had ook zoveel kaarten verstuurd, wel zeven. De Boléro klimt naar een hoogtepunt. Aanvraag van Harrie Sleutel uit Assen. Ik zet de radio wat harder. Met Anton gaat het goed. In Spanje heeft hij niets opgelopen.

'Nee, gien AIDS, ik kiek wel uut.'

De scheiert. Tweemaal diarree van olijfolie. En net als ik denk dat hij uitgepraat is, zegt hij: 'Heb ie morgen ok wat?'

'Hoezo?' Ik hoef niet op antwoord te wachten. Mijn beschermheilige van verloren voorwerpen reageert direct.

'Anders wil ik bij je op visite komen. Niet dat ik wat bijzonders heb, maar, ik dacht zo; we hebben elkaar al drie maanden niet gezien.'

Ik ben allang blij dat hij niet voor de deur staat. Ik stem toe op voorwaarde dat hij geen vakantiefoto's meeneemt en dat we een wandeling gaan maken.

'Er is iemand aan de deur,' zeg ik. 'Ik zie je morgen.' Ik knijp Anton af en laat de laatste minuten van Ravel door de kamer schallen. Een beetje spijt over de afspraak komt al boven. Ik lees gedichten van Ton Peters om in een betere stemming te komen. Deze import-Drent weet het met milde ironie te vertellen. Veertig ollekebollekes over Ellert en Brammert.

*Lof der opstandigheid
Weg uit de plaggenhut
Twee jonge heren
Verlaten het huis*

*Vinden het dievenspoor
Proefondervindelijk
E kraakt wat sloten
En B leegt de kluis*

*Waar zijn die kerels nu?
Vecht als je ballen hebt
Laat maar es zien
Waar je liefde bedreef*

*Reeds slaat de vlam uit de
Beddengoedvoorraadkast
Bram gaat gestrekt door een
Lel met de sleef*

Had Anton maar iemand vermoord, desnoods een Drent, dan was ik hem trouw gebleven.

Veenlijk

Ik denk terug aan eergisteren als de bus de Boslaan opdraait richting Emmer-Compas en Roswinkel. Ik ben op weg naar Jeannet van der Zee, maar mijn gedachten zijn nog bij het uitstapje met Anton. ‘We gaan naar Assen, naar het Drents Museum aan de Brink,’ zei ik toen Anton goed en wel binnen was.

Het regende pijpenstelen toen Anton rond twaalf uur bij me aanbelde. Ik voelde er niets voor om de hele middag in mijn eigen huis tegenover mijn ex te zitten. Hij wilde eerst niet mee, maar daar trok ik me niets van aan. Zijn zwaar-moedige verhalen bij de centrale verwarming kende ik nog wel. Ik ken mijn en ook zijn klassieken. Melancholie van oude mannen die zich jong voelen door naar jonge vrouwen te kijken, maar niet meer doen wat ze denken te durven.

Achteraf was het hem meegevallen. Hij was nog nooit in een museum geweest en hij begreep niet wat de verzamelingen van inktpotten, brandweerhelmen en duiventillen in een museum moesten. En dat er ook nog volk afkwam op schrieversportretten van Drentse dichters. Hij snapte het niet. Maar mijn ex-Anton was onder de indruk van de ruime witte ruimte met Asser licht over schilderijen uit de Sovjet-Unie. “Rusland”, zei Anton. “Dat is gemakkelijker dan Sovjet Unie.” Van СССР begreep hij weinig. “Zeezeezeepee.” Stakker.

Ver weg van hedendaagse kunst lagen vuistbijlen, stenen, messen, krabbers en sieraden uitgesteld. Bekers met trechters en bekers met bandversiering. Duizenden jaren oud, deels in scherven. Een eeuwenoude kano weggestopt onder een trap. Aan het eind van de zaal lagen veenlijken. Twee volwassen mensen uit Weerdinge en een meisje uit Yde, uit de Punt.

‘Dat blijft van je jongeheer over,’ zei ik tegen Anton. Ik probeer zijn taal te spreken en aan te sluiten bij zijn belevingswereld. Ik ben de minste niet, ook al ben ik hem ontgroeid. Het ware socialisme is voor mij ook; op een prettige manier met domme mensen omgaan. Dat had ik van Annegriet uit Schoonoord geleerd. Bij een liberaal hoef je daar niet mee aan te komen. Liberalen gaan het liefst met zichzelf om. De navel is misschien wel het toppunt van intellect en eruditie.

Ik had allang gezien dat Anton naar het korte bruinverschrompeld draadje van zijn verre voorman stond te kijken en ik was het gezeur over de Spaanse naaktstranden meer dan zat. Kerels die zo op het lijfelijke gefixeerd zijn. Bah. Dat heb ik ook tegen op hedendaags proza van mannelijke auteurs. Ze krijgen er niet genoeg van om slipjes aan en uit te doen. En hoe groot en hoe stoer en hoe diep, ach alsof het leven alleen maar bestaat uit op tijd, of te vroeg, of te laat, klaarkomen. *Ejaculatio praecox*, daar is geen woord Frans bij. En ik ben niets eens Rooms opgevoed. Kun je nagaan.

Anton was not amused met mijn opmerking – hij heeft hinder van zijn

prostaat, maar daar praat hij niet over – en liep gelijk door naar een vitrine met koperen gebruiksvoorwerpen. Ik moest ineens denken aan Seamus Heaney, met zijn Nobelprijs voor zijn gedichten over veen en turf. Martin G. Koster vertaalde het gedicht *Digging* in het Drents; *Spitten*. Toen wist ik het zeker: Heaney is een echte Veendrent.

‘Luuster,’ zeg ik tegen mien Antonov. ‘Luuster.’ Der was gien mèens te zien in de achterafmuseumzaal.

Spitten

*Tussen mien vingers en mien doem
Rust de lompe penne; knus pistool.*

*Onder mien raam, een hemmel raspend geluud
As de schuppe wegzinkt in grindige grond:
Mien va, an ‘t spitten. Ik kieke umdeel
Tot zien strakke gat tussen de bloemparken
Diepe bög, twintig jaor wieder opdök
Ritmisch repend tussen de eerpelriegen
Daor as hij stun te spitten.*

*De grovve leerze nesteld op de raand, de stale
Stevig tegen de binnenkaant knei edrokt.
Hij ropte ‘t lange loof lös, begreuf ‘t glummende staol diepe
Um neie eerpels te rooien die wij dan ankrege
Umdaw heur kolde hardheid geern in oenze haanden vuulden.
Mien God, de olde baos kun mit een schuppe overweg.
Net as zien olde heer.*

*Mien grootva steuk meer turf op een dag
As wie ok in ‘t vene van Toner.
Op een keer nam ik melk veur hum mit in een kruke
Tonterig dicht emaaft mit papier. Hij rechtte de rugge
Umme te drinken, vól toen weer an
En plagde secuur, gooide de zudden
Over de scholder, greuf dieper en dieper
Veur de beste turf. Spittend.*

*De kolde locht van eerpellaand, ‘t zoegen en soppen
Van vochtige vene, ‘t snelle snieden van ‘t staol
Deur leventige wortels, wordt wakker in mien kop.
Mar gien schuppe um zukkke mannen te volgen.*

*Tussen mien vinger en mien doem
Rust de lompe penne
Ik spitte mit heur.*

Bij de veenlijken bleef ik langer staan. Onder een jutezak lag een meisje van een jaar of twaalf uit Yde. Tweeduizend jaar geleden gewurgd en in het veen gedumpte. Een offer voor de zelfbedachte goden. De botten en het vlees verteerd en opgelost in het zure water, alleen de huid, het haar en de schedel geconserveerd in de humuszuren en hydrochinonen. In de loop van de jaren is ze er niet mooier op geworden. Op een kleurenfoto zie ik hoe het kind is gereconstrueerd. Ook deze dode kreeg na tweeduizend jaar geen rust. Ze had een hoog voorhoofd, net als Herman Brinks, met kale plekken aan weerszijden van haar hoofd. Herman Brinks was niet aan de goden geofferd, aan een afgod misschien. Zijn huid zou de eeuwigheid niet zien. Na honderd jaar een zeefdruk in het zand, misschien.

Anton dwaalde door de hoge witte zaal tussen de Russische sociaal realisten uit zijn zelfbedacht Rusland. Fiere boerendochters en sportieve jonge matrozen en soldaten. Ik zag hem wegdromen bij stoere jonges uit de kolchoz. Op trekkers. Boerentrekkers, net iets voor hem.

Bij Hotel de Jonge aan de Brink namen we avondeten. Ik nam everzwijn in een stoofpotje en Anton hield het bij karbonade met patat. Ieder neemt wat hij of zij het liefste wil. Vooral als het huwelijk voorbij is. Ik mocht zijn gemengde salade. Rauwkost is niets voor hem, daar is hij heel Chinees in. Hotel de Jonge lijkt soms het bestaansrecht van het Drents museum, al is op termijn waarschijnlijk de bedoeling om die volgorde om te keren. Het eten bij Hotel de Jonge is Anton gegarandeerd langer bijgebleven dan de schilderijen en de veenlijken.

Aan de rand van Emmer-Compascuüm slaat de bus linksaf en draaft als een Belg tussen de akkers door.

“De eerste bushalte na het bord Roswinkel uitstappen, de weg oversteken, een eindje het dorp inlopen, langs Oude Schuttingkanaal wz en dan de eerste straat links het negende huis,” had Jeannet van der Zee gezegd. Ik ben de enige die uitstapt. Roswinkel is uitgestorven op dinsdagmiddag.

‘Jeannet van der Zee,’ zegt ze met de eo-stem die ik al ken van de telefoon en van de kakatoes in het Valtherbos. Kort donker krulletjeshaar tot vlak boven haar ogen. Ik kan geen wenkbrauwen zien. Zilverkleurige oorhangers met klemmen om de vrijhangende oorlellen. Geen gaatjes. Ze is zwaar uitgevallen, een stevige vrouw. Anton zou zeggen: die hef een dikke bos sprokkelholt veur de baanderdeur, de braand der in. Anton was afgewezen voor de vrijwillige brandweer. Dat stak nog steeds. Dat ik na zo veel jaren zijn uitdrukking nog steeds bij me heb. Ik wou dat ik zijn woorden kwijt was. Haar bloemetjesjurk zonder ceintuur hangt recht naar beneden, als een zak.

‘Veel tijd heb ik niet,’ zegt ze, ‘om half vier heb ik een bijeenkomst in Troapel.’ Ze kijkt op haar iPad om de tijd te zien. Wie geen tijd heeft, telt niet mee. Ik knik. Deuren dicht anders vliegt Karma naar buiten.’ Ze wijst naar de roodvoorhoofdkakariki in de vensterbank.

‘Zal ik dan maar gelijk van wal steken,’ zeg ik als ze Thaise thee met koekjes – geen Mariakaakjes, die zijn van de andere kerk – serveert en naast mij op de driezits plaatsneemt. We hoeven elkaar niet aan te kijken. De kakariki kijkt me vriendelijk aan. Nieuwsgierig, vrolijk, rustig en winterhard.

‘Je zat bij Herman Brinks op het Christelijk Lyceum,’ zeg ik.

‘Daar weet ik niet veel meer van,’ antwoordt ze voor ik een vraag stel. ‘Moar woarumme vraag ie mij over dat jong?’ Ze zegt het op een toon die mij wantrouwig maakt.

‘De moeder van Herman Brinks is nog steeds van slag door de moord,’ zeg ik. ‘Zijn moeder vindt geen zielenrust. Ze heeft het gevoel dat ze haar zoon nauwelijks heeft gekend. Dat gevoel van vervreemding is na zijn gewelddadige dood alleen maar sterker geworden.’ Ik wacht even en zeg: ‘Dat gebrek aan nabijheid wil ze nu nog inhalen. Ze kan haar kind niet zo laten gaan.’ Dat is een voordeel van ouderworden, denk ik, liegen gaat steeds gemakkelijker met veel levenservaring. Ook zonder make-up verkoop ik de mooiste praatjes. Voor de telefoon had ik hetzelfde al uit de doeken gedaan. Ze weet niet anders dan dat ik, als verre nicht van Herman, voor zijn moeder uitzoek hoe haar zoon heeft geleefd.

‘Zijn moeder hoopt dat ik een paar goede vrienden of kennissen tref die aardige dingen van Herman weten,’ zeg ik

‘Herman Brinks,’ ze spreekt zijn naam hard en kort uit, ‘is vast een aardige vent geweest, maar hij lag mij niet. Ik moest niet veel van hem hebben. Op het Gristelijk Lyceum niet en later met zijn vieze stukjes in de krant ook niet. Zoals hij iedereen beledigde, ik vond dat stuitend. En als het humor moest zijn, dan was het niet mijn humor.’ Ik draai mij half naar haar toe en zwijg. De kakariki houdt het kopje scheef.

‘Ik bid dat hij in de heerlijkheid – in dulci júbilo – opgenomen is, moar ik heb mien twiefels.’

Jeannet van der Zee schreef wel eens een ingezonden brief naar de krant, maar die werd zelden geplaatst en als haar verhaal wel de bladzijden haalde, was er telkens iets aan veranderd. Nee, de laatste tijd had ze niet meer gereageerd. Ze had een vriend die haar had afgeraden de openbaarheid te zoeken. Eenmaal had ze aangifte gedaan tegen Herman Brinks wegens godslastering, maar die aanklacht was geheel onterecht geseponneerd. De heidenen wonnen en legden hun wil aan de gelovigen op. De sharia van de duivel, had ze geschreven, maar ze was er om uitgelachen. Daar kwam bij dat in het afgelopen half jaar haar opa door de Heere was geroepen. Jeannet had haar opa afgelegd en – na zijn laatste reis en na thuiskomst bij de hemelse vader – het aardse paradijs van haar opa leeggehaald. Twee ritjes naar de kringloopwinkel.

Onder het tweede kopje thee vertelt ze van haar opa, over de antieke kasten in haar huis, de bijenkorven van roggestro in zijn tuin, het gereedschap in de schuur. Ze heeft niets van hem gehouden, op een klok, een gezangenboek, een statenbijbel en een paar lange hemden na.

‘Van die geelgrauwe,’ zet ze, ‘die zijn heel goed als nachthemd.’ Ze krijgt

een rood hoofd alsof ze iets intiems vertelt. Ik had ze al aan de waslijn zien hangen toen ik aanbelde. De korte mouwen raakten de heg van de burens. Nee, over Herman Brinks weet ze verder niets te vertellen, zegt ze. Ze had hem op de reünie wel gezien, zelfs kort gesproken. Met haar vriend had ze Herman Brinks willen onderhouden over zijn kwetsende stukjes – vieze proat – over jagers, gristenen, veelverdieners, bonussen voor onderwijsbestuurders, over zwart geld en over kindermisbruik. Maar Herman Brinks had niet toegehaakt. Misschien was een reünie ook niet de meest geschikte gelegenheid om verhaal te halen.

Jeannet van der Zee loopt langzaam donkerrood aan. Van haar word ik niet wijzer. Piet Zorgvlied uit Barnflair heeft wellicht gelijk dat er een draadje bij haar los zit. Meer dan een misschien. Niet dat het wat uitmaakt. Alles aan een mens is – om in haar termen te spreken – een godsgeschenk. Ook domheid en blozen.

Ze vraagt of ik op de valreep nog thee wil. Als ze inschenkt, zeg ik: ‘Bi’ wel ies in ‘t Aold Compas west. Het Veenpark?’

‘Turf heb ik in mijn leven genoeg gezien,’ zegt ze snibbig, ‘mijn grootvader had een blok veen aan de Limietweg. En die huisjes die in het Veenpark staan kun je aan de Kamerlingh Onneswiek zien zonder ervoor te betalen. Voor oude smederijen en bakkerijen hoef ik niet naar het Veenpark.’

Ik drink mijn kopje leeg en brand bijna mijn tong. Al moet ik nog een uur op de bus wachten, alles doe ik liever dan nog langer bij deze vrome gifkikker aan tafel zitten.

‘Ik zal voor Brinks bidden,’ zegt ze, ‘en groet zien moe van mij. Ook al ken ik haar niet.’ Ze doet het deurtje van de vogelkooi dicht. Karma weet haar plek.

Ik vraag of ik de wc mag gebruiken. Dat mag. Ik fotografeer de kalender en de krantenknipsels en de gebeden die het eenpersoonkamertje sieren. Het woord voor de dag luidt: Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet.

Buiten kijk ik nog eenmaal om en zie ik hoe een hemd van de lijn is gewaaid en in de heg hangt. Voor ik bij de kruising ben rijdt de bus voorbij. Ik vloek. Dat wordt kleumen, maar ik heb het nu nog heet.

Dominee

Tijd voor de zeven kilometer hardlopen had ik vanochtend niet. Na een slechte nacht – wakker had ik Jeannet van der Zee bij de kop en in slaap droomde ik over wekkers die niet afliepen en over treinen die zonder mij vertrokken – stond ik om zeven uur onder de douche. Echt wakker werd ik niet van de Nespresso. Gisteravond, net terug uit Roswinkel, kon ik nog een afspraak maken met Theo Luchies, dominee in Huizen. Hij had wel tijd voor mij, maar dan moest ik gelijk de volgende dag komen en om elf uur in het Gooi zijn.

‘Tot één uur heb ik tijd,’ zei hij, ‘daarna heb ik een begrafenis.’

Voorbij Ommen kruist de trein de Regge en trekt Salland aan mij voorbij. Ik hoor kakatoes, alsof mijn lichaam nog langs het Van Rooyenpad rent. Een gedicht van Ton Kolkman komt achter mijn ogen tevoorschijn.

*meeuwen
vliegt hoge
boven harfstig laand*

*john deere
meit maïs
veur de superheffing*

*ik lig
op mien ruggen
bij de regge*

*de meeuwen
en de maïs
zij hebt een doel
mar wat doe ik hier
op mien ruggen
bij de regge?*

En als ik dit gedicht zachtjes uitspreek boven de ratelende wielen op de rails, begin ik te twijfelen. Was het wel Ton Kolkman? Was het Martin G. Koster? Wie het ook was, maïs groeit tot grote hoogtes achter Dalfsen.

Ik twijfel plots over mijn onderzoek. Ben ik ook het spoor bijster. Wat heb ik in het Gooi te zoeken? Was het wel zo’n goed idee om de hele schoolklas als verdacht te bestempelen? Heeft Fien meer op haar geweten dan ze laat zien?

Fien is me te glad en te afstandelijk. Ik moet haar toch maar vragen waar ze het weekend is geweest. En die dwergparkiet uit Nieuw-Zeeland. Roodvoorhoofdkakariki, is die plots mode? Heb ik de aansluiting naar het heden gemist?

Tussen twee maïsvelden zie ik een zandverstuiving met vliegdenen. Ach wat zou dat mooi zijn om met mooi weer op een mooie plek in de openlucht te vrijen. Maar voor ik over Svein en Annegriet weg kan dromen nemen we een wissel en rijden we achter de trein uit Groningen naar station Zwolle. Een kwartier later zit ik in een blauwwitte KLM-trein en vergeet ik alles waar ik van droomde. De trein uit Amersfoort komt binnen op het andere perron. Het is rustig in die trein. Zie ik daar Fien Schutrups in de eerste klasse op het spoor naast mij? Tijd om beter te kijken krijg ik niet. We rijden weg richting Dronten en Lelystad. Ik probeer me te verbeelden dat ik weg ben naar een verre vakantiebestemming, maar met zicht op stervende runderen en kadavers langs het spoor, lukt me dat niet. Om beurten spoken Jeannet van der Zee, Theo Luchies en Fien Schutrups door mijn hoofd. En de kakariki met rood voorhoofd.

De klok wijst twintig voor tien als ik in Hilversum op het perron sta. Ik heb tijd genoeg voor een bus, maar ik neem een taxi. De chauffeur lijkt opgelucht dat ik een bestemming opgeef die verder is dan het mediapark. Hij is in Diever geboren, zegt hij en als ik vertel dat ik uit Emmen kom, zijn we bijna familie. Hij doet zijn stropdas af. Plat praoten in de vrömde is een beetje thuuskommen. Lammert zet me in het centrum van Huizen af. In Dicks Corner neem ik een broodje paardentartaar en een glas lapsang soushongthee. Boven de frituur hangt een bordje: Verboden eigen boterhammen te eten.

‘Tweehonderd meter voorbij de Spar, een eindje van de klinkerstraat staat de kerk,’ had Theo Luchies gezegd. ‘De pastorie vind je ernaast, aanpalend.’ Gemeentambtenaren spuiten gif op het voetpad tegen groen dat volgend jaar weer groeien wil, maar op voorhand in de kiem wordt gesmoord. Een rossige man met zijn hemd halfopen haalt het beschermkapje van zijn mond.

‘Vlakbij,’ zegt hij en wijst met zijn vrije hand naar de overkant van de straat. Hij kijkt me niet aan. Hij schijnt te denken dat ik mijn ogen in mijn blouse heb. Ik wandel een blokje om.

Eben Haëzer staat in geel zandsteen boven de kerkdeur. Ik maak een foto en even later zie ik op het web wat de woorden betekenen: Tot zover heeft de Here ons geholpen. Nu weet ik waarom ik hier ben. Als ik geen praat kan houden met Luchies kan ik hem naar de bekende weg vragen. Het plein voor de kerk is groen van mos, gras en onkruid. Een beetje gif zou hier geen kwaad kunnen.

‘Ik ben een man van de klok,’ zegt Luchies en trekt de deur naar de keuken dicht. Het ruisen van de stortbak stopt als ik voor Luchies aan de woonkamer binnenstap. Ik weet in elk geval waar het huusie, de wc is. In de vensterbank staan potten met vrouwentongen, cactussen en andere vetplanten. In een hoek staat op een bijzettafeltje een chlorophyllus donkergroen naar beneden te hangen. Ook met bruine punten, net als bij mij thuis. In de bovenhoek van de kamer hangt een vogelkooitje met het deurtje los.

‘Ga zitten.’ De dominee wijst mij een plek op de bank in de hoek. Ik leg de

geblokte wollen deken verder over de leuning voor ik ga zitten. Er hangt een muffe lucht in de kamer, alsof er nooit een raam los gaat. Misschien vergis ik me en is het de lucht van de citroengeraniums die me parten speelt.

‘U wou mij over Herman Brinks te spreken komen,’ zegt Luchies en kijkt op zijn horloge. ‘Mag ik weten wat U daarmee voor hebt?’ Hij kijkt mij indringend aan. Vanaf de kansel moeten zijn donkere ogen tot onder het orgel zichtbaar zijn. Het is kwart over elf.

‘Ik ben privé-detective, dominee,’ zeg ik.

‘U mag wel Theo zeggen,’ zegt Luchies met een ingehouden glimlach alsof hij God zelf is. Deze man gelooft – recht in de leer – geen smoesjes. Voor mij blijft hij dominee Luchies. Ik ken mijn plaats in de schepping.

‘Familie heeft mij gevraagd om uit te zoeken wie Herman Brinks van het leven heeft beroofd.’

‘Oh, jij bent dus geen familie van de overledene?’ Hij knippert eenmaal met zijn ogen, zijn hoofd staat een beetje uit het lood. Ook deze man is voor mij en mijn zusters in de liefde verloren, geheel toegewijd aan zijn Heere. Ik heb geen buikpijn over deze verloren ziel.

‘Nee, geen familie. Detective.’

De wagen met het stijve zwarte vaantje aan de antenne staat voor de kerk als ik om één uur buiten sta. Vier koppen koffie en twee gevulde koeken verder. In de HEMA koop ik een warme worst met extra mosterd.

Theo Luchies, 42, na het Christelijk Lyceum naar de VU in Amsterdam, afgestudeerd op de zoetstof mannitol van de *Manna Esche* uit het Oude Testament, de plant die de dolenden in de woestijn van voedsel voorzag voor Mozes de tien geboden beitelde. De Wet. Volgens Theo Luchies’ zeggen betekent Eben Haëzer “Veel verder heeft de Heere ons niet geholpen”. Mij ook niet. Ik ben pas begonnen.

Herman Brinks was volgens Luchies anders dan andere mannen. Hij zei niet “van de andere kant”, maar “anders”. Of Luchies zelf “gewoon” was heb ik hem niet gevraagd. Dat hoefde niet. Mijn gevoel onder mijn middenrif laat me bij vrouwen wel eens in de steek, maar bij kerels, echte kerels nooit. Ik vertrouw blind op mijn lichaam, mijn zesde en zevende zintuig.

Luchies had op de reünie tijdens het middagprogramma met Herman Brinks gesproken. ‘s Avonds was hij met een vriendin uit geweest. De Brasserie. Hij lachte toen hij dat vertelde, alsof hij mijn gedachten een andere kant op wilde sturen. Het was voor het eerst sinds jaren dat hij Brinks had gesproken. Het geloof was geen onderwerp van gesprek geweest, Luchies wist wel hoe Brinks over religie dacht en schreef. Een goede kennis die in de buurt van Emmen woonde, had hem wel eens artikelen opgestuurd. Nee, waardering en begrip had Luchies niet voor Brinks. Tolerantie, vooruit dan maar, dat was immers een van de pijlers van de Kerk. “Kom daar bij de islam maar eens om,” had hij gezegd. “Ibrahim als Abraham, kom nou.” Blijkbaar had ik zijn stokpaard in de kont geprikt.

Luchies werd gered door een binnenkomend gesprek. Dat gaf mij de gelegenheid op de wc mijn sms, twitter en mail te checken en de kalender en andere documenten te fotograferen. Onder het ruisen van de stortbak hoorde ik een lang gesprek over betaling van kerkdiensten en levering van zerken en over de laatste bestemming van bloemstukken en kransen. Toen ik de deur naar de kamer opendeed was het gesprek vlot voorbij.

Theo Luchies vertelde geen bijzonderheden. Hij vertelde niet wie zijn vriendin was, niet of hij contact had met Jeannet van der Zee, Marijke Kocks, Greetje Misker, met Gerda Bakker met Fien Schutrups misschien? Als hij al contact met vrouwen heeft, lijken ze minder belangrijk dan Sinterklaas of de Heere, ik zag beide op de wc-kalender. Verder zag ik sterretjes bij enkele data, maar wat die betekenen weet ik niet.

Vanuit de taxi bel ik naar Meppel. Coby is thuis. Ik mag wel langs komen, maar niet te lang blijven. Ze gaat naar een culturele avond. 'Verhalen bij de kachel' in Koekange. De theeschenkerij in de Hooiberg verandert dan in een klein theater met voordrachten van lokale beroemdheden. Er brandt een sfeervolle houtkachel en het is altijd volle bak. Ria Westerhuis leest voor uit haar erotische gedichtencyclus en uit de bundel *Teugelloos*. Coby wil wel eens horen of er ook lesbische poëzie in Drenthe bestaat.

Mijn dochter zegt dat ik wel mee mag, maar dan niet als moeder. Ik stel haar gerust. Ik ga niet mee naar het haardvuur. Ik ben wel eens in de Hooiberg geweest. Blikverruimend met antieke blikkendoosjes, en de geur van rijpaarden. Fijn voor ruiters en dagjesmensen, minder geschikt voor een *detectieve* op zoek naar een moordenaar. Misschien heeft Coby de verkering met Zijnep weer aan. Ik hoop het niet, maar wat helpt het of een moeder hoopt en bidt? Wegen van kinderen zijn ondoorgrondelijk en hopelijk aangenaam.

Vragen

Tijdens het hardlopen kruipen langzaam vragen langs mijn rug omhoog. Ik denk steeds meer aan het werk dat op me wacht en vergeet te kijken naar de herfstkleuren van het Valtherbos. Als ik op mijn vaste keerpunt ben weet ik zelfs niet of de aardappelen gerooit zijn of niet. Het lukt me niet me van mijn zorgen vrij te lopen. Transactionele analyse, re-framing op sportschoenen, vandaag lukt het niet. Ook de kakatoes heb ik niet gezien en gehoord.

De treinreis van gisteren. Zat Fien Schutrups nu wel of niet in de trein die uit Amersfoort het station van Zwolle binnenreed? Ziet Theo Luchies zijn oud-klasgenoten nu wel of niet? En de kakarikies met rood voorhoofd? Heeft dominee Luchies contact met lidmaat Van der Zee? Als dat het geval is, moet ik oppassen, dan weet de dame uit Roswinkel dat ik niet de waarheid heb gesproken. De dominee is dan ook snel op de hoogte, Het mannitol als zoetstof in kauwgom is een zoete infiltratie van Jehova's, en weet Jeannet van der Zee wel dat mannitol net als sorbitol een poly-alcohol is en bij overmatige consumptie diarree veroorzaakt? Zijn die sterretjes op de verjaardagkalender inderdaad feestdagen, en ter ere van wie?

En dan Coby. Ik had haar vanzelfsprekend niet verteld waar ik mee bezig was. Kinderen hoeven niet alles te weten en zolang ze in de fase van verliefdheid verkeren staat hun analytisch en abstract denken zowiezo op een laag pitje, net als bij volwassenen met een overmaat aan hormonen. Maar toen ik vertelde dat ik voor zaken in het Gooi was en dat op een kerk *Eben Haëzer* stond, brandde ze los. Die aanduiding stond ook op de gereformeerde kerk in Nieuw-Amsterdam, en er waren vast meer. De kerken in Huizen waren meestal gesloten wegens gebrek aan belangstelling. Dat wist ze van haar voormalige schoonfamilie. De vader van Zijnep zat in het bestuur van de moskee. De moslims in Huizen wilden graag een kerk overnemen om hun erediensten te houden, maar de godshuizen konden ze niet overnemen. Tegen geen enkele prijs. Jahweh opgevolgd door Allah. Oweeh. En Coby die vertelde dat ze door mij en Anton niet goed was opgevoed. Ze had te weinig leren lezen. Nooit een abonnement op *Kidsweek* gehad, zelfs niet op de *Tina* en de *Donald Duck*. Ze solliciteerde naar een iReader. Ik had haar wel door.

Ik hoorde dat er ook bij Coby nog veel kinderleed onder het oppervlak smeulde. Jan Greshoff zei het al: er is een lang leven voor nodig om de gevolgen van de opvoeding helemaal te boven te komen. Ik versnel mijn pas en richt mij op mijn ademhaling. Mijn borsten wippen. Ik heb vergeten een sport-beha om te doen. Liever had ik deze geschenken van Onzelieveheer in kleine uitvoering gehad. Straks na het lopen voel ik ze nog. "Ze zijn niet ontworpen voor zoveel beweging," zei Peter, de laatste keer dat hij met me sliep. "Houd je handen dan ook stil," zei ik. Met Peter kan ik wel lachen.

Goed en wel op mijn kantoor in de Hoofdstraat komt Peter langs. Eigenlijk heb ik geen tijd voor hem, maar ik laat hem binnen.

‘Ik ben ondeugend geweest,’ grijnst hij.

‘Oh,’ zeg ik.

‘Ik heb voor detectieve gespeeld,’ zegt hij. ‘Ik ben voor je op pad geweest. Niet boos worden.’ Hij ziet mijn bestraffende blik groeien. Als ik boos ben, ben ik een minne.

‘Biecht op,’ zeg ik. ‘Wat heb je gedaan?’

‘Gisteren ben ik een eindje wezen fietsen – op de fietse, op de fietse, op de fietse zoals de bardje uit Erica zingt – en toen ik eenmaal bij de Ericase brug was dacht ik: kom laat ik eens bij café Pruis binnenstappen. – Je weet wel die kloeke onderwijsadviseur die niets meer wordt gevraagd. – Misschien kom ik iets nuttigs te weten.’

Ik krijg het benauwd, moet er niet aan denken wat Peter in zijn dommigheid allemaal overhoop haalt en in de war stuurt. Straks is werk van weken naar de Filistijnen. Al moet ik bekennen dat ik nog weinig ben opgeschoten.

‘Wees maar niet bang,’ zegt hij. ‘Er is niets ergs gebeurd. Ik ben net zo voorzichtig geweest als twee jonge egeltjes in de paartijd.’

Ik geloof hem nauwelijks. Hij kan vreselijk doordraven.

‘Pruis is een aardige praatjesmaker, zeker voor een cafébaas. Hij meende mij nog te kennen. Dat klopte. Ik heb twee weken met hem op de judo gezeten. En we kochten onze schoenen bij Rolink aan de Havenstraat. Vroeger.’ Peter zwijgt. Hij is nog een kind, ik zie het, net als bijna alle andere mannen die moeite hebben volwassen te worden en als Little Joe van Bonanza cowboytje blijven spelen.

‘Nou, schiet op,’ zeg ik. Ongedurigheid en boosheid komt bij me boven. ‘Ben je nog wijzer geworden over Herman Brinks, of hebben jullie alleen over judo gekletst? Zwarte band whiskey zeker.’

‘Kalm aan, rustig maar. Ja, ook drank. Trappist, triple, ook Duvel. Mort Subite, misschien wel vier. Toen ik over schooltijd begon zei Pruis dat zijn lyceumklas vorige week een bijeenkomst had gehad. Dat deden ze eenmaal per jaar, al zo’n twintig jaar. De examenklas was maar heel klein en volgens hem was het een vriendenclub. Ik vroeg hem van welk jaar die examenklas was en tussen neus en lippen vroeg ik of Brinks er ook deel van uitmaakte. Pruis leek zich ongemakkelijk te voelen bij die vraag. Ik heb er maar snel overheen gepraat. Maar Brinks hoorde er niet meer bij, dat was me wel duidelijk. En het waren ook niet meer alleen klasgenoten in die vriendenclub.

‘En verder, wat zei Pruis nog meer?’

‘Ik begon over een vorige cafébaas die in een bovenkamertje zich ooit van het leven beroofd zou hebben. Lang geleden, heel lang geleden. Ook gewurgd aan een koord, zei ik.’

“Nee” had Pruis gezegd, “die is niet gewurgd. Hij heeft zichzelf verhangen. Oude Drentse gewoonte. Weet je wel. Hier recht boven. Boven de telefoon.”

Voor ik boos kan worden, zegt Peter: ‘Ik vond het niet grappig, maar ik moest

wel lachen. Dat kwam ook door de drank.' Ik schud mijn hoofd.

'En weet je wat grappig was,' zegt hij. 'In het café vlogen parkieten met een rood voorhoofd.'

De brievenbus kleppert. Peter gaat de trap op en neer. Misschien wil hij iets goed maken. Bij de post is een brief uit Noorwegen.

'Of heb je ook al internationale contacten?' Peter krijgt het woord steeds groter.

'Alle dagen,' zeg ik en om te bewijzen dat ik van een buitenlandse brief niet van streek raak, leg ik de brief op de stapel. Ik sorteer de rest van de post. Als Peter niet kijkt laat ik de brief van Svein in mijn tas glijden. Misschien nodigt hij me in zijn kårige hytta. Samen van het fjord genieten, lijkt me wel wat.

'Wel allemachtig,' roep ik. 'Moet je dit eens lezen.'

Fien Schutrups schrijft een briefje met het verzoek het onderzoek te stoppen. Het grijpt haar meer aan dan ze wilde. Ze wil het hoofdstuk afsluiten. De 10.000 euro maakt ze over op de rekening van de ASN-bank. – Ik wilde niet bij de RABO-bank, die ruimt immers alle boeren op en nodigt internationale boeven om geld te halen: Rob-a-bank. –

'Zie je wel,' zegt Peter die niets liever doet dan zijn macho-gelijk halen. 'Ik had het je al gezegd. Ze heeft de moord zelf gepleegd en ze krijgt het benauwd.'

Ik weet niet wat verstandig is. Stoppen of doorgaan? Om mijn zinnen te verzetten fiets ik een half uur later met Peter richting Duitse grens. Ik zeg niets, maar ik wil toch nog eens bij Fien Schutrups kijken. In Emmerschans fietsen we langzaam naar het huis van Fien Schutrups. De garagedeur staat los en de auto is weg. Grote kans dat ze zo weer thuis komt. Ik pak de folder van de Spar uit de fietstas en doe of ik folders aflever. Ik loop door de garage de tuin in. Ik zie de mestvaalt met paardenpoep en lauriertakken om grafkransen. In de woonkamer zie ik geen bijzonderheden. Alles staat nog op de plek. De kooi van de kakariki is los. Ik gooi de folder in de brievenbus. Ondermelk in de aanbidding, deze week.

'Nee, niets bijzonders,' zeg ik tegen Peter. 'Niets bijzonders.' We fietsen naar Barger-Oosterveld. In café de Bonte Koe houd ik het niet langer. Ik bestel een dubbele portie saté en daarna een gehaktbal met extra mosterd en tomaten-ketchup. Het kan mij niet langer schelen. Dit wordt niks, of dit wordt alles. Peter zeurt niet, maar drinkt stevig mee.

Gelukkig hebben we wind mee als we over de Angelsloërdijk langs het Univé-stadion terug fietsen met voldoende wind in de banden.

Als we later bijkomen van de laatste schermutselingen en het laken over ons heentrekken zegt Peter: 'En die brief uit Noorwegen, van wie was die brief?' Peter is niet nieuwsgierig, maar wil wel graag alles weten. 'Geef me mijn tas eens aan.' Peter rekt buiten het bed en hijst mijn tas naar zich toe. Met een kam snijd ik de envelop uit Porsgrunn los. Een grote ansichtkaart met een stavkerk. *Hilsen fra Lom*. Svein doet zijn hartelijke groeten en hij hoopt me nog eens te zien, en dan niet via skype. Als aandenken stuurt hij een foto van zichzelf. Kalend hoofd, geen bril, een brede lach achter een zwart snorretje. Op de foto

heeft hij een Noors vest aan, versierde zilveren gespen en veel bonte kleuren. Maar zijn blouse past er niet bij. Het is geen blouse, het is een hemd.

‘Wie is dat?’ vraagt Peter die net terugkomt van de wc en opnieuw bij mij tussen de lakens kruipt. ‘Is dat een verre minnaar?’ De foto, wat komt mij zo bekend voor op de foto? Peter is mijn nieuwe zakelijkheid zat.

‘Weg ermee,’ zegt hij en hij zet de foto op het nachtkastje schuin tegen de wekkerradio. Het is 19.45 in groene cijfers. De stavkerk uit Lom valt op de vloer.

‘Ga liggen,’ zeg ik. ‘Aan het werk.’

Peter ligt onder me. Ik lig boven. De natuurlijke loop der dingen, een brede basis onder een smalle top. Mijn lippen raken de kin van Peter. Mijn tenen rusten op zijn knieën. Als ik mijn hoofd opricht zie ik hoe Svein mij van het nachtkastje toelacht. Ik zie zijn blauwe ogen, zijn bijgeknipte snor zodat zijn gulle mond goed te zien is, bijna te voelen. Zijn borsthaar kroelt vanonder zijn Noorse hemd. Heel ondrents zou ik hem willen vragen: “Hoe gaat het met jou?”

‘Eureka. Ik heb het,’ roep ik. Ik schiet omhoog. Peter schrikt onder mij wakker. Zo’n plotselinge scheiding is hij niet gewend. Ik spring uit bed, bel Ronald Winderloop op het politiebureau en kleed me aan.

Ontknoping

‘Ik wil wel dat je vaker zo’n moord oplost,’ zegt Peter, ‘maar hoe zag je ineens het licht? Ik begrijp er niets van. Het ene moment liggen we uit frustratie half-dronken met elkaar te stoeien en op het andere moment ben je broodnuchter door een foto van een eenmalige minnaar. Een pijpenlegger in een hytta.’

Peter heeft gelijk. Ik ben hem uitleg verschuldigd. Ik houd er niet van het minnespel van het ene moment op het andere abrupt af te sluiten. Voor mij is passie meer dan een ritssluiting los en dicht doen, meer dan een knoop door een knoopsgat. Ik begrijp heel goed dat Peter niet aanvoelde waarom ik zo snel naar Winderloop moest.

Twee dagen zaten er tussen de ansicht en foto uit Porsgrunn en het hoofdartikel op de voorpagina van het *Dagblad van het Noorden*. Een foto van Winderloop in het Veenpark met een tevreden blik alsof hij zojuist Pekingeend heeft gegeten. Koppen in de krant: Veenmoord opgelost, drugsbende opgerold. Riekus Ladenjager heeft vrij aardig de feiten weergegeven. Duutse pet. Chapeau.

Door een gemeenschappelijk actie van de gemeentepolitie van Emmen en de korpsen van Assen, Utrecht, Diphooorn en Ter Apel is een landelijk netwerk van drugshandelaren opgerold. De moord op onze medewerker Herman Brinks is daarmee opgelost.

De moord op journalist en columnist Herman Brinks blijkt een afrekening te zijn van een drugsmaffia die in de gaten kreeg dat Brinks de handelaren op het spoor was. De maffia bestond uit een vroegere vriendenclub – Kakariki – van het Christelijk Lyceum in Emmen.

De leiders van de bende waren J. van der Z. uit Roswinkel en T. L. uit Huizen die zich voor dominee uitgaf. Onder het mom van evangelisatie reisden beiden het land door. L. reed met enige regelmaat met een lijkwagen naar Rotterdam om hash en cocaïne te halen. In een leegstaande kerk in Huizen in Noord-Holland werden de drugs opnieuw verpakt in rouwkransen en begrafenisbloemstukken. De vaste afnemers kregen wekelijks een bloemstuk met lintjes afgeleverd. Ook in de grafkrans van Herman Brinks – gevonden op de mesthoop van vriendin Fien S. – zijn sporen van drugs gevonden.

In het artikel wordt Winderloop uitvoerig geprezen voor zijn speurwerk en komen de humuszuren en hydrochinonen opnieuw ter sprake. “Wat onder water zit mag merakel ingewikkeld wezen”, wordt Winderloop geciteerd, “als het aan het oppervlak maar helder is.” Hij zegt dat het onderzoeksrapport een

dik boek zou zijn, als het niet digitaal was, maar dat alles nu op pootjes staat. Ik word niet genoemd. Het lijkt mij het beste om buiten schot te blijven. De armen van de witte dood zijn mij lang genoeg.

‘Maar hoe zag je dat er niet één dader was, maar een hele bende?’ Peter wil alles weten.

We zitten bij Bieze in Borger. Vanuit de serre hebben we een mooi uitzicht op de kerk en op de rotonde met dichter Hans Heyting in brons. We laten ons de gestoofde vis met een fantasie van peterselie en remoulade met verse salie lekker smaken. De ober brengt opnieuw ravioli, gestoomde broccoli en een grote aardappel in schil en ook nog eens in zilverpapier met gesmolten roomboter.

‘Kijk,’ zeg ik. ‘Laat ik eerlijk zijn. Ik wist ook niet waar ik moest beginnen, maar vanaf het begin had ik mijn ogen los. Kijken, kijken en nog eens kijken. Het toeval, en jij, hebben me verder geholpen.’ Ik zie dat Peter blij is dat ik zijn aandeel noem. Hij doopt de rose Canadese – met hengel gevangen – wilde zalm in het sausje en neemt een te grote hap. Maar met zijn mond dicht eten, kan hij wel.

‘Ik had het gevoel dat Fien Schutrups niet helemaal eerlijk was. Ze hield zich in en ze zei niet alles wat ze wist. Toen ze vorige week schreef dat ik het onderzoek maar moest stoppen, groeide mijn achterdocht. Eerst had ze er kapitalen voor over om de moord op te lossen en daarna kreeg ze ‘spijt’ omdat ze alles al ‘verwerkt’ had. Nee, dat zat me niet lekker.’

De ober schenkt bij uit de Chauvinisme du Cabinet superieur. Hij vraagt of het smaakt. Ik knik. Peter knikt. Volle afdronk, bloemig, fruitig met een nasmaak van bergviooltjes.

‘Op de hoop paardemest zag ik de bloemstukken liggen. Ik dacht dat die van de begrafenis waren overgebleven, maar het is heel ongebruikelijk dat nabestaanden de kransen meenemen. Toen Theo Luchies dat lange gesprek over rouwkransen en zerken voerde, en ik niets anders te doen had dan te wachten en foto’s kon maken van de verjaardagskalender, gingen bij mij goddelijke lichtjes branden. Dat mos en de groene aanslag op het kerkplein was ook verdacht. Een beetje kerkgang en een gifspuit is niet nodig,’ Peter vergeet bijna te eten.

‘Je zoekt het wel ver weg,’ zegt hij. Hij heeft gelijk, maar wat van ver komt lijkt vaak lekkerder dan vruchten van dichtbij.

‘Het is meestal wijsheid achteraf. De antieke kast, de turfschep in de garage, de krantenknipsels in het plakboek van Brinks.’ Ik neem een slok van de bergviooltjes. ‘En ook de kakariki en de vogelkooien als verbindend element. Vergeet die niet. Een kakariki is een rustige en leergierige vogel. Met rust en nieuwsgierigheid kom je heel ver.’

‘Wat ik niet begrijp,’ zegt Peter, ‘waarom zou Fien Schutrups opdracht geven om de moord op te lossen. Er was een levensgrote mogelijkheid dat ze zelf ook gesnapt zou worden. En dat is ja ook gebeurd.’

‘Vrouwen gebruiken niet altijd hun verstand,’ zeg ik. ‘Ik weet daar alles van.’

Maar dat het milieu op deze manier had afgerekend met haar vriend was haar te ver gegaan. Emoties werden haar de baas. Toen haar verstand terug kwam, was het te laat.' Peter knikt. Mooi dat het Peter in een keer helder is. Maar ik ga door. 'Mannen gebruiken hun verstand ook niet altijd. Theo Luchies zocht blijkbaar ook spanning door me over mannitol in de *Manna Esche* te vertellen – ik wist dat je diarree krijgt van mannitol en van sorbitol, net als van veel bruine bonen en pruimen –Drents manna –. Drentse angst was het ook om mij als vrijgevochten vrouw in zijn pastorie te halen waar de gordijnen zwaar ademden van drugs. In de vensterbank in Huizen lag *De Wet* van Thomas Mann, geen literatuur voor een steile dominee. Na *De Wet* kon *Het Offer* dan ook niet uitblijven. Herman Brinks. Je weet hoe het Joodse volk op doortocht in de woestijn het *Gouden Kalf* aanbad. Hennep, drugs, geld.' Ik raak op mijn praatstoel in een flow. Ik voel de samenhang in mijn betoog verdwijnen, maar Peter weet te zwijgen als ik het spoor bijster raak.

'Fien Schutrups was gek op Herman Brinks, maar vooral ook op geld dat niet stinkt. Zolang ze van beide – manna en adonis – kon genieten, ging het goed. Dat Herman zich met de drugshandel ging bemoeien was vast niet haar idee. Misschien wilde hij Fien uit de drugswereld halen en net als andere rijpere mensen gewoon vadertje en moedertje spelen, maar Heere Luchies en Maagd Van der Zee zagen Herman Brinks als een gevaar. Maria met kind in het provinciewapen boden ook tegen die aanslag geen bescherming.' Peter steekt me op zijn vork een stukje wilde zalm toe. Ik hap.

'En de telefoondraad?'

'Luchies en Van der Zee hadden beide een iPhone, zonder snoer vanzelf. Ik weet niet waar dat snoer vandaan komt, ik weet wel dat Herman Brinks in de kerk in Huizen om zeep is geholpen. Snoer van de hemeltelefoon misschien. Ze hebben rond de kansel gevochten. Dat verklaart de blauwe plek op het been van Brinks.' Ik neem een slok van de wijn. De fles is bijna leeg.

'Met de lijkwagen, tussen rouwkransen met drugs, hebben ze het stoffelijk overschot naar het Veenpark vervoerd en daar in de bouwput gedumpt. Jeannet van der Zee was vrijwillig predikante in het nagebouwde katholieke kerkje. Nep natuurlijk, maar dat is wat mensen willen. En...' Peter onderbreekt me. 'Dat van die humuszuren en hydrochinonen weet ik nu wel.' Ik knik. 'En niemand zou Brinks – in beton gegoten – ooit terugvinden,' sluit ik af.

'Het toetje en nog een fles Chauvinisme du plaisir willen we graag op de kamer,' zeg ik als de ober langskomt. Peter is wel wat gewend, maar Bieze overtreft veel. En morgen doen we de hele oefening van eerherstel nog een keer over bij sterrenhotel Braams in Gieten, gegarandeerd een succes. Mooie serre en kwaliteit voor de betere culinaire kenners. Gietener uiensoep. Lekker. En Bea geeft eerst nog een rondleiding in het Hunebedcentrum voor we op de fiets naar Gieten gaan. Peter stelt geen vragen en schuift zijn stoel naar achteren.

'En dat Jeannet van der Zee met de moord te maken had,' zeg ik terwijl ik

mijn blouse over mijn hoofd trek en uit mijn rok stap, 'was niet zo moeilijk te bedenken. Op de examenlijsten stonden de geboortedata. Niet één van de sterretjes op de kalender van Luchies stond op de goede plek. Jeannet van der Zee was op eerste kerstdag geboren en Theo Luchies op Sinterklaas.'

In het tweepersoonsbed, de vitrage dicht en een film over het Borgerder hunebed D27, voor straks, schenken we nog eens in. De dame blanche laten we onaangeroerd.

'En die Noor, die Svein, wat heeft die met de moord te maken?' Peter kan het niet laten. Hij wil zijn rivalen van haver tot gort kennen.

'Niets,' zeg ik, 'en alles. Die Nordmann met zijn blinderse bullepees had een schiere snor en nog mooier borsthaar. Hij was heel goed voorgelicht over de prettige kanten van het aards bestaan. Heel on-Drents. Expert. Besneden, dat ook.' Ik streel Peter langs zijn hals, voel zijn slagaders kloppen. Ik streel zijn kale borstkas. Hij doet aan de mode mee en heeft al zijn lichaamshaar laten verwijderen, ook in zijn bilnaad.

'Jij hebt hier twee knoopjes,' zeg ik en bijt hem zachtjes in zijn vergeefse tepels, 'die had Svein vanzelfsprekend ook. Maar wat me niet was opgevallen toen ik hem trof, maar later wel op de foto, gaf mij de aanwijzing om de feiten op een rij te krijgen. Op het portret dat hij stuurde droeg Svein een hemd met een grijswit knoopje met vier gaatjes. Zo'n hemd met knoopjes hing ook bij Jeannet van der Zee aan de waslijn, en zo'n knoopje lag in de veenput naast Herman Brinks. En toen ik op je lag en de foto van Svein zag, viel de knoop in het knoopsgat.' Ik zet mijn lippen op Peters' mond.

'Maar laten we het niet langer over knoopjes en knoopsgaten hebben. Ik wil een lichtvoetig einde aan dit verhaal en met jou lichtvoetig en poëtisch kort door de bocht. Mag ik deze wals van jou?'

'Geen humuszuren meer?' zegt Peter.

'Geen humuszuren,' zeg ik.

'En ook geen hydrochinonen?'

'Geen hydrochinonen.'

'En heb je de telefoon uitgezet?'

'Helemaal. En zonder snoer.'

'Wals?'

'Weense wals.'

Und so geht es immer weiter.

Web

www.vangogh-drenthe.nl
www.plantage.vermeer.nl
www.toyisme.nl
www.hotelbieze.nl
www.hotelbraams.nl
www.hotelencate.nl
www.hoteldejonge.nl
www.veenpark.nl
www.hunebedcentrum.nl
www.orvelte.nl
www.dvhn.nl
www.huusvandetool.nl
www.ellertenbrammert.nl
www.peterdijk.nl
www.klaaskoops.nl
www.margarethakleine.nl
www.egbertmeyers.com
berthadders.nl
www.delia-bremer.nl
www.riawesterhuis.nl
www.zoveelvogelszoveelzinnen.nl

Ton Peters, Vanwege het getal
Martin Koster, Hotel an 't spoor (HDB). Luuster.
(Ter Verpoozing)
Rouke Broersma Zoveel vogels, zoveel zinnen

X

van blauwzwart naar lichtbruin

Theaterdialoog over Drentse taal en cultuur

Inleiding

Kraantjespot, klompen en dreuge worst; komt ook de Drentse taal in deze nostalgische reeks terecht? Heeft streektaal toekomst? En als vervolgvraag: heeft Nederlands toekomst?

Natuurlijk heeft het dialect, zoals elke taal, een toekomst, maar hoe ziet die toekomst eruit? Welke factoren spelen een rol bij de langzame of snelle dood van het Drents dialect? Verblijft het Drents in een hospice, of staat een wieg klaar voor een nieuwe start? Wie zijn schuldig aan de teloorgang en is er kans op eerherstel? Aan wie is de toekomst van literatuur in Drenthe?

In vier theaterdialogen onderzoeken twee echtparen de stand van zaken.

Lammert Lammerts en zijn vrouw Trui Reuvers binden de strijd aan met Eugène Boissevain en zijn eega Josephien van Dooren. Onderhuids spelen sociale afkomst en traditie een rol bij de beschouwing van het culturele en literaire landschap. Vanuit verschillende invalshoeken bespreken ze opkomst, bloei en teloorgang van de streektaal in het hedendaagse Drenthe. Ontwikkelingen in de streektaal staan niet los van maatschappelijke ontwikkelingen en maatschappelijke achtergronden.

Taal in een tijd van technologische reproductie.

De theaterdialogen zijn een aanzet om eigen gedachten aan te scherpen. De dialogen in dit boek zijn een uitnodiging om thuis, op school en in het theater met elkaar op te voeren. Een mooie aanzet voor een inhoudelijke feestpartij.

Ga aan de slag met deze dialogen en ontdek uw eigen overtuigingen. Speel het spel. De wereld is het schouwtoneel.

Scène 1

LOCATIE: *Cliché café, pluche kleed op tafel, koffie in kraantjespot. Variaties zijn mogelijk. Ook: terras van een café met op tafel een thermoskan met koffie en melk en suiker in cupjes, poeder... Twee keukenstoelen.*

TIJD: *Overdag.*

PERSONAGES: *(Allen midden veertig tot eind vijftig.)*

LAMMERT LAMMERTS: *‘Typische’ Drent, arbeidsongeschikt / in ruste. Vrijwilliger. Onopvallend gekleed. Grijs muis. (Zijn vrouw TRUI REUVERS werkt – inmiddels afgekeurd als maatschappelijk werkster – in zorgcentrum de Horizon en is vrijwilliger in een hospice. Onopvallende vrouw. Draagt weinig modieuze trui.)*

EUGÈNE BOISSEVAIN: *‘Import’. Onderdirecteur van cultuur- en theatercentrum De Kleine Klok. Enigszins randstedelijk bekakt. Fel gekleurd jasje. Modieus. Apart. (Zijn vrouw JOSEPHIEN VAN DOOREN is executive manager bij uitgeverij van streek(taal)boeken Ter Verpoosing. Modieus gekleed. Licht extravagant.)*

LAMMERT LAMMERTS en EUGÈNE BOISSEVAIN *zijn oude schoolvrienden. EUGÈNE BOISSEVAIN heeft JOSEPHIEN VAN DOOREN na tien jaar huwelijk van LAMMERT LAMMERTS overgenomen.*

SPULLEN: *Koffie, kopjes, stoelen, tafel voor twee, visitekaartje, portemonnee, boek De grote verzoening.*

START: *LAMMERT LAMMERTS zit aan tafel en staat op als EUGÈNE BOISSEVAIN binnenkomt.*

*

LAMMERT: *(traag) Moi Eugène. Goedendag. Lang niet gezien. Je ziet er goed uit. (monstert Eugène van kop tot teen) Ga zitten.*

EUGÈNE: *(blijft nog staan. beetje bekakte stem) Goed je te zien. We hebben elkaar lange tijd niet bijgepraat. Time flies like an arrow. Wat doe je zoal Lammert Lammerts? Kom je je tijd wat prettig door kerel? Goejedag Lammert.*

LAMMERT: *(gaat staan, schudt hand, enige reserve, negeert vraag, beetje uit de hoogte) Hoe gaat het met je Eugène?*

EUGÈNE: (*krachtig*) Goed, en met jou?

LAMMERT: (*gaat zitten, negeert antwoord en vraag*) Je hebt een nieuwe baan, heb ik uit de krant begrepen. Directeur van *De Kleine Klok*. Proficiat. (*pauze*) Mooie naam voor een cultureel centrum.

EUGÈNE: (*met gebaren erbij*) Onderdirecteur. Mooie naam, inderdaad. (*geeft visitekaartje*) Maar ik laat de kleine klokjes hard klingelen (*obsceen kloklui-gebaar*). We timmeren aan de weg met cultuur. (*gaat zitten*) Fijn dat je tijd vrij kon maken.

LAMMERT: (*serieus*) We hebben elkaar heel weinig gezien en gesproken. (*bestudeert visitekaartje, leest met nadruk voor*) **Executive director** (Ass.) Eugène Boissevain. En wat betekent Ass. achter je titel? (*grijnst beetje*) Toch niet **ezel**? (*fronst*) Er ligt de wereld tussen toen en nu. Tien jaar, meer misschien?

EUGÈNE: (*negeert opmerking over ezel, wegwerpgebaren*) Druk, druk, druk.

LAMMERT: (*beetje meewarig*) Wie niet.

EUGÈNE: (*negeert meewarigheid*) Jaren vliegen als een schaduw heen. Zoals het televisieprogramma zegt: goede tijden, slechte tijden. En niet noodzakelijk in deze volgorde. (*glimlacht*) Maar, ik kijk niet terug. De toekomst ligt vóór ons. (*populair*) Of niet Lammert? The future is ours.

LAMMERT: (*beetje bitter*) Ik begrijp dat je voor jezelf spreekt.

EUGÈNE: (*negeert opmerking, schudt kort z'n hoofd in wegwerpgebaar*) De toekomst, daar gaat het om. En om cultuur. Alles voor de kunst, zoals Reve zei.

LAMMERT: (*mat*) Ik hoef niet alles te weten van wat achter ons ligt, maar hoe gaat het met (*nadruk Boissevain*) Josephien **Boissevain**? Ook goed? Hoop ik.

EUGÈNE: Prima. (*nadruk op Reuvers*) Josephien **Reuvers** heeft net een nieuwe baan. Ze is nu executive manager bij uitgeverij *Ter Verpoozing*. En zonder dat (*nadruk*) **Ass.** Ze is geen **associate**, zoals ik bij *de Kleine Klok*, en ook geen (*op z'n Engels*) **assistent**. Josephien is in full charge. (*pauzeert*) Bijzonder dat ze die baan heeft gekregen. Vijfde maand. Je weet wel hoe dat gaat.

LAMMERT: (*vlak, niet geïntimideerd*) Er is veel dat ik niet weet. En dat laat ik graag zo. Ook een dertiende maand ken ik niet. Flauw grapje. Inderdaad bijzonder dat ze aangenomen werd terwijl ze zwanger is.

EUGÈNE: (*beetje blaaskakerig*) Promotie. Het was promotie van ondersteunend medewerker naar executive manager. Ze was al in dienst bij de uitgeverij. Haar

kweekschool komt daar goed van pas. Educatief, literair, populaire wetenschappen en streektaal. Jouw taal; Drents.

LAMMERT: (*negeert laatste opmerking*) Derde kind alweer?

EUGÈNE: (*trots*) Vierde. De vierde jongen komt eraan. De oudste gaat al naar groep vijf.

LAMMERT: Ik raak gemakkelijk de tel kwijt. (*probeert enthousiast te klinken*) Weer een jongen, zei je. Proficiat.

EUGÈNE: (*opgewekt*) Weer een jongen. Echo. Met een echo weet je tegenwoordig alles. Het kind is geen verrassing meer. Alles erop en eraan. (*gemaakt grappig*) Geen hazenlip, geen Down. Zelfs de haarkleur kunnen ze vooraf verklappen. Donkerblond. Wipneusje van Josephien. Wonderlijk die technieken. Alsof het kind een echo is van de oerknal. De conceptie bedoel ik. En dat is het ook.

LAMMERT: (*beetje meewarig*) Tweede leg. (*licht plagend*) Straks vier halfbroertjes voor de twee halfzusjes. Irma en Leonore zijn al bijna volwassen, of niet?

EUGÈNE: (*neemt kop koffie, ingehouden*) Je rekent nog als vanouds. Ik kijk niet om. (*negeert opmerking*) Ieder zijn kwaliteiten.

LAMMERT: (*overwinningsgevoel*) Je kent mijn kwaliteiten langzamerhand. Hoe lang waren we al vrienden voor je mij Josephien afhandig maakte? (*verwacht geen antwoord*) Maar misschien ken je mijn gebrek aan kwaliteiten wel beter dan ik ze ken.

EUGÈNE: (*optimistische toon, lichte verontwaardiging*) Ik weet het. Op papier ben je een arbeidsongeschikte dwarsligger, maar daar houd ik geen rekening mee. Jaren naar alle tevredenheid voor de klas en van de ene op de andere dag zonder gouden handdruk uitgerangeerd. Kundig man met een diploma maar met een vlekje van onhandelbaarheid en eigenzinnigheid. Getemd door een arbeidsconflict.

Niets mag meer op pure ervaring. Levenskunst telt niet in het protocollenoerwoud en in de competentiejungle. Met en zonder diploma's ben je niets in deze moderne maatschappij –

LAMMERT: Hedendaagse –

EUGÈNE: Hedendaagse. Ik was vergeten dat je aan zorgvuldigheid hecht. Alleen als je goed bent in digitale vaardigheden of verbaal ontzettend gebekt bent, kun je zonder diploma's carrière maken en rijk worden in de (*nadruk*)

hedendaagse maatschappij. Je hoeft niet netjes te kunnen spreken en je mag ook onzin vertellen, als je maar van de tongriem gesneden bent.

Gelukkig ben ik in de culturele hoek terechtgekomen, daar vind je nog waardering voor levenskunst. Applaus is immers ons doel. Maar meestal geldt dat schreeuwerig volume en doorsneebulk ver uitstijgen boven bedachtzame intonatie en groeiende kwaliteit. Maar in de cultuur –

LAMMERT: Veel geld verdienen met praatjes maken, of incasseren, bedoel je. Rijk worden is iets anders. Rijk worden heeft soms iets met geld te maken, maar vaker niet. (*oogcontact*) Jij weet daar alles van.

EUGÈNE: Je zoekt wel snel de diepte op. Prietpraat is aan jou niet besteed. (*met een kwinkslag*) Of gaan we elkaar een potje beledigen? Lijkt me niet. Laten we het beschaafd houden. Na tien jaar apart hoeven we elkaar niet meer te haten. Of niet soms? (*steekt hand uit*)

LAMMERT: (*schudt uitgestoken hand en zwijgt*)

EUGÈNE: Nou ja, hoe dan ook, prietpraat kan ik elders ook wel kwijt. (*mompelt, grijnst*) Thuis.

LAMMERT: (*zwijgt*)

EUGÈNE: (*vlot*) Hoe is het met Trui? Zo heet ze toch? Trui van Dooren.

LAMMERT: (*herneemt zich*) Druk, druk, druk, om jou te citeren.

EUGÈNE: (*serieus*) Nog altijd in het bejaardenhuis?

LAMMERT: (*neutraal*) Zorgcentrum. Tegen betaling hand-en-spandiensten in de Horizon en vrijwilliger in het hospice.

EUGÈNE: (*licht neerbuigend*) Levert dat nog wat op, achter de horizon, behalve voldoening?

LAMMERT: (*stevig*) Veel voldoening. Maar je komt vast niet om over geld, weelde en voldoening te praten.

EUGÈNE: (*wegwerpend*) Ach, geld en weelde zijn betrekkelijk.

LAMMERT: Pecunia non olet en weelde stinkt ook niet. (*schenkt koffie*).

EUGÈNE: Zwart graag.

LAMMERT: (*zakelijk*) En, Eugène wat brengt je hier? Waarom heb je een afspraak met me gemaakt? Tien jaar geleden heb je Josephien Reuvers van me losgeweekt, om het voorzichtig te zeggen, en nu kom je bij me langs. Ik ben benieuwd wat je van me wilt.

EUGÈNE: (*onderarmen op tafel, open handen*) Ik kom voor jou. Niet uit schuldgevoel. (*serius*) In de liefde telt schuld niet. (*pauzeert*) Ik wil weten hoe het met je is. (*pauzeert*) We hebben een lange geschiedenis samen. Vwo, enkele vriendinnen. Meer dan enkele vriendinnen. Josephien. De avonden doorzakken bij café *De Jonge*, bomen opzetten over het leven. De vakanties. Op de brommer naar Brussel en op de fiets naar Polen.

We hebben een gezamenlijke geschiedenis. Die wil ik niet wegpoetsen. (*pauzeert*) Ik mag hopen dat je het leed van de echtscheiding inmiddels hebt verwerkt. Je hebt (*nadruk van Dooren*) Trui van Dooren gevonden, of zij heeft jou gevonden, dat weet ik niet. En wat ik uit de derde hand hoor. Het gaat jullie goed. Een warme Trui, neem ik aan, als je me dit grapje veroorlooft. (*grijnst*) Ik bemoei me niet met privé-geluk. Ik blijf buiten relaties. Wat mensen met elkaar doen, lijkt me te veel op kamperen in een moeras. Heide met adders, om in de regionale stijl te blijven. Ringslangen, maar geen trouwring-slangen. (*grijnst, pauzeert*)

(*serius*) Het gaat me om jou en om je betrokkenheid bij de streek. Je bent een deskundige autochtoon. Ik heb grote achting voor je passie voor je geboortegrond. Ik lees je bijdragen in de vakbladen en je ingezonden stukken in de krant. Essays over opvoeding en cultuur in de regio. Je laat van je horen. Je steekt je nek uit. (*pauzeert*) Al zie ik je nooit op tv of in het theater.

Kortom: Het is niet niks om als Drent geboren te zijn (*korte pauze*) en toch voor je mening uit te komen. (*beweegt wijsvinger naar slaap*)

Je hebt je ontworstelt aan de trits: turf, jenever en achterdocht. Ik zie je als een (*nadruk*) Drent met trots in z'n lijf. Ik volg je, al heb ik dat niet laten merken. (*lagere toonhoogte*) Maar daar kun je wel begrip voor opbrengen. Josephien (*pauzeert, nadruk*) Reuvers stond frequent contact in de weg. Voor mij. Tot nu toe. Misschien kunnen we de vriendschap weer oppakken. Nogmaals. Ik waardeer je zeer.

LAMMERT: (*knikt lichtjes en zwijgt*)

EUGÈNE: (*maakt uitnodigend handgebaar*) Ik wil voor *de Kleine Klok* weten hoe je de toekomst van de cultuur; van de taal in de streek ziet. Jij bent in mijn kennissenkring de enige platprater met meer dan lagere school. Je bent de enige in mijn kennissenkring met academische vorming die niet voor het dialect wegloopt. Met je doctoraal Nederlands had je je eigen taal ook kunnen laten liggen. (*zachter en lager*) Al was een promotie op streektaalliteratuur misschien mooi voor je geweest. (*recht z'n rug, luider*) Maar hoe zit het met de toekomst van je taal in deze streek?

LAMMERT: (*ingehouden, maakt lichte hoofdbeweging*) De regio.

EUGÈNE: (*expressief*) Vooruit; de provincie en haar inwoners. Ik ben niet voor niets in het culturele circuit verzeild geraakt. Geen grenzen, geen belemmeringen, geen oud zeer. Taal en cultuur lijkt me een goed onderwerp om onze nieuwe kennismaking mee te beginnen. Graven in het persoonlijke verleden laat ik – mannen onder elkaar – bij voorkeur achterwege. Praten over vroeger lijkt me meer iets voor vrouwen. (*pauzeert*) Je kunt me vast wijzer maken over taal en cultuur in deze streek. In deze regio. In *de Kleine Klok* heb ik uitdrukkelijk streekcultuur in m'n portefeuille. Wat kan *de Kleine Klok* voor de streek, de regio betekenen als het om dialect gaat?

LAMMERT: Associate culturele zaken. Mooi resultaat na de schoolband –

EUGÈNE: En de sociale academie –

LAMMERT: En culturele antropologie, als ik me goed herinner.

EUGÈNE: En culturele antropologie.

LAMMERT: (*beetje cynisch*) Ik vergeet dat je die studie niet hebt afgemaakt.

EUGÈNE: Ruime ervaring met minderheidsgroepen, met randgroepjongeren en culturele minderheden. (*licht cynisme*) Met medeburgers die het niet helemaal hebben gemaakt in de (*nadruk*) **hedendaagse** maatschappij.

LAMMERT: (*negeert cynisme, welwillend en licht enthousiast*) Ik kan me je diapresentatie over Eskimo's nog zó voor de geest halen.

EUGÈNE: (*opgewekt*) Inuït. Lang geleden. Alle dagen rauwe vis en rauw zeehondenvlees. En traan, veel tranen. Als ik terugdenk aan Groenland, krijg ik het nog koud. Wat was het koud in Quilikatsoq. Brrrr. (*pauzeert*) Jij zat in die tijd in Afrika.

LAMMERT: (*toeschietelijker*) Kameroen. Ik was in Kameroen. Klopt.

EUGÈNE: (*enthousiast*) Je zat er warm bij als ik je biografie goed heb gelezen. Je was een echte avonturier. Je had lef.

LAMMERT: Goed geheugen. Knap dat je mijn levensverhaal hebt onthouden, althans een deel. (*relativeert*) Ik was maar een paar maanden *dans la brousse*. Zoveel meer is er niet over te vertellen.

EUGÈNE: (*blijft opgewekt*) 'J'ai froid.' Ik citeer je nog graag. (*besmuikt*) Maar niet als Josephien in de buurt is. Josephien Reuvers. Je avonturen met de negerinnen...

LAMMERT: (*serieus*) Het was inderdaad koud in Kameroen. Niet wat temperatuur aanging, maar wel als ik keek naar de verhouding tussen de verschillende stammen. Volkeren, zouden we nu zeggen. Ik heb me nooit in antropologie verdiept (*beetje bijtend*) – bestaat die studie trouwens nog? – (*wacht niet op antwoord*), maar ik zag wel dat onderlinge kinnesinde tussen de negers niet vreemd was. Het was net Drenthe, maar hier was geen kinnesinde op kleur tot de gastarbeiders kwamen, en later de asielzoekers.

EUGÈNE: (*belangstellend*) Ik weet niet of je me daar over hebt verteld. Zeg eens... Staat die onderlinge naijver in het boek dat je over die tijd hebt gemaakt...? Hoe heet het? *De grote verzoening*?

LAMMERT: (*negeert, komt op dreef*) De negers, als ik dat zo mag zeggen, de zwarten zijn heel kleurbewust. Ze hebben een kleurenschaal van blauwzwart naar lichtbruin. Uit m'n hoofd: **blauwzwart – koffie – chocola – bruin bruin – bruin – lichtbruin**.

EUGÈNE: (*badinerend*) Koffie met melk. Excuses. Nee, ik drink zwart zonder suiker. (*pauzeert*) Interessant.

LAMMERT: (*serieus*) De **blauwzwarte** negers scoren heel laag op de schoonheidsschaal, op de schaal van lichamelijke aantrekkelijkheid. De **bruin bruin** negers en de **bruin bruin** negerinnen zijn favoriet, voor het rauwe vlees om jouw terminologie te gebruiken. Maar niet om mee te trouwen.

EUGÈNE: (*beetje grappig*) Een mooie vrouw heb ie nooit allent, of hoe zeggen jullie dat?

LAMMERT: (*gaat mee in de humor*) Krek, zo zegt wij dat. Als je in stammen en volkeren wilt denken.

EUGÈNE: (*serieus*) Jullie zijn ook een volk. Het Drentse Volk.

LAMMERT: (*stevig*) Zeg maar wat je kwijt wilt. Hollanders nemen geen blad voor de mond, zo is het toch? Eerlijk, oprecht en open is het kenmerk van Hollanders.

EUGÈNE: (*voelt zich licht aangevallen*) Utreechs, geen Hollands. (*pauzeert*) Oeze Volk, dat **zijn** jullie tóch; platpratend Oeze Volk met naoberplicht en mandieligheid. Ik bedoel er niets negatiefs mee. Oeze Volk treedt ook op in *de Kleine Klok*. (*pauzeert*) Nog wel. (*pauzeert, licht verontschuldigend*) Je kent me langer als vandaag.

LAMMERT: (*strak*) Ik ken je langer **dán** vandaag. Vanaf de derde vwo.

EUGÈNE: (*luchtig*) Toen jij verkering had met Greetje.

LAMMERT: (*licht aanvallend*) En die je op de schoolfuif van me hebt afgesnoept. Macho in de dop met de mooiste blonde van school. (*serieuze ondertoon, pseudo-luchtig*) Ik ben je er nog dankbaar voor.

EUGÈNE: (*populair*) Greetje de mooiste blonde? Hedwig was mooier. Veel mooier.

LAMMERT: (*wegwerpgebaar*) Hedwig was niet blond en ze viel niet op pubers. Ze zat in de vijfde, niet in de derde. Maar weg met deze zijstraat. Er zijn interessanter zaken dan oude liefdes en vrouwen. (*serieus*) De kindertijd is voorgoed voorbij, net als gisteren trouwens. Je hoeft niet op zoek naar het verleden. En als je al op zoek gaat; het verleden ligt vóór je. Het is de levenskunst om er niet over te struikelen.

EUGÈNE: (*meegaand*) Klopt, ik kijk niet om, hoogstens is het omzien in verwondering. En Greetje heb ik vijftien jaar geleden verlaten. En Hedwig... En jij... (*pauzeert*). Laat maar. We hebben het over cultuur, niet over kwajongensdromen.

LAMMERT: (*negeert, licht uitdagend*) Je dochters, Irma en Leonore, zie je die nog wel. De oudsten?

EUGÈNE: Die zie ik nog wel. (*pauze*) Kerstmis, Oud en Nieuw. Afspraak met de moeder. Omgangsregeling, je kent dat wel. Vaker hoeft niet van haar en ook niet van de kinderen, zegt ze. (*maakt stopgebaar*). Ik mail met haar kinderen. Met mijn dochters. De oudste gaat volgend jaar op kamers. Licht autistisch. Wiskunde in Utrecht. Ik heb de handen vol aan de drie jongens en aan moeder met de vierde onder haar hart. (*maakt wegwerpgebaar, genoeg*)

LAMMERT: (*met wijsvingergebaar*) De zwarten in Afrika discrimineren elkaar minstens zoveel als de witten hier. Het onderscheid gaat daar in Kameroen, maar ook elders in zwart Afrika, Zuid-Amerika en Noord-Amerika, over kleur, maar niet alleen over kleur. De ene lichaamsbouw is geliefder dan de ander. Kort, dik en zwart, dan kun je een loopbaan in Afrika wel vergeten. Alleen met een hele goede kop, ik bedoel een goed verstand, dat je ook gebruikt, kom je verder als je zwart, dik en kort bent.

EUGÈNE: (*pseudo-grappig*) Blauwzwart met dikke pruillippen.

LAMMERT: (*verontwaardigd*) Houd op!

EUGÈNE: (*klein*) Sorry. Ik discrimineer niet. Ik maak onderscheid.

LAMMERT: (*neutraal*) Ik hoor het. (*pauzeert*)

EUGÈNE: (*opgewekt*). Misschien is het wel aardig je zwartheidsschaal ook los te laten op de cultuur in de provincie, regio als je wilt. Zolang de provincies niet bij elkaar zijn geveegd tot Nedersaksie praat ik liever over provincie. Dat is wel zo duidelijk. Al vind ik streek ook een mooi woord. Autochtone streken.

LAMMERT: (*trekt wenkbrauwen op*). Zwartheidsschaal in regiocultuur?

EUGÈNE: (*kordaat*) In taal bijvoorbeeld. In streektaal. Drents. Plat.

LAMMERT: (*vragend*) Verklaar je nader.

EUGÈNE: (*vragend*) Hoe zei je dat ook al weer van de kleuren van de zwarte medemens?

LAMMERT: (*opsommend, nadruk*) **blauwzwart – koffie – chocola – bruin bruin – bruin – lichtbruin.**

EUGÈNE: (*gebarend*) Precies. **Blauwzwart** is dan 100% platpraten, **koffie** is dialect met Nederlandse of Engelse woorden waar geen dialectwoord voor beschikbaar is. **Chocola**, dat weet ik zo nog niet. **Bruin bruin** is Nederlands, **bruin** is Nederlands met een platte zinsvolgorde. De expert kan horen dat de spreker niet uit Holland komt. *Heeft gedaan* versus *gedaan heeft*.

LAMMERT: (*enthousiast*) Hij komp hier vot, of hij komp hier weg. Zwartemeer, Weiteveen, Erica.

EUGÈNE: Dat bedoel ik. *Veur mien hiele leben*, zoals in Assen in het hekwerk van het viaduct is vastgelegd. En om het af te maken: **lichtbruin** is Hooghaarlemmersdijks.

LAMMERT: (*knikt, grijnst*) Voor de aanstellers.

EUGÈNE: Dat bedoel ik. (*zelfspot*) Voor de aanstellers uit het Westen. Als ik het goed inschat, gelden met die kleurentaalschaal alle buitenstaanders als lichtbruin. Volgens de Drenten zijn alle niet-Drenten die Hollands praten aanstellers. Ja toch?

LAMMERT: (*pseudo-kritisch*) Je gaat me te kort door de bocht.

EUGÈNE: (*vlot*) Kurz um die Ecke. Toen ik in mijn middelbareschooltijd bij je in de klas kwam, werd ik als een exoot aangekeken. Ik hoorde er met mijn Utrechts er niet bij. In rang stond ik lager dan de kinderen van de (*spreekt los van elkaar Joego - Slaven met nadruk uit*) **Joego-Slaven** die bij de Danlon garen sponnen.

Net alsof kinderen van gastarbeiders dichterbij de autochtonen hoorden. Lagergeschoolden met ook een onverstaanbare taal en ook uit een primitieve cultuur. Beide uit **blauwzwarte** culturen, als ik dat zo mag zeggen.

LAMMERT: (*luchtig*) En jij hoorde tot de **lichtbruine** arrogante Westerlingencultuur. Of zeg ik het nu verkeerd?

EUGÈNE: (*neutraal*) Ik sprak Hollands, net als de leraren die van elders waren ingevlogen. Ik voelde me meer thuis bij de leraren. Het duurde jaren voor ik geen vreemdeling meer was in dit Jeruzalem.

LAMMERT: Ik herinner me dat je tijdens een les Nederlands vertelde dat je hier nog plaggenhuisjes had verwacht, en begrafenissen onder hunebedden en in langgraven. Dat was niet zo'n handige entree.

EUGÈNE: Humor was jullie vreemd in die jaren, en misschien nu ook nog. Maar ik zeg het eerlijk. Ik dacht dat ik in een negorij terecht zou komen. En dat was ook zo. Bij ons aan de keukentafel...

LAMMERT: (*afkappend*) Die keukentafels kennen we hier ook.

EUGÈNE: (*licht verhoogde toon*) Nou je het zegt. Het valt me op dat je enkel nog algemeen beschaafd spreekt. Of vergis ik me? Ik hoor geen plat meer. En juist om de streektaal wilde ik je spreken.

LAMMERT: (*verlaagde toon*) Alleen onder intimi spreek ik nog dialect. Met familie als dat noodzakelijk is.

EUGÈNE: (*verbaasd*) Noodzakelijk?

LAMMERT: (*neutraal*) Ik heb een uitgebreide familie en een deel ervan heeft nooit Nederlands leren spreken.

EUGÈNE: (*heftig*) Iedere autochtoon is toch op z'n minst tweetalig! Wat krijgen we nou?

LAMMERT: (*rustig*) Tweetalig. Klopt. Maar de tweede taal is Nederlands en sommige autochtonen, zoals jij ze noemt, spreken Nederlands zoals jij en ik Engels spreken. Ze kunnen zich verstaanbaar maken, maar de nuances zijn weg. De fine-tuning ontbreekt.

EUGÈNE: Fine-tuning?

LAMMERT: Een tweetalige Drent met plat als eerste taal kan van een maaltijd zeggen (*nadruk*): 'dat lust mij wel' of 'lekker' en dan is de woordenschat wat

lekker eten aangaat opgebruikt. Ik laat **gaar** en **aangebrand** buiten beschouwing. In het Nederlands zijn meer woorden om de smaak te duiden, al houdt dat ook niet over.

EUGÈNE: (*opsommend*) Pittig, scherp, zuur, zoet, knapperig, umami, aromatisch, gekruid, harmonieus...

LAMMERT: Goed begin. Als een tweetalige Drent een uitspraak doet over een wijn is het (*nadruk*): **asof een engeltje joe op de tonge pist**. Ook hier mist de vocabulaire voor de smaaksensatie. Opmerkelijk vind ik dat er in het Drents wel weer veel synoniemen voor pissen zijn. Maar voor de smaak en beleving van wijn....

EUGÈNE: (*opsommend*) Zoetzuur, wrang, bloemig, kruidig, amandel, aromatisch, nutmeg, vol, fris, breed...

LAMMERT: Je bent een kenner. Ik hoor het al.

EUGÈNE: Je hebt je moedertaal afgezworen om de beperkte woordenschat...

LAMMERT: Ook dat is te kort door de bocht.

EUGÈNE: (*luchtig*) Kurz um die Ecke.

LAMMERT: Zo ken ik je weer. (*pauzeert*) Dit is maar één aspect van de streektaal. Er zijn meer zaken die een rol spelen. Ik droom nooit in het Drents. Ik heb nooit in het Drents gedroomd.

EUGÈNE: Ik droomde op Groenland in het Engels –

LAMMERT: En ik in het Frans. In Kameroen. Dromen in het Drents... ik herinner me enkel hondengeblaf als ik in mijn slaap werd achtervolgd door een Duitse herder. Drents geblaf, met enige fantasie.

EUGÈNE: Je humor is gebleven, hoor ik.

LAMMERT: En mijn afkeer van honden. (*serieus*) Taal kan een afspiegeling zijn van de identiteit, maar in Drenthe – en in Nederland is dat niet veel anders – is de taal vooral (*nadruk*) **instrumenteel**. Handig om boodschappen in te doen. Feiten te vertellen en opdrachten te geven. Drents is geen taal voor emoties. Het is geen taal om de eigenheid vorm te geven.

EUGÈNE: (*luchtig*) Kurz um die Ecke.

LAMMERT: Misschien. Misschien was het Drents in de vorige eeuw een voertuig om gevoelens te openbaren, of om gemeenschappelijkheid te benadrukken. Oeze Volk, zoals jij dat noemt. Maar als ik die boeken lees. Neem Harm Tiesing, dan gaat het over naoberplicht en boerenwerk.

EUGÈNE: (*licht protest*) Ik las gedichten van Roel Reyntjes en van Hans Heijting...

LAMMERT: Die zijn er ook. Maar welke Drent leest poëzie? Welke Drent leest een Drentstalige roman? Op een half miljoen inwoners van de provincie gaan honderd, heel misschien tweehonderd Drentse boeken over de toonbank. In geschenkverpakking. Je weet hoe het met krijgertjes gaat. Als het een boek is.

EUGÈNE: (*luchtig*) Ruilen, of geld terug.

LAMMERT: (*serius*) Je bent een optimist. Zo ken ik je. Maar (*pauzeert*), wat ik zeggen wil. Taal is ook bij uitstek een expressie van de nationale, zeg regionale identiteit, en als die identiteit ontbreekt....

EUGÈNE: (*ernstig*) Turf –

LAMMERT: (*knikt*) Ik weet het. En bij jenever en achterdocht hoort een heel eigen genre. Maar de turf is afgegraven. Wat rest van het veen is beschermd natuurgebied waar bezoekers enkel langs de rand mogen wandelen. Van afstand kijken naar wie ze zijn geweest. En het zijn vooral de ‘buitenlanders’ die van de natuur komen genieten.

EUGÈNE: (*licht vermanend*) Je bent te pessimistisch. Je geeft uiting aan je aard, niet aan de gevoelens van de Drenten.

LAMMERT: Misschien.

EUGÈNE: (*zelfverzekerd*) Met gerichte promotie, Josephien Reuvers doet dat bij *Ter Verpoozing*, blijft de streektaal nog jaren overeind. Met de (*nadruk*) **exceptie on culturelle**, de mogelijkheid om regionale cultuur tegen strijkijzerend Europa in bescherming te nemen, gaat dat vast lukken. In *de Kleine Klok* ga ik daar met de programmering rekening mee houden.

LAMMERT: (*neutraal*) Dat kan, maar ik vrees dat je te laat bent. PlatpratERS in klederdracht op het podium – boerenkielen, bonte zakdoeken, klompen, zwarte jurken en oorijzers – en vervolgens platte grappen tussen de gordijnen, tussen de schuifdeuren.

EUGÈNE: (*hoofdschuddend*) Wel een heel zwart scenario. Ik zal mij verzetten tegen dat soort folklore met koekhappen en zaklopen. Ik wil kwaliteit die de eigen autochtone identiteit bevestigt.

LAMMERT: (*gedragen, nadruk*) *Wenn ihr wollt, ist es kein traum*. Kunst en cultuur staan voor een streven, voor een droom van een betere maatschappij en hogere doelen. Maar het besef dat alles wat je nastreeft in een droom, kan blijven steken; dat hoort ook bij die droom.

EUGÈNE: (*opgewekt*) Ik kan je als tekstschrijver inhuren. Voor een mooie en inhoudelijke tekst in het Drents.

LAMMERT: (*neutraal*) Zou kunnen.

EUGÈNE: (*enthousiast*) Of in het Nederlands.

LAMMERT: (*neutraal*) Ook daar kun je over dromen.

EUGÈNE: (*lage toon*) Iets anders. Iets heel anders. Het lijkt me aardig als de dames elkaar ook eens ontmoeten. Josephien Reuvers en Trui van Dooren. Niet dat we...

LAMMERT: (*rap*) We hoeven niet wekelijks bij elkaar op koffievisite. Ook niet maandelijks –

EUGÈNE: (*uitgerekt*) Die typisch autochtone gewoonte...

LAMMERT: (*afhoudend*) Jouw woorden. Maar als ze elkaar willen ontmoeten...

EUGÈNE: Josephien vroeg me die vraag te stellen. Ze wil graag eens in gesprek met Trui. Josephien worstelt soms nog met haar verleden en daar wil ze wel eens met een vrouw over praten. Vrouwen onder elkaar praten gemakkelijker over intimiteiten, weet ik. Vrouwen hebben geen dubbele agenda's.

LAMMERT: (*oogcontact, lage toon*) Je vindt vrouwen oprechter? (*verwacht geen antwoord*)

EUGÈNE: (*wegwerpgebaar*) Kurz um die Ecke. Mannen kunnen hun trots gemakkelijker opzij zetten dan vrouwen. Wij blijven niet steken in wrok. Als de lucht schoon is kunnen we vrienden zijn, wat er ook is voorgevallen. (*steeds minder overtuigend*)

LAMMERT: (*staat op*) Trui heeft een mobiel.... Ik zal haar vragen. (*pakt z'n portemonnee*)

Theaterdialoog

EUGÈNE: (*staat op*) Nee, nee, ik betaal.

LAMMERT: (*schudt hoofd*). Ik betaal. (*schudt kort hand met Eugène*) Mijn genoeg.

EUGÈNE: (*dringt aan*). Nee, ik betaal. Kosten van de zaak.

LAMMERT: (*legt tien euro op tafel en draait zich om*)

EUGÈNE: (*staat ongemakkelijk, mompelt*) Tot ziens. (*loopt andere kant weg*) Eh, tot ziens.

EINDE SCÈNE 1.

Scène 2

LOCATIE: *Thuis bij EUGÈNE BOISSEVAIN en JOSEPHIEN REUVERS. Woonkamer. Tafel met fles wijn, glazen. Eventueel kinderspeelgoed op de vloer.*

TIJD: *Eind van de middag.*

PERSONAGES: *Allen midden veertig tot eind vijftig.*

EUGÈNE BOISSEVAIN: *Groot ego. Opzichtig gekleed.*

JOSEPHIEN REUVERS: *Goed tegenwicht. Vijf maand zwanger. Modieus gekleed.*

SPULLEN: *Fles wijn met glazen, eventueel blokjes kaas.*

START: *EUGÈNE komt kamer binnen. JOSEPHIEN staat op van tafel.*

JOSEPHIEN: *(fronst voorhoofd)* En?

EUGÈNE: *(fronst voorhoofd)* En wat? *(pauzeert, kijkt strak, streelt haar zwangere buik)* Hallo, fijn dat ik je zie? *(op zo'n manier dat hij aangeeft die begroeting van Josephien te hebben verwacht)*

JOSEPHIEN: *(glimlacht)* Hallo, fijn dat ik je zie.... En?

EUGÈNE: *(kust Josephien)* En wat?

JOSEPHIEN: *(rustig)* Hoe was de ontmoeting met Lammert? Hoe was het met hem? Was het gezellig? Hebben jullie –

EUGÈNE: *(gaat zitten, kalm)* We hebben goed kunnen praten. We hadden een prettig gesprek. Tot mijn verbazing ging het ergens over. Ik had gedacht dat hij wereldvreemd was, maar dat viel mee. Ondanks dat hij lijkt te veranderen in een studeerkamergeleerde –

JOSEPHIEN: *(gaat zitten)* Hoe zag hij eruit? Gezond? Verzorgd? En was hij –

EUGÈNE: Ouder. Hij was wat ouder dan tien jaar geleden, of hoe lang geleden het ook was dat ik hem zag. Beetje kaler, meer groeven... Maar als ik eerlijk ben. Je kent mijn observatievermogen als het om mannen gaat.

JOSEPHIEN: *(beetje snijdend)* Je weet het niet. Je hebt niet goed gekeken.

EUGÈNE: (*vlot*) Natuurlijk heb ik wel gekeken. Arbeidsongeschikte vijftiger. Wil je dat horen? Uitgerangeerde academische zieligerd. Schim van wie hij was. ... Als je wilt weten hoe je oude vlam... Als je nog steeds een rechtvaardiging wilt voor je besluit om –

JOSEPHIEN: (*bits*) Houd je mond.

EUGÈNE: bij hem weg te gaan –

JOSEPHIEN: (*strak*) Houd je mond. Ik vroeg je netjes naar Lammert en hoe het met hem gaat. Ik ben blij dat ik niet bij hem ben gebleven. Ik ben blij dat ik niet meer met hem onder een dak leef. Ik ben blij dat je me bij hem hebt weggehaald. Hij stond de ontplooiing van mijn talenten in de weg, terwijl ik dat niet doorhad. Ik kon meer dan veters strikken, neusjes vegen en lesgeven aan groep drie. (*pauzeert*) Je veroverde me. (*tuit lippen, glimlacht*)

EUGÈNE: (*licht verveeld*) Je wilde zelf –

JOSEPHIEN: Natuurlijke wilde ik zelf, maar –

EUGÈNE: (*licht verveeld*) Je hoeft dit niet opnieuw te vertellen. Ik weet het wel. (*strak*) Schenk me een rode wijn en ik vertel je hoe het was. Wat ik me nog herinner.

JOSEPHIEN: (*neutraal*) Ik laat me niet door je sturen (*schent wel wijn in*).

EUGÈNE: (*licht verontwaardigd, kijkt omhoog, maakt armgebaar*) Ambitieloos. Ongelooflijk. Ambitieloos. *Lathe biosas* zoals de epicuristen zeiden. Leef onopvallend. In het verborgene. Och arme. De terugtrekkende intellectueel. Liefdes schijnbewegingen.

JOSEPHIEN: (*vragend*) Wie? Jij?

EUGÈNE: (*kordaat*) Kom op. We gaan niet katten. Waar zijn de kids?

JOSEPHIEN: (*wijst*) De speelkamer. De jongste slaapt.

EUGÈNE: (*hoofd in de nek*) Edwin.

JOSEPHIEN: Edwin slaapt.

EUGÈNE: (*vragend hoofdgebaar*) Kook jij of kook ik?

JOSEPHIEN: (*knikt*) Jij. Pizza in de oven.

EUGÈNE: (*glimlacht*) Pizzi.

JOSEPHIEN: (*gerekt*) Pizza's.

EUGÈNE: (*licht opgewonden*) Lammert Lammerts praat geen plat meer. Lamme Lammerts heeft de streektaal afgezworen.

JOSEPHIEN: (*nadruk*) Daar is hij dan mooi op tijd mee.

EUGÈNE: (*stevig*) Hoezo, wat bedoel je?

JOSEPHIEN: (*nadruk*) Nou, precies wat ik zeg; daar is hij dan mooi op tijd mee.

EUGÈNE: (*licht opgewonden*) Drents is provinciaal erfgoed, zei ik tegen Lammert. Je moerstaal verdient aandacht, waardering en een plek buiten het museum, een plek buiten het Drents Archief. Maar hij was niet gevoelig voor argumenten. Dialect is erfgoed dat niet op de lijst van UNESCO voorkomt en er ook nooit een plek op zal krijgen, zei hij.

(*pauzeert*) Ik weet ook wel dat de lokale taal verdwijnt, maar ik had van hem – autochtoon als geen ander – meer inspanning verwacht om wat hem toch dierbaar moet zijn, te bewaren.

JOSEPHIEN: (*neutraal*) Verbaast me niets. (*korte pauze*) Dat hij er niet meer in gelooft.

Eugène: (*met passie*) In *de Kleine Klok* heb ik juist een pleidooi gehouden voor meer streektaal op de planken. Bert Naarding was er niet voor. Niet zolang ik directeur ben, zei Naarding. Hij wees me m'n plek als *associate*. Ach, dat heb ik je al verteld.

JOSEPHIEN: (*rustig*) Naarding zit er nog vijf jaar, daarna kun je doen wat je wilt. Alle streektaalschrijvers in je programma. Necrologieën. Bij *Ter Verpoozing* hebben we al een begin gemaakt met zangers en tekstdichters van het Drentse lied.

EUGÈNE: (*vastbesloten*) Ga ik zeker doen, biografieën. Niet alleen necro's.

JOSEPHIEN: Ik ben benieuwd hoe lang je dat volhoudt. Bij *Ter Verpoozing* hebben we al moeite genoeg om twee beetje gerenommeerde schrijvers zover te krijgen dat ze eenmaal per jaar een boek of gedichtenbundel afscheiden. Voor de provinciale subsidie moeten we ook lokaal talent in de kast hebben. Valt niet mee.

EUGÈNE: (*bits*) Hoe lang werk je al bij *Ter Verpoozing*? Een jaar? Heb je al overzicht op de (*spreek uit sieen*) scene? Kan ik me niet voorstellen.

JOSEPHIEN: (*heftig*) Graag inbinden mannetje. Ik wil geen ruzie voor het eten. Ik weet waarover ik praat. Of wil je dat ik alle titels opnoem die we afgelopen jaren met succes in de markt hebben gezet? (*pauze*) Dit zijn de namen –

EUGÈNE: (*kalmere toon*) Bewaar de namen voor later. Ik houd me kalm, maar je wilde weten waarover ik met Lammert in gesprek was. Nou dat was de toekomst. Zijn toekomst in de streektaal. We hebben het niet over het verleden gehad. Niet over zijn verleden, niet over jouw verleden, dus ook niet over zijn verleden met jou. – Tussen haakjes; hij vraagt Trui van Dooren of ze ook met jou in gesprek wil. Hij mailt me het telefoonnummer van zijn Trui. – (*pauzeert*) (*geruststellend*) Ik wil je adrenaline niet te hoog opstuwten. Dat is niet goed voor de baby. Babies weten al heel goed wat de moeder meemaakt. Ze voelen alles, ook al weten ze niets.

JOSEPHIEN: (*kortaf*) Bij sommige volwassenen is dat ook zo.

EUGÈNE: (*negeert*) Schopt hij al?

JOSEPHIEN: (*negeert. badinerend*) En waar ging het over in cultuur-historische zin?

EUGÈNE: Lammert vergeleek streektaal met de zwartheidsindex van negers. (*pauzeert*)

Josephien: (*zwijgt*)

EUGÈNE: (*nadrukkelijke opsomming*) **Blauwzwart – koffie – chocola – bruin bruin – bruin – lichtbruin.** Dat is de staalkaart van de gekleurde medemens. We spraken over relaties, onderlinge voorkeuren en acceptatie. **Bruin bruin** bij negers is wat blanke domme blondjes zijn, of blanke blondjes die doen alsof ze dom zijn. Iedereen wil ze vooral tussen de lakens, maar nooit voor langere tijd. Met streektaal en met Hollands is er ook zo'n kleurenkaart te bedenken.

JOSEPHIEN: (*licht verwijtend*) Dat kwam zeker uit jouw koker? Zoals ik Lammert ken, bedenkt hij dat niet. Maar misschien is hij veranderd.

EUGÈNE: Dat van die taalschaal, dat was mijn idee.

JOSEPHIEN: (*licht aanvallend*) Zie je wel. Jij dicht anderen vaker toe wat je zelf niet voor je rekening wilt nemen. Excuses graag.

EUGÈNE: (*kort*) Gaan we katten?

JOSEPHIEN: (*rustig*) Neem nog een wijntje. Ik sla over (*strijkt over haar buik*).

EUGÈNE: (*neutraal*) Mischien is die staalkaart van spreektaal wel een schaal van dom naar slim en terug naar dom. Gebruik van dialect en beschaafde taal in de vorm van een bel.

JOSEPHIEN: Neem nog een kleine klok. (*wijst naar wijnglas*) Beschaafd.

EUGÈNE: Een kleine klok. Curve van Gauss heet dat geloof ik.

JOSEPHIEN: (*maakt gebaar dat vorm van een kerkklok aangeeft*) Waarschijnlijkheidsverdeling in de vorm van een kerkklok.

EUGÈNE: Nou weet ik het weer.

JOSEPHIEN: (*meegaand*) Die taalschaal, die zwartheidsindex is nog niet zo'n gek idee. Maar weet je wel waar de kleurverschillen van de negers vandaan komen? Ik heb vandaag een manuscript gelezen over slavendrijvers en afkomst van slavenhandelaren. De geroofde slavinnen werden op uitgebreide schaal gebruikt en misbruikt door de blanke gereformeerde slavenhandelaren uit Zeeland –

EUGÈNE: En elders –

JOSEPHIEN: En elders. Maar niet uit Drenthe. In die tijd woonden hier nauwelijks mensen. De nazaten van die blanke verkrachters kleurden steeds blanker –

EUGÈNE: (*opsommend*) **koffie – chocola –**

JOSEPHIEN: **Bruin bruin.** Vaker dan eens werden die lichtere zwarten in de buurt van de planters en handelaren opgevoed. Ze hoefden niet in de suikerriet te werken, maar deden huishoudelijk werk en –

EUGÈNE: (*licht meewarig*) Licht huishoudelijk werk –

JOSEPHIEN: En werden opnieuw bezwangerd door de planter –

EUGÈNE: (*nadruk*) **Lichtbruin –**

JOSEPHIEN: (*nadruk*) **Lichterbruin.**

EUGÈNE: En de parallel met de streektaal?

JOSEPHIEN: (*strak*) Fijn dat je luistert.

EUGÈNE: (*licht heftig*) Ik luister altijd naar je.

JOSEPHIEN: (*neutraal*) De baby schopt.

EUGÈNE: (*licht aanvallend*) Schopt jou, niet mij.

JOSEPHIEN: (*neutraal*) Jij kwam uit Utrecht en je leerde op school de platpratens uit Zwartemeer, ik noem maar een plaats, woorden die ze nog nooit hadden gehoord.

EUGÈNE: (*vragend*) Ik begrijp je niet.

JOSEPHIEN: (*trots*) Doet me goed. Meestal ben je snel van begrip. (*pauzeert*) Ik leg het je uit. Ik kom het onbegrip dagelijks tegen bij *Ter Verpoozing*. (*pauzeert*). Aankomende schrijvers die geen zicht hebben op hun oorsprong; opgesloten in hun benauwde wereld. (*pauzeert*) Op het platteland hadden de bewoners een eigen woordenschat. **Teems**, weet je wat dat is? Nee? Het is een onderdeel van het filtersysteem op een melkbus. Ook zo'n boerenwoord. Melkbus. In Utrecht kende waarschijnlijk niemand die woorden; **teems, melkbus, gerak, bossem**.
EUGÈNE: Dat hoefde ook niet.

JOSEPHIEN: Precies.

EUGÈNE: (*beetje snibbig*) En wat is dan je bezwaar?

JOSEPHIEN: (*neutraal*) Ik ken geen bezwaren. Ik constateer dat het boerenbedrijf uit de dagelijkse beleving van de bevolking is verdwenen. En met de veranderingen zijn veel woorden overbodig geworden. **Teems, gerak, bossem**. Niemand heeft die woorden nog nodig. In nieuwe huizen met vloerverwarming ontbreekt een schoorsteenmantel, een bossem. En uit Utrecht bracht je woorden mee voor **trolleybus**, ook al is die trolley inmiddels verdwenen. Je liet **dinky toys** en **condooms** zien, en je gebruikte ze ook, de kapotjes, maar er was en er is geen streektaalwoord voor, al proberen onverlaten wel neologismen als zaodpuutie in te voeren. Domheid. Ik noem het domheid; **zaodpuutie**. Kom nou!

EUGÈNE: (*licht verveeld*) Deze plaat heb je al vaker afgedraaid, laat maar. Wat is nieuw?

JOSEPHIEN: (*nadruk*) Van **blauwzwarte** neger, als ik die vergelijking mag gebruiken, schuift iedereen op naar **bruin bruin**.

EUGÈNE: (*licht cynisch*) Komt goed uit. De provincie heeft een bruin verleden –

JOSEPHIEN: (*negeert*) **Bruin bruin** in de taal betekent dat er steeds meer Nederlands in de taal komt. Typische streektaalwoorden verdwijnen.

EUGÈNE: En straks spreekt iedereen **bruin en lichtbruin** –

JOSEPHIEN: (*strak*) Dat gebeurt nu al. Er komen heel veel Engelse woorden in de streektaal en ook leenwoorden met Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Spaanse invloeden. Als je op een terras Rotterdammers wilt verstaan, is het handig een mondje Papiaments te kennen, of Mocro.

EUGÈNE: Mocro?

JOSEPHIEN: De taal van leipe Marokkanen. Ga je huiswerk maken. **Ali B.!**

EUGÈNE: (*pseudo-grappig*) Je bedoelt dat je een **ali-bi** nodig hebt om het Drents en ook het Nederlands te laten verloederen? *Ter Verpoozing* kan met die Ali Bi's de streektaalboeken wel vergeten.

JOSEPHIEN: (*glimlacht*) Snelle denker. Het kindje schopt. Dat jongetje ga ik echt geen archaïsche Drentse woorden leren. Als het ventje – wat god verhoede – later wil promoveren op de Drentstalige boeken van Gerard Stout, leert het poppie die taal later maar op de universiteit door de Drentstalige films van die schrijver te bekijken of audio's van platpraters af te luisteren. Drents Archief. Drents Archief.

Ik geef ons kind weinig kans. Het Nedersaksisch Instituut van de RuG is stilletjes afgeschaft. (*pauzeert, heftig*) Ik leer ons kind liever Engels of Chinees dan Drents. (*korte pauze*) Bedenk het!

EUGÈNE: (*belangstellend*) En hoe moet het verder met *Ter Verpoozing*. Jullie raken als regionale uitgeverij subsidie kwijt als er geen plat meer wordt gesproken, en geschreven. (*licht sarcastisch*) Kun je weer terug naar je baan op het kantoor van Installatieburo (*nadruk*) de **Looden Gieter**, voor je groep drie de tafels leerde.

JOSEPHIEN: (*negeert sarcasme*) Het Drents verdwijnt omdat de bovenlaag, die in Drenthe toch al heel dun was, de streektaal negeert. Plat heeft nog geen status als het Latijn. Misschien komt dat nog, maar jij en ik, en (*strijkt over haar buik*) het mannegie zullen dat niet meer meemaken.

Loodgieters bestaan ook niet meer, enkel de naam is overgebleven. Zo gaat het ook met het Drents, tot het weer als speeltje van wereldvreemde intellectuelen boven komt drijven. Er schijnt een Japanner te zijn die Fries bestudeert, als liefhebberij. Het kan dus wel. (*pauzeert*) Hoeveel eeuwen heeft het niet geduurd voor Latijn en Grieks weer populair werden onder de teruggetrokken intellectuelen?

EUGÈNE: Iedereen acht zich tegenwoordig intellectueel.

JOSEPHIEN: Jij ook. (*lacht*) Jij bent er ook een. (*pauzeert*) Maar omdat intellectuelen niet met platte taal geassocieerd willen worden, in elk geval niet met de cultuur die aan het Drents hangt, hoef jij *Oeze Volk* en *Volk van Grada* niet meer te programmeren.

(*bits*) En wat ik zeggen wil. Je toespelingen op mijn baan bij Installatiebedrijf de **Looden Gieter** stel ik niet op prijs. Wat kan de maatschappij zonder fatsoenlijke douche, toilet en gasleiding. Ik wil je er niet meer over horen. Ik weet dat meewarigheid een sterke kant van je is, maar laat die niet weer zien. Niet aan mij.

EUGÈNE: (*onderdanig*) Maar –

JOSEPHIEN: De hoofdzaak. In films en in toneelstukken zijn wetenschappers en intellectuelen vaak als idioten en zonderlingen voorgesteld. Dr. Strangelove; een gestoorde wetenschapper wil de aarde vernietigen. Dr. Julius No in een James Bondfilm, ook niet normaal. Marten Toonder met Joachim Sickbock en Zbygniew Przewyżkowski. In Donald Duck – je lijfblad – Willy Wortel met z'n Lampje. Al die wetenschappers komen uit de pen van schrijvers die niets weten van onderzoek en natuurwetenschappen.

EUGÈNE: (*berustend*) Je hebt je huiswerk gedaan. (*pauzeert*) Maar ik bedoel dat niet denigrerend. Je hebt je baan bij *Ter Verpoozing* goed gebruikt om je in kwaliteit van literatuur, film en theater te verdiepen. En in mijn *Kleine Klok* natuurlijk. (*oprecht*) Ga door. Ik luister graag naar je.

JOSEPHIEN: (*onverstoord, handen op haar buik*) Pas toen echte wetenschappers toneel gingen schrijven, *Kopenhagen* van Michael Frayn *De scheikundige* van Chrétien Schouteten en *Seks in een tijd van technologische reproductie* van Carl Djerassi, kwamen er serieuze stukken met wetenschappers die je serieus kon nemen. Het clowneske ging er vanaf. (*neemt een slok water*)

De onderbroekenrollen in Drents werk komen van Nederlandse schrijvers, of van Drentse schrijvers die zich aan Nederlandse toneelschrijvers willen spiegelen. De Drentse schrijvers, uitzonderingen daargelaten, zijn taalmasochisten. Pseudo-Drents; lezers en toeschouwers moeten dat grappig vinden. De Hollandse toeschouwers vinden dat kort grappig en daarna vervelend. De Drenten verwarren clownesk gedrag met zelfspot. (*zucht*) Ik heb gezegd.

EUGÈNE: (*samenvattend*) Dus niemand zal het Drents missen?

JOSEPHIEN: (*herneemt zich*) Op een enkeling na die graag een psalm of een preek in de eigen eerste taal wil horen. Maar die kunnen vooruit. Alle religieuze werken zijn inmiddels in het Drents vertaald –

EUGÈNE: En in het Zuid-Koreaans –

JOSEPHIEN: (*negeert*) Daarom ben ik heel blij met m'n nieuwe baan. Executive manager. De naam zegt het al. Niets met het plat te maken. We richten ons, als het aan mij ligt –

EUGÈNE: Het ligt aan jou –

JOSEPHIEN: (*optimistisch*) op uitgaven in de moedertaal. Het Nederlands. En, (*wacht even*) als het voor subsidie nodig is, drukken we hier en daar een streektaalwoord ertussen; in een dialoog bijvoorbeeld.

EUGÈNE: (*berustend*) Epigoon van de domme streekbewoner.

JOSEPHIEN: (*heft handen omhoog*) Helaas.

EUGÈNE: (*provocerend*) De Drent als domoor?

JOSEPHIEN: (*strak*) Dat beweer ik niet. De gemiddelde Drent – die netzomin bestaat als de gemiddelde Hollander – is geen domoor, maar –

EUGÈNE: Maar?-

JOSEPHIEN: Maar de epigone Drent is wel behept met een gebrek aan ambitie. Je zei het al. Althans de achterblijvers. Intelligente en ambitieuze jongeren weten niet hoe snel ze de provincie moeten verlaten.

EUGÈNE: Nou, nou –

JOSEPHIEN: Jij kunt dat weten. Hoe gemakkelijk krijg je een zaal vol als er een modern stuk wordt opgevoerd in *de Kleine Klok*?

EUGÈNE: Ga door.

JOSEPHIEN: Ik roep feiten, zonder waardeoordeel. Als ik zeg dat ik een Duitse wasmachine aanschaf – vaatwasser, bedoel ik – dan zeg jij...

EUGÈNE: Gründlichkeit.

JOSEPHIEN: Italiaanse schoenen?

EUGÈNE: Modieus, modern, stijlvol.

JOSEPHIEN: Drentse bol.

EUGÈNE: Wat zeg je?

JOSEPHIEN: Drentse bol.

EUGÈNE: Kraantjespot.

JOSEPHIEN: (*beslist*) Het bijvoeglijk naamwoord – het adjectief Drents zegt vooral iets over plattelands, archaisch, kneuterig.

EUGÈNE: (*gaat mee*) Bekrompen, dom.

JOSEPHIEN: Dat zijn jouw woorden. Ik heb dat niet gezegd.

EUGÈNE: Je moet om je baan denken.

JOSEPHIEN: Executive manager.

EUGÈNE: (*gebaart*) Hopeloos, lijkt het. Hopeloos.

JOSEPHIEN: (*troostend*) Geen paniek. Zoals Toon Hermans al zei: Sterven doe je niet ineens, maar elke dag een beetje. Zo gaat het ook met de streektaal. Het Drents, het Gronings – wist je dat er geen Groninger prozaïst meer is? –, het Sallands, Twents en Veluws. En ook het Oost-Stellingwerfs en het West-Stellingwerfs. En met de Friezen, met hun eng nationalisme, gaat het dezelfde kant op. De miljoenen subsidie voor het Fries zijn een vorm van stervensbegeleiding. Palliatieve zorg, ad verbum. En dan nog tegen Europa stemmen waar de bulk van het geld vandaan komt. (*pauzeert*) *Ter Verpoozing* onderzoekt wat het van *Tresoar* kan leren, maar –

EUGÈNE: Old soldiers never die...

JOSEPHIEN: They just fade away.

EUGÈNE: Maar...

JOSEPHIEN: Als de subsidiekraan dichtgaat is het afgelopen met het gedrukte Drents. Maar we – *Ter Verpoozing* – willen schrijvers natuurlijk graag terwille zijn. Wie met een manuscript komt; folklore of literatuur, maakt niet uit, die helpen we verder. Print on Demand.

EUGÈNE: Of heb je met Lammert gesproken. Hij zei hetzelfde, in andere woorden.

JOSEPHIEN: Wat zei Lammert Lammerts?

EUGÈNE: *Ter Verpoozing* zou een servicebureau kunnen worden en individuen op streek kunnen helpen met hun boeken.

JOSEPHIEN: (*enthousiast*) Mooi idee. Misschien heb ik het in de krant gelezen. Misschien heb ik het zelf bedacht.

EUGÈNE: (*nadruk*) Executive manager.

JOSEPHIEN: (*armgebaar*) Die boekenservice is een tussenoplossing. De nieuwe generatie spreekt en schrijft en leest geen streektaal meer. Gelukkig maar. Laat de kinderen Russisch, Spaans en Chinees leren. En geschreven taal? We gaan naar beeld en geluid. Spreek Nederlands in je mobiel en aan de andere kant komt er Chinees of Noord-Koreaans weer uit.

EUGÈNE: *Ter Verpoozing* mag nog even meedoen.

JOSEPHIEN: Zolang we er plezier aan beleven.

EUGÈNE: Op kosten van de belastingbetaler.

JOSEPHIEN: Denken in geld en opbrengst. Zo ken ik je. Ik hoor de kinderen. Je mag de pizza's in de oven schuiven.

EUGÈNE: (*glimlacht*) Pizzi.

JOSEPHIEN: Pizzi, akkoord, maar waar is je autochtone term voor deze deegkoek met tonijn, gorgonzola en olijven?

EUGÈNE: Eh, eh, eh...

JOSEPHIEN: Dat bedoel ik.

EUGÈNE: Josephien?

JOSEPHIEN: Ja?

EUGÈNE: I love you.

JOSEPHIEN: En in het autochtoons?

EUGÈNE: J'ai froid.

Theaterdialoog

JOSEPHIEN: (*strijkt over haar buik, lacht sensueel*) Nao het warm eten, ventie. Nao het warm eten, as de kinder slaopt. (*geeft Eugène een zoen en geeft Eugène een tik op haar bil om haar mee naar de keuken te laten gaan*).

EINDE SCÈNE 2

Scène 3

LOCATIE: Terras, café

TIJD: Overdag

PERSONAGES:

TRUI VAN DOOREN, *echtgenote van LAMMERT LAMMERTS*

JOSEPHIEN REUVERS *echtgenote van EUGÈNE BOISSEVAIN*

SPULLEN: *thee en kersenkwarttaart.*

START: *Dames zitten aan tafel*

TRUI: (*zucht*) De tijd vliegt. We hebben al bijna een uur bijgepraat. Heel prettig moet ik zeggen. Wat een verademing.

JOSEPHIEN: (*zichtbaar opgelucht*) Net alsof er een last van mijn schouders valt. Een minder bezwaard hart, zo zou ik het willen zeggen. Ik bleef toch altijd met een ongemakkelijk gevoel rondlopen na mijn scheiding van Lammert. Ik wilde het niet voor mezelf erkennen, maar Lammert was niet de man voor me. Door ons gesprek krijg ik veel helderheid.

TRUI: (*samenvattend, neutraal*) Ik ken je niet zo goed. Alleen een beetje uit de verhalen van Lammert, maar we spraken niet veel over wat er in onze levens is voorgevallen. Veel weten kan ongelukkig maken. (*pauzeert*) Maar ik kan het niet laten mijn beroepsdeformatie te gebruiken om op ons gesprek terug te blikken. Als maatschappelijk werker heb ik veel met echtscheidingen te maken gehad. De laatste jaren houd ik me daar niet meer mee bezig. Andermans ongemak neem ik niet meer mee naar huis. (*schenkt thee*)

Je was buiten je sociale stand getrouwd, zo zie ik dat. Het verschil tussen jouw milieu en dat van Lammert was te groot, lijkt het.

Josephien, jij hebt iets mondains, een steedse vanzelfsprekendheid met een opvallend zelfvertrouwen. Je was te groot voor Lammert. Nu misschien niet meer, maar vijftien jaar geleden –

JOSEPHIEN: (*zwelgt een beetje in het begrip*) Ik wilde een eind aan mijn eenzaamheid. Als ik terugkijk heb ik in mijn tijd in Meppel op kamers, mijn draai niet kunnen vinden. Ik liet elke man in me toe om mijn eenzaamheid op te lossen. Maar veel van de mannen bleken nog jongetjes te zijn. Ze wilden maar een

ding. Ik had en heb dat ene ding (*gniffelt*) en ik wilde aanvankelijk ook enkel dat lijfelijke genot, alsof dat alle sores oploste.

TRUI: (*meegaand*) Deed het natuurlijk ook. Vrijen is ook vergeten. Ik ken dat. Soms denk ik dat vrijen het ultieme vergeten is, het ultieme niets. Maar dat hoor ik me nu voor het eerst hardop zeggen.

JOSEPHIEN: (*licht samenzweerderig*) Maar voor mij was het niet genoeg, die one-nightstands. (*pauzeert*) Lammert wachtte twee weken voor hij uit de kleren ging. Ik vertaalde dat als oprechte liefde. Ik geef toe. Het was een zekere naïviteit van me, maar hij was een man met aandacht voor mij. Een zorgzame man. (*knikt*)

TRUI: (*meeleunend*) Is hij nog steeds. Lammert is een zorgzame man. Een warme trui. (*glimlacht*)

JOSEPHIEN: En wat me ook voor hem innam was – hoe zal ik het zeggen? – was – ik bedoel dat niet negatief of neerbuigend, zeker niet – was een zekere folklore en zijn platte taal.

TRUI: Z'n dialect –

JOSEPHIEN: Z'n typische uitdrukkingen en zijn onderkoelde humor. De warmte, milde, zangerige taal van een Arcadisch landschap.

TRUI: Ingehouden temperament.

JOSEPHIEN: Nou, dat wil ik niet zo zeggen. Lammert kon ook heftig reageren, maar ik ken hem vooral als bescheiden.

TRUI: Bezonnen, maar misschien bedoelen we niet hetzelfde.

JOSEPHIEN: Wel vreemd en bijzonder om over mijn ex en over jouw man te praten. We denken beiden dat we hem van haver tot gort kennen, maar –

TRUI: Ik blijf graag in die waan. Mijn beeld van Lammert is mijn werkelijkheid en –

JOSEPHIEN: Ik heb mijn eigen werkelijkheid.

TRUI: (*provocerend*) Je begon je bij hem te vervelen...

JOSEPHIEN: (*laat zich tot onthulling verleiden*) Zo zou ik het niet willen zeggen, maar...

TRUI: (*zuigt*) Maar...

JOSEPHIEN: (*onthult*) Neem bijvoorbeeld de verjaardagsvisites van de familie. Om acht uur koffie en gebak, eigen gebakken taarten. Altijd appeltaarten, nooit een kwarktaart met kersen of tiramisu of monchou, of cheese cake. Kwart voor negen tafel opruimen. Negen uur bier, wijn, jenever met dreuge worsten uit de wiemel – ik word nog misselijk als ik dat uitspreek – en ‘blokkies keze’.

TRUI: (*zuigt*) Asperges in rauwe ham –

JOSEPHIEN: Ja, als teken van moderniteit. Asperges uit een potje.

TRUI: En chips.

JOSEPHIEN: Pinda's, apennootjes, apenneuten.

TRUI: En om elf uur, hooguit half twaalf opstappen.

JOSEPHIEN: Precies. Ik herkende me te weinig in dat ritueel. De boerse grappen, gebrek aan diepgang. Gesprekken over lichamelijke kwalen waarbij iedereen ervaringsdeskundige was en dokter tegelijk. Als ik klassieke muziek ter sprake bracht of toneel, of kunst, zat iedereen me aan te gapen of ik van een andere planeet kwam. Nee, niet van Mars en ook niet van Venus. Als ik vroeg – om andere gespreksonderwerpen te krijgen dan de koeien, aardappelen, het weer, zuurkoolbereiding, pruimenjam en wekken van bonen – vroeg ik wel eens welke film indruk had gemaakt of welk boek sporen had nagelaten. Sporen in de geest vanzelfsprekend. Open monden. Open monden, waarin, ik zeg het oneerbiedig, een handvol zoute pinda's verdween. Meer niet. Ik zeg het je, meer niet.

TRUI: (*handhaaft rol maatschappelijk werker*) Je lijkt nu nog boos te worden.

JOSEPHIEN: (*verontschuldigend*) Sorry.

TRUI: Ik herken dat wel. Mijn volk deed ook zo. Dat was de toenmalige cultuur.

JOSEPHIEN: Voor mij voelde het niet vertrouwd. Ik had piano leren spelen. Ik kwam niet veel verder dan für Elise en het wohltemperierte Klavier, maar dat had andere oorzaken. Ik las veel. Anna Karenina, Tsjechov, Proust, Hemingway, ook al begreep ik ze niet allemaal. Ik wil me daar niet op voorstaan, maar zo was het wel.

TRUI: Je sprak een andere taal.

JOSEPHIEN: (*fel*) En Lammert wilde onze kinderen, als die zouden komen, in het plat opvoeden. Gelukkig slikte ik de pil. Plat zet kinderen op achterstand. dat vond ik toen ook al.

TRUI: Misschien.

JOSEPHIEN: (*licht in verdediging*) Ik weet het wel. Ik ken de rapporten van academici met taalonderzoeken. Tweetaligheid staat kinderen niet in de weg bij hun loopbaan, zeggen ze. Tweetaligheid geeft een voorsprong. Kan allemaal waar zijn. Ik geloof in wetenschap. (*glimlacht*). Ik heb niets met nietsisme. (*schudt hoofd met korte schokjes, halfopen mond*)

TRUI: Zo te horen heb je twijfels.

JOSEPHIEN: (*serieus*) Dialect kent een kleinere woordenschat en als de woordenschat even groot mocht zijn als de woordenschat van het Nederlands, dan kent het plat veel woorden die nergens meer toe dienen. Niet anders dan om de toneelstukken van Jans Pol te kunnen begrijpen. (*tussenzin met lagere toonhoogte*) – hebben we opnieuw uitgegeven bij *Ter Verpoozing* – Maar wie zit daar nog op te wachten?

TRUI: Misschien overdrijf je. Er zijn ook moderne schrijvers in de streektaal.

JOSEPHIEN: (*knikt*) Klopt, een paar, maar waar is de emotionele vocabulaire om de tijdgeest weer te geven? In het Engels zijn er meer dan 35 woorden om aan te geven dat je iets mooi vindt, net als die tientallen woorden voor sneeuw in het Groenlands. Waar zijn de Drentse woorden voor houden van en beminnen, voor hartstocht en liefde –

TRUI: (*provoceert*) En geilheid –

JOSEPHIEN: (*glimlacht*) Ja, ook dat woord. Minnezinne.

TRUI: En daarom heb je je door Eugène Boissevain laten verleiden.

JOSEPHIEN: Ik heb hem verleid. Eugène.

TRUI: (*zwijgt*)

Josephien: (*onthult*) Ik was met de pil gestopt. Ik dacht dat een kind Lammert en mij nader tot elkaar zou brengen, de kloof zou overbruggen. Maar blijkbaar wist mijn lichaam beter.

Trui: Je lichaam wilde geen kind van Lammert –

JOSEPHIEN: (*knikt*) Onbewust. Onbewust. (*kijkt weg*)

TRUI: Je wist het niet, maar je voelde het.

JOSEPHIEN: (*strak*) Ik wist het wel. Jij weet ook wanneer de eisprong is, of niet? Je weet het vast.

TRUI: (*zwijgt*)

JOSEPHIEN: Een vrouw voelt dat.

TRUI: Jij voelde dat.

JOSEPHIEN: Ik heb Eugène opgezocht. Ik zag dat hij ongelukkig was in zijn huwelijk. Ik zag dat hij twee prachtige dochters had. Ik zag goede chromosomen, krachtig zaad van een intellectueel met een jagerslichaam. Natuurlijk, hij is ook een stadse macho, maar mijn lichaam was niet te houden. Zeker niet twee weken na de bloeding.

TRUI: (*glimlacht*) Een patrijs.

JOSEPHIEN: (*verbaasd*) Een patrijs? Wat bedoel je?

TRUI: Het eerste schot was een patrijs. Je was direct zwanger.

JOSEPHIEN: Ik voelde dat gelijk. Ik wist dat het gelukt was. Ik heb het Lammert direct verteld. Mijn kind van Eugène.

TRUI: Weet ik.

JOSEPHIEN: Natuurlijk weet je dat. Lammert is een doodeerlijke en doodgoede man zonder geheimen.

TRUI: (*provocerend*) Een sul, een goeie sul. (*glimlacht*)

JOSEPHIEN: (*lichte schrik*) Nou nee....

TRUI: (*krachtig*) Een lieverd.

JOSEPHIEN: (*meegaand*) Voor jou. Nu is hij van jou.

TRUI: (*troostend*) Ik ben heel tevreden.

JOSEPHIEN: (*zucht*) Pak van m'n hart.

TRUI: Je maakte je zorgen over mij.

JOSEPHIEN: Ik volgde je op afstand. Ik ben tien jaar, langer nog, bij Lammert geweest. Ik heb gemerkt dat ik die tijd niet kan wegpoetsen.

TRUI: (*oogcontact*) Wat zou je willen uitvegen?

JOSEPHIEN: (*oogcontact, kijkt daarna weg*) De kneuterigheid. Ik voelde me een meisje dat stiekem zwanger werd uit geilheid. Zwanger van een getrouwde man.

TRUI: Is dat het enige wat is blijven hangen?

JOSEPHIEN: Ik schaamde me. Ik schaamde me voor mijn onconventioneel gedrag en die schaamte is lang blijven hangen.

TRUI: Never the twain shall meet. Ik weet niet wie dat zei, maar misschien past dat hier. Lammert en jij waren te verschillend in die jaren. Jij hebt hem niet uit z'n, noem het achterlijk, noem het traditioneel milieu kunnen tillen. Toen niet. En jij kon vanzelfsprekend niet afdalen op de maatschappelijke ladder. (*glimlacht, knikt*)

JOSEPHIEN: Kipling. Rudyard Kipling. Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet. Nu je dat zo zegt. Zo was het.

TRUI: (*negeert citaat*) Je bent buiten je milieu getrouwd en je hebt niet gezien wat er miste. Je had geen zicht op de verschillen en misschien was je in die tijd nog niet nieuwsgierig. Je was nog te romantisch om op je gedrag te kunnen reflecteren.

JOSEPHIEN: Schijnt zo, lijkt zo. (*pauzeert*) Hoe weet je dat allemaal zo? Ik hoor veel levenswijsheid? Waar heb je dat opgedaan?

TRUI: Ik werk in *de Horizon*, een zorgcentrum, en ik doe vrijwilligerswerk in het hospice. Stervenden vertellen zonder bezwaar en met grote openheid hoe hun leven is geweest. Beter: hoe ze hun leven hebben ervaren. Alsof ze gast waren in hun eigen lichaam.

JOSEPHIEN: (*helder*) Het klinkt alsof ze meer toeschouwer waren dan deelnemer.

TRUI: (*gebaart*) Zo had ik het nog niet bekeken, maar daar heeft het wel wat van. Ze vertellen met de dood achter de ogen over hun rol in de tijd en in de regio. Hun plek in de familie en kennissenkring. Ze vertellen nauwelijks over hun baan. Gesprekken gaan vaak over relaties, de saamhorigheid, of het ontbreken van saamhorigheid. Over teleurstelling, vaak over teleurstelling, en over vreugde, over kinderen. Een enkeling is opstandig en lijkt nog een rekening te willen vereffenen, maar de meesten die voor de uitgang staan zijn mild en zijn blij dat ze mogen vertrekken.

Je kent vast de uitdrukking dat een dode geen koffer met geld mee kan nemen.

Ook niet als er een munt onder de tong wordt gelegd als betaling aan de schipper van de veerpont over de dodenrivier.

De rijkdom van nieuwe inzichten uit ervaringen van de stervenden blijft achter. Ik voel me verrijkt als ik zie hoe iemand in rust de laatste ademtocht laat gaan. Zo'n dood lichaam vind ik prachtig. (*zwijgt, kijkt naar linksboven*) Ook door de herinnering aan de laatste zinnen, de laatste woorden. *Requiescat in pacem aeternam*. Latijn vind ik ook heel mooi.

JOSEPHIEN: (*pauzeert*) En jullie hebben geen kinderen.

TRUI: (*glimlacht*) Lammert en ik, we hebben geen kinderen.

JOSEPHIEN: (*strijkt over haar buik, peuterstemmetje*) Mijn vierde is weer een een jongetje.

TRUI: (*glimlacht*) En ga je hem Lammert noemen, na ons gesprek?

JOSEPHIEN: (*glimlacht*). Eugène en ik hebben al een naam gekozen. Die naam blijft geheim tot het kindje is geboren.

TRUI: (*maakt oogcontact, kijkt strak, heldere dictie*) Lammert heeft zich vijf jaar voor jullie scheiding laten steriliseren.

JOSEPHIEN: (*heftige uitroep*) Wat? Hij? Lammert!

TRUI: (*rustig*) Lammert.

JOSEPHIEN: (*heftig*) Ik geloof je –

TRUI: (*rustig*) Je hoeft me niet te geloven.

JOSEPHIEN: (*hakkelend*) Jij... Ik... Lammert...

TRUI: (*rustig*) Hij had zijn twijfels.

JOSEPHIEN: (*herneemt zich*) Over mij?

TRUI: (*oogcontact*) Dat heb ik niet gezegd. Als het te pas komt kun je hem dat vragen. (*pauzeert*) Lammert kijkt niet terug naar wat geweest is.

JOSEPHIEN: (*verbijsterd*) Ongelooflijk.

TRUI: (*koel*) Zo is het.

JOSEPHIEN: (*kijkt naar schoot van Trui*) En jij?

Theaterdialog

TRUI: (*kort*) Verstopte eileiders, beide kanten.

JOSEPHIEN: (*meelevend*) Jammer voor je.

TRUI: (*kort*) Er is niets om over te jammeren.

JOSEPHIEN: (*zuigend*) Maar –

TRUI: (*helder*) Lach om de feiten, heb ik van Lammert geleerd. En hij heeft die wijsheid ongetwijfeld niet van zichzelf.

JOSEPHIEN: (*koel*) Seneca. (*zeurderig*) Maar –

TRUI: (*strak*) Its no use crying over spilled milk.

JOSEPHIEN: (*koel*) Keats. (*zeurderig*) Maar –

TRUI: (*glimlacht*) Time to go. (*staat op en vertrekt*)

EINDE SCÈNE 3

Scène 4

LOCATIE: *Thuis. Theepot met glazen. Zitje. Keukentafel met bloemetje.*

TIJD: *Namiddag. Eventueel een klok aan de muur/op tafel met tijd.*

PERSONAGES:

LAMMERT LAMMERTS, *heeft thee gezet.*

TRUI VAN DOOREN, *komt van bezoek aan JOSEPHIEN REUVERS.*

SPULLEN: *Theepot, glazen, kindertekeningen, boek De grote verzoening.*

START: Beide aan keukentafel

LAMMERT: (*belangstellend*) En, heb je Josephien gerust kunnen stellen? Fijn dat je weer thuis bent. Het eten staat klaar. Als we bijgepraat zijn, kunnen we met koken beginnen.

TRUI: (*grijnst een beetje*) Kop thee graag, eerst een kop thee.

LAMMERT: (*Schenkt thee*) Was het bijzonder om met Josephien te praten? Je kende haar niet. Nauwelijks.

TRUI: (*Open*) Aardige vrouw. Aardige vrouw, maar ik hoef geen vriendin van haar te worden. Ze weet veel en kan helder denken en goed samenvatten, maar dat kan ik ook. Ze voegt niet veel aan me toe. Als ik het oneerbiedig zeg: ze is veel met zichzelf bezig.

LAMMERT: Een mens verandert niet veel.

TRUI: Ze leefde nog – een beetje – met het gevoel dat ze jou tekort had gedaan. Ze dacht dat je graag een kind van haar had willen hebben.

LAMMERT: Mensen denken veel. Sommige mensen.

TRUI: (*monotoon*) Over ruim drie maanden krijgt ze haar vierde kind. Een jongetje. Alleen maar jongetjes.

LAMMERT: Goed zaad.

TRUI: (*Kijkt Lammert aan*) Waarom wilde je geen kind van haar?

LAMMERT: (*Kijkt naar Trui, draait daarna weg*) Goede vraag, maar alles wat ik antwoord is niet goed. Ik bedenk maar wat. Ik weet niet meer hoe ik vijftien jaar geleden dacht.

TRUI: Wat je deed.

LAMMERT: Wat ik deed weet ik soms nog wel. (*kijkt schuin omhoog*) De kale feiten. maar de overwegingen weet ik niet meer. Alles wat ik daarover zeg riekt naar rechtvaardiging. Alles wat ik zeg zal mezelf vrijpleiten van welke ondeugd en van welk onhandig besluit dan ook. (*legt handen plat op tafel*) Ik ga enkel argumenten geven die mijn besluit om me na de scheiding te laten steriliseren onderbouwen.

Leed in de wereld, er zijn al genoeg kinderen, ongeschikte vader, ongeschikt als opvoeder, ongeschikte partner, kans op kwalen, angst. Je kent de reeks. Ik ga het niet allemaal herhalen. Je kent me inmiddels een beetje. Ik heb jou ook uitgezocht, of jij mij, op je levenswijze. Neem de dingen zoals ze komen en gebruik je verstand om verstandige besluiten te nemen. Wacht niet op teleurstellingen, die komen vanzelf. En als ze komen, treed ze met open vizier en trots tegemoet. Vraag je dit als echtgenote, als maatschappelijk werker of als stervensbegeider?

TRUI: (*negeert laatste vragen*) Je hebt de filosofen goed bestudeerd. Wil je nog thee?

LAMMERT: (*liefskozend*) Graag, Trui, graag.

TRUI: (*Schenkt thee*) Josephien vertelde van Carl Djerassi. Ooit van gehoord?

LAMMERT: Nooit. Heb ik wat gemist?

TRUI: Hij is de uitvinder van de pil, de anticonceptiepil.

LAMMERT: En wat heb ik daarmee gemist? Ik heb die pil nooit geslikt. En jij hoefde niet na de kanker aan je eierstokken.

Trui: (*negeert opmerking*) In de nadagen van zijn loopbaan in de wetenschappen heeft die chemicus met anderen *in vitro fertilisatie* ontwikkeld.

LAMMERT: Reageerbuisbabies.

TRUI: Met een injectienaald spuiten ze een spermatozo in een eicel.

LAMMERT: Bekende truc.

TRUI: En na deling tot een tiental cellen gaat het embryo in de baarmoeder.

LAMMERT: Innesteling. En na negen maanden is er een kind op bestelling. Jongetje of meisje, net wat je wilt.

TRUI: Zo is het, maar er is meer.

LAMMERT: Vertel.

TRUI: Uit de teelbal van een overleden man kan een onrijpe zaadcel geprikt worden. Die spermacel – één is genoeg – kan een eikel bevruchten. Een man die een week dood is, kan nog een kind verwekken. En dat gebeurt ook al. Heel apart.

LAMMERT: Vertel je dat ook in het hospicium?

TRUI: Het is me ernst.

LAMMERT: Ga door.

TRUI: En geen eileiders is ook geen probleem meer. Met injectienaald en een reageerbuis is het hele voortplantingsapparaat te omzeilen. Ook vrouwen van boven de vijftig kunnen moeder worden van gesteriliseerde mannen.

LAMMERT: Je hebt geen plannen, neem ik aan.

TRUI: Je kent me. Ik ben verrast door deze ontwikkelingen. Wat kan en vooral dat het ook al zo gebeurt. De keuze van een huwelijkspartner gaat er in de toekomst heel anders uitzien. Liefde en seks hebben in de toekomst niets meer met elkaar te maken. *(pauzeert)* Oh ja, Josephien Reuvers vertelde dat ze vooral seks had met Eugène als ze stevige ruzie hadden gehad. Vrijen om het weer goed te maken –

Eugène is een ruziezoeker, zegt Josephien.

LAMMERT: *(wegwerpgebaar)* Waar jullie vrouwen ook overal over praten.

TRUI: Vier jongens. *(pauzeert)* Je hebt me nooit vertelt over jou en Josephien. Of jullie ook ruzie maakten. *(pauzeert)* Ik wil het niet weten.

LAMMERT: Wat een ander doet in bed gaat ons niet aan. En trouwens; sinds wanneer hadden liefde en seks wel met elkaar te maken? In India zoeken ouders de partner uit voor hun kinderen. Sommigen krijgen hun bruid of bruidegom pas op de bruiloft te zien. Liefde speelt daar geen enkele rol. Zo gaat het ook met de ivf die je beschrijft. Maar ik zie, afgezien van de technologie,

geen nieuwe zaken voorbijkomen. Nog geen honderd jaar geleden kozen in deze provincie ouders ook de partners van hun kinderen. Subtiel, maar wel gestuurd.

TRUI: Geld bij geld –

LAMMERT: En armoede bij armoede. Geloof, bij geloof.

TRUI: Soort zoekt soort.

LAMMERT: En dat is ook goed. Zo hebben wij elkaar ook gevonden. En ik ben heel tevreden met je.

TRUI: Ik verloochen nu mijn afkomst. Ik zeg niet wat ik geleerd heb te zeggen. Dit is mijn antwoord: Fijn dit weer van je te horen.

LAMMERT: (*fluistert naar opzij*) Slijmerd.

TRUI: Die ivf. Ik moet ineens aan jouw gesprek met Eugène denken. De toekomst van de streektaal. Ik zie parallellen.

LAMMERT: Kunstmatige instandhouding van de soort, bedoel je. Met kunstgrepen dode en onvruchtbare mannen alsnog vader laten worden en vrouwen met ontbrekende eileiders die alsnog moeder worden, al zijn ze zestig jaar of ouder. Zolang ze maar een baarmoeder hebben. Drentse boeken drukken zolang er persen zijn.

TRUI: Moet je willen.

LAMMERT: Wat kan, dat gebeurt. Niemand kan het onvermijdelijke tegenhouden. Dit is het leven dat verder moet gaan.

TRUI: Moeder laat het ei van haar overleden dochter – uit de vriezer, en geïnjecteerd met zaad van haar overleden schoonzoon – in haar baarmoeder implanteren en zij wordt zo moeder van haar eigen kleinkind.

LAMMERT: Wat kan dat gebeurt.

TRUI: Moet je willen.

LAMMERT: Wij willen dat niet. Ik wil dat niet.

TRUI: (*grijnst*) Nieuwe mogelijkheden voor het hospice.

LAMMERT: (*grimlacht*) Voor Drentse taal en literatuur.

TRUI: (*smile*) Overleden mensen in leven houden.

LAMMERT:(*smile*) *Ter Verpoozing*. (*pauzeert*) En dat heb je allemaal van Josephien gehoord?

TRUI: (*grijnst*) Dat van Djerassi was nieuw. Ik ga dat boek over *Seks in een tijd van technologische reproductie* zeker lezen. Boeiender dan haar levensverhaal. Ik verviel in mijn rol van maatschappelijk werker. Herhalen, samenvatten en af en toe empathisch contact leggen.

LAMMERT: En ze liet het gebeuren?

TRUI: Ze liep leeg. Ik had haar alles kunnen laten vertellen.

LAMMERT: Dat heb je nagelaten, mag ik hopen.

TRUI: (*grijnst*) Ik hoef niet alles meer te weten. Ik weet genoeg.

LAMMERT: (*onderzoekend*) Ben je met een kater vertrokken? Teleurgesteld?

TRUI: Niet met een kater. Ze gaf me de dikke pil van Henk Nijkeuter met de *Geschiedenis van de Drentse literatuur 1956 tot 2014*. Vers van de pers bij *Ter Verpoozing*. Mooi vervolg op zijn proefschrift.

LAMMERT: *Geschiedenis van de Drentse literatuur 1816-1956*.

TRUI: Afsluiting van een tijdperk. Het is tijd voor een nieuw begin.

LAMMERT: Komt helemaal goed. Ik ben juist bezig aan een essay over literatuur van de jonge generatie. Enige overeenkomst tussen de jonge schrijvers: ze wonen in of in de buurt van Nedersaksie en ze schrijven verhalen, romans en gedichten in hun eigen taal.

TRUI: In het Drents?

LAMMERT: Hun eigen verhaal in hun eigen taal.

TRUI: In het Drents?

LAMMERT: In hun eigen taal.

TRUI: (*wijst opzij naar kindertekeningen op tafel*). Hoe kom je daaraan?

LAMMERT: Vanmiddag kwamen drie meisjes aan de deur. Ze hadden tekeningen voor mij gemaakt, zeiden ze. Kinderen van een jaar of vier, vijf.

TRUI: Wat aardig. (*houdt tekeningen omhoog*)

LAMMERT: Heel aardig. Handelsgeest. Initiatief. Ambitie. Natuurlijk wilden ze een beloning.

TRUI: Snoep, fruit?

LAMMERT: Wat dacht je! Geld.

TRUI: Heb je ze betaald?

LAMMERT: Ik heb ze eerst laten vertellen wat op de tekeningen is te zien.

TRUI: En wat vertelden ze?

LAMMERT: (*pakt tekeningen*) De zee. Een van de meisjes vroeg me: 'Wat is er gek aan dit strand?' Ze had een diepere laag aangebracht. Ze vertelde wat er nog meer te zien en te beleven was. Ze had een verhaal. Talent voor een roman. Fantastisch. En ik kocht een tekening van een baby in een wieg. En deze vrolijke tekening met bloemen met uitroep Jé. Dat was een vreugdekreet voor de baby in de buik van haar moeder.

TRUI: En?

LAMMERT: Ik heb ze elk vijftig cent gegeven. Investering voor de toekomst.

TRUI: (*fronsend*) Wat betekenen die tekeningen voor de streektaal en de Drentse literatuur?

LAMMERT: Op sommige vragen weet ik geen antwoord. Op veel vragen weet ik geen antwoord. Ik laat graag aan jou over om te bedenken hoe het verder moet. (*wijst naar publiek*) Gaan we samen naar het hospice of zetten we een wieg in de kamer? Komen er nieuwe talenten in de Olde Laandschop? Nieuwe talenten, met een ander verhaal, met een andere taal? Durven we afscheid te nemen van het lijk?

Om een citaat uit een dode taal aan te halen: *Requiescat in pacem aeternam*?

Op veel vragen over de toekomst heb ik geen antwoord. Maar op één vraag over het heden kan ik wel een antwoord geven.

TRUI: Wat eten we?

LAMMERT: Tagliatelle en Frutti di mare. Pistache-ijs met frambozen.

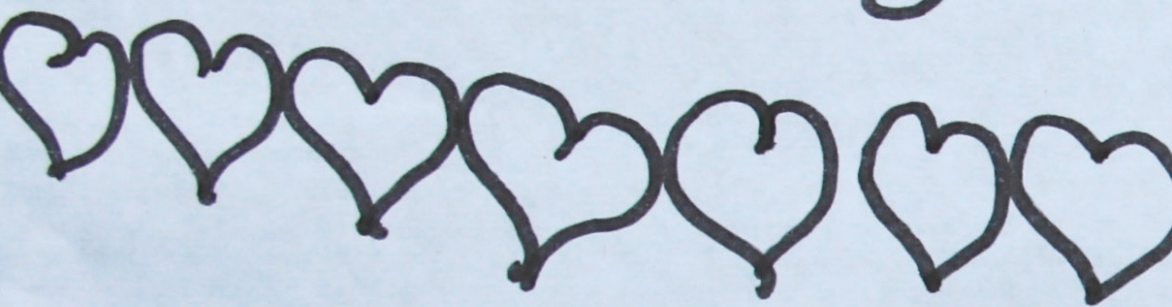
TRUI & LAMMERT: (*naar de keuken*).

EINDE SCÈNE 4

9-15 juli 2014

Wat is er gek

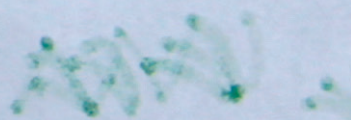
and it strand?

jé

Bronnen

- * Gerard Stout, *De grote verzoening*. Ter Verpoozing 2014.
- * Carl Djerassi, *Seks in een tijd van technologische reproductie*. Ter Verpoozing 2014.
- * Chrétien Schouteten, *De scheikundige*, toneel over Fritz Haber. Ter Verpoozing 2013.
- * Robbert van Lanschot, *Trouw toch liever met een donker meisje*. De Volkskrant, 9 juli 2014.
- * Mr. dr. Ellen-Rose Kambei, oprichter/directeur van de Rutu Foundation for Intercultural Multilingual Education, Amsterdam, *Racisme*. De Volkskrant, 12 juli 2014.
- * Interview met Joep Dohmen, NRC 12 juli 2014.
- * Wim Couwenberg, *Heeft Nederlands als cultuurtaal nog toekomst?* Ons Erfdeel, mei 2014.
- * Museum De Fundatie, Zwolle. Tentoonstelling *Meer Macht*, m.n. Yael Bartana, *Wenn ihr wollt, ist es kein traum* (2012).
- * 12 juli 2014 Kindertekeningen van buurmeisjes.
- * Marloes Otten, Hylke de Boer, Marit van der Haar, Boudicca Meerman, Sandra Nip, Lotte Wouters, *De Kunst van Verhalen*. Grensloos Kunst Verkennen. Ter Verpoozing 2014.

- * Web: Two things which are so different as to have no opportunity to unite. Twain derives from the Old English *twegen*, meaning *two*. The phrase never the twain shall meet was used by Rudyard Kipling, in his Barrack-room ballads, 1892: "Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet." There, Kipling is lamenting the gulf of understanding between the British and the inhabitants of the Indian subcontinent. It may well be that he coined the phrase.

Bibliografie

- Godslastering, Over gevoeligheden* (documenten, 1986)
Fogelsanghstate (ansichten, 1995)
Moeder aarde (novelle, 1997)
Vertaling in veelvoud (novelle, 1998)
Herinnering in zilverzout (roman, 1998)
Weer en klimaat (1996)
(Vertaling boek van Paul J. Crutzen)
- Zambia, mu si ali fo* (Afrikaanse herinneringen, 1999)
Het witte doek (novelle, 2000)
Toeristenstad (verhalen, 2000)
Het bont palet (schilderwerk, 2000)
Bon dia dushi (roman, 2001)
Kan niet ligt op het kerkhof (coaching, 2005)
Leven na de dood (wetenschap, 2005)
Wrak vee (verhalen, 2005)
Parus major (fotoboek, 2006)
Passer domesticus (fotoboek, 2006)
Talpa talpa (fotoboek, 2006)
Plek van bestemming (novelle, 2010)
Vaste verkering (relatietips, 2010)
Visrokerij (perspectiefwisselingen, 2010)
- Anno Ludwig* (roman, geromantiseerde biografie, 2010)
Wending / Grijs (novelle, 2012)
Kienhout / Skazki (verhalen, 2012)
Ik was op een begrafenis (novelle, 2013)
Apport Kasper, apport (thriller, 2013)
- Dialogoog met Willem Haandrikman* (schrijfinstructie, 2013)
Drents eigen kost (fotokookboek, 2013)
Aan de slag (didactiek, 2013)
Veenmoord (detective, 2013)
Onlanden (verhalen, 2013)
- Waarom moet ik dit lezen?* (schrijfinstructie, 2014)
Wat af is, is niet gemaakt (redactie, 2014)
(60 jaar Drents Schildersgenootschap)
- Otingerzand* (roman, 2014)
Donkerrood (novelle, 1992-2014)
- Seks in een tijd van technologische reproductie* (2014)
(Vertaling van toneelstuk van Carl Djerassi)
- De verering van Maria* (theaterdialoog, 2014)
Van blauwzwart naar lichtbruin (theaterdialoog, 2014)
Daartoe (novelle, 2014)
- VERZAMELD WERK
- I. *De grote verzoening* (onthulling van de schrijver, 2014)
II. *Bon dia dushi, Anno Ludwig, Otingerzand* (romans, 2014)
III. *Binnen zonder kloppen* (alle verhalen)
IV. *Drents Verhaal* al Drents werk, 2014)

Drentse bibliografie

- Varning, svag is* (novelle, 1991)
Gehaktdag (Jans Pol: schetsjes met Martin Koster, 1992)
Zwak les (novelle, Het Drentse Boek, 1992)
Eroetiek (Roet, winter 1992)
De Minnebrief (roman, 1993/2013)
Matglaozen Dreum (roman, Het Drentse Boek, 1994)
Wanda (roman, Het Drentse Boek, 1995)
Liek in 't veen (Roet, winter 1996)
Wisseling van de wacht (streekroman, 1998/2005)
Kwartetten (vierloek, 2001)
An de reize (verhalen, Het Drentse Boek, 2004)
Mien verzuuk (Drentse essays, 2005)
Heavy metal (verhalen, 2006)
De leesclub (roman, 2008)
In paradisum (novelle, 2009)
Plek van bestemming (novelle, 2010)
Ningtien (roman, Het Drentse Boek, 2011)
Weense wals (ZKV, 2012)
Frank bakt een ei (kinderverhalen, 2013)
Op zien Drents (Eroetiek, 2013)

Ter Verpoozing

- Jan Borkent, *Onderwijsonderzoek in Ethiopië* (verkenning, 2013)
Rouke Broersma, *Pieter Pieper* (kinderboek, 2010)
Rouke Broersma, *Met Bunner groet* (essays over Dr. literatuur, 2011)
Rouke Broersma, *Leve de Meester* (onderwijsessays, 2013)
Rouke Broersma, *Westland, de Ambonezen over u*
(Verzamelde Vertellingen, deel 1, 2012)
Rouke Broersma, *Westland in de Weerribben*
(Verzamelde Vertellingen, deel 2, 2014)
Jan B. F.N. Engberts, *Verandering als constante* (filosofie, 2013)
Meta Geerts, *Dahlia's* (handleiding, 2013)
Meta Geerts, *Viltwerk* (handleiding 2013)
Theo de Jong, *Zoveel gepasseerd* (gedichten, 2013)
Martin G. Koster, *Gien mèens te zien* (gedichten, 2013)
Johns Maswabi, *The man who married a hen* (Zambiaanse mythes, 2013)
Tetsuaki Miyachi, *A real trick down the sock* (education, 2012)
Mike Nocella, *Terra incognita* (Education in Chemistry in NL, 2012)
Marloes Otten e.a. *De Kunst van Verhalen* (verhalen via GKV, 2014)
Ton Peters, *Vanwege het getal* (gedichten, 2013)
M.J. van Raalte, *Een jaar in het leven* (roman, 2014)
Chrétien Schouteten, *De scheikundige* (toneel over Fritz Haber, 2013)
Machiel Sol, *Een droom* (gedichten, statements, liedteksten, 2014)
Fred Visser, *Zondagse wandelingen* (herinneringen, 2012)
John B. Vorenkamp, *Geen bericht terug* (gedichten, 2012)
John B. Vorenkamp, *Spel* (recensies, 2013)

Vrijwel al deze boeken zijn online te bestellen bij www.iwemabestseller.nl en vermeerbestseller.nl

Achterof

Verzameld werk. Alle literatuur tot de prijsuitreiking bij elkaar. De zolder is leeg. Het leven geordend. Nieuw werk is in aantocht. Wie een vrouw wil vrijen moet eerst zijn huis op orde hebben. Ik weet niet waar ik die wijsheid vandaan heb gehaald. Ik gebruik deze leuze graag als variant. Nieuw werk kan ik schep-
pen als het oude zichtbaar is en netjes bij elkaar staat. Zoals in kennismakings-
advertenties zo mooi staat vermeld: verwerkt verleden.

Natuurlijk. Ik had kunnen schrappen en misschien was dat voor de kwali-
teit beter geweest. Ik heb dat niet gedaan. Wie wil kan een kijk nemen in mijn
zielenlevens. Ik heb geen geheimen meer. Ik stel me kwetsbaar op. Dat voor-
recht hoort bij de sterken.

Misschien is dit verzamelwerk een ultieme en intieme vorm van exhibitio-
nisme. Wellicht, natuurlijk, dat ook. Ik maak het de voyeur niet gemakkelijk
met deze vijf boeken.

Niets heb ik te verliezen, enkel te winnen. En over die winst gaan wellicht
de volgende verhalen, romans en essays.

Ik ben nog niet van me af.

Het is me een genoegen.

Inhold

I IN HET BEGIN

De steunzolen van mien va	9
Kurt Boshuus	11
Droesjba	13
White man's burden	15
An de reize	18
Eerste reserve	22
Pommes parisiennes	25
Kaolde kameraod	30
Zalmforel en rooie port	37
Kersenpluk	43
Van het concert	49
Mit Sophie in die Pilze gegangen	52
Kinderspel	59
Dé compositie	63
As is verbrande torf	68

II IN DE TRADITIE

Aold weden hef zien weerde	76
Mattheus 17 vers 4	79
Etherbrink	81
Ep en Alie	84
Kok an huus	87
Yoesoef en Membra	92
Drent	95
Ik ben een echte Drent	97
Eerpel	100
Maria Montgomery	102
Weer locht	104

III SEKSUEEL GETINT

Ejaculatio praecox	111	(film)
Turkse tortel	114	
In de bak	118	
Zwart gat	121	
Waore schriever	125	
Be sure I love you	128	(smerig)

IV	NA 2000	
Scheisse	137	
Beeld, geluid, geen woord, geen zin	140	(film)
Amazone	145	
Eben haezer	151	(film)
Goeie Raod	155	
Queen	159	
Gien foto gien god	162	(film)
Plek van bestemming	168	
Ik bin die moordenaar	171	
LaCroix	176	
Kop der veur	181	
Duuster weten, Van der Leeuwlezing	184	
Roken is dodelijk	188	
Cavia porcellus	192	
Maot 42	200	
Brutus	204	
V	GEDICHTEN	
Gedichten	215	
VI	NOVELLE	
Plek van bestemming	227	
VII	FRANK	
Frank bakt een ei	267	
Frankgiet met de trein	269	
Frank hef zere voeten	271	
Frank kan poepen	274	
Frank wul een aander pappe	276	
VIII	WEENSE WALS	
Slim korte verhaalties	281	
IX	VIERLOEK	
Seltsam im Nebel zu wandern	315	

X	VERZUUK	
1-1 Kritiek en Streektaal		341
Zet het Drents in het museum		346
Liefde is een kwaol		353
Oorlog		354
Etniciteit		357
De meerweerde van het Stellingwerfs		361
Nedersaksisch proza in beweging		368
Allenig met mekaar		372

XI	VEENMOORD	
Veenmoord		379

X	THEATER	
Van blauwzwart naar lichtbruin		442
Bibliografie		492
Achterof		494

Op maandag 1 september 2014 reiken de provincie Drenthe en K&C, expertisecentrum en projectorganisatie kunst en cultuur, de Drentse Cultuurprijzen uit.

De Grote Culturele Prijs wordt door de provincie Drenthe uitgereikt aan Gerard Stout, schrijver en recensent. Deze eervolle prijs gaat al sinds 1955 naar een persoon of instelling die op een bijzondere wijze heeft bijgedragen aan de Drentse cultuur.

K&C overhandigt de Drentse Talentprijs Cultuur 2014 aan de jonge actrice Rosa da Silva. Zij vertolkt op dit moment de hoofdrol in de theaterproductie ANNE. De Talentprijs is een stimulans voor Drents talent om zich verder te ontwikkelen.

Wij nodigen u van harte uit om de feestelijke uitreiking van de cultuurprijzen bij te wonen. Meldt u zich hiervoor aan via e-mail bij Miranda Sanna: m.sanna@drenthe.nl

Locatie:
Theater De Nieuwe Kolk, Rabozaal
Weiersstraat 1 in Assen

e Cu